

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

BURSEVÎ MUHYİDDİN HALİFE'NİN 'İBRETNÂMESİ
(METİN VE İNCELEME)
(I. CİLT)

(Doktora Tezi)

Hazırlayan:
Ramadan DOĞAN
2502060070

İSTANBUL 2011

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

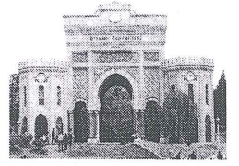
**BURSEVÎ MUHYİDDİN HALÎFE’NİN ‘İBRETNÂMESİ
(METİN VE İNCELEME)**

(Doktora Tezi)

Hazırlayan:
Ramadan DOĞAN
2502060070

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN

İSTANBUL 2011

TEZ ONAYI

Enstitümüz TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM Dalında 2502060070 numaralı RAMADAN DOĞAN'IN hazırladığı "BURSEVİ MUHYİDDİN HALİFE'NİN İBRETNAME'Sİ METİN VE İNCELEME" konulu YÜKSEK LİSANS- / DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35.Maddesi 02/12/2011 CUMA günü saat: 14.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonuanda adayın tezinin **KABULÜ**.....'ne* OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. AZMİ BİLGİN	Kabulü	
PROF. DR. KEMAL YAVUZ	Kabulü	
PROF. DR. MUSTAFA ÇİÇEKLER	Kabulü	
PROF. DR. M. A YEKTA SARAÇ	Kabulü	
PROF. DR. HAYATİ DEVELİ	Kabulü	

Bursevî Muhyiddîn Halîfe'nin İbretnâme'si (Metin ve İnceleme)

Ramadan DOĞAN

ÖZ

Zengin varlığı ile büyük bir hazineye sahip arşivlerimiz, muhafaza ettikleri edebî eserleri gün yüzüne çıkarabilecek ve böylece geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturabilecek araştırmacıları beklemektedir.

Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin *İbretnâme* isimli eseri, dinî-tasavvufî ve ahlakî mesneviler arasına alabileceğimiz türde bir mesnevidir. Eser 310 varaklık bir yazmadır.

İbretnâme 6360 beyit, 55 parça 656 dörtlük ve 27 varaklık 2 parça mensur bölümlerden müteşekkildir. Fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün vezni ile yazılmış havası olsa da bu vezni eserin pek çok yerinde uygulayamadığımız için hece vezni ile yazılmış olma ihtimalini göz önüne alarak eserin veznini hece olarak kabul etmeyi uygun bulduk; ancak murabba, kaside, terakib-bent nazım şekilleriyle yazılan yerlerde aruz vezninin varlığı dipnotlar vasıtasıyla ifade edilmiştir. Eserin "mevize ve nakildir ki" ile başlayan yerlerini ise mensur kabul ederek tetkik ettik.

Şair eserinde, okuyucuya doğrudan ibretlik vesikalar anlatırken sözlerini ayet ve hadislerle desteklemiştir. Eserde ahlaki kuralların yanı sıra beşeri münasebetlere dair öğütler de sıralanmaktadır. Bu öğütlerin veya ibretlik vesikaların büyük bir kısmı dünya hayatının geçiciliğine, ahiret hayatına bu yurda hazırlanırken mutlaka kâmil bir mürşidin elinden tutmak gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İbretnâme, Dini Tasavvufî Ahlakî Mesneviler, Klasik Türk Edebiyatı,

Bursevî Muhyiddîn Halîfe'nin İbretnâmesi (Metin ve İnceleme)

Ramadan DOĞAN

ABSTRACT

Our archives are very rich in works and they have a big cultural treasure. Our archives have been waiting for researchers who explore the literary works they have and who build a bridge between the past and the present.

Bursevî Muhyiddîn Halîfe's İbretnâme is a work that can be accepted as an example of the religious-mystical mesnevis. The manuscript of the work contains 310 leaves. This work is recorded in İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kitaplığı with the code No 2495-154. The inscription date and the inscripitor are unknown.

İbretnâme consists of 6360 beyits, 656 verses and 27 folios of prose. The passages starting with "mevize ve nakildir ki" are accepted as prose and they are analyzed.

This study is expected to help us to understand the inner world of a mystical poet as well as it helps us to get information about the mystical literature in the 17th century.

Our society gives much importance to this kind of religious stories in our understanding of İslam, we think analyzing these religious stories scientifically whether in verse or in prose and serving them to our society will be very beneficial

Keywords: İbretname, Religious-Mystical-Moral Mesnevis, Classical Turkish-Literature.

ÖN SÖZ

Edebiyat, milletlerin kültür ve tarihlerinin aynasıdır, bu bakımından da önemi büyüktür. Milli hayatın gelişme seyri, toplumların ilim, felsefe ve medeniyette katettikleri mesafe en güzel şekilde edebî eserlerde izlenebilir. Bu nedenle edebiyat, geleceğe ışık tutacak gayretlerin en başında gelen bir ilim dalıdır.

Edebiyata değer vermeyen milletlerin zamanla milli hafızadan yoksun kalacakları, bu sebeple de hayatın hızla cereyan eden seyrine ayak uyduramayacakları gün gibi aşikârdır. Zengin bir dil ve edebiyat mirasına sahip milletimizin bu birikimi içerisinde Klasik Türk Edebiyatının mahsulleri müstesna bir yer tutar.

Altı asırlık Osmanlı çınarının asude bir gölgesi olan Divan Edebiyatı atalarımızı bize gösteren bir ayna, onları bizimle konuşturan bir ilham ve aradaki tanışıklık bağlarını muhkem kılan bir vasıtaadır. Her şeyiyle bizim olan eski şiirimizi iyi tanımak, kültürümüzü layıkıyla bilmek ve araştırmak her münevverin görevidir.

Sanat, edebiyatı, musikîsi, resmi ve mimarisiyle bir bütündür. Bilhassa İslam dairesinde bunların olgunlaşması genellikle siyasî, içtimaî hayatla beraber olmaktadır. Klasik Türk Edebiyatının asırlar öncesinden günümüze ulaşan zengin kültür mirasına baktığımızda dinî-ahlakî öğütler veren, insanı iyiye ve güzele yönlendiren, kâmil insan vasfı çizen eserlerin geniş bir yer tuttuğuna şahit olmaktadır. Bu eserlerin devrin hususiyetlerine, ahlakî değer yargılarına, dünya ve ahiret telakkilerine binaen ihtiyaç doğrultusunda ortaya konulduğunu söylemek herhâlde yanlış bir kanaat olmaz.

Bahsi geçen türde eserler bu bakımdan yazıldıkları dönemin ahlakî, sosyal, manevî hayatını yansıtan birer ayna hükmündedirler. Üzerinde tez hazırladığımız İbretnâme de bu tür eserlerden birisidir.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, konuyla ilgili kaynaklar taranarak mesneviler hakkında genel bilgi verilmiştir.

Çalışmamızda biz, XVII. yüzyılın son çeyreğinde dünyadan göç etmiş âlim, şeyh bir şairin *İbretnâme* isimli eserini incelemeye gayret ettik. Çalışmamızın ilk bölümünde Bursevî Muhyiddin Halîfe hakkında bilgiler vermeyi uygun bulduk. İkinci bölümde, edebiyatımızda mesnevinin genel bir değerlendirmesini yapıp zikredilmesi gereken bazı mesnevileri de kısaca tanıttık. Üçüncü bölümde *İbretnâme*'yi kısaca tahlil etmeye çalıştık. Son bölümde ise eserin metnine yer verdik. Ayrıca araştırmacılarımızın eserden rahat istifade etmelerini sağlamak için de bir lügatçe ve dizin hazırlamayı uygun gördük.

Eserin metnini bilinen tek nüshaya dayanarak tesis ettik. Bu nüsha, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplığında (ND nr. 2495-154) kayıtlı bulunan Bursevî Muhittin Halîfe'nin *Kitâb-ı İbretnâme* adlı el yazmasıdır. Metnin yazıldığı dönem Türk dili tarihi açısından önemli özellikler sergilediği için eser tenkitli metin olarak aktarıldı. Yer yer müstensih hataları ve eksikleri vezin ve anlam gereği düzeltilerek metnin tamiri yoluna gidildi.

Böyle hacimli bir eseri ve hakkında herhangi bir çalışma yapılmamış bir konuyu tercih edişimizin en büyük sebebi, eseri ve müellifi ile ilgili araştırma yapılmamış olması; şekil ve muhteva bakımından da eserin orijinal bir vasıfta olmasıdır. Çalışmada birçok hususa temas etmeye gayret gösterdik.

“Ön Söz”e son vermeden evvel, yazdıklarıyla bizlere rehber olan ismini kaynakçada zikrettiğimiz veya zikredemediğimiz eser sahibi hocalarımızdan hayatta olanlarına minnetimi arz ederken ebediyete intikal edenlerine Allah'tan rahmet diliyorum.

Üzerinde çalıştığımız eserin hacimli oluşu ve birçok mevzunun beraberce ele alınışı elbette ki bazı hatalarımızın mevcudiyetine ve nazar-ı dikkatimizden kaçmasına sebep olabilir. Bu itibarla mazur görülmemizi temenni ederken ilim ve kemallerinden lisans eğitimimden beri istifade etmiş olduğum tez danışmanım Prof. Dr. Azmi BİLGİN'e teşekkürlerimi arz ederken zaman zaman bilgilerine başvurduğum Prof. Dr. Hayati DEVELİ ve Doç. Dr. Hakan TAŞ hocalarıma da ayrıca teşekkür ediyorum.

Son olarak beni herhâlimle hoşgören çok kıymetli eşim Saliha ve yavrularım Yusuf ve Zeynep'e de en kalbî şükranlarımı sunarım.

Ramadan DOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMA VE İŞARETLER	xvi
GİRİŞ	1
BURSEVÎ MUHYİDDİN HALİFE'NİN HAYATI	1
A. 17. YÜZYILIN GENEL DURUMU	2
1. Siyasî ve Sosyal Hayat	2
2. Kültürel ve Edebî Hayat	7
B. BURSEVÎ MUHYİDDİN HALİFE (ÖL. 1091/ 1680)	10
1. Adı ve Mahlası	10
2. Doğum Tarihi	11
3. Doğum Yeri	12
4. Öğrenimi	13
5. Muhyiddin Halife'nin Bursa'daki Hayatı	13
6. Tarikatı	14
7. Mesleği ve Şeyhliği	14
8. Ailesi	14
9. Vefatı	15
10. Eserleri	17
BİRİNCİ BÖLÜM	20
TÜR OLARAK "MESNEVÎ"	20
1.1. MESNEVÎ	21
1.2. MESNEVİLERİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ TARİHİ SEYRİ	31
1.2.1. XIII, XIV. YÜZYILLARDAKİ MESNEVİLER	31
1.2.2. XV. YÜZYIL MESNEVİLERİ	34
1.2.3. XVI. YÜZYIL MESNEVİLERİ	41
1.2.4. XVII. YÜZYIL MESNEVİLERİ:	44
1.3. İBRETNÂME'NİN MESNEVİLER ARASINDAKİ YERİ:	46
İKİNCİ BÖLÜM	50
İBRETNÂME'NİN TAHLİLİ	50
2.1. ESER HAKKINDA BİLGİ	51
2.1.1. İBRETNÂME	51
2.1.2. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	52
2.1.2.1. Vezin:	52
2.1.2.2. Kafiye	53
2.1.2.3. Cinaslar	58

2.1.2.4.	<i>Redifler</i>	59
2.1.2.5.	<i>Aliterasyon</i>	60
2.1.2.6.	<i>Genel özellikler ve netice</i>	60
2.1.3.	İBRETİNÂME'DE EDEBÎ SANATLAR	61
2.1.3.1.	Mecaz-ı mürsel:.....	62
2.1.3.2.	Tenasüb:.....	63
2.1.3.3.	Tekrîr.....	64
2.1.3.4.	İştikak:.....	65
2.1.3.5.	Tezat:.....	66
2.1.3.6.	İstifham ve tecâhül-i ârif:.....	67
2.1.3.7.	Teşbih:.....	68
2.1.3.8.	İstiare:.....	69
2.1.3.9.	Leff ü neşir:.....	70
2.1.3.10.	Telmih:.....	71
2.1.3.11.	Tefrîk:.....	71
2.1.3.12.	İktibas:.....	72
2.1.3.13.	Taksîm-cem:.....	72
2.1.3.14.	Tazmîn:.....	73
2.1.3.15.	Mübalâğa:.....	73
2.1.3.16.	Tevriye:.....	74
2.1.4.	ESERİN İMLA, DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	75
2.1.4.1.	<i>İmla Özellikleri</i>	75
2.1.4.2.	<i>Dil Özellikleri</i>	79
2.1.4.3.	<i>Üslup Özellikleri</i>	86
2.1.5.	İBRETİNÂME'DE TASAVVUFÎ KAVRAMLAR	90
2.1.5.1.	Şeriat:.....	91
2.1.5.2.	Vahdet-kesret:.....	92
2.1.5.3.	Âlem:.....	94
2.1.5.4.	Kâbe kavseyn:.....	97
2.1.5.5.	Ahvâl-i selâse:.....	98
2.1.5.6.	Tasavvufta dört mertebe:.....	99
2.1.5.7.	Gönül-nefs:.....	100
2.1.5.8.	Müşâhede:.....	101
2.1.5.9.	Aşk-dert-derman:.....	102
2.1.5.10.	Ârif-sufi:.....	103
2.1.5.11.	Dünya-ahiret:.....	104
2.1.5.12.	Âb-ı hayât:.....	105
2.1.5.13.	Âşık-maşuk:.....	105
2.1.5.14.	Tecellî:.....	106
2.1.5.15.	Zâhir-bâtın:.....	106
2.1.5.16.	Fenâ-bekâ:.....	107

2.1.5.17.	Cemal-Celâl:	108
2.1.5.18.	Kutb-ı aktâb:.....	108
2.1.5.19.	Ney:	108
2.1.5.20.	Tâlib:.....	109
2.1.5.21.	Mürşid:.....	110
2.1.5.22.	Kâmil insan:	110
2.1.5.23.	Makam:	111
2.1.5.24.	Nevruz:	112
2.1.5.25.	Seyr ü sülûk:	112
2.1.5.26.	Hidayet:	113
2.1.5.27.	Ahlak:	113
2.1.5.28.	Amel:	113
2.1.5.29.	Cennet:.....	114
2.1.5.30.	Dost:	114
2.1.5.31.	Dünya:.....	115
2.1.5.32.	Hak:.....	117
2.1.5.33.	İblis:.....	117
2.1.5.34.	Kâbe:	118
2.1.5.35.	Kur'ân:.....	118
2.1.5.36.	Kün:	119
2.1.5.37.	Mecnun:	119
2.1.5.38.	Miraç:	120
2.1.5.39.	Pervane	120
2.1.5.40.	Sâkî:.....	120
2.1.5.41.	Seb'û'l-mesânî:.....	121
2.1.5.42.	Sûret:.....	121
2.1.5.43.	Şeyh:.....	122
2.1.5.44.	Tevbe:.....	122
2.1.5.45.	Uzlet:	123
2.1.5.46.	Vatan:	124
2.1.5.47.	Zahit:	124
2.1.5.48.	Zikir:.....	125
2.1.5.49.	Zulmet:	126
2.1.5.50.	Zindan:.....	126
2.1.6.	<i>Diğer Bazı Kavramlar</i>	127
2.1.6.1.	Peygamberler:	127
2.1.6.2.	Diğer şahıslar:.....	129
2.1.6.3.	Melekler:	131
2.1.6.4.	Gökteki gezegenler:.....	131
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		133
METİN TESPİTİ VE HAZIRLANIŞIYLA ALÂKALI HUSUSLAR		135

3.1. NÜSHA TAVSİFİ.....	135
3.1.1. Nüshanın Tanıtılması:.....	135
3.1.2. Metni Kurarken İzlenen Yol.....	137
3.1.3. Yazı Çevirimi Dizgesi ve Bazı Teknik Özellikler.....	137
3.1.4. Muhtevanın Özeti:.....	140
‘İBRETNÂME.....	243
BU BÂB ‘ÂLEM-İ KÜBRÂDA NE KİM VAR ‘ÂLEM-İ ŞUĞRÂDA DAHI ANDAN BARCA ŞEY VAR.....	245
BU BÂB İNSÂNUŃ MÂ ĞALAKAHU BEYÂN ÉDER.....	259
BU BÂB FAZL-I ĞAĞ ÉRİŞÜP MÜRSİD-İ KÂMİLE YETÜŞDÜRDİĞÜNİ BEYÂN ÉDER.....	263
BU FAŞL ĞİZR-İLE İLYÂS BEYÂNINDADUR.....	265
BU BÂB ECSÂMUŃ MÂ-ĞULİĞASIN BEYÂN ÉDER.....	269
BU BÂB TİFÜLİYYET AĞVÂLİN BEYÂN ÉDER.....	272
BU BÂB MEŞÂYİĞİN TERBİYYETİNE TESLİM OLMAĞI BEYÂN ÉDER:.....	275
MİN KELÂM-I İLÂĞİ.....	282
MİN KELÂM-I İLÂĞİ MÜELLİF-İ FAĞİR.....	284
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER ĞALK ĞİLİNDE KÜH-U ĞÂF DÉRLER.....	284
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER KİM ĞALK ÜÇ ĞÜRÜHDUR, BİRİ ‘ÂM BİRİ ĞÂŞ BİRİ ĞÂŞŞU’L-ĞÂŞ.....	287
BU BÂB MÜSÂ’YI (A.M.) ĞAĞ TE‘ÂLÂ ĞİZİR (A.M.) ‘İLM-İ LEDÜNNİ ÖĞRETMEĞE GÖNDERDÜĞİN BEYÂN ÉDER.....	295
BU BÂB ĞUTB-I AĞTÂB-İLE ĞUTB-I ‘ÂRİFİ BEYÂN ÉDER.....	305
BU BÂB DÜNYÂNUŃ MİŞÂLİ NEYE BEŃZER ANI BEYÂN ÉDER:.....	310
BU BÂB DÜNYÂYI ‘UĞBÂYI BEYÂN ÉDER.....	312
MİN KELÂM-I İLÂĞİ.....	314
BU BÂB NEFS-İ EMMÂRE NEFS-İ LEVVÂME NEFS-İ MÜLĞİME NEFS-İ MUĞME’İNNE ĞAVLİN BİLDÜRÜR.....	315
BU BÂB ENVÂR-I İLÂĞİ VE ESRÂR-I MA‘ÂNİ BEYÂNINDADUR.....	323
BU BÂB KÂF-İLE NÜNİ BEYÂN ÉDER.....	333
BU BÂB ŞEMS-İLE MÂĞİ BEYÂN ÉDER.....	339
MİN KELÂM-I İLÂĞİ.....	341
ĞÂZÂ BEYÂN-I MU‘CİZÂTİ’N-NEBİYYİ ‘ALEYĞİ’S-SELÂM.....	342
Fİ BEYÂN-I NA‘T-I RESÜL ‘ALEYĞİ’S-SELÂM Mİ‘RÂC-I RESÜL.....	343
Fİ BEYÂN-I ESRÂR-I MA‘NEVİ.....	346
ĞAĞ TE‘ÂLÂ BU CİĞÂNİ ĞALK ÉTMEZDEN EVVEL BİR CEVHER ĞALK ÉTDİ ANI BEYÂN ÉDER.....	347
TEVĞİD ĞAĞ NEV‘ ÜZERİNE DÜR ANI BEYÂN ÉDÜP BİLDÜRÜR.....	347
RİVÂYETDÜR ‘ABDULLÂĞ MES‘ÜD’DAN RESÜL’DEN NAĞL ÉDER BUYURUR MAĞMÜD.....	349
BU BÂB KELİME-İ TEVĞİD NEFY-İ İŞBÂTDUR ANI BEYÂN ÉDER.....	350
BU BÂB ÂDEM ‘ALEYĞİ’S-SELÂM VE ĞAVVÂ ‘ALEYĞİ’S-SELÂM CENNETDEN ÇİĞDÜĞİN BEYÂN ÉDER...	352
BU BÂB RÜĞ-I İNSÂNİ BEYÂN ÉDER:.....	356
BU BÂB ‘ÂLEM-İ EMR-İLE ‘ÂLEM-İ ĞALKİ BEYÂN ÉDER.....	356
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER Kİ ZAMÂN-I MÂZİDE BİR TABİB-İ ĞÂZİĞ VAR İDİ.....	367
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER Kİ BU ZAMÂNDA EHL-İ ĞAĞ AZ ĞALDI VE HEM ĞARİB OLDI.....	369
EBYÂT Lİ’L-MÜELLİFİ’L-FAĞİR.....	371

BU BĀB RU'YĀ AHVĀLİN VE DÜŞÜŖN NEFSĀNĪSİN ŐEYŦĀNĪSİN BEYĀN ĒDER	374
BU BĀB TEVĦĪD KAÇ KĪSMA MUNKAŖASIM DUR ANI BEYĀN ĒDER	375
BU BĀB ŐARK MĀLĪKĪNŪŖ OĖLĪNA ĖARB MĀLĪKĪNŪŖ KĪZĪ NĪKAĦ OLDUĖĪN BEYĀN ĒDER	387
BU BĀB NĀR-I 'AŞKA YANMANUŖ FAZĪLETĪN BEYĀN ĒDER.....	392
BU BĀB MĪZĀN TERĀZŪ AHVĀLĪN BEYĀN ĒDER.....	393
BU BĀB ŞEMS-ĪLE MĀHI BEYĀN ĒDER.....	395
BU BĀB BAL ARUSINI BEYĀN ĒDER	399
BU BĀB ĀB-I ĦAYĀT KĀNDADUR ANI BEYĀN ĒDER.....	401
BU BĀB AHVĀL-Ī KĪYĀMETĪ BEYĀN ĒDER.....	402
BU BĀB MŪSĀ KAŻĪYYESĪN BEYĀN ĒDER.....	403
EBYĀT LĪ'L-MŪELLĪFĪ'L-FAKĪR.....	404
BU BĀB YĒDĪ SEYYĀRE BEYĀN ĒDER	404
BU BĀB ĦAÇ TE'ĀLĀ BU 'ĀLEMŪŖ SĪRRĪN ĀDEMDE NĪĦĀN EYLEDŪĖĪN BEYĀN ĒDER.....	406
BU BĀB ANI BEYĀN ĒDER KĪ BEN DĒRSĪŖ VE SEŖ DĒRSĪŖ BEN Ū SENDEN NEDŪR MURĀD.....	410
BU BĀB MŪSĀFĪR NEYE DĒRLER ANI BEYĀN ĒDER ĦAĖĪKATDE NEDŪR ANI BĪLDŪRŪR	410
BU BĀB MEHDĪ-YĪ ZAMĀNUŖ ĦURŪCĪN BEYĀN ĒDER.....	415
BU BĀB NĀSUŖ BA 'ZĪSĪ BU ŦARĪKATDE BOYUN VĒRMEDŪKLERĪNĪ BEYĀN ĒDER	420
BU BĀB YAĖ ŐUYA ŐU YAĖA KAŘIŐMADUĖĪNUŖ ĦĪKMETĪN BĪLDŪRŪR BEYĀN ĒDER	429
BU BĀB TOĦUM MĪŐL-Ī MĪŐLĪN BUYURUR ANI BEYĀN ĒDER	431
BU BĀB TOĦUMUŖ ENVĀ'ĪN VE ENVĀ'Ī DŪRLŪ YEMĪŐ VĒRDŪKLERĪN BEYĀN ĒDER.....	435
BU BĀB ANI BEYĀN ĒDER KĪ ĪNSĀN ZĀĦĪRDE KEMĀLĪN BULUNCA ŪÇ DŪRLŪ ĦĀLETE UĖRAR GEÇER.....	437
BU BĀB KĪŐĪ VARLIĞINDAN EL YUMAYINCA ĦAKĪKĪ VARLIĞA ĒRĪŐEMEZ	440
BU BĀB MA 'RĪFET ŪÇ NEV' ŪZERĪNEDŪR ANI BEYĀN ĒDER.....	441
BU BĀB BEŐ VAKĪT NAMĀZĪ BEYĀN ĒDER KĪ NAMĀZ MŪ'MĪNŪŖ MĪ'RĀCIDUR.....	442
BU BĀB ĦAC AĦKĀMĪN BĪLDŪRŪR	444
BU BĀB ERVĀĦĪ OL 'ĀLEMDEN BU 'ĀLEME GELDŪĖĪN BEYĀN ĒDER	448
BU BĀB DŪNYĀNUŖ MĪŐĀLĪ NEYE BEŖZER ANI BEYĀN ĒDER	451
BU BĀB MŪSĀ PEYĖĀMBERE ĦAÇ TE'ĀLĀ BEŐ NESNE VAĦY ĒTDĪ BEYĀN ĒDER.....	452
BU BĀB GŪNEŐ GŖKDE KAŖLU ŪZERĪNDE DEVR ĒTDŪĖĪN BEYĀN ĒDER	457
ĪNSĀNUŖ BEDENĪ ĦALKĖ OLDUĖĪN BEYĀN ĒDER	465
BU VAKĪT ĪMDĪ RŪĦ BU 'ĀLEMDEN OL 'ĀLEME ĒRMEK DĪLER.....	478
BU BĀB ANI BEYĀN ĒDER KĪ YILDIZ GŖRSE AY GŪNEŐ GŖRSE MEŐELĀ İLDİZ VE AY VE GŪNEŐ NŪR GŖRSE NEYE İŐĀRETDŪR ANI BĪLDŪRŪR.....	484
BU BĀB RESŪL-Ī EKREM ŐALLA'LLĀĦU 'ALEYĦĪ VE SELLEMŪŖ CEBRĀ'ĪL-Ī EMĪN GELŪP ŐADRĪN ŐERĦ EYLEDŪĖĪN BEYĀN ĒDER.....	489
BU BĀB 'AŐŪRE AYINI VE EVŐĀFĪNĪ BEYĀN ĒDER	491
MĪN KELĀM-I İLĀĦĪ	493
BU BĀB YŪSUF KAŻĪYYESĪN BEYĀN ĒDER.....	499
ĦAÇ TE'ĀLĀ MŪSĀ PEYĖĀMBERE VAĦY ĒTDŪĖĪN BEYĀN ĒDER	504
ĦAÇ TE'ĀLĀ... PEYĖĀMBERE VAĦY ĒDŪP BUYURDUĖĪN BEYĀN ĒDER.....	504
BĀB-I MEV'ĪZE.....	506

MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	506
MEV ‘İZATU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ.....	506
MEV‘İZE.....	506
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	506
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	507
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	507
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	508
MEV‘İZE,.....	508
MEV‘İZE.....	508
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	509
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	509
BU BÂB CENNETÜN EVŞAFIN BEYÂN ÉDER	510
MÜNÂCÂT-I DÂVÜD ‘ALEYHİ’S-SELÂM.....	510
VE NAĞİLDÜR Kİ	512
VE NAĞİLDÜR Kİ	512
PEYĞAMBER ‘ALEYHİ’S-SELÂM HÂK TE‘ÂLÂ HİKÂYET ÉDÜP BUYURUR:.....	512
VE NAĞİLDÜR Kİ	512
HÂDİŞ-İ ŞERİF PEYĞAMBER (A.M.) EYTDİ.....	513
MÜNÂCÂT-I MÜSÂ (A.M.).....	513
HİTÂBÂT-I MÜSÂ (A.M.).....	513
MEV‘İZE.....	514
MEV‘İZE.....	514
MEV‘İZE.....	514
MEV‘İZE.....	514
MEV‘İZETU‘LLÂH.....	514
MEV‘İZE.....	515
MEV‘İZETU‘LLÂHİ TE‘ÂLÂ	515
MÜNÂCÂT-I MÜSÂ (A.M.).....	515
MÜNÂCÂT-I MÜSÂ (A.M.).....	516
VE NAĞİLDÜR Kİ	516
VE NAĞİLDÜR Kİ	516
VE NAĞİLDÜR Kİ	516
VE NAĞİLDİR Kİ	517
VE NAĞİLDÜR Kİ	517
VE NAĞİLDÜR Kİ	517
VE NAĞİLDÜR Kİ	518
VE NAĞİLDÜR Kİ	518
VE NAĞİLDÜR Kİ	518
VE NAĞİLDÜR Kİ	519
VE NAĞİLDÜR Kİ	519
VE NAĞİLDÜR Kİ	519

VE NAĞILDÜR Kİ	519
VE NAĞILDÜR Kİ	520
VE NAĞILDÜR Kİ	520
VE NAĞILDÜR Kİ	520
VE NAĞILDÜR Kİ	521
VE NAĞILDÜR Kİ	521
VE NAĞILDÜR Kİ	521
VE NAĞILDÜR Kİ	522
VE NAĞILDÜR Kİ	522
VE NAĞILDÜR	522
VE NAĞILDÜR Kİ	522
VE NAĞILDÜR Kİ	522
MİN KELÂM-I İLÂHÎ	525
ANI BEYÂN ÉDER Kİ KİŞİDE ҚАБİLİYET GEREKDÜR VE HEM BİR EHLE RAST GEREKDÜR	527
ANI BEYÂN ÉDER NEY AĞVÂLİN	528
BU BÂB ENVÂR-I İLÂHÎ VE ESRÂR-I ME‘ÂNÎ BEYÂNINDADUR	530
BU BÂB TECELLİYÂT BEYÂNINDADUR	537
ĖAĖK’UŖ ESMÂ’-İ ŞİFÂTİN BEYÂN ÉDER VE DAĞI ENVÂR-I İLÂHÎ VE ESRÂR-I ME‘ÂNÎ BEYÂN ÉDER	540
BU BÂB ‘UZLET BEYÂNINDADUR,	542
BU BÂB ĖALVET BEYÂNINDADUR	544
BU BÂB TECERRÜD AĞVÂLİN BEYÂN ÉDER	546
BU FAŞL TEVEKKÛL BEYÂNINDADUR,	548
BU FAŞL ŞABİR BİLDÜRÜR: “EŞ-ŞABRU MİFTÂĞU’L-FEREC.”	549
BU FAŞL AĖLIĞUŖ FAZİLETİN VE ÇOK YEMENÛŖ ZİYÂNİN BEYÂN ÉDER BİLDÜRÜR	552
BU FAŞL UYKUSUZLIĞUŖ FAZİLETİN VE UYKUYI ÇOK UYUMAGUŖ ZİYÂNINI BİLDÜRÜR	554
BU BÂB MÛRİD-İ ŞÂDİK VE MÛRİD-İ MERDÛDI BEYÂN ÉDER	556
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER Kİ ‘ÂLEM-İ ERVÂĖDA ENBİYÂ VÛ EVLİYÂ-Y-İLE RÛĞÂNİYETİ TA‘ALLUĞ OLMAYAN BU ‘ÂLEMDE DAĞI CİSMÂNİYET TA‘ALLUĞ ÉTMEZ	558
ZAMÂN-İLE BİR ‘AZİZÛŖ BİR ŞÂDİK MÛRİDİ VAR-IDI ‘AZİZ ĖÂYETDE SEVERDİ ANI BEYÂN ÉDER	561
BU FAŞL MÛRİD-İ ŞÂDİK AĞVÂLİNİ BEYÂN ÉDER	564
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER Kİ SEĖV İ NİSYÂN İNSÂNA NEDEN VÂĞİ‘ OLDI	567
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER Kİ BA‘Zİ ÂDEM ŖARİĖA ĖİRMEĖE İCTİNÂB ÉTDÛĖÜN BEYÂN ÉDER	569
BU BÂB ZİKRU’LLÂĖ EVŞÂFIN BEYÂN ÉDER	573
MİN KELÂM-I İLÂHÎ	581
BU BÂB ZÂĞİR-İLE BÂĞİNİ BEYÂN ÉDER BİLDÜRÜR MİŞÂLİ NEDÛR ANI BEYÂN ÉDER	608
BU BÂB ‘ANÂŞİR-I ERBA‘AYI VE DAĞI ĖÛKÛMLERİN BEYÂN ÉDER	612
ŞÂĞİB SELVE DÉRLER BİR ‘AZİZ VARDI ANI BEYÂN ÉDER	623
BU BÂB ŞÛRET-İ İNSÂNDÂ DÛRT KİRPÛK İKİ ĖAŞ BİR ŞAĞ NEYE İŞÂRETDÛR ANI BEYÂN ÉDER	628
BU BÂB ANI BEYÂN ÉDER Kİ ŞEĞR-İ MU‘AZZAM VAR ĖAŞABALAR ĖARYELER VAR ANI BİLDÜRÜR	629
BU BÂB DÛNYÂNUŖ YOKİŞİN DÛZİN İNİŞİN BEYÂN ÉDER NE SİRDUR	635
BU BÂB ‘İLM-İ ‘İBRET İLM-İ ĖİĖMET NEDÛR ANI BEYÂN ÉDER	640

BU BĀB ŞAĞ VE ŞOL NEYE İŞĀRETDÜR ANI BEYĀN ĒDŪP BĪDŪRŪR.....	646
BU BĀB ŞAĞDA ŞOLDA OLAN MELEKLER BEYĀN ĒDER	662
HĀZĀ RĪSĀLET-Ī BURSEVĪ MUĤAMMED ĤĀLĪFE.....	663
HĀZĀ BEYĀN-I MĪ'RĀC-I RESŪL ŞALLĀ'LLĀHU 'ALEYHĪ VE SELLEM.....	663
BU FASIL DŪNYĀNUŖ AĤVĀLĪNĪ BEYĀN ĒDER.....	688
BU FAŞL ĪNSĀNUŖ ĤĪLKĀTĪNĪ BEYĀN ĒDER	692
EBYĀTĪ BEYĀN ĒDER.....	696
ĪNSĀNUŖ BU DŪNYĀYA NEYE GELDŪGŪNĪ BU DŪNYĀ-Y-ĪLE ALDANUP KĀLDUGŪNĪ BEYĀN ĒDER	697
EBYĀT-I MŪ'ELLĪF-Ī FAĤĪR	700
BU FAŞL ĪNSĀNUŖ AŞLĪNĪ BEYĀN ĒDER.....	701
'ULŪM-I LEDŪNNĪDEN 'ALĀ KADERĪ'L-'UĤŪLĪ BEYĀN ĒDER DAĤĪ ĪNSĀNUŖ AŞLĪN BEYĀN ĒDER.....	705
BU FAŞL KĀRA HĪCENŪŖ SĪRRĪNĪ BEYĀN ĒDER HER BĪR ĤURŪFĪNDAN MURĀD NEDŪR NEYE DĀLDŪR ANI BEYĀN ĒDER.....	710
BU FAŞL ĤĀLKĀNDAN 'UZLET ĒDŪP NEFS-ĪLE MŪCĀHEDE KILMAĤ BEYĀN EYLER.....	714
BU FAŞL "MEN 'ARAFE NEFSEĤŪ FEĤĀD 'ARAFE RABBEĤŪ" BEYĀN ĒDER	721
BU FAŞL DŪNYĀNUŖ AĤVĀLĪNĪ VE EHL-Ī DŪNYĀNUŖ VE DAĤĪ EHL-Ī ĀĤĪRETŪŖ ĤĀLĪN BEYĀN ĒDER	725
MA'LŪM OLSUN KĪM BU FAŞL ĤĀĤ TE'ĀLĀ'NUŖ ĤĪDĀYETĪNE MAĤHAR DŪŞENŪŖ NĪŞĀNĪ NEDŪR ANI BEYĀN ĒDER.....	738
HĀZĀ KĪTĀB-I ĪLĀĤĪYYĀT EL-BURSEVĪ MUĤAMMED ĤĀLĪFE RAĤMETU'LLĀĤĪ 'ALEYH	749
SONUĤ.....	752
KAYNAKĤA	753
ŌZ GEĤMĪŞ.....	759
LUGATĤE	760
ŌZEL ĪSĪMLER VE KAVRAMLAR DĪZĪNĪ	765
TĪPKĪBASIMĀN ŌRNEK VARAKLAR.....	787

Kısaltma ve İşaretler

aş. bkz.	: aşağıya bakınız
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
A.e.	: aynı eser
a.y.	: aynı yayın
b.	: beyit; bin, ibn
bkz.	: bakınız
bl.	: bölüm
C.	: cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Haz.	: Hazırlayan
h.	: hicrî
krş.	: karşılaştırınız
ktp.	: kütüphane (si)
m.	: milâdî
nr.	: numara, sayı
nşr.	: neşir, neşreden
öl.	: ölüm (senesi)
s.	: sayfa
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
terc.	: tercüme (si), tercüme eden
üniv.	: üniversite (si)
vb.	: ve başkaları, benzerleri
vd.	: ve devamı
vs.	: vesaire
vr.	: varak
/	: mısra arası
//	: beyit arası
;	: kaynak arası

GİRİŞ

BURSEVÎ MUHYİDDÎN HALÎFE'NİN HAYATI

A. 17. Yüzyılın Genel Durumu

Çalışmamız XVII. yüzyılda yaşamış mutasavvıf bir şair olan Bursevî Muhyiddin Halîfe'nin hayatı, sanatı, eserleri ve İbretnâme'si üzerinedir. Sanatçılar, ortaya koydukları eserleriyle yaşadıkları dönemin müşahhas aynasıdır; bu itibarla onların eserlerini şekillendiren unsurların başında yaşadıkları günün koşulları gelmektedir. Biz de bu maksatla XVII. yüzyılı belli bazı başlıklarla kısaca ele almayı gerekli gördük.

1. Siyasî ve Sosyal Hayat

Bu yüzyılın başında sırasıyla III. Mehmed (1559-1617) ve sonunda II. Mustafa (1695-1703) Osmanlı hükümdarıdır. Bu iki padişah arasında da sekiz hükümdar padişahlık yapmıştır.

17. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin evvelki asırlardaki başarılarının ve gücünün kaybolmaya başladığı bir dönemdir. Ordunun bazı güçsüz ve yetersiz padişahlar karşısında her fırsatta kazan kaldırması, rüşvetin ve kayırmanın yaygınlaşması, Celâlî isyanları adı altında devlete karşı muhtelif ayaklanmaların düzenlenmesi gibi belli önemli siyasi gelişmelerdir.¹

Celâlî isyanları devleti içten içe sarsmıştır.² I. Ahmed Celâlî isyanları sebebiyle yapılmakta olan Avusturya Seferi'ne ara vermek zorunda kalmış ve 1606'da Zitvatorok Antlaşması'nı imzalamaya mecbur olmuştur.³ Antlaşma neticesinde Kanije ve Eğri kaleleri dışında bir kazanç sağlanamadığı gibi uzun süren savaş, devletin gücünü de zayıflatmış en vahimi ise Osmanlı'nın Avrupa'daki itibarı ve üstünlüğü sona ermiştir. Bu antlaşmadan sonra devlet bir süre daha Celâlî isyanlarıyla uğraşmak

¹ **Büyük Türk Klasikleri**, C. VI, İstanbul, Ötüken Yay., 1987, s. 11.

² Mücteba İlgürel, "Celali İsyenları", **DİA**, C. VII, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s. 252-257.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 94.

zorunda kalmıştır. Celaliler'in 1595-1610 yılları arasında İran Savaşı sırasındaki isyanı, devleti bir hayli güç durumda bırakıp zayıflatmıştır.⁴

İran ile savaş devam ederken 1617'de I. Ahmed vefat eder. Kardeşi I. Mustafa tahta geçmiş; ama I. Mustafa'nın aklî dengesinin bozukluğu ilerleyince de tahttan indirilip yerine II. Osman padişah olur. İç isyanları, Batı'daki Avusturya Savaşı'nı fırsat bilen İran Safevî Devleti, isyanları gizliden gizliye desteklemekle kalmamış 1603'te ani bir saldırıyla Tebriz ve Nahçıvan'ı istila etmiştir. II. Osman'ın ilk icraatı İran ile devam etmekte olan savaşa son vermek olmuştur.

II. Osman Batıdaki yenilgilerin yeniçerilerin disiplinsizliğinden kaynaklandığını fark etmiş, bunun sonucunda Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılıp yerine yepyeni bir askerî teşkilat kurma fikrine kapılmıştır. Bunu öğrenen yeniçeriler II. Osman'ı tahttan indirmişlerdir.⁵ Fırsatı değerlendirmek isteyen İran Şahı I. Abbas, yapılmış olan "Nasuh Paşa" barışını hiçe sayarak 1624'te Bağdat'ı ele geçirmiştir. İran'ın bu tavrına ancak 1635'te IV. Murad döneminde Revan ve Tebriz; 1638'de de Bağdat geri alınmak sûretiyle karşılık verilebilmiş, nihayet iki devlet arasında Kasr-ı Şirin (1639) Antlaşması imzalanmıştır.⁶

II. Osman'ın öldürülmesinden sonra I. Mustafa tekrar tahta geçirilmiş; ancak aklî muvazenesi bozuk bir kişinin başa geçmesine halk ve devletin ileri gelenleri isyan edince IV. Murad 1623'te padişah ilan edilmiştir.⁷

⁴ A.e., C. III, s. 99.

⁵ A.e., C. III, s. 141.

⁶ Halil Sahillioğlu, **IV. Murad'ın Bağdat Seferi Menzilhânesi**, C. II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1967, s. 3-4.

⁷ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. III, s. 148.

Devlet içten içe bir gerileme yaşamaktadır. IV. Murad bu gidişe dur demek için güvendiği kişilerden devletin durumuna ait tespit ve çözüm yollarını ihtiva eden raporlar istemiştir. Bu raporlardan en meşhur olanı Koçi Bey'in Risale'sidir. Padişah, kendisine sunulan bu raporlardan gereği gibi istifade etmeyi bilmesi, güçlü devlet adamlığıyla otoriteyi zorla da olsa ele alması ile devleti gözle görülür bir toparlanma sürecine sokabilmiştir.

Tecrübesiz ve liyakatsiz padişahların başta olması siyasal ve sosyal buhranın aslında en önemli sebeplerinden olmuştur. Padişahlar Valide Sultanların gölgesinde kalmakta, onların yetkilerini kimi zaman valideleri kimi zaman sadrazamlar, ulemalar, kimi zaman da ağalar almaktaydı. Sultan İbrahim dönemi gibi IV. Mehmed dönemi de buna en güzel örnek teşkil eder. IV. Mehmed'in annesi Turhan Valide'nin rolüyle sadrazamlığa getirilen Köprülü Mehmed Paşa'nın yaptığı icraatlar ve almış olduğu tedbirler, bir dereceye kadar etkili olmuş;; ancak esas netice 1683 tarihinde alınmaya başlanmıştır.⁸ Girit Osmanlı'ya katılır ve Karadeniz'e yönelen Osmanlı ordusu birçok yeri zapt eder.

Sadrazamın yaptığı en önemli uygulama, devlet içindeki güç dengelerini gözeterek yönetimdeki ipleri yeniden ele almak olmuştur. Altı yıl görev yaptıktan sonra ölümü üzerine vasiyetiyle yerine oğlu, Fâzıl Ahmed Paşa geçer. Paşa bu görevde on beş yıl kalır. İçeride sükûnet, dışarıda ise zaferler yeniden onunla başlar. Polonya ve Ukrayna ele geçirilir. Bu başarılar devlet içerisindeki işleyen oturmuş bir sistemden kaynaklanmadığı, yönetici konumundaki kişilerin şahsî istidatlarıyla alakalı olduğu için başarılar istikrarlı ve devamlı olmuştur. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın

⁸ A.e.,C. III, s. 306.

sadrızamlığında 1683'te Kırımli Murat Giray'ın ihaneti ile Budin Beylerbeyi İbrahim Paşa'nın ihmali yüzünden Osmanlı ordusu Viyana'da bozguna uğramıştır.⁹

Bu durum Merzifonlu'nun sonunu getirmiştir. Bu bozğundan sonra başlayan savaşlar on altı yıl gibi uzun bir süre devam etmiştir. Macaristan, Budin ve Erdel'de Osmanlı hâkimiyeti son bulmuştur. Artık svaşlar, "Kutsal İttifak" adı altında birleşmiş bir düşmana karşı yapılmaktadır. Bu da Osmanlı Dveleti'nin işini daha da zorlaştırmaktadır. Osmanlı ordusundaki başarısızlık devlet yönetiminde de kendini göstermiş Kapıkulu Ocakları, IV. Mehmed'e karşı isyan edip yerine oğlu II. Süleyman'ı tahta geçirmişlerdir. Dört seneye yakın bir süre tahtta kalan II. Süleyman'ın vefatıyla yerine II. Ahmed padişah olmuştur.¹⁰ O da bu görevde dört yıl kadar kalmış, vefatının ardından yerine en büyük oğlu II. Mustafa tahta geçmiştir.

Bu dönemde hâlâ Avusturya ile savaşılmaktadır. Kaybedilen toprakların geri alınabilmesi ihtimal dâhilinde görülmediğinden Osmanlı Devleti; Rusya, Lehistan, Avusturya, Venedik karşısında yaptığı savaşı da kaybedince Karlofça Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Osmanlı bu antlaşmayla Avusturya'nın Macaristan üzerindeki hâkimiyetini de tanımış olmuştur. XVII. yüzyıl 1699'da imzalanan bu antlaşmanın acı ve bir o kadar ağır şartlarıyla kapanmıştır.

Siyasî yapı, buhranlar içinde iken sosyal yapı da siyasî yapının bir uzantısı olarak hiç de iyi bir vaziyette değildi. Rüşvet, yolsuzluk, adam kayırma son derece yaygınlaşmıştı. Siyasî ve ekonomik durumun kötüye gidişi yüzünden işsiz yığınları çoğalmış; kaba kuvvetin yarattığı olaylar, halkın can, mal ve namus güvenliğini tehdit eder bir hâl almıştı. Gergin bir dönemin belki de psikolojik bir uzantısı olarak Bursevî

⁹ A.e.,C. III, s. 445.

¹⁰ A.e.,C. III, s. 533.

Muhyiddin Halife'nin devri "medrese-tekke" tartışmalarının da alevlendiği bir döneme tesadüf etmiştir. Fakat tekkenin geçen asırlardaki kadar saf ve idealist bir havaya sahip olmayışı bu seferki mücadelede medresenin ağır basması gibi denge bozucu bir talihsizlik oluşturmuştur.¹¹

Bu dönemde tefekkür hayatında taassup ve katı bir hoşgörüsüzlük hâkimdir. Kurumsallaşan ve toplum içinde saygın bir yeri olan tasavvufi ekollerin bu yüzyılda ulema ile ilişkilerinde büyük bir zaafiyete uğramıştır. Bazı ulema ile nutasavvıflar arasında Kadızâde ile Sivasîler diye bilinen, farklı dünya görüşlerinden dolayı yıllarca sürecekt tartışmalar cereyan eder. Bir taraf "ehl-i kâl", diğer taraf "ehl-i hâl" olarak toplum ikiye bölünmüştür. Ehl-i kâl diye ifade edilenlerin fikrine göre, ki bunlar genelde devrin önde gelen ulemasıdır, ehl-i hâl olanlar, yani tasavvufi düşünce yapısında olanlar, bidate düşmüşlerdir.

Devlette yaşanan gerilemeden de bir nebze onlar sorumludurlar. Onlara göre tekkelerde icra edilmekte olan sema ayinleri, camilerde çok sayıda görkemli minarelerin yapısı, kılık ve kıyafetteki değişiklikler, türbe ziyaretleri dinden sapma olarak telakki edilmiştir. Aslında önceleri bu eleştiriler, sûfi görünüp de bu işin ehli olmayanları eleştiri mahiyetinde iken zamanla fikri platformda kalmayıp bütün tarikatlara fiilî bir adavet hâlini almıştır.

Bu hoşgörüsüzlük, bazı devlet adamlarının da desteklemesiyle tekkelerde sema ayinlerinin yasaklanması, bazı tarikat üyelerinin takibata uğrayıp dövülmeleri ve hatta bazı tekkelerin maalesef yıktırılması boyutuna kadar gitmiştir. Bu durumun tek olumlu

¹¹ Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971, , s. 651.

tarafı, kendilerine yöneltilen bu eleştirileri tetkik ve telif amaçlı eserleriyle mutasavvıfların birçok eseri kültür tarihimize kazandırmış olmalarıdır.

2. Kültürel ve Edebî Hayat

Siyasî ve sosyal açıdan büyük buhranlarla geçen bu devir, kültürel ve edebî açıdan çok canlı ve zengin bir dönemdir. Bunun belli başlı sebebi, sanat ve edebiyat sahasında evvelki asırlarda atılan temellerin ve varılan seviyenin sağlamlığı olmuştur.¹² Bu devirde mimarî, musıkî ve edebiyat alanında önemli temsilciler yetişmiştir. Mimarîde başyapıtlardan Sultan Ahmet Camii 1617’de Sedefkâr Mehmed Ağa tarafından bu devirde yapılmıştır. Ayrıca Yeni Camii, Revân Köşkü ve Bağdat Köşkü de devrin en önemli eserlerindendir.¹³

Musıkî, gelişme kaydeden diğer güzel sanatlardandır. Fetihlerde, tekkelerde yer verilen musıkî bu dönemde çok değerli isimler yetiştirmiştir. “Gelse o şûh meclise nâz u tegâfûl eylese” diye başlayan rast makamında bestelediği bu en meşhur eseriyle Hâfız Post asrın ilk kudretli musıkî üstadıdır.¹⁴

Ayrıca bu alanda önemli bir mihenk taşı olan İtrî (Derviş Mustafa öl. 1711) bu devirde yetişmiş ender musıkî üstadlarından. Bu gelişmeler, edebî sahada da kendini hissettirmiş Klasik Türk şiiri, teknik, ahenk ve zerafet bakımından daha bir güzelleşip tekamüle ulaşmıştır. Bu dönemde klasik şiirde İran şairlerini örnek almak yerine XVI. yüzyılda yetişmiş Fuzulî ve Bâkî gibi şairlerin üsluplarına yaklaşılarak bir anlamda kendi klasiklerimize yönelik başlamıştır. Tabii, bundan İran şiiri etkisinden tamamen uzaklaşıldığı anlamı çıkarılmamalıdır.

¹² A.e., C. II, s. 649.

¹³ A.e., C. II, s. 650.

¹⁴ Nuri Özcan, “Hâfız Post”, **DİA**, C. XV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 100.

Şiirde Türkçe kelimeler, deyimler, halk söyleyişleri kullanılarak âdeta klasik şiir, yerleştirilmiştir. Dinî eserler, tarihî eserler ve menakıbnâmeler de sade bir dille yazılmaya başlanmıştır.¹⁵

Hint üslubu veya tarzı anlamına gelen “Sebk-i Hindî” bu yüzyılda Türk edebiyatına da yansımış ve özellikle Nâilî, Neşâtî, İsmetî ve Fehim gibi şairler bu tarzın temsilcileri olmuştur.¹⁶ Kasideciliğin önemli ismi Nef’î; gazelleriyle Şeyhülislam Yahya, Nail-i Kadîm, Neşâtî, Cevrî, Bahâî, Haletî; mesnevileriyle Atâî; hikemi tarzı geliştirerek Türk şiirinde çığır açan Nâbî bu tarzda akla ilk gelenlerdir. Türk şiiri bu devirde “hikemi şiir” adı verilen ve amacı okuyanı düşündürmek ile bilgilendirmek olan didaktik içerikli üslubun etkisine girmiştir.¹⁷

XVII. yüzyılda “edebî nesir” Veysî ve Nergisî’nin eserlerinde süslülük ve anlaşılmağıza bürünmüştür.¹⁸ Nesir âdeta süs ve çeşitli kelime oyunları ile çok girift bir hâl almıştır. Buna karşılık “tarih nesri” miz en büyük ve en yetkin bilginleri bu asırda yetiştirmiştir. Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Koçi Bey ve Nâimâ gibi isimler bu devirde eser veren üstatlardır.¹⁹ Bu yüzyılda yazılan mensur eserler içinde tezkireler de önemli bir yer tutmaktadır. Riyazî’nin yazdığı Riyâzu’ş-şu‘arâ, Kafzâde Fâizî’nin yazdığı Zübdetü’l-eş‘âr, Rıza’nın yazdığı Tezkiretü’ş-şu‘arâ, Güftî’nin yazdığı Teşrifatü’ş-şu‘arâ, Kafzâde’nin eserine zeyl olarak yazılan Nuhbetü’l-âsâr li-zeyli

¹⁵ Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997, s. 18.

¹⁶ **A.e.**, s. 179.

¹⁷ **A.e.**, s. 18.

¹⁸ Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. II, s. 679.

¹⁹ Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C. II, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1997, s. 647.

Zübdetü'l-eş'âr, Bursalı şair, biyografi ve tezkire yazarı İsmail Belig²⁰ tarafından yazılmış diğerk bir tezkiredir.

XVII. yüzyıl halk edebiyatında da büyük merhalelerin yaşandığı bir dönemdir. Kerem ile Aslı, Genç Osman hikâyeleri olmak üzere, Anadolu hikâyeleri, türkü ve destanların çoklukla bu asırda teşekkül etmiş olduğu düşünülürse bu devrin halk edebiyatı açısından ne kadar mühim olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu alanda Âşık Ömer, Gevherî, Kul Oğlu, Kayıkçı Kul Mustafa, Demirci Oğlu, Seyyahî, Kâtibî'yi önde gelen isimler olarak zikredebiliriz. Bu şairlerin eserlerine diğerk dönemlerden farklı olarak daha çok dinî-tasavvufi unsurlar dâhil olmuştur.

Bu devirde, tekke şiirinde halk dilinin duygu, inanç ve zevkinin esas alınarak coşkun ilahilerin eserlere nüfuz ettiğine şahit oluruz. Bu şiirlerin bazıları halk söyleyişle yazılmış ve hece vezni kullanılmış, bazıları da klasik şiir tarzında mazmunlarla ve aruzla yazılmıştır.

Bu alanda devrin önemli simalarından Celvetiye tarikatı şeyhi Türkçe ve Arapça otuzu aşkın eser sahibi Aziz Mahmud Hüdâyî, Halvetiye tarikatı büyüklerinden Abdülehad Nûrî, Melâmî şeyhi İbrahim Câhidî, daha çok Seyit Nesimî ve Yunus Emre ruhuna bağlı, Halvetiye'nin Niyaziye veya Mısriyye olarak adlandırılan kolunun kurucusu Niyazî-i Mısırî, Hüseyin Lâ-mekânî, Zakirzâde Abdullah daha çok ilahileriyle tanınan Elmalılı Sinan Ümmî, Oğlanlar Şeyhi İbrahim'in halifesi Kütahyalı Sunullah-ı Gaybî sayılabilir.²¹

²⁰ Kadir Atlansoy, **Bursa Şairleri**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998, s. 47.

²¹ Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. II, s.701-719; Semih Yeşilbağ, **“Muhyiddin-i Bursevî Dîvânı”**, Kütahya, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2004, s. 2-8.

B. Bursevî Muhyiddin Halife (öl. 1091/ 1680)

1. Adı ve Mahlası

Şairin adı Muhyiddin'dir.²² Doğum yeri Bursa olduğu için şiirlerinde "Bursevî" mahlasını kullanmayı tercih etmiştir.²³

Bursevî bî-çâre kemter kuluñdur	
Çapuñda sâ'ilüñ 'âciz kuluñdur	(229.) ²⁴
Bursevî bî-çâreye eyle nazâr	
Édelüm bu fânî dünyâdan hazer	(396.)
Bursevî bî-çâre kemter kuludur	
Rahm eyle aña rahmetüñ bol durur	(447.)
Bursevî bî-çâre kemter kuluñdur	
Vişâlüñ ister bî-çâre deliñdür	(1318.)
Bursevî bî-çâre 'âciz kuluñdur	
Çılma mahrûm çapuñda sâ'ilüñdür	(1425.)
Bursevî bî-çâreye eyle nazâr	
Dün gün senüñ hûb cemâlüñi sizer	(1463.)
Bursevî'ye çıl 'inâyet yâ Kerîm	
Rahmet-i ğufrānuñ çokdur yâ Raḥîm	(1514.)

²² Bursalı İsmail Belig, **Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefâyât-ı Dânişverân-ı Nâdirân**, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ankara, Müstakil, 1998, s. 184-185; Atlansoy, **a.g.e.**, s. 215.

²³ Mehmed Şemseddin, **Yâdigâr-ı Şemsî**, Haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa, Uludağ Yayınları, 1997, s. 100-101.

²⁴ Şiirlerden sonra verdiğimiz rakamlar beyit numarasını ifade etmektedir.

Gel éy ‘aşık haber vérdüm cem’ édüp dürleri derdüm

Bursevî’nüñ sözün gördüñ degildür kı̇l ü kı̇liden (2351.)

2. Doğum Tarihi

Bursevî hakkında en geniş bilgi *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*’da vardır ve bu bilgilerin tamamı şöyledir: “Cennetin ikizi olan bu beldeye doğduğundan Burûsavî denmekle şöhret kazanmış olan ve bu mahlası almakla iftihâr iden Üçkozlar Şeyhi Şeyh Muhyiddîn Efendi’dir. Cennet gibi olan Anadolu diyarında Menri adlı kasabada oturan müşid-i kâmil ü muhakkık-ı fâzıl Câhidî Efendi halifelerinden Şeyh Ali Efendi’nin müridi olup sonra da icâzet almış, bilahare aynı şehirde dağın eteklerinde bulunan Üçkozlar adlı nezih makamda dostların ve eser sahibi büyüklerin yardımı ile emsalsiz bir câmi’ ve zâviye binâ iderek dervişler ile gece gündüz zikir ve tevhide meşgul olmuştur. Hac ziyaretinden dönüştü,

Mısrâ’:

Âkibet menzil-i mâ vâdi-i hâmuşânest²⁵

mazmûnı üzre bin toksan bir zi’l-hiccesinün yedinci gecesi (29 Aralık 1680) solunum yetmezliğinden (?) rahatsızlanıp vefat etti. Anılan yakınlarındaki türbede medfûndur. Vefatlarına, şimdi yerine geçmiş olan oğulları kıdvetü’l-meşâyihî’l-vâsılîn Şeyh Abdî Efendi’nün târîhidür.

Târîh:

Dedi nakline bekâ dârına Abdî târîh

Gitdi cânı verüben kutb-ı zamân cânâna

İsmi geçen şeyh efendi riyâzet ü mücâhedede câhidî yolunu (töresini) icrâ ve tasavvufî âdetlerde Şeyh Muhyiddîn’in ruhunu ihyâ idüp yüce suffilik yolunun hâlleri

²⁵ Sonunda varacağımız menzil, hâmuşân vadisidir.

hakkında *Müşâhede* ve *Tevhîd-nâme* ve *İbret-nümâ* adlı risâleleri kaleme almıştır. Ve hazret-i Mevlânâ Câmî'nün yâhud ve bazı görüşlere göre Hasan Dihlevî'nün latif,

Beyt:

Zi-deryâ-yı şehâdet çün nehenk-i lâ ber âvered ser

Teyemmüm vâcib âmed Nûh-râ der vakt-i Tûfâneş²⁶

beytini şerh etmiştir. Ve lâkin bu beyte Abdüllatîf-i Şirvânî'nün güzel bir şerhini bu satırları kaleme alan görmüştür."²⁷

Bu alanda yapılan çalışmalarda kaynak olarak hep bu eserin gösterilmesi, bizi de bu esere müracaat etmeye sevk etmiştir. Ancak, ne bu eserde ne de şairin inceleme yaptığımız eserlerinde doğum tarihine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bununla beraber Sicill-i Osmanî isimli eserde Bursevî'nin 130 yaşında iken vefat ettiği bilgisine rastlıyoruz.²⁸ Yâdigâr-ı Şemsî ve Güldeste-i Riyâz-ı İrfan'da "133 yaşındayken hac vazifesi dönüşü vefat etmiştir. Mezarı dergâhın bahçesindedir." kaydı bulunmaktadır.²⁹ Bu bilgiler doğrultusunda şairin tevellüt tarihine ulaşabilmekteyiz.

3. Doğum Yeri

Bursevî'nin adına rastladığımız tüm kaynaklarda onun Bursalı olduğundan bahsedilmektedir. İsmail Belig'in eserinde yer alan "Bu belde-i behişt-tev'emde mesned-i vücûda vaz'-ı kadem itmegin Burûsavî dinmekle şöhret-şi'âr ve bu mahlası tahallus ile iftihâr iden Üçkozlar Şeyhi Şeyh Muhyi'd-dîn Efendi'dür. Diyâr-ı Rûm-ı

²⁶ Eğer şehâdet denizinde "lâ" timsâhı başını kaldırır, Tûfan vaktinde Nûh'a teyemmüm vâcib olur.

²⁷ İsmail Belig, **a.g.e.**, s.184-185.

²⁸ Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, C. IV., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 1104, İstanbul 1996.

²⁹ Mehmed Şemseddin, **a.g.e.**, s. 101.

Cennet-rüsûmdan Menri nâm kasabada sâkin mürşid-i kâmil ü muhakkık-ı fâzıl...³⁰
ifadelerinden Muhyiddin Halife'nin Bursa'da dünyaya gelmiş olduğunu
öğrenmekteyiz.³¹

Muhyiddin Efendi'nin soyundan gelen son Üçkozlar Dergâhı şeyhi
Abdurrahman-ı Sâlisî Efendi'nin kaleme aldığı bir risalede şairin doğum yeri olarak
Bursa'nın Evliyâ Mahallesi gösterilmektedir.³²

4. Öğrenimi

İlköğrenimini nerede ve kimden aldığını bilemediğimiz Bursevî, Rumeli'de
Mekri isimli bir kasabada ikamet eden Câhidî Efendi halifelerinden Şeyh Ali
Efendi'ye intisap ederek tasavvuf yoluna girmiş³³ ve ondan ders alarak seyr ü
süluküne devam edip hilafet almıştır.³⁴

5. Muhyiddin Halife'nin Bursa'daki Hayatı

“Bursevî Muhyiddin Halife, Şeyh Ali Efendi'den hilafetini aldıktan ve Bursa'ya
avdet ettikten sonra Uludağ'ın eteklerinde Üçkozlar (Üçkuzular) denilen yerdeki
zaviyeyi onarmış, dergâhın postnişini olup dervişleriyle beraber zikir ve tevhit ile
meşgul olmuştur.”³⁵

³⁰ İsmail Belig, **a.g.e.**, s. 184.

³¹ Atlansoy, **a.g.e.**, s. 215.

³² Erol Kılıç, **Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü (Sempozyum Bildirisi)**, Bursa Kültür
Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002, s. 209-210.

³³ İsmail Belig, **a.g.e.**, s. 184.

³⁴ Mehmed Şemseddin, **a.g.e.**, s. 101.

³⁵ Hasan Basri Öcalan, **Bursa'da Tasavvuf Kültürü (17. Yüzyıl)**, Bursa, Gaye Yayınları, 2000, s. 120.

6. Tarikatı

Bursevî Muhyiddin Halife, Halvetî tarikatının Uşşâkiye koluna mensuptur. Ahmed Câhidî Efendi halifelerinden Ali Efendi'den terbiyesini tamamlamıştır.³⁶ Ali Efendi'den sonra kendisi irşada başlamıştır. Tarikatın zahirinde Uşşâkî-Câhidî erkânını izleyen şairin, tarikatın batınında ise Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin zevki ve neşesi üzerine olduğu ifade edilmektedir.³⁷

Üçkozlar Dergâhı'nın Bursevî Muhyiddin Halife'den başlayan silsilesi: Bursevî Muhyiddin Halife, Abdî Efendi, Mustafa Efendi, Mehmed Efendi, Abdurrahman Efendi, İbrahim Efendi, Mustafa Efendi, Safiyyüddîn Efendi, Şerefüddîn Efendi, Ata Efendi, Said Efendi, Tahir Efendi, Refî Efendi, Said Efendi, Abdurrahman Efendi şeklinde olduğu Mustafa Kara'nın eserinde yer almaktadır.³⁸

7. Mesleği ve Şeyhliği

Bursevî'nin mesleğinin ne olduğu hususunda kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır, ancak bildiğimiz tek şey, onun Ali Efendi'den seyr ü sülukunu tamamladıktan sonra hilafet alarak Bursa'ya geri döndüğü, Üçkozlar'daki zaviyeyi tamir ederek burada dervişleriyle birlikte zikre ram olduğu ve eserleriyle insanları irşada memur olduğudur.³⁹

8. Ailesi

Bursevî Muhyiddin Halife'nin neslinden gelen son Üçkozlar Dergâhı şeyhi Abdurrahman-ı Sâlisî Efendi'nin yazmış olduğu (1916) "Burûsa'nın Üçkozlar Dergâh-

³⁶ Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, C. IV, 1893-1897, s. 1104.

³⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1971, s. 164-165.

³⁸ Mustafa Kara, **Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler**, C. II, Bursa, Uludağ Yayınları, 1993, s. 276.

³⁹ Atlansoy, **a.g.e.**, s. 215; Mehmet Süreyya, **a.g.e.**, C. IV, s. 1104; Bursalı Mehmed Tahir, **a.g.e.**, s. 164-165.

Şerîfinde Güzerân Eden Meşâyih-i Kirâmın Terceme-i Ahvâlini Beyân Eder” isimli risalesinde şu bilgiler yer almaktadır:⁴⁰ “Bursa’nın Üçkozlar Dergâhı’nda, dergâhın ilk kurucularından olan Şeyh Safiyyüddîn Efendi neslinden gelen bir kız, akrabaları öldüğü için yalnız başına dergâhta yaşamaktadır. Bu kızla birçok kişi evlenmek istemişse de o kendisini isteyen kişiyi görmek istediğini söyler ve görünce de kişinin görüştüğü kişi olmadığını belirtir çünkü o evleneceği kişiyi rüyasında daha önce görmüştür.

Bursevî Muhyiddin hocasından el alıp terk edilmiş durumdaki bu dergâha gelince kız onu görmüş. Mahallenin imam ve yârânına haber verip gelen kişinin rüyasında gördüğü kişi olduğunu; kendisinin huzûr-ı risâletpenâhîde zaten bu kişiye akdolunduğunu söylemiştir. Hürmüze ismindeki bu kızla şair evlenir. Kaynaklarda şairin başka bir evlilik yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Bursevî 1091 (1680) yılında Hakk’ın rahmetine kavuşur. Hürmüze Hatun ise bir sene sonra vefat edip rüyasında görüp de evlendiği zevci Bursevî Muhyiddin Halife’nin hemen yanbaşına sol tarafına medfundur.

Şairin dört oğlu vardır. Bunlar tarikat erbabı olup şeyhlik yapmış kimselerdir. Oğullarından Şeyh Abdî Efendi babasının yerine Üçkozlar Dergâhı’nda, Şeyh Ömer Efendi Molla Arap’ta, Şeyh Ali Efendi Abdülmümin Dergâhı’nda, Şeyh Hacı Mustafa Efendi ise Çarşamba Dergâhı’nda şeylik yapmışlardır.⁴¹

9. Vefatı

Güldeste-i Riyâz-ı İrfân’da Bursevî Muhyiddin Halife’nin ölümü hakkında şu ifadeler yer verilmiştir: “ziyâret-i Beyt-i Mükerrreme’den ‘avdetde, ‘âkibet menzil-i

⁴⁰ Kılıç, a.y., s. 209-210.

⁴¹ Öcalan, *Bursa’da Tasavvuf Kültürü (17. Yüzyıl)*, s.120; Kara, *Bursa’da Tarikatler ve Tekkeler*, s.85.

mâ vâdi-i hâmûşânest' mazmûnı üzre 1091 Zi'l-hiccesinün 7. gecesi (28 Aralık 1680) dîk marazından dem-beste olup tayy-ı nat'-ı hayât u gûşe-gîr-i dâri's-samt-ı memât oldı.⁴²

Bu bilgiler doğrultusunda şairin hacca gittiği ve hac dönüşünden kısa bir süre sonra da 1680 yılının Aralık ayında yakalandığı astım rahatsızlığından öldüğünü anlıyoruz. Öldüğünde 130 yaşında⁴³ veya 133 yaşında⁴⁴ olduğu hususunda kaynaklarda farklı iki rivayetin yer aldığını görmekteyiz. Türbesi kendi yaptırdığı zaviyenin bahçesindedir, eşi de sol yanındadır.

“Vefâtlarına hâlen mesnedlerine câ-nişîn olan mahdûmları kıdvetü'l-meşâyihî'l-vâsılîn Şeyh Abdî Efendi'nün târîhidür.

Târîh:

Didi nakline bekâ dârına Abdî târîh

Gitdi cânı virüben kutb-ı zamân cânâna (1091/ 1680)⁴⁵

“*Gülzâr-ı Sulehâ*”da okudum. Demek ki Uşşâkıyye'den Bursa'da neşre me'mûr olmuşlardır. Oğlu Şeyh Abdi Efendi için denilir ki, 1137 (1725)'de irtihâl etmiştir. Târîhi Abdülbâkî Efendi söylemiştir:

Lafzan u ma'nen didi târîhini Bâkî anın

Bin yüz otuz yedide göçdü azîzim cennete⁴⁶

⁴² İsmail Belig, **a.g.e.**, s. 184-185.

⁴³ Mehmet Süreyya, **a.g.e.**, C. IV., s. 1104.

⁴⁴ Mehmed Şemseddîn, **a.g.e.**, s. 101.

⁴⁵ Atlansoy, **a.g.e.**, s. 215.

⁴⁶ Osmânzâde Hüseyin Vassâf, **Sefîne-i Evliyâ**, C. 4, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 420, (Hazırlayanlar Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Prof. Dr. Ali Yılmaz).

10. Eserleri

Riyâziyat ve hadis ilminde engin bir bilgiye sahip olduğu rivayet edilen Muhyiddin Halife'nin "Bursevî" mahlasıyla yazdığı şiirlerinden oluşan bir *Divan* 'ı ile *Tevhid-nâme*, *Risâle-i Sâlikîn*, *İbret-nâme* ve *Risâle fi'l-Müşâhede* adlı eserleri bulunmaktadır.⁴⁷ Ayrıca Mevlânâ Câmî'nin ya da bazılarına göre Hasan Dihlevî'nin olduğu söylenen:

Zi-deryâ-yı şehâdet çün nehenk-i lâ ber âvered ser

Teyemmüm vâcib âmed Nûh-râ der vakt-i Tûfâneş

beytini şerh ettiğine dair kaynaklarda bilgi yer almasına rağmen yaptığım araştırmalarda böyle bir şerhe rastlanmamıştır.

Divan'da 1 mesnevi 2 gazel hariç tamamen murabba nazım şekli kullanılarak yazılmış üç yüz şiir bulunmaktadır. Bursevî nazım türlerinden ise en çok ilahiyi kullanmakla birlikte münacat, miraciye, tevhid ve ramazaniye gibi farklı türlere de yer vermiştir. Murabbaların çoğu 6 dörtlükten oluşmaktadır. Divanda en çok fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün, mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ fe'ûlün vezinleri kullanılmıştır.⁴⁸

Bu tezde İbretnâme'nin, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin meşhur eseri Fusûsu'l-Hikem'inin manzum bir tercümesi olduğu şeklinde yanlış bir bilgi yer almaktadır.

⁴⁷ A.e., s. 421.

⁴⁸ Yeşilbağ, a.g.e., 2004, s.448.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜR OLARAK “MESNEVİ”

1.1. Mesnevi

İkinci Murat devrinde hem nitelik hem de nicelik bakımından önemli merhaleler kaydeden mesnevi geleneğinin Fatih döneminden itibaren daha da yaygınlaşıp çeşitlendiği görülür. Fars edebiyatındaki mesnevilere Osmanlı şairlerince nazireler söylenir, Türkçe çeviriler yapılır. Hemen her konuda mesnevi yazılmasına rağmen bilhassa çift kahramanlı aşk mesnevileri, sonraki yüzyıllarda bir daha tekrarlanması mümkün olmayacak sayıda ve niteliktedir.

Mesnevi geleneği içinde hemen her konu işlenmiştir. Şiirin, daha doğrusu manzum anlatımın revaçta olduğu bir ortamda sadece estetik duyguları tatmin etmek değil, aynı zamanda okuyucu ve dinleyicileri bilgilendirmek için de mesnevîler kaleme alınmıştır. İslam akaidinin kapsamı içinde yer alan didaktik konuların işlendiği mesnevilerin yanı sıra, İslam uygarlığı çevresinde oluşturulan birikimin de mesnevi nazım şekliyle ele alındığı bilinmektedir.⁴⁹

Mesnevi, her beytinin mısraları kendi aralarında kâfiyeli, arûz bahirlerinin kısa kalıplarından biri ile yazılmış bir nazım şekli olup; bu şekilde beyitlerin miktarı, ikiden başlayarak bir veya birçok ciltlik eserler dolduracak sayıda olabilir. Edebî bir istilâh olarak, her mısrası kendi arasında müstakil olarak kafiyeleşmiş beyitlerden meydana gelen bir nazım şekline, mesnevi denilmiştir. Beyit sayısı bakımından bu şekil, iki üç beyitten binlerce beyte kadar olabilir. Bilhassa Türkçede bu kelime, Mevlânâ'nın eseri sebebiyle meşhur olmuştur.⁵⁰

⁴⁹ Muhsin Macit, **Mesneviler**, Türk Edebiyatı Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, C. II, s. 55-72.

⁵⁰ Amil Çelebioğlu, **Türk Edebiyatı'nda Mesnevi**, İstanbul, Kitabevi, 1999, s. 21.

Bu hususiyeti Ahmed Eflâkî, şu şekilde tespit etmektedir: “Yine bir gün son gelenlerin en faziletlisi saîd-i şehit, Kadı Necmeddin-i Taştî (Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun) bir mecliste şu nükteyi anlamıştır. Bütün dünyada umumî olan üç nesne vardı, bu üç şey Mevlânâ’ya nispet edildikten sonra hususî bir mana aldı ve aydınlar bu durumu hoş karşıladılar. Bunlardan biri, mesnevidir. Eskiden her (kafiyeli) iki mısraya mesnevi derlerdi; ancak zamanımızda mesnevi telaffuz edilince aklımıza hemen Mevlânâ’nın o meşhur eseri “Mesnevi” gelir. İkincisi, eskiden bütün bilginlere mevlânâ diyorlardı; fakat bugün mevlânâ denilince Mevlânâ Hazretleri anlaşılır. Üçüncüsü de geçmişte her mezara türbe derlerdi; bugün ise herhangi bir türbe anılsa veya zikredilse Mevlânâ’nın türbesi akla gelir.”⁵¹

Bu tarzdaki eserlere umumî olarak mesnevi dendiği gibi bu tabir, yalnız başına Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin aynı nazım şekli ile kaleme aldığı altı ciltlik eserine de isim olmuştur ya da mesnevi denince akla bu eser gelmektedir. Bu kelime, Arapça “sny” sülâsi kökünden “ikişer ikişer” anlamında “mesnen” kelimesinin bir nispet şekli olduğundan kök ve şekil bakımından Arapçadır; ancak Arapçada kullanılmış değildir. Araplar bahsi geçen nazım şekline “müzdevice”, “kasidetü’l-müzdevice” gibi isimler vermişlerdir.⁵²

Agah Sırrı Levend mesnevileri hususiyetlerine göre tasnif ederken şu sıralamayı uygun görmüştür:⁵³

Konularının menşeleri bakımından:

⁵¹ Arifi Ahmed Eflâkî, **Âriflerin Menkıbeleri**, (terc. Prof. Dr. Tahsin Yazıcı), C. II, 4. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1987, s. 63-64.

⁵² Ahmet Atillâ Şentürk, **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler**, İstanbul, Kitabevi, 2002, s.1.

⁵³ A. Sırrı Levend, “Divan Edebiyatında Hikâye”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Beleten**, Ankara, 1967, s.71-117.

1. Konuları kutsal kitaplardan ya da Arap ve Fars edebiyatlarından alınmış anonim hikâyeler,

2. Konuları ulusal hayatımızdan alınmış milli hikâyeler.

Hikâyelerin konu ve niteliklerine göre:

1. Dinî konular, enbiya ve evliya menkıbeleri,

2. Aşk hikâyeleri,

3. Kahramanları tarihten alınmış hikâyeler,

4. Temsilî hikâyeler,

5. Tasavvufi hikâyeler,

6. Serüven hikâyeleri,

7. Sergüzeşnâme ve hasbihal yollu hikâyeler.

Yapısı ve kahramanlarının durumuna göre:

1. Çift kahramanlı aşk hikâyeleri,

2. Tek kahramanı eksen alan hikâyeler.

Âmil Çelebioğlu mesnevileri, “Manzum Eser Olarak Mesnevilerin Tasnifi” başlığı altında iki esas gruba ayırır:⁵⁴

1. Tevhid, münacat, na‘t, medhiye, terkib vey tercî-bendler (hane kısımları) gibi daha çok kaside tarzında görülen türlerde divanlarda, şiir mecmualarında, bazı mensur eserlerin başında, içinde veya sonunda yer alan mesnevi şeklinde yazılmış, genellikle hacimsiz olan eserler,

⁵⁴ Çelebioğlu, a.g.e., s. 22-23.

2. Eski Türk Edebiyatının bir çeşit manzum hikâye ve romanları diyebileceğimiz veya bir tahkiye yönü olan eserler.

Harun Tolasa mesnevileri yedi esas üzere gruplandırır:⁵⁵

1. Dinî, tasavvufî, ahlakî,
2. Aşk konulu,
3. Tarihî ve menkabevî,
4. Sergüzeşnâme ve hasbihaller,
5. Şehrengizler,
6. Serüven hikâyeleri,
7. İlmî ve genel kültüre ait mesneviler.

İsmail Ünver mesnevileri dört esas başlıkta toplar:⁵⁶

1. Okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek amacı güden mesneviler;
 - a. Dinî mesneviler,
 - b. Tasavvufî mesneviler,
 - c. Ahlakî mesneviler,
 - d. Ansiklopedi niteliği taşıyan veya belli alanlarda bilgi veren mesneviler.
2. Okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkabelerden veya tarihten alan mesneviler;

⁵⁵ Harun Tolasa, “15. Yüzyıl Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”, Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi, İzmir, 1982, s.3-13.

⁵⁶ İsmail Ünver, “Mesnevi”, Türk Dili Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), s. 415-417-430.

- a. Konusunu menkabelerden alanlar,
 - b. Konusunu tarihten alan mesneviler.
3. Sanat yönü ön planda olan ve okuyucunun edebî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesneviler.
4. Şairlerin gördükleri yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından kesitler sunan; kişileri, meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesneviler.

Numan Külekçi ise mesnevileri beş ana başlık altında inceler:

1. A. Dinî mesneviler:
 - a. Allah'ın 99 ismi hakkındaki mesneviler,
 - b. Sure, ayet ve hadis açıklamalarıyla şerhlerini anlatan mesneviler,
 - c. Hz. Muhammed ve din büyüklerinin hilyelerini içeren mesneviler,
 - d. Mevlidler,
 - e. Bi'setnâmeler,
 - f. Mi'râciyeler,
 - g. Hicretnâmeler.
- B. Tasavvufî mesneviler:
 - a. İslami ve tasavvufî prensiplerden bahsedenler,
 - b. Sembollerle tasavvufî aşkı işleyenler,
 - c. Evliya menkıbeleri,
 - d. Ahlakî ve öğretici mesneviler.
2. Bir konuda bilgi veren mesneviler,

3. Çift kahramanlı aşk mesnevileri,
4. Gaza ve fetihleri, seferleri konu edinen mesneviler,
5. Şehir ve toplum hayatıyla ilgili mesneviler.⁵⁷

Mesneviler üzerinde çalışma yapanların ortak fikri, mesnevilerin kesin hatlarla birbirinden ayrılmadığı, bir mesnevinin yukarıda bahsedilen birden fazla gruba dâhil edilebileceğidir. Bu görüş bizzat tasnif sahipleri tarafından da dile getirilir. Ahlakî mesneviler üzerine çeşitli çalışmaları olan Emine Yeniterzi de tasnifteki bu sıkıntıyı dile getirmiş, Anadolu sahasında yazılan ahlakî mesnevilerden tespit ettiği seksen ikisini telif veya tercüme tarihi, beyit sayısı, türü, tertibi ve muhtevası ile tanıtmış, haklarında yapılmış tez, kitap, makale veya bildiriye bibliyografyasını da ilave etmiştir. Hakkında herhangi bir çalışma tespit edilemeyen mesneviler için de yazma nüshaları veya bilgi kaynağı verilmiştir.⁵⁸

Aslen İran kaynaklı olan mesnevinin elimizde bulunan ilk ürünü, ‘Abân b. ‘Abdü’l-Hamîd el-Lâhikî’nin Pehlevî dilinden Arapçaya tercüme ettiği *Kelile ve Dimne*’sidir.

İran edebiyatından bu güne gelebilen mesnevi türünün en eski örneğini yazan, bir rivayete göre Ebû Şekûr Belhî’dir.⁵⁹

İlk diyebileceğimiz eserler ise, İran’ın destanî tarihini konu edinen Mesûdî ve Dakîkî gibi şairlerin *Şâh-nâme*leriyle, *Âferîn-nâme*, *Pend-nâme* vb. öğüt kitaplarıdır. Özellikle Gazneliler devrinde terakkî eden bu nazım şekli ile pek çok eser telif edilmiş

⁵⁷ Numan Külekçi, **XI-XX. Yüzyıllar El Yazması Metinler ve Özetleriyle Mesnevi Edebiyatı Antolojisi**, C. I-II, Erzurum, Aktif Yayınevi, 1999, s. 2-15.

⁵⁸ Emine Yeniterzi, “Anadolu Sahası Türk Edebiyatında Ahlakî Mesneviler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (Eski Türk Edebiyatı Tarihi II)**, C. V., Sayı 10, İstanbul, 2007, 433-434.

⁵⁹ Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, **İran Edebiyatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1944, s. 25.

olmasına rağmen Firdevsî'nin *Şeh-nâme*'si, Ayyûkî'nin *Varka ve Gülşâh*'ı ve Unsurî'nin *Vâmık u Azrâ*'sı gibi bazı eserler günümüze kadar gelmiştir. Bu eserlerde önce tevhid, sonra naat, daha sonra eserin ithaf edildiği hükümdarın medhi ve nihayet sözün kıymetine dair bölümlere yer verildiğini görmekteyiz ki bu kısımlar daha sonraki yıllarda yapılacak bazı eklerle mesnevilerin çatısını bina eden esas unsurlar olacaktır.

Büyük Selçuklular devrinde de bu tarz bir hayli revaç bulmuş, ancak mevzu bakımından önceleri İran'ın destanî tarihini esas alan eserler, yerlerini dinî ve tasavvufî eserlere bırakmaya başlamıştır. “Attar'ın *Mantıku't-tayr*, *Musîbet-nâme*, *İlâhî-nâme* gibi eserleriyle Mevlânâ'nın *Mesnevi*'si bu nevin en tanınmış ürünlerdir. Bu devirde aşk ve macera konularını ihtiva eden, Fahrüddîn Cürcânî'nin *Vîs ü Ramîm*'i ile Firdevsî'ye isnat edilen *Yûsuf u Züleyhâ* gibi eserler de vardır.

Bu mevzularda mesneviler yazarak gerek İran ve gerekse Türk edebiyatında taklit edilen şair ise Nizâmî'dir. Sonraki mesnevilerde münacat, naat, methiye, bazen miraciye vb. kısımlarda Nizâmî'nin plânı esas alındığı gibi mevzularına göre kullandığı vezinler de esas kabul edilmiştir.

Moğollar ve Timurlar devrinde mesnevi muhtevasına, Kazvî'nin *Zafer-nâme*'si (75.000 beyit), Ahmed-i Tebrizî'nin *Şehinşâh-nâme*'si, Şerefüddîn Yezdî'nin *Zafer-nâme*'si gibi gerçek tarihî eserler de katılmış; Emir Hüsrev Dehlevî, Hâcû-yı Kirmânî ve Câmî gibi şairler de aşk ve macera konularında zengin mesneviler vücuda getirmişlerdir.

Türk edebiyatında ise bilinen en eski mesnevi Yusuf Hâshâcib'in m. 1069-1070 yıllarında kaleme aldığı takriben 7.000 beyitlik *Kutadgu Bilig* adlı eseridir. Zamanına göre oldukça mükemmel gözükten bu eser, daha önce de Türk edebiyatında

mesnevilerin var olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bilindiği gibi *Kutadgu Bilig*'de, yer yer dörtlükler de bulunmaktadır. Bizim üzerinde çalışmış olduğumuz mesnevide de zaman zaman dörtlükler hâlinde ilâhîlere rastlanmaktadır. Anadolu sahasında bilinen en eski Türkçe mesnevi olan Ahmed Fakih'in *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi*'ş-şerîfe'si de bu yönüyle halk edebiyatı tesiri göstermektedir. Haliloğlu Ali'nin de tercüme ettiği *Yûsuf u Züleyhâ*'sının da aruzla yazılmış olmasına rağmen destan şeklinde kafiyelenişi ve dörtlüklerden meydana gelişi bu konuda dikkate değer bir başka husustur.

Anadolu sahasında manzum hikâye ve destanların ilk örnekleri sayılabilecek Ahi Evren'in *Şükrnâme*'si halk edebiyatındaki destan şeklinde, Ahmed Fakih'in *Çarhnâme*'si ve Kaygusuz Abdal'ın *Dolab-nâme*'si kaside şeklinde, Ahmed-i Dâî'nin *Mutâyebâf*'ı kıta ve gazel şeklinde, Malkaralı Bahâeddîn'in *Ucûbetü'l-garâib*'i ile Şeyhî'nin *Kenzü'l-menâfi* adlı tıbbî eseri kıta şeklinde nazmedilerek daha sonraları tamamen mesnevi nazım şekliyle telif edilen bu gibi konuların önceleri ne şekilde işlendiğini göstermektedir.

Mesnevi tarzı, Anadolu sahasındaki ilk büyük mahsullerini Mevlânâ'nın şaheseri olan *Mesnevî*'si, Sultan Veled'in *Rebab-nâme* ve *İbtidâ-nâme*, Ahmed b. Muhammed el-Tûsiyyü'l-Kânî'nin *Kelile ve Dimne* tercümesi, Nasîrüddin Yahya'nın *Selçuk-nâme*, Ebû Nasr b. Mes'ud'un *Enîsü'l-kulûb* ve Hoca Dehhânî'nin Selçuklu *Şehnâmesi* gibi Farsça kaleme alınmış eserlerle vermiştir. Türk diliyle yazılmış ilk mesneviler arasında Şeyyad Hamza'nın *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Dâstân-ı Sultan Mahmud*'ü, Şeyyad İsâ'nın *Ahvâl-i Kıyâmet*'i, yazarı bilinmeyen *Abdürrezzak Destânı* sayılabilir.⁶⁰

⁶⁰ Şentürk, a.g.e., s. 2-4.

XIV. Asra gelindiğinde mesnevi tarzının dinî ağırlıklı eserlerle zeninleşmeye başladığına şahit olmaktayız. Tursun Fakih'in *Peygamber'in Ebûcehil'le Güreşi Hikâyesi*, Kirdeci Ali'nin *Güvercin Destânı*, İzzetoğlu'nun *Tâvus Mûcizesi*, Sadreddin'in *Geyik Destânı*, Yûsuf-ı Meddah'ın *Kız ve Cehûd Hikâyesi* ile *Dâstân-ı İbrâhim*, *Şefaât-nâme*, *Mahşer-nâme*, *Dâstân-ı İblis* gibi eserleri örnek olarak verilebilir. Ayrıca Hz. Ali'nin şahsı etrafında oluşan dinî-destanî mesneviler de önem arz etmektedir. *Kıssa-i Mukaffâ*, *Dâstân-ı Kesikbaş*, *Dâstân-ı Ejdehâ*, *Canâdil Kalası*, *Dâstân-ı Adn* gibi eserler örnek gösterilebilir.

XIV. Asırda *Mantiku't-tayr*, *Garib-nâme*, *Fakr-nâme*, *Vasf-ı Hâl-i Kerkesî* ve *İbtidânâme Tercümesi* tasavvufî; *Kerâmât-ı Ahi Evren*, *Menâkıbü'l-kudsiyye*, *Mak-tel-i Hüseyin*, *Mansur-nâme*, *Dâstân-ı İbrâhim Edhem* gibi eserler ise menkabevî mesnevilere örnek olarak gösterilebilir.

Bu dönemin asıl önemli eserleri Hoca Mes'ud'un *Süheyl ü Nevbahar*'i, Darir'in *Yusuf u Züleyhâ*'sı, Fahrî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i, Yûsuf-ı Meddah'ın *Varka ve Gülşah*'i, Şeyhoğlu'nun *Hurşîd ü Ferahsad*'i, Ahmedî'nin *İskender-nâme*'si ve Mehmed'in *Ferruh ile Hümâ*'sı gibi beşerî aşkı işleyen mesnevilerdir.

XV. yüzyılda dinî, tasavvufî, destanî ve ahlâkî eserler bulunmakla birlikte bunlar bir önceki asrın halk tipi dinî-destanî mesnevilerine nazaran daha edebî ve aruz açısından daha olgun ürünlerdir. Bunlar arasında Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât*'i, Hatiboğlu'nun *Letâyif-nâme*'si, Kemal Ümmî'nin *Kırk Armağan*'i, Refî'î'nin huruffiliğe dair *Beşâret-nâme* ve *Genç-nâme*'si, Abdülvâsi Çelebi'nin *Halil-nâme*'si, Hatiboğlu'nun *Bahrü'l-hakâyık*'i ve Kaygusuz abdal'ın *Gevher-nâme*'si en önde gelen mesnevilerdir.

XIV. Asırda mevcut halk tipi mesneviler arasında nadir olan “beşerî aşk” konulu mesnevilerin bu yüzyılda ve özellikle de II. Bayezid’in saltanatı yıllarında büyük bir olgunluğa ulaştığı söylenebilir. Ahmedî’nin *Cemşîd ü Hurşîd*’i, Şeyhî’nin *Hüsrev ü Şîrîn*’i, Cemâlî’nin *Hümâ ve Hümâyûn*’u, Cem Sultan’ın *Cemşîd ü Hurşîd*’i, Şâhidî ve Behiştî’nin *Leylâ ve Mecnûn*’u, Cafer Çelebi’nin *Heves-nâme* ve Hamdullah Hamdî’nin hamsesi gibi mesneviler bu mevzuyu en güzel şekilde ele alan örneklerdendir.

Edebî inceliklere ve estetiğe elden geldiğince önem veren bu nevi mesneviler daha çok tercümeyle dayalı olarak yazıldıklarından dil açısından bir hayli yabancı kelimeler kullanılmıştır. Bunlar arasında Ahmed-i Dâî’nin *Çeng-nâme*’si plan ve konu bakımından İran edebiyatında bir benzerinin bulunmayışı; Şeyhî’nin *Hâr-nâme*’sinin basit bir hikâyeyi zenginleştirerek okuyucuya sunması; Firdevsî’nin *Kutb-nâme*, Zaîfî’nin *Gazavat-nâme* ve Kivâmî’nin *Fetih-nâme* gibi eserlerinde tarihî ve coğrafi hadiselerle sadık kalınması, nihayet XV. yüzyılın sonunda Cafer Çelebi’nin her şeyiyle orijinal *Heves-nâme* adlı eserinin varlığı edebiyat tarihimiz açısından önemlidir. XV. yüzyılda bir hayli gelişme gösteren mesneviler asrın ikinci yarısında oldukça orijinal bir yapı kazanmakta böylece XVI. yüzyılda iyice yaygınlaşacak olan sâkî-nâme, şehrengiz, gazavat-nâme, selim-nâme, fetih-nâme gibi tamamen yerli ve orijinal eserlere zemin hazırlamaktadır.

1.2. Mesnevilerin Türk Edebiyatındaki Tarihî Seyri

1.2.1. XIII, XIV. Yüzyıllardaki Mesneviler

Bu yüzyılda kaleme alınan mesnevilerin çoğu günümüze ulaşmıştır. Âmil Çelebioğlu bunlardan 58'ini tanıtmıştır. Bunlardan 15'inin müellifi ve telif tarihi; 29'unun müellifi, 1'inin ise sadece telif tarihi bilinmektedir. Manzum *Kudûrî Terctümesi*'nin ise nüshaları kayıptır. Ahmet Atillâ Şentürk'ün tespitlerine göre ise, telif tarihi bilinen 21, müellifi bilinen 40 ve müellifi bilinmeyen 18 olmak üzere toplam 79 mesnevi bu asırda kaleme alınmıştır.⁶¹ Mehmet Çavuşoğlu'na⁶² göre bu yüzyılda mesneviler üç grupta incelenebilir:

1. Manzum dinî destanlar. Bunlar daha çok meclislerde okunmak üzere kaleme alınmış halk tipi mesnevilerdir. Bu tür eserler daha çok Hz. Ali, Hz. Muhammed, Hasan ve Hüseyin ile İbrahim Edhem gibi şahsiyetlerin etrafında oluşmuştur. Asıl gayeleri hikâyeyi manzum ve kafiyeli olarak okuyan ve dinleyenlere aktarmak, onlara hoşça vakit geçirmek, yeri geldikçe nasihatler vermektir. Kahramanların Türkleştirilerek İslam öncesi inanç ve geleneklerinde çoğu zaman farkında olmadan yer aldığı bu tür mesneviler bir bakıma inanç, kültür ve edebiyat tarihimiz bakımından önemli ise de edebî sanat ve ifadeler yönünden pek değer ifade etmezler.⁶³ Genellikle Arap menşeli olan ve bazısının yazarı belli olmayan *Kesikbaş Destanı*, *Güvercin Hikâyesi*, *Hz. Ali'nin Cenkleri*, *İbrahim ve İsmail Destanları*, *Ejderha Destanı*, *Hatun Hikâyesi*, *Veysel Karanî* ile Suli Fakih'in *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesi ve Yûsuf-ı Meddâh'ın *Varaka ve Gülşâh*'i bu tür eserlerden olup aruz vezniyle ve tasannudan

⁶¹ Şentürk, a.g.e., s.5-8.

⁶² Mehmet Çavuşoğlu, "Fatih Sultan Mehmed Devrine Kadar Osmanlı-Türk Edebî Mahsullerinde Muhtevânın Tekâmülü", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, İstanbul, 1982, nr. 11-2, s.31-43.

⁶³ Şentürk, a.g.e., s.47.

uzak, sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır.⁶⁴ Bu tür mesnevilerin şifahî olduklarını ve halk için yazıldıklarını “Işkına bir hoş salavât virelüm/ Andan işbu dâsitâna girelüm// Ger salavât viresin peygambere/ Hak destur vire dilüm söyleye” şeklindeki sık sık salavat istekleriyle, “Dinle! Eşit! Kulak tut!” gibi seslenmelerin ve konuşma dilinin hâkim oluşu da göstermektedir.⁶⁵

2. Tekke edebiyatı mahsulleri. Bu tip eserler içerisinde en meşhur olanları Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr*'i ile Âşık Paşa'nın *Gârib-nâme*'sidir.

3. Klasik Türk edebiyatı edebî ekolünün ilk örnekleri olan, yani belli bir kültür seviyesine hitap eden, yüksek zümreyi hedef alan eserler. Şairler bu mesnevilerde hikâyeyi âdeta tasvir çizmek ve bu vesileyle de kendilerini ispatlamak için bir fırsat olarak kullanmışlardır.⁶⁶ Kemaloğlu'nun *Ferah-nâme*'si, Pîr Mahmûd'un *Bahtiyâr-nâme*'si, Mehmed'in *Işk-nâme*'si, Şeyhoğlu'unun *Hurşid ü Ferahşâd*ı, Fahrî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i, Ahmedî'nin *İskender-nâme*'si bu tür eserlerdendir. Bu eserlerin tamamı Farsçadan tercüme edilerek oluşturulmuş olup asıl dikkati çeken tarafları, İran'daki asıllarının aksine zevkperest ve maddî duyguları okşayan taraflardan arınmış, dinî, ahlaki ve didaktik bir mahiyete sahip oluşlarıdır. Klasik mesnevi tertibine göre tanzim edilen bu eserler, dinlenmekten çok okunmak için kaleme alınmışlardır. Bu yüzden dilleri sanatlı ve ifadeleri külfetli olup çeşitli mazmunlarla bezenmişlerdir.⁶⁷

Bu yüzyılda yazılan dinî-destanî veya gazavat türündeki mesneviler: Tursun Fakı,

Gazavât-ı Resûlullah (Kıssa-i Mukaffâ), Muhammed Hanefî Cengi, Hz. Peygamber

⁶⁴ Çavuşoğlu, a.y., s.39.

⁶⁵ Çelebioğlu, a.g.e., s.45-46.

⁶⁶ Şentürk, a.g.e., s.47.

⁶⁷ Çelebioğlu, a.g.e., s.46.

Ebu Cehil ile Güreş Tuttuğudur; İzzetoğlu, Tavus Mucizesi; Sadreddîn, Mu‘cize-i Muhammed Mustafâ, Dâstân-ı Geyik; Ömeroğlu, Şefaât-nâme; Kastamonulu Şâzî, Maktel-i Hüseyin; İbrahim, Dâstân-ı Yigit; Kirdeci Ali, Dâsitân-ı Hamâme, Dâsitân-ı Ejderhâ, Hikâye-i Delletü’l-Muhtel, Dâsitân-ı İsmâîl, KEsikbaş Destanı; Kayserili İsâ, Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm; İslâmî’nin mesnevisi; Yûsuf-ı Meddâh, Hâmûş-nâme, Dâsitân-ı İblîs-i Aleyhilla‘ne, Maktel-i Hüseyin; Ladikli Mehmed b. Âşık Selmân, Keşfü’l-me‘ânî; Kemaloğlu İsmail, Ferah-nâme; İslâm, Mu‘înü’l-mürîd.

Aşk mesnevileri: Kutb: *Hüsrev ü Şîrîn*; Fahrî, *Hüsrev ü Şîrîn*; Şeyhoğlu Mustafa, *Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd)*; Mehmed, *Işk-nâme (Tuhfe-nâme)*; Tutmacı, *Gül ü Hüsrev*; Yûsuf-ı Meddâh, *Varka ve Gülşah*; Kadı Darîr, *Yûsuf u Züleyhâ*.

Diğer mesneviler: Hârezmî, *Mahabbet-nâme*; Tutmacı, *Tabîat-nâme*; Elvan Çelebi, *Menâkıbu’l-kudsiyye ff Menâsıbtı’l-ünsiyye*; Pir Mahmud, *Bahtiyâr-nâme*.

1.2.2. XV. Yüzyıl Mesnevileri

XIII. ve XIV. yüzyıllarda kaleme alınan mesneviler ile XV. yüzyıldakiler arasında muhteva, özellikle de üslup bakımından büyük farklar bulunmaktadır. İlk dönem mesnevileri, gerçek bir başlangıç olmanın bütün özelliklerini taşır. Kelime seçimi, mısra yapısı, müzikalite, kefiye ve özellikle vezin tekniği, mecaz sistemi, tavsif ve tasvirler, basit, acemice, zevksiz tercüme veya taklit niteliği ağır basan bir özellik taşır. Konu seçimine ve esere hakim olan zihniyet, bazen tercihen bazen de zaruri olarak bir şeyler öğretme, faydalı olma veya “rıza-ı İlâhî” ye mazhar olma ve hayır dua ile anılma gibi hususların ötesine pek az geçer. Daha sonraki tezkire yazarlarının “mücerred bir kelâm-ı mevzûn” yani sırf vezinli bir söz tabiri, aslında bu devir mesnevileri için oldukça geçerli bir değerlendirmedir.⁶⁸

XV. yüzyıl, Türk mesneviciliğinde ve dolayısıyla edebiyat tarihimizde mühim bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Nitekim bu dönemde sanat endişesi ile yazılan eserler ön plana çıkmış; dile, nazım unsurlarına, konuya, mecaz sistemine hâkimiyet ve bu yolda gösterilen ustalık, itina, incelik ve titizlik daha önceki asırlarla mukayese edilmeyecek bir seviyeye yükselmiştir.⁶⁹ İlk önceleri hemen her aşk hikâyesi nazmeden şair, eserine İran kaynaklı bir mesneviyi esas alıp kelime kelime tercüme ettiği, Fahrî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i gibi, hatta bazıları bu hareketi maharetli hırsızlık olarak vasıflandırıp âdeta iftihar ettikleri hâlde, bu asırda yetişen Hassân, Tâcîzâde Cafer Çelebi ve Sûzi Çelebi gibi şairler değil tercüme etmek başkalarının kullandıkları mevzu ve hayalleri bile kullanmayı ayıp sayarak yepyeni bir zihniyetle ortaya çıkmışlardır. Mesela Tâcîzâde “*îcâd*” cı ve “*hayâl-i hâs*” sahibi olmak gerektiğini ileri

⁶⁸ Harun Tolasa, “XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”, **Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, nr.1, İzmir, 1982, s. 2.

⁶⁹ Tolasa, a.y., s. 2.

sürerek tercümeciliğin fazilet ehli için basitlik ve cehalet olduğunu, özellikle Hassân mesnevisine yerleştirdiği her edebî tasvirde kendinden önceki şairlerin kullandıkları en yaygın benzetmeleri bile kullanmamaya veya bambaşka bir tarzda işlemeye âdeta azmetmiş ve mesnevisindeki hemen her mısraa kendi mührünü vurmuştur.⁷⁰

Şairlerimizde tespit edilen bu yeni fikirler neticesinde mesnevilerimiz zaman, mekân, şahıs kadrosu ve konu itibarıyla de yenileşmeye, daha doğrusu yerleşmeye başlamıştır. Halîlî'nin *Fürkat-nâme*'si ve Cafer Çelebi'nin *Heves-nâme*'si ile Osmanlı ülkesinde cereyan eden orijinal konuları aksettiren “*sergüzeşt*” nevinin ilk örnekleri verilmiş; bu ve benzeri eserler XVI. yüzyılda gelişmeye başlayan *şehrengîz*, *sûr-nâme*, *sâkî-nâme* vb. konulu eserlere zemin hazırlamıştır.⁷¹

XV. asrın ikinci yarısından sonra ve özellikle Ahmed-i Dâ'î'nin *Çeng-nâme*'sinden itibaren mesnevi edebiyatımızda belirli birtakım konu ve nesnelere üzerinde ihtisaslaşmaya yönelik bazı cereyanlar tespit edilmektedir. Daha önceleri klasik aşk mesnevilerinde musiki aletleri, işret meclisleri, savaşlar, şehir ve binalar vb. konular eser içinde yeri geldikçe klişeleşmiş birtakım kalıplarla tasvir edilirken daha sonra mesela sadece “çeng” hakkında müstakil bir mesnevi yazılabiliştir. Bunun gibi savaş ve kahramanlık konularının ağırlık teşkil ettiği eserler de dikkat çekmektedir. XVI. yüzyılda süratle gelişen *işret-nâme*, *sâkî-nâme*, *şehrengiz*, *gazavât-nâme*, *kıyâfet-nâme*, *sûr-nâme* vb. gibi belirli konularda oluşturulan mesnevilerin ortaya çıkışını bu ihtisaslaşma temayülünün bir neticesi olarak görmek mümkündür.⁷²

⁷⁰ Şentürk, a.g.e., s. 778.

⁷¹ Ahmet Kartal, “Eski Türk Edebiyatında Mesnevî”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 2007, s.360.

⁷² Şentürk, a.g.e., s.779.

Bu dönem mesnevilerini Harun Tolasa yedi bölümde incelemiştir: Dinî-tasavvufî-ahlakî mesneviler, aşk mesnevileri, tarihî-menkabevî mesneviler, sergüzeşt-nâme ve hasbihâller, şehrengizler, mizahî mesneviler, ilmî ve genel kültüre ait mesneviler ve ansiklopedik mesneviler.⁷³

Bu dönemde mesnevi şeklinde yazılmış irili ufaklı 157 eserle karşılaşmaktayız. Bu eserlerden 30 tanesinin nüshaları bugün elimizde mevcut değildir. Bunların varlıklarını ve konularını, gerek kendi devirlerinde, gerek sonraki devirlerde kaleme alınan çeşitli eser ve kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bu dönemde yazılan mesnevilerin 71'i dinî-ahlakî-tasavvufî; 40'ı aşk konulu; 27'si tarihî-menkabevî; 4'ü sergüzeşt-nâme ve hasbihâl; 1'i şehrengiz; 2'si mizahî; 10'u ise ilmî ve genel kültüre aittir.⁷⁴

Dinî-Ahlakî-Tasavvufî Mesneviler: Bu asırda dinî-ahlakî-tasavvufî mesneviler gerek sayı gerekse nitelik bakımından önemli bir yer tutar. Bu konu başlangıç devri dediğimiz XIII.-XIV. yüzyıllardaki mesnevilerin hakim konusudur. Aslında başlangıçtan son zamanlara kadar o devir Türk toplumunun her bakımdan yaşayışına, dinî ve tasavvufî esasların hâkim olması, bunların o devir insanını kökten ve en samimi bir şekilde sarması, kucaklaması dolayısıyla dinî-ahlakî-tasavvufî konular, klasik edebiyatımızın her devrinde şair ve yazarlarımız için daima cazip birer konu olarak varlık ve tazeliklerini korumuşlardır.⁷⁵

Tolasa, bu asır hakkında bizleri böyle bir düşünceye sevk eden en önemli eserlerin mevlid ve muhammediyeler olduğunun söyler. İslam dininin kurucusu olan Hz. Muhammed'in hayatı, yaşayışı, sözleri, iç ve dış vasıfları, çeşitli faaliyetleri,

⁷³ Tolasa, **a.y.**, s. 3.

⁷⁴ Ahmet Atillâ Şentürk-Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2007, s. 248-249.

⁷⁵ Tolasa, **a.g.m.**, s. 4.

mucizeleri etrafında anlatılan ve yazılanlar, başından itibaren dinî mesnevilerimizin en esaslı konu ve temalarından biri olarak kendilerini gösteregelmişlerdir. Bunlardan *mevlit* ismiyle anılanları, Hz. Muhammed'in özellikle doğumu, bütün insanların ve peygamberlerin en şerefli, en üstünü ve Allah'ın en sevgili kulu olduğu duygu ve düşüncesi etrafında toplanır.⁷⁶

Süleyman Çelebi'nin, Kerîmî'nin, Hamdullah Hamdî'nin mevlid türündeki mesnevileri; Yazıcıoğlu Mehmed'İN *Muhammediye*'si gibi Hz. Peygamber'in yaşantısı etrafında kaleme alınan mesneviler; Ali Şîr Nevâî, Abdurrahim-i Karahisarî gibi şairlerin kaleme aldıkları dinî-ahlakî-tasavvufî mesneviler bu kategoride değerlendirilebilir.

Aşk Mesnevileri: Bu asır mesnevilerinin bir diğer esas dalını *aşk mesnevileri* oluşturmaktadır. Bunlar gerek sayı gerekse kalite dinî-ahlakî-tasavvufî mesnevilerle aşağı yukarı aynıdır. Konu itibariyle XIV. asrın bir devamı niteliğini taşıyan bu devir aşk mesnevilerinde, İran mesneviciliğinin klasik konularına karşı XVI. ve özellikle XVII. asırda gösterilen tepkinin birkaç örnek dışında henüz ortaya çıkmadığı görülmektedir. İran'ın bu daldaki konuları, ister telif, ister nazire, isterse tercüme yoluyla olsun cazibesini devam ettirmiştir.⁷⁷

Bu asırda yazılan aşk mesnevilerinin başlıcaları şunlardır:

Yûsuf u Züleyhâ: Hamdullah Hamdî, Tebrizli Ahmedî, Abdülvehhâb, Kırımlı Abdülmecid, Bihiştî Ahmed Sinan ve Bekâî; *Hüsrev ü Şîrîn:* Şeyhî, Ahmed-i Rıdvân, Mu'îdî, Sadrî; *Ferhâd u Şîrîn:* Harîmî, Ali Şîr Nevâî; *Leylâ ve Mecnûn:* Ali Şîr Nevâî,

⁷⁶ Tolasa, a.y., s. 4.

⁷⁷ Tolasa, a.y., s. 7.

Edirneli Şâhidî, Hamdullah Hamdî, Bihiştî, Ahmed-I Rıdvân, Kadîmî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Çâkerî Sinan ve Abdülvehhâb Hayâlî.

Bu devre ait aşk mesnevileri arasında gösterilebilecek diğer eserler şunlardır: Sultan Cem: *Cemşîd ü Hurşîd*; Cemâlî, *Hümâ vü Hümâyûn (Gülşen-i Uşşâk)*; Hamdullah Hamdî, *Tuhfetü'l-uşşâk*; Hassân, *Mihr ü Müşteri*; Ümmî İsâ, *Mühr ü Vefâ*; Hümâmî, *Sî-nâme*; Rıfâî, *Bülbül-nâme*; Bihiştî Ahmed Sinan, *Süheyl ü Nev-bahâr, Vâmık u Azrâ, Hüsn ü Nigâr*; Bekâî, *Vîs ü Râmin*; Zihnî, *Gül ü Nevrûz*; Necâtî Bey, *Mihr ü Mâh, Gül ü Sabâ*; Na'tî, *Ferruh u Gül-ruh*. Ayrıca şu mesnevileri de zikretmek gerekir: Firdevsî-i Tavîl: *Münâzara-i Seyf ü Kalem*; Necâtî Bey: *Münâzara-i Gül ü Hüsvrev*.

Tarihî, Destanî ve Menkabevî Mesneviler: XV. asır mesnevileri için tarihî, destanî, menkabevî şekllinde tespit edilen üçüncü kategoride, bu tip eserleri üç grupta incelemek daha uygundur. Bunların esasî, tarihî şahsiyet ve olaylara dayanmakla birlikte, tarihle ilgili olmaktan çıkarak destanî-efsanevî bir hikâyeye hâlinde İslamî edebiyatlara mal edilen İskender, Behrâm-ı Gûr gibi şahsiyetlerle ilgili rivayetleri ayrı bir bölüm olarak ele almak gerekmektedir. Nitekim bu hikâyeye ve rivayetlerin diğer tarihî- menkabevî eserlerden farklı bir yanı da, bunların İslamiyet öncesi Makedonya ve İran tarihine dayanması ve klasik bir konu olarak daha ziyade aydın bir çevre içerisinde geçerli olmasıdır.⁷⁸

“İskender-nâme” de İslamî edebiyatlardaki yerine Nizamî'nin kalemiyle kavuşmuştur. Nizamî hamsesinin beşinci eseri olan *İskender-nâme*'yi, *Şeref-nâme* ve *İkbâl-nâme* isimleriyle iki ayrı kitap veya mesnevi hâlinde yazarak iki ayrı memdûha ithaf etmiştir. Türk edebiyatına XIV. asır şairlerimizden Ahmedî'nin *İskender-*

⁷⁸ Tolasa, a.y., s. 10.

nâme 'siyle giren bu konu, XV. asırda Ali Şîr Nevâî (*Sedd-i İskenderî*) ve Ahmed-i Rıdvân tarafından tekrar işlenmiştir. Derviş Hayâlî'nin *Ravzatü'l-envâr* adlı eserinde kısa bir İskender hikâyesi bulunmaktadır.⁷⁹

Bu tür mesneviler içerisinde değerlendirilebilecek bir diğer konu ise “Behrâm-ı Gûr hikâyeleri”dir. Bu konuda Nizamî'nin *Heft-peyker* isimli eseriyle klasik bir hâl almıştır. Anadolu'da bilinen ilk *Heft-peyker* mesnevisini Aşkî yazmıştır. Bu asırda *Heft-peyker* yazan diğer şairler: Ahmed-i Rıdvân, Ulvî ve Kudsî, Ali Şîr Nevâî'nin de Behrâm'ın güzel cariyesi ile olan macerasını anlatan *Seb'a-i Seyyâre* isimli mesnevisi vardır.

Muhammed bin Acâ, meşhur Arap tarihçisi Ebû Abdullah Muhammed bin Ömer bin Vâkıd el-Vâkıdî'nin Suriye'nin Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanında Müslümanlar tarafından fethini anlatan *Fütûhu's-Şâm* adlı eserini manzum olarak Türkçeye tercüme etmiştir.

Tarihî, destanî ve menkabevî mesnevilerin ikinci grubunu, İslam ve tasavvuf büyüklerinin hayatlarını, din uğrunda savaşı ve mücadelelerini, keramet ve büyüklüklerini konu alan eserler oluşturmaktadır. Hz. Muhammed'in özellikle Hz. Ali'nin gazaları; Hamza ve Ebû Müslim kıssaları, Battal Gazi, *Dânişmend-nâme* ve bunların yanı sıra Üveysülkarânî, *Mansûr-nâme*, *Hikâyet-i İbrahim Edhem* vb. evliya menkıbeleri bu çerçevede içerisinde mütalaa edilmektedir. XIV. asırda daha çok görülen, şehir kasaba ve serhatlerde geniş halk kitlelerince okunan ve gerek üslup gerek muhteva yönünden her zümreden geniş halk kitlelerine hitap eden bu tür eserlerin mensur olduğu kadar manzum örneklerine de rastlanmaktadır. Ancak bunlar, şu kişi veya şaire ait olmaktan daha çok yazarı meçhul veya anonim eserler durumundadır:

⁷⁹ Kartal, a.y., s. 353-432.

Uzun Firdevsî: *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî*; Âşık Ahmed: *Kemâl Ümmî Menâkıb-nâmesi*; Hâfız Halil: *Menâkıb-ı Şeyh Bedreddîn*; Kemâl-i Ümmî: *Menâkıb-ı Gîlânî*.

Tarihî, destanî ve menkabevî mesnevilerin üçüncü grubunu ise, “manzum Osmanlı tarihleri” ve Osmanlı tarihine dayanan “gazavât-nâmeler” oluşturmaktadır. XIV. asırda Ahmedî ile başlayan manzum Osmanlı tarihçiliğine bu dönemde dört şair katılır. Bunlar, Abdülvâsi Çelebi, *Halil-nâme*’sindeki “Der-Vasf-ı Ceng-i Sultân Muhammed Bâ-Mûsâ ve Hezîmet-i Mûsâ” bölümü; Ahmed-ı Rıdvân, *İskender-nâme*’sindeki “Nusret-nâme-i Osmân” bölümü; Kemâl, *Selâtîn-nâme* ve Enverî, *Düstûr-nâme*. Diğer tarihî mesneviler: Enverî, *Teferrüc-nâme*; Mu‘alî, *Hünkâr-nâme*; Şehdî, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*. Gazavât-nâmeler de önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar din uğruna yapıldığına inanılan çeşitli savaş veya fetihlerin ya müstakil olarak ya da bir şahsiyet etrafında toplanıp nakil veya tasvirinden ibarettir: Gelibolulu Za‘îfî, *Gazavât-ı Sultân Murâd*; Kıvâmî, *Fetih-nâme-i Sultân Mehmed*; Sinoplu Safâyî, *Feth-i İnebahtı ve Moton*; Safâyî, *Gazavât-nâme*; Kâşifî, *Gazâ-nâme-i Rûm*; Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi, *Vekâyi‘-nâme-i Bihiştî (Târîh-i Sultân Cem)*; Seyfî, *Sultân II. Murad’ın Futûhâtına Dair Mesnevi*.⁸⁰

Türk edebiyatında kaleme alınan mesneviler arasında, konusu itibariyle yaşanmış olaylara dayanılarak telif edilmiş olması bakımından oldukça orijinal bir yeri olan Firdevsî-i Rumî’nin *Kutb-nâme*’si dikkat çekmektedir. İran edebiyatında olduğu gibi bizde de savaş ve zafer hikâyelerini gerek efsanevî gerekse tarihî değerleri yönünden konu edinen mesneviler arasında, savaşları bütün ayrıntılarıyla anlatan olağanüstü kahramanlıkları heyecanla tasvir edenlere de rastlamak mümkündür. Ancak bunlar arasında düşman topraklarına girerek etrafa korku ve dehşet saçan Türk

⁸⁰ Tolasa, a.y., s. 361.

akıncılarını, hiçbir mübalağaya kapılmadan olduğu gibi tasvir eden Sûzî Çelebi'nin Mihaloğlu Ali Bey'in Rumeli'deki akınlarını ve girdiği savaşlarını anlatan *Gazavât-nâme* 'si müstesna bir yer işgal etmektedir.⁸¹

Sergüzeşt-nâme ve Hasbihâller: XV. asır mesnevileri arasında sayıca az olmalarına rağmen ilgi çekici bir özelliğe sahip olması açısından isimlerini zikredeceğiz: Halîlî, *Fürkat-nâme*; Tâci-zâde Ca'fer Çelebi, *Heves-nâme*; Cemâlî, *der-Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ve Zarûret-i Mülâzemet*; Ali, *Dert-nâme*.

1.2.3. XVI. Yüzyıl Mesnevileri

a. Dinî-Tasavvufî-Ahlakî Mesneviler: XVI. asırda yazılan bu mesneviler muhteva bakımından bir hayli zengindir. İbni İsâ-yı Saruhanî, *Şerhu'l-esmâ'ü'l-hüsnâ*; Lâmi'î Çelebi, *Şerh-i Sâfî*; Merdümî; *Tuhfetü'l-İslâm*; Hakanî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*; Kastamonulu Latîfî, *Subhatü'l-uşşâk*; Sirozlu Hüseyinî, *Câmi'u'l-envâr alâ-Tefsîri'l-ihlâs*, *Câmi'u'n-nesâyih*; *Dürr-i Meknûn*; Mevlidler: Emîrî, Hevâyî, Visâlî, Ali Çelebi, Şâhidî, Murâdî, Edirneli Abdülkerim Efendi, Keşfi, Muhibbî, Zâtî, Şemseddîn-i Sivasî; Zaîfî, *Gazavâtü'n-nebî*; Hâkânî, *Hilye-i Sa'âdet*; Şemseddîn-i Sivasî, *Süleymâniyye*; Şemsî Ahmed Paşa, *İtikad-nâme*, *Şurûtü's-salât*; Kemâl Paşa-zâde, *Şurûtü's-salât Tercümesi*; Taşlıcalı Yahya, *Gülşen-i Envâr*; Bursalı Rahmî, *Gül-i Sad-berg*; Âzerî, *Nakş-ı Hayâl*; Cinânî, *Riyâzu'l-cinân*; Âlî, *Tuhfetü'l-uşşâk*; Emîrî, *Gülşenü'r-râz*, *Sohbet-nâme*; Taşlıcalı Yahya, Za'îfî, *Kitâb-ı Nigârîstân ve Hadîka-i Sebzîstân*, *Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih*, *Bâg-ı Behîşt*; Huzûrî, *Esrâr-nâme*; Edirneli Nazmî, *Pend-i Attâr Tercümesi*; Emre, *Tercüme-i Pend-i Attâr*; Za'îfî, *Gülşen-i Sîmurg*; Şâhidî, *Gülşen-i Vahdet*; Ârifî, *Ravzatü't-tevhîd*; Şemseddîn-i Sivasî, *Gülşen-âbâd*, *İbret-nümâ*, *Heşt-Bihîşt*; Şâhidî, *Gülşen-i Tevhîd*; İbrâhîm-i Gülşenî, *Râz-nâme*,

⁸¹ Tolasa, a.y., s. 362.

Pend-nâme, Sîmurg-nâme ve Kıdem-nâme; Güvâhî, Pend-nâme; Azmî Efendi, Pend-nâme; Taşlıcalı Yahya, Gencîne-i Râz, Sohbetü'l-esmâr; Gubârî, Şebistân-ı Hayâl; Şâhidî, Gülşen-i Esrâr, Işk-nâme; Cinânî, Cilâü'l-kulûb; Gelibolulu Âlî, Riyâzu's-sâlikîn; Bâyezid-ı Rûmî, Sırr-ı Cânân; Behiştî, Heşt Behişt; Gubârî, Menâsikü'l-hacc; Şeybânî Han, Bahrü'l-hüdâ; Ubeydullah Han, Gayret-nâme, Sabr-nâme, Şevk-nâme; Bâbü Şah, Mübeyyen, Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi. Hatâî'nin ise Şîlikle ilgili Deh-nâme isimli bir mesnevisi vardır.

b. Aşk Mesnevileri: Bu asırda aşk ve macera türünde birçok mesnevinin yazıldığı görülmektedir. Bilinen aşk mesnevileri yanında ilk defa bu dönemde görülen tercüme, telif mahiyetinde yeni türler de kaleme alınmıştır. Bunların bir kısmının şöhreti ve tesiri sonraki asırlarda da devam etmiştir. Aşk mesnevileri şunlardır: *Hüsrev ü Şîrîn, Âhî, Celîlî, Ârif Çelebi, Kastamonulu Şânî; Ferhâd-nâme, İmâm-zâde Ahmed; Hüsrev ü Şîrîn ve Şâh u Gedâ, Halife, Mahvî ve Hâtîfî; Leylâ ve Mecnûn, Ali Şîr Nevâî, Celîlî, Sevdâî Lârendeli Hamdî, Sâlih, Halife; Yûsuf ve Züleyhâ, Kemâl Paşa-zâde, Taşlıcalı Yahya, Celîlî, Şerîfî, Gubârî Abdurrahmân, Likâî, Nimetullâh, Halife, Kâmî Mehmed, Ziyâî Yûsuf, Şikârî, Manastırlı Kadı Sinan ve Hevâî Mustafa; Vâmık u Azrâ, Lâmi'î Çelebi, Kalkandelenli Mu'îdî, Manisalı Câmî'î, Mu'îdî; Şem' u Pervâne, Zâtî, Lâmi'î Çelebi, Mu'îdî; Varka ve Gülşah, Mostarlı Ziyâî, Bedîî; Mihr ü Mâh, Gelibolulu Âlî, Kıyâsî; Mihr ü Vefâ, Gelibolulu Âlî, Hâşimî, Harîmî, Mustafa Çelebi; Mihr ü Müşterî, Münîrî İbrahim Çelebi, Riyâzî mahlaslı Azmî Pîr Mehmed, II. Selim'in emriyle 1500 beyit kadar tercüme etmiş, kalan kısmını ise oğlu Hâletî tamamlamıştır. Molla Mâşî-zâde Fikrî Derviş ile Ümmülveled-zâde olarak tanınan Ali bin Abdülaziz de *Mihr ü Müşterî*'yi tercüme edenlerdendir. *Cemşîd ü Hürşîd*, Abdî, Hubbî Ayşe Kadın. Ayrıca şu mesnevileri de zikretmek gerekir, Abdî, *Gül ü Nev-rûz (Nüzhet-nâme-i Abdî), Niyâz-nâme-i Sa'd u Hü mâ;* Taşlıcalı Yahya, *Şâh u Gedâ;**

Rahmî, *Şâh u Gedâ*; Pîr Mehmed Çelebi, *Şâh u Gedâ*; Hilâlî, *Şâh u Dervîş*; Yenipazarlı Vâlî, *Hüsn ü Dil*; Bihiştî, *Cemşâh u Âlemşâh*; Lâmi'î Çelebi, *Sâmân u Absâl*; Fazlî, *Gül ü Bülbül*; İznikli Bakâî, *Gül ü Bülbül*.

c. Tarihi, Destanî ve Menkabevî Mesneviler: Bunları da üç grupta incelemek mümkündür. Birinci gruptaki eserler: Karamanlı Figânî, *İskender-nâme*; Lâmi'î Çelebi, *Heft-peyker*, *Heft-manzar*; Figânî, *Heft-peyker*. İkinci gruptakiler, Lokmanî Dede, *Menâkıb-ı Mevlânâ*; Şemseddîn-i Sivasî, *Menâkıb-ı İmâm-ı Azam*. Üçüncü gruptaki eserler ise şunlardır, Gubârî, *Şâh-nâme (Süleyman-nâme)*; Hadîdî, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*; Şükr-i Bitlisî, *Fütûhâtü's-Selîmiyye (Fütûhât-ı Selîm Han)*; Bahârî, *Üngürüs Fetih-nâmesi*; Eyyübî, *Menâkıb-ı Sultan Süleyman*; Fütûhî Hüseyin Çelebi, *Enîsü'l-guzât*; Hakî Efendi, *Süleyman-nâme*; Mahremî, *Süleyman-nâme*; Merâhî, *Fetih-nâme-i Sefer-i Sigetvar*. Bu dönemde Firdevsî'nin meşhur mesnevisi *Şeh-nâme*'nin de Türkçeye tercüme edildiği görülmektedir, Diyarbakırlı Şerîfi, Bursalı Celîlî.⁸²

d. Şehrengizler: Zâtî, *Edirne Şehrengizi*; Lâmi'î Çelebi, *Şehrengiz-i Bursa*; Azîzî, *Nigâr-nâme*; İshak Çelebi, *Bursa Şehrengizi*, *Üsküp Şehrengizi*; Hayretî, *Belgrat Şehrengizi*, *Yenice Şehrengizi*; Taşlıcalı Yahya, *İstanbul Şehrengizi*; Usûlî, *Yenice Şehrengizi*; Âlî, *Gelibolu Şehrengizi*. Sûr-nâmeler, Gelibolulu Âlî, *Câmi'u'l-buhûr Der-Mecâlis-i Sûr*. Sergüzeşt-nâmeler yagut hasbihâlnâmeler, Celîlî, *Hecr-nâme*; Rumelili Za'îfî, *Sergüzeşt-I Za'îfî*; Mûyî, *Nâlân u Handân*; Gelibolulu Âlî, *Hulâsatu'l-ahvâl der Letâfet-i Mevâ'iz-i Sahîhu'l-hâl*; Fakîrî, *Risâle-i Ta'rifât*; Sâfî, *Hasbihâl*; Üdî, *Mâcerâ-yı Mâh*.

e. Sâkinâmeler: Fuzûlî, Hayretî, Taşlıcalı YAhya, Revânî, *İşretnâme*.

⁸² Tolasa, a.y., s. 363.

f. **Kıyafetnâmeler:** Şa‘bân-ı Sivrihisârî, İlyas ibni İsâ-yı Saruhanî, Abdülmecid ibni Şeyh Nasuh.

g. **Manzum sözlükler:** Şâhidî İbrahim Dede, *Tuhfe-i Şâhidî*; Bursalı Lâmi‘î Çelebi, *Lügat-ı Manzûme*; Osmân b. Hüseyin-i Bosnevî, *Manzûme*; Şeyhülharem-zâde Şeyh Abdülkerim-zâde, *Lügat-ı Abdülkerim*; Sun‘î-i Malatyavî, *Fethu’l-fettâh*; İmâd-zâde Velî b. Yûsuf-ı İmâdî; müellifi bilinmeyen *Nazmü’l-esâmî*.

h. **Diğer mesneviler:** Yemînî, *Fazîlet-nâme*; Kastamonulu Latîfi, *Nazmü’l-cevâhir*; Fuzûlî, *Beng ü Bâde*, *Sohbetü’l-esmâr*.⁸³

1.2.4. XVII. Yüzyıl Mesnevileri:

Bu asırda okuyucuya bilgi vermek ve onu eğitmek için dinî, ahlakî ve tasavvufî mesneviler yazılmıştır: Sîmkeş-zâde Feyzî, *Mi‘râc-nâme-i Resûl-i Ekrem*, *Cevâb-nâme-i Mevlânâ-yı Mukaddis*, *Gamze vü Dil*; Muslihiddin Vahyî-i Şa‘bânî, *Mi‘râcü’l-beyân*; Konyalı Nâlî, *Miftâh-ı Heft-kân*; Cevrî, *Hilye-i Çihâryâr-ı Güzîn*, *Aynü’l-füyûz*; Neşâtî, *Hilye-i Enbiyâ*; Edirneli Güftî, *Düvâzdeh İmam (Hilye-i Aşere-i Mübeşşere)*; Feyzî, *Şem‘ ü Pervâne*; Nâbî, *Hayriyye*, *Hayrâbâd*; Muhyiddin Kâdirî, *Nasîhat-nâme*; Karaçelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Gülşen-i Niyâz*; Rızâî, *Nazmu’l-ulûm*; Hilmî, *Bahrü’l-kemâl*; Cinânî, *Riyâzü’l-cinân*; Nâlî, *Tuhfetü’l-emsâl*, *Menâsik-i Hac*; Aziz Mahmûd Hudâyî, *Necâtü’l-garîk fi’l-cem‘i ve’t-tefrîk*; Şânî Mehmed Efendi, *Gülşen-i Efkâr*; Fedâyî Dede, *Mantık-ı Esrâr*; Kastamonulu Ömer Fuâdî, *Bülbüliyye*.

Bu yüzyılda birçok “sâkînâme”nin yazıldığı dikkat çekmektedir: Riyâzî, Azmî-zâde Hâletî, Selanikli Es‘ad, Allâme Efendi, Şeyhülslâm Yahya, Sabûhî Dede, Fehîm-

⁸³ Tolasa, a.y., s. 363-364.

i Kadîm, Şeyhülislâm Bahâyî, Cem‘î Mehmed, Tıflî, Nazükî ve Rüşdî. Tıybî'nin ise Farsça bir *Sâkînâmesi* bulunmaktadır.

Şehrengizler: Neşâtî, *Edirne Şehrengizi*; Tab‘î, *İstanbul Şehrengizi*; Fehîm, *İstanbul Şehrengizi*; Gelibolulu Vecîhî, *Gelibolu Şehrengizi*.

Nâbî tarafından bu dönemde bir *Sûrnâme* kaleme alınmıştır. Bu yüzyılda klasik mesnevi konularının geçmiş asırlara göre rağbet görmemesi dikkat çekmektedir. Bunda dönemin tarihî, siyasî ve iktisadî yönden bozulmaya başlanması ve edebiyatta yeni arayışlara yönelme isteği tesirli olmuştur. Çünkü bu dönemde kişilerin estetik duygularına hitap eden eserler yerine, onlara manevî yönden rahatlarıcı olanların çoğunlukta olması bunu göstermektedir. Buna rağmen az da olsa bu tip eserlerin kaleme alındığı görülmektedir. Bursalı Hevâyî Mustafa, Bağdadlı Abdülcelil Zihnî'nin *Yûsuf u Züleyhâ*; Fâizî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Rif‘atî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* ile *Leylâ vü Mecnûn*, Fasih Dede'nin *Hüsrev ü Şîrîn* ile *Mahmûd u Ayaz*, Bursalı Hevâyî Mustafa'nın *Vâmık u Azrâ* mesnevilerini yazdıkları kaynaklarda bildirilmektedir. Bu dönemde yazılan aşk mesnevilerinden *Hayr-âbâd*, Nâbî; *Mihr ü Mâh*, Azmî-zâde Hâletî tarafından yazılmıştır.

Diğer mesneviler: Cevrî, *Selîm-nâme*, *Melhame*, *Nazm-ı Niyâz*; Vuslatî Ali Bey, *Gazâ-nâme-i Çehrin*; Niğdeli Visâlî, *Vesîletü'l-irfân*; Edirneli Güftî, *Teşrifâtı's-şu‘arâ*, *Zafer-nâme*, *Gam-nâme*, *Şâh u Dervîş*, *Zelle-nâme*; Varvarlı Ali Paşa, *Sergüzeşt-nâme* türündeki mesnevisi.

Bu yüzyılın önemli mesnevi şairi, aynı zamanda “hamse” sahibi olan Nev‘î-zâde Atâ‘î'dir, *Âlem-nümâ (Sâkî-nâme)*, *Nefhatü'l-ezhâr*, *Sohbetü'l-ebkâr*, *Hefthân*, *Hilyetü'l-efkâr*. Yine bu asırda yazmış olduğu mesnevilerle dikkat çeken bir diğer şair

ise Bosnalı Sâbit'tir, *Zafer-nâme (Selîm-nâme), Edhem ü Hümâ, Dere-nâme, Berber-nâme, Amrû'l-leys.*

Manzum sözlükler: Kayserili Gencî Pîr Mehmed, *Genc-i Leâl*; Hâkî Mustafa Üsküdârî, *Menâzîmü'l-cevâhir, Nâzîmü'l-cevâhir*; Hasan Rıyâzî, *Kân-ı Ma'ânî*.⁸⁴

1.3. İbretnâme'nin Mesneviler Arasındaki Yeri:

1. Şemseddîn-i Sivâsî (öl. 1597) *İbretnümâ*: Sivas'ta tamamladığı 4890 beyitten müteşekkil bir eserdir. Yazarı 100 olarak belirtse de eser, *İlâhînâme*'den seçilen 101 hikâyenin tercümesi ve hikâyelerin sonuna kıssadan hisse bölümleri de denebilecek "İbret"lerin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Eserin tamamının yerine seçilen bir kısmının çevrilmesinde hikâye sonlarına eklenen ibretlerin de etkisi olduğu söylenebilir. Benzer ana fikirler çerçevesindeki hikâyelerin sonuna yazılacak ibretler birbirinin aynı olacak, hikâye sayısı arttıkça Şemseddîn-i Sivâsî tekrara düşmek zorunda kalacaktır.⁸⁵

2. Germiyanlı Yetîmî *İbret-nümâ*: 99 beyitten oluşan ve mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ fe'ûlün vezninde yazılmış bir manzumedir. Bazı kaynaklarda mesnevi olarak kaydedilmiş olan bu eser kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır.⁸⁶

3. Şeyh Eşref bin Ahmet'in (öl. 1452?) yazmış olduğu *İbret-nâme* nasihatla ilgilidir. 155 varaklık bir yazmada altı adet mesnevi ve tercî tarzında yazılmış bir münacatla birlikte yer almaktadır. *İbret-nâme* 885 beyitten oluşmaktadır. Fâ'ilâtün/

⁸⁴ Şentürk-Kartal, a.g.e., s. 450.

⁸⁵ Erol Çöm, "16. Yüzyıl Ahlakî Mesnevileri ve Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-nümâ İsimli Mesnevisi (İnceleme-Metin)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, (Basılmamış Doktora Tezi), 2007, s. 1-15.

⁸⁶ Şentürk-Kartal, a.g.e., s. 157.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün vezniyle kaleme alınmıştır. Mesnevi dinî-ahlakî öğütler içermektedir.⁸⁷

4. Lâmi‘î’nin (öl. 1531) *İbret-nümâ*’sıyla ilgili Salih GÜLERER 1988 yılında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

Bu tezde Bursalı Lâmiî Çelebi’nin *İbretnüma*’sının iki nüshası karşılaştırılmıştır. Eserin ismi, hikâye, nazım, kaside gibi başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Varak sayısı 130, satır sayısı 15’tir. Eserin ebadı 13X20 cm’dir. Müstensihin ismi yazılı değildir. Birinci bölümdeki her hikâyenin sonuna “Yusuf suresi” eklenmiştir.

Millî Kütüphane’deki nüsha harekesizdir. Varak sayısı 102, satır sayısı 19’dur. Eserin ebadı 13X20cm’dir. Müstensihin ismi yazılı değildir. Hikâyelerin sonundaki sureler bu nüshada yoktur. Eserde birçok sûre ve hadislerden örnekler verilmiştir. Hadislerden bir tanesi hariç diğerleri mevzu hadis olması ihtimali vardır. Eser, nesir hâlidir. Aslında manzum-mensur da denilebilir. Çünkü hikâyelerin arasına yeri geldikçe bir beyit veya birkaç beyit yerleştirilmiştir. Beyitlerden bazıları Farsçadır. Eserin sonunda 28 beyitlik öğüt içeren beyitle Arapça dua içeren bir hâtime vardır.

İbretnüma’daki hikâyeler iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümdeki hikâyeler: Evliya menkıbeleri; ikinci bölümdeki hikâyeler ise padişah, şehzade ve bezirgân hikâyeleridir. Şeyh Abdullah Yâfî, Şeyh Abdülkadir Geylanî, Şeyh Muhiddin-i Arabî, Şeyh İbni Sekine, İbni Fâris, Seyyid Ahmed bin Hasan, Hoca Bahaüddin Nakşibendi, Şeyh Müferrih ile on iki imamdan sekizinci imam Mûsâ el-Kâzım, yedinci imam Cafer es- Sâdık, onuncu imam Muhammed el-Taki ve on ikinci imam Hasan el-Askerî gibi şeyhlerin veya bu şeyhlerin müritlerinin naklettikleri menkıbelerdir. İsmi geçen

⁸⁷ Esra Demir, “Şeyh Eşref Bin Ahmed’in *İbret-nâme* İsimli Mesnevisi”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), 2003, s. IV.

şeyhlerden nakledilen hikâyelerde şeyhin gösterdiği kerametler; müritlerin naklettikleri hikâyelerde ise müridin karşılaştığı zorluklardan şeyhinin kerameti sayesinde kurtularak ders alması ele alınmıştır. Olaylar Şam, Mekke, Bağdat gibi şeyhlerin gerçekte yaşadığı mekânlarda geçmektedir. Bu hikâyelerdeki amaç eserin sebep-i telif kısmında Lamii Çelebi'nin belirttiği gibi hikâyenin kahramanı olan şeyhin veya müridin şahsında birtakım ahlaki faziletleri göstermek ve ibret alınmasını sağlamaktır. İkinci bölümde ise padişah, şehzade ve bezirgân gibi kimselerin başlarından geçen görülüp işitilmemiş tuhaf olaylar ele alınmıştır. Hayale dayanan ve gerçek olmasına imkân olmayan, içinde peri, cin, şeytan, devlerle mücadele olması, şaşırtıcı olayların ardarda gelmesi bu hikâyeleri masal atmosferine yaklaşması sonucunu doğurmuştur. Korkunç düşmanlar, beklenmedik engeller ve tehlikelerle örülmüştür. Olayların gidişatında nasıl ve niçin sorularının cevabı yoktur. Hikâyelerin kahramanları ilginç tesadüflerden kurtulamazlar. Aslında başlarına gelen sıkıntılar kendi nefislerinin bir oyunudur. Nefsine hâkim olamayanlar bu mücadeleyi kaybederler. Olaylar, Çin, Yemen, Yunanistan ve Hindistan'da geçmektedir. Bu hikâyelerdeki amaç; okuyucuda merak ve heyecan uyandırmak ve ibret alınması gereken dersler vermektir. İkinci bölümdeki 23. hikâye diğerlerinden farklıdır. Bu hikâyeyi Lamii Çelebi hocası Molla Ahaveyn'den nakletmiştir. Hikâyede İskender ve Eflatun'un arasındaki ilmî sohbet anlatılmaktadır.⁸⁸

Netice olarak bu örneklerde de görüldüğü gibi değişik konu ve hacimlerde yazılan mesnevilerrin içinde bilhassa dinî ve tasavvufî eserler daha çok didaktik ve talimî bir gaye gözetmek ve nazmı bunu daha kolay sağlamada bir vasıta addetmekle sanat gayretine düşülmediği gibi vezin bakımından da meydana gelen aksaklıklar

⁸⁸ Salih Gülerer, “Lâmi'î Çelebi'nin İbret-nümâsı”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 1988, s. 15-20.

önem verilmemiştir. Nazımda şiiriyet, yer yer teknik kusurlar olsa dahi konusu âşıkane olan eserlerde daha çok kendisini göstermektedir.

Nazım, onda bazen bilhassa mesnevi kısımlarında bir vasıta gibi olup âdeta manzum bir eser yazdığını unutmuş görünerek bir konuşma dili, sohbet havası içerisinde mevzusunu anlatmaya devam ederken birden bire İlahî aşkın heyecanı ve tasavvufun kelimelere kazandırdığı mana derinliğiyle bazen şiiriyetin üst derecelerine yükselir.

İbretnâme, tek bir zümreye değil, sade ve anlaşılır diliyle halka; mürekkep, tasavvufî ve şairane kısımlarıyla havassa hitap etmekle kıymetini bir kat daha artırmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İBRETNÂME'NİN TAHLİLİ

2.1. Eser Hakkında Bilgi

2.1.1. İbretnâme

Tasavvufî, ahlâkî menkıbe ve hikâyelerden meydana gelen eserin adı, yazmamızın ilk satırında *İbretnâme* (ibret kitabı) olarak yazılmasına rağmen kaynaklarda *İbretnümâ* (ibret gösteren) şeklindedir. Ancak şair yazmanın birçok yerinde eserin adını *İbretnâme* olarak zikretmektedir. Bursevî, eserinin başında da belirtmiş olduğu gibi *İbretnâme*'yi yazarken bahsi geçen konuları ve mevzeleri sevdiği için yazdığını belirtmiş; herhangi bir sanat gayesi gütmemediğini ifade etmiştir. Anlatım bazen manzum parçalarla akıcı hâle getirilmiş, mensur kısımlarda ise bol bol seciyelere yer verilmiştir. Özellikle mensur kısımlarda hikâye türüne mahsus özelliklerden de faydalanılmıştır.

İbretnâme, tasavvufî muhtevalı ve nefsi ıslah amacına yönelik hikâyelerden meydana geldiği için mev'ize türünün bir örneği sayılır. Tek nüsha olan eser 310 yapraktır. Bu nüsha İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesinde bulunmaktadır (ND, nr.2495-154).

Eserde bulunan iptal çizgileri aslında müellifin yazdıklarında vezin hatası bulup iptal etmesi veya yazdığı ilk ifadeyi beğenmeyip yeniden yazması ve ilk yazdığını karalamasından olsa gerektir.

Özellikler bazen mufassal bazen de muhtasar bir şekilde beyan edilip istifade edilen kaynaklar gösterilip âyet ve hadislerden deliller getirilerek devam edilir.

Bir yerde Hz. Âdem'in yaratılışına melekler itiraz etmek isteselerse de Cenab-ı Allah bunun hikmetine onların vakıf olamayacağını hatırlatır. Dört büyük melek sırayla yeryüzünden toprak almaya gelirler. Her birinde yer yalvarıp sızlanır ve ilk üçü

bu zorluk karşısında elleri boş geriye dönmelerine rağmen sonuncu gelen Azrail yerin feryadına aldırış etmeyip ondan bir parça toprak alır. Âdem en güzel kıvamda sûret bulur. Sonra ona ruh nefh edilir. Yüce Allah meleklerle Âdem'e secde etmelerini emreder. Yalnız şeytan kabul etmez ve bu hareketi onun kovulmasına sebep olur. Âdem yalnızlıktan sıkılır, ona arkadaş olarak eyeği kemiğinden Havva yaratılır. Ve cennette Hakk'ın nimetlerinden faydalanmaları ve ona şükretmeleri, sadece cennetteki buğday ağacına dokunmamaları Hak tarafından ihtar olunur. Fakat İblis boş durur mu? Hemen çeşitli desiselerle Hz. Havva'yı dolayısıyla da Hz. Âdem'i kandırıp yasaklanan meyveyi yemelerine sebep olur. Bundan dolayı Âdem ve Havva yeryüzüne sürülürler. Âdem yaptığına çok pişman olur, Hakk'a tazarru ve niyazda bulunup gözyaşları döker. Duası kabul olunarak bağışlanır. Havva ile Arafat'ta arefe günü buluşurlar. Bundan sonra kıyamet ve alâmetleri anlatılır.

Hazret-i Peygamberin diğer bütün peygamberler de dâhil müminlere yegâne şefaathçi oluşu, herkese kitabının verilmesi, günah ve sevapların hesaplanması, mîzan, sırat, araf, herkesin hakkını alması, yaptıklarını görmesi akabinde hesap vermesi, Hakk'ın müminlere hitabı, cennet havuzu ve cennet makamları, Burak, hurî, gılman, cennetteki nehirler, Hakk'ın tecellî etmesi, nur meclisi ve “nûrun ‘alâ nûr” âyet-i celilesinin tefsîri, Hakk'ı ve nefsi bilmek, Hakk'ın esrârı ve âriflerin sırları anlatılıp işlenir.

2.1.2. Şekil Özellikleri

2.1.2.1. Vezin:

Arap aruzundan hiçbir bahre uyduramadığımız eserin çoğu yerlerinin hece hesabıyla manzum olması kanaatine vardık. Uzun mısralı bazı yerlerde ise aruza

uygunluğu fark ettik. Birkaç istisna dışında geleneğe uygun olarak mesnevi kısımları kısa, kaside ve diğer nazım Şekilleri ise uzun kalıplıdır.

Vezinlerin değişiklik arz etmesi, sıra ile kısa ve uzun kalıpların kullanılması, eserin aynı bir vezinle devam ederken oluşturacağı yeknesaklığı kırmada bir hususiyet olmakla beraber kafiyelerdeki özellik Şairin orijinal taraflarından biridir.

Bursevî için aruzu ya da heceyi Türkçede başarı ile tatbik etmiştir, diyemeyiz. Bunun en büyük nedeni Bursevî'nin incelemesini yaptığımız eserinde doğrudan doğruya bir sanat davası gütmemiş olması, bir Őairlik iddiasında bulunmayışıdır. O bir derviş, bir Hak hayranı ve bir tasavvuf aşığıdır. Eserini bu heyecanla vermiş, vezin ve Őekilden ziyade okuyuculara bir Şeyler verebilme gayesine bağlı kalmıştır.

Aynı zamanda hece eksikliği veya fazlalığından kaynaklanan vezin kusurları da tespit edilerek bunların tamiri yoluna gidilmiştir. Fakat tamir edilemeyen bazı mısralardaki vezin hataları dipnotlarda belirtilmeye çalışılmıştır.

2.1.2.2. Kafiye

Bütün mesnevilerde olduğu gibi her beyit kendi arasında kafiyelendirildiğinden (aa, bb, cc...), kafiye güçlüğü çekilmemekte ve bu durum tahkiye tarzında yazılan eserlerde Şaire kolaylık sağlamaktadır.

Bilindiği gibi ilk planda makbul olan kafiyeler, mana ve lafız bakımından farklı olanlardır. Kafiye eşitlerinin kullanılışlarının örneklerini aşağıda veriyoruz.

Mücerred kafiye

Ėaę atında ma'ñidür key mu'teber

Ma'ñisine ılır nāsuñ Ėaę nazār (6.)

Kitābu'llāh gibidür işbu 'ālem
Buña ma'nī düşübdür ibn-i ādem (19.)
Kur'an'da āyet vardur buña maḥal
Ülā'ike ke'l-en'āmi bel-hüm azal (696.)

Müesses kafiye:

Qanda bir kāmil istesem temāmet
Qılur-idüm varup anı ziyāret (618.)
Hurma şecerine qıldı işāret
Yürüdi emrine étdi icābet (1455.)
Zāhir ü bātında budur taḥāret
Zāhirüñ bātınuñ ola 'imāret (4150.)

Mukayyed kafiye:

Qış günleri şovuk şu-y-ıla ābdest
Alup namāz qılmaqdur añla iy dost (3629.)
Daḥı yaratdı çün 'arş-ile kürsi
Ezelde ol vérürdi 'aqla dersi (5336.)

Şâygân kafiye:

Ol қоқудan mest ola pes 'āşıkān
Ma'nī sözlerin güş éde şadıqān (4.)
Añla bu uyqu kim vardur 'ayān
Qaç nev' üzredür eşit kılam beyān (3691.)

Ḥaḳ Te‘ālā yaratdı bu cihānı
Daḫı ḥaḳ étdi andan cism i cānı (3738.)

Aynı vezinli kafiye:

Zīrā zāhir şüret gibidür **hemān**
Ma‘nī cān ‘ālemini kıılır **beyān** (11.)

Kitābu‘llāh gibidür işbu ‘**ālem**
Buña ma‘nī düşübdür ibn-i **ādem** (19.)

Bu cihāna geldi bunca **enbiyā**
Daḫı geldi gitdi ḳamu **evliyā** (3740.)

Aynı kökten gelme kafiye:

Ḥavāş-ı bātını keşf ola **zāhir**
Ḥaḳ’uñ zātına ola ol **mezāhir** (86.)

Bunlar daḫı ālet ola bu **cāna**
Vesīle ola érmege **cānāna** (104.)

Anlar kim da‘vetlerin étdi **ḳabūl**
Pes anlar Ḥaḳ ḳatında oldu **maḳbūl** (3744.)

İsimle ismin kafiyesi:

Mevt éricek cisme cān bulur **ḫayāt**
Rūḫāniyyet gözine érmez **memāt** (106.)

Saña insān diyü vérdiler **adı**
Dost édinürsin pes aḡyār u **yādı** (234.)

Kim ki ikrār-ile geldi **cihāna**
Anlar teslīm oldu kāmīl **insāna** (3746.)

Sıfatla sıfatın kafiyesi:

Vesīle ola bu ervāḥa **dā'im**
Cism-ile rūḥ ola emrine **kā'im** (409.)
Pes hevā yolına olmuşlar **rāḡib**
Cümlesi degildür ol dosta **ṭālib** (585.)
Zamān-ile var-ıdı bir şeyḥ **kāmīl**
Ma'rifet şāḥibi idi hem 'āḳil (3798.)

Fiille fiilin kafiyesi:

Aña uymaḳ ol sulṭāna **uymaḳdur**
'Ārif olup sırlarını **ṭuymaḳdur** (303.)
N'içün bu ḡafletden gözün **açmazsın**
Bu fānī dünyādan n'içün **geçmezsin** (336.)
Ḳalan mürīdleri **kötülediler**
Anı bizden artuḳ sever **dédiler** (3800.)

Cemi kelimenin cemi bir kelimeyle kafiyesi:

Gide ḳalbinden hep **aḡyār**
Ḳalbine érişe **envār** (4050.)

Feyz éder Hâk bunlara **esrârını**
Hâk îşâr éder yakîñ **envârını** (728.)

Aynı ekli kelimelerin kafiyeleşmesi:

Urur yüregine dürlü **yâreler**
Hâlini bilmez anuñ **bîgâneler**
Hâk ‘aşkıñdan olmışlar **dîvâneler**
Mecnûn éder ‘âşık-ı Hâk’ı bu ‘aşk (216^b II.)

Tezath kafiye:

Cism-i cânuñ anuñ-ıladur **hayâtı**
Nefes hâtm olıcağ érer **memâtı** (1168.)
Kâf ı nûn emrinden oldı bu **keşret**
Bu keşretde nihân oldı ol **vahdet** (1322.)
Dikenlikdür çalulıkdur bu **dünyâ**
Yoluñ toğrusı düzi dâr-ı ‘**ukbâ** (4057.)

Kafiyeli kelimeler arasında letafet bulunuşu:

Hâf-i şavt-iledür bu dilde **kelâm**
Hâf-i şavt şıgmaz o dilde ve’s-**selâm** (119.)
Cümle eşyâ aşlına ére ‘**ayân**
Bir nûr-ı vâhid olur kamu **hemân** (1324.)
Göñül bülbülleri éderler **zârı**
Bu cân ister dün i gün ol **gülrârı** (1327.)

İç kafiye:

- ‘**Ā**kil olan bu sözden ma‘nî alur
Ġ**ā**fil olan bu sırdan maħrûm alur (1352.)
- Pîr nefesiyle **ê**rdiler envāra
Pîr nefesiyle **g**irdiler esrāra (1378.)
- Maām-ı vaħdete **ê**rdi yolına varını vêrdi
Maām-ı ‘uzlete **g**irdi terk êtdi fānî cihānı (5688.)

2.1.2.3. Cinaslar

Tecnîs-i mûrekkeb:

- Gözi görmez ulağı hem **ê**şitmez
Ol maħalde Ĥa’a lāyık iş **ê**tmez (2786.)
- Ĥa’dan haber véren bu **dil durur**
Bu dil Ĥa’a erişmege delîl **durur** (1258.)

Tecnîs-i nakıs:

- Bu dünyā Ĥubbı zılmātın **geçemez**
Varup dostuñ illerine **göçemez** (140.)

Tecnîs-i kalp:

- Ĥa nûrıyla eşidürdi **kelāmı**
Ĥa nûrıyla söyleşürdi **meālî** (71.)

2.1.2.4. Redifler

Redifler, bol miktarda kullanılmıştır. Tek bir heceden mısraya kadar her çeşidi kullanılmıştır. Özellikle isim ve fiil çekim ekleri, çokluk ekleri fazlaca kullanılmıştır.

Rediflerin, âdetâ kafiye gibi kullanılması yani redif kaldırılınca ortada mukaffa kelimelerin kalmaması bilhassa halk ve tekke edebiyatlarında sık sık kullanılan bir husustur.

- Ma‘nî şüret ikisi yâr **olmaya**
Ma‘nîsiz şüret aşlâ var **olmaya** (147.)
- Mevt éricek bu şüret bozılısar
Ma‘nî sîret durur ol düzüliser (149.)
- Ma‘nî dédigüm pes nûr-ı Hâk **durur**
Hâk cemâline yine ol bak **durur** (156.)
- Eger Hâk’ı bulmak isterseñ ‘ayân
Hâlvete gir verme nefse murâdın (197^a I.)
- Hâk cemâlin görmek dilerseñ hemân
Hâlvete gir verme nefse murâdın
- Gel bugün nefsüñi rûha yâr eyle
Hâlvete gir verme nefse murâdın (197^a II.)
- Gel tecerrüd ‘âlemine baş kadem
Maḥv eyle vücūduñı olsun ‘adem
- Ol Sübhân’a erişesin éy dedem
Mücerred ol mücerred ol mücerred (198^a I.)

Zāhirde dünyādan tecrīd olasın
Bātında kalbden ğayriyi silesin
Maṭlūb-ı maḫṣūdı kalbde bulasın
Mücerred ol mücerred ol mücerred (198^a II.)

2.1.2.5. Aliterasyon

Bursevî, eserinde harf âhenginden çok faydalanmış ve bilhassa a, e, d, i ,k ,l, m,n, r, s, ş, t, u, ü, z gibi seslerden mısra ve beyitlerde yararlanmıştır.

Tevhīd-ile ma'nī yüzi açılır
Tevhīd-ile ma'nī sözi şaçılır (162.)
Ma'nī-yi insāna érer ol zamān
Mīlk ü melekūtı giçer ol zamān (169.)
Tecerrüdde bulunur pes maḫāmāt
Tecerrüdde bulunur hem kerāmāt
Tecerrüd ehlidür ehl-i vilāyāt
Mücerred ol mücerred ol mücerred (198^a IV.)

2.1.2.6. Genel özellikler ve netice

İbretnâme oldukça zengin bir kafiye vokabulerine sahiptir. *İbretnâme*'de her ne kadar kafiye hata ve noksanlıkları görülse de bunlar eserin hacmi gözönüne alındığında normal karşılamak gerekir.

Her ne kadar klasik edebiyatımızda kafiye göz için olsa da halk edebiyatından gelme redif ve kafiyelerin mevcudiyeti ve cinasların çokluğu, iç kafiyeler ve aliterasyonlar kulak ahengine de onuun fazlasıyla önem verdiğini göstermektedir. Bir hayli istisnalar olmakla beraber kafiye kelimelerinin aynı vezin, aynı zaman ve aynı

yapıda olmasına dikkat edilmiştir. Çoğu yerde isimle isim, fiille fiil, sıfatla sıfat, çokluk ile çokluk, ekli ile ekli, Türkçe ile Türkçe, Arapça ile Arapça ve Farsça ile de Farsça olan sözcüklerin birlikte kafiyelendiği görülmektedir.

Ek, kelime ve mısra olarak rediflerin hemen her türüsünü rastlanır.

Bir nevi tekrar durumunda kabul edilebilecek iç rediflere de sık sık tesadüf edilir. Redifin kafiye gibi kullanılması sadece müellife mahsus bir özellik değildir ve zaf-ı telif olarak da düşünülmemelidir. Bu, devir özelliği olarak az da olsa çağdaşlarında da görülebileceği gibi bilhassa halk ve tekke edebiyatının mahsullerinde bunun örneklerini bol miktarda bulmamız mümkündür.

Ses kafiyesi ve aliterasyondan da sık sık faydalanılmıştır. Bu durum başarılı bir şiiriye sebep olmuştur.

Netice olarak diyebiliriz ki, gerek kafiye ve gerekse redif ve diğer ahenk unsurlarına şair *İbretnâme*'de fazlasıyla yer vermiştir. Ancak dikkatle bakılırsa hiçbir zaman bunlarda bir sanat gayesi gütmüş olmadığı gibi bir zorlama da görülmez; âdeta sehl-i mümteni olarak ve irticalen kendiliğinden bir araya gelmiş sözler gibidirler. Özellikle de ahenk unsurlarının Türkçe kelimelerde daha fazla olması Bursevî'nin dilimize vermiş olduğu önemi sezdirmektedir.

2.1.3. İbretnâme'de Edebî Sanatlar

İbretnâme'de edebî sanatların hemen hepsiyle karşılaşmak mümkün değildir. Birçoğu tesadüfen meydana gelmiş gibi veya hakikaten tesadüfî bile olsa çoğunda şairin bunları bilerek yaptığı anlaşılmaktadır. Mamafih hiçbir zorlamaya ve tasannua düşmemiştir. Bazı teşbih ve istiare gibi sanatlar mesnevi haricindeki nazım şekillerinde daha fazla ise de bu durum, konunun vermiş olduğu bir imkân dolayısı ile olsa gerektir.

2.1.3.1. Mecaz-ı mürsel:

Kelimenin gerçek anlamı ile mecazî anlamı arasında benzerlik dışında bir alaka olması durumudur. Bunun gerçekleşmesi için gerçek anlamın anlaşılmasını önleyecek aklî bir engel (karîne-i mani‘a) bulunmalıdır. Mecaz-ı mürselde gerçek anlamdan mecazî anlama geçişi sağlayan alakaların başlıcaları bütünü söyleyip parçanın kastedilmesi veya parçanın söyleyip bütünü kastedilmesi (parça-bütün ilişkisi); mekânı söyleyip onda bulunanın kastedilmesi veya mekânda bulunanı söyleyip o mekânın kastedilmesi (mahal ilişkisi); gerçek ile mecaz anlamlardan birinin diğerine sebep olması (sebebi-sonuç ilişkisi); geneli ifade edip özeli kastetmek veya tersi durumu yani özeli söyleyip geneli kastetmek (umum-husus ilişkisi); bir kelimenin gerçek anlamının mecaz anlamının ortaya çıkmasına ortam oluşturması (mazhariyet ilişkisi); kelimenin gerçek anlamının mecazî anlamına araç olması yani lafza kendisinin alet olduğu anlamın verilmesi (âlet olma ilişkisi) ve bir şeyi geçmişteki veya gelecekteki haliyle anmak (öncelik-sonralık ilişkisi) şeklindedir.⁸⁹

Aşağıdaki beyitte “dünya” kelimesi ile yer küre değil, onun içinde bulunanlar kastedilmiştir.

Dünyâ endîşesi başından aşmış
Unutmuş kendini ‘aqlın şaşırması (179.)

⁸⁹ M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat**, İstanbul, Bilimevi, 2000, s. 102.

Aşağıdaki beyitte “ölmek” fikri dünyadan göz yummak şeklinde ifade edilmiştir. Yani “ölürsün” demek yerine “fâni dünyaya gözünü yumarsın” diyor şair. Böylece ölmek sebep-sonuç ilişkisi içerisinde mecaz-ı mürsel yapılmıştır.

Farq édemezsin ol-demde özüñi

Fânî dünyâdan yumarsın gözüñi (1313.)

Beyitte geçen “çemen” kelimesi ile parça-bütün ilişkisiyle bahçe kastedildiği için mecaz-ı mürsel bulunmaktadır.

Çemende yâsemende yazılan nûn

Nedür gül kâfî bunlarda kâf ı nûn (1320.)

2.1.3.2. Tenasüb:

Sözlük anlamı “uyuma, uygunluk” olan tenâsüb, belâgat terimi olarak aralarında anlam bakımından zıtlık dışında bir ilişki bulunan iki veya daha fazla kelimeyi bir ibarede toplamaktır.⁹⁰

Beyitte bu kelimelerin asıl anlamlarının kastedilmesi şarttır. Kelimelerin kastedilmeyen anlamları arasında tezaad dışında bir ilginin bulunması durumunda îhâm-ı tenâsüb denilen ve kelimenin okuyucunun zihninde çağrışım yoluyla beyitle ilişki kurmasını ifade eden usüle başvurulmuş olur.

⁹⁰ A. e., s. 148.

Denizle alakalı kelimeler bir arada kullanılmıştır; gavvas/dalgıç, bahr, dal, dürr/inci, cevher.

Sendedür ğavvāşı ol baħrũn dahı

Ṭal çıkar dũrri cevāhiri aħĩ (247.)

2.1.3.3. Tekrîr

Tekrîr, beyitte bulunan kelimelerin asıl ifadeyi pekiştirmek maksadıyla tekrar edilmesidir. Kelimelerin kuru tekrarından ziyade anlam tekrarını vurgulayan bir ifade tekniği olarak değerlendirilmesi gereken tekrîre şiirdeki her redif veya nakaratı da dahil etmek doğru değildir. Bu yüzden tekrirden önemli olan, tekrarlanan kelimenin metne anlam yönünden katkısı olup olmadığıdır.

Beyitteki “mücerred, sîm ü zer, kabih ve hub” kelimeleri beyitteki düşüncüyü vurgulamak üzere tekrarlandıkları için tekrîr sanatı bulunmaktadır. Ayrıca tecerrüd ile mücerred kelimeleri de iştikaka güzel bir örnektir.

Gel tecerrüd ‘ālemine baş ğadem

Maħv eyle vücũduñı olsun ‘adem

Ol Sübhān’a erişesin éy dedem

Mücerred ol mücerred ol mücerred (198^a I.)

Sîm ü zer yāħũd baħır mı ma‘denũñ

Sîm ü zer sikkeye lāyığdur bilũñ (256.)

Eger **ķabih** ise **ķabih** toğısar

Şũreti **ħũb** ise pes **ħũb** olısar (2008.)

2.1.3.4. İştikak:

İştikak, aynı kökten türemiş bir veya birden fazla kelimeyi aynı ibarede bir araya getirmektir. Muallim Nâcî, yazılış ve telaffuzundaki benzerlikten dolayı, aynı kökten imiş izlenimi veren kelimelerin bir arada bulunmasına şibh-i iştikak adını vermektedir.

İştikakın sanat olarak kabul edilmesi, lafızla ilgili diğer sanatlarda olduğu gibi, sözde tabîî olarak bulunması ve aynı kökten kelimelerin özellikle bir araya getirildiği izlenimi vermemesine bağlıdır.⁹¹

Fena ve fâni kelimeleri aynı kökten türedikleri için beyitte iştikak bulunmaktadır. Ayrıca fena kelimesi ile de tekrîr yapılmıştır.

Fenâ oldur kıla nefsinî fânî

Añla budur fenânuñ bir nişânı (281.)

Ruh ve ervâh kelimeleri tekillik çoğulluk yönüyle aynı köke sahip kelimeler oldukları için iştikak vardır. Yine abd ve ubudiyet kelimeleri de iştikaka örnektir.

Vesîle ola bu ervâha dâ'im

Cism-ile rûh ola emrine kı'ım (409.)

Zîrâ Hakka rubûbiyyet yaraşur

Dâ'im 'abde 'ubüdiyyet yaraşur (410.)

⁹¹ A. e., s. 229.

Nakış, nakş ve Nakkaş kelimeleri aynı kökten türedikleri için iştikak mevcuttur.

Bakma nakş-ı cihāna nakkāşa bak

Bu nakışdan murād olan Hāḡ'dur Hāḡ (992.)

2.1.3.5. Tezat:

“Anlam bakımından aralarında zıtlık bulunan kelimelerin ifadede bir arada bulunmasıdır. Aralarında zıtlık bulunan kelimeler aynı cinsten olabileceği gibi isim ve fiil gibi farklı cinslerden de olabilirler. İfade edilen tezat, fiiller arasında yapılmışsa, oluşturulma şekline göre iki farklı isim alır: “Ağladı-güldü” örneğinde olduğu gibi iki olumlu fiille oluşturulmuş zıtlığa **tibāk-ı îcâb** denir. Biri olumlu diğeri olumsuz fiil ya da emir ifadesinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan zıtlığa da **tibāk-ı selb** denir.

Tenâsüb konusunda olduğu gibi tezatta da kelimenin iki anlamından birisi beyitte kastedilmeyip okuyucunun zihninde çağrışım oluşturuyorsa îhâmdan bahsedilir. Bu çağrışım zıtlık üzerine kurulmuşsa bu tür tezadlara **îhâm-ı tezat** denilir. Tecâhül-i ârif, metinde bilinen bir hususun bir nükteye dayalı olarak bilinmiyormuşçasına ifade edilmesidir. Yani şair, sebebi ve ne olduğunu bildiği bir gerçeği bilmemezlikten gelerek söyler. Bu sanatta soru sorma veya soruya cevap verme gibi anlatım teknikleri kullanılırsa buna **istifham** denir.”⁹²

Karanlık ve ak kelimeleri gerçek anlamlarıyla tamamen zıt olarak algılanmasalar da beyitte zıt anlamlı olarak kullanıldıkları için burada tezat bulunmaktadır.

Ḳarañudan öte bir aḡ yêrdedür

Velî bilür kimse bilmez ḡandadür (313.)

⁹² A. e., s. 150.

Ayrıca tezdâ, kelimece ve manaca olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür; sadece kelime bakımından olan tezatların örnekleri çok olmakla birlikte bunların orijinalleri az olduğu gibi hemen her sanatkârda bu tip tezat bir fikri ifade etmekten öteye gitmez. Asıl bedii bir tarafı olan tezatlar manadaki zıddiyet ve teşbih bakımındandır ki bu durumda aynı zamanda kelimeler zıt olabileceği gibi olmaya da bilir. *İbretnâme*'de bu türden başarılı ve güzel örneklere rastlamaktayız.

Viran ve imaret kelimeleri hem gerçek anlamlarıyla hem de beyitteki anlamlarıyla tezat ilişkisi içerisindedir.

Vîrân yérleri ‘imâret éderler

Emr étsele dîvâre yürüdürler (359.)

Nakıs ve kâmil kelimeleri hem gerçek hem de beyitteki anlamlarıyla zıt anlamda kullanılmışlardır.

Bir nâkışa kâmil şanup uymışlar

‘Ariflerden yüzlerin çevirmişler (591.)

Beyitte zıt anlamlı olan said ve şaki kelimeleri özellikle vurgulanmıştır.

Sa‘îd kimdür şakî kimdür pes anda

Nedür olmağ dahı ana bançında (1985.)

Müzekker mi mü’enneş mi çoğısar

Diri mi yohsa ölü mi olısar (2009.)

2.1.3.6. İstifham ve tecâhül-i ârif:

Tecâhül-i ârif, metinde bilinen bir hususun bir nükteye dayalı olarak bilinmiyormuşçasına ifade edilmesidir. Yani şair, sebebi ve ne olduğunu bildiği bir

gerçeği bilmemezlikten gelerek söyler. Bu sanatta soru sorma veya soruya cevap verme gibi anlatım teknikleri kullanılırsa buna **istifham** denir.⁹³

Aşağıdaki beyitte soru sorulmuştur fakat sorunun cevabı bellidir. Bu yüzden istifham sanatı kullanılarak tecahül-i arif yapılmıştır. Burada tezadı da görmek gerekmektedir: fâni-baki.

Saňa insân adı n'îçün vérildi
Çamunun defteri senden görüldi (235.)
Çırağ oldu mı saňa pes nür-ı Hâk
Var mıdur Hâk nûrî gözün açup bak (326.)
Kime vefâ kıldı saňa kılısar
Kim fânî dünyâdan bâkî kalısar (387.)

2.1.3.7. Teşbih:

Teşbih, aralarında bir veya birden çok yönde benzerlik bulunan iki şeyden birini diğeriye benzetmektir.⁹⁴

Aşağıdaki beyitlerde ömür ve ecel kavramları kuşlara benzetilmiştir.

Zevk-ı dünyâ-y-ile 'ömri geçürdüñ
'Ömr şebbâzın hevâya uçurduñ (334.)
Ecel şahinin bugün uçurlar
Çapup anı 'uqbâya göçürürler (335.)

Dünya hayal gölgesine benzetilmiş ve benzetme edatı da zikredilmiştir. Beyitte ayrıca var-yok kelimeleriyle de güzel bir tezad örneği sunulmuştur.

⁹³ A. e., s. 205.

⁹⁴ A. e., s. 119.

Bu dünyā bir ḥayāl-i zıl gibidür

Sen anı var şanursın yok gibidür (1014.)

Can bedenden sonra vücudun sönüp ölmesi ile güneşin gitmesiyle karanlığın hâkim olması olayı arasında bir benzerlik kurulmuştur. Birden çok kelime arasında benzerlik oluşturulduğu ve benzetme birden fazla unsurdan meydana gelen bir tasavvur olduğu için burada **temsîlî teşbih** vardır.

Kaçan cān güneşi gider bedenden

Ṭutar zulmet bu cismi çünkim andan (1178.)

Bu cismüñ revnaķı ol cān-iledür

Cān gidicek teni zulmet kapladur (1179.)

Aşağıdaki beyitte kemal sahibinin makbul olmasına dış dünyadan bir örnek verilmiştir. Güneşe karşı durmayan meyvenin ham olması gibi herkes tarafından bilinen bir husus düşünceyi desteklemek için verilmiştir:

Kemāl-ile olandur maķbūl olan

Şemse karşı olmayandur ḥām kalan (1239.)

2.1.3.8. İstiare:

Kendisine benzetilen unsurun (müşebbehin bih) açıkça bulunmadığı, sadece onu hatırlatan bir özelliğin bulunduğu istiâredir.

Şair, muhatabını bir kuşa benzetmiş fakat bu benzetmeyi doğrudan söylemek yerine uçmak kelimesiyle hissettirmiştir. Bu yüzden kapalı istiare bulunmaktadır.

Ma'nî 'ālemine pervāz édesin

Bu şüret 'ālemin geçüp gidesin (993.)

Beyitte nergis bir insan gibi düşünölmüş ve kişileştirme yoluyla kapalı istiare yapılmıştır.

Göre nergis cem‘ olmış kâf ı nün

Anuñ sırrından oldu bu cümle hün (1325.)

2.1.3.9. Leff ü neşir:

Sözlükte “dürüp toplama ve yayma” anlamına gelen leff ü neşir, iki veya daha fazla kelime veya hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki bulunan kelime veya hükümlerin sıralanmasıdır.

Müretteb (Düzenli) Leff ü Neşir: Söylenilen kelime veya hükümden sonra bunlara karşılık gelen unsurların da aynı sırayı takip ettiği leff ü neşirlerdir.

Müşevveş (Düzensiz) Leff ü Neşir: Söylenilen kelime veya hükümden sonra bunlara karşılık gelen unsurların aynı sırayla değil de karışık olarak verildiği leff ü neşirlerdir.⁹⁵

Birinci mısırada anlatılan durumun benzeri ikinci mısırada verilmiştir. Düşüncenin verilişinde sıra özelliği gözetildiği için düzenli leff ü neşir bulunmaktadır.

Cân gidicek bu şüret kâ’im olmaz

Şüret gidicek cihân dâ’im olmaz (996.)

Sa‘âdet ehliyse kıılır ‘ibâdet

Şekâvet ehliyse kıılır şekâvet (2014.)

⁹⁵ A.e., s. 164.

2.1.3.10. Telmih:

Sözlük anlamı “bir şeye kısaca, göz ucuyla bakmak” olan telmih, belagat terimi olarak söz içerisinde bir kıssaya, efsaneye, tarihî bir hadiseye veya bir ayete, hadise, meşhur bir darb-ı mesele, bir inanışa işaret etmektir. Telmihte îrâd-ı mesel ve iktibâsın aksine işaret edilen şey özellikle belirtilmez. Mesela bir ayetin veya hadisın metnini alıntılanak yerine onun anlamına veya onunla ilgili bir hususa göndermede bulunulur.⁹⁶

Aşağıdaki beyitlerde Hz. Yunus’un denize düşmesine ve yunus balığının onu yemeyip karnında muhafaza etmesi hadisesi hatırlatıldığı için telmih bulunmaktadır.

Deryāya düşüp kimi ğarķ olmaya
Balıklar ādemi ğidā kılmaya (343.)

Yudup Yūnus Peyġamber’i bir balık
Deryāda Yūnus’ı ķūt ētdi Hālik (344.)

İbretnāme’de ayet ve hadislerden iktibas ve onlara telmihler yapılmıştır.

Qur’ān’da āyet vardur buña maḥal
Ūlā’ike ke’l-en’āmi bel-hüm aḫal (696.)

2.1.3.11. Tefrîk:

Aynı olan veya olduğu var sayılan iki şey arasında fark olduğunu göstermektir. Tefrîkte her zaman bir mukayese söz konusudur.

Sıradan insanların iki çeşidi arasındaki fark ortaya konduğu için burada tefrîk sanatı bulunmaktadır.

Biri dünyā diler birisi ‘uķbā
Birisi dünyādan ēderler ĩbā (668.)

⁹⁶ A.e., s. 246.

2.1.3.12. İktibas:

Sözlük anlamı “ateş yakmak için kor almak” olan iktibâs, belagat terimi olarak metinde bir ayetin veya hadisın tamamının veya bazı kelimelerinin alıntılanmasıdır.

Aşağıdaki beyitte Kur’ân-ı Kerîm’den bir ayete iktibas söz konusudur:

Kur’ân’da âyet vardır buña maḥal

Ülâ’ike ke’l-en‘âmi bel-hüm aḫal (696.)

2.1.3.13. Taksîm-cem:

Taksîm: Birden fazla unsuru zikrettikten sonra bunlara ait özellikleri her birinin kime ait olduğunu söylemektir. Leff ü neşir sanatında neyin neye ait olduğu okuyucuya bırakılırken, taksiminde hangi şeyin hangi şeye ait olduğu açıkça veya işaretle söylenir. İki şey arasında cem yapıldıktan sonra aralarındaki farkı belirtmeye cem ma’at-tefrîk; cem yapıldıktan sonra cem’i meydana getiren şeylerin özelliklerini söylemeye cem ma’at-taksim denir.⁹⁷

Cem: Lügat anlamı toplamak, birleştirmek olan cem, belâgat terimi olarak iki veya daha fazla manayı bir hükümde toplamak demektir.

Bu iki beyitte önce taksîm sonra da cem sanatı yapılmıştır. Yani ilk önce iki kısım insanın özellikleri açıklanmış sonra da bunlar ortak bir hususiyette yani evliya olma özelliğinde bir araya getirilmişlerdir.

Bir bölüğü irşâda lâyıḫ durur

Bir bölük nefis âzâd kılıp durur (732.)

⁹⁷ A.e., s. 159-162.

İkisi de evliyādur evliyā

Sa‘y édüp érişmiş durur Mevlā’ya (733.)

Kimi tende biter kimisi cānda

Cümlesinüñ aşlı hep çün bir kānda (1957.)

2.1.3.14. Tazmîn:

Sözlük anlamı “bir şeyi başka bir şeyin içine gizlemek” olan tazmîn belâgat terimi olarak bir şairin başka bir şairin bir şiirinden bir parçayı kendi şiirinin içinde zikretmesidir.⁹⁸

Bu beyitte meşhur bir sözü alıntıladığı için tazmîn vardır.

Kellimū’n-nāse ‘alā-ķaderi’l-‘uķūl

‘Aķl érdüđi yerden söyleñ dér Resūl (1620.)

2.1.3.15. Mübalağa:

Mübalağa, bir niteliğin, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta mümkün olmayan dereceye çıkarılarak abartılı bir şekilde ifade edilmesidir.⁹⁹

Gözün gece gündüz kanlı akması mübalağadır. Mübalağa yaşın kanlı olmasında ve gece gündüz sürmesindedir. Ama bu tür mübalağalarda iddia olunan akla uygun ve geçmişte de görülmüş olduğu için mübalağaya tebliğ denir.

Géce gündüz aķar yaş-ile ķanum

Bursevī luţfuñı umar sulţānum (2628.)

⁹⁸ A.e., s. 251.

⁹⁹ A.e., s. 198.

2.1.3.16. Tevriye:

Sözlük anlamı “bir haberi gizleyerek bir başka söz ve haberi öne çıkarmak” olan tevriye, yakın ve uzak iki anlamı bulunan bir lafzın zihne hemen gelen yakın anlamını değil uzak anlamını kastedmektedir. Ayrıca tevriyeli kelimenin her iki anlamının da bilinmesi gereklidir. Tevriyeli kelimedeki kastedilen yakın ve uzak anlamın her ikisi de kelimenin gerçek anlamı olabileceği gibi, anlamların birisi gerçek diğeri mecâzî de olabilir.¹⁰⁰

Burada “mecnun” kelimesiyle hem “deli” anlamı kastedilmektedir hem de o meşhur hikâyenin kahramanı Mecnun kastedilmektedir. Bu yüzden kelime iki gerçek anlamıyla da anlaşılabilir için tevriye vardır.

Görmesünler alsunlar mı

asretüñden yansunlar mı

Yā ‘alı aldursunlar mı

Mecnün mı olsun ‘aıklar (186^a II.)

Bu dünyā ‘al u albini uurlayup arāb étmiş

Velī mecnün olup yürür kendü özüñi unutmuş (5579.)

¹⁰⁰ Saraç, a.g.e., s. 188.

2.1.4. Eserin İmla, Dil ve Üslup Özellikleri

2.1.4.1. İmla Özellikleri:

Üzerinde inceleme yaptığımız tek nüsha, harekeli ve okunaklı nir nesihle yazılmıştır. Buna rağmen bazı kelimelerin farklı şekillerde harekelendiğine şahit olmaktayız. Bu durum özellikle Arapça ve Farsça kelimelerde yoğun, Türkçe kelimelerde ise daha azdır.

- a) Ünlülerin bazen hareke işaretleri ile bazen de imla harfleri olan elif, vav, ye ve güzel he ile yazıldığını görüyoruz.

حمد ذكريله سوزه باشلايه لم

- b) Bu yüzyılın diğer eserlerinde de olduğu gibi *İbretnâme*'de de imlada tam bir oturmuşluk yoktur. Bilhassa eserin tek bir nüsha oluşu, metnin hacimli olması, bazı kelimelerin imlalarının çok yakın yerlerde bile farklı oluşu bizi zaman zaman çeşitli tereddütlere düşürmüştür.

- c) Metinde atıf vavları bazen و ile yazılmış ve bunlar [i/i] şeklinde okunmuştur. Türkçenin ses düzeninin etkisiyle dudak uyumuna bağlanma olarak değerlendirmek mümkündür. Arapça ve Farsça kelimelerde çok kere aslî imlalarına sadık kalınmışsa da bazen veznin tesiri bazen de Türkçeye yerleşmiş kelimelerde konuşma dilinin tesiri ile telaffuz imlası gösterilmiş, bazen de kelimenin birkaç çeşit okunuşunu belirtir şekilde hareke konmuştur.

Añla imdi şecer gibidür insân

Şecer gibi bitüp buldı cism i cān (2752.)

Ḥaḳīḳat bāğubānı baḳcuvānı

Terbiyyet kılan oldur cism i cānı (2760.)

Dürlü ‘ilm i ta‘līm éderler aña

‘Amel édüp döne pes Hâk’ dan yaña (2788.)

d) Terkip i’sinin bazen ötre ile yazılmış ve bunlar da [u/ü] olarak okunmuştur. Bu imla özelliği de dudak uyumu örneği olarak değerlendirilmiştir:

Nefh-i rûhdan budur murād-u Hudā

Kim üns zevkın kılmaya andan cüdā (3138.)

Bu hadîşüñ sırrını fehm eyledi ‘ākıl olan

Pes ne bilsün bu esrārı hāb-u gāfletde kalan (3181.)

Hātem-i enbiyā resūli Rabbu’l-‘ālemīnūñ

Bu āb-u gül ‘ālemine nisbeti nedür anuñ (3189.)

e) Cebrail, Azrail, kâ’inat gibi bazı kelimeler Arap imlasında da mevcut olduğu şekliyle hem hemzeli hem de ى ile yazılmışsa da daha çok ikinci şekli yaygındır:

Cümlesinūñ ola ‘ömri hātīme

‘Azrā’ il gele anlaruñ katına (2216.)

‘Arş ı kürsi levh-i kalem Cebrā’ il’ i

İsrāfil Mīkā’ il ‘Azrā’ il’ i (3358.)

İsrāfil’e dañı kâsem vērđi ol-demde turāb

Döndi Hâk ‘Azrā’ il’e emr édüben kıldı hitāb (3172.)

f) Eklerdeki vokellerde genelde bir yuvarlaklaşma vardır; ancak biz harekeli metne bağlı kalmak kastıyla bazı yerlerin imlasına sadık kaldık ve ikili imlalarda da galebe çalanları yazdık:

Yā ilāhī sen ‘ināyet kı̄l bugün	
Rıẓāñ üzre olavuz pes dün i gün	(3795.)
Zīrā bu nesnede nicesi sözüm	
Şaḫınup şımadı-y-ısa pes benüm	(3819.)
Himmetüm ḫanadına yapışasın	
Pes benüm irādetümde olasın	(4545.)

g) Eski Anadolu Türkçesinin genel hususiyetlerinden olan ilk hecedeki e/i değişimini, imlada “é” şeklinde gösterdik; aksinin ise daha nadir olduğunu gördük:

Ol ḫoḫudan mest ola pes ‘āşıḫān	
Ma‘nī sözlerin gūş éde şādıḫān	(4.)
Yédi yéldür gökde seyr éder ‘ayān	
Başda daḫı yédi ḫuvvet var inan	(30.)
Tende ḫıllar yérde ağaçlar gibi	
Yérde ot tende ḫışa saçlar gibi	(40.)

h) t/d değişmesinde, bugünkü -d’lerin daha çok t’li olduğunu görmekteyiz.

Aña uymaḫ ol sulṫāna uymaḫdur	
Ārif olup sırlarını ṫuymaḫdur	(303.)
Loḫma şıḫmaz boḫazına çün anuñ	
Vérseñ boḫazına ṫurur çün cānuñ	(452.)

Hak huzūrına vara pes yüzi ak
Hak cinānında bulısardur turak (714.)

i) b/p değişmesi, metinde birkaç yerde geçmektedir:

Barmağ-ıla bir işāret kıldı ay
İki şak oldu görđi yohsul u bay (1454.)

Barmağından çeşmeler ağdı revān
İçdi andan cümle aşhāb ol zamān (1456.)

Çünkü cān Yūsuf'ı sır gülşeninde éde seyrān
Nefs Zelīhāsı elin barmağıla kıla fięān (3264.)

j) Konsonant ikizleşmesine örnek:

Ol yola gitmege delīl istemez
Aşşısın ziyānın nefis fark eylemez (478.)

k) Bir kelimenin iki şekilde yazılışlarına az da olsa rastlanır:

Şimdi muķallidler gāyet çok oldu
Nice mübtedīler bende olup kaldı (1504.)

Bu yolda 'āşık olanlar şoyunur
Bu kapuda niçe açlar toyunur (1851.)

Rūhāniyyet şıfatları elin ayaęın tamām
Nefs şıfatları-y-la egri kalmaya dér ve's-selām (3260.)

- l) Bazı Arapça ve Farsça kelimeler kendine mahsus imlaları yerine Türkçe okunuşları göz önüne alınarak yazılmıştır. Bu tür kelimeler asıl imlalarıyla değil de metinde yazıldıkları şekilleriyle okunmuştur. Bu da şairin Türkçe telaffuza önem verdiğini gösterir:

Şağın anlara **muḥālifet** étme

Uymayup kendü bildügiñe gitme (5528.)

Rüz ı şeb Ḥaḫḫ'ı bulmağa kıl taleb

Dost yolına varuñ **fidā** eyle heb (5539.)

Gözüñi Ḥaḫ rızāsından ayırma

Kimsenüñ **gaybetin** yüzine urma (5541.)

Şağın ayrılma kerbāndan yitürme yoluñı şağın

Ki Ḥaḫḫ'a toğru varasın bulasın ol yüce ḥānı (5699.)

- m) Vezin zaruretinden bazı kelimelerin farklı imlalarla yazıldığı da görülmektedir:

Derdimend bülbül daḫı gelüp dile vérmiş ḥaber

Sen güle 'aşık degilsin édersin 'aşkıdan ḥazer (934.)

2.1.4.2. Dil Özellikleri:

- a) Eski Türkiye Türkçesi, fonolojik açıdan dudak uyumunun bulunmadığı bir dönemdir. Birçok ek, ya yuvarlak ünlülü yahut düz ünlülüdür: +Um, +Uñ, +dUr, +nUñ; +(y)I, +sI, -dI vb. kelime tabanlarında yuvarlaklaşma yaygındır: kapu, altun, kendü... 17. yüzyıl ise fonolojik seviyede bu dönemden modern Türkçe dönemine geçişin gerçekleştiği bir ara dönemdir. Birçok ek dudak uyumuna bağlanmaya başlamış, bazı ekler ise ikili bir durum gösterirler.

Ṭākatūñ yoḡdur benüm-le olmaġa

Benüm her işüme şabır kıłmaġa (804.)

- b) Metinde 17. yüzyıl için arkaik sayılabilecek +dUrUr bildirme eki, -UbAn zarf-fiil eki, -gIl emir eki de sıkça kullanılır. Bunların sıklığında şiir dilinin kendine özgü geleneğinin ve yarattığı vezin kolaylığını rolü vardır. -IsAr gelecek zaman eki henüz yaygındır. -AcAk morfemi ancak sıfat-fiil eki olarak kullanılmaktadır.

Ṣiyā véren bu cisme bil cān-**durur**

Cān ṣiyāsı pes nūr-ı cānān-**durur** (1305.)

Rūḡāniyyet ḡulaġıdur eşiden

Dost ḡiṭābın añlay**uban** ḡuş éden (107.)

Nedür maḡşūd bu ümden ol**ġıl** āġāh

Pes neye işāret kıldı gör ol şāh (1984.)

Bu şūret ‘ālemi çün bozılı**sar**

Añla ma‘nī ‘ālemi düzil**iser** (10.)

- c) Bildirme eki “-dır/ -dur” yazıldığı gibi “durur” şekline de rastlanır:

Gāh müftī görür düşinde gāh vezīr

Gāhī ḡūb oġlanlar görür gāh **nedir** (1696.)

Zāhirde bir büyük ırmaḡ var **durur**

Pes cümle şehri ol ırmaḡ ḡand**urur** (1858.)

- d) Eski Anadolu Türkçesinin bir devamı olarak “-uban/ -üben; -u” zarf-fiil ekleri de kullanılmıştır:

Ḥaḳīkatde Ḥaḳḳ-ile dutdı ünsi
Cehül ol**uban** oldı ğayr-i münsi (2423.)

Gel ey ‘ārif bu ma‘nīden
Añlay**uban** haberdār ol
Bu temşīli öğüt fehm ét
Bugün ṭālib-i esrār ol (105^a I.)

Dilerse tekrār ḳul dey**üben** şatar
Böyle ḳulı ḳapusında kim ṭutar (2608.)

e) İkinci tekil şahıs emir eki için bazen “-gıl/ -gil” morfemini de kullanılmıştır:

Añladuñsa bunı bil**gil** Ādem’uñ ḳalbi hemān
Bunculayın iki yūzi vardur pes ‘ayān (3237.)

Bu naḳş-ı fānīden geḫ gel çünkim vāz
‘Ālem-i lāhūta eyle**gil** pervāz (3529.)

Eger saña refīḳ olursa anlar
Yoluna terk eyle**gil** cān u tenler (3574.)

f) Eski Anadolu Türkçesi döneminde dudak uyumuna bağlı olmayan kimi eklerin artık dudak uyumuna bağlı örnekleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilhassa şahıs eklerinde görüldüğü gibi fiillere getirilen eklerde uyumlu şekilleri daha sık görmekteyiz. Biz metinde uyumlu örnekleri de görülen ekleri, ünlüleri harf veya harekeyle belirtilmediği zaman, uyuma bağlı olarak okumayı tercih ettik.

Yine ‘ibret kitābına **baḳalum**
‘Ummān olup şular gibi **aḳalum** (2221.)

- g) Geniş zaman eki olarak “-ur/ -ür” kullanılmıştır. Ancak –**ğ**’li şekiller de aynen muhafaza edilmiştir:

Ḥalvet ehli bulurlar Ḥaḳ’ dan şafā
Ḥalvete girdi çünkim ol Muştafa
Ḥalvet ehline gelür Ḥaḳ’ dan vefā
Ḥalvete gir vërme nefse murādın (197^a V.)

- h) Görülen geçmiş zaman ekleri “-dı/ -di; -dık/ -dik” şeklindedir:

Ḥalvet ehli vaḥdete erişdiler
Varup ol dost-ıla çün görüşdiler
Ḥaḳḳ’ uñ dostlarına çün qarışdılar
Ḥalvete gir vërme nefse murādın (197^a VI.)

- i) İyelik III. tekil ve ismin -i hâli genelde düzdür. Ancak ünlüyü belirten harf imlada var ise o kelime yuvarlak şekliyle okunmuştur:

Dost için kıymayan bugün cāna
Érişmez bil cānı anuñ cānāna
Naẓar kılmaz ‘āşık iki cihāna
Ḥalvete gir vërme nefse murādın (197^b X.)
Dilüñ zikrine yār olsun
Göñül maḳşūdunı bulsun (218^a II.)

- j) Vezin zaruretinden bazı kelimelerin imlalarında eksilme görülür:

Ḥavāş-ı bāḫımı keşf ola zāhir
Ḥaḳ’ uñ zātına ola ol mezāhir (86.)

k) İlgi eki ünsüzle biten kelimelere çoğu yerde “-uñ/ -üñ”; ünlüyle bitenlere ise“-nuñ/ -nüñ” şeklinde eklenmiştir:

Bu naqşa baqdurma ‘amā qalmasun

Bu naqşuñ hayāli hicāb olmasun (110.)

Zıkr ü tã‘atdür qamunuñ işleri

Yémezler içmezler bu durur işleri (215.)

l) Bazı yerlerde bildirme I. tekil eki -ım yerine “-ın” şeklindedir:

Dédi ben Mūsā’yın kim geldüm saña

‘İlm-i ledün ögredesin pes baña (803.)

165^b Haq Te‘ālā eydür iy ādem oğlu! Şabr u tevāzu‘ ét ben seni yüceldeyin, dün gün baña şükür ét seni ziyāde eyleyeyin ve istiğfār eyle pes seni yarlıgayım ve benden iste véreyin, dahı baña tevbe eyle tevbeñ kabül eyleyeyin, şadaqa vérgil mālūña dédi berekāt véreyin, qavm i kabīleñe ulaş, ‘ömrüñ ziyāde eyleyeyin ve benden ‘āfiyet iste pes dā’im saqlıq véreyin.

m) Geniş zaman olumsuz I. çoğul eki genellikle yuvarlaktır:

Bunlar eytdiler qurd niçe Yūsuf’ı yér qorqma şaqın, biz cemā‘at kişilerüz şaklaruz qurtdan pes hemīn. (156^b)

n) Gelecek zaman eki olarak “-IsAr” eki de kullanılır:

Nazar qıl bunlar üç bölük olısar

Pes qangısı maqşūdunı bulısar (664.)

Yarın bunlar necāt bulısar anda
Yir vére H̄aḡ bunlara ol cinānda (681.)

Bu şūret ‘ālemi çün bozılısar
Añla ma‘nī ‘ālemi düziliser (10.)

- o) II. tekil şahıs emir kipinin bazen “-gör” ekiyle tamamlandığına rastlanır. Bu kullanım -gıl/-gil’in emir çekiminde kuvvetlendirme morfemi olarak kullanılmasına benzemektedir:

Arturagör derd-ile efgānuñı
H̄aḡ’dan ġayri bilmesün aḡvālūñı (5253.)

Mürşid-i kāmile olıgör teslīm
H̄aḡīḡat sırrını eyleye ta‘līm (5303.)

Bugün dost yolına terk eyle varı
Arayup bulagör bunda ol yarı (5443.)

- p) İyelik ekinden sonra kullanılan +n yükleme hâli eki metinde sıkça görülmektedir:

Ba‘zı ādem göricek yırtmaḡ diler
Ādemüñ başın yere sürtmek diler (692.)

Kimi āzād olur başın kırtarur
Sa‘y éder pes kendü başın oñarur (744.)

Red olup şeyḡinden düşmeye cüdā
Cān u başın yolına éde fidā (900.)

- q) İşaret zamirleri bazen bular, olar şeklindedir:

Bu dār-u nıķmeti ķılıp iķtiyār
Ķaldı maķrūm dār-u ni‘metden **olar** (1133.)
Ķalab vérmıř **olara** bir ‘aceb ıon
Kimi ebyaz kimi sūrķ kimi sebzūn (1781.)
Maķāmuñ esfelinde édüp ķarār
Maķām-ı ‘ālīye érmedi **bular** (1134.)

r) Bazı Farsça ve Arapça terkiblerin asılları ve iraplı şekilleri tercih olunmuştur:

Tevhīd-i muılaķ üç kısım-durur bil
‘İlme’l-yaķīn ‘ayne’l-yaķīn naķar ķıl (1470.)
Üçüncüsü pes Hāķķa’l-yaķīn-durur
Bu tevhīde iren Hāķķ’a yaķın-durur (1471.)
Ki anuñ zātü’l-burūcudur adı
Kim mükevkeb kimi kürsīdür dédi (1614.)

s) Farsça tamlamalarda bazen Türkçe kelimeler de kullanılmıştır:

Her neye baķarsa görür ol yāri
Özinde bulur ol **cemī’-i varı** (3519.)

t) Bazı galatımeşhur, enbiyalar şeklinde mükerrer cemiler kullanılmıştır:

Az yémekdür **enbiyālar** haşleti
Az yéyendür bulanlar ol hażreti (3677.)

2.1.4.3. Üslup Özellikleri

Müellif eserde âdeta okuyucu ile karşı karşıya gibidir, desek yanlış olmaz. Eserde zaman zaman bizimle bir sohbet, bir konuşma havası hâkimdir. Özellikle şairin kendi tabiriyle mevize değıştikçe, yeni bir bap başladıkça;

Yine gönül başladı özge söze
Talup dür çıkardı işbu günuze (397.)
Dürlerini saçup bugün meydāna
Gelsün alan girsün kalb-i insāna (398.)
‘Ayān edem bugün rāz-ı nihānı
Bu hūn-ile toya ‘āşīkuñ cānı (399.)

diyerek, doğrudan doğruya Hakk’a ve hakikate talip ve kâmil bir insan ile muhatap olmayı arzular. Bu hitapta hemen hemen muhatap daima ikinci şahıstır. Pek az yerde genel bir hitapla karşılaşırız.

Bu uzun hitapların dışında bazen konu başında bazen de konunun içinde gerek sohbet havasının tesiri gerekse okuyucunun dikkatini celbetmek veya nasihat veya Hakk’a, hakikate davet için olan beyitler boyunca devam eden kısa hitaplar da vardır ki şairin bunlardan en çok hoşlandıkları; dinle, işit, gel ey yâr gibi nidlardır.

Éşit yine edem bir hoş hikāyet
Kur’ān’da var bu söz haqqında āyet (780.)
Bir gün Mūsā édüp va‘z ı naşīhat
Ki halk ağlaşdılar édüp ‘azīmet (781.)

Diğer hitaplarından hoca, ey dedem, ey şah, gözün aç, kulak tut... gibi değişik şekilde olanları da vardır.

Bu maqāma érse sâlik éy dedem

Zât-ı Hâk'dan ğayri zât olur 'adem (1482.)

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi âdetâ *İbretnâme*'nin bütününe bir sohbet havası, dolayısıyla bir konuşma dili hâkim olup yer yer halk dilinin tabir ve örnekleriyle karşılaşıyoruz. Eserde bazı tasavvufî terimlerin kullanılması ve anlaşılması güç konuların bulunmasına rağmen onun halk tarafından okunduğunu tahmin edebiliriz. Yalnız basit gibi görünen bazı beyitlerse sehl-i mümteni tarzında fikir ve duyular da içermektedir.

Konuşma dili ve sohbet havasını aksettiren beyitlerden birkaç örnek:

Qalanın bundan kıyās eyle hemān

Cān gözün aç bunda ğafletden uyan (108.)

Alup véren bu el şanursın işi

Cān elinden kudreti Hâk éy kişi

Alup diren kudret elidür hemān

Bu el bir ālet düşüpdür bî-gümān

Bu ayağũ şanma yürüyen dağı

Cān ayağıdur yürüyen éy ağı (121.)

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi zaman zaman da konuşma dili tabiliğinin yanı sıra veciz, güzel ve hemen hemen bugünkü dil ve ifade tarzından farksız bir üslup ve ifade de sezilir.

Ḥamd zikri ile söze başlayalum
Diken ağacına gül aşlayalum
Dost bāğında açıla tāze güller
Şevk ile öte şūrīde bülbüller
Bāğda dürlü çiçekler açıla
Ma'nā gülü reyḥān olup saçıla (1.)

Bazı tabirler belki de şairin Türkçeye olan tasarrufundan veya konuşma dilinin tesiri sebebiyle bol miktardadır:

Ḥayf ola boncuğ-ile aldanasın
Görmeyesin ol baḥrūñ dürd alasın (249.)
Tıfıl gibi eldesin bunlara
Uymayasın ol kāmīl érenlere (250.)
Yaban taşını cevāhir şanasın
Ehl öñine varıcak utanasın (251.)

Şair zaman zaman ise dilde kullanılan deyimlerden de istifade ederek üslubuna ayrı bir güzellik katmıştır.

La'l-ile yāḳūt zümüröd gevherüñ
Boncuğ yancık degildür cevherüñ (248.)
Bu mā'nī 'āḳile pes 'ibret yiter
Cāhilüñ bağı **ḥacerden beş beter** (434.)
Yana yana ḥatm olur çün söyünür
'Ömür temām olur **defter dürilür** (1311.)

Gül ‘aşkından **bülbüller okur dāstān**

Ṭūṭīler kumrılar dahı firāvān (3548.)

Lā-büd **her yoķuşuñ düzi vardur**

Her zaķmetde bir rāhat gizlidür (4732.)

Nefs murādını ķodılar

Bu **dünyādan el yudılar** (6132.)

İbretnāme genelde tahkiye tarzında olmakla birlikte bu tür hacimli eserler, zaten gayesi bakımından da dinî, didaktik ve hikemî olmakla şiiriyet iddiası gütmemişlerdir; nazmı ifadede, okunmada ve hafızalarda kolayca kalmasında bir vasıta olarak görmüşlerdir. Devrinin ve daha sonraki yüzyılların bazı mesnevilerinin dil ve diğer vasıfları dikkate alındığında müellifin ve eserinin gayesi de düşünüldüğünde “Maksûd eserse eger mısra-ı berceste kâfidir.” mısdaķınca Bursevî’nin şair olarak gerek lirizmi ve gerekse dili ve ifadesi bakımından birçok mısra ve beyitlerinin hatta uzun parçalarının bulunması kanaatimizce onu nâzım olarak değil; iyi bir şair olarak kabul etmemizi gerektirmektedir.

Bursevî Hak ve Peygamber âşığıdır ve bu aşkla samimi olarak gerçekten yanar, tutuşur. Şu bir gerçektir ki aşkın ve aşk ateşinin olduğu yerde kendiliğinden bir şiiriyet bir lirizm, bir sanat ve ulvî bir heyecan vücuda gelir. Özellikle de ahengin en yüksek mertebesini şairin Hakk’a ve Peygamber’e olan methiyelerinde görüyoruz.

Göñlüm tuş olalı ‘aşķına anuñ

Naķşına ķılmaz nazar bu cihānuñ

Bu gözümnden aķar yaş-ile ķanum

‘Aceb dost derdime çāre ķıla mı (27^a IV.)

Neyi severse dil zıkr éder anı

Añla budur muħabbetüñ nişānı (657.)

Okuyucuyu gayr-i ihtiyarî kendi havası ve heyecanı içerisine alır, duygulandırır ve düşündürür.

Bursevî'nin olayları anlatmada değişik vezin, kelime ve terkipler kullanmasına rağmen rahat bir tahkiye üslubu vardır. Bu durum, biraz konuşma dilinin hâkim oluşundan biraz da müellifin söyleyeceklerini evvelden bilmesi ve bu mevzuları samimi bir üslupla dile getirmesindedir.

Ğāl-ile iş bitmez pes ħāl gerekdür

Sırrı bilmege ehl-i ħāl gerekdür (172.)

Gerçi bir za'ıfca kuşam dost güli bülbülem

Gülden ğayrı daħı nem var kim anı medħ eyleyem (938.)

2.1.5. İbretnâme'de Tasavvufi Kavramlar

Eserin birçok yerinde özellikle mesnevinin dışında kalan nazım şekillerinde tasvufî özellikler yer yer basit kelimelerin arkasına gizlenmiş, yer yer aşıkâr olarak anlaşılması zor veya kolay olsun onun dokusuna işlemiştir.

Bursevî, belli makamları geçen bir gönül eridir. Hak âşıklarının asıl işi ledünnî bilgiye sahip olmaktır (3268). Bu bilgiye ulaşabilmek için önce nefisle mücadele ve bedenın bağından kurtulmak (3270), ayrıca bir şeyhin terbiyetine bağılı olmak gerekir (3273). Bursevî'ye göre bütün âlem Allah'tan zuhur etmiştir. Tüm varlıklar onun nuruyla doludur (5184).

Bursevî'nin tasavvufî görüşleri vahdet-i vücud anlayışına dayanmaktadır (3528). Bu anlayışa göre ezeli ve ebedi varlık, Allah'ın zatından ibarettir. Onun yokken var

ettiği, yarattığı âlem, onun varlığına, delillerine âyinedir. Ayna çeşitli olunca onlara in'ikâs eden zatın zuhuru da türlü türlüdür.¹⁰¹

2.1.5.1. Şeriat:

Müellif, tarikat, marifet ve hakikatsiz bir şeriatın İslam anlayışının doğru olmayacağını pek çok yerde belirtmiştir.

Şerī'at beşigine koy emr-i nehy-ile temām

Bağla elin hem ayağın hareket etmeye hemān (3258.)

Ṭarīkat ḥaḳīkat emceginden ma'rifet südin

Emzir bu tıfl-ı rûḥa kim bula ol ünsün dadın (3259.)

Bursevî şeriat ehlinin az kaldığından ve tarikatın de yürümediğinden şikâyetle bulunmaktadır.

Az kaldı ehl-i şerī'at

Yürümez oldu ṭarīkat (5779.)

Şeriat yolu uzun bir yoldur, zahirde olanı bildirir; tarikat yolu ise ince bir yoldur, kişiyi hakikat âlemine erdirir.

Şerī'at yolu bir ulu yol durur

Şüreti zāhirde olanı bildürür (530.)

Ṭarīkat yolu bir ince yol durur

Pes ḥaḳīkat 'âlemine irgürür (531.)

Bu yolda söz söylemek şeriattir; o sözü uygulamak ise tarikattir.

¹⁰¹ Kemal Edip Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Divanı'ndan Seçmeler*, İstanbul 1996, s. 172.

Söyledügi kelâm oldu şerî‘at

‘Amel kılmak durur anı ʔarîkat (5180.)

Şeriat ilme’l-yakin; tarikat ise ayne’l-yakindir.

Ya‘nî ‘ilme’l-yaķın oldu şerî‘at

Daķı ‘ayne’l-yaķın-durur ʔarîkat (5179.)

Bursevî bu tür bilgileri verdikten sonra, sana şeriatı anlatıp durdum; ancak sen tarikat ehli olmaya bak, diye öğüt verir.

Şerî‘at ehlini dëdüm saña pes

ʔarîkat ehli olmağa kı heves

(826.)

İbretnâme’nin bütünüyle tasavvufi tahlilini yapmak kanaatimizce apayrı bir çalışmanın konusu olduğundan bizler sadece tespit ettiğimiz bazı terimleri açıklayacağız.

2.1.5.2. Vahdet-kesret:

Tasavvufun hemen hemen pek çok özelliği bu iki terimle açıklanır. Halik-mahluk, vahdet-kesret, esma-müsemma, âşık-maşuk, insan-kâinat, dünya-ukbâ, vuslat-firkat, dert-derman, ışık-gölge gibi aslında bu iki noktadan yayılan özellikler gaye olarak yine tek bir noktada birleşirler.¹⁰² İnsan bu zulmet âleminde geçip vahdet sınırına erişmeli. Hakk’ı her şeyde hazır görmelidir.

Allah’ın vahdetinde ikilik yoktur, kesretinde de vahdet yoktur. Herkes onun rahmetinde gark olmuştur.

¹⁰² Âmil Çelebioğlu, **Muhammediye**, C. I, İstanbul, Milli Eğitim bakanlığı Yayınları, 1996, s. 136.

İnsan fenadan geçip Allah ile bir olmalıdır.

Pes bunların dillerinden ene'l-Hağ sırrı fâş oldu
Hağ'dan ğayrisi ref' oldu vech-i bâķī ol dost kaldı (5641.)

Dilden söyleyen Hağ ola ancak
Tola kalbine şadā-yı ene'l-Hağ (95.)

Éşidür cümle ene'l-Hağ nidāsın
Cümlede hāzır görür pes Hudāsın
Vérür rûhına her demde ğidāsın
Gel berü insānda rûhu'llāhı gör (192^b II.)

Gel bu zülmet 'āleminde geçegör
Sırr-ı vahdet 'ālemine uçagör (3528.)

İkilik olmaz anuñ vahdetinde
Dağı vahdet bulunmaz keşretinde
Kamusı ğarķ olupdur rahmetine
Fenādan geç gel liķāu'llāhı gör (193^b XVII.)

Her şey vahdetten zuhur etmiştir ve tüm kesret de vahdetten husule gelmiştir (1421). Bu kesretten maksat vahdettir, vahdete ermek ise rahmettir (1424). Bu kesrette vahdet gizlidir ve dahi bu zahmette rahmet gizlidir (1426).

Gel şimdi kalpten gayri olan her şeyi sür, temizlenip kalbinde Hakk'ı bul (1519). Sen önceden yoktun, yine Hak'ta yok ol ve mertebeleri katedip vahdete er (104^a IV). Vahdet illerine eren artık cennet kapılarını aralayıp dostun cemalini görmüştür, hatta şefa'at makamına nail olmuştur (151^b XI). Sûretin nakşına aldanan vahdet âleminin sır

bahçesine ulaşamaz (3385). Senin varlığın hayale benzer, sen ve ben gidip o baki kalacak, ikilik seni vebale düşürür, kesreti bırakıp vahdetullaha er (193^b XVI).

Tüm sayılardan maksat yine birdir, tümü yine birden sayılır, bütün bunlardan anla sır nedir? (193^b XX) Uzlet edip vahdette karar eyle, âşık olan dost visaline ancak bu şekilde varır (3603) ve uzlet ehlinin müşkil bir işi de kalmaz (3604). Halvet ehli de vahdete erişmiştir, varıp dost ile görüşmüştür, Hakk'ın dostlarına karışmıştır (197^a VI). Vahdet makamına ermek, dostun nurlarını görmek ve Mustafa'nın sırrına vakıf olmak istersen halvete gir, nefsine isteğini verme (197^a VII).

Bu cihan fânidir, ona nazar kılma, vahdet âleminden haber al (4025). Varlık âleminden sefer kıl ve vahdet âlemine nazar kıl (4029). Vahdet makamına yüz tutasın ve tüm mâsivâyâ gözünü yumasın (5309). Bugün vahdet makamına erip Hakk'a yakın ol, ta ki sen de varıp Hakk'a doğru yol bulasın (5759).

‘Âlem-i keşretde kalma vahdet-i zâtına ér
Geç vücûduñ zulmünden kaçre-i ‘ummâna vér
Saña hicâb olan sensin seni terk anı gör
Geçüp benlik hicâbını ref' eden gelsün beri (230^a II.)

2.1.5.3. Âlem:

Âlemler on sekiz bindir, şairin de ifadesine göre ve bu âlemler Hakk'ın nişanıdır. Göklerin ve yerlerin devrinden de dört unsur meydana gelir. Bu âlem Allah'ın kitabı gibidir, bunun temsili de insanoğludur (19).

Âlemde dört türlü su vardır, acı, tatlı, tuzlu ve kokulu; insanoğlunda dahi dört türlü su vardır, acı kulakta, tuz gözde, tatlı su ağızda, kokulu su da burundadır (53, 54).

Milk âlemi nefis makamıdır (170).

Mana âlemine pervaz vurup sûret âlemine geçip gitmelisin (993). Ahadden Ahmed'i sadece mim fark ettirir ve tüm âlem bu mimde birleşmiştir. (1160). İnsan bir âlem gibidir ve can da bu bedende güneş gibidir (1177). Nasıl ki cismin parlaklığı can ileyse âlemin de revnakı insan iledir (1181).

Özünü fena kıl Allah'ı gör, âlemin Allah'ın vechi ile dolu olduğuna şahit ol (1434). Evvela insanı yaratan Mevla, sonra da âlemi âdem ile ruşen kılmıştır (2390). Âlemde var olan insanda da vardır (2392). Nasıl ki âlemde ağıyar vardır, gönül şehrinde de nefis-i emmâre vardır (2407).

Ten gözü sûret nakşına nazar kılarlsa vahdet âleminin sırrını ve gülbahçesini göremez (3504).

On sekiz biñ 'âlemi seyrân éder
Cânân illerine 'azm édüp gider (266)

Neticede Hakk'ın kemaline mazhar ve eşref-i mahlûkat olan insan yaratılır. İnsanoğlunda tüm âlemlerin nişanı ve sûreti vardır. Ve Allah âlemi âdem ile süslemiştir.

Kā'ināta 'ibret-ile kııl nazar
Hıağ Te'ālā gör ne hikmetler yazar (4621.)

Hıağ Te'ālā cihānı var eyledi
Kıudretini nice izhār eyledi (4622.)

Ādem ile milki ma'mūr eyledi
Ādem-ile 'âlemi zeyn eyledi (4623.)

Kalp arş-ı Rahman'a, akıl ile ruh güneş ile aya, göğüs kürsîye, yürek cennete, yedi aza yedi göğe, on iki delik on iki burca, beden yerlere, kemikler dağlara, karın deryaya, damarlar ırmaklara, ilik madene, tendeki kıllar ağaçlara ve otlar kısa saçlara, nefes rüzgâra, ağlamak yağmura, uyanmak kıyamete, çocukluk ilkbahara, gençlik yaza, orta yaşlılık güze, kocalık kışa... vs. benzer.

Var-ise gökde dağı 'arş-ı rahmân
Sende dağı konuldu kalb-i insân (36.)

Var-ise gökde eger levh i kalem
Başda dağı bu dil kalemdür déyem (37.)

Göñül levhine yazar dil kelâmı
Dil emîn olsa kalb bulur selâmı (38.)

Eger gökde var-ise şems-ile mâh
Başda dağı var durur 'aql-ile ervâh (39.)

Tende kıllar yérde ağaçlar gibi
Yérde ot tende kışa saçlar gibi (40.)

Țamarlar ırmağ süñükler Țağ gibi
Göñül evi gör bŭstân bâğ gibi (41.)

İnsan en mükemmel varlıktır, onun da en güzel mümessili Hakk'ın tecellisine ayna kıldığı Hz. Peygamberdir. Âlemlere rahmet olan Ahmed, manada Âdem'den önce mevcuttur.

Çün evvel zâhir oldu nŭr-ı Aħmed
Anuñ-içün aña oldu cümle ümmet (5337.)

Anuñ nūrından oldı cümle varlık
Münevver oldı ‘ālem gitdi darlık (5338.)
Anuñ-içün zāhir oldı cümle eşyā
Anuñ nūrıyla buldı ‘ālem zıyā (5339.)
Anuñ nūrından fetḥ oldı ma‘ārif
Ḥaqq’uñ sırrına oldı çünki ‘ārif (5340.)

2.1.5.4. Kâbe kavseyn:

Hz. Peygamber, Ahmed ismiyle de ehadiyyet makamına en yakın ve “kâbe kavseyn ev ednâ” ya nail olandır ve cümle dertlilerin tabibidir.

Hz. Peygamber, bu arş ile kürsüyü geçerek kâbe kavseyn’e erişmiştir; Hak’tan dersini okuyup sırlara vakıf olmuştur (63^a). Yedi ismiyle Ahmed’in nuru kâbe kavseyn’e nail olmuştur (1668).

Cümle velîlerüñ rehberi Aḥmed
Érişdi **kâbe kavseyn**e Muḥammed (5343.)
Da‘vet étدی anı ol yār-u bākī
Varup gördi ‘ayān dīdār-ı Ḥaqq’ı (5344.)
Ḥaqq’a ta‘zīm-ile vérdi selāmi ol
Sidretü’l-müntehā’ya da buldı yol (5345.)
Te‘ālā’llāh dédi nedür yā ḥabīb
Cümle dertlüye seni kıldum ṭabīb (5346.)

Hz. Peygamber sebebine yaratılan âlemden maksat âdem; yani insanoğludur. Sen olmasaydın, bu âlemi yaratmazdım hitab-ı celilinin muhatabı da Hz. Peygamber’dir.

İnsan bizatihi hilkatinde var olan hikmeti nispetinde üç mertebededir. Bunlar avam, havas ve ehas veya hassü'l-hastır. Avam dünyaya ve nevale, havas cennete ve cemale, ehas Hakk'a visale meyyaldir. Diğer bir ifadeyle kal ehli, hal ehli, zevk ve şevk veya makam ehli olarak kısımlandırılırlar ki kal ehli lafügüzafta kalan, hal ehli zaman zaman manaya dalan, makam ehli ise her an iştiyakta olandır. Herkes kabiliyetince talepte bulunur.

Nazar kııl bunlar üç bölük olısar
Pes kangısı maqşūdunı bulısar (664.)

Birisi ol gürūhuñ kavm-i 'āmdür
Perveriş olmamış nā-puhte hāmdür (665.)

İkinci hāş üçünci hāşşü'l-hāşdur
Haq katında bunlar maqbül-ı nāsdur (666.)

2.1.5.5. Ahvâl-i selâse:

İnsanın kemali üç mana üzerinedir. Birincisi bilmektir, ikincisi bulmaktır, üçüncüsü de olmaktır. Ateşin hususiyetlerini, onu hiç görmeden okuyarak veya duyarak öğrenmek ilme'l-yakîndir. Onu bizzat görmek ve özelliklerini öylece anlamak ayne'l-yakîndir. Bizzat ateşe girip yanmak ve ateş olmak hakka'l-yakîndir ki gerçeğe ulaşmak için makbul olan da budur. Marifet Hakk'ı bilmektir.

Ya'nî 'ilme'l-yakîn oldı şerî'at
Dağı 'ayne'l-yakîn durur tarîkat (5179.)

Haqq'al-yakîne érmekdür haqîkat
Haqq'ı bilmek durur aña ma'rifet (5180.)

2.1.5.6. Tasavvufta dört mertebe:

Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat dört kapıdır ki şeriata yapışmadan tarikat ve hakikate varılmaz. Tarikat batınsa şeriat zahirdir; dışı olmayanın içi hiç olmaz. Marifet de kendi içinde üç çeşittir. Aklî, nazarî ve şühûdîdir; birincisi akıl ile, ikincisi kalp ile, üçüncüsü de göz iledir. Aklî olan avamındır, nazarî olan hassındır, şühûdî olan ise ehassındır.

Ma‘rifet üçdür demişler ‘arîfân	
‘Aklî nazarî şühûdî bil éy cân	(2835.)
Biri ‘aql-ile ikinci kalb-ile	
Üçüncü anun ma‘âyine birle	(2836.)
Ma‘rifet-i ‘aqlî ‘avâmun-durur	
Ma‘rifet-i nazarî hâşşun-durur	(2837.)
Ma‘rifet-i nazarî havâşşa bil	
Maḥşûşdur anlara her dem nazar kııl	(2839.)
Ma‘rifet-i şühûdîde cümle nās	
Küntü kenzen ma‘rifeti-çün havâş	(2844.)

Bu ruh çocuğunu tarikat, hakikat emziğinden marifet sütüyle beslemeli ki Hak ile ünsiyetin tadına varılsın.

Şerî‘at beşigine koy emr-i nehy-ile tamām	
Bağla elin hem ayağın hareket etmeye hemân	(3258.)
Ṭarîkat ḥaḳîkat emceginden ma‘rifet südin	
Emzir bu tıfl-ı rûḥa kim bula ol ünsün dādın	(3259.)

2.1.5.7. Gönül-nefs:

Allah sevgisinin, marifetullah ve hakikat sırlarının nazargahı, cihan aynası ve manevi bir Kâbe olan, yerlere ve göklere sığmayan gönül levhi, kalptir. Her şey âdeta burada başlar ve burada son bulur. Gönül bir nokta misali küçük semalar kadar da büyüktür ki, Hakk'ın zatı ancak oraya sığar. Beden ile ruh bir araya gelince kalp ve nefis adında iki çocuk dünyaya gelmiştir. Bunlardan biri erkek, biri de dişidir. Kalpte ruhani sıfat, nefiste ise hayvani sıfat vardır.

Mana gönülde gizlidir, sûret ile kimsenin işi kemale ermez (7). Dil kelamını gönül levhine yazar, dil emin olursa kalp de selamete erer (38). Bu dünyanın zevk ü sefası ateştir, ona gönül verme; zira onun sonu viran olmaktır (374). Gönül aynası Hak'tır onu pak eyle ki bu aynadan Hak görünsün (1523).

Gönlünü eğer mâsivâ kaplarsa dostun yüzünü göstermez (1528). Misk kokusundan bellidir, marifeti olan saf gönüllüdür (2140). Yakalarını yırtıp, dert ile yüreğini dağla, gönlünü cem et ve Hakk'a bağla ki sana Mevla'dan feyz erişsin (2349).

Eğer er kişi isen evden çık ve gördüğün her şeyden ibret al, sana ilham sırları doğsun (2352). Bu âlemde eğer şehir varsa sende de gönül vardır, tevhit de onun kalesidir (2393). Bu âlemde türlü yemiş var ise gönülde de baki nimetler vardır (2410). Yine bu âlemde nice nehirler var ise gönül şehrinde de türlü sırların ilmi vardır (2411). Bu âlemde türlü bahar var ise gönül şehrinde de türlü nurlar vardır (2413), burada güneş ile ay varsa gönül şehrinde de çeşitli ruhların ilmi vardır (2414).

Bu bedende dost hanesi gönüldür, Hak nidasını orada işit (2475). Vatanından ayrılan hiç gülmez, gönül verip bu dünyayı dilemez (2930). Bu sırrı anlamaz yürürsün, bu fâni nakşa gönül verirsin (2934). Bu fâni nakşa gönül vermek külliye vebaldir

(2963). Gönül aynası yıldız gibi saf olanın apaçık gönlünde nur gibi yıldız doğar (3298). Bu bedende gönül Allah'ın evidir, Hakk'ı görmek dilersen oraya bak (192^b VII). Şeytan olan nefis gönüle yol bulmasın, gönlün ve aklın dünya ile dağılmasın (3647). Gönül yüzünün hem beyaz olması, hem münevver hem de cilalı olması gerektir (3903).

Eğer gönül yüzü siyah olursa, türlü masiyetler ile kararır (3908), kara kâğıt misali yazısı seçilmez ve ne görüp işitirse anlaşılmaz (3909). Allah'ı zikrederek gönül pasını sil, gönülden gayriyi sür gider (4007). Gönül hastalığına zikir şifadır, zikredenlerin gönlü safidir (4008). Kalbini pak eyle ki gönlüne Hak tecelli kılsın (4582). Allah'tan gayriye sevgiyi gönülden yok et ve dilinden yalnız Hak kelamı sudur etsin (4820). Vücut şehrinde ruh sultan olsun, gönül de vezir olup hükmünü yürütsün (4779).

Hak'tan gafil olan gönül, ölüden beterdir (4963). Âkil olan bu dünyaya gönül vermez, baki yâre azmeder ve bu dünyaya misafir dahi olmaz (5624).

2.1.5.8. Müşâhede:

Gönül safası ne kadar ise o denli müşâhede olur, nitekim İbrahim Peygamber ibtida hâlinde müşâhede olmuştu (3307). Müşâhede çiçekleri budaklarda açılır, mükâşifât yemişleri etrafa saçılır (3283). Uzlette olana müşâhede ve daha sonra da mükâşefe hâsıl olur (3595).

Müşâhede, çiçekleri zikir ağacının budaklarında açar ve daha sonra kalp kökünden yükselip yemiş vermeye başlar (3282).

2.1.5.9. Aşk-dert-derman:

Pervanenin kendisini ateşe atıp yakması gibi gönül de aşkın kaynağıdır ve dertsizi derde çağırır. Aşk olmayan yerde kemal ve visal olmaz. Kemale ve visale giden yol aşktan geçer. Aslında dert, dermandan ayrı değildir. Damlalarda nasıl ki derya gizli ise dertte de derman gizlidir. Âşık, daima dosta hayran olmak, hayrette kalmak ve sevgilinin şarabıyla sarhoş olmak ister.

Eğer bugün burada pervane gibi aşkın narına kendini yakamazsan yarın ukbâda yılan benzeyen nefsinin yakarlar (3398).

Âşıklar yalnızca dostun cemalini diler, canlarını onun yoluna feda kılarlar, cihanı onsuz neylerler, çaresi aştır bu dertli âşıkların.

Dost cemâlünü dilerler

Cânların fidâ eylerler

Sensiz cihâni n'eylerler

Ne çâre kılsun 'âşıklar

(186^a IV.)

Sûret hırsız cihanı kapladı, ortada zerrece aşkın nişanı kalmadı (554). Daima zikir ve fikrin Hak olsun, yalnız onun aşkıyla gönlün dolsun (660). Ey gafil, bu dünyaya gönül verme, bu dünyada yalnız aşk ateşine yan yakıl (966). Pervane misali bu aşkın ateşine yan, bu dünya varına aldanıp da kalma (967).

Aşkın nişanı, kişinin sevdiği uğruna canını vermesidir (1146). Bugün burada aşkın ateşine yanmayan yarın cehennem ateşinde yanar (2175). Vücut şehrindeki haramileri yok etmek istiyorsan aşk celladını nefesine hâkim kıl (3256).

Bülbüller gülün aşkından destan okur olmuştur (3548).

Yılan olan nefisini aşk ateşinde yak, fenaya ulaş ki Hak sende baki olsun (4196).
Aşk kadehini dost elinden içen ancak benim sözlerimi anlayabilir, canını başını terk edenler dostun yüzünü görebilir (4609).

Sakın gönül verme ağyare, yalnız o yâre âşık ol, eğer gerçek âşık isen derdine çare budur (5949).

2.1.5.10. Ârif-sufi:

Ârif, sufî, âşık, bunların hepsi Hakk'ın vahdet deryasına dalmıştır. O, muradı cennet olanlardan değil visal olanlardandır. Cennet onlarla iftihar eder. Onların gözünden perde ref olmuştur. Hak cemalinin nuru, onlara her an tecelli eder. Ârif veya sufî, sadece terk-i dünya, terk-i ukbâ ve terk-i hestî eden değil terki bile terk edendir, “Ölmeden evvel ölünüz.” sırrına erendir.

‘Ârif Hakk’ı bilendür bu esrârı tıyandır

Bugün ol dostı seven bil cânına kıyandır (5769.)

Fenâfillâh olur pes ‘ârif olan

Nefsini Hakkı bilür kâmil olan (276.)

Ârif “men ‘arefe nefsehu fekat ‘arefe Rabbehu” sırrını yaşayandır.

Ârife veya âşığa dünya ve ahiret gerekmez; onlar sadece maşuku dilerler. Onlara bu dünya bir bela yurdu ve ayrılık mekânıdır. Bu fitne diyarı dünyada kendilerini gurbetteö hissederler.

Ârif olan Allah'ta yok olur, kâmil olan nefisini ve Hakk'ı bilir (276). Ârif âdemin sırrını anlayandır (1322). Ârif mana sözlerini anlayandır (2997). Cahil olanlar ârifin sözlerinden bir şey anlamazlar, zira Hak'tan yüzlerini çevirmişlerdir (5522). Ölüler

dirinin sözünü işitemez (5518). Âriflerin her sözü bir hikmet iledir, gayp âleminden keşf iledir (5324).

Eğer talip isen ârif ile sohbet kıl, mürşid-i kâmil ile de muhabbet eyle (5523).

Levvâme nefiste karar kılan ve emmâre nefse tenezzül etmeyen salih ve muttakî sûfilerdir (1103, 1104).

2.1.5.11. Dünya-ahiret:

Dünya bir nakıştır, bir hayal ve gölgeden ibarettir. Fâni ve sebatsızdır. Bir rüya âlemidir. Uyanış ahirete intikalle başlar. Dünya ehli ukbâya haram olduğu gibi ahiret de dünya ehline haramdır. Bu dünyaya gelen bir gün mutlaka göçecektir.

Bu dünyâya gelen âhir göçiser

Ecel şerbetin bir gün içiser (1267.)

Eger dünyâ dilerseñ de vérür Hâk

Mañrûm qalursın ‘ukbâdan éy añmak (2074.)

Özünü dünya sevgisinden sakındır, bu fâni olan zevkten yüzünü çevir (1126). Dünya sevgisi tüm hataların başıdır, talip olana bir perdedir (1127). Kişi dünyada kimi severse ahirette de onunla haşrolacaktır (1140). Bu dünyaya gelen sonunda bir gün göçecek, sonunda ecel şerbetini herkes içecektir (1267).

Akıl insanı Hakk’a çeker, nefis ise dünyaya; her birisi bir sevdaya tutuşur (2047). Eğer dünyayı dilersen Hak onu sana verir; ancak ahiretten mahrum kalırsın ey ahmak (2074)! Nefis dünyaya meyillidir, seni dünya ile aldatmak ister (2078), daima dünya yoluna gitmek ister ve seni cehenneme iletmek ister (2579).

Bu dünya yalan bir düş gibidir, sen onu vardır sanırsın aslında o yok tur (2971). Sana ibret olarak insanın ölümü yetmez mi, zira ölünce insanoğlu bu dünyayı terk eder

(3035). Yüce Allah benim sevgim ile dünya sevgisi bir arada bulunmaz, demiştir (130^b). Dünya mümine zindan; kâfire ise cennettir, demiştir Resul (3178). Bu dünyaya gelmekten murat, bugün burada bir irşat ehli bulmaktır (3402). Âkil olan bu dünyadan uzlet eder, dünyadan ukbâya azmedip gider (3607). Onun içindir ki bu dünyaya aldanmaz, bu fâni dünyada şad olup gülmez (4309). Sen de dünya ve mafihayı terk et ve enbiya ile evliyalar yolunu gözet (5048).

Bu bir hilekâr dünyadır, sana yüz binlerce tuzak kurar, tuzağına düştüğünde de asla seni kimse kurtaramaz (5682).

2.1.5.12. Âb-ı hayât:

Âşıklar daima sonsuzluk suyu olan hayat suyuna taliptirler. Hızır ile yoldaş olup karanlıkta âb-ı hayatı içenler gerçek hayata ulaşırlar (267). Bugün âb-ı hayat içelim ki ruhumuz daimi olan hayata erişsin (2316).

Kime içürelüm hayât-ı âbı

Var mı dosta t̄alib bir dertlü ‘âşık (218^b III.)

2.1.5.13. Âşık-maşuk:

Gece gündüz ağlayan kişi mutlu olur, maşukuna erip mesut olur (444). Âşık maşukunu, talip matlubunu, can cananını ister ve bu zindandan da göçmek arzu eder (62^b).

Âşık ile maşuk dostta birleşip ülfet kıldılar. Talip matlubuna ersin, âşık da maşukunu görsün, muradımızı Hak versin, gönül Mevlasını bulsun (218^a III).

Çanı ‘âşık ki ma‘şuk-ile vahdet

Édüp dost-ile kılar-ıdı ülfet (2940.)

2.1.5.14. Tecellî:

Kalbini tüm kirlerden temizle ki Mevla o temiz gönle tecelli kılsın (4249). Allah gönle tecelli kılınca gönül kulağına da nidada bulunur (4606). Ey talip, gel lâ'yı bırakıp illâ'ya er ki, sende illallah tecellisi zuhur etsin (1515). Mâsivâ kalpten silinsin, kalp pak olsun ve dost da nazar kılıp tecelli eylesin (1518).

Allah, Hz. Musa'ya "innî enellah" diye hitap edip ağaçtan tecelli eylemiştir (2343). Allah dağa tecelli edince Musa heves kılmıştı, ama orada kendinden geçip bir hoş oldu (2346).

Nebiler güneş gibi zahirdir, veliler de ay gibidir, tecelli kılsa o Kâdir, güneş ile ay bir olur (2464).

Gönlün mâsivâdan pak olmaz ise, gönlüne dost tecelli kılmaz ise, dostun nurları kalbe doğmaz ise, dostun sırları orataya mı çıkar sanırsın (215^a III). Gel ey âşık! Gönlünü silip saf eyle; zira saf olmayan gönle dost tecelli kılmaz (5590).

2.1.5.15. Zâhir-bâtın:

Allah'ın isimlerinden olan Zâhir, "Cenâb-ı Hakk'ın varlık, alâmet ve delillerinin çokluğunu", Bâtın "İlâhî yücelik ve ululuk örtüleriyle zatının akıl gözünden perdelendiğini" ifade eder.¹⁰³

Gel beriye hakikate er, zâhirde kalıp savaşı verme (2064). Ne gariptir ki zâhirde kaldın ve bâtın sırrından haberdar olmadın (2068). Zâhir mana ile ayakta kalır ve zâhirde kalan bu sırrı anlayamaz (2264). Allah hem gairdir hem hazır, hem bâtın hem de zâhirdir; yerde ve gökte tüm eşyaya nâzırdır, hem de âlimdir (193^a XI).

¹⁰³ Azmi Bilgin, *Ümmî Sinan Divanı (İnceleme-Metin)*, İstanbul, MEB Yayınları, 2000, s. LIII.

Namazın da zâhiri ve bâtını vardır, ikisini de kılan kâmil erdir (4466). Zâhir, cismin namazıdır; bâtın ise ruhun namazıdır (4467). Bedeni yıkamakla kalp temizlenmez; Hakk'ın nuru gönülde zâhir olmaz (4412). Zâhiri yıkamak ile temiz olunmaz, kişinin bâtını ise yıkamakla temizlenmez (4411). Zâhir suyu ile elbiseni, tövbe suyuyla da kalbini temizle (4149).

Zâhir ve bâtında görünen her şey Hakk'ın birliğine ikrar eylemiştir (4168). Her şeyin zâhirine bakıp kalma, hakikate er, Hak'tan mahrum kalma (4264). Zâhir ilmi cismânî ilimdir; bâtın ilmi ise rûhânî ilimdir (4281). Hem zâhir hem de bâtın Hak'tır ve bu söz haktır, bunu böyle bil (4991).

2.1.5.16. Fenâ-bekâ:

Fenâ, kötü huy ve alışkanlıklardan arınma, mâsiva sevgisini kalpten uzaklaştırma, Hak yolunda varlığını feda etme hâlini anlatır. Bekâ, yerilecek vasıflardan arınıp iyi sıfatlar kazanmaktır. Fenâdan sonraki makamdır.¹⁰⁴

Ecel şerbetini bir gün içersin ve bu fenâdan o bekâyâ göçersin (200). Ârif olan fenâfillah olur, kâmil olan nefsinin ve Hakk'ı bilir (276). Fenâ nefsinin fâni kılmasıdır, işte fenânın bir nişanı budur (281). Şaşılacak bir şeydir ki sen fenâyâ gönül verdin, bekâ yurduna hiç azmetmez misin? (430) Fenâ ehli sadece hırka giyemez, nefsinin ve kalbini de fenâ kılar (559). Hemen gel, fenâyı seç ki Hakk'ın zatına sen de yakın olasın (4347).

Fenâ ender fenâyâ yüz tutasın ve işte o zaman her şeyi ardına atasın (5308).

¹⁰⁴ A.e., s. LIV.

2.1.5.17. Cemal-Celâl:

Hakk'ın cemâline mana baktırır, mana ise Hakk'ın nurudur (156). Hak'tan bu makama ermeyi iste ki, orada maşukun cemâlini görürsün (226). Mevla, cemâli lutfuyla kiminin gönlünü sevindirir; kiminin de celâliyle kahredip nefsinin yandırır (926). Hakk'ın güneş yüzüne bu göz bakmaya muktedir değildir (1340). Eğer cennette cemâlini görmek dilersen bugün gece gündüz o dostun zikrini dilinden düşürme (3400).

Göz cemâline bakamaz, akıl kemâline eremez, dost acaba ayan mı yoksa nihan mıdır? (220^a I). Bugün dostun cemâline ermeyen yarın orada hâli nasıl olacaktır (5710).

Dost cemâlini görüp hayran olasın, cennet saraylarını seyran kılasın (5703), gel şimdi bu dünyada salih amel kıl, burada sana gerek olan da budur (5704).

2.1.5.18. Kutb-ı aktâb:

Kutb-ı aktab en büyük velidir. Her zaman âlemde Allah'ın nazar kıldığı yer olan tek kişidir.¹⁰⁵ Kutb-ı aktab herkesten yücedir ve tüm yer gök onlar iledir (919). Kutbu aktâb âlemin veziridir, tüm âlemin müjdecisidir (950). Kutbu'l-ârif ise beylerbeyidir ve durduğu ili gözetir (978).

2.1.5.19. Ney:

Esas vatani olan ruhlar ve kutsiler âleminden ayrılarak bu dünyaya gelen insan ruhu; gurbet ellerdeki beşer ruhudur.¹⁰⁶

Zâhirde neyi çaldıklarını ve yalnız bir kamışın ses verdiğini görürsün (3450). İçi boş olmasaydı hiç ses mi verirdi (3451). Bu insanın vücudu da bir kamış gibidir, eğer

¹⁰⁵ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2001, s. 223.

¹⁰⁶ *A.e.*, s. 277.

içini yemek ile doldurursan ses vermez (3455). Dünya nimetlerinden eğer içi boş olursa işte o zaman ses verir (3456).

2.1.5.20. Tâlib:

Tasavvufta, hedefe ulaşana kadar dört dereceden söz edilir: Tâlib, mürid, sâlik, vâsıl. Tâlib ilk derecedir. Tâlib eskiden hemen tasavvuf okuluna alınmaz, önce, bir süre durumu incelenirdi. Bazen işin altından kalkıp kalkamayacağını denemek üzere, hazırlık dersi yaptırılır bu aşamada başarılı olanlara, esâs ders verilirdi.

Yine bir isteklinin, tasavvufa girmeyi arzu etmesi durumunda, ona sünnet üzere bir istihare yapması tavsiye edilir, istiharedeki manevî işarete göre, tarikata kabul edilir veya edilmezdi. Talip, Hakk'ı sevgiyle değil, ibadet yoluyla arayan kişidir. Talipten maksat talib-i Hak veya talib-i tarîk-i Hak'tır."¹⁰⁷

Eğer talip isen terk-i dünya kıl, âşık isen gel talib-i ukbâ ol (3525). Talib-i Hakk'a uzlet yaraşır, dünya ehli ise dünyaya karışır (3609). Şimdi bu zamanda talip az kaldı, insanların çoğu dünyaya daldı (2881). Oysa zikir kılıcı talibin elinde nefsin başını keser (212^b II).

Gel beriye ey talib-i Hak, nazar kılıp dost yüzüne bak, nefsini aşk ateşiyle yak, gece gündüz Hakk'ı zikreyle (217^b I). Talib-i Hak olanla, hakikat yoluna sefer edilir, onunla azmedip bekâ yurduna gidilir (220^b II).

Daima ahirete talip olasin, gece gündüz Hak yolunda gidesin (5090).

¹⁰⁷ Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ağaç Kitabevi, 2009, s. 259.

2.1.5.21. Mürşid:

“Arapça, doğru yolu gösteren, uyarıcı, irşad eden demektir. Gerçek mürşit Hz. Muhammed'dir. Diğer mürşidler, O'nun manevî mirasını elde etmeye muvaffak olmuş kişilerdir. Tasavvufî terim olarak, tarikat lideri anlamına da gelir. Aynı anlamda olmak üzere postnişin, şeyh, seccâdenişin, ifadeleri de kullanılır. Mürşidin, Allah'ın ahlâkını tahakkuk ettirmiş olması, yani, en azından fena makamına ulaşması şarttır. Her mürşid, kâmil olmayabilir. Bu yüzden mürşidin kâmil olmayanları da bulunabilir. Mürşidin en makbulü, hem “kâmil” (kendi olgun), hem de mükemmil (başkasını olgunlaştıran) olanıdır.”¹⁰⁸

Bugün bir mürşid-i kâmil yok; bir sürü cahil ortalığı kaplamıştır (271). Varıp bir mürşide bende olmalı, mürşidin sözüyle amel kılmalısın (867). Apaçık veli mürşid-i kâmildir ve şüphesiz o halkı Hakk'a davet eder (942). Mürşitler güneş gibidir, terbiyede insana yardımcıdır (1232). Kendini bir mürşide teslim et ve gece gündüz Hakk'ı zikret (1976). Nefis daima mürşitten kaçır; zira o dünya hevesini talep eder (3973). Mürşitler şüphesiz ahiret sultanıdır (3996). Mürşitler hakiki tabiplerdir (4229), can hastalığına ilaç yaparlar ve zikrullah şerbetinden insana içirirler (4015). Hakk'ı bulanlar mürşit ile bulmuş, Hakk'a erenler mürşit ile ermiştir (4926).

2.1.5.22. Kâmil insan:

Olgun ve yetkin kişi demek olan kâmil insan, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olması itibarıyla onun bütün isim ve sıfatlarına mazhar olan beş hasleti, yani varlığın esas mertebelerini tümüyle kendisinde toplayandır. Kâmil insan gözbebeğine benzer,

¹⁰⁸ A.e., s. 191.

her şeyi görür ama kendisini görmez. İnsan-ı kâmil Allah'ın gözüdür, âlemin nurudur.¹⁰⁹

Senin insan olman için bir kâmil bulman gerekir. Sûrette insan olanı hemen insan zannetme (5673). O kâmile bende ol sana doğru yolu göstereceğin, sen de bu vesileyle aradan benliğini gider ve gönülden ikrar eyle (5695). Bu sırları duymazsın ve hâlâ bir kâmile uymazsın, kendini büyük görüp Hak yoluna baş eğmezsin (5768).

2.1.5.23. Makam:

Menzil, merhale, konak ve mertebe anlamına gelen makam, tasavvufta sâlikin gösterdiği faaliyetle ulaştığı sıkıntılara katlanarak azimli bir şekilde gerçekleştirdiği merhalelerdir. Hâller Allah'ın sâlike bağıdır. Makam ise iradeyle çalışılarak kazanılır. Hâller gelip geçici; makamlar ise kalıcı ve süreklidir.¹¹⁰

Mülk âlemi nefis makamıdır, nefis ondan öteye geçemez (170). Vahdet makamında tüm mertebeler sona erer (224). Hak'tan bu makama ulaşmayı iste ve orada maşukun cemalini gör (226). Makam-ı mutmeineye eresin ki nefis-i emmâreden kurtulasın (1060).

Kâmil bir şeyh bulanlar mülhime makamına eriştiler (1070). Ruhlar hangi makamda olurlar ise Allah düşünde bu makamı onlara gösterir (1715). Evvela nebatlık makamına erdin ve bu makamın hep secde hâlinde olduğunu gördün (2852).

Ruhlar yüksek bir makamda iken Allah onları cisimler âlemine göndermiştir (2906).

¹⁰⁹ Uludağ, a.g.e., s. 188.

¹¹⁰ A.e., s. 234.

Vücut yumurtasından can azat olmayınca kuşluk makamına erip havada uçamaz (3272). Veliler öldüklerinde çürümezler, zira onların cismi nurânîdir ve topraklık makamından çıkmışlardır (3275).

Zamanın halkından firar edip uzlet makamında karar edesin (3580). Tüm makamlar uzlette katedilir, tüm müşkilleri uzlette fethedilir (3586). Vahdet makamına erip bugün Hakk'a yakın ol, ta ki Hakk'a doğru yol bulasın (5759).

2.1.5.24. Nevruz:

Eski takvime göre yılın ve baharın ilk günü sayılan Mart'ın yirmi ikisidir. O gün bir nevi bayram sayılırdı. Tasavvufta tefrika ve kesret âlemi demektir.¹¹¹

Nevruzda tüm çiçekler açılır, kırk gün geçince de Hızır Sultan günü erişir (1329).

2.1.5.25. Seyr ü sülûk:

“Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhi yolculuktur. Seyr ü sülûkun gayesi, sâlikin kişisel arzu ve isteklerini yok edip tam anlamıyla kendisini ilahi iradenin hâkimiyeti altına alması, bu sûretle diğer insanlara rehberlik yapmasına imkân veren kâmil insan mertebesine yükselmesidir. Bir müridin seyr ve sülûkunu tamamlaması bu ehliyeti kazanması anlamına gelir.”¹¹²

Seyr ü sülûku hâsıl eden Hakk'ın zatının sıfatına yol bulur (4719). Ne zaman ki kişi bir kâmil eri bulup şüphelerini yok eder işte o zaman sâlik seyr ü sülûka çıkar (82). Bazı insanları seyr ü sülûka davet etsen onlar Hak ehline uyup bu yola girmezler (3923). Hakk'ın tarikına sülûk etmek istemez ve Allah'ın ipine bağlanmak istemez (3974).

¹¹¹ A.e., s. 277.

¹¹² A.e., s. 316.

2.1.5.26. Hidayet:

Maksada götüren yolu gösterme ve gayeye vardırın yolu tutmadır.¹¹³

Bir kâmil erin eline yapışıp elini tutana Mevla hidayet nasip eder (509). Bu yol, Hakk'a gidene doğru yoldur, bu yol, Hak'tan bir hidayettir (2161). Hak, uzlet ehline hidayet kılar ve muhabbet eder (3597). Hak'tan hidayet erene habibi de şefaatt edecektir (5463).

2.1.5.27. Ahlak:

Huyular, beşeri davranışlar anlamına gelen ahlak, biri güzel diğeri çirkin olmak üzere iki kısımdır. Tasavvuf ahlaktır, ahlakça önde olan tasavvufça da önde olur.¹¹⁴

Eğer ahlakta değişmez isen, bu nefsin ruha yâr etmez isen (1901), yarın bunlar yüzünden seni cehennemde gıda yaparlar (1902). Kişi dünyada hangi ahlak ile bezenirse yarın ahirette o ahlak ile haşrolunursun (4833). Niçin bir kâmil bulup ahlakını tebdil etmezsin, bir mürşide teslim olup talim ve terbiye almazsın (4835).

2.1.5.28. Amel:

Tasavvufta şeriat ve tarikat gereği olarak yapılan her iş ve tâattir. Amel dinî, ahlaki ve ruhi fiillerin hepsini kapsar. Bildiğini uygulamaya koyana âmil, koymayana amelsiz denir.¹¹⁵

Kişi, ahirette hasep ve nesepten değil, amel defterinden sual olunacaktır (571). Bunun için bir mürşide bende olmak ve onun sözüyle amek kılmak gerekir (867). Bir gün amel defterleri açılır ve tüm gizli sırların ayan olup saçılır (1316). Yarın ahirette sıkıntı çekçek istemiyorsan bir mürşide teslim olup amel kılmalısın (1047).

¹¹³ A.e., s. 169.

¹¹⁴ A.e., s. 30.

¹¹⁵ A.e., s. 39.

Bu dünyada gaflet uykusundan uyan ki ilim ve amel azığın çok olsun (3034). Bu canın malı ilim ve ameldir (4183). Bâtını olmayan amel cansız beden gibidir (4240). Dünyadayken kötü amel işleyenler, ya Rabbi bizi dünyaya geri gönder de salih amel işleyelim, derler (4837). Ancak bu sözün asla bir faydası yoktur, zira bu dünyadan giden bir daha geri dönmeyecektir (4838). Gel şimdi dünyada iken salih amel kıl, ahirette sana gerek olacak olan ancak budur (5704).

2.1.5.29. Cennet:

Ruhani cennet, yani bedenin aracılığı olmadan kalbin duyduğu manevi hazlar ve zevklerdir.¹¹⁶

Sıradan insanlar dünyayı sevip talep eder, has kullar ise gece gündüz cenneti ister (754). Çalış çabala nefis-i mutmeinneye er ve Hakk'ın has cennetine gir (1231). Mümin olan daima cennet yoluna gider, Hakk'ın has kulları arasına karışır (2520). Cennet yolu sarp ve yokuştur, nefis bu yüzden sürekli ondan kaçır (2522).

Cennete girip mesut bahtiyar olasın, cehennem ateşinden kurtulasın (5702). Dostun cemâlini görüp hayran olasın, cennet sarayını seyran edesin (5703).

2.1.5.30. Dost:

Yâr, sevgili, arkadaş, ahabp sevgi demek olan dost, Hak ile kulu arasındaki maddi ve manevi sevgi anlamına da gelir.¹¹⁷

Pir nefesiyle ölümler dirilir ve dost yüzü apaçık görülür (1377). Safi olmayan kalpte dost yüzü görünmez (1527). Gece gündüz nefsin isteklerine uyarsın bu hâl ile de dostu ermek dilersin (1585). Bütün dünya varını terk edenler ancak dostun nurlarını görürler (1591). Talip gaflet ile Hakk'a varamaz, dostun cemâlini de göremez (1595).

¹¹⁶ A.e., s. 76.

¹¹⁷ A.e., s. 110.

Gönül bu bedende dostun hanesidir, Hak nidasını orada işit ve anla (2530). Dosttan ayrılan daim ağlar, can u ciğerini yakıp dağlar (2776). Allah'tan gayriyi terk edenler dosta ermişlerdir (152^b IV). Bülbül bile gül için dost bağında ah u zar eder (3397). Uzlet ehli dost ile mihman olur, uzlet ehli o Sübhân'a yakın olur (3760). Bugün dostu için canına kıymayan yarın cananına ulaşamaz (197^b X). Her kimin kalbine dost bir kez nazar eylerse dost sevgisi o kalpten bir daha dışarı çıkmaz (216^b V).

Ey tâlib-i Hak, dost yüzüne nazar kıl, nefsini aşk ateşiyle yak ve gece gündüz Hakk'ı zikreyle (217^b I). Bugün dost yoluna tüm varını terk et ve burada o baki yâri arayıp da bul (5443). Sakın ağyarı sen yâr olur sanma, onların sofrasına el götürme (5444). Bugün dostu canın feda kılmayan yarın cananını bulamaz (5474). İnsanın kalbi dostun aynasıdır, mercan incisi de gönülden zâhir olmuştur (5552). Gönül pak olmayınca orası dost hanesi olamaz, mücella olmayan kalbe Sübhân nazar kılmaz (5678).

2.1.5.31. Dünya:

Tasavvufta, dünya çeşitli şekillerde tanımlanmıştır: Kişiyi Allah'tan alıkoyan herşey, imtihan yeri, ahiretin tarlası, geçici, fani yer demektir. Dünya ile ilgili olarak dervişler: “Yalan dünya”, “yalancı dünya”, “dünya malı dünyada kalır” demişlerdir. Dünya ayrıca cadı, yılan, zehir ve fahişeye benzetilmiştir.”¹¹⁸

İnsanoğlu hayra kuvvetli yapışmalı ve bu dünyayı kendine meslek edinmemeli (77). Âşık hem dünya hem ahiretten geçmeli hem de verdiği ahde riayet etmelidir (84). Sûret yiyip içmek ister, nefsin arzularını yapmak diler (137), dünya zinetiyle mutlu

¹¹⁸ Cebecioğlu, a.g.e., s. 66.

olur, dünya saadetiyle mağrur olur (138). Bu dünya zulmetlerini geçesin her daim canan illerine uçasın (142).

Kişi ölümü, ahireti hiç anmaz ve bu fâni dünyadan hiç usanmaz (188), ölenlerden bir ibret almaz, bir an bile Hakk'a yönelmez (189). Bu dünyanın kimseye kalmayacağını bildiği hâlde gece gündüz onu talaep eder (380). Bu dünyaya gelip de gitmeyecek ve kabre girmeyecek olan var mıdır (968).

Bu dünya bir gölge ve hayali gibidir, onu var zannedersin; aslında o yoktur (1014). Dünya sevgisi karanlıktır, aydınlık ise ahiret yurdundadır (44^a). Dünya sevgisi, tüm hataların başıdır, tâlibe perde dünya meşguliyetidir (1127). Dünyanın terki ise tüm ibadetlerin başıdır (1130).

Kişi dünyada kimi severse ahirette onunla birlikte haşrolacaktır (1140). Bu dünyaya gelen sonunda bir gün göçecek ve ecel şerbetini içecektir (1267).

Eğer dünyayı dilersen Hak onu sana verir; ancak ahiretten mahrum kalırsın (2074). Bundan sonra anla ki, dünya yolu ikidir, biri düzdür onun biri yokuştur; biri cennet yoludur, biri de cehennem yoludur (2573, 2574). Vatanından ayrılan hiç güler mi, gönül verip bu dünyayı diler mi (2985).

Bu dünya mümine zindan, kâfire ise cennettir (3233). Bu dünyaya gelmekten maksat bugün burada bir irşat ehli bulmaktır (3526). Âkil olan dünyadan uzlet eder, dünyadan ukbâya azmedip gider (3775).

2.1.5.32. Hak:

Kul, maa'l-Hak bi'l-Hak li'l-Hak'tır; yani Allah'la beraber, Allah ile ve Allah için bulunur. Hak yaratan, halk yaratılındır; Hak Allah, halk mâsivâdır; Hak gerçektir, karşıtı bâtıdır.¹¹⁹

Bu dil daim Hakk'ı zikretmeli, her zaman Hakk'ın yoluna yürümelidir (76). Bu zayıf insan neye kadirdir ki, gücünü yalnız Hak'tan alır (124). Sana ülfet edip "insan" dedi Kur'an'da Hak (236). Ârif olan önce nefsini, daha sonra da Hakk'ı bilir (276). Can u gönülden ona teslim ol ve dilinden Hakk'ın zikrini düşürmemelisin (300). Eğer muradın Hakk'ı bulmak ise sırat-ı müstakimden ayrılma (369). Daima aklın ve fikrin Hakk'ın zikrinde olsun, bu gönlün yalnız onun aşkıyla dolsun (660). Yarın ahirette selamete ermek istiyorsan daim onu maşuk edinesin (661).

Her şey fâni, yalnız Hak bakidir (1444).

2.1.5.33. İblis:

Şeytan. Allah'ın huzurundan kovulan ve rahmetinden uzaklaştırılan bir varlıktır. Kovulma sebebi Âdem'e secde etmemesiydi. Asi, asiliğinde ısrarlı ve iddialı yaratık tipi. Âdem ise asi; ama suçunu kabul edip özür dileyen yaratık tipidir. Biri bencilliği ve kibri, diğeri tevazuu ve mahviyeti temsil eder.¹²⁰

Lanetli İblis Âdem'e secde kılmadı ve Hakk'a yüzünü dönmedi (5426), Âdem'e baş eğmeyip mahrum kaldı ve ebede kadar imana gelmeyip merdud oldu (5427). Asla şeytan izine gitmeyesin, İblis şeytanın sözünü tutmayasın (1511), zira şeytan yolu cehennem yoludur, o yola giden ise şeytanın kuludur (1512).

¹¹⁹ Uludağ, a.g.e., s. 152.

¹²⁰ A.e., s. 179.

2.1.5.34. Kâbe:

Kâbe tasavvufi bir makamı temsil eder. Bu makamda âşığın sevgilisine ermesi için ihrama girmesi icap eder. Hacılar Kâbe'ye giderken, âşıklar dostlarına giderken ihrama girerler. Hacılar Kâbe'yi, Kâbe Hak âşıklarını tavaf ve ziyaret eder. Zahirdeki Kâbe ibadet, bâtındaki Kâbe temaşa içindir. İki Kâbe (beytullah) vardır: Mekke'deki bina ve gönül (kalp), yani Kâbe-i Halil ve Kâbe-i celil. Sûfilere göre gönül Kâbe'si daha önemlidir.¹²¹

Yapılan secde zahirde Kâbe'ye değildir, hakikatte ev sahibinedir (2638). Tüm hayvanî sıfatlardan pak olup Hakk'ın visal-i Kâbe'sini tavaf edip ihrama eresin ve beşeriyet kisvesinden arınasın (2875, 2876). Visal-i Kâbe'sine ulaşabilmek için dünya vemafihâyı terk etmek gerekir (2917). Kâbe'ye giren bütün günaharından emin olur (3489). Şam'a ulaşmak ile maksut hâsıl olmaz (4804), Kâbe'ye ulaşmak için bir rehber gerektir, ona ulaştırıran emir ise hacdır (4463).

2.1.5.35. Kur'ân:

Hız. Peygamber'e gönderilen son semavi kitap olan Kur'ân tasavvufta cem ve icmal makamı olarak kabul edilir; mukabili ise furkan ve tafsil makamıdır. İnsan anlamına da gelir. Âlemde dağıntık olarak mevcut olan şeyler insanda toplu olarak var olduğundan ona, özellikle insan-ı kâmile ve Hız. Peygamber'e Kur'ân denir. Kur'ân âdeta onun maddi timsalidir. Allah'ın kelamı olan Kur'ân onun sıfatıdır. Hız. Muhammed de Hakk'ın sıfatıdır.¹²²

Ne hikmettir ki bu halk Kur'ân'a uymaz ve onunla amel kılmaz (5778). Kur'ân sırrından ve hakikatten mahrumdurlar (5791).

¹²¹ A.e., s. 200.

¹²² A.e., s. 221.

Tüm Kur’ân’ı yüce Allah Fâtiha Suresi’nde gizlemiştir (1641).

2.1.5.36. Kün:

Arapça “ol” demektir. Ferganî şöyle der: “Hiçbir harta ve hareket yoktur ki, emirle meydana gelmiş olmasın. Bu da “kün” (ol!) emridir. Emr ile halk onundur. “Bir şeyi murad ettiğinde, onun işi, ol (kün) demektir, (o da) hemen oluverir” (Yasin/86).¹²³

Gel şimdi ibret kitabını oku, oradaki kâf nûn hitabını bir gör (1319), çemende, yasemende yazılan nedir (1320), kâf ile nûn biraraya gelince kün emri vücuda gelir (1321). Kâf ile nûn emrinden bu kesret husule geldi ve neticede bu kesret vahdette birleşti (1322). Geyik karnında latif bir misk ve bir kamıştan şeker meydana getiren Mevla, istediği her şeyi yaratmaya kadirdir (1335).

2.1.5.37. Mecnun:

Deli, divane anlamındadır. Leyla ile yaşadığı aşk dillere destan olan Kays ismindeki âşık. Tasavvufta, ilahi aşk ile kendinden geçen ve akli dengesi bozulan Hak âşığı için kullanılır.¹²⁴

Biçare kullar nefis elinden aciz olmuşlar, hayrette kalmışlar (176), her birisi akli başından giden Mecnun olup dünya bahrine dalmışlardır (177).

Gerçek âşıklar, yüreklerine türlü yaralar açarlar; bigâneler onların hâlerinden anlamazlar, Hak aşkından divane olmuşlardır; zira bu aşk Hak âşığını mecnun eder (4287).

¹²³ Cebecioğlu, a.g.e., s. 162.

¹²⁴ Uludağ, a.g.e., s. 239.

2.1.5.38. Miraç:

Kısaca Hz. Peygamber'in Allah'la görüşmesi olayını ifade eder. Bâyezîd-i Bistâmî'den itibaren sûfiler de miraç yaşadıklarını söylemişlerdir. Miraç genellikle ruhun yükselişi ve manevi bir yolculuk şeklinde tasvir edilir. Bütün müminler namaz kılarken bu ruhani ve manevi miraçtan nasiplerini alırlar. Zira kulun Allah'a en yakın olduğu an, secdede bulunduğu zamandır. Namaz müminin miracıdır.¹²⁵

Resul, Hakk'ın zatına miraç eyledi, o zaman Hakk'ın cemalini gördü (3730). Daha sonra Resulullah namazın da müminin miracı olduğunu söyledi (4108).

2.1.5.39. Pervane

Tasavvuf edebiyatında mum (şem) sevgiliyi, Allah'ı; pervane ise âşığı temsil eder. Bülbül-gül ilişkisi de böyledir. Pervane, yanan mumun etrafında döner, en sonunda da mumun ateşinde yanıp kül olur.¹²⁶

Pervane gibi bu aşkın ateşine yan, bu dünya varına aldanıp da kalma (967). İki cihan serveri Resul, pervane misali özünü feda kıldı (2828). Nefsini pervane misali mum ile yak ki, vücut aşk makamına erişsin (3228).

Bugün pervane gibi aşkın narına yanmazsan yarın orada büyük ateşte yılan olan nefsinı yakarlar (3399).

2.1.5.40. Sâkî:

Arapça, sucu demektir. İçki meclislerinde kadehlerle içki dağıtan kişiye de saki denir. Tasavvufta ise Feyyâz-ı mutlak, sevgi ve feyzin kaynağı olan, Allah, mürşit gibi anlamları vardır.¹²⁷

¹²⁵ A.e., s. 250.

¹²⁶ A.e., s. 255.

¹²⁷ Cebecioğlu, a.g.e., s. 226.

Bize sâkî, ezelden aşk kadehini sunduğundan beri sarhoş olup sabahla akşamı bilmez olduk, gönlüme aşk ve şevk ereli bu aşk gönlümün imamı olmuştur (26^b).

Ömür sermayesi baki değildir, sâkî bir gün ecel şerbetini sunacaktır (5754). Herkes makamını burada görecek ve sâkî kadehini burada sunacaktır (5802).

2.1.5.41. Seb‘u’l-mesânî:

Fâtiha Suresi. Tasavvufta ayn ve ilim mertebelerindeki yedi çeşit zuhuru itibariyle Hakk’ın zatıdır.¹²⁸

Sebu’l-mesânî insanın bizzat kendisindedir, bütün manalar onda gizlidir (262). Fâtiha Suresi sebu’l-mesânîdir, ayrıca Fâtiha tüm sırların kapısıdır (1640). Ey âşık sana ilm-i ledünnîden haber vereyim, ta ki gönül kulağın açılsın, hakikat sırlarını işitesin, ilm-i ledün zahir olsun, gizli sırlar açılsın, mana ilimleri keşfolsun ve sebu’l-mesânî sana fetholunsun (290^b).

2.1.5.42. Sûret:

“Arapça şekil, heykel, çeşit, nevi, biçim vs. anlamları olan bir kelimedir. Hadis olduğu kaydedilen, Allah’ın Hz. Âdem’i kendi sûretinde yaratması hususu, onun halifeliğini anlatan bir tabirdir.¹²⁹

Mana, gönülde gizlidir, kimsenin işi sûret ile bitmez (7), sûret fâni, mana ise bakidir; mana sûretin canıdır (8). Sûret mana ile birleşmez ise var olmayan cansız bir beden gibidir (9). Bu sûret âlemi bir gün bozulacaktır, mana âlemi ise düzgün kalacaktır (10).

Allah Âdem’i kendi sûretinde yaratmıştır (16).

¹²⁸ Uludağ, a.g.e., s. 308.

¹²⁹ Cebecioğlu, a.g.e., s. 243.

Sûretini fâni kılmayan kişi, maksuduna eremez ve işlerini de güzel bitiremez (135). Zira sûret yiyip içmek ve nefsin isteklerine uçmak diler (137). Bu sûret mülkünü terk edip geçesin, fenâ mülküne varıp göçesin (144). Sûreti yok eden tevhîddir, kalp ve canı ihya eden yine tevhîddir (165). Sûret hırsızları cihanı kapladı, ortada zerrece aşkın nişanı kalmadı (554). Mana âlemine uçasın ve bu sûret âleminden geçip gidesin (993). Bu sûret mananın aynasıdır, bu sûret aynası mana yüzüdür (2265).

Hak sûretini gel Âdem'de bul, Âdem'in sûretinde bulasın Hakk'a yol (3559).

2.1.5.43. Şeyh:

Şeyh tasavvufta nefsinden fâni, Hak'ta baki veli; Hak dostudur. Taliplere rehberlik etmek ve onları irşat etmek ehliyetine ve liyakatine sahip olan insan-ı kâmil; rehber; delil; mürşit demektir.¹³⁰

Ne zaman ki talip şeyhin elini tutar ve ona can u gönülden teslim olursa (495), onun nefsinin Hakk'a iletmek diler ve talip pirin nefesini bu yüzden kabul etmelidir (499). Şeyhlik atadan miras değildir (569).

Hiçbir zaman şeyhe itiraz dili uzatmamalı ve şeyhin söylediğinin tersini yapmamalıdır (899). Bir şeyhin müridine zikri telkin etmesi nisan yağmuru gibidir (1355). Bu yüzden şeyhin yüzüne şaşı bakma; zira o, gönül eridir, sakın onun hatırını yıkma (5885). Taklitçi şeyhlere asla tuş olma, sakın onlara uyma (6195).

2.1.5.44. Tevbe:

Kelime anlamı pişmanlık, nedamet, dönme demektir. Tasavvufta kalpteki kötülükte ısrar düğümünü çözüp Hakk'a dönme ve Rabb'in hukukunu gözetme. Kötü ve günah işlere pişman olup Hakk'a yönelme gibi anlamlara gelir.¹³¹

¹³⁰ Uludağ, a.g.e., s. 334.

Hak Te‘âlâ şöyle der: “Ey insanoğlu! Sabır ve tevâzu et ben seni yücelteyim, gece gündüz baña şükret, seni ziyâde eyleyeyim, istiğfâr eyle ki seni bağışlayayım, benden iste vereyim, bana tevbe eyle tevbeni kabul eyleyeyim, sadaka ver, malına bereketler vereyim, sıla-i rahime ulaş, ömrünü artırayım ve benden âfiyet iste ki daima sana sağlık vereyim” (165^b).

2.1.5.45. Uzlet:

“Halktan uzaklaşıp, onlardan ayrı yaşamak anlamında bir kelimedir. Müride başlangıç hâlinde uzlet gerekir. Bu, halkın onun şerrinden veya o, halkın şerrinden kurtulsun diye değildir. Bu, kötü ahlaktan uzlet (ayrılmak)’tır. Vatani değil, sıfatları değiştirmek esastır. Cüneyd ‘dinini selâmete, bedenini ve kalbini rahata erdirmek isteyen, insanlardan ayrılınsın. Zira bu zaman vahşet zamanıdır, akıllı olan vahdeti uzlette arayandır’ der.

Uzletin karşıtı ihtilal, halka karışmayı ifade eder. Ancak tasavvuf ehlinin büyük çoğunluğu ‘insanların içine karışıp onların ezalarına sabreden kişi, insanlara karışmayıp, ezalarına sabretmeyen kişiden daha hayırlıdır’ (Tirmizi, İbn Mâce), hadisi şerifini temel alarak, insanların arasına karışmışlardır. Uzlet uygulaması, hayat akışı içerisinde küçük zaman dilimlerinde iç murakabe, iç muhasebe için yapılır. Ömür boyu uzlet yapan sûfiler parmakla gösterilecek kadar azdır. O da sûfinin içinde bulunduğu kendine özgü hâlden kaynaklanan bir husustur.”¹³²

Hz. Peygamber, bu dünyada türlü cefalar çekti ve bu dünya bağına asla nazar kılmadı (381), halktan daima uzlet eder ve Hira dağına inzivaya çekilirdi (383). Ayrıca Hz. Peygamber uzlette rahmet vardır, diye buyurmuştur. Sen de uzlet makamında

¹³¹ A.e., s. 356.

¹³² Cebecioğlu, a.g.e., s. 278.

karar edip zamanın halkından firar etmelisin (3580). Tüm azaların uzlette olup gözün dahi bu dünyaya nazar kılmasın (3581). Tüm dereceler uzlet makamındadır, mertebeler katetmek uzlet ile olur (3585). Uzlet ehli Hakk'a vasıl olur, ayrıca da herkesten daha faziletlidir (3588). İki cihanın saadeti ve devleti uzlettedir (3593). Âkil olan bu dünyadan uzlet eder ve ukbâya azmedip gider (3597).

2.1.5.46. Vatan:

Yurt. Tasavvufta sâlikin hâlinin ulaştığı ve istikrar bulduğu nokta. İnsan ruhunun bu âleme gelmeden önce bulunduğu yer, ruhlar âlemi, aslî vatan. Geçici olarak bu âleme gelen ruhlar burada gariptirler, aslî vatanlarına dönmenin hasret ve özlemindedirler.¹³³

Vatanından ayrılan hiç gülmez, gurbet diyarında karar kılmaz (427). Hani sende vatan sevgisi hani, maalesef gönlünü fâni dünyanın nakşını almış (431).

Hz. Peygamber “Vatan sevgisi imandandır.” buyurmuştur. Bu hadisin sırrını anlayan bu fâni dünyada hiç vatan tutmaz (3245). Bu yüzden aslî vatana azmedesin ve burada vatan tutup kalmayasın (5196).

2.1.5.47. Zahit:

Kendisini dünyadan çeken ve dinî hayata veren âhirete yönelen kişiler için kullanılır bir tâbirdir. Dünyaya gönül vermemek de zühddür. Mevlânâ'nın para gönülde değil cepte olduğu müddetçe, zengin kişilerin de zâhid sayılacağını ileri sürer.

¹³³ Uludağ, a.g.e., s. 375.

Zühd çeşit çeşittir: dünyadan yüz çevirme, halktan yüz çevirme, haram ve şüphelilerden yüz çevirme, helâllerden yüz çevirme (yani haramdan kaçınmanın da ötesinde, helâl konusunda bile perhizkâr bir tutum içinde olma).¹³⁴

Hak Teâlâ şöyle buyurdu: “Bu dünyada eğer rükû eden yaşlılar, âbidler ve zâhidler olmasaydı ve benden korkan yiğitler olmasaydı, gökleri demir kılardım, yerleri de toz hâline getirirdim, ayrıca gökten yağmur indirmezdim, yerde hiçbir şey bitirmezdim, onlara da azap ederdim.” (164^b).

Zahidin sözüne uyarsın, Hak yoluna gitmez canına kıyarsın, bu hâlde iken Mevla sana cemalini göstermez (219^a V). Zahidin yarımına aldanma, daima âriflerin sohbetinden ayrılma (5324).

2.1.5.48. Zikir:

Anmak, hatırlamak, yâd etmek. Tasavvufta Allah’ı anmak ve hatırlamak; onu unutmamak ve gaflet hâlinde olmamak. Allah kelimesini veya “lâilâhe illallâh” cümlesini söylemek ve tekrarlamak.¹³⁵

Daima bu dil ile Hakk’ı zikredip ayaklar onun yoluna yürümeli (76). Gönül neyi severse daim onu zikreder, muhabbetin nişanı da budur zaten (657). Hakk’ı seven daim onu zikreder, azmedip canan illerine gider (658). İnsanın zikri ve fikri yalnız Allah olmalı, onun aşkı ile gönlü dolmalıdır (660). Eğer gönül zikir ve tefekküre yâr olursa, mâsivâdan temizlenir (712).

Hamd zikriyle söze başlayalım ki diken ağacına gül aşlamış olalım (1).

Zikir kılıcıyla nefis katledilmelidir ki Allah’tan gayriden hevesi gitsin (212^b III). Yarın Hakk’ın huzurunda yüzün ak olsun istiyorsan, zikir meclislerinden ırak olma

¹³⁴ Cebecioğlu, a.g.e., s. 295.

¹³⁵ Uludağ, a.g.e., s. 393.

(212^b I). Gönül hastalığına zikir şifadır, zikredenlerin gönülleri safidir (4008). Kurtuluş Hakk'ı çok zikretmektedir, felahın da doğru yola getirmektedir (5262).

2.1.5.49. Zulmet:

“Arapça, karanlık demektir. Madde, maddi âlem. Allah'ın nurundan nasibi olmamak, mahrum kalmak, anlamlarına da gelir.¹³⁶

Bu dünya zulmeti insanın gözünü kaplar ve o insan âmâ olup dost yüzünü göremez (139). Bu cismin aydınlığı can iledir, can gidince teni zulmet kaplar (1179). Bu zulmet âleminden geçip vahdet sırrının âlemine uçmalı (3528). Zulmet âleminde kalmamalı ve bu dünya bahrine dalıp boğulmamalı (3792).

2.1.5.50. Zindan:

Hapishanelerdeki dar ve karanlık olan tek kişilik hücreler. Tasavvufta, dünya. “Dünya mümine zindan, kâfire ise cennettir.” Nefs. Ruh beden zindanında ve vücut kafesinde hapsolmuştur. Âşık için mâsivâ zindandır.¹³⁷

İnsanoğlu, nefsin esiri olup zindanda kalmış, nefsin elinde zebun olmuş, köle olmuş (759). Oysa bu dünya zindanına insan, Hakk'ı bulmak için gelmiştir (2958). Resulullah, bu dünya müminin zindanıdır, kâfirin ise cennettir, buyurmuştur (3717). İnsanoğlunun yeri gülşen iken külhana düştü ve bu ten kafesinde hapsolup kaldı (2908).

Yüce Allah, “Daima, benden sakın ve kabrini hatırla ki o benim zindanımdır.” diye buyurmuştur (174^b).

¹³⁶ Cebecioğlu, a.g.e., s. 300.

¹³⁷ Uludağ, a.g.e., s. 394.

2.1.6. Diğer Bazı Kavramlar

2.1.6.1. Peygamberler:

Âdem,

Hağ Te‘âlâ diledi kim Âdem’i var eyleye
Hem Âdem’den ¼udretin izhâr eyleye (3166.)

İbrâhim-nâr,

Pes İbrâhîm ol gün toğdı anadan
Ol gün necât buldı İbrâhîm nârdan (3432.)

Yusuf-güzellik,

¼açan Yûsuf’ı gördiler kendüleri yitürdiler, cümlesi ellerin kesüp Yûsuf’a
hayrân oldılar. (158^b)

Eyüp-şifâ,

Eyyüb ol gün ¼urtlardan buldı şifâ
Hağ luřf édüp kıldı o günde vefâ (3436.)

Musa-derya,

Mûsâ ¼avmi ol gün geçdi deryâdan
Nûh da ol gün necât buldı Tûfan’dan (3432.)

Nuh-Tufan,

Mûsâ ¼avmi ol gün geçdi deryâdan
Nûh da ol gün necât buldı Tûfan’dan (3432.)

Yakup-göz,

Ya'küb gözine ol gün nūr vérildi
Hak emri-y-ile Ya'küb'ün gözi gördi (3433.)

Yunus-balık,

Yūnus balık karnından ol gün necāt
Kurtulup ol gün buldı çünkim hayāt (3434.)

Süleyman-padişahlık,

Pādişāhlık vérildi Süleymān'a
Ol gün hüküm eyledi kamu cihāna (3435.)

İsa-gök,

'İsā Meryem anadan ol gün toğdı
Göge dahı 'aşūra günü ağdı (3437.)

İdris-uçmak,

İdrīs nebī ol gün uçmağa girdi
Hak Ādem'ün du'āsın kabül eyledi (3438.)

Davut-bağışlanmak,

Dāvud'ün suçı ol gün bağışlandı
Hem on aşhāba cennet muştulandı (3439.)

Hızır-Musa,

Hızır'a var diyü emr eyledi aña
Mūsā dahı vardı Hızır'dan yaña (777.)

Yûşa-Mûsâ-Hızır,

Yûşa‘ ile Mûsâ Hızır’a vardılar
Hızır’ı bulup irâdet getürdiler (778.)

İsmail-kurban,

Yerine bunu zebh étün
İsmâ‘il’i koyu vérsün
Bu қоç aña қurbân olsun
Deyü kıldı işârâtı (3498.)

İlyas-Hızır,

Ҳабер vér қандадур Ҳизр-иле Ільяс
Bunlara ikrâr éderler cümle nâs (340.)

Muhammed-sır,

Sırr-ı Muhammed’e vâşıl ola ol
Aḥmed’den aḥade daḥı bula yol (1159.)

2.1.6.2. Diğеr şahıslar:

Abdullah [b.] Mesud,

Rivâyetdür ‘Abdullâh [b.] Mes‘ûd’dan (65^a)

Ali,

Pes sözin Ҳазрет-и ‘Alī’ye söyledi
‘Alī eşidüp özin mest eyledi (1623.)

Fatıma,

Pes ol Resül'ün âlidür
Dağı Fâtımâ oğlıdur
Ol zamānuñ ulusıdur
Kurtara halkı gümāndan (2489.)

Havva,

Ādem ü Havvā'ya hased édüp şeytān-ı la'īn
Huld ağacı dānesinden yeñ diyü kıldı telkīn (1557.)

Mecnun,

Her biri Mecnūn-ı lā-ya 'kil olup
Bağr-i dünyā zulmetinde ğark olup (177.)

Meryem,

Atasız Meryem'den izhār eyledi
Hağ beşikdeyiken dil vérüp söyledi (1334.)

Nesîmî,

Nesîmî-veş şoyun bugün 'uryān eyle tenüñi
Girüp çün meydān-ı 'aşka terk eyle gel 'āruñı (3513.)

Zeliha,

Çünkü cān Yūsuf'ı sır gülşeninde éde seyrān
Nefs Zeliḫası elin barmağıla kıla fiğān (3263.)

2.1.6.3. Melekler:

İsrâfil,

Pes bu kez İsrâfil'e dâdi yûri var sen getür
İn turâb al yér yüzinden emrüm yerine yetür(3171.)

Mikâil,

Cebrâ'îl Hâzrete vardı sen a'lemsin dâd
Hâğ bu kez Mîkâ'île étdi kim sen yûri var (3169.)

Cebrâil,

Cebrâ'îl Hâzrete vardı sen a'lemsin dâd
Hâğ bu kez Mîkâ'île étdi kim sen yûri var (3169.)

Azrail,

'Arş ı kürsi levh-i qalem Cebrâ'îl'i
İsrâfil Mîkâ'îl 'Azrâ'îl'i (3428.)

2.1.6.4. Gökteki gezegenler:

Ay, güneş ve yıldızlar,

Gün zamândan zamân aflâğden huşûle geldi çün
Devr édüp gökler güneş zâhir oldu anuñ-çün (3189.)

Kevkebe teşbîh étdüğü odur érişmez ziyân
Érişür şems-ile mâha devr édicek noğşân (3226.)

Zuhal, Müşteri, Merih, Zühre, Utarid,

Yedi yıldız var durur âsumânda
Yedisi dağı devr éder semâda (2365.)

Yedinci gökde Zuhal'dür devr éden
Altıncıda Müşteri'dür seyr éden (2366.)
Merih beşinci gökde durur
Güneş dördüncü gökde yürür (2367.)
Üçüncide Zühre ikincide 'Utarid
Kamer Dünyā gögünde oldu vārid (2368.)

İbretnâme, halkın anlayabileceği sade bir dille kaleme alınmış olmakla beraber Arapça ve Farsça kelimelerin de Türkçe kelimelere kıyasla sık sık kullanıldığı bir eserdir.

Şairin üslubu, dönemin şairlerine bakıldığında gayet anlaşılır, sade ve samimidir. Yapmacıktan uzak, sanat gayesinden ziyade insanlara güzel bir hikâye sunulmak istenmiştir. Zaten şairin kanaatimizce hedef kitlesi aydın zümreden ziyade halktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBRETNÂME

(METİN)

Metin Tespiti ve Hazırlanışıyla Alâkalı Hususlar

3.1. Nüsha Tavsifi

3.1.1. Nüshanın Tanıtılması:

Eserimizin metnini bilinen tek nüshaya dayanarak tesis ettik. Bu nüsha, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kitaplığında (nr. ND 2495-154) bulunan Bursevî Muhyiddîn Halîfe'nin *Kitâb-ı İbretnâme* adlı el yazmasıdır. Çift sütun hâlinde 310 varak, her sütunda 26 satır bulunmaktadır. Bu nüsha sırtı ve miklebi kahvereng deri, kapakları ebru kâğıt kaplı bir cilt içinde orta kalınlıkta aharlı kâğıt üzerine 14 x 7 cm ebadında nesih hatla yazılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeplidir. Müstensih ve istinsah tarihi ise belli değildir.

Baş:

Hâzâ kitâbu 'İbret-nâme

Bursevî Muhyiddîn Halîfe

Hamd zikri ile söze başlayalum

Diken ağacına gül aşlalyalum (1.)

Sonu:

Üçler yédiler kırıklara iş olur

Ol kāmillerüñ sırrına tuş olur

Cām-ı 'aşk anuñ elinden nüş éder

Cümle 'aşşâna şu andan yetişür (310^a XV)

“Temmeti’l-kitāb bi-‘avni’l-Meliki’l-Vehhāb” kaydıyla eser tamamlanmıştır.

3.1.2. Metni Kurarken İzlenen Yol

1. Çalışma esnasında beyitler numaralandırıldı. Dörtlük hâlinde olan farklı nazım şekilleri ise roma rakamlarıyla sıralandı.
2. Eserde rastlanan vezin hatalarını düzeltmek için eklenenler köşeli parantez [] ile çıkarılanlar ise şu şekil < > içinde verildi. Vezin tamiri yapılamayan beyit ya da mısraların ölçülerinin bozuk olduğu dipnotlarda belirtildi.
3. Vezinleri farklı olan beyit, murabba, terkiib-bent ve kasidelerin vezinleri dipnot aracılığıyla gösterildi.
4. Murabba vb. diğer nazım şekilleri beyit düzeninde yazılmadığı için metinde diğer beyitlerden farklı bir sıralamaya tabi tutularak roma rakamları vasıtasıyla sıralandı.
5. Eski Anadolu Türkçesi'nden gelme bir özellik olan ilk hecedeki “-i/ -e” değişimleri “-é” şeklinde yazıldı.
6. Metinde geçen Arapça ve Farsça ibareler kalın yazıldı.
7. Mürekkep isim ve sıfatlarda iki kelime arasına bir çizgi (-) konulmuş; ancak Türkçeleşmiş olanlarda buna lüzum görülmemiştir.
8. “söyle-” anlamına gelen “eyt-” fiili vezin gereği “eyt-ve eyit-” olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmış ve her ikisi de kullanılmıştır.

3.1.3. Yazı Çevirimi Dizgesi ve Bazı Teknik Özellikler

Metnin tespitinde tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde takip edilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

1. Arap alfabesinde yer alıp da Lâtin alfabesinde bulunmayan harfler şu şekillerde gösterilmiştir:

ء	:	'
ث	:	s, S
ح	:	h, H
خ	:	ḥ, Ḥ
ذ	:	z, Z
ص	:	ṣ, Ṣ
ض	:	ẓ, Ẓ (ḍ, Ḍ)
ط	:	ṭ, Ṭ
ظ	:	ẓ, Ẓ
ع	:	'
غ	:	ġ, Ġ
ق	:	q, Q
گ(sağır kef)	:	ñ, Ñ

2. Arapça ve Farsça kelimelerdeki harf-i medler şöyle gösterilmiştir:

ا(ā)	:	ā
و	:	ū
ى	:	ī

3. Vezin gereği kısa okunması gereken hecelerde uzatmalar gösterilmiş, buna mukabil kısa okunması icap eden seslere herhangi bir işaret konulmamıştır.

4. Metinde geçen Arapça ve Farsça ibareler, beyit ve mısralar kalın dizilmiş, anlamları dipnotta verilmiştir.

3.1.4. Muhtevanın Özeti:

(Metnin mukaddimesinin özeti) (1^b-13^b)

Allah'a hamt ederek söze başlayalım ve diken ağacına gül aşlayalım. Bu vesileyle dost bağında taze güller açılsın, gönlü yaralı bülbüller heyecan ile ötüşsün.

Ey dost! Mana gönülde gizlidir; zîrâ dış görünüş fâni, mana ise bâkîdir. Sûreti bırakıp manaya gel.

Âmâ zümresinden olma, gözünü aç, vahdet âleminin sırrına yüzünü tut.

İbret kitabına nazar kılsaydın bu mana âlemlerinden haberdar olurdun. Vücudun âlemine şöyle bir baksan, Allah'ın, bütün varlığın sırrını sende yazdığını görürsün.

Başın gök gibidir, bedeninin yer; ufukları seyreden de baştır.

Cismâniyet gözü bir gün fâni olacaktır, can gözünü açmayan âmâ kalacaktır. Gören bu göz sanırsın, oysa bu bir bezdir, gören ise onun özüdür. Sözü işiten kulağın sanırsın, oysa işiten can kulağıdır.

Ey kardeş! Yürüyen bu ayaktır sanma, can ayağıdır yürüyen. Yüce Allah gücü insana verdi, Hak sana yakındır; ama sen ondan uzaksın.

‘Âlem-i kübrâda dört türlü su vardır, acı, tatlı, tuzlu ve dördüncüsü de pis kokuludur. İnsanoğlunda dahi dört türlü su vardır, acı kulakta, tuz gözdedir. Tatlı su ağızda, burun da kokar, bu hikmetten ibret alıp haberdar ol. Âkil isen eğer ibret ile bak ki neler yazar.

Beden toprak gibidir yatmak ister, isyan çamuruna batmak ister.

Dil kelâmı gönül levhasına yazar, dil emin olursa kalp de selamet bulur.

Sûret yéyip içmek diler, bu nefsin hevesine uçmak ister. Dünya ziynetiyle mesrur olur, dünya saadetiyle mağrur olur.

Dünyaya aldanıp kalman ne gariptir, bu dünya denizinde boğulup kaldın. Ölümü ve ahireti hiç anmazsın, bu fâni dünyadan usanmazsın. Ölenlerden hiç mi ibret almazsın! Bir an bile Hakk'a yüzünü dönmezsin!

Gel şimdi ölmeden hazırlık yapalım, azmedip Hak'tan yana gidelim.

Seni var eyleyen Yüce Allah, niçin yarattı gel anla ey gönül!

Gel bir Hak ehli kâmil bul, cevherlerin kıymetlisini al. Yarın Hak huzurunda utanmayasın, düşüp hasret ateşine yanmayasın.

Şimdi kâmil bir mürşit var mı, bir bölük cahil cihanı kapladı. Şimdi onlar az bulunur, kâmil erenler gayette az kalmıştır. Ârif olan fenafillâh olur, kâmil olan kendini ve Hakk'ı bilir.

Hakiki kâmil şimdi yok oldu, taklit ehli ise şöhret buldu.

Eğer nasihatlerimi anladıysan daim dost yoluna gitmelisin.

Kâmil bir mürşide bağlanma (14^a-15^a)

İnsan gayret gösterirse Hakk'ı bulur.

Kâmil insan büyük bir ırmağa benzer. O ırmağın içine girersen canın hayat bulur. Sıradan kişiler ona eremez, çünkü o uzaktadır, ona ancak Hakk'ın nuruyla ulaşılır. Ömür sermayesi elinde iken gafletten uyan, o mürşide ulaş. Hazret-i Sultanın yolu budur, eğer çabalarsan Hakk'ı bulursun. Kâmil insan bir büyük ırmak misalidir, içeriye girersen canın hayat bulur. Nerede bulacağının haberini sorarsan, kişi ona nasıl ulaşır dersin, sıradan kişiler ona eremez, uzaktadır, Hakk'ın nuruyla ancak ulaşılır.

Ömür sermayesi sana yâr iken, fırsat elinden kaçmadan, gel bugün canını gafletten uyandır, yoksa hâlin nice olur.

Bugün bizi gafletten uyar Allahım, zîrâ bütün düşkünlerin kanadı sensin.

Hızır ile İlyas (15^a-18^a)

Bütün insanlar Hızır ve İlyas'ın varlığına inanır, ama onların nerede olduklarını bilmezler. Aslında onlar her an seninle birlikte olabilirler. Onlar insanların bilemediği sırlara vakıftırlar. Allah'ın izniyle yeryüzünde gezerler dolaşırlar, birçok işleri hallederler. Ancak halk onları misafir misali göremez.

Cisimlerin yaratılışı (18^a-19^b)

Cisimler kulluğa alettir, Hak bunu onun için ihsan eyledi. Zîrâ Hakk'a Rablik yaraşır, kula ise kulluk yaraşır. Kulluk Hakk'a kavuşmaya vesiledir, ruh onunla kemâle erişir.

Dünyaya geldiğinde ana baba güler, o ise ağlar, gece gündüz ağlar, bir saat emin olmaz.

Dosttan ayrıldı, nasıl ağlamasın, can u ciğerini yakıp dağlamasın. Yüce âlemden bu fânî yurda geldi, o baki nimetten ayrıldı. Vatanından ayrılan hiç güler mi, gurbet diyarında karar kılar mı? Sıkıntı diyarıdır, gelen gülmez, burada kimse baki kalmaz. Buraya geldin bir gün döneceksin, Yüce mekâna tekrar sefer edeceksin. Ne acceptir ki, bu fânî mekâna gönül verdin ve beka yurduna azmetmezsin. Hani sende vatan sevgisi nerede? Fânî süs senin gönlünü esir almış.

Kişi gece gündüz ağlamayınca maksuduna eremez ve onun işi bitmez. Durmadan gece gündüz ağlamak gerek, cân u ciğerini dağlamak gerek. Âşığın gözleri kanlı yaş olur, yüreği yaralı hem de bağı yaşlı olur. Gözü yaşlıları daima Hak sever, bağı yaşlılara merhamet eder. Gece gündüz ağlayan kişi mutlu olur, sevgiliye ulaşip mesut olur. Daima ağlayalım hem de inleyelim, hâlimizi dostla arz eyleyelim. Lütuf ve kerem sahibi olan O padişah bize merhamet ede.

Bursevî çaresiz zayıf kulundur, ona merhamet eyle, çünkü senin rahmetin boldur.

Çocukluk hâlleri (19^b-21^a)

Bir çocuk ki, ana rahminden doğar, ana baba onu türlü türlü terbiye eder. Anası sütüyle onu besler, gıdası sadece süttür onun. Sonra günden güne o çocuk büyür, verilen yéyeceklerden artık yer. Talim ile ona yürümeyi öğretirler. Öğretmeden hiçbir şey olmaz ve kimsenin işi bitmez. İnsana talim terbiye gerektir ki, Yüce Sübhân'a ulaşsın. Hayvan olana talim gerekmez, nereye dilerse anlamadan yürür.

Dünya otağında yéyip içer, saman arpa görünce ağzını açar. Bu dünya otağında kalma, bu dünya denizine dalma. Bu dünyanın metaı saman ve arpadır ki bunlar hayvanların gıdasıdır. Hayvani olan nefsinin bu otlaktan kurtar, ondan ümidini kes ve halkından da yüzünü çevir.

Tenin isteğini canan için terk et, hayvani nefsi de kurban olsun diye kes. Nefsini zincire vur ki zafer bulmasın, şeytanın izinde yürümesin. Ancak Hak yoluna varmak için bir delil gerekir ve bu yolda eğitim ve terbiye gerekir. Bu yolda delil bir kâmil gerekir, ayrıca ilmiyle amel eden gerekir. Böyle birini bulup kendini teslim etmeli, bu fâni dünyadan gözünü ayırmalı.

Kendisine o mürşidi delil edinmeli ki, dilinde de sürekli Hakk'ın zikri olsun.

Meşayihin terbiyesine teslim olmak (21^a-27^a)

Ne zaman ki talip, şeyhin elini tutup canı ve gönlünü ona teslim ederse gerçek mutluluğu bulur. Şeyhin nefesini kabul eden Hakk'a ulaşmayı diler.

Her an kendini ona teslim ede ve yüzünü şeyhten yana çevire.

Şeriat yolu uzun bir yoldur, görünüşü zahirde olanı bildirir. Tarikat yolu ise ince bir yoldur, kişiyi hakikat âlemine ulaştırır. Gerçi bu yol insana sarp görünür; ama Allah'a ulaşanlar bu yoldan varmıştır. Tarikat yolu talibin kalbini aşk ile dolduran ince bir yoldur. İnsanı iki cihana aşk ile baktırır, aşk ile Yüce Sübhân'a ulaşılır.

Hakikat ise Hakk'ı bilmektir, bütün eşyanın sırına ermektir. Kastedilen hakikattir daima, hakikatten Yüce Sübhân'a ulaşılar.

Şekil hırsızın cihanı kapladı, aşkın nişanı zerrece ortada yok. Başında tacı boynunda ridâsı, bunlar ile halkı aldatırlar. Şekilce meşayih elbisesi giymiş, gören bunların duasını almak ister. Halk içinde eline tespih almış ki, halk buna veli desin. Ah vah edip gözünü sulandırır, nice halkın gönlünü bulandırır. Görünüşte gözü halk içinde ağlar, lakin fitne ve hileyle doludur içi.

Şimdi böyle taklitçiler çoğaldı, âlem fitne ve fesat ile doldu. Kimi ben falan oğlu falanım ve bu şeyhliği onlardan aldım, der. Bu şeyhlik hiç atadan miras olur mu? Bunu söyleyen Allah ve Resulünden hiç utanmaz.

Peygamberimiz, insanların uykuda olduklarını ve uyarılmaları gerektiğini, vurgular. Ayrıca nefsinin Hakk'ı bileceğini söyler. Amalar bunları fark edemez, velilerin gittiği yolda gidemez. Birçoğu İblis'in kölesi olmuşlar ve Hakk'ın kelamı dillerinde yoktur. Heva ve heves denizinde kendini boğmuştur, Hakk'ın sır yüzünü bu şekilde göremeyecektir. Kibirleşip kendisini yükseklerde görür, gece gündüz nefsin hevasına yürür.

Zanneder ki taklit ile gerçeğe ulaştım, şaşarak der ki ben Hakk'ı gördüm. Avamdan bazıları onu yüceltip kendilerine imam edinirler. Nakıs birini kâmil zannedip uymuşlar, gerçek ariflerden yüzlerini çevirmişler. Şimdi halkın makbulü onlardır, amalar zamanının kutbudur onlar. Gerçek kâmil insan şimdi görünmez oldu, halktan kendilerini gizler oldular.

Gerçi birkaç meşayihle eriştim ve onlarla dahi varıp görüştim. Kimi şeriat ehli, kimi tarikatehli idi. Canım bunlardan teselli bulmadı, gönül pasım bir türlü gitmedi. Gönüm bir ehl-i kâmil bulmayı arzuluyordu. Sonra bir kâmilin varlığından haber aldım, o da bize himmet edip nazar kıldı. Meğerki büyük bir ırmak imiş o ve onunla Hak yolunu bulduk.

Kaf Dağı (27^a-28^b)

Bir gün dedim ki, şu Kaf Dağını görsek olmaz mı, bu sayede gönlümüzün şüphesi yok olsun. O pir-i fâni dedi ki, onun menzili uzaktır, görebilseydiniz eğer canınız lezzet bulurdu. Dedim ki menzili ne kadardır, azmetsek ona ne kadar zamanda varırız. Dedi ki, oraya beş yüz yılda varılır, gemi ile denizden daha tez varılır. Gemiye

girip yola koyulduk, Hak öyle bir nice gün sonra yol verdi ve denizi aşip Kaf Dağına eriştik. Gördük ki bütün dağlar ona yaslanmış, tavanı göklerden yukarıda ve her yeri arşın üstüne çıkmış. Yaradan onu zümrüitten yaratmış, yer gök onunla birleşmiş. Orada yakut taşı, reyhan incisi toplanmış.

Sıradan kişiler oraya varamaz. Dünya tüccarları ise oraya hiç ulaşamaz, elleri oraya değemez. Pir-i fâni işaret etti bizden o cevherlerle gemiyi doldurup yola koyulduk. Hak yine bir yol verdi geldik yolumuza. Bütün kumaşımı getirip pazara döktüm, kıymetli taşlarımı meydana çıkardım. Haber verdim gelip ondan alsınlar ve hakikat denizine girip dalsınlar. Gördüm ki, bu dünyada talip kalmamış, ben de cevherlerimi gizledim. Bu cevherlerden alan bulunmaz olmuş, şimdi bu insanlar ne aceptir ki dünyaya dalmış.

Bu fâni dünyayı seçmişler, özlerinde zerrece dost derdi kalmamış, ahiret düşüncesini elden bırakmışlar, kalplerinde ve dillerinde ne varsa hep bu dünya, ahiret yurdunu çalışıp hiç akıllarına getirmezler. Gönül neyi anarsa onu severmiş, muhabbetin nişanı bu imiş. Hakk'ı seven daima Hakk'ı zikreder, azmedip dostlar diyarına göçer. Gel şimdi Hakk'ı zikreyle, dostta sevginin nişanı budur.

Peygamber (a.m.) şöyle buyurmuştur: “Allah'ın sevgisinin nişanı, onun zikrini sevmektir.”

Üç bölük halk (âm, hâs, hâssu'l-hâs) (28^b-33^b)

Halkın âm olan kısmı pişmemiş ham olanıdır. Bu kavim dahi iki türlüdür, biri makbul olan diğeri de hayvan vasıflıdır. Birisi dünyayı, birisi ise ukbâyı diler, biri dünyayı ile hemhâl olup ahiret zevkinden mahrum kalmıştır. Bu dünya sevgisi başından aşmış, gece gündüz dünya derdine düşmüş, bu yüzden ahirette onun nasibi yoktur, bu konuda delilim vardır. Yüce Allah Şûrâ Suresinin 20. ayetinde şöyle

buyurmuştur: “Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahiretten bir nasibi olmaz.”

Âmin İkinci bölümü gayet itibarlıdır, gece gündüz işi Hakk’a yaklaşımdır, Hak yolundadır, isterse şeyhi yoluna varını verir. Bunlar âm bölümün hâsıdır, Hak bunlara rahmet kılacaktır.

Bunların hepsi sözüne sadıktırlar, Hakk’a candan âşıktırlar, bazısı sürekli Hakk’ı zikreder, bazısı da yemez içmez oruç tutar, sadece şeyhini sevenleri sever, yüzünü diğerlerinden çevirmiştir. Bunlar yarın kurtuluşa erenlerdir, Hak bunlara cennetinde yer verecektir.

Bu durumdan hâlini kıyas et, avâmın hâssını bundan anla. Eğer anlamazsan sana anlatayım, hayvan bile iki türdür, biri dağı çobansız gezer, biri insanı görünce ağzını açar, bazısı da insanı görünce kaçar. Bazısının insana faydası vardır, bazısının ise hiç mi hiç faydası yoktur. Bir kısmı insanı görünce yırtmak ister, insanoğlunun başını yere sürtmek ister. Bazısı onun insana düşmandır, ateş saçıp ağzından insanı yakar. Eti yenmez, derisinden tabak olmaz, dağı taşı gezer durur. İnsanların bazıları da bu hayvanlara benzer, Kur’ân-ı Kerim’de buna benzer ayet vardır ki, Yüce Allah şöyle buyurur: “Onlar hayvan gibidirler, hatta hayvanlardan daha aşağıdırlar.”

Avâmın hâlini anladıysan ikinci bölüm olan havâssın hâlini bu kez anlatayım. Hâsların hâssını şimdi gör, onlardan şimdi haber sor. Bunların vasfı çoktur, nasıl anlatayım, lisana geldiği kadar bari söyleyelim. Bu seçkinlerin sırları gayet gizlidir, istedikleri sadece Sübhân’dır, bu dünyayı asla istemezler, kalplerinde de şüphe yoktur, bunlar tecerrüd âlemine ermişlerdir, Hak’tan bunlara nice sofralar gelir. Şeyhlerine candan teslim olmuşlardır, gözlerinden kan ile yaş akıtmışlardır. Bütün varlarını

Hakk'ın yoluna verirler, her nefeste Allah'ı dilerler, nefisleriyle cihat ederler, dillerinde daim Allah adı vardır, sürekli şeyhlerinin rızasını gözerler, ah edip dostun cemâlini özlerler. Bunlar halkı Hakk'a davet ederler, talipleri alıp dosta giderler.

Üçüncüsü hâssın hâsıdır, avâm dünyayı sevip talep etti, hâs gece gündüz cenneti istedi, hâslar hâsı ise yalnız hazrete âşık olup ona layık olmayı diledi. Hepsi bu dünyaya geldi, her biri bir türlü amel kıldı; kimi dünya bağıyla bağlanmış, kimi dünyaya gönül verip aldanmıştı. Kimine Allah'ın lütfu yetişmiş, nefsin elinden azade olmuştu.

Daim hâl ehliyle sohbet eyle, sorunların kâl ile çözülmez, kâl ile iş bitmez, sırra ulaşmaya hâl ehli gerektir. Gel beriye bir hâl ehlini bul, kendini ona teslim et ki, maksuduna eresin, türlü amel ile ona hâsıl olasın.

Kelîmullah olan Musa'yı anla, ilm-i ledünne nasıl eriştiğine bak, Mevla Hızır'ı bul diye ona emreyledi, Musa da Hızır'ın yanına gitti, Yuşa ile Musa Hızır'a vardılar, Hızır'ı bulup ona iradelerini teslim ettiler.

Allah'ın Musa'yı Hızır'a ilm-i ledünnü öğretmeye göndermesi (33^b-42^b)

Dinle, sana Kur'ân-ı Kerim'den bir olay anlatayım. Bir gün Musa vaaz ve nasihat ederken halk ağlaşmaya başladı. Ağlayanlardan biri Musa'ya şöyle dedi: “Bu insanlığın en âlimi kimdir?” Musa da, benden daha iyi bilen yok, diye cevap verdi. Cevabında Allah a'lem demediği için Hak o anda ona ihtar etti ve “İki denizin birleştiği yerde bir kulum vardır, o senden daha iyi bilir ey Musa!” diye nida eyledi. Musa ben onu nerede bulurum diye sordu. Çantana bir balık koy, o balık her nerede canlanırsa o kulum orada demektir. Yuşa ile Musa Hızır'ı bulmak üzere yola koyuldular.

Öyle bir yere geldiler ki, orada varlığa hayat veren bir su vardı. Orada taş dibinde Yuşa ile Musa uyuyup kaldılar, sudan bir damla balığa erişince balık hayat buldu, balık denize gidip kurtuluşa erdi. Musa il Yuşa uykudan uyandılar ve bir günlük mesafe yol katettiler, Yuşa balığın denize gittiğini haber vermeyi unuttu, o arada Musa dedi ki, ne oldu bize? Galiba yorulduk, dedi. Yuşa da dedi ki, hani o taşın dibinde yatmıştık ya, biz uyurken balık denize aktı gitti. Şeytan unutturdu ve sana söyleyemedim. Bunun üzerine Musa dön geriye gidelim, dedi. Zira aradığımız kişi oradadır, hayat bahşeden suyun aktığı taşın yanındadır. Dönüp taşın yanına geldiler, aradıkları kişinin katına çıktılar. Musa selam verip Hızır'ın yanına varınca, Hızır nebi selam ne demektir, diye sordu.

Dedi ki, ben Musa'yım, bana ilm-i ledün öğretmen için geldim. Hızır, benimle beraberliğe güç yetiremezsin, benim yaptıklarına sabır gösteremezsin, Hakk'ın bana öğrettiklerini anlayamazsın, dedi. Bunun üzerine Musa beni sabırlı bulacaksın ve sana asi olmayacağım, diye cevap verdi. Hızır da eğer benimle olacaksan, ben sana haber vermedikçe bana bir şey sormayacaksın, dedi. Ahitleşip deniz kenarına geldiler, giderken bir gemiye rast geldiler, gemidekilere bizi de gemiye alın dediler, Musa ile Hızır'ı tanıyıp gemiye bedelsiz aldılar.

Denizde giderken Hızır nebi gemiyi delmek istedi, tahtasını koparmaya kalkışınca Musa sabredemeyip Hızır'a bizden ücret almayan bu adamların gemisini niçin delmek istersin diye sordu. Hızır, ben sana dememiş miydim, sabredemezsin diye. Musa sehven sordum diye özür dileyip beni ayıplama dedi. Hızır Musa'yı affetti, gemiyle gitmeye devam ederken geminin kenarına bir kuş kondu ve gagasıyla bir damla su alıp içti. Hızır dedi ki, ya Musa hem benim hem de senin ilmin Allah'ın ilmindedir. Serçenin nasibi denizden aldığı kadardır. Bundan sonra Hızır ile Musa

gemiden ayrılıp denizin kenarında yürümeye başladılar. O esnada Hızır nebi çocuklarla oynayan bir oğlan gördü.

O oğlanın başını koparıncaya Musa bu işi ona reva görmedi ve dedi ki, bu saf çocuğu niçin öldürdün? Hızır ben sana dememiş miydim, bana sabredemezsin. Eğer bir kez daha sorarsan bana artık yoldaş olamazsın, dedi. Oradan Antakya'ya geldiler, oranın halkı onları konuk etmedi. Orada yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler, Hızır o duvarı tamir edip yıkılmasına mani oldu. Yine Musa Hızır'a bizi konuk etmeyenlerin duvarını niye tamir ettin diye sordu. Hızır Musa'ya şart koştu ve üçüncü defa da sorarsan artık ayrılalım, dedi.

Sabredemeyip sorduğun o nesnelere sana tevîl edeyim, dedi Hızır. Gemiye delmemin sebebi, gemidekiler miskin bir kavim idi, gece gündüz kazançları bu idi, bir bey vardı ki, gemilere el koyardı, gemiyi deldim ki, buna el koymasın. Öldürdüğüm o çocuk ise, onun ana babası mümin kişilerdi, çocuk ise küfür üzere olacaktı, istedim ki Allah onlara daha iyi bir çocuk versin.

Yıkılmaktan kurtardığım o duvara gelince, o duvarın altında bir hazine vardı, yıkılsaydı hazine altında kalacaktı, atalarından çocuklarına kalmıştı, zayi olup başkalarına gitmesin, istedim. Çocuklar büyüyünce o hazineyi çıkarıp alsınlar, diledim. Hak böyle emrettiği için yaptım, bunları. Ben kendi ihtiyarımla yapmadım.

Hızır, sabredemeyip sorduğun suallerin cevabı, bunlardı, dedi. Musa'yı Hızır'dan ayrı düşüren soruların cevapları bunlardı. Kelimullah iken, Musa'yı Hızır'a şakirt kıldı Allah ve Musa bu durumdan ar eylemedi. Bize muallimsiz bir ilmin olmayacağını bu durum açıklar.

Sen ne oldun da bu yolda ar edersin, durmadan kendi yoluna gidersin. Varıp da bir mürşide kendini bağlamazsın, mürşidin sözüyle amel etmezsin.

Bildim dersin, ancak ne bildin ne anladın? Ömrün geçti gitti, henüz bir mana anlamadın.

Mürşit ile Hakk'a doğru yol alman için bunların hepsi sana ibrettir. İlmim var diye gururlanma, bir mürşide itirazsız teslim ol. Zira itiraz tefrikaya sebep olur ve Hak'tan ayrı düşürür. Musa Hızır'a itiraz ettiği için ondan az feyiz aldı ve ayrı kaldı. Musa ile Hızır'ın hâli mürit ile şeyhin durumunu anlatır. Akıllı olan bu durumdan ibret alır.

Delilsiz hiç kimse Hakk'a eremez bu yüzden Mustafa'ya Cebrail vesile olmuştur.

Bunları sevdiğim için yazdım, Mevla'm beni bunlarla haşretsin! Bu sözlerin akla sığacağını sanma, bunlar kalpten doğan Hakk'ın ilhamlarıdır.

Kutb-1 aktâb ile kutb-1 ârif (40^a-42^b)

Bunlar kâmil velîlerdir, halkı Hakk'a davet ederler. Tâlibin baktığı Hakk'ın aynasıdırlar.

Halkın arasında kâmil erenlerden bahsedilir, lakin Hak onları gizlemiştir ki halk onların sırrını anlayamaz. Bunlar âlemin veziridirler.

Yeryüzünde velînin veziridirler, Hakk'ı isteyenler onların izinden yürür. Bütün sırlar onların vesilesiyle açılır, dostun cemâli onlar ile görünür. Onları bulursan eğer teslim ol, yüce sultana onlar ile yol bul. Bu dünyaya gönül verip gafil olma, bu dünyada yalnız aşk ateşine yan yakıl.

Pervane gibi bu aşkın ateşine yan, bu dünya varlığına aldanıp kalma. Bu dünyaya gelip de gitmeyecek var mı? Mezar içinde çürüyüp yatmayacak var mı? Hani bu dünya benim diyenler nerede? Gece gündüz onun için çalışanlar nerede? Bunca

malı mülkü haram helal demeden topladılar, sonra bir gün ecel gelip eriştiğinde hepsini geride bıraktılar ve bedenlerini hasret ateşiyle yaktılar. Bu dünya kime kaldı, hiç sana kalır mı, akli olan hiç buna aldanır mı?

Kutb-ı ârif kendi ilini gözetir, Hakk'ın yoluna davet eder ve her ilin bir kutb-ı ârifi vardır. Cihanın nakşına değil Nakkaşına bak, bu nakıştan maksat Hak'tır Hak.

Sûret âleminden mana âlemine geçip gidesin, zira sûret can âlemine bir gölgedir. Can gittiğinde bu sûret ayakta kalmaz, sûret gidince de cihan daim olmaz. Bu dünya dahi bir gölge gibidir, bir an görünse bile hemen yok olur. Enbiya ve evliya Hakk'ın bu dünyadaki has gölgeleridir. Allah onların yüzünden bilinmiştir. Bu dünyaya gelmeseydiler Hakk'ı kim nasıl bilirdi? Bunlar gelip Hakk'ı ispat ettiler, gönülden şirki ve şüpheyi yok ettiler.

Cihan bunlar ile ayaktadır, bunlar olmasa ayakta durması imkansızdır. Cihanın yaratılmasından maksat insandır, insanın yaratılmasından murat ise Allah'tır. Dünya insan için, insan ise dünya içindir, Allah her ikisini de kün fiilinden yaratmıştır. Resulullah bu cihana gelmeyeydi, şüphesiz gökyüzü ile yeryüzü yaratılmazdı.

Dünya neye benzer? (43^a-43^b)

Bu dünya bir gölge hayaline benzer, sen onu var zannedersin, aslında o yok gibidir.

Sen gidersin o da seninle gider, oturursun o da seninle oturup istediğini yapar. Varlığı kişiye tabidir, kişi yok olunca o da kaybolur. Bu cihan da bir gölge hayaline benzer ve bu insan ile ayaktadır, insan gittiğinde o da fânî olur, Allah'tan başka kim bâkî kalacaktır, anla! Eğer sen bu gölge hayalinin peşine düşersen onu yakalayamazsın, o seni aldatır ve sen onu tutamazsın.

Sen ondan kaç ki, o sana yetişemesin, aklın ve kalbin bu dünyaya dolaşmasın. Hakk'a doğru yürürsen yarın Hakk'ın cemalini görürsün. O zaman sana Allah acır ve çok lütuflarda bulunur.

Dünya ve ahiret (44^a-45^a)

Bu dünyanın gölge gibi olduğunu anlattım, bu kitapta onu beyan ettim.

Dünya sevgisi karanlıktır, dâr-ı ukbâ ise aydınlıktır, dünyanın gölgesi dünya ehlidir, irfan olan bunlardan kaçır. Bu şekerin tadını anlayabilmek için papağan olmak gerektir, ama sıradan kuşlar papağanın dilinden anlayamaz. Bu dünya karanlığında yatar, gözünü bir türlü açmaz, dert ile hasrette kalır, dünyada türlü mihnette yaşır, gaflette uyumuş kalır, Allah onu uyarmamıştır. Bir de uyandığında bakar ki sabah olmuş, bu dünyadan göçmüş, kıyamet günü gelip çatmış. Bin dert ile ah u figan eder.

Bu dünyada nura eremedi, kabre girmeden bir kâmil insan bulamadı. Teslim olup uysaydı, sırların haberini duysaydı, cânı başı feda kılsaydı, kendini yoluna kurban verseydi, ancak bunların yerine dünya karanlığında kaldı, bu dünyanın nakşına aldandı, buraya hayran olup kaldı, nakkaşını ise bir türlü anlayamadı.

Nefsin dereceleri (45^a-50^a)

Avamın nefsi, nefsi-i emmâredir; havâssın nefsi ise nefsi-i mutmeindedir.

Nefsi-i mutmeinne olan cennete yol bulan kişilerdir. Cennet dahi iki türdür, biri avamın cenneti, diğeri ise havassın talep ettiği cennettir. Avamın talep ettiği cennette yéyip içmek ve huri kucaklamak vardır, havassın cennetinde ise sadece Mevla'nın cemaline kavuşmak vardır. Âşığın maksadı budur, şüphesiz âşık bundan başka bir şey istemez. Dîdarın olmadığı cenneti, maksudunu bulmadığı yeri ne yapsın?

Hakk'ı talep eden isen eğer, bugün onları ara bul, sana ilim ve terbiye öğretsinler, seni nefs-i emmârenin elinden kurtarsınlar, nefs-i mutmeinneye ulaştırsınlar. Bu şekilde kötü vasıflardan kurtulup iyi sıfatlarla bezenesin.

İkinci kısmın nefesine gelince; onlar gece gündüz Hak yolunda giderler, şeyhinin verdiği razı olurlar, nefisleriyle cihat ederler, şeyhlerine daim hizmet ederler, şeyhleriyle dost illerine giderler, işte bunlar havaslardır. Bunların nefsi, mülhimedir, kâmil bir şeyhe teslim olup mülhime makamına eriştiler. Gerçi mutmeinne nefis daha yüksektedir, o hasların hasının hâlidir. Bu nefis nefs-i levvâmeden de yüksektir. Mutmeinne nefis, Hak'tan başka bir şey dilemez, mülhime ise kendine ilham olanları söylemez. Mülhime nefse ilham erişir ve her şeyin sırrına vakıf olur.

Üçüncüsünün nefsi ise nefs-i levvâmedir, avamın nefsi nefs-i emmâredir. Levvâme nefis emmâreden daha yücedir, mülhime nefis ise daha yüksektedir ve bu sülûk ehlinin nefsidir. Bunlar nefislerini şeyhe teslim edenlerdir, emmâreden yüzlerini çevirenlerdir; şeyh ne dilerse onu yaparlar, Hak'tan yana doğru giderler, şeyhin elini tutup ona biat ederler, cân u gönülden ona teslim olurlar. Eğer daha çok çalışırlarsa levvâmeden mülhimeye ulaşıp Hak sırrına vakıf olurlar. Şeyh ile yaptığı ahdi bozmazsa nefs-i levvâmde karar edip kalır ve nefs-i emmâreye düşmez.

Bu kısımların dördüncüsü avâmdır; şeyhe bağlanmazlar, nefisleri nefs-i emmâredir, dost yolundan ayrılmışlardır. Dünyaya gönül verip aldanmışlardır, fânî olan bu zevke dalmışlardır.

Kişiyi Hak'tan ayıran hevadır, heva ile geçen ömür bil ki heba olmuştur. Eğer akıllı isen hevâdan geç ki, Hakk'a doğru sana yol açılsın. Şeytan yoluna gitme sakın, ömrün bağı solmadan yolların doğrusuna git. Dünya sevgisi, hatanın başıdır, Hakk'ı talep edene dünya bir örtüdür.

Hakk'ı talep eden onu terk eder, Hak'tan yana azmedip gider. Dünya terki bütün ibadetlerin başıdır. Akıllı isen ahirete talip ol, sonsuz yâri istersen âşık ol.

Kişi dünyada kimi severse, ahirette onunla haşrolur. Aşkın nişanı şudur ki, kişi sevdiği yoluna canını verir. Hakk'a erenler sıdk ile ermişlerdir, Hakk'ı bulanlar sıdk ile bulmuşlardır.

Allah'ın nurları ve mana sırları (50^a-56^b)

Hak'tan yana gitmeye yol açıla, dostun sırları ortaya çıkıp saçıla. Muhammed'in sırrına ulaşip bu yolda mücahit ola. Ahmed'in ahad'den farkı sadece mim'dir, bütün âlem o mimde boğulmuştur. Zira onunla Hakk'a eriştiler, onunla bâkî yâre kavuştular. Cebrail ona delil olmuştur, onunla Hakk'a vasıl olmuştur.

Nefes bir cevherdir, onu boşa harcama, kalbinde sakla onu ortaya çıkarma. Bu insan âlem gibidir, can da onun güneşidir. Can güneşi bu bedenden ayrılınca bedeni karanlık kaplar.

Teni parlatan bu candır, canı da parlatan cânândır. Dünyanın parıltısı insandır, cismin parıltısı ise candır. Can güneşi batmadan beriye gel, gafletten uyanıp gözünü aç. Başına saadet güneşi doğmuş iken dost yoluna gece gündüz azmet. Bu ömrün güneşi bir gün son bulur, bu can yine aslı olan toprağa reddolunur.

İbret kitabına şöyle bir bakalım, okyanus olup sular gibi çağlayalım. İbret kitabına gel bak, Hak onda ne hikmetler yazmıştır. Zira bu âlem Allah'ın kitabıdır ve insanoğlu da onun manasıdır.

Dünya örtüsünü aradan gider ki, seni Yaradan sana lütuflarda bulunsun.

Bu dünyaya gelen bir gün göçecektir, ecel şerbetini içecektir. Bu can kuşu bu kafesten uçacaktır, bu ten kafesi dahi bozulacaktır. Can tende kuş gibidir, cismin de cana kafes gibidir. Can kuşu ufukta uçarken bu ten kafesine ıraktılar.

Bu kafese girmeyi, girip de dünya mihnetlerini çekmeyi istemezdi. Niçin girmek istesin ki, ufukları ne güzel seyr ederdi ve burası fânîdir, orada ise vahdetteydi.

Artık dünyaya aldanıp kaldı, dünya kümesinde kendine bir yuva edindi. Kuş gibi yavrular edindi, yani evlâd ü iyâle karıştı. Bunlar ile oyalanırken eski yuvasını hiç anmaz oldu, ama bir gün onun kapısını açarlar ve can kuşunu bu kafesten uçururlar.

Bu canı aslına ulaştırmaz isen eğer, yarın orada dosta erişemezsin. Bilirsin ki, dünyaya gelen gidecektir, bu fânî dünyayı terk edecektir. Bu cisme ışık veren bil ki candır, canın ışığı ise canandandır.

Fırsat elinde iken gel artık uyan, ömür sermayesini ziyan eyleme; bir gün amel defterleri açılır, gizli sırlar ortaya dökülüp saçılır.

Ey Allâh'ım sen bizi gaflet uykusundan uyandır, zira gece gündüz ah ederiz.

Kâf ile nûn'un sırrı (56^b-60^a)

Kâf ile nûn bir araya gelince kün emri meydana gelir. Bu varlık âlemi bu emirden oluşmuştur ve kesrette de vahdet gizlenmiştir.

Hak neyi dilerse ona gücü yeter, akıl ve anlayış onu anlamaya eremez, kusurludur

Âleme ibret nazarıyla bakasın, canını aşk ateşiyle yakasın.

Zikir telkini bu nefis yılanını öldürür, gönlü de ihya edip diriltir.

Pir nefesiyle bakır altın olur, veran mamur olur. Pir nefesi katı taşı söyletir, lal-i yakut cevahir yapar. Pir nefesiyle ölümler dirilir, pir nefesiyle dost yüzü görülür. Pir nefesiyle ham pişer, pirin nefesiyle kemale erer. Eğer bu yolda talip isen pir nefesine yapış, çalışıp maksuduna yetiş.

Güneş ile ay (60^a-62^a)

Bu âlemin ışığı güneş iledir, insanın kalbine ışık veren odur, bulmak istersen irfanın kalbine gir. Güneş ile aya bir nazar kıl, gör ne hikmetler vardır onda. Hak güneşi aydın kılmıştır. Ayın nuru ise artar ve eksilir. Güneşin ışığında artma ve eksilme yoktur. Güneş iki değil, birdir. Ay ise on ikidir, hesap et. Ayın hesabı günlerden bilinir, gün olmasa ayın hesabı mı olur.

Her şey birlikten ortaya çıkmıştır, bütün sayılar bir günden olmuştur.

Gören odur, gösteren odur, bu fâni gözle kimse yol bulamaz. Hak bu akıl ile bilinmez, bu cevher elmas ile delinmez. Kudretinden her şeyi, “kün” emriyle var eyledi. Yokluktan her şey vücut buldu.

Hepsi yine ona secde eder. Her şey fânidir, yalnız Hak bakidir. Hakk’ın zâtı bütün eşyayı kaplamıştır, hepsi Allah’ın birliğini anlatır.

Bütün eşya onu tevdit eder, yerde gökte ne var ise onu tesbîh eder.

Hazret-i Peygamber’in mucizeleri (62^a-63^a)

Bilesin ki, o ne sultan idi, tenlere can, canlara da can idi. O Resul âlemlere rahmettir, Hakk’a varmak isteyenlerin hepsi onun vasıtasıyla yol bulmuştur. Bütün mahlûkat ondan vücuda gelmiştir. Allah onu herkesten evvel yaratmıştır. O padişah eğer bu dünyaya gelmeseydi, yer gök, güneş ile ay dahi olmazdı. O sevgili bu dünyaya geldi ve Mevla onu tüm dertlilerin tabibi kıldı. Parmağıyla bir işaret kıldı ve o anda ay

ikiye yarıldı, bunu zengin fakir herkes müşahede eyledi. Hurma ağacına bir işaret kıldı ve ağaç peygamberin emriyle yürüdü. Parmağından sular fişkirdi ve bütün dostlar ondan sular içti.

Yaratılışı güzel, sözü latif, yüzü güzel, cismi hafif idi. Cemali güneş misali nur ile dolu idi, cisminde sanki gül suyu dökerdi. Hiç şüphesiz onun nurundan yer ve gök aydınlanmıştı.

Onu öven bizzat Allah'tır, cihana benzeri gelmemiştir.

Ey Allah'ım! Habibin Mustafa hürmeti için bize rahmet eyle.

Miraç (63^a-64^a)

Dost onu davet eyledi, talip matlubunu istedi, can dahi cananını istemiştir ve bu zindandan göçmeyi dilemiştir.

Âşık nasıl sabretsin, o sultanın ayrılığına nasıl dayansın. Sübhan'dan haber geldi, Cebrail hemen Resul'e erişti, yeri ve göğü geçerek kâbe kavseyne erişti; ona sır kapısı açıldı, Hakk'ı ayan bir şekilde gördü, kavuşma suyundan bir yudum aldı. Habibim bana geldi, dedi. Âşık oldum ben sana, senden sevgili kimse gelmedi bana, diye hitap etti Mevla. Sana kalpten muhabbet eden beni sevmiş olur ve cennetimden ona yer veririm, dedi.

Onun sünnetini tutalım, sözüne uyalım, yolunda canımızı verelim. Sevgi dil ile olmaz, gönül maksuduna eremez. Yâ Resulallah seni gönülden severim, yoluna canım feda olsun, bu hâlimi kabul eyle ey padişah, Allah'tan bana şefaateçi ol! Yüzüm kara, günahım çok, dosta layık bir işim yok, senin yüzün suyu hürmetine Hak, benim günahlarımı affetsin.

Hak Teâlâ'nın yarattığı ilk varlık (64^a-64^b)

Hak Teâlâ ezelde bir temiz cevher yarattı, o cevher hayâsından eridi ve ondan su ve ateş meydana geldi.

Tevhidin çeşitleri (64^b-67^b)

Tevhid-i mutlak üç çeşittir; ilme'l-yakin, ayne'l-yakin ve Hakka'l-yakin.

Abdullah Mesud'dan rivayettir

Resulullah Eline bir kalem alıp bir doğru çizgi çizdi ve dedi ki bu çizgi eliftir, Allah yoludur. O çizginin etrafına birkaç çizgi daha çizdi ve dedi ki bunların her birinde bir şeytan oturur, Allah'ı isteyen bu yoldan çevirmeye çalışır, gerçek talip isen ondan uzak dur.

Azmet ve bu yolda kendine bir kâmil insan bul ki, gece gündüz doğru yola seni iletsin. Karanlık yolda kalmayasın, yarın bu canın selamette olsun. Neden o Resul'ün sözünü tutup da doğru yola gitmeyesin. Asla şeytan izine gidip İblis'in sözünü tutmayasın. Zira şeytanın yolu cehennem yoludur, o yola giden şeytanın kuludur.

Kelime-i tevhid nefy-i isbattır

Ey Allah yolcusu! Gel lâ'yı bırak ve illâ'ya eriş. Allah'tan başka her şeyi yok say ki bu şekilde isbata yol bulasın. Lâ'da Hak'tan gayri her şeyi yok et, kalpte Allah'tan başkası olmasın.

Gel şimdi, kalpten Allah'tan başka her şeyi sil, vahdet sırrının âlemine er. Kalp aynanı temiz tut, yoksa dost yüzünü ondan seçemezsin.

Âdem (a.m) ve Havva (a.m)'ın cennetten çıkması (67^b-70^a)

Allah Âdem'i kudretinden yarattı, Havva'yı da ona yâr etti. Bütün isimleri ona öğretti, tüm gizli sırları bildirdi. Yüce Mevla lutfedip onları cennetine koydu ve onlara nice ihsanlarda bulundu. Bunca nimetleri size verdim, yéyin için, sonsuzluk ağacına yaklaşmayın, dedi.

Şeytan-ı laîn bunları cennet nimetlerini yéyip içerken gördü ve onlara haset etmeye başladı. Şeytan o yasaklanan ağaca yaklaştırmak istedi onları. Âdem yaklaşmadı Allah'a asi olmamak için; fakat şeytan Havva'yı kandırdı, Havva da Âdem'e beni seversen bu ağaca yaklaş, dedi. Havva o ağacın yemişinden yedi ve Âdem'e de sürdü, o anda Âdem titremeye başladı. Bütün elbiseleri, avret yerleri dahi açıldı. Melekler onları aç ve muhtaç bir şekilde cennetten sürdüler.

Âdem ile Havva yaptıkları işe ağlayarak pişman oldular. Gizli yerlerini örtmek için ağaç yapraklarına uzandıklarında hiçbir ağaç onlara yaprağını vermedi, sadece incir ağacı yaprağını verdi. Bunca cennet nimetlerinden uzak kaldılar ve Allah onları Serendip Dağına indirdi.

Âlem-i emr ile âlem-i halk (70^a-76^b)

Peygamber (a.m) insanlara akıl derecelerine göre konuşun, der.

Bu kâinata ibretle bir bak, Hak kelamı yedi mushaftır. Yeryüzü yededir, denizler dahi yededir, yedi kıta vardır bir bak. Gök yıldızı yededir, hafta bile yedi gündür. Cehennemi yedi yarattı Hak, harf-i zulmânî de yededir. Fatiha seba'l-mesanî(yedi ayet)'dir ve bütün sırların kapısıdır. Hacda yedi sa'y ve yedi tavaf vardır, maden dahi yededir ve bunları sanma ki boş laftır.

Yüzündeki saç, kirpik ve kaş yedidir, bedenindeki uzvunun sayısı bile yedidir. Üçler, yediler, kırklar var dediler, bunlar ne sırdır, nedir bu yediler? Hak cenneti sekiz, hurileri de gayet güzel yarattı. Mevla gizli bir hazine iken bilinmeyi istedi ve bu sevgiden Ahmet nurunu yarattı, zatının mazharı Muhammet nuru oldu.

İşinin ehli bir doktor (76^b-77^b)

Evvel zamanda işinin ehli bir doktor vardı, gayet maharetli idi. Âlemde onun benzeri yoktu, zamanın becerikli bir şahıydı. Bir gün Hint'ten Çin'e yolculuk yaptı, varıp Çin padişahının sarayını gördü. Baktı ki bir papağan padişahın yanında, kafeste bağlanmış ah etmektedir. Ne bir arkadaşı ne de bir yoldaşı vardır. O bîçare, bağlı ve yalnız bir hâlde kalmıştır.

Nasıl bir tedbir alınmalıydı ki Hint'e doğru onu uçurmalıydı. Hekim sonra Hindistan'a vardı ve papağanları bahçesinde gördü. Mevla onlara garip bir giysi vermiş, kimi beyaz, kimi kırmızı, kimi yeşil...

Sonra tekrar Çin şehrine geldi ve o kafesteki papağanı gördü. Ey papağan, dedi, ben Hindistan'a gittim ve senin haberini o dostlara ilettim. İşitince şaşılar, ağaçtan cansız bir şekilde yıkıldılar. O hapisteki papağan bunu işitince cansız bir hâlde, aniden yıkıldı. Öyle bir yere yığıldı ki, sanırsın teninde can yok idi. Kafesten bir kişi onu tutup çıkardı, ayağından tutup külhana attı. O papağan külhana düşünce oradan uçtu ve sarayın tepesine oturdu. Hintli hekim, ey hünerli, benim hâlimi soran o dostlar sana öğretmişler ki, bir yere ulaşmak istersen, kafesten kurtulmak için öleceksin, diye.

Dostlarımın sözünü yerine getirdim, kafesten kurtulup saraya oturdum. Dostlarımı gayet beklerim, hoşça kal ey hoca ki uçtum artık ben giderim. Azizim sen de ölmezden evvel öl ki sonsuz bir hayat bulasın; zira gaflette olan, ahirette de pişman olacaktır.

Şimdiki zamanda hak ehli az kaldı ve garip oldu (77^b-80^b)

Bu zamanda mümin, dünyada garip kaldı ve sırrını anlayan bulunmaz oldu. Hak'tan başka hâlini kimse bilmez oldu, bu yüzden sırlarını halktan gizler, oldu.

Gurbete düşen bir kişinin işi sürekli, gece gündüz ah vah etmektir. O diyarın halkı onu anlamaz, söylediklerini kavrayamaz. İster ki, kendi şehrinden biri olsun da onunla söyleşsin. Eğer bir sırdaş bulursa sevinir, bulamazsa garip kalır, dövünür. İşte şimdi hâl ehli de böyle garip kalmıştır, sırrını kimseye söylemez gizlemiştir.

Bu durum şuna benzer: Hindistan'dan bir tüccar türlü cevherler getirir ve insanları alması için başına çağırır, ancak cimri halk bu taşların değerini anlamaz, işte Hak dostunun kıymeti de bu zamanda böyledir. Bunları almaya layık padişahlardır.

İnsanlar bu dünya kumaşına aldanmışlar, ahiret cevherinden alan kalmamış. Hakk'ı talep eden az kalmış bu dünyada, insanların çoğu dünyaya dalmış.

Acep seni dünya zevki aldattı, ahiret gözüne zerrece görünmez oldu. Bir müşhidin sözüyle amel kılmadığın için de maksuduna eremedin. Hakk'ın kapısını bırakıp başka kapılara gittin, gece gündüz dünya ehlini övüp durdun.

Meşayihin kalbi, bütün çeşmelere su akıtan bir ırmağa benzer, o çeşmeler ki Hak talipleridir ve meşayihden feyiz alırlar. Hangi talibin kalbi daha saf ise bu feyizden en fazla o alır. Kalbinde şüphe olan ise feyizden nasibini alamaz.

Rüya halleri, düşlerin nefsanîsi ve şeytânîsi (80^b-81^b)

Avamın rüyası nefsanîdir. Kimi yılan görünür sokmak ister, kimi aslan görünür ısırarak ister. Kimi çıyan kimi akreptir, kimi çakal, kimi ayı sûretinde görünür. Kimi kurt gibi hınzır sûretinde, gelip düşte görünür.

Bunların her biri bir sıfatın mazharıdır, düşte canavar sıfatına bürünür. Eğer ahlakını değiştirmez isen bu nefsin ruha yâr etmez isen, yarın ahirette cehennemde bu gördüklerini Hak yaratır ve bunlar seni gıda edinirler kendilerine. Bu yüzden tövbe elbisesini giyesin ta ki ıslah olup Hakk'a yönelesin, yarın orada pişman olmayasın ve Hakk'ın cennetinden mahrum kalmayasın.

Tevhidin kısımları (81^b-89^a)

Tevhidin beş kısm olduğunu beyan etmişlerdir.

Birincisi mahfiliktir, zira Hakk'ın zatı lâ-taayyündür; ikincisi tevhid-i zatîdir (ittılakıyyet), her şeyden müstağnidir; üçüncüsü tevhid-i hâstır (ahadiyyet); dördüncüsü tevhid-i âmmedir; beşincisi tevhid-i efâliyyedir (hâlikıyyet).

Birincisi Hakk'ın zatını tevhitir, bu tevhit tevhid-i tahkiktir. Buna erişenin varlığı yok olur, kemale erer. Hakk'ın zatından başka bir şey göremez, kendi varlığı arada yok olur. Bu ulûhiyet tecellisidir ve arada hû'dan gayrisi kalmaz.

İkincisi Hakk'ın sıfatını tevhitir, bu Hakk'ın sıfatını tahmittir. Hak bir kula tecelli ederse o zaman beşeriyeti gider. Hak'tan gayrisini görmez hâli yükseklerdedir.

Üçüncüsü ismi zatı tevhitir, bu Hakk'ın müstecmî sıfatıdır. Ne zaman ki birisi buraya ayak bassa bütün sıfatın isimlerine yol bulur.

Dördüncüsü esmâ-i sıfattır, zat ismine bunlar aynadır. Bu tevhide erişenin ahlakı övülen bir ahlaka dönüşür. Bütün isimleri, her şeyi unuttur, zikri fikri sadece Allah olur. Kötü vasıflardan arınır, bütün felekler onun seyir mekânı olur.

Beşincisi tevhid-i efâldir, bütün fiiller Hakk'ın fiilinde yok olur. Bilir ki insan, Hak mutlak faildir. Bir kişinin hâli bu tevhit olursa tüm işleri Hakk'ın fiilinde yok olur. Hak ne dilerse ona kadirdir, Hak'tan başkası, herkes acizdir. Kendini Hakk'a

teslim eder, yüzünü daima Hak'tan yana döner. Kendinde zerrece güç kuvvet görmez, tüm işlerinde ve sözlerinde doğrudur.

Resul'ün tevhidi, tevhid-i zattır, buna tevhid-i sıfat da denilir. Bütün tevhitlerin aslı budur, bu tevhit ile dost dosta vasıl olur. Bu yalnızca Ahmet'e ermiştir, melek ve diğer peygamberler buna erişememiştir.

Nazar kıl, bütün eşyanın aslı birdir, hiçbiri birbirine benzemez, bu ne sırdır.

Kiminin toprağında hiçbir şey bitmez, zira o kişi Hakk'a layık amel kılmaz. Kendini bir mürşide teslim et ve gece gündüz Hakk'ı zikret.

Nazar kıl, saadet ehli kimdir ve şekavet ehli nedir? Saadet ehliyle yâr olursan onlardan olursun, şekavet ehliyle oturursan onların ahlakına bezenirsin. Gece gündüz saadet ehliyle ol ki, daima onların duasını alasın.

Hak dilerse şakiyi sait eder, masiyetten onu uzaklaştırır. Bu sayede dünya ve ahirette muradına erer, daima yolun doğrusuna gider.

Gül ağacında yine gül biter, çiçeklikte lale sümbül biter.

Hak Teâlâ'nın işleri hep hikmettir, arif kullarına hep ibrettir. Bu insan dahi kemale erince, ilim ve terbiye gerektir. İnsan kemale ermedikçe nefis afetinin belasından kurtulamaz. Akıl insanı Hakk'a çeker, nefis ise dünyaya. İnsan bu nefsin elinden acizdir, bütün isyanlar bu nefis yüzünden ortaya çıkar. Böyle olunca da nefsi bir şeyhe teslim etmek gerektir.

Bu ten nefse ana gibidir, gıdasını bu nefis tenden alır. Gıdasını çok verirsen galip olur, kuvveti artar dünyayı talep eder. Ruha galip olur, aşağılık olup ruh Hakk'a yol bulamaz. Gıdasını kestiğinde canını bu nefsin elinden kurtarırın. O zaman ruh bedende sultan olur, can ve tende onun istediği olur.

Eğer Hakk'ı talep edersen onu bulursun, gayrisini talep edersen Hakk'ı bulamazsın. Eğer dünyayı istersen Hak onu verir, o zaman ahiretten mahrum kalırsın ey ahmak!

Dünyayı isteme, ondan vazgeç, bu şekilde Yüce Allah'a yol bulursun. Nefsin seni dünya nakşıyla aldatmak ister, nefis dünyaya meyillidir, onu ister. Dünya süsüyle seni aldatır, aldanma gel, zira ihtiyar sendedir. Gece gündüz hep çalışıp dünyayı istersin, ferdayı ise unutursun. Ahiret işini hep yarına bırakırsın, türlü özür ve bahaneler sunarsın. Ahiretin müridi ol, bu dünya meşgalesi seni aldatmasın.

Doğu padişahının, oğluna batı padişahının kızını nikâhlaması (89^a-92^a)

Görünüşte bir kızı bir erkeğe verirler ki, onlardan dünyaya bir çocuk gelsin.

Zahirde herkes erlik yapamaz, erlik tohumu yoktur, çocuk yapamaz. Çocuk olmaz ondan, böyle olan adam kadın gibidir.

Bir şeyhin Kaf Dağı taraflarında dört müridi vardır, Azrail onların katına gelir ve hepsinin ömrü son bulur. Onların canını almaya geldiğinde şeytan da imanlarına kastetmeye gelir. Bir nefeste hepsine erişir, mürşit olan ise bu işe kadir olur. Buna kadir olan evliyâ-yı kiramdır, kadir olamayana ise seccade haramdır.

Niceleri çok kelim söylediler, ama hiç kimse dil ile selamete eremedi. Bu yolda canı başı vermek gerek, bu şekilde maksuda ancak erişilir. Kuru laf ile maslahat bitmez, kişi maksuduna eremez. Nefsin tuzağından kurtulmadın, aşk dilinden haber almak istersin. Bir mürşide varmaya ar edersin, niçin dost yolundan firar edersin. Nefsin seni Hak'tan ayırmak ister, haberin yok ki, bu nefis canına kasteder.

Aşk ateşine yanmanın fazileti (92^a-93^b)

Bugün aşkın ateşine yanmak gerekir, bugün burada yanmayan yarın cehennem ateşine girecektir.

Yana yana kızıl kor olmak gerek, yana yana saf nur olmak gerek. Bir odun yanmaz ise, dumanı tüter ocağı karartır. Dumanından evin içi is pas olur, giydiğin beyaz elbise kara libas olur. Varlığının ateşini gel yak, kül olsun, yanıp aşkın ateşine saf nur olsun. Hakk'ı bulanlar yanmakla bulmuştur, Hakk'a erenler yanmakla ermiştir.

Hakk'ın nurları yanmakla görüldü, Hakk'ın sırları yanmakla bilindi. Nefis yanmakla itminana erdi, yanmakla nefis yarın cennete girdi. Eğer Hakk'ı talep edersen bu aşkın ateşine yan, kişi sevgiliye bu hâl ile vuslat bulmuştur.

Hak katında yan ki makbul olasın, vuslat kokusunu sen de duyasın.

Mizan ve terazi hâlleri (93^b-95^a)

Yarın Hakk'ın mizanı ve terazisi vardır. O mizanın iki gözü vardır, öyle bir geniştir ki ona yerler ve gökler sığar. Dünyada tartılan dünya kumaşdır, orada tartılan ise ilim ve ameldir. Orada sana lazım olacak olan ilim ve ameldir, bu yüzden dünyada bunlar için çalış.

Yarın Hakk'ın divanında mizanın ağır gelsin, ihsanın arştan yukarı çıksın. Gel şimdi gece gündüz ibadet eyle, Hakk'ın emirlerine daim itaat eyle. Yarın orada zevk ü safa süresin, dostun cemaline erişesin.

Güneş ile ay (95^b-97^a)

Güneş semada doğduğunda aydınlığından cümle âlem istifade eder. Onda ne fazlalık ne de noksanlık vardır, doğuşu ve batışı bir karar üzeredir. Ne taraftan baksan

görünür, bütün âlemden seyir olunur. Bir günde tüm âlemi gezer. Ay ise güneşin aksidir, ışığını güneşten alır ve onun aynasıdır. Bu dünyaya bir nazar kıl, sanki aya benzer. Günden güne artar, eksilir, bazen hilal olur.

İnsan da aya benzer, ismi bir değildir, kiminin fazileti çok, kimi âlim, kimi cahil, kimi âkil kimi gafil, kimi kâmil, kimi nakıs, kimi fazıl, kimi zalimdir. Bir kararda değildir, insan. Nitekim ay da böyle noksandır.

Bal arısı (97^a-98^a)

Çiçekten mi, yoksa sudan mıdır arının balı. Eşek arısını gör, bal yapamaz, bal arısına, senden daha büyük boyum posum var diyerek büyüklük taslar. Kendisini bal arısından yüksekte görür. Bal arısı da cevap verir, hadi sözün doğruysa bal yap da bir görelim.

Eşek arısı gider dağdan çiçekler toplar, bal yapmak ister, lakin bal yapacak kovan bulamaz, bal arıları onu yanlarına almaz. Nihayet eşek arısı bal yapamaz ve bal arısı karşısında mahcup olup bir şey söyleyemez.

Âb-1 hayat nerededir (98^a-98^b)

Âb-1 hayat nerededir, uzaklarda arama o yine sendedir. Nazar kılsan gerçi bir damla insanda okyanus ve deryalar gizlidir.

Nazar kıl bir damlada okyanus gizlidir, zerrede de parlak güneş gizlidir.

Kıyamet hâlleri (98^b-99^a)

Ne vakit ki kıyamet kopar, o zaman bu uykudan uyanırsın. Meğerki sen burada uyur imişsin, uyandığında hâlin nice olur görürsün.

Bu uykudan bir türlü uyanmadın, gördüğün hâllerden haberdar olmadın. Ölümde hâlin nice olur, bütün yaptıkların gözüne görününce ne olur hâlin?

Musa olayı (99^a-100^a)

Musa Allah'ı görmek istedi, fakat Allah sen varlık dağıcı fâni kılmadın, beni göremezsün diye hitap etti. Nihayet bir dağa tecelli edince de Musa Allah'ın nurundan kendinden geçti ve mahvoldu.

Acep ona kim yol bulabilir? Gece gündüz ah eyle, Hak Teâlâ'dan lütuf ersin.

Ey âdemoğlu, müminin kalbi beytullahtır, müminin kalbi arşullahtır, bunu iyi bil!

Yedi seyyare (100^a-101^a)

Gökyüzünde yedi yıldız vardır, yedisi de semada döner. Yedinci gökte devreden Zuhaldır, altıncıda Müşteridir, Merih beşinci göktedir, Güneş dördüncü göktedir, üçüncüde Zühre ikincide Utarid vardır. Ay, Dünya göğündedir, bunların her biri bir görevdedir.

Müşteri ana rahmindeki kanı et yapar, Merih kemikleri oluşturur, Güneş ona sûret verir. Dört ay on günlük olunca cana gelir, altı yıldız birlikte onu besler.

Yedi yıldızın her biri bir isme mazhardır; Zühal Rab ismine, Müşteri Alîm ismine, Merih Kâhir ismine, Şems Nûr ismine, Zühre Musavver ismine, Utarid Muhsî ismine, Ay Mübîn ismine mazhardır.

Hak Teâlâ bu âlemin sırrını Âdem'de gizlemiştir (101^a-103^b)

Allah önce Âdem'i yarattı ve onunla da tüm âlemi aydınlattı. Âlemin sırrını Âdem'de gizledi, ibret nazarıyla âleme bakın, dedi. Âlemde ne varsa Âdem'de de

vardır, ibretle bakıp can gözünü aç. Bu âlemde şehir var, sende gönül; şehirde kale var, sende tevhid; şehirde halkı koruyan kaledir, tevhid ise gönül şehrine kaledir.

Bu âlemde pazar var ise gönül şehrinde de vardır; iyi kötü bu âlemde var ise gönül şehrinde de vardır. Gönüldeki iyi şey aşk ile muhabbettir, kötü şey ise fasit fikir ile sıkıntıdır.

Bu âlemde fâni yâr vardır, gönül şehrinde baki yâr vardır. Bu âlemde bahçe ve bağ var ise gönül şehrinde de vardır. Bu âlemde türlü nehirler var ise gönül şehrinde de sonsuz ilimler vardır.

Tüm mahlûkatın en şereflişi insandır, onun da şereflişi insan kalbidir. Allah kudretinden ona verdi ve ona emanetler yükledi.

Gök ehlinde ruhani kuvvet var, yer ehlinde ise cismani kuvvet vardır. İnsanda her ikisi de bulunur, onun için Mevla'nın emanetine sahip olur; ancak daha sonra bu emaneti unutup zalûm ile cehûl ismini almıştır.

Ben ve senden murat nedir (103^b-104^a)

Ben sen dediğin Hakk'ın mutlak varlığıdır, ona dönecektir. Bu ben ona işarettir, yine ondan ibarettir, sen ona racidir.

Ben sen arız oldu, sen ben adını ondan aldık, ne zaman ki sen ben koyduk, o esnada perde yok olup gitmiştir.

Misafir nedir? (104^a-106^a)

Misafir yol eridir, halktan Hakk'a azmeder, kendi özünden firar eder. Nice mekânlar seyreder, insan-ı kâmil olur, fenayı ihtiyar eder.

Evvelce zaten yok idin, yine Hak'ta kayıp olsan, mertebeler katederdin, vahdette karar kılardın. Bu akıl ile nefsi bir kenara bıraksan arş ile kürsüyü geçerdin, sana feleklerden yukarısı gezinti mekânı olurdu. Bunları geçtin, Mevla seni yere düşürdü, güzel bir sûrete koydu ve insanda karar kıldın.

Güneş semanın dörtte birini tamamlayınca kuşluk vakti erişir, istivaya çıkınca da öğlen vakti gelir; güneş batıya yaklaşınca ikindi vakti gelir, bu namazı kılan cennette kendine yer bulur, güneş batsa akşamın vakti gelir, bu namazı kılan Hak cemalini ihsan eder, yatsı namazını imsak vaktinden evvel kıl, vaktini zayi eyleme ki yarın orada pişman olmayasın.

Zaman mehdisinin çıkması (106^a-109^a)

Mehdi Resul'ün ailesinden Fatma'nın oğludur, zamanının yücesidir, halkı şüpheden kurtaracaktır. Bir gün dünyayı zulmet kaplayacak, bozgunculuk ve lanet dolduracak, mehdi işte o zaman çıkacak ve adaletiyle hükmedecek. Yedi yıl, beş yıl duracak ve bu dünyadan gidecektir, ya da ömrü dokuz yıl olacaktır.

Gökyüzü tekrar dönmeye devam edecek, bu kez de zaman mehdisi İsa gökten inecektir. Felek kapıları açılacak, koltuğuna melekler girip onu yeryüzüne indirecektir. İsa'nın adaletinden ve bilgisinden yeryüzü adalete kavuşacaktır.

Şam'da bir minare vardır ve İsa inip oraya varacaktır, âlem ihsanıyla dolacaktır. İsa yeryüzüne ikindi vakti inecek, henüz halk namazını kılmamış olacaktır, bu yüzden halka imamlık yapacaktır, sözünden çıkan da imanını yitirmiş olacaktır.

Neticede yeryüzü yeniden adalete kavuştuğunda kıyamet yakındır, demektir.

Bütün eşyada Hak hazırdır bunu bil, tamamı Hakk'ı tespih ederler nazar kıl. Tüm eşyanın canı vardır, canı olanda canan da gizlidir.

Resul bir gün bir direğe yaslanır ve hutbe okurdu. Minbere çıktığında direk onun ayrılığında ağlardı, peygamber o zaman o direği bağrına bastı ve dedi ki, o direk cennette bana minber olacaktır. Direk bunu işitince sevindi ve ağlaması kesildi.

Bir gün Musa da bir tenhada yıkanıyordu ve orada bir taş vardı, elbiselerini o taşa koymuştu, Musa yıkanırken taş onun elbiselerini alıp kaçtı. Musa asasıyla onun ardına düştü ve taşa erişti. Asasıyla ona vurup elbiselerini sordu, Hak öteden nida kıldı, ben Allahım diye ağaç tarafından.

İnsanların bazısının tarikat yolunda boyun vermemesi (109^a-114^b)

İnsanların çoğunun duasının Hak katında kabul olmadığını görürsün.

Hakk'ın yoluna boyunlarını vermezler, Hakk'a davet etsen kabul etmezler. Sözle biz Hakk'ın yolundayız derler, bu yola gir desen firar ederler. Varıp bir mürşide teslim olmazlar, mürşidin sözüyle amel etmezler.

Dünyanın yolu ikidir, biri düz biri de yokuştur. Biri cennet biri cehennem yoludur. Mümin daima cennet yoluna gider. Fasık ise cehennem yoluna, sağına değil de soluna gider. Sağa giden cennet yoluna, sola gidense cehennem yoluna varır. Cennet yolu zordur, yokuştur, nefis bu yüzden ondan hazzetmez, sürekli kaçır. Daima dünya yoluna gitmek ister, seni cehenneme iletmek ister. Zira bu nefis dahi hayvan gibidir, hayvan yokuşu sevmez, düze gider.

Düz yolun batağı, çamuru çoktur, yokuşun ise batağı çamuru yoktur. Hayvani nefis de hayvan gibi düze gitmek ister, isyan çamuruna batmak diler. Tarikat yolu bu nefse ağır gelir, ibadet, taat bu nefse çok zor gelir. Nefis bu yüzden bu yoldan firar eder.

Hakk'ın yoluna gir kaçma bu yoldan, Mevla'nın sevdiği kullarından olasin.
Hakk'ı seven Hak yolunda çalışır, varır Hakk'ın dostlarına karışır.

Bu yolda gitmeyip ya nereye gidersen, cennet yolunu bırakıp hangi yola gidersen? Acaba şeytan yolunu mu yoksa cehennem yolunu mu tercih edersin? Şeytanın sözüne mi uyarsın, canını cehennem ateşine mi atarsın?

Dünyanın terki bütün ibadetlerin başıdır.

Gece gündüz dünya için çalışırsın, fakat ahirete gelince hep özür beyan edersin.
Gel beri, ömrünü boşa geçirme, yarın ukbâda Mevla bu ömrün hesabını sorar.

Bir örnekle bunu temsil edeyim. Bir efendinin Hindistan'a kumaş almak üzere gönderdiği bir kulu var. Bu kul, gidip aldığı o güzel kumaşları yolda gelirken kaybetse, haramilere kaptırsa ya da boşa heba etse efendisine nasıl hesap verebilir. İsterse kapısından onu kovar yahut onu zindana atırıp hepse koyar. Dilerse onu köle olarak başkasına satar. Tabi ki böyle kulu, köle diye kapısında kim tutar. Allah da bu kısım ruhları makamından reddeder.

Bu dünyaya gelip de ömrünü yalnız dünyaya hasır etmen reva mıdır? Burada niçin salih amel kılmayasın, yolun doğrusuna gitmeyesin? Yarın Hak huzuruna çağrıldığında ömrünü nerede ve nasıl geçirdiğin sorulduğunda ne diye cevap vereceksin?

Acaba Allah bize nasıl karşılık verecektir, lütfu çok Mevla'm ola ki affedecektir. Yüce Allah kudretinden cihanı var eyledi. Âlemi Âdem için yarattı, âlemin sırrını da Âdem'de gizledi. Âdem'i kendisi için yaratan Mevla, zatına tecelli sıfat eyledi. Bütün isimlerin sıfatı onda mevcut olsun ve melekler de Âdem'e secde kılsın. Meleklerin secde etmesi aslında Âdem'e değil de Hakk'adır. Zira Âdem Hakk'ın yeryüzündeki aynasıdır. Nitekim zahirde Kâbe'ye kıldığımız secde Allah'adır.

Gerçekte secde ev sahibinedir, bu yüzden yüzünü Hakk'a dön ona yakın ol. İblis, Âdem'i sol gözüyle gördü, kör idi, gerçek ev sahibini göremedi. Bu yüzden Âdem'e secde kılmadı ve Âdem'in sırrına vakıf olamadı.

Yağın suya, suyun da yağa karışmamasının hikmeti (114^b-115^b)

Yağı suya döksen suya karışmaz, fırsat bulur ve hemen su üstüne çıkar. Suyu ayağının altına alır. Allah yolunda olan da böyledir, dünya ile hemhâl olmaz ve onun meşgalesine karışmaz.

Tohum benzeri (115^b-118^a)

Bazı tohumların bitirdiğinin içi yenmez, zeytin, hurma gibi; bazılarının ise dışı yenmez, ceviz, fındık gibi.

Ağaç dahi dört türdür; biri yemiş verir kıymetlidir, biri yemiş vermez, kıymetsizdir; yemiş veren de iki türdür, biri aşlanmış biri de kötü huyludur. Yemiş vermeyen de iki türdür, biri kuru ağaçtır odun olur; birinin çiçeği olur dökülür. Bu halk dahi dört türdür, birisi avam, ikincisi hâstır, üçüncüsü havas, dördüncüsü hâssu'l-hâstır. Aşlanıp olgulaşan ağaç yemiş verir ve hâssu'l-hâstır. Türlü yemişler verir ve aşıkları sır nimetiyle doyurur.

Herkes yediğinden tat alır, tüm talipler ondan irşat olur. O çiçek veren ağaç havâstır, üçüncüsü aşlanmayan ağaçtır ve avamın havâssıdır, şeyhe teslim olanın hasıdır. Eğer şeyhin yanında aşlanırsa yemişi tatlı olur, Hak katında makbul kul olur.

O ağacın dördüncüsü yemiş vermez, odun olmaktan başka bir işe yaramaz. Bu avamın eşkıyasıdır, Hakk'ın yoluna gitmeye vesile bulamaz.

Tohumun çeşitleri ve türlü yemiş vermeleri (118^a-119^b)

Bu cihana Âdem'den geldin, anadan doğup cisim ve cana erdin. Bir tohumu yere ekersin, yerden çıkar fidan olduğunu görürsün.

Eğer onu yerde bırakırsan büyür, fakat olgunlaşamaz. Onu çıktığı yerden alıp bahçeye diker ve de aşılsan yemişi leziz olur.

Şimdi anla insan da ağaç gibidir, ağaç misali büyür ve can bulur. Ağaç yerden doğdu, insan ise anadan. Ağaç gibi yalnız bir taneden oldu, yani anadan dünyaya gelip vücut buldu. İnsanı da ağaç gibi yerinden ayırmak gerekir, ana baba kucağından uzaklaştırmak gerekir, yani mekânı tarikatta olmalıdır. Hakikat bahçivani onu tımar edip terbiye eder, yücelip Hak'tan yana azmeder.

Ağacın vücudunu soğuk vurmasın, nefis hevası yemişini söndürmesin. Nefis ateşi onu yakmasın, aklı ve kalbi bu dünyaya akmasın. Nefis arzusu yeller ile esmesin, vücut ağacını Hak'tan kesmesin.

İnsan görünüşte kemâle erince üç hâle uğrar (119^b-121^b)

Bu üç hâle geçerken her birinde nice zahmetlere uğrar. Biri o âlemden cihana gelmesi, ana rahminden cana ermesidir ki bu fâni cihana ağlayarak ve can ile ciğerini dağlayarak gelir.

İnsan doğduğunda onu süt ile beslerler, ne gerekse yapamaz, ayağını dahi basıp yürüyemez. Ateşe düştüğünü bile fark etmez, suya düşse boğulur. Çocuk iken nice cefalar çeker, zevk ü safa nedir, bilmez.

İkincisi büyür ve kendini bilir. yéyip içip gülüp oynamak ister, neye baksa gönlü akar. Nasihat etsen kulağı işitmez, bir an bile ahiret için hazırlık yapmaz. Dünya ve ahiret nedir, anlamaz, bu hâlde çocukluğu geçer, ömrü heba olur. Götürüp onu hocaya

verirler, o çocuğa türlü eğitimler verir ki, Hak'tan yana yüzünü dönsün. Tıfıllık çağı böyle geçer ve buluğ çağına erişir.

O vakit nefis uykudan uyanır ve isyan kuşağını kuşanır. Üçüncü hâl budur ki, buluğ çağıdır onun adı, iyi sakınmak gerekir. Göz daima harama bakmak ister, gönlü dünya zevkine akmak diler. Dünya derdine düşüp gözün açmaz, kendini unuttur, fark bile etmez. Ölüm ahiret önüne gelmez, fâni dünyanın meşgalesine düşer. Yiğitliğin kıymetini bilmez, zamanı geçer, yaşlılığın belirtileri artık başlar. O vakit zayıf olur, mecali kalmaz, artık işleri zorlaşır. Kuvveti gitmiştir, insanın durmaya dermanı kalmamıştır. Huzuru, rahatı elinden gider; ah vah her an dilinden gitmez.

Yiğitlik sermayesi geçti gitti, ömür yaşlılık sınırına yetişti. Pişman olup der ki, ne olaydı şu yiğitlik çağı elime tekrar geçeydi. Bu sermaye ele geçmez bir daha. Zamanını gaflette geçirme, ecel gelince hiç aman vermez, fırsatı geçirme, vaktin var iken Hakk'ı dilinden düşürme.

Kişi varlığından geçmeyince hakiki varlığa erişemez (122^a-123^a)

İki cihan fahri Resul, pervane gibi kendi özünü feda kıldı, vücudu beka bulup ateş olmuştu.

Mahşer günü ondan “ümmetî” nidası gelir, Allah'tan ümmetini kendisine bağışlamasını dileyecektir.

Marifet üç çeşittir

Marifet üç çeşittir: aklî, nazarî ve şühudî. Biri akıl ile biri kalp ile biri de göz ile bililir.

Aklî marifet avamındır, nazarî marifet hâssındır, şühûdî marifet ise 'küntü kenzen'indir.

Müminin miracı olan beş vakit namaz (123^a-124^a)

Dünyaya gelmeden önce bir başka âlemde idin, elbet yolun bir gün geri ona dönecektir. Namazın şekli sana haber verir, kıyam, rükû, secde ve teşehhüt de yazar. Bu teşehhüt şühudu haber verir ve Allah'ın lütuf ve cömertliğini anlatır.

Evvelce bitki makamındaydın ve tüm bitkilerin secde hâlinde olduklarını gördün. Başlarını yere koymuşlar ve secde şeklinde görünürler daima. Rükûun da sana, bitki makamından hayvana yakın olduğunu bildirir.

Hayvanların arkası sürekli büküktür, rükû misali. Kıyamın ise hayvaniyetten insanlık makamına erdiğini anlatır. Zira insan kıyam üzeredir ve aynı zamanda oruç üzeredirler. İftitah tekbiri bütün garazlardan yüzünü döndürdüğünü gösterir.

Namazın münacatı insanı melek makamına erdirir.

Haccın hükümleri (124^a-126^b)

Haccın evvel şartı, malı mülkü ve evladı ayali koyup terk etmektir. Bütün akraba-yı taallukatından ve ona perde olan her şeyden geçmektir.

Beyt-i harama ihram ile girip Bâb-ı Selam'a ermek, o kapıdan girip tavaf etmek, vuslata erip kalbi temizlenmek, Arafat'a çıkıp vakfeye durmak ve bu şekilde hakiki marifete ermektir, hac.

Bu halk ezelde o dost ile beraber, ölümsüz, baki dirlikteydi. En güzel makamda iken, o padişah insanı cisimler âlemine reddetti. Yeri Gülşen iken külhana geldi, bu ten zindanında hapsolup kaldı. Bu berzah âleminde kalmasınlar diye Hak, insanları hac visaline davet eder.

Vatan sevgisi imandandır. Vatanından ayrılan hiç güler mi? Gönül verip bu dünyayı ister mi?

Ruhların o âlemden bu âleme gelmesi (126^b-128^b)

Ezelde aslın nur idi, şimdi nerede o nur. Bu ruhlar yüksek makamda iken, Mevla cisimler âlemine reddetti onu. O pak ruhlar saf bir nur iken esfele inip makamı toprak oldu. Gönül bağlayıp bu dünya zevkine aldandı, bu gafletten gözünü açıp uyanmaz oldu.

Gönül verme, bu bir hayali nakıştır, buna gönül vermek külliye vebaldir.

Bu dünya dahi yalan bir düş gibidir, sen onu var zannedersin, ama o yok gibidir. Buraya niye geldiğini bir kez tefekkür eyle, buradan ne kazanıp ne aldığını bir düşün.

Dünya neye benzer? (128^b-129^a)

Bu dünya bir deryaya benzer, zengine de fakire de acımaz, kim düşerse eline onu boğar.

Canı çıkınca da onu dışarı atar, o zaman toprağa düşer, gece gündüz işi budur onun, tuzak kurar insana daim.

Musa Peygamber'e beş şeyin vahyedilmesi (129^a-131^a)

Birincisi ilim, ikincisi rıza, üçüncüsü taat, dördüncüsü zenginlik, beşincisi rahattır.

Güneş kanlı gökte devreder (131^b-147^a)

Güneşin üç yüz altmış köşesi vardır ve güneş üç yüz altmış melek ile görevlendirilmiştir. Her bir melek bir köşesinden çeker, onu batıya ve doğuya iletirler.

Allah evvela Ahmet'in ruhunu yarattı, ondan da diğer nebileri halk etti. Tüm ruhlar o Resul'ün ruhundan ayan oldu.

Yarın mahşerde herkesin onun livâü'l-hamd sancağı altında toplanmak istemesi, bunun bir alameti değil midir?

Kadın ile meşveret et, ama onun sözünün hilafını yap; zira kadınlar eğriden yaratılmıştır ve eğrinin de hilafı doğrudur.

Allah bu insanı anasırdan yaratmak istedi, parça iken Hak insanı nasıl terkip etti? Hak Teâlâ kudretinin varlığını ispat etmek için Âdem'i nasıl yarattı?

Cebrail'e emredip in yerden toprak al, dedi. Cebrail indi yerden bir avuç toprak almak istedi, fakat toprak Cebrail'e yemin verdi ve toprağından bir parça vermedi, takatim yok diye arz eyledi. Cebrail Mevla'ya geri dönüp durumu arz eyleyince bu kez Allah Mikail'e emretti. Bu kez de toprak Mikail'e kasem verdi ve toprağından bir parça vermedi. Mikail de toprağı almadan geri döndü. Bu sefer Allah İsrail'e aynı durumu emretti. Toprak İsrail'e dahi kasem verdi ve kendisinden bir parçacık bile vermedi. İsrail de eli boş dönünce bu sefer Mevla Azrail'e emreyledi. Eğer toprak razı olmaz ise zorla al, dedi.

Azrail yere indi, toprak ona yemin verdi, Azrail, emre itaat et Hakk'a inat etme, diye toprağı uyardı. Azrail bunun üzerine bir avuç toprak aldı ve yeryüzünden kırk arşın toprak eksildi. Sevgi suyunu Âdem'in toprağına yağdırdı Allah, kudret eliyle kırk gün onu yoğurdu. Üç yüz altmış güneş ile ona aydınlık verdi, kalbini kırk yıl içinde yoğurdu. Üç yüz altmış kez ona nazar kıldı Mevla, bu şeref Âdem'e yetmez mi anla. Yer ve gök altı günde yaratıldı.

Hak Âdem'in ruhuna kendi ruhundan üfürdü ve insanın kalbi Hak elinden fetih buldu.

Yeryüzüne onu halife kıldı ve ona türlü ihsanlar ile yücelik verdi. Meleklerle secde emrolundu, melekler secde ettiler, ancak melun İblis secde kılmadı, o anda onu

sürdüler. Âdem'in gönlü üns tutsun diye Allah Havva'yı yarattı, dost cemalini de Havva'nın yüzünden müşahede etmesi için ona yâr etti.

O Azazil-i laîn kastedip Âdem'e o yasak olan buğdayı yedirdi ve Âdem cennetten sürüldü. Allah, ben seni nefsanî zevkler için yaratmadım, yarım gün cennette kaldın ve emrime itaat etmedin, diye Âdem'e hitap etti.

Bu dünya müminin zindanıdır, kâfirin ise cennetidir. Eğer akıllı isen hâlini buradan anla, hangi fırkadan olduğunu yokla, talihini gör ve falına bak. Mümin olan hiç bu zindanda durmak ister mi? Gönlü burada misafir olmak istemez, dostun visalini arar.

Hak şöyle buyurdu: “Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben o kuluma bir arşın yaklaşırım, kim ki bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yakın olurum. Bana yürüyerek gelene ben koşa koşa rüzgâr gibi varırım.”

Peygamber (a.m) da kıyamet günü başını yerden ilk kaldıran ben olacağım, demiştir. Onun peygamberliği o kadar güçlüdür ki, yeryüzünün tamamı ona mescit kılındığı gibi tüm insanlığa da imam olmuştur.

Diğer peygamberlerin tamamının gücü ancak onunki kadardı, diğer peygamberler mahşer gününde nefsî nefsî derken peygamberimiz ümmetî ümmetî diyecektir. O hâtemü'l-enbiyâdır, ondan sonra bir daha nebi gelmeyecektir, ama diğer peygamberlerin tamamı birbirinin ardınca gelen birer rehnümâdırlar. Peygamberimiz bütün ağaçların yemişidir, diğerleri ise onun budaklarıdır.

Bu din Âdem zamanında buğday mesabesindeydi, İsa vaktinde hamur oldu, Muhammed (a.m) gelince de pişti, olgunlaştı.

Bu ruh bedenle bir araya gelince iki çocuk meydana geldi, biri kalp biri de nefis. Biri erkek biri dişidir, erkek ataya, dişi anaya benzer. Kalp erkek, nefis dişidir. Kalpte nurani sıfat var, nefiste ise hayvani sıfat vardır. Nefsini pervane gibi mum ateşiyile yak ki, vücut şem makamına ersin. Âdem'in bedenindeki kalp, arş gibidir.

Can Yusuf'unun sır gülşeninde seyran etmesi için; nefis Zeliha'sının elini, parmağını kesmesi ve bundan acı duymaması için; mahzun gönlün Yakup gibi ah etmesi için şimdi talibe bir kâmil mürşit gerekir.

Yumurta vücudundan bu can azat olmadıkça kuşluk makamına erip havada uçamaz. Şeyhin himmetinin kanadına teslim olmalı ki, şeyhin eğitimiyle yumurtadan dışarı çıkabilsin. Git bir şeyhe mürit ol, zira müritlik Hak sıfatıdır ve Allah sana bu sayede tecelli kılar.

Gönlünde zikir yer eden bir talip, yerde kök bağlayan bir ağaca benzer.

İbrahim Peygamber dört kuşu kesti ve onların kemiklerini bir yere topladı. Hak Teâlâ kudretinden onları eski hâllerine geri çevirdi.

Yusuf Peygamber'e uykusunda on bir yıldız, ay ve güneş secde eder (147^a-147^b)

On bir yıldız, on bir kardeşi temsil ediyordu, güneş ve ay da babası ile anası idi. Bu rüya gerçekleşti ve ona secde ettiler.

Düş, dört kısımdır: rahmanî, ruhanî, nefsanî ve şeytanî. Düşünde uçmak, okumak, âlimler görmek ruhanî sıfatın düşleridir. Hayvanî sıfatlar görse, bunlar nefsanî düşlerdir. Şeytanî düşler ise Hakk'ın düşmanıdır.

Rüyada yıldız, ay ve güneş görmek (147^b-151^a)

Gökyüzü gönül hatasıdır, yıldız ruh nurudur. Güneş ve ay ruhanidir.

Kanaat, bitmez tükenmez bir hazinedir. Kanaat ehli velidir, bilinmez. Velinin öldüğü zaman teni çürümez.

O Resul Hakk'ın mazharıdır yeryüzünde, tüm herkese imam odur ve herkes Hakk'a onunla yol bulmuştur. Ne gariptir ki, gafil yatarsın, bugün uykudan uyan artık, gözünü aç. Riyazet kıl, nefsini yokuşa sür ki menzile tez varasın. Bu dağların kışı gayet zor, bu kara parçasından geçmek çok yorucudur.

Bir gün Resul-i Ekrem'in önünde bir kadın yolda gidiyordu, kendisine sual olundu, böyle nereye gidiyorsun, diye. Kadın, cennetin kapısını açmaya gidiyorum, dedi. Nasıl oldu da cennetin kapısını açmaya bu şekilde layık oldun, diye sorulduğunda da, birkaç çocuk anasız babasız kalmıştı, onlara karşılıksız baktım, onları terbiye ettim, buluğ çağına kadar aç susuz bırakmadım, Allah'tan başkasına da muhtaç etmedim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber(a.m) da git var cennetin kapısını aç, zira buna layık olmuşsun, dedi.

Mümin, müminin aynasıdır.

Kâmillerin kalbi talibe aynadır. Kalbini temiz tut, şüphesi kalmasın gitsin. Saf olmayan kalbe Hak nasıl tecelli eder?

Bu dünya sevgisini kalbine örtü yaptın, bu yüzden kalbini zulmet kapladı.

Cebrail'in gelip Resul-i Ekrem (a.m)'in göğsünü açması (151^a-152^a)

Yüce Allah: "Bizden birtakım izler taşısın ve vuslat suyundan ona içirelim diye, onun göğsünü açmadık mı?" diye buyurdu.

Cibril-i Emin o Resul'e erişti, kalbini açtı, tutup yüreğini yardı, uyuşmuş bir kanı vardı onu içinden çıkardı. Kalbini arıtp temizledi, tekrar yerine koydu.

Gül yüzü değişmiş, özü nura gark olmuş, sözü şekerden tatlı olmuş, dilinden gül suyu dökülüyordu. Allah u zü'l-celal bundan sonra Resul-i Ekrem'i yanına davet etti, ona miracı nasip etti, vuslat şarabından sundu.

Âşık ile maşuk bir araya geldi, gönül maksudunu buldu, gizli sırlar hep açıldı, örtü aradan kalktı. Vahdet illerine erdi, dostun cemalini gördü, şefaata makamına erdi ve cennet kapısını fethetti. Eğer sen de Resul-i Ekrem'in ümmetiysen ona kalpten yâr ol ki, yarın sana şefaata eylesin ve cehennem azabını görmeyesin. Kalbini silip pak eyle, özünü fâni kılıp toprak eyle, gel rabbini idrak eyle.

Aşure ayı ve vasıfları (152^a-156^a)

Muharrem ayından haber verip bu ayın sırrına biz de erelim. Resul-i Ekrem bir kişi bu ayda oruç tutarsa Allah ona bin şehidin sevabını verir, hac ve umre yapmış gibi olur, altmış yıl namaz kılmış kadar sevap alır, diye buyurdu. Hak cenneti aşure günü yarattı, o gün süsledi. Yine arşı, göğü, Cebrail'i, İsrail'i, Mikail'i ve Azrail'i de aşure günü yarattı. Âdem ile Havva'yı aşure günü yaratıp cennetine koydu. İbrahim peygamber anadan o gün doğdu ve ateşten o gün kurtuldu. Musa'nın kavmi denizden o gün geçti.

Nuh Tufan'dan o gün kurtuluşa erdi. Yakup'un görmeyen gözüne o gün nur verildi ve Hakk'ın emriyle Yakup'un gözü o gün gördü. Yunus, balığın karnından o gün kurtuldu ve hayata kavuştu.

O gün Süleyman'a padişahlık verildi ve Süleyman da tüm cihana o gün hükmetmeye başladı. Eyüp o gün kurtlarından şifa buldu, İsa Meryem anadan o gün doğdu. İdris nebi o gün cennete girdi, o gün Hak Âdem'in duasını kabul etti. Davut'un suçu o gün bağışlandı, hem on sahabeye o gün cennet müjdelendi.

Kıyamet günü o gün olsa gerek, her kişi o gün ne yaptıysa karşılığını bulsa gerektir. Aşureye ayak bastığında saadet güneşi başına doğar, aşına misk ile amber katılır. Aşure müminlerin bayramıdır, âşıkların zevk ile seyranıdır, Hakk'ın bize lütf u ihsanıdır.

Laf-ı güzaf ile iş bitmez, dil ile kişi maksuduna eremez. Bu yolda ehl-i hâl olmak gerektir ya da ehl-i hâle teslim olmak gerektir. Soyunup meydana girenler ve can verenler bugün canana erişmiştir.

Ey oğul! Ben seni düşümde kurban ederken gördüm, bunda Hakk'ın bir işareti vardır, dedi nebi. Oğlu İsmail babası İbrahim'e, Hakk'ın emridir, sana söyleneni yap babacığım, korkma beni sabredenlerden bulacaksın, diye cevap verdi. Bunun üzerine İbrahim oğlunu kurban yerine ilettili, oğlu atasına her hâliyle teslim oldu, İbrahim oğlunun elini ayağını bağladı, bu esnada ciğerini dağladı, üzüldü ve ağladı. Hakk'ın emrine uyarak kibleye karşı yöneldi, kurban etmeye kast eyledi, bıçağı boynuna çaldı. Ardından İsmail babasına dedi ki, babacığım elimi ayağımı bağla ki sana zahmet vermeyeyim, can acısıyla sana zarar vermeyeyim, yine gözlerimi bağlayasın ki, görüp de şayet bana acımayasın.

Bıçağı çaldı kesmedi, ama taşa vurduğunda taşı yardı. Ey bıçak, bu sert taşı kestin de niçin şu nazik bedeni kesmedin? diye sordu nebi. Allah bıçağı dil verdi ve onu konuştu: Ey İbrahim, sen bana onu kes dersin; ama Mevla'm kesmeme izin vermez, bana kızma.

Bu sırada Cebrail gökten kınalı bir koç ile iner ve Hakk'ın selamıyla kurbanının kabul olduğunu, bu koçu kesmesini İbrahim peygambere söyler.

Gel ey talip! Sen de bugün canını Hakk'ın yoluna kurban et, bir mürşide bende ol, ta ki selamete eresin.

Yusuf vakası (156^a-160^a)

Yusuf, babasına; düşümde on bir yıldız ile güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm, diye anlatır. Babası da, asla bu rüyayı kardeşlerine anlatma, zira şeytan apaçık bir düşmandır, diye onu uyarır. Kardeşleri, babamız Yusuf'u bizden çok seviyor, diye aynı görüşte birleşmişlerdir.

Kardeşlerinden biri Yusuf'u öldürelim, birisi de onu öldürmeyelim kuyuya atalım, der. Sonra bir gün kardeşleri Yusuf'u babalarından oyuna götürmek için istediler. Yakup, onu kurdun yemesinden ve ona sahip çıkamamanızdan korkarım, dedi.

Biz kalabalığız, onu gözetleriz, nasıl olur da kurt yéyebilir, dediler. Bir dağda on kurt Yusuf'a saldırırken bir kurt hepsini kovmuştu, şimdi nasıl olur da kurt onu yer? Kardeşleri bu kez Yusuf'un yanına gelerek babalarından kendileri ile gelmeleri için izin istemesini talep ettiler. Nihayet babalarından izin çıktı ve şehrin dışına gittiler. Dışarıda bir kuyu vardı, Yusuf'u bağlayıp kuyuya attılar. Atalarına ağlayarak geri döndüler ve babalarına biz yarışmaya gitmiştik, elbiselerimizin yanına da Yusuf'u bırakmıştık, Yusuf'u oracıkta kurtlar yemiş, bize inanmaz mısın dediler. Yusuf'u kurt yedi diye inandırmak için onun kanlı gömleğini de getirdiler.

Yakup'un gözleri kanlı yaş doldu bu ayrılıktan. Yakup'un hüznüne dağlar taşlar bile ağladı. Yusuf üzüntülü bir hâlde kuyuda duruyorken Cebrail yetişti ve ona bir gömlek giydirdi. O sırada bir kabile oradan geçerken kuyudan su almak istediler. Bir kişiyi kovayı salıp su almak istediğinde Yusuf o kovaya tutunarak kuyudan dışarıya çıktı. O kişi Yusuf'u alıp kabileye getirdi. Bu arada Yusuf'un kardeşleri geldiler ve bizim kölemizdi evden kaçtı dediler. Kafilenin başı Mısır sultanının hazinedarı idi, o zaman Mısır sultanı da Melik Reyyan idi. Kardeşleri Yusuf'u o kabileye yirmi akçeye

sattılar. Kafile halkı Yusuf'u alıp Mısır'a getirdi. Mısır padişahının veziri Yusuf'u ağırlığına altına satın aldı ve eve getirip ona türlü ipekler giydirdi. Karısı Zeliha Yusuf'u görünce ona âşık oldu.

Zeliha Yusuf delikanlı olunca ondan faydalanmak istedi; ancak Yusuf onun yüzüne bakmadı bile. Yusuf rabbime isyan etmekten korkarım, yarın dergâhına vardığımda nasıl cevap verebilirim diyerek Zeliha'yı reddetti. Zeliha Yusuf'u sıkıştırınca az kalsın meylediyordu; ancak Allah Cebaril'i gönderdi ve cahillerin amelini işlemesin diyerek onu uyardı.

Yusuf kaçarken Zeliha arkasından gömleğine yapıştı ve gömlek yırtıldı. O esnada Zeliha'nın eşi eve gelip onları bu hâlde görünce hiddetlendi ve nedir bu hâliniz diyerek sual sordu. Zeliha, Yusuf bana saldırdı, diyerek yalan söyledi. Bu sözü işiten Yusuf çok üzüldü, beşikte yatan bir oğlan çocuğu vardı ve o dile gelip doğruyu söyledi. Eğer Yusuf'un gömleği önden yırtıldıysa Zeliha doğrudur, eğer gömlek arkadan yırtıldıysa Yusuf haklıdır, dedi. Baktılar ki Yusuf'un gömleği ardından yırtılmış. Zeliha'nın eşi Yusuf'a, senin suçsuz olduğunu biliyorum, sen onu affet, senden hevesini almak istedi, dedi.

Bu haber Mısır'a yayıldı, on sekiz kadın bir araya gelip Zeliha'nın katına vardılar. Bir kölen varmış, ona âşık olmuşsun, diyerek Zeliha'yı kınadılar. Bunun üzerine Zeliha, kadınların ellerine birer portakal birer de bıçak verdi.

Yusuf'a da dedi ki, git güzel elbiselerinden giyin ve karşımıza çık. Yusuf süslenip onların yanına vardığında kadınlar hayretlerinden kendilerinden geçip meyve yerine ellerini doğradılar; ama bunu hissetmediler bile. Bu insan değil, bir melek, dediler ve hepsi birden ona âşık oldular.

Derler ki, Allah on güzellik yarattı ve dokuzunu Yusuf'a verdi. Yusuf bu kadar güzelse, acaba onu yaratan kim bilir ne kadar güzeldir.

Neticede Zeliha Yusuf'u zindana attırdı. Yusuf zindana iki kişi ile beraber girdi. Biri saki idi biri de padişahın ekmekçisi. Saki rüyasında su dağıttığını, ekmekçi de başının üzerinde ekmek tuttuğunu görürler. Bu iki kişi Yusuf'tan bu rüyayı yorumlamalarını talep eder.

Yusuf: "Ey Saki, seni padişah zindandan çıkaracak ve şarapçısı yapacak; ekmekçiyi ise asacak ve onun başını kuşlar yeyecek." der. Sonra da Yusuf sakiye, beni padişah katında an ola ki padişah bana şefkat eder de bu zindandan çıkarım, diye tembihler. şeytan sakiye Yusuf'u unutturdu ve Yusuf zindanda yedi yıl kaldı. Bir ara Cebrail geldi ve niçin sakiden medet umdun Mevla varken diyince Yusuf istiğfar eder ve Allah'tan bağışlanmayı diler.

Günlerden bir gün Melik Reyyan düşünde, Nil nehrinin kuruduğunu, yedi semiz öküzün yedi zayıf öküzü yediğini ve yedi kuru otun yedi yaş otu yediğini görür. Padişah rüya tabircilerini toplayıp rüyasının yorumunu ister, fakat rüya tabircileri bu farklı bir dş, tabirini bilemiyoruz, derler. Saki bu esnada zindandaki Yusuf'u hatırlar, padişaha o bu rüyanın tabirini bilir diyerek ondan izin ister ve doğru zindana Yusuf'un yanına gider.

nce ondan kendisini bağışlaması için özür diler, ardından da padişahın rüyasını anlatıp yorumunu ister. Yusuf, yedi yıl bolca tahıl ekin, sapıyla beraber onu saklayın, zira yedi yıl kıtlık olacak diye söyler. Gelip padişaha bildirince padişah Yusuf'u tanır ve onu zindandan çıkarır.

Yusuf'un sıkıntıya düşmesine evvel dş sebep olmuştu, yine sıkıntıdan kurtulmasına dş sebep oldu.

Padişah bunun üzerine Yusuf'u kendisine vezir yapar ve öldüğünde de Yusuf Mısır'a sultan olur. Yusuf Hakk'a hamd ü senalar eyleyip sonra da Zeliha'yı bulup kendisine eş edinir.

Hak Teâlâ'nın Musa Peygambere vahyi (160^a-161^b)

Bir gün Musa peygamber yâ İlahi! Ben fakir, hasta ve aciz bir kulunum, bana derman ver, diye niyazda bulundu. Mevla da şöyle cevap verdi, garip odur ki benim gibi dostu olmasın, hasta odur ki benim gibi tabibi olmasın, fakir odur ki benim nimetlerimden nasibi olmasın. Ya Musa her ne zaman ki sana mal mülk verilse onun hesabını an, ne zaman ki dünya verilse ölmeyi hatırla, bir günaha kast eylesen cehennemi an, yemek yemeye sofraya otursan açları hatırla, başına bir bela gelse dua eyle, hasta olduğunda sıdk ile Allah'a yalvar, zengin olduğunda halkı zenginleştir. Kendi ayıbından fariğ olmadıkça halkın ayıbıyla meşgul olma.

Hak Teâlâ'nın Peygamber'e vahyi (161^b-167^b)

Eğer benden kullarım ahiret istese onlara veririm, bir kulum beni severse ben dahi onu severim. Sevdiğim kişi artık benim gözümle görür, kulağımla işitir.

Bana dua eden kulumun duasını kabul ederim, benden her ne isterse onu veririm, dedi Mevla. Hangi kulum benden korkar ve hayâ ederse, tüm insanlar ondan korkar ve haya eder. Verdiğim rızka razı olursanız tüm dünyayı sizin emrinize veririm. Eğer verdiğime razı olmazsanız nimetlerimi elinizden alırım.

Ben sizi isterim ama siz benden kaçarsınız. Eğer bana itaat etmezseniz rızkımı sizden kesmem; ama itaat edeninizi de daha çok severim. Verdiğim nimetlerden hayır yolunda ihsanda bulunursanız sizin için hayırlıdır, eğer ihsanda bulunmazsanız sizin için zarardır. Rızkınız biter diye korkmayın, zira benim hazinem boldur.

Ne hikmetse cehennemi kazanmak için çok uğraşırsınız; ama cennetimi az pahaya almazsınız.

Hak Teâlâ insanoğlunun şu durumlarına şaşığını ifade eder: ölümün varlığını bildiği hâlde daima rahat içinde güler; kabirin varlığını bilir gece gündüz mal kazanmak için uğraşır; dünyanın geçiciliğini bilir gönlü rahat ve emindir; dili âlim, kalbi cahildir; teni suyla temizlenir ama gönlü temiz değildir; halkın ayıbına nazar kılar, ama kendi kusurlarına hiç bakmaz.

Mevlâ şunları söyler insanoğluna: “Dünya amelini ölmezmiş gibi işlersin. Ebedi baki kalacakmış gibi dünya malını toplarsın. Her gün ömrün eksilir bilmezsin ve her gün rızık gelir hamt etmezsin. Aza kanaat kılmazsın, çokla doymazsın, ben senden utanırım sen benden hiç utanmazsın, beni unutup halkı anarsın, halktan korkar ama benden emin olursun, kendi endişene düşüp ahireti unutursun.”

Allah yine şunları söyler: “Ey Âdemoğulları! Şunlardan olmayın, âbitler sözünü söyler ama fasıkların amelini işler, verirsin kanaat etmez vermezsin sabretmez, halkı hayra davet ederler kendileri işlemezler, halkı şerden men ederler kendilerini men etmezler, halktan vefa isterler kendileri kimseye vefa etmezler. Bu dünyada âbitler, zahitler, benden korkan yiğitler ve süt emen bebekler olmasaydı gökleri demir yapardım, yerleri tozu duman ederdim, gökten yağmur indirmez ve hiçbir şey bitirmezdim, onlara da azap ederdim. Artık dünya sevgisini gönlünüzden çıkarın, zira benim muhabbetim onunla bir arada olmaz.”

Bütün hikmetlerin başı Tanrı’dan korkmaktır, zenginliğin hayırlısı kanaattir, güzelliğin hayırlısı takvadır, nimetlerin hayırlısı sağlıktır, hazırlığın hayırlısı yalan söylememektir.

Yine Allah şunları söyledi: “Söylediğiniz sözü kendiniz yapmazsınız, malı toplarsınız ama yemezsiniz, bir gün tövbe eder yarın bozarsınız, yoksa katınızda ölümden kurtulmaya belge mi vardır.”

Hak Teâlâ buyurdu ki: “Ey Âdemoğlu! Sabır ve tevazuda ol ki seni yücelteyim, gece gündüz istiğfar et ki seni bağışlayayım, şükret ki artırayım, benden iste ki vereyim, tövbe et ki tövbeni kabul edeyim, sadaka ver ki malına bereket vereyim, akrabalarına bak ki ömrünü artırayım, benden afiyet iste ki daima sağlık vereyim. Şunu bilin ki ben, sizin sûretinize ve malınıza bakmam, yalnız amelinize bakarım. Ben padişahım bana benzer bir padişah yoktur. Her kim gündüz oruç tutsa ona bolca nimet veririm, tövbe etse azabımdan emin ederim.”

Cennetin vasıfları (167^b-171^a)

Cennetin sekiz kapısı vardır, her cennette yetmiş bin bahçe vardır, öyle ki köşk içinde köşkler vardır, her köşkte yetmiş bin avlu ve her avluda yetmiş bin ev, her evde yakuttan yapılmış yetmiş sofraya, her sofrada yetmiş cevherden yetmiş kap vardır. Ve her çanakta yetmiş bin türlü yemek vardır. Her köşkün içinde kızıl altından yetmiş bin taht vardır, her tahtın üzerinde yetmiş bin döşek vardır, her tahtın çevresinde yetmiş ırmak vardır. Her ırmağın kenarında yetmiş bin türlü yemiş, her evde yetmiş bin çadır vardır. Her döşegün hurisi vardır, her hurinin de yetmiş bin kölesi vardır. Her sarayın üzerinde yetmiş bin kubbe, her kubbede ise gözlerin henüz görmediği ve kulakların işitmediği, gönüllerden henüz geçmemiş, kimsenin vasfedemediği, Rahman’dan yetmiş bin hediye vardır.

Dahi nice türlü yemişler var, istediğiniz kuşlar vardır. Orada hasta olmak yoktur, ölmek yoktur, keder yoktur, namaz ve oruç yoktur, hac yoktur, savaş yoktur, beylere itaat yoktur, kadı ve naip olmadığı gibi davacı da yoktur.

Bir gün Hak Teâlâ Davut'a şöyle dedi: Ey Davut! Cenneti anıp da bana iştiyakı niçin unutursun? Davut cevaben: Ey Allah'ım sana müştak olanlar kimdir? diye sordu. Hak Teâlâ da şöyle buyurdu: Gönülleri saf olanlar ve muhabbetimden bağı yananlardır; onları ben gönül bahçemden yarattım ve onların gönül yolunu benden başkasından kestim.

Davut da bunun üzerine, muhabbet ehlini bana göster bir göreyim Allah'ım, dedi.

Ey Davut! Falan dağa git, orada benim âşıklarım olan on dört kişi vardır, onlara selam söyle ve siz benim dostlarımsınız de, diye hitap eder.

Davut gidip onları gördü ki, gözlerinden akan yaş çeşme olmuş, ah u figan etmekte. Davut'u gördüklerinde ise kaçtılar. Bunun üzerine Davut: Ben rabbinizden size selam getirdim, ben onun Resul'üyüm, herhangi bir ihtiyacınız var mı diye sormaya geldim, der. Davut'tan bunları işitenlerin gözleri yaş dolar ve bizim Allah'ımızdan herhangi bir hacetimiz yok, sadece bizi yolunda daim eylesin, diye cevap verirler.

Amelsiz dua etmek, yağmursuz buluta benzer. Bir kişinin velev ki dört saat ömrü olsun, bunun bir saatini münacat ile bir saatini nefsinin ıslah etmekle bir saatini dostlarıyla görüşmekle ve bir saatini de helal kazanıp nafaka edinmekle geçirmelidir.

İlim şu üç nesneyi işledikçe kimseye fayda vermez; birisi dünyayı ve ehlini sevmek, ikincisi şeytan ile arkadaşlık etmek, üçüncüsü müminleri incitmektir.

Nakledilir ki; Süleyman'ın bir oğlu vardı ve ecel erişip bir gün öldü. Hz. Süleyman çok hüznüldü, zira bir tek oğlu vardı. Hak iki meleğe emir verdi ve onlar da insan sûretinde Süleyman'ın yanına geldiler. Birisi dedi ki, bu kişi benim ekinimin arasına girip ekinimi bozdu. Süleyman sordu, neden böyle bir şey yaptığını. Diğeri de

dedi ki, bu kişi halkın geğtiği yolun üzerine ekin ekmiş, ben de geçecek yer bulamadım ve ekinin içine girmek zorunda kaldım.

O zaman Süleyman, neden insanların geğtiği yolun üzerine ekin ektiğini, diğerine sorar. Akabinde, şu cevabı alır: “Ey Süleyman sen bilmez miydin ölüm gerđeđini, ölmek için mi oğlunu dünyaya getirdin? Halkın ölüm üzerine olduğunu görmez miydin? Ölümün yolu üstüne niçin böyle bir şey yaptın?”

Ey gafıl! Gözünü aç, ölümün üstüne uğramadığı kimseyi gördün mü? Ölmeden gaflet uykusundan uyan, yarına hazırlık yap ki, öbür taraftaki durağın iyi olsun.

Hak Teâlâ'nın Peygamber (a.s)'e anlatması (171^a-171^b)

Hak Teâlâ buyurdu ki: Ey Âdemoğlu, ben hasta oldum ve beni sormaya niçin gelmediniz?

Peygamber(a.s) da şöyle dedi: Ya Rabbi, nasıl soralım sen âlemlerin rabbisin.

Hak Teâlâ cevaben; falan kulum hasta oldu, eğer onu ziyaret etseydiniz, beni orada bulurdunuz, dedi.

Hadis-i şerif (171^b-172^a)

Hak Teâlâ Resul'üne şöyle buyurdu: Ey Ahmet! Bana dünyada üç kişi sevgilidir, biri hüznünlü gönül, biri hasta beden, diğer de eli dünyadan boş olandır.

Üç kişiyi de sevmem dedi, biri mutlu olan gönül, biri sağ olan beden, biri dünyadan eli dolu olandır.

Gönlü hüznünlü dediği, Allah aşkından ah u figan edendir, bedeni zayıf olan mücahitlik vesilesiyle zayıflayandır, eli dünyadan boş olan da kalbinde dünya değil yalnız Hak sevgisi olandır.

Musa (a.m)’nın münacatı (172^a-187^a)

Kelimullah olan Musa: “Ya Rabbi ben seni nerede bulayım.” diye sordu.

Yüce Allah şöyle hitap etti: “Beni vücudu zayıf, dünyayı terk etmiş kulumun gönlünde bulursun.”

Bir kişiye musibet erse, o kişi bunu halka şikâyet etse, Tanrı’dan şikâyet etmiş olur ve böyle kişi Hakk’a yol bulabilir mi? Bir kişi bir şeyi kaybetse kızıp da yüksek sesle dile getirse Hakk’ın takdirine kızmış olur ve böyle bir kul Hakk’ın rızasını nasıl bulur? Bir kişi malı için zengin birine tevazuda bulursa dininin üç lütfundan ikisini kaybetmiş olur. Her ne gelirse Hak’tan ona razı ol, dünyalık bir şeyi kaybettiğinde sabret ki kimse senin dilinden incinmesin, dünya ehline de tevazu eyleme, senin rızkını her zaman Yüce Mevla verir.

Yüce Allah Hz. Musa’ya hitaben buyurdu: “Üç şeyi sakla ki, onlarla sana ikram edeyim. Birincisi dilini yalan ve gıybetten sakla, seni cennetime koyayım. İkincisi yaramaz yoldaşlardan daima uzak dur, sana salihleri yoldaş edeyim. Üçüncüsü karnını haram ve şüpheden sakla ki, sana hikmetle daima ikram edeyim.”

Yine Hak Teâlâ Hz. Musa’ya hitaben şöyle dedi: “Benden dört şeyi isteme, zira senden önce gelenlerden hiç kimseye bunları vermedim, senden sonra gelenlere de vermeyeceğim. Zenginlik isteme, zira tüm halk bana muhtaçtır, yalnız ben ganiyim. Gayp ilmini bilmek isteme, zira benden başkası bunu bilmez. Halkın dilini senden kesmemi isteme ve son olarak da benden beka isteme, zira sadece ben baki sultanım, cümle mahlûkat ise fânidir.”

Hak Teâlâ der ki: “Ey Musa ne zaman ki kurtuluşa ersen, yukarıya bak ve büyüklüğümü gör, altına bak ve benden çekin. Kabrini zikreyle, zira o benim zindanımdır. Sağına bak, daima cenneti hatırla, o benim sevabımdır. Soluna nazar

eyle, cehennemi an, o benim azabımdır. Önüne bak, ölüm meleğini an, o benim elçimdir.”

Musa zamanında çok fazla böbürlenen bir şahıs vardı, buna binaen hak Teâla Musa'ya o şahsa iletmek üzere birtakım şeyler söyledi ve dedi ki: “Dokuz kişi cehennemliktir, ona söyle onunla on olacaktır. Dünya ehlini sevip ona yakın olma, hasta olsalar bile sorma, cenazelerine dahi gitme, zira onlar benim düşmanımdır.”

Bir gün Musa (a.m) Allah'a niyaz etti: “Ya Rabbi, benim gibi hiç kimseye ikram edip konuştun mu?”

Yüce Allah: “Ahir zamanda benim kullarım vardır, Ramazan ayına erdiklerinde onlara senden daha yakın olurum. Sana yetmiş bin örtü arkasından söyledim ne söyledimse, ne zaman ki Muhammet ümmeti oruç tutup benzi sararsa, onlarla aradaki perdeyi kaldırırim ve cemalimi onlara arz ederim, onların ağız kokusu misk kokusundan daha latiftir. Benim zikrimle meşgul olup da benden bir şey istemeyene, isteyenenden çok daha fazla veririm.” dedi.

Peygamber (a.m) miraçtan altı şey getirdiğini ifade eder:

Birincisi Allah'ın kullarına ihsanda bulunmasını istemeleridir.

İkincisi insanların gök ve yer ehlinden daha çok, Allah'tan korkmalarıdır.

Üçüncüsü başkasından değil yalnız Allah'tan bir şey istemeleridir.

Dördüncüsü cefanın kullardan vefanın ise Hak'tan olduğudur.

Beşincisi Allah'ın herkesten daha bey olduğudur.

Altıncısı ise kullara rızık verenin ve cenneti vaat edenin yalnızca Allah olduğudur.

Kişinin duasının kabul olması için helal rızık gerektir. Müminin canını kabzetmekte tereddüt ettiğim kadar hiçbir şeyde tereddüt etmedim, der Allah.

Nakildir ki, bir gün Resul-i Ekrem ümmetî ümmetî diye ağlıyordu, Hak Teâlâ Cebrail’i gönderip niçin ağladığını sordurdu.

Ümmetim için ağlarım dedi, Resulullah. Onların ahiretteki hâlleri ne olacaktır ona ağlarım dedi. Bunun üzerine Allah, ben ümmetini ona bağışladım, diye hitap eder.

Yetmiş bin melek bile şunu söyledi: “Kim ki, namazı kasten terk etse ya da farziyyetini inkâr etse ümmetin Yahudilerindedir ve hiçbir zaman cennetin kokusunu bile duyamayacaklardır. Hak ona düşmandır, melekler dahi ona düşmandır.”

Eğer bu kişiler hasta olurlarsa hâllerini sormayın, onların evlerine misafir olmayın, onlardan kız alıp onlara kız vermeyin, ölürlerse cenazelerine gitmeyin, diye buyurdu Mevla.

Namazı terk eden içki içenlerden, kan dökenlerden, faiz yiyenlerden, yalancı şahitlik edenlerden, zina edenlerden daha melundur.

Saçını sakalını İslam uğrunda ağartanı cehennemde yakmaya utanırım dedi, Allah. Allah azap etmeye utanır, ama ne yazık ki kul günah işlemeye utanmaz.

Yüce Allah, Resul’üne şöyle buyurdu: “Sana ikram ettiğim yedi nesneyi daha evvel hiç kimseye vermedim, biri yerde gökte hiçbir kimseyi senden daha cömert kılmadım, diğeri bütün peygamberler senin ümmetini görmeye müştak kıldım, diğeri de ümmetine hesabı zor olacak kadar dünyalık vermedim, bir diğeri çok ömür vermedim ki günahları çok olmasın, yine çok ömür vermedim ki tanrılık davasında bulunmasınlar, her günahahtan ötürü onlara azap etmedim, yedincisi de yerin altında çok yatmasınlar diye onları ahir zamanda getirdim.”

Ne zaman ki bir kul Allah'a yalvarsa ve Hak Teâlâ da o kulunu sevse, Allah Cebrail'e der ki, o kulumun istediğini verme, zira onun yalvarması benim hoşuma gidiyor. Yine Allah'ın sevmediği bir kul Hak'tan bir şey talep etse, Allah hemen onun isteğini yerine getirir, zira onun yalvarmasını sevmemektedir.

İbn-i Abbas peygamber (a.m)'den nakleder: "Bir kişinin bir oğlu olsa, Allah o çocuğun ruhunu meleklerine kabzettirse ve akabinde baba, Allah'a hamt ve senalarda bulunsa Mevla'm onun için cennette hamt evi adında bir köşk yaptırır."

Yüce Allah: "Beni, cennetimi, cehennemim, görmedikleri hâlde bana ibadet eden ve beni bolca zikreden kullarımla beraber olun ki, mağfirete sebep olasınız; o kullarım eğer beni ve cennetimi görmüş olsalardı bana daha çok ibadet ederlerdi." der.

Yüce Allah meleklerle hitaben şöyle dedi: "Ben sizlere insanoğlu gibi nefis vermedim, sizin bana sürekli ibadet etmeniz ve itaatte bulunmanız şaşılacak şey değildir, gayet tabiidir. Ancak insanoğluna nefis verdim, fâni dünyaya getirdim, bir yanda dünya mihneti, bir yanda kadınlar, bir yanda da evlatlar, bir de şeytan onları azdırmak ister. Buna rağmen insanoğlu benim ihsanımı diler, benim rahmetim onların günahından çoktur. Ey meleklerim sizler tanık olun ki ben o kullarımı bağışladım."

Hz. Peygamber buyurur: "Ne zaman ki bir kul hasta olsa, Allah dört meleğini ona gönderir. Birine o hastanın kuvvetini almasını emreder, birine onun yeme lezzetini yok ettirir, birine o kişinin yüzünün nurunu aldırır ve son olarak da tüm günahlarını yok etmesi için son meleğine emreder."

Kulu sağlığına kavuşturmak istese, kudretini geri vermesi için gücünü alan meleğe emreder, yüzünün nurunu geri verir, yeme lezzetini de geri ona ikram eder; ancak günahlarını alan meleğe der ki, onun tüm günahlarını denize dök. İşte o günahlardan denizde timsah olur. O kişi artık günah işlemezse ahir günahı kalmaz.

Ebubekir (r.a.) ahiret korkusundan, bu dünyaya keşke bir kuş olarak gelseydim ya da hiç gelmeseydim, derdi.

Hz. Ömer, Kur'ân-ı Kerim okunurken korkudan düşer ve aklı giderdi.

Hz. Osman da bir gün ne olaydı anam beni doğurmayaydı, der. Ahmet dahi bir gün ne olaydı da Muhammet'in rabbi onu yaratmayaydı, dedi.

Bu gün nefsini tanı ki, rabbini tanıyasın. Eğer bilemezsen bilene teslim ol. Bu dünyaya gelmekten maksat, bugün irşat ehli bulmaktır, ta ki Hakk'ı bilmeye o vesile olsun.

Kişinin kabiliyeti olmalı ki, bir ehle rast gelebilsin (187^a-188^a)

Bir kulda kabiliyet ve fazilet olsa, istek tohumu olsa, kalbi yerinde ekilmiş olsa bile onu aydınlatmaya bir ehil gerektir. Eğer bu yolda bir kâmil bulmazsa, kendini o kâmile teslim etmezse marifet yemişi sır meyvesi ortaya çıkmaz. Nasıl ki, güneş olmasa ağacın meyveleri husule gelmez, işte bundan kıyas et.

Mürşitler güneş gibidir, vücut ağacına parlaklık verir. Eğer muradın Hakk'ın yoluna gitmek ise, bu yolun doğrusuna gidesin.

Ney'in hâlleri (188^a-189^a)

Gerçekte bir neyi çaldıklarını görürsün, bir kamışın ses verdiği şahit olursun, o seda nereden çıkar, acaba nereden gelir. İçi boş olmasa hiç seda verir mi? Bu insanın vücudu dahi bir kamışa benzer, ne zaman ki onu yemekle doldurursan dolu kamış gibi seda vermez, bu vücut ne zaman ki dünya nimetinden boş olsa aç ve susuz kalsa, işte o zaman hikmet sedaları çıkarır.

Sen de mideni çok yemekle doldurma ve avam ile çok oturup kalkma. Eğer çok yemek yer ve avam ile çok oturup kalkarsan bu sıfatlar gönlü öldürür, nefsin hayat bulup dirilir. Vücudunda nefs-i emmâre hayat bulur ve yılan olan o nefis vücutta hükmünü yürütür.

Gözün daima harama bakmak ister, dahi gönlün dünyaya akmak ister. Kulak dünya sözünü dinlemek ister, dil dünya sözünü söylemek ister, el dünya işini görmek ister, ayak dünya yoluna gitmek ister, cümle aza nefis hükmüne eğilmek ister, sabah akşam seni isyana iletmek ister.

İlahi nurlar ve mana sırları (189^a-192^a)

Kâbe'nin kiblesini gördün mü, kâlû belâ diyen kim idi? Elestü sırrına kim erdi, 'küntü kenzen' sırrını anlayabildin mi? Atasız doğan rûhullah nedir? Sur-ı İsrâfil nedir? Ölüler nasıl dirilecektir, anlayabildin mi?

İçine girenlerin kurtulduğu, girmeyenlerin helak olduğu Nuh'un gemisi hani nerede? Namazın orucun sırrına erebildin mi? Ezanın sırrına vakıf olabildin mi?

Sır kitabından bir yaprak okursan eğer, kuşdilini anlarsın. Hani şimdi Süleyman nerededir ve Süleyman'ın mührü nerededir?

Kendini bilen Rabbini bilmiş olur.

Bugün burada sıratı geçemezsen eğer, orada nasıl geçeceksin o sıratı?

Kitabın sağ elinden verilmez ise o hesabı nasıl vereceksin? Eğer bugün Kevser şarabını içmezsen o gün şarab-ı tahuru nasıl içeceksin? Burada ne ekerse kişi yarın onu biçecektir. Buraya konan herkes bir gün elbet göçecektir.

Bu dünya evinden gel, sefer kıl, âlem-i ukbâya nazar kıl. Dünya hayatına razı olma, bu azıcık vakti çok sanıp da aldanma. Gel beri Âdem'in sırtına vakıf ol, Âdem'e secde kıl sakın hayır deme.

Benliğini bırak, eğer âşık isen, dahi ölmezden evvel öl. Sen ölünce hayat bulur bu canın, bu iki cihanın da canı olursun. Kesinlikle bir kâmil insan bul, bu sırlar sana da açılıversin.

Tecellîler (192^a-194^a)

Kâinata ibret nazarıyla şöyle bir bak, can gözünü aç da Allah'ı gör, gördüğün tüm eşya Allah'ın mazharıdır, hepsinden de semme vechu'llahı (Allah'ın yüzünü) gör.

Bu bedende gönül, Allah'ın evidir, Hakk'ı görmek dilersen eğer, orada görürsün, her ne var ise sendedir, akıllı isen gel de Allah'ın sıfatlarını gör.

Eğer o birlik ile sen bir olsaydın, bu benlik örtüsünden kurtulsaydın, sen de maksudunu sende bulsaydın, eğer âşık olsaydın Allah'ın aşkını görürdün.

Senin varlığın bir hayale benzer, sen ve ben gidince o baki kalır, ikilik seni vebale düşürür, kesreti bırak vahdetullahı gör.

Hakk'ın esma-i sıfatı (194^a-196^b)

Bu fâni dünyayı terk edesin, uzlet makamında karar kılasın ve zamanın halkından firar edesin. Cümle azan uzlette olsun, gözün dünyaya nazar etmekten vazgeçsin.

Uzlet ehli Hakk'a yakın olur, uzlet ehli herkesten faziletli olur.

Gel beri uzlet ehline sen de gir, zira uzlet ehlinin hallolmamış bir işi kalmaz.

Halvet (196^b-198^a)

Eğer açık bir şekilde Allah'ı bulmak istersen halvete gir, nefsinin isteğini yerine getirme. Hakk'ın cemalini görmek istersen halvete gir nefsinin muradını verme. Halvet canı ve gönlü ihya eder, nefse ait sıfatları yok eder. Gönül evinden mâsivâ gider, halvete gir nefsinin muradını verme.

Halvet ehli vahdete erişmiştir, varıp o dost ile görüşmüştür.

Asla avare başıboş gezme, dahi fâni dostlara aldanma. Gerçek dostu için bugün canına kıymayan yarın sevgiliye erişemez. Bu halvet bütün dertlere şifadır, halvete gir ve nefsinin muradını yerine getirme.

Tecerrüt hâlleri (198^a-198^b)

Gel, tecerrüt âlemine ayak bas, varlığını mahveyle de yok olsun. O zaman Allah'a erişesin ve her şeyden soyunup mücerret olasın. Yakınlık makamına ermek dilersen, vahdet illerini görmek istersen, kâbe kavseyn'e erişmek istersen mücerret ol, mücerret.

Şeyhlerin kapısında hizmetkâr ol, daima dost yoluna varmaya çalış, pir önünde edebe riayet et, mücerret ol, mücerret.

Tevekkül (198^b-199^b)

Eğer gerçek hakiki mümin isen tevekkül et, kanaat kıl. Rızık için hiç endişelenme, rızıkım nereden gelir deme. Allah'ın emrini sakın terk etme, Hakk'ın emrine itaatkâr ol. Senin rızıkın takdir edilmiştir, rızıkının mükellefi Allah'tır. Mümin olan inanır, Hakk'a özünü teslim eder, ibadetini yerine getirir, rızık için kaygılanmaz, Hak'tan başaksından hiçbir şey istemez, başkasına arz u hacet etmez, sadece Mevla'ya teslim olur.

Gece gündüz Hakk'a talip olur, Hakk'ın zikriyle meşgul olur, dost yoluna gider, emrine tazim eder, halktan yüzünü çevirir, dünyaya gözünü yumar, her sözünü Hakk'a söyler, halktan Hâlik'a kaçar, fâni dünyadan geçer, vahdet illerine göçer, böylece maksuduna ermiş olur.

Sabır (199^b-200^b)

Sabır birkaç çeşittir: birincisi musibetin şiddetine sabırdır, ikincisi ibadet zahmetine sabırdır, üçüncüsü günah işlememeye sabırdır.

Musibete sabır, bir yakının öldüğünde sabredip kimseye asla şikâyetle bulunmamaktır. Her sabırda bir sevap vardır. İbadet zahmetine sabır, namazını yerli yerinde vaktiyle tertibine riayet edip kılmaktır.

Kış günleri soğuk suyla abdest alıp namaz kılmaktır. Sıcak ve uzun günlerde oruç tutmak, açlığa ve susuzluğa sabretmektir. Masiyete sabır, şeytana uymaktan Allah'a sığınmak ve dünya süsüne aldanmayıp gözünü haramdan sakınmaktır.

Dilini gereksiz sözden ve gıybetten saklamak, kulağıyla çalgılar dinlememek, burnu ile haram kokular hissetmemek, kimsenin hakkına tamah etmemektir.

Açlığın fazileti ve çok yemenin ziyan olduğu (201^a-202^a)

Resul-i kâinat nefis gazası için, gaza-yı ekber derdi. Bu yüzden açlığı ve susuzluğu kendine ihtiyar eyle ki, yılan olan o nefis fırsat bulup seni azdırmasın. Nefsin sana düşman Hakk'a da asidir, nefisini öldüren Hakk'ın has kuludur. O uğursuz nefis açlıkla ancak zayıf hâle gelir, başka bir şey ile onu yenmek imkânsızdır. Tok olduğunda nefis eğri yola gider, Hak'tan gafil olur. Çok yiyenlerin nefsi hayvan gibi olur, gece gündüz uyur gözü açılmaz, üzerine rahmet suyu saçılmaz.

Çok yiyenler menzilden geri kalır, çok yiyen maksudunu bulamaz. Kötü fikirler çok yemekten doğar, çok yiyenler kibirlenir, halka kindar olur, çok yemekten düşmanlık doğar. Halka riya eden çok yiyenlerdir, Tanrı'ya asi olan çok yiyenlerdir, dünyaya talip olan çok yiyenlerdir. Çok yiyenlerin nefsi cimri olur ve bedeni de hasta olur. Enbiyaların vasfı az yemektir, Hak cemalini görenler az yiyenlerdir.

Az yiyenin kalbi saf nur olur, cennette yeri hurilerin yanı köşkler olur.

Uykusuzluğun fazileti ve çok uyumanın ziyanı (202^a-203^a)

Uyku altı kısımdır, birincisi gaflet uykusudur, ikincisi bahtsızlık uykusudur ve sabah namazı vaktinde uyumaktır, üçüncüsü eziyet uykusudur ve bu da namaz vakitlerinde uyumaktır ki ondan kesinlikle sakın, dördüncüsü lanet uykusudur sabah namazından sonra uyumaktır ve uyuyana çok yazıktır, beşincisi ruhsat uykusudur ve yatsı namazından sonra uyumaktır ki bu uyku sıkıntılı değildir, sonuncusu da hasret uykusudur ve cuma gecesi uyumaktır.

Geceleri sabaha dek yatıp uyuma, yattığın vakit de başını hemen yastığa koyma. Bu uyku denizine gel yatma, gözünü aç, gaflette olma. Ömrünü gaflette geçirme, çok uyku ibadete manidir unutma.

Uykunun şeytan tuzağı olduğunu ve tüm azaların bağı olduğunu unutma. Resul-i Ekrem efendimiz geceleri sabaha dek uyumazdı, sen de sakın uyuma.

Sadık mürit ve reddedilmiş mürit (203^a-204^a)

Gel bir şeyhe mürit ol, iradeni ona teslim et, gönülden sıdk ile ona itaat et. Ta ki Hak marifeti meydana gelsin, canın o dosta vasıl olsun. Mürid-i sadık olasan, sakın reddolunmuş mürit olmayasın.

Kovulmuş müritler yarın Hakk'ın marifetinden mahrum kalacaktır. Yarın orada pişman olmamak için pişmanlık taşını başa vurmamak için gel şimdi kendini bir mürşide teslim et ve küstahlık edip edepsiz olma.

Ruhlar âleminde enbiyâ ve evliyâ ile ruhâniyeti taalluk etmeyen bu âlemde dahi cismâniyeti taalluk etmez (204^a-206^a)

Hak Teâlâ bu cihanı yarattıktan sonra bedenleri ve cisimleri yarattı. Cihanı Âdem ile süsledi, bunca enbiyâ geldi ve nice evliyâ gelip gitti. Hepsi insanları Hakk'a davet kıldılar, talipleri alıp Hakk'a gittiler. Kabul etmeyenler merdut oldu ve inkar zulmetinde boğulup kaldı.

Her şey aslına rücu eder, kişinin aslı nur ise ehl-i nura uyar ve Hakk'a yol bulur; kişinin aslı ateş ise, asla nura eremez, nur ehline teslim olup baş eğmez. Ezelde ruh aşinalığı olanlar enbiya ve evliya yolunda giderler ve ruhları da onlarla taalluk eder.

Bak Azazil Âdem'e baş eğip secde kılmadı, zira aslı ateş idi, nura teslim olmadı. Ruhaniyet taalluku yoktu ki cismaniyet taalluku olsun.

Nur ehli ile sohbet et her daim, bu vesileyle Hak'tan sana hidayet ersin. Güneşin nuru nasıl ki etrafı aydınlatır, işte mürşitler dahi güneş gibidir, varlık âlemini aydınlatır. Bütün varımı onun yoluna terk et ki, onların nuru senin ateşini söndürsün.

Zamanında bir azizin sadık bir müridi vardı ve aziz bu müridini gayet severdi (206^a-207^a)

Evvel zamanda kâmil bir şeyh vardı, bu zat hem marifet sahibi hem de âkil biriydi. Müritleri bir hayli çoktu, ancak onlardan birini daha çok severdi. Diğer müritleri bu duruma içerlenip acaba onu bizden neden daha çok sever dediler? Şeyh,

müritlerin eline birer tavuk verdi ve nedenini açıklayayım diyerek şöyle söyledi: “Hepiniz ayrı bir yerde bu tavukları boğazlayın ve yanıma gelin.”

Her bir mürit gidip insanların görmediği bir yerde tavukları tek tek boğazladılar, hepsi boğazladıkları tavukları getirip kanlarıyla beraber şeyhlerine teslim ettiler. Sevdiği mürit ise tavuğu diri bir şekilde geriye getirdi.

Şeyh, müridine tavuğu diri getirmesinin sebebini ve tavuğu neden boğazlamadan getirdiğini sorunca mürit şöyle cevap verdi: “Siz tavuğu kimsenin görmediği bir yerde boğazlayın dediniz, oysa ben hiç halvet bir yer, Hakk’ın hazır olmadığı bir mekân bulamadım. Ne yaparsam Hakk’ın beni müşahede ettiğini gördüm, bu sebeptir ki, tavuğu boğazlamadan gerisin geriye getirdim. Sizin sözünüzü tutmadım değil, ben Allah’ın olmadığı halvet bir yer bulamadım da o yüzden bu tavuğu boğazlamadım.” Ardından da “va’llâhu ma‘aküm eynemâ küntüm (Nerede olsanız, Allah sizinle beraberdir.” Hadîd 57/4) ayetini okudu.

Şeyh, işte müritlerim bu işin cevabı budur, dedi. Bundan ötürü ben onu sizden daha çok severim, diye cevabını yineledi. Müritleri şeyhlerine hak verdiler ve o müride türlü izzette bulundular.

Şimdi anlayın, bu erenler sevdiklerini yalnız Allah için severler, sevmediklerini de yine Allah için sevmezler.

Sadık mürit (207^a-208^b)

Evvel zamanda kâmil ve mert biri vardı, o kişi zamanın kutbu ve gayette akıllısı idi. Bir müridi de vardı, akıllı, edepli ve maharetliydi. Şeyhi onu çok fazla severdi, zira o, şeyhinin gönlüne girmişti. Diğer müritleri bu duruma haset kıldılar onu bizden niçin daha fazla sever dediler. Azize bu durum malum oldu ve bir gün müritlerinin hepsini

yanına çağırıldı. Onlara dedi ki, “Gidin çiçeklerden hepiniz birer bahar koparın.” Sevdığı müride de aynı şeyi söyledi: “Var sen de onlarla beraber dediğimi yerine getir.”

Müritlerin hepsi şeyhlerinin yanından ayrılıp çiçek bahçesine gittiler, her birisi çiçek bahçesinden birer çiçek koparıp şeyhlerine bir tutam çiçek getirdi. Şeyhin sevdiği o mürit ise, bahçeden bir çiçek koparmak istediğinde baktı ki, çiçekler hâl diliyle Allah’ı zikrediyorlar.

Müride yemin verdiler ki, bizi tespihimizden koparma, mürit de bunun üzerine onları Allah’ı zikretmekten ayırmamak için çiçeklerden hiçbirini koparmadı. Şeyhine eli boş varsa acaba hoş olur muydu? Baktı ki, bir çiçeğin boynu burulmuş ve tespihten düşüp yerde kalmış. Şeyhin sözünü yerine getirebilmek için onu alıp şeyhin huzuruna getirdi. Tüm müritler, şeyhin huzuruna birer tutam çiçekle geldiler.

Şeyh sordu, çiçeklerden kopardınız mı? diye sorunca hepsi kopardıkları tüm çiçekleri şeyhlerine verdi.

O sevdiği müride sordu, sen çiçek koparmadın mı, diye. Mürit: “Çiçeklerden tam koparacaktım, bir de baktım ki, çiçekler lisan-ı hâl ile Allah’ı zikrederler. Çiçekler bizi koparma diye kalem verdiler, bizi tespihimizden men etme, dediler.

O yüzden hiçbirini koparamadım. Ancak bir çiçek vardı, boynu bükülmüş ve yerde yatıyordu, hem de zikir yapamıyordu, onu aldım ki sizin sözünüzü yerine getireyim. İşte o çiçek budur.” diyerek şeyhinin önüne koydu.

Şeyh diğer müritlerine seslenerek şöyle dedi: “Bakın işte sevdiğim kadar yok mu bir görün. Zihin gözü açıktır, Hakk’ı sizden fazla bilir, şeyhimiz bu müridi bizden fazla sever diyerek bana şüphe ile bakmayın.”

Müritleri bu hâli tasdik ettiler ve o müride dahi hürmet ettiler.

İşte bu türlü mürit ve hem de şeyh bugün kalmadı.

Hata ve unutkanlık insanda neden vardır? (208^b-210^a)

Bazı talipler, “Acaba niçin gerçekte bir sözü işitiriz ama sonradan aklımızda kalmaz? Bazı şeyleri gözümüzle görürüz, ama sonradan hatırımızdan neden gider.” diye sordular. Uyku esnasında nice düşler görsek sonradan uyandıığımızda aklımızda kalmaz, nedendir? diye yinelediler.

Gerçekte bir kâğıt vardır ve ona yazı yazarlar. O kâğıt temiz ve perdahlı olmalıdır. O kâğıda her ne yazı yazılırsa okunmalı, aynı zamanda yüzü beyaz ve parlak gereklidir. Ne zaman ki, bu kâğıt kara olsa yazılanlar seçilmez, ona yazılan yazı fark olunmaz. Kara kâğıda hiç yazı yazılır mı? Yazılsa da o yazı fark olunur mu?

Gönül yüzü dahi beyaz gerektir, hem parlak hem de cilalı olmalıdır. İşte o görülenler ve işitilenler hatıra nakşedilip hatırlanmalıdır.

Eğer gönül yüzü, kara kâğıt gibi kararırorsa, o gönül gördüğünü ve işittiğini fark edemez. Düş görse bile onu hatırlayamaz. Kara kâğıt gibi kalbini karartma, gel kalbini cilalı kıl, beyaz kâğıt gibi pak eyle.

Bazı insanların tarik-i Hakk’a girmeye çekinmesi (210^a-212^b)

Hakk’ın yoluna boynunu vermeli, erenler yoluna sen de girmelisin. Hakk’ın yolundan firar etmeyesin, varıp da şeytanın yoluna gitmeyesin.

Bazı insanları bu yola davet ettiğinde, Hak ehline uyup bu yola girmezler. Ama heva ehlinin yoluna giderler, çünkü o nefse hoş gelmektedir. Evliya yolu nefesine zor gelir, bu yüzden inat eder evet demez. Hak ehli bu nefsi öldürmek ister, ruha hayat

verip diriltmek ister. İster ki, bu nefis Hakk'a tabi olsun, ahiret yurdunda azap görmesin. Allah'ın cennetine layık olsun, Firdevs Cennetinden yemiş yesin.

Eğer zahirde haramî var ise batında da gizli olan haramî nefistir. Bu haramî olan nefis insana gayet düşmandır, taliplerin yolunu kesmek diler Hakk'ı talep edenleri bu yoldan ayırmak ister. Ahiret varlığını almak ister, talibin canına başına kasteder. Zira ona da yoldaş gerektir, hem de koluna koldaş gerektir. Mürşid-i kâmilî yoldaş edine ki âşıkları koluna koldaş edine. Zikir kılıcıyla nefisini öldüre, başkasından kesilip hevesi gide. Hülâsa bu nefis kişiye büyük düşmandır, kişiyi Hak'tan ayrı düşürür.

Nefis bu yolda boyun vermez, zira nefis ehli nefislerine köle olmuştur. Onların çoğu Hakk'ın yoluna boyun vermezler, nefis bundan men eder, mürşide baş eğmezler. Bu işler nefse güç gelir, nefis ehli daima nefsin dilediğini işler.

Allah'ın zikrinin vasıfları (212^b-230^b)

Nefis elinden kurtulmak istersen, hasların hası olmak istersen gece gündüz Hakk'ı zikret, ibadete devam et. Yarın huzurda yüzün ak olsun istiyorsan zikir meclisinden uzak olma, nefsin Hakk'ın emri üzere olsun istiyorsan nefisle sürekli büyük gaza ile mücadele et.

Gerçekte nasıl ki bir padişah askerlerine sefere gitmek üzere emir vermek için her şehre münadiler gönderir ve sefere hazır olanlar ulufelerini alırlar, sefere hazır olmayanlar ise ulufeden mahrum kalıp nasipsiz olurlar. Mürşitler de ahiret sultanlarıdır, bunlar da insanları nefis ile mücadele seferine çağırırlar, talibe zikir kılıcını verirler ki, nefsin başını kessinler. İşte zikir meclisine ve nefis ile büyük gazaya gelmeyenler yarın Hakk'ın huzurunda nasipsiz olacaklardır.

Canına zikir şerbetinden içir ki hasta gönlünü zikir ihya kılsın. Mürşitler hiç şüphesiz hakiki tabiplerdir, can hastalığına deva bulurlar, zikrullâh şerbetinden içirirler.

Onlar seni nefsin elinden kurtara, kalbinin hastalığı gidip yok ola, ta ki yarın huzur-ı ilâhîde yüzün ak ola.

Canını ten tuzağında esir eyleme, bu fâni cihanı neylersin onda karar eyleme.

Gece gündüz Hakk'a talip olmaz isen, Hakk'ı bulmaya talep kılmaz isen, bu manalardan haber almaz isen kendini tâlib-i Hak mı sanırsın?

Bu cihana geldin, ne aldın buradan, ne gördün, ne bildin ya da ne anladın?

Bu dünyanın nakşına aldanıp kaldın, yarın Allah'a ne cevap vereceksin? Allah yolunda bir rehber edin, bütün sırların defteri sana açılsın, hatta sırr-ı ekber de sana keşfolsun, bunun için varıp bir kâmile kendini teslim et.

Nefsini ve rabbini bilmek dilersen Firdevs cennetine uçmak istersen, dostun cemalini görmek dilersen, bir mürşide teslim ol ve özünü sildir. Güzellik bahçesinin gülleri açılsın, dost bahçesinde can bülbülleri ötsün, gelip karşına naat okusunlar ve sen de onların dilini anlayasın.

Gönül ve can, dost vuslatının kokusunu ister, dost aşkından mest ve hayran olmuştur, gözüne zerrece görünmez bu dünyanın nakışı.

Hak'tan gayri dost ve yoldaş bulunmaz, sen de Hak'tan başkasını arama, onlardan sana yâr olmaz, Hak'tan gayrisini terk eyle yürü var, yoluna git.

Bugün havas ile avam birlik oldu, amalar bu halka imam oldu, kâmil insan ah eder oldu, dost derdinden ah u zar eder, oldu.

Gel ey âşık, gel ey sadık, dost derdi ile bağı yanık, gönlü gafletten uyanık, gece gündüz Mevla'yı talep kıl.

Varıp bir mürşide teslim olmayınca Mevla sana yüzünü göstermez, o kâmilin sözünü işitip dinlemeyince sana Yaradan acaba yüz gösterir mi?

Dünyanın en şerefli iken o Resul-i Ekrem bile delilsiz Hakk'a varmadı, ister kadı ister müftü ister fakih ol, ne olursan ol, Mevla delilsiz kimseye yol göstermez.

Zahirde delilsiz yola gidenin işi bitmez, yolu sarp yokuşlara uğrar, yolda kalır bir yere gidemez. Çamura batar, çıkıp da doğru yol bulamaz. Haramiler yolunu kesip başına kastederler. Dere tepe önüne gelir, yol bulamaz ardına döner. Çalı diken arasında kalır, akli şaşar yol bulamaz.

Bu dünya dikenliktir, çalılıktır; yolun doğrusu, düzü ise ahiret yurdudur. Bunlardan geçebilmek için delil ve iyi bir dost gereklidir.

Hakk'ı görenin gözünde nişanı vardır, hem de sözlerinde hikmet vardır, dost görünür mü yoksa gizli midir? Âşıklar onu ayan beyan gördüler, kalplerinden şüphe yok oldu, gitti, acaba dost gizli mi aşikâr mıdır?

Hakk'ın emriyle canan illerinden âşıkları davet etmeye geldim, Hakk'ı talep edenlere rehber olmak için talibi matluba iletmeye geldim.

Hakk'ı talep eden gelsin, gidelim; hakikat yoluna sefer edelim, bu yalan dünyayı ya nedelim, azmedip sonsuzluk yurduna gitmeye geldim.

Bu cana hiç bakmayıp canana feda etmek ve bu cihana Hakk'ı bulmak için geldim, İsmail gibi bugün kurban olmaya geldim. Mansur gibi darağacına asılmaya, İbrahim gibi ateşe atılmaya, bülbül gibi gül bahçesine âşık olmaya, gül aşkından ah u figan etmeye geldim.

Sen kendini bilmeyince sana insan mı denilir? Hakk'ı apaçık göremeyince sana insan mı denir?

Aslım usulüm Hak'tandır, beni yoktan var etmiştir, ben çoktan âşıktım, o dosta kurban idim ezelden.

Bil ki, dinde namaz farz kılınmıştır, avam ve havas hepsine farzdır. Herkes farz olduğuna inanmalıdır, aksini söyleyen kâfirdir. Bütün tarikat ehli, ilmiyle amel edenler gece gündüz beş vakit namaz kılarlar; zira İslam'ın şartlarından biri de namazdır.

Namazın rüknü altıdır:

Biri iftitah tekbiri, yani Allah-u ekber demektir.

Namazın ikinci rüknü kıyamdır, hakikatte gönül ve can Hakk'ın aşkıyla ayakta olmalı. Üçüncü rükün Kur'ân okumaktır, Kur'ân'dan gayrisini okumak yoktur.

Namazın dördüncü rüknü rükûdur, rükû tüm Hak hizmetlerinde baş eğmektir.

Namazın beşinci rüknü secdedir, hakikatte varlığın yok olmasıdır.

Namazın altıncı rüknü ka'de-i ahîredir, teşehhüt miktarı oturmaktır. Selam verdikten sonra da selamet bulursun, tüm benliğinden geçersin.

Resulullah, namaz müminin miracı diye buyurdu. Ayrıca namazın sekiz de şartı vardır, birinci şartı taharettir, bedeni kirden temizlemektir, hakikatte kalbi temizlemektir; zira bedeni yıkamakla kalp temiz olmaz, Hakk'ın nuru gönle doğmaz.

İkinci şartı abdest almaktır, gerçekte elini yıkamak kalbini temizlemektir, ayağın yıkanması demek dünya ve nefis yoluna gitmemesidir. Ağzını zahirde su ile yıkamak, gerçekte ağzını haramdan arıtmaktır. Burnunu yıkamak haram kokular koklamamak demektir. Yüzünü yıkamak, gönül yüzünü pak eylemektir. Kulağını mesh etmek, gerçekte gereksiz sözden kulağı uzak tutmak demektir, ta ki Hak sözünden başka söz

işitmesin ve gıybeti dinlemesin. Boynunu mesh etmek ise tüm emanetleri boynuna alıp onlara riayet etmektir.

Namazın üçüncü şartı niyettir, dördüncü şartı ise kıbleye yönelmektir, canın kıblesi velinin gönlüdür ve Hak velinin gönlünden uzak değildir.

Namazın beşinci şartı elbisenin temizlenmesidir. Zahir suyuyla elbiseni temizle, tövbe suyuyla da kalbini temizle.

Namazın altıncı şartı, vakittir.

Namazın yedinci şartı namaz kılınan yerin temizlenmesidir.

Sekizinci şartı setr-i avrettir, yani avret olan yerini örtmektir.

Bundan sonra sırrını gizle, halka söyleme. Hamide sıfat ile ayıbını gizle ki, kalbin tüm günahlardan arınsın. Sabah namazını vaktinde kıl, o vakitte gafil olma. Güneş doğmadan sabah namazını kılan yarın Hak diyarında mutlu olup sevinecektir. Öğle namazını kılan kişiye Hak daima zahir olup görünecektir. Can hüması bu kafesten uçmadan İkinci namazını vaktinde kıl, güneş batmadan onu kılıver, vaktini asla geçirme. Hasret ateşine canın yanmasın istiyorsan onun hem sünnetini hem de farzını kıl.

Akşam namazını kıl ki Mevla'ya yakın olasın. Zatın vahdetine erip kesretten kurtulasın. Yarın cennette rahat etmek ve ahirette sıkıntı çekmek istemiyorsan yatsı namazını kıl, sakın terk etme.

İslam'ın beş şartından ikincisi zekâttır, nisap miktarından fazla mala sahip olan o malın vebalinden kurtulabilmek için zekâtını vermelidir. Canın dahi zekâtı vardır, bunlar ilim ve ameldir.

İslam'ın üçüncü şartı oruçtur, Ramazan ayı gelince herkesin oruç tutması farzdır. Bedenin orucu açlık ve susuzluktur, canın orucu ise başkadır. İkisi bir arada olmazsa Hakk'a kulluk meydana gelmez. Oruç cansız beden gibi olur, cansız bedenin de kıyamı olmaz.

İslam'ın dördüncü şartı hacdır. Canın haccı vuslata ermdir.

İslam'ın beşinci şartı ise şahadet getirip Hakk'a ibadet etmektir. Tüm eşyada Hakk'ı hazır görsün, her şeyin Hakk'a şahit olduğunu görsün. Bu beş şartı zahir ve batında hisseden dünya ve ahiret mutluluğunu yakalamıştır.

Gönül yüzünü yıkayıp Allah'tan gayriden pak etmeyince Hakk'ın visaline layık olunmaz, gönül maksudunu varıp bulamaz.

Bu anlatılanların hakiki sırrına ermedin, nasıl bayrama ve vuslata erişsin. Kâbe'ye gerçekten kavuşmak istersen eğer, canı başı terk edip meydana gel, Kâbe'sinin cemalini seyretmek istersen eğer, malı mülkü ve tacı, tahtı terk edip misafirlige gel.

O makama erenlerde zerrece günah kalmaz, çünkü Allah onları affeder; bir kâmil mürşidi delil edinip ona yol bulmak ne güzel saadet ve ne güzel mutluluktur.

Kesret âleminde kalma, Mevlâ'nın vahdetine er, varlık karanlığını okyanus damlasına ver, sana örtü olan seni terk et, bu şekilde benlik hicabını yok eden beriye gelsin.

Zâhir ile bâtın nedir? (230^b-232^b)

Mana kıl ü kâl ile bilinmez, şöyle bir bak mana âleminin sırrına ve ben mana ilmini gördüm de deme. Zahir sûretinde kalma ve bu benlikte kalıp onunla savaş etme. Bu zahir, sedef gibidir, içinde incisi olmayan sedef de ne işe yarar bunu düşün.

O sedefden maksat manadır, sûrette mana olmaz ise eğer, kimse maksuduna eremez. Mana bir yemişe benzer, sûret ise o yemişin kabuğudur. Yemiş kabuk içinde gizli, mana da sûret içinde gizlidir. O kabuktan maksat nasıl yemiş ise sûretten de maksat manadır. Sen bu manadan bir türlü haberdar olmadın ve zahir sûretinde kalıp manaya erişemedin.

Zahir ilmi cismanidir, batın ilmi ise ruhanidir. Zahir ilmi bu nefsi ihya eder, batın ilmi ruha hayat bahşeder. Hakk'ı bilenler batın ilmiyle bildiler, Hakk'ı bulanlar bu ilim ile buldular. Bu ilmi ancak Hızır bilir, hem de ona yakın olanlar bilir.

Kelîmullah olan Musa Peygamber bile ledün ilmini Hızır'dan talep etti, aslında Musa'yı Hızır'a Allah gönderdi.

İşte Hızır ilmini isteyen kişi, kâmil bir mürşidi kendine delil edinmeli ki, Mevla ona rabbani nurları eriştirsın ve bütün engelleri aradan kaldırsın. Allah'ın denizine ancak iyi yüzebilenler girebilir, kara hayvanları ise bu denizde boğulur. Kendini dünyaya kaptıranlardır bu kara hayvanları.

Bugün artık kâmil mürşit az kaldı, onların yerini ise taklitçiler aldı. Bunlar tavukları dane ile kandıran horozlara benzer. Bu horozların guslü dahi yoktur.

Ancak ördek ve kaz böyle değildir, onlar tane ile aldatmazlar, ayrıca gusülleri de vardır. Arif olan bunlara bakıp nakısı ve kâmili fark eder.

Anasır-ı erbaa (232^b-239^a)

Hak Teâlâ insanı dört unsur dediğimiz anasırdan yarattı; bu dört unsur su, toprak, hava ve ateştir. Cümle varlık bu dört unsurdan ortaya çıkmıştır, bu unsurların her biri insanlarda ayrı ayrı galip gelmiştir. Kiminde su galiptir, kiminde toprak;

kimisinde hava kimisinde ise ateş hâkimdir. Kimi ne görse su gibi akar, iyisi kötüsü nedir fark bile edemez. Her neyi görse gönlü ona akar, her an nefsin hevesine kanar.

Kimisi toprak gibi alçak olur, hem de mütevazı, oturaklı olur. Daima alçak gönüllülüğü seçer, sabır ve tahammül onun huyudur.

Bütün varlığı, enbiyayı ve evliyayı da Hak topraktan yarattı. Gel şimdi sen de yer gibi alçak gönüllü ol ki, zat-ı Hakk'a yakın olasın.

Bu insanların kimisi yel gibidir, bir yerde karar kılamaz, ona ne nasihat ne de öğüt kar eylemez. O kişinin havası galip olur, gece gündüz o havaya talip olur. Çalığısu misali tabiata sevdalıdır.

Bu insanların kimisinde de ateş galiptir, o kişi ateş tabiatlıdır. Onun işi yakmak ve yıkmaktır, böyle olan kişi sinirli gazap ehli olur. Kimine vurmak kimini tutmak ister, sanki bir yılanı sokmak ister. Bu gibileri kötü huyludur ve kalplerinde kibir ve kin doludur.

Eğer yel ile ateş bir araya gelirse, önlerine gelen her şeyi yakarlar. Bunlara dikkat edip bir kâmil mürşide bağlanmalı ve ondan türlü dersler almalı. Ta ki gönlün toprak gibi alçak olsun ve diken ile topraktan gül ortaya çıksın. Su gibi gönlün saf ve temiz olsun, Hak Teâlâ gönlüne feyiz kılsın. Ateş de bu aşk ateşine dönüşsün ki maşukunu bulsun. Havanın rüzgârıyla da kalıp daima dost olsun ve bu gönül ruhun emrine boyun eğip mesut olsun.

Bu dört anasırın her birinin üçer hükmü vardır; biri faydalıdır, biri muzırdır, birisi de ne faydalı ne de muzırdır. Bu durum şuna benzer, bazı yerler vardır ki tohum ekersen mahsul bitirir, bazısı da tohum ekersen ama mahsul olmaz, bazı toprak da vardır ne bitirir ne de yitirir, yani faydası da zararı da yoktur. İnsan da toprağa benzer,

bazısının insanlara faydası vardır, bazısının da zararı vardır, bir kısmı ise ne hayra ne de şerre yarar. Sonuncusu öyle bir kişidir ki, hayvan bile ondan daha değerlidir.

Kimi insan da su gibidir, su da üç nevidir. Biri faydalı, biri zararlı, birisi ise ne faydalı ne de zararlı. Bazen yağmur yağar yemiş bitirir, bazen yağdığında da yemişi yok eder, bazen de ne yemiş bitirir ne de yemişi yok eder. İnsan da böyledir, bazen olur gönlü temiz yerlere akar, gönlünde hikmetler husule gelir; bazen de bakarsın temiz olmayan yerlere akar ve isyan edip Allah'ı unuttur; bazen ise ne faydayı ne de ziyanı bilir, gönlü dünyaya da ukbâya da meyletmez.

Toprak ve sudan sonra hava da üç çeşittir; biri faydalı, biri zararlı, birisi ise ne faydalı ne de zararlı. Biri estiğinde tüm eşyaya hayat verir, sebze yerden başını kaldırır, ağaçlar meyve verir; diğeri estiğinde bütün ağaçların dalını budağını kırar, yemişleri henüz ham iken toprağa döker, sonuncusu ise estiğinde bir şey ifade etmez, ne zarar ne de faydası vardır.

Bir kısım insanlar da böyledir; kimi dost kimi de nefis havasına gider; dostun havasına giden safa bulur, nefsin havasına giden ise ukbâyı terk edip ahireti diler, nefis hevesi Hak'tan insanı ayrı düşürür. Havanın bir de ne faydalı ne de zararlı olanı vardır ki, herhangi bir neticesi yoktur.

Ateş de üç çeşittir; biri faydalı, biri zararlı, biri de ne faydalı ne de zararlı olandır. Faydalı olan ateş ham yemişleri olgunlaştırır, zararlı olan ateş yemişi ham iken yere düşürür. Sonuncu ateşin ise ne faydası ne de zararı vardır, ne bitirir ne de yitirir.

İnsanoğlu da ateş misali üç nevidir; bazısı aşk ateşiyle yanar ve ham iken olgunlaşır, bazısı nefis ateşinde yanar, amel yemişlerini yele verir, bazısı da ne faydalı ne de zararlıdır, ne hakiki ne de mecazîdir. İnsan bu üç çeşitten biridir, velev ki anasır

bendinden kurtulup temiz ruhunu aslına davet edip Allah'ın yardımına mazhar olsun ve asıl vatanına her zaman yakın olsun.

Yine bu yolda bir kâmil şeyh ve yol bilen bir âlim gerektir. Yol bilmeyen kişi rehber olamaz, kimse ondan maksudunu bulamaz.

Mürşidin eteğine sağlam yapışasın, iki dünyayı da ardına atasın. Kapısından bir saat gitmeyesin ve hizmetinden ayrılmayasın. Seni bir günde bin kere kovsa da reddetse de yine onun eşiğinin toprağına yüzünü sür ve hazrete yalvar. Ona hizmet etmek Hakk'a hizmettir, onu sevmek Hakk'ı sevmektir. S eni Hakk'a erdiren ve hasta gönlünü ihya eden odur.

Hülasa şeyhinin kapısını Hak kapısı bilmeli ve sadece söz ile değil kavlen ve filen şeyhine tam teslim olup ona ikrar etmeli.

Sahip Selve diye bir aziz (239^a-242^a)

Geçmiş zamanda bir kâmil er vardı, veliler içinde serdar idi.

Bir gün Sahip Selve rüyasında şunu gördü. Zayıf bir karınca yolda giderken bir başka karınca ona nereye gittiğini sormaktadır. Zayıf karınca hacca gitmek üzere yola azmettiğini söyleyince, diğeri sen çok zayıfsın, bu sefere muktedir olamazsın, geri dön diyerek ona nasihat etmektedir.

Eğer oraya ulaşmak istiyorsan şu su kenarında hazır ol, zira oraya Harem-i şerif güvercinleri gelir, sen de onlardan seni kanatlarına almaları için talepte bulunursun, bu şekilde Beyt-i harama ulaşırsın. Zayıf güvercin arkadaşının dediği gibi yaptı ve su kenarında beklemeye başladı. O söylediği Harem güvercinleri geldiler, onlardan birisi zayıf karıncayı kanadına aldı ve havalandı. Kuş bir saat içinde karıncayı beytü'l-harama ulaştırdı ve Kâbe'yi tavaf etmeye başladılar.

Sahip Selve bu rüyayı şeyhine anlatınca şeyhi şöyle tabir etti: “Rüyandaki zayıf karınca sensin, Kâbe’ye gitmek istiyorsun ama bu yolculuk için gayet zayıfsın; o güvercin ise benim, ziyaretin için benim himmetime yapışasın ve benim irademde olasın. Nefsini tamamen bana teslim edip uyasın. Ta ki benim vasıtam ve Hak Teâlâ’nın lütf u keremiyle Kâbe’ye ulaşıp maksudunu bulasın.”

Bunun üzerine Sahip Selve tam iradeyle şeyhine teslim oldu ve gönlündeki birtakım vesveseler yok oldu, gitti. Onu şeyhinin himmeti Kâbe’ye ulaştırdı, bu sayede şeyhine muhabbeti kemal noktasına erdi.

Zira şeyh müridin babasıdır, hem de ebeveynin en hayırlısıdır. Dünyada iki türlü baba vardır, birincisi vilade atası ki cismani hayata sebeptir; diğeri ifade atasıdır ki ruhun hayat bulmasına sebeptir. Vilade atası insanı dünya ateşinden muhafaza eder; ifade atası ise ahiret ateşinde yanmaktan kurtarır. Dünya ateşi fâni, ahiret ateşi ise bakidir.

Vilade atası, şehvet atasıdır, ifade atası ise şefkat atasıdır. İki ata arasında fark çoktur, lakin maksut olan hakikat atasıdır. Seni maksuduna erdirip ruhuna hayat bahşeden odur.

Resulullah üç türlü ata vardır diye buyurdu; bunlardan birincisi zahir atasıdır, bu cismin hayata gelmesine sebeptir. İkincisi üstat olan atadır ki, ilim, sanat öğretip terbiye eder. Üçüncü ata ise mürşittir ve has ata budur, zira sizi dünyadan ukbâya davet eder, Hakk’ı talep edenleri alıp dosta gider.

Bu dünyaya gelen nebiler ve veliler Allah’a delil ile eriştiler, delilsiz gidenler yolda kalıp türlü azgınlığa uğradılar. Cebrail de Resulullah’a delil olmuştur ve peygamber onunla Hakk’a vasıl olmuştur. Gel şimdi sen de bir mürşit bul, bir mürşid-i kâmile özünü teslim kıl.

İnsan sûretindeki dört kirpik, iki kaş ve bir saçın işaret ettiği şeyler (242^a-243^a)

İbret ile sûretine bir bak, Hak onu ne güzel nakşeyledi ve orada ne ibretler yazdı. İki kaş, dört kirpik ve saç; lâm, elif ve nûn şekline koymuş. Bu yedinin sırrını anlamaya çalış, Hak onları senin sûretine nişan diye koydu.

Kalbini Allah'tan gayrisinden temizle orada yalnız Allah sevgisi olsun, gönlünde Hakk'ın nuru zahir olsun, zira gönül Hakk'ın evidir. Gönlünü dünya sevgisi ile karartma, bu dünya nakşına nazar etme.

Muazzam şehirlerin, kasaba ve köylerin varlığı (243^a-246^a)

Kâinata ibret ile şöyle bir nazar kıl ve Hakk'ın orada ne hikmetler yazdığını gör. Hak Teâlâ cihanı var edip onunla kudretini izhar etti. Âdem ile de o kâinatı mamur edip süsledi.

Allah her birine rızkını verir ve o rızıkla yoksul zengin herkes doyar. Kimi eker, kimi biçer, kimi ekip biçmeden rızkını bulur. Kimi şehirde karar kılmıştır, nasibini orada arar. Kimi köylerde gece gündüz çalışıp ekip biçmektedir, kimisi de hayvan gütmektedir.

Kimi küçük şehirde yer edinmiş, her biri kendine bir yer bulmuştur. Bu cihan üç çeşittir; biri şehir, diğeri köy, sonuncusu da kasabadır. Muazzam şehirlerde her şeyi bulursun, kumaşın iyisini kötüsünü, yemeklerin lezzetlisini ve her şeyin güzelini... Faziletli ve kâmil insanlar da oradadır, diğer kasaba ve köyler ona bağlıdır.

Bu âlem Allah'ın kitabıdır ve onu ibret için yaratmıştır. Cümlesinin sırrından ibret alan kişi ise ariftir. Bu insan dahi üç çeşittir; avam, has ve bir de hasın hası.

Vücutun şehrinde her şey bulunur, ne istersen orada görünür. Malın iyisi de kötüsü de hepsi oradadır, kumaşın iyisi oradadır.

İnsanın kalbi büyük bir camidir, bu yüzden cem olup Cuma'yı orada kılın. Minber, mihrap; şerbet ve şarap ondadır. Köşk ve saray, ilim ve marifet, gülistan ve bahçe, tüm çiçekler ondadır. Bu durum, muazzam şehirlere benzer ve aynı zamanda da haslar hasının vücududur. Hasın vücuduna gelince, onlarınki küçük şehirlere benzer, muazzam şehirlerde bulunan her şey onda bulunmaz. Muazzam şehirlere onlar muhtaç ve bağlıdır.

Üçüncü avamın vücududur, onların vücudu köy gibidir, işleri daima ekip biçmektir, otlakta hayvan otlatmaktır. Ömürlerini çalılıkta geçirirler, mal ve mülkleri saman, arpa ve buğdaydır. Kulakları binde bir Hak sözü işitmez.

Dünyanın yokuşu, düzü ve inişi (246^a-249^a)

Görünürde bir yola gidersin, onun yokuşu vardır ve oradan etrafi seyredersin. Bu yol üç hâlden boş değildir, biri yokuş, biri düz birisi de iniştir.

Ne zaman ki bir yokuşa çıksan oradan her yeri seyran edersin, gerçi bu yoldan çıkarken zahmet çekersin; ama her yokuşun bir düzü vardır, her zahmette bir rahat gizlidir. Yokuş zahmetine katlanan kişi düze çıktığında rahat eder. Bu dünyada ibadet ve itaat yokuşuna katlanan kişi ahirette nice güzellikleri seyrederek, yârini görüp hayran olur.

Kimisi inişe gidip tenezzül eder, ufuklarda iken yere iner. Onun seyr i sülûku olmaz, dünya cehennemine düşmüştür. Önüne dere tepe gelir, engeller ona yolunu göstermez, yolda kalır maksuduna eremez. Onun haramîleri şeytanî nefsidir, ancak yine de azmedip çalışırsa yükselir, yolların yükseğine erişir.

Üçüncüsü ne iniştir ne de yokuştur, bu yol düz bir yoldur. Onda ne yükselmek ne de alçalmak vardır, ne de bir yeri seyir vardır.

Ne zaman ki şeyhin gönlünden Hak talibinin kalbine feyz-i ilahi yağmuru yağmaz, işte o zaman talibin kalbinde herhangi bir nesne bitmez. Talibin kalbi yer gibi kurur. Ne zaman ki talibin kalbine feyiz dolar, o zaman talibin ölü kalbi dirilir, varlığının şehrinde ruh sultan olur, gönül vezir olup hükmünü yürütür, akıl dahi o vücutta kadı olur, kalbi de naip olur. Bu şehirde hep adalet olur ve kalbinde ağyarın yeri olmaz. Nefis askerini yerle bir eder, nefsin kalesini yıkıp ruh askerlerini içine doldurur.

İbret ilmi ve hikmet ilmi (249^a-252^b)

Hakk'ın her işinde bir hikmet vardır, bu hikmetini şaşkı gözler göremez, yalnız hikmetini hikmet ehli bilir, ibretini de ibret ehli bilir. Her şeyde Allah kudretini izhar eder, kudretinden de kuvvetini izhar eder. Onların bazıları hikmet ilmidir, bazıları da ibret ilmidir. Onun hikmetini anlamada akıl ve anlayış yetersizdir, hikmetini ancak kendisi bilir.

Bazı hayvanlardan süt sağılır, ciciklerinden yoğurt zahir olur. Burada hikmet acaba hayvanda mıdır yoksa otta mıdır? Oysa her ikisinde de değildir. Zahirde tavuk, ördek ve kaz ne zaman ki bir yavru çıkarmak isteseler, yumurtalarını bastırırlar, cansız yumurtadan bir canlı hayvan vücuda gelir. O yavrunun hikmeti acaba yumurtadan mı yoksa hayvandan mıdır? Her ikisinde de değildir.

İnsan odur ki; sözünde daim ibret olsun, her neye baksın ibret alsın, kulağı daim Hak sözü işitsin, yüzü Hak'tan yana dönsün, diliyle Allah kelamı söylesin, söylediği ile amel eylesin, eliyle hayır ve hasenat işlesin, Hak yolunda fakirleri doyursun, ayağı Hakk'ın yoluna yürüsün, canan illerine azmedip gitsin, mana sûreti bu şekilde insan olsun ve gönül de maksuduna ersin.

İnsan dünyada hangi sıfat ile muttasıf ise yarın da o sıfat ile mahşerde haşrolunacaktır, bu yüzden pişmanlık da fayda vermeyeceği için bu dünyada ahlakını değiştir ve bir kâmil er bulup eteğine yapış.

Yarın orada hayvan sûretiyle haşrolmayasın onlar ile cehennem ateşine düşüp yanmayasın. Zira bir kabın dışını kalaylamakla iş bitmez, önemli olan içinin kalaydır. Kabın iç kalayınadır itibar, dışı kalaylı ya da kalaysız olmuş ne yazar. Bundan şu anlaşıldı ki, kişi kalbini pak etmeli, bunu da Allah'ı zikrederek yapmalı ve kalbinin pasını silmeli. Yarın Hakk'ın huzuruna yüzü bu sayede ak çıksın, cennetler kendisine durak olsun.

Sen de kalbinin soğukluğunu Hakk'ı zikrederek yok et, zira soğuk kalpte dost aşkı yer etmez. Gerçekte de soğuk bir kap kalay tutar mı? Bütün hamlıklar sıcaklık ile pişer, olgunlaşır.

Kalbini dünya sevgisinden arıt, zira soğukluk ondan erişir, sen onu yerle bir et. Paramparça olmuş bu gönlü Hakk'ı zikrederek ihya kıl. Gel bir mürşitten tevhit mayası al, çünkü mayasız hiçbir şey makbul değildir.

Sağın ve solun işaret ettiği şeyler (252^b-262^a)

Vücutundaki bu azaların hepsi sana hizmet etmek için vardır. Gözün görmek, kulağın işitmek, burnun koku almak, dilin söylemek, elin tutmak ve neticede bunların hepsi Hakk'a layık işler yapmak içindir.

Allah azaları, biri sağ birisi de sol olmak üzere çifter yaratmıştır. Sağın ile ne yaparsan sol dahi onu işler. Sağ göz nereye bakarsa sol göz de o yana bakar. Sağ göz batın, sol göz ise zahir gözüdür. Biri ruhaniyet, biri de cismaniyyet gözüdür.

Sol göz, sağ göze tabidir her zaman. Sağ gözün ile daima sağına bak, zira sol göz hep dünyaya bakmak diler, sağ gözü de kendine uydurmak ister. Eğer sağ göz sol göze uyarsa, cihanın nakşına aldanıp kalırsa, bu durum kendisine perde olur, dost yüzünü göremez, mana sözlerini anlayıp kavrayamaz.

Gel şimdi sağ kulağını aç, Hak sözünü bütünüyle dinle, sır âleminden Hak nidasını işit ki, dünya sözlerini unutasın. Sol kulağınla onu işittiğinde sol kulağın da anlasın. Görüp işittiklerin kalbine yazılsın ruhaniyet ve cismaniyet kulakları birleşip birlik olsun.

Bu azaların biri hangi yöne dönerse diğeri de o tarafa yönelir. Dünya tarafına yönelirse şüphesiz işittikleri de dünya sözü olur, ahiret yönüne dönerlerse işittikleri de ahirete ait sözler olur. Gel sen de ruhaniyet kulağını aç ve sağ kulağınla Hak nidasını işit. Cismaniyet kulağın da ona yâr olsun ki sağ ve sol kulağın birlik olsun.

Hak'tan gafil ve dünya muhabbetiyle dolu olan gönül ölüden beterdir; peygamber sözün işitmez, gönül gözü amadır, Hakk'ın hidayetinden mahrum kalır.

Bu şekilde lisan dahi iki türlüdür, biri ağzın içindedir, biri de boğazda gizli olan küçük dildir. Söyleyen küçük dilindir, lakin onu da söyleten Hak'tır. Biri zahir birisi mana dilidir. Mana dilini bilen gerçek velidir. Söz önce mana dilinden doğar, sonra da sûret dilinden ortaya çıkar. Bütün sözlerin içerdeki dilden çıktığını görürsün. Dillerin biri ruhaniyet biri de cismaniyet dilidir.

El de lisan gibi iki türlüdür, biri sağ el biri de sol eldir. Biri zahire birisi batına işaret eder. İnsan bir el ile hiçbir iş yapamaz, yapmaya kalksa da işini bitiremez. Sağ el ruhaniyet elidir, sol el ise cismaniyet elidir. Sağ el sol elden daha iyidir, sağ el ile yapılan iş daha makbuldür. Niçin sağını bırakıp da soluna gidersen, manayı neden zahire tercih edersin?

Sûretin itibarı mana iledir, bu sûretin kıyamı ruh iledir. Sol elinle dünyayı sıkı tutarsın, bu ahiret yurdunu terk edersin. Sol elin sağ eline tabi olsun, cismaniyet elin ruhaniyet eline teslim olsun. Hak Teâlâ iki eli verdi ki, ikisiyle de ahirete sağlam yapış.

Eller gibi ayaklar da ikidir, biri sağın birisi de solundur, biri zahire biri de batına işarettir onların. Biri ruhaniyet birisi de cismaniyet ayağıdır, Hak Teâlâ her ikisini de kendi yolunda gidilmesi için insana vermiştir. Bu itibarla dünya yoluna gitmeyip heva ve heves uğruna boşa adım atmayasın.

Hak Teâlâ bunları çift yaratıp sûretini tamamlamak üzere halk etmiştir. Sağ ayağın nereye giderse sol ayağın da oraya gider. Sol nereye giderse sağ da oraya gider. Önemli olan ruhaniyet tarafın yani sağ tarafın galip olmasıdır.

Soluna nazar eden sola gider, dünyayı sevip ahireti terk eder. El dünya işini tutmak ister, ayak dünya yoluna gitmek diler. Ancak ehl-i hal ameline yapışır, eliyle Hakk'ı zikreder, ayağı Hak yoluna yürürse dostun illerini varıp seyredecek demektir.

Ruhaniyet tarafının galip olması için ceht lazımdır, bu nefse muradını vermemek gerektir. Açlık ve susuzluk ile bu nefsi hor kılasın ki nefis aciz olsun. Vaktinin çoğunu oruç tutarak geçirip geceleri de ibadet et. Dünya ve ondakileri terk et, enbiya ve evliya yolunu tercih et ki, ruhaniyet tarafı galip gelsin ve tüm azaların Hakk'a talip olsun.

Neden cismaniyet tarafı galip dersen, yeme ve içmekten dolayı galip olur, derim. Bu yüzden nefsin muradını verme. Eğer nefse muradını verirsen, geceler uykuyu çok uyur ve kalkıp ibadet etmez. Gece gündüz hayvan gibi yiyip içer, bu şekilde kişi Hakk'ı bulamaz. Ömrünü boşa harcar ve can gıdasını aç bırakır. Dünya zevkine gönül verir, dünya sevgisiyle kalbi dolar. Özünü dünya karanlığı kaplar, ruhaniyet gözü kör olur.

Resul aleyhisselam, Allah'ın önce akılı, daha sonra da kalemi yarattığını söyler.

Akıl dahi iki türdür, biri mead biri maaş aklıdır. Hakk'ı bulan mead akıl ile bulmuştur, Hakk'a eren bu akıl ile ermiştir. Maaş akıl ile Hakk'a erişilmez, bu akıl ile Hak seyran olunmaz.

Maaş akıl zahir ilmini, mead akıl ise ledün ilmini bilir. Mead akıl ile daima Hakk'ı fikret, gece gündüz Hakk'ın zikrini eyle, daima ahireti talep et, gece gündüz Hakk'ın yoluna git. Can-ı gönülden Hakk'a talip ol. Şeytan nefsin yoluna gitme, velilerin işlemediğini işleme, ahlakını değiştir, kötülüklerden özünü pak eyle.

Kâmil insan Resul'ün varisidir, o erenler enbiyanın varisidir. Onlara dayanmak Resul'e dayanmaktır, veliler Hak delisidir, herkes onlar ile ancak Hakk'a yol bulur.

Mevla daha sonra kalemi yarattı ki, o kalemin içinden çıkan dünya mürekkebidir. O kalemde maksat daima levha yazmasıdır. Bu kalem o levha yazan kalemin görüntüsüdür, o kalem bu kalemin sırrıdır, biri batın biri zahirdir onun, biri levha biri de kâğıda yazar.

Sağımızda ve solumuzda olan melekler (262^a-263^a)

Sağımızda ve solumuzda olan meleklerin her biri bize yârdır, kiramen kâtibin derler onlara, sağımızda olan melek hayırları yazar, solumuzda olan melek ise şerleri yazar.

Sağındaki meleğin daima çalışsın, lakin solundakine muradını verme ki, yarın beratın sağından verilsin ve defterine iyiliklerin yazılsın. Kitabın solundan verilmesin, yarın ayıpların yüzüne vurulmasın.

Resulün miracı (263^a-278^b)

Allah habibini görmek için yanına davet eyledi, yani âşık maşukuna ermeyi diledi. Varıp o dost ile miracını eyledi, Hakk'ın zatını görüp kendinde Hakk'ın sıfatını müşahede eyledi. Bu yüzden o Hakk'ın aynası oldu, eğer görmek dilersen yüzüne bak.

Hak ona arz-ı cemal edip izzet ile ikramda bulundu. Hak ile doksan bin kelim konuştu. Tüm insanlığa Hak onu imam kıldı. Açık gizli ne varsa Allah hepsini ona izhar eyledi, söyledikleri şeriat, kıldıkları da tarikat oldu. Şeriat ilme'l-yakin, tarikat ise ayne'l-yakin oldu.

Cihan nur ile doldu, karanlık yok oldu.

Sen de dostun sırlarına mahrem olasin, Hakk'ın hitabını işitip duyasin. Nice marifetler zahir olsun ki, hakikat sırrına erişesin.

Gökten İsa'ya sofraya inerdi ve sır ehli ondan faydalanırdı. Bu sırdan anlamayanlar ise helvanın tadına varamadı. Bu sırda vakıf olabilmek için kâmil insan olmak ve ilim ile amel kılmak gerektir. Cahil arifin sırrını anlayamaz, Hak'tan yüzünü çeviren ise bu sırlara eremez; zira hiç ölümler dirilerin sözünü işitebilirler mi? İşte onlar ölü gibidirler.

Gece gündüz şeytan arkadaşın olmuş, bu beden ile canın nefis ateşine daim yanmaktadır. Gafleti bırak, gözünü aç, gel de canını bu aşk ateşiyle yak. Eğer nefisine cefa edersen yarın orada sefa sürersin, Hakk'ın bağını seyredersin, dostu görüp canını hayran edersin.

Bizi Hak'tan uzaklaştıran ve bize cehennemi durak yapan nefistir. Gel şimdi nefse muradını verme, zira emmare olan nefis dinin direğini yıkar. Onunla ceht edip onu öldür ki onun ölümü Hakk'a varmaktır. Peygamberimiz en büyük gaza nefis ile

yapılan mücadeledir, diye buyurdu. Hem de ölmeyden önce ölüne diye sözüne devam etti.

Nefsini öldüren hem bu dünyada hem de ahirette hayat bulur. Allah'ın Resul'ü aynı zamanda nefisini bilen Hakk'ı bilmiştir, diye buyurmuştur.

Sen de daima dost ile münacat kıl, Hak'tan başkasına hacet kılma; çünkü her kuluna muradını veren odur, gönülden başkasını çıkar. Gönül o dostun divanıdır, gönül paslı olursa dost orada neyler? Hakk'a erenler gönül vasıtasıyla erdi, dostu bulanlar onunla buldu. Gel şimdi gönlünü temizle, Allah'tan başkası orada yer etmesin.

Daima Hakk'ın zikriyle meşgul ol, Hakk'ın rızasını gözetip onun yolunda hizmetkâr ol. Kurtuluşun ancak onu zikretmekleedir, felahın ona gitmekleedir. Dertliye derman Hakk'ı zikretmektir, hem de Hakk'ın fikriyle meşgul olmaktır. Sakın fâni cihana gönül verme, sonra bir gün canına kasteder. Bugün sen de cevr ü cefa çek dünya zevkini kendine put kılma. Sakın ona aldanma vefası yoktur, onun sefası cefasına değmez.

Yüce Allah, Âdem'e önce cenneti verdi, sonra da çok mihnetler çekirtirdi. Havva'yı ona eş yaptı, sonra da hasret ateşine canını yaktı. Sonunda Havva'dan onu ayırdı, gözlerinden yaş ile kan akıttı.

Allah, onlara cennette kalın, bütün nimetlerimden yiyin için; ama huld ağacının meyvesinden yemeyin, dedi. Şeytana uyup ondan yediler, asi olup Hakk'ın emrini unuttular. Ardından da üstlerindeki elbiseleri çıkıp gitti; cennetten aç ve muhtaç bir hâlde çıkarıldılar. Hak'tan Âdem'e, niçin böyle yaptın, diye nida geldi. Âdem de, Havva'nın sözüne uydum ya Rabbi, ne olur günahımı yüzüme vurma, diye dua etti.

Bundan sonra ağlaşıp gözlerinden kan ile yaş akıttılar, kendimize, nefsimize zulüm ettik diye münacatta bulundular. Bir zaman sonra Allah onları, nefsinizi bildiniz ve beni bilmiş oldunuz, diyerek affetti.

Şimdi gel sen de dünyaya meyledip nefesine uyma, asla dünyaya meyletme, yoksa cehennem ateşine yakın olursun. Hakk'ın verdiği kanaat et, Hak'tan gayrisinden feragat et. Cahile yüz bin kere nasihat etsen bu sözleri anlamaz, arife ise sözü uzatmaya gerek yoktur.

O gani Allah mekânsızdır, nişansızdır ve seni neden yaratmıştır, anla. Yaratılış gayen nedir, aslın nedir, ülfetin daim kiminledir? Neden geldin, niye geldin hele bir anla, neye erdin ya da ne gördün bir haber ver. Evveline ve sonuna bir nazar kıl, mülkün sahibi kimdir bir bak. Zahidin yarınına aldanma, ariflerin sohbetinden bir an olsun ayrılma.

Ezelde Hak kendi zatıyla kaim idi, hem de her şeyden fazla daim idi. İstedi ki, birliği ortaya çıksın, herkes Hakk'ın birliğine şahit olsun. Sonra bu yüzden cihanı yarattı, bu beden ile canı ortaya çıkardı. Evvela Ahmed'in nuru zahir oldu ve herkes ona ümmet oldu. Onun nurundan tüm varlık meydana geldi, âlem onun nuruyla aydınlanıp darlıktan kurtuldu.

Bütün velilerin rehberi olan Ahmed, 'kâbe kavseyn'e erişmiştir. Mevla onu yanına davet etmiş ve o Resul Hakk'ı ayan beyan görmüştür. Hakk'a tazim ile selam vermiş, ardından sideretü'l-müntehâya ermiştir.

Ey sevgili, cümle dertliye seni tabip kıldım, gel beri seni maksuduna erdireyim, bütün cennet nimetlerini sana verdim, her ne vakit dilersen bana gel, diye Allah'tan nida geldiğinde Resul, benim zayıf ümmetim için cennetini talep eylerim, dedi ve Hak talebini kabul etti.

İşte bunca nimetler ümmet içindir, Hakk'ın emrini tutan kullar içindir. Gel şimdi, aşk ile ona ümmet ol, canını yoluna ver. O Resul'e salât u selam eyle ki, cehennem ateşinden azat olasın ve yarın orada şefaatine nail olasın.

Hakk'ın dergâhına yüzün ak varasın, senin için Burak adlı bir binek olsun ve sen ona binip cennet bağını seyran edesin.

Bize nihayetsiz nimetler ihsan eden Hakk'a şükürler kıl. Bu cihana Hakk'ı bulmak için geldik, bu yüzden canı canana ulaştırmak gerekir.

Allah kendini bize bildirmek istedi ve elif ile ye'yi arz etti. Ben sizin rabbiniz değil miyim? diye hitap etti. Hepimiz orada evet dedik ve Mevla bu şekilde bizden ikrar aldı. Ki yarın bilmedik demesinler, asi olup da Hakk'ın emrini duymadık demesinler. Şimdi verdiğin bu ahit üzerine sadık ol, dünyadan el çekip bu yolda sabitkadem ol.

Sakin elinden fırsatı kaçıрма, dost yolundan firar etme. Ömür sermayesi baki değildir, bir gün saki ecel şerbetini gelip sunacaktır.

Kulağın arif sözünü işitmez, şeytanın izine gidersin ve bu dünya benim diye iftihar eder durursun. Çok biliyorum diye havada uçarsın, Azazil'in hâlinden hiç ibret almazsın. O makbul bir kul iken Hakk'ın emrini bir kez olsun yerine getirmede ve Hakk'ın katından kovuldu.

Tâhâ ve Yâsîn'in sırrını oku ki, sinen nurlanıp aydınlansın. Münker ve Nekir'e sualin kolay olsun, kabrinde cennet bahçeleri açılsın.

Sakin ağyarı sen yâr olur sanma, onların sofrasına elini sunma. Asla onlar ile sohbet etme, eğer sohbet edersen işin ah ile zar olur. Onların sohbeti sadık kişiye

ateştir, zira her biri dost gülünün dikenidir. Onlar Hak yolunun dikenleridir, onlara dost olan gerçek dosttan ıraktır.

Gel şimdi onların hepsinden elini çek, gidecek yerin zira ahirettir, bu dünya bil ki, ahirete aynadır. Herkes makamını burada görecektir, hem saki kadehini burada sunacaktır. Kevser şarabını burada içerler, tacı burada takarlar, sırat köprüsünü burada geçerler, cennet kapılarını burada açarlar. Eğer Hak'tan bir hidayet erişirse habibi dahi şefaattir.

Allah âşığa cennet bağı gösterir. Sağına baksa cennet hurisi vardır, solunda ise cehennem ateşi vardır. Bugün dostuna canını feda etmeyen yarın orada canana nasıl erecektir?

Dünya nakşı gözüne perde olmuş, ahiret âlemi gözüne görünmez olmuştur. Nefsin havasından bir türlü geçemedin, ak nedir kara nedir bilemedin. Peygamber aleyhisselam bak ne buyurdu: “Hesaba çekilmeden evvel kendinizi hesaba çekin.” Şimdi beriye gel ve nefsin ile hesap kıl, gözünü aç, uykudan uyan artık.

Yine Resul şöyle buyurdu: “Ölçülmeden önce kendinizi ölçüye çekin.”

Ömrünü zayı edip gaflette geçirme, bil ki, ahiretine mani dünyadır. Ömrünü varını ahirete harca, Hakk'ı istersen nefsinin aç bırak. Eğer nefsin aç olursa mağlup olur, tok olur ise sana galip olur.

Yarın ömrünü nerede geçirdiğin bu ömrün şahinini nerede uçurduğun sorulacaktır. Bu yüzden hazırlığını iyi yap ki yarın orada durağın cennet olsun. Eğer kurtuluşa ermek diliyorsan gel bir kâmil veliye bende ol, gece gündüz onun hizmetinde ol; zira Hakk'a vesile onlardır.

Onların sözü Hakk'ın emriyledir, cahil bilmez onların sözü akiledir.

Gözünü Hak rızasından ayırma, kimsenin gıybetini yüzüne vurma. Hem şeyhin yüzüne şaşkı bakma, gönül eri ol, sakın hatır yıkma. Başını eğip daima toprağa bak, Hak toprakta nice ibretler yarattı ona bak.

İnsan kalbi dostun aynasıdır, inci mercan gönülden doğmuştur. Dost hikmetlerini gönle koymuştur, nimetlerini orada bırakmıştır. Sırrını orada gizlemiştir. Gel beriye sen de gönlünü temiz kıl, zira saf gönülde dost gizlidir, bil.

Bu nefis gönül evine yol bulup misafir olursa, orası şeytan hanesi olur. Dostun vefası oraya ermez, gönül zevk ü sefasını bulamaz.

Dünyanın hâlleri: (278^b-282^b)

Sakın bu dünyaya gönül verme, yüzünü Hakk'a döndür, bu dünyanın nakşına gözünü yum, onun hayalinden geç, hilesinden kurtul, zehirli balından asla tatma, bunun zevk ü sefasına gönül verme, onun sonu mihnettir ve işini ah u zara sürükler. Sakın bununla yâr olma sonra sana ağyar olur, senin canına kasteder ve seni cehennem ateşinde yakar.

Ey insanoğlu, bunun tuzağına tutulma, zehrini şeker zannedip de bir kez olsun tatma.

Onun şarabından bir kez içen sarhoş olur ve bir daha ayılmaz, bu dünya sarhoşu olup insan sayılmaz. Nice gafillere zehrini içirip onları zebun eyledi. Kimi malı ile aldanmış gece gündüz onu talep eder, sonunda hasret ile onu terk edip gider. Bir gün varislere bırakıp gider, sonunda da Hak huzurunda o malın azabını çeker.

Kimisi kızım oğlum diye bunlara gönül vermiş, bunların hepsi benim diyip giderken ecel şerbeti sineye girmiş. Yılan çıyan akrepler nazik tenini gıda etmiş, bu dünya sarayından kimi konmuş kimi göçmüş.

Bu dünya, fahiş bir avrata benzer ve kendini halka arz eder. Muhabbetle bu dünyaya gönül veren sonunda ona bende olur, onun bağına dolaşan ondan artık kurtulamaz.

Havadan yüksek uçarken, kimi sultan beyim diyip gezerken, ipek kumaş giyip salınırken, küheylan atlara binerken, ecel şahini erişip onları boğazından kapar. Eğer ibret aldınsa sakın bu dünyanın malına mülküne gönül verip aldanma, bu fâni dünyayı terk et, onu kim isterse alsın, sen yalnız dar-ı ukbâyı dile. Böyle yaptığın takdirde ölünce rahat olursun ve Hakk'ın cennet bağına girersin.

Neticede canın zevk ü sefa etsin, Hak seni davet edip canana eresin, uyuduğunda kucakladığın huri olsun, yiyip içtiğin nur olsun, meleklerin sunduğu temiz şarap olsun, mekânın cennet olsun.

Ey Âdemoğlu! Cihana şöyle bir nazar kılsan onun zehirli bir yılan olduğunu anlarsın. Onun zehiri muhabbetidir, ondan sakınasın.

Bu dünya tümüyle ateştir, ondan sakın; zira vücudunu yakar, kendini ondan fena kıl. Seni var eyleyen Allah niçin yarattı, bir kez olsun anlamaya çalış. Dünyayı terk edip bırak ve gece gündüz Mevla'yı dile. Bizler Hakk'ı bulmak için geldik; ama ne yazık ki bu dünyaya aldanıp kaldık. Bu dünya seni dosttan ırak eyledi, sana kastedip cehennemi sana durak eyledi.

Bugün Hak'tan ayrı düştün, bu dünyayı yem edinip kendini gece gündüz yiyip bitirdin. Eğer akıllı isen bu diline zikrullahı yâr eyle, bu dünya maaşını bırak, gönülden gayriyi bırak, kalbinden mâsivâyı yok et ki, gönül gözü dostu görsün, dünya muhabbeti kalbinden gitsin, gönül dostu âşık olup dünya sevgisini ter etsin.

İnsanın yaratılışı (282^b-285^a)

Seni Hak yoktan var eyledi, bu beden ile canın yok iken o sana çoktan âşık idi. Seni halk edip varlığın en şerefli kıldı. Seni vücuda getirip, bu denli ihsanlarda bulundu.

Ağyara gönül verme, yalnız ona yâr ol, eğer gerçek âşık isen, budur derdine çare bil.

Kişi cana kıymayınca canana eremez, varını yoluna vermeyince de gerçek varlığına erişemez.

Hak'tan gayrиси ağyardır, sakın onlara yâr olma, onlardan yüzünü çevir ve onlarla arkadaş olma. Bu fâni dünya, âşıkların zindanıdır, sadıkların canı ise bu zindanda nasıl dursun? Bu yüzdendir ki, o âleme göçmek ister, dosttan yana uçmak ister, dost elinden vuslat abını kana kana içmek ister.

Bugün dosta âşık olan ariflerin hâlini bir gör, dünya ve ukbâdan geçip yüce şal giymişler, Nesimi gibi kendilerini soyup uryan etmişler, melâmet taşını vurup nefislerini kurban etmişler. Aşk ipini nefsin boynuna sağlam takmışlar, pervane gibi bugün nefsi aşk ateşine yakmışlar.

Beyitleri beyan eder (285^a-285^b)

Hak yolunda korkunu kendine yâr eyle, günahın işini ekip zor eyle, Hak korkusundan daima ağla, yürekte can u ciğerini dağla, ölüm kamçısını nefsine vur, daima nefsini Hak yoluna sür, Asla nefsine muradını verme, daima Allah'ın adını zikreyle.

İnsan bu dünyaya niye gelmiştir ve niçin bu dünya ile aldanıp kalmıştır? (285^b-288^b)

Neden geldin bu dünyaya, ne aldın bu dünyadan ve aldıkların hani? Bunun nakşına tutuldun, buna kul olup satıldın, bu dünya seni köle eylemiş, ey insanoğlu vatan sevgin nerede kaldı?

O ezeli nakkaşı unutmuşsun, bu dünyanın nakşına gönül vermişsin, ona muhabbetle nazar edip Allah'ı unutmuşsun. Seni yoktan var eden Mevla, niçin var eyledi; anla, bu dünyaya niye geldin, bir düşün ve izan kıl.

Zanneder misin ki, bu dünyaya yok yere geldin, asla; bu dünya zevki sana perde oldu ve o asıl vatani özlemez oldun. Ey âşık şimdi gel bir kâmil elini tut, öyle dağ hayvanı gibi salınıp da yürüme.

Git bir kâmil insan bul ki, sen de insan olasın, zannetme ki âdem sûretinde olan herkes insandır. Gel ey âşık sen de gönül yüzünü yıkayıp pak eyle, nur cemali orada zahir olsun. Bu fâni cihana sakın ola gönül verme, bundan gönlünü kurtar ve fâni olan bu cihanı terk et.

Bu dünya kimini ateşe yandırıp canını tutuşturur ve o insan ah ile figan eder; ama bir türlü oradan kurtulamaz. Kimine de Allah lütfundan hidayet nasip eyler, dünyadan onu muhafaza kılar ve ona affi erişir. O kişi de vahdet makamına erer, Allah'ın yoluna tüm varını verir, uzlet makamına girer, bu fâni cihanı terk eder.

Tarikat yoluna girer, hakikat hazinesine erer, o gülistanı bulup marifet güllerini koklar. Nefsiyle gazalar eyler, nefsin başını kılıcıyla yok eder, bu şekilde büyük gazayı gerçekleştirmiş olur ve ona hac ile kurban nasip olur.

Gel ey âşık eğer sen de bu sırta ermek istersen dosta varını feda kıl ve yoluna canını ver. Varıp bir mürşid-i kâmile sıdk ile teslim ol, gönlünü safi kıl ve kalbinden şüpheyi gider. O kâmile köle ol ki, sana doğru yolu göstereyin, aradan benliği gider ve ikrarı gönülden eyle. İhlâs ile amel yükünü çok eyle ki, yarın sana orada şefaati olup Hak cennet hurilerini versin.

Cennete girip bahtiyar olasın, cehennem ateşinden kurtulasın, dost cemalini görüp hayran olasın, cennet sarayını seyran edesin. Ancak Hak Teâlâ buyurdu ki: “Bugün beni burada göremeyen yarın orada da göremez ve kavuşmanın zevkine eremez.”

İnsanın aslı (288^b-290^b)

Ezel aslını bilir misin? Ne idi bir nazar eyle, acep ateş mi yoksa yanar mıydı? Ateşin nurunun aslı nedir? Gel artık gaflet uykusundan uyan, nicedir gaflettesin, canını bu gafletten uyar gayri. Yoksa seni bir gün, gözünü açmadan uyarırlar, ecel şahini erişip canını bu kafesten uçururlar.

O zaman başına dünyayı dar ederler, seni alıp mekânını mezar yaparlar. Eğer aslın nur ise, nura vasıl oldun ise, nura ölüm erince canın vuslata erer. Eğer aslın ateş ise, nârı nura tebdil kılmadınsa, bu bedene ölüm erişince canın ateşe vasıl olur. Burada nura erişmedin diye yarın orada canını yakar, o İblisi görmedin mi ki aslı nâr olduğu için nura secde kılmadı ve insanın kadrini bilemedi.

Hak onu katından kovdu, hasretle canını yaktı ki lanet etti ona. Allah’ın dergâhından sürüldü, cennetten kovuldu, inip yeryüzüne geldi ve işte o günden beri o insanın apaçık düşmanı olmuştur.

Sakin o kovulmuşu uyma, kastedip de canına kıyma, Hakk'ın emrine asi olma, Allah'ın sözünü daima tut. Bu yılan nefsin sıfatlarından biri kendini beğenmişliktir, ikincisi hasettir, üçüncüsü de kibirdir, dördüncüsü riya ve bunlar şeytanın sıfatlarıdır. Zira şeytan-ı laîn Âdem'i cennette görünce ona haset eyledi, onu oradan çıkarmak için kast eyledi, aynı zamanda kibirlenip Âdem'e secde etmedi.

İblis haset kılıp kibirlendi, kendini yüce gördü ve Hakk'ın dergâhından sürülüp insanın düşmanı oldu. Gel ey mümin bu sıfattan kendini uzak tut, kalbini pak eyle, Hakk'ın sıfatı ile mevsuf ol, Sübhan'ın emrine ram ol.

Ledünnî ilimler, akılların derecesi ve insanın aslı (290^b-292^b)

Anla canın aslı nurdur, hem makamı sırdır, Hak sıfatıyla mamurdur ve hem de dosttan ab-ı hayat içer.

Acep senin bu canın niçin aslını talep etmez? Gafleti bırakıp gözünü aç ve gaflet uykusundan uyan gayri. Canın, nefsin esiri olmuş, cananını unutmuşsun, bu can yolunu bağlamış, nefsin de gönül kapını yapmış. Gel ey talip! Bugün sen de nefse olmayasın bende, bu dünyada nefsin esiri olma ki sana nefis şarabını içirmesin. Dünya sevgisinden sakın, zira o nefsin şarabıdır, her kim ondan içerse Hakk'ı unuttur.

Bu dünyaya gönül verme, onu bir pula satın alma, dünyaya aldanıp kalma, harap olan gönlünü mamur kıl. Bu nefis dünyaya meyleder, ister ki dünyaya sahip olayım, sen ise ahirete hazırlık yap ve ahiret sevabını dile. Bu dünya gafilin yüzüne güler, gönlünü köle eder, sonunda da imana kasteder, din ve imanın kapısını harap eder.

Bu yüzden o kâmil erenler fâni dünyadan kaçarlara, uzleti seçip ahireti talep ederler. Dost dost diyip yanarlar, aşkın şarabına kanarlar, Allah deyip dönerler, aşkın

şarabından içerler. Eğer sen de âşık isen, bir kâmil veliye teslim ol, yoluna varını ver, ta ki seni dosta eriştiresin, hasta olan gönlünü ihya etsin ve sır kitabından sana okutsun.

Bu vesileyle mana yüzleri sana da açılsın, yüzünden perdeler ref olsun. Alıp gördüğünden lezzet alsın, hikmeti nedir anlayasın, dost ile sohbet edesin ki, sana hayır kapıları açılsın.

Kara hecenin sırrı ve her bir harfinden maksat nedir? (292^b-295^a)

Elif nedir, bâ nedir, kendini yüce görme hem tâ ile sâ nedir? Elif gibi doğru ol ki, Hakk'a yol bulasın. Elif'te bâ'daki yazılan nokta yoktur, ya diğer harflerdeki iki üç nokta nedir? Elif Allah'a delalettir, lâm Allah ile beraberliğe işaretler, fe ise fenaya işaretler. Cim'den haber aldın mı, noktasına nazar kıldın mı? Ya mîm nedir? Cemaline erdin mi, celal ile yandın mı?

Hâ'ya hı'ya nazar kıl, bu ikisi nedir? Ha'da olmayıp da hı'da olan nokta nedir? Hâline şöyle bir nazar kıl, ahlakına da bir bak. Dâl ile zâl'i gör ki, zâl'de nokta var. Dâl'i delil kıl bu yolda zelil olma. Bu kez râ'ya geldik ki, zâ'ya muttasıl olmuş râ'da nokta yok, zâ'da ise nokta var ki bunların sırrı nedir? Râh-ı Hakk'a girdin mi, bu yolda zahmetler çektin mi? Selamete erdin mi, işte anla sîn nedir? Şimdi de sîn'in şin ile bitişik yazıldığına nazar kıl, selamet ister isen eğer, Hakk'ın yoluna gir, Hakk'ın yolundan ayrılma sakın yoksa şakî olursun. Gel oku sâd'ı zâd'ı kalbinden gider yâdı. Bugün ehl-i salah ol ta ki Hakk'a yol bulasın, zalâlet ehlinden olmayasın.

Bu kez gel anla tâ'yı hem de zâ'yı oku. Bugün sen de tahir ol, güneş gibi zahir ol, tı'ya zı'ya nazar kıl sırları nedir? Şimdi de gel ayın'a nazar kıl, ona ğayın muttasıldır. Gözünü gayriden sil, ayana eriş. Fâ'yı oku, derdine olsun şâfi, hem de kâf'ın sırrını anla ya nedir? Fâ'da bir nokta nedir, kâf'ta iki nokta vardır, bunların sırrına bir baktın mı nedir? Gel ey âşık bugün sen de ehl-i fena ol, hem de tebdîl-i

ahlak ederek Hakk'a yol bul. Lâm ile mîm'i oku, lâm mîm'e muttasıl olmuş bunların parlak sırrı nedir? Nûn'a vâv'a nazar kıl, hepsi üç harf ile yazılır, hepsinin bir sırrı vardır ve cahil bunlara vakıf olamaz.

İki nûn'un arası bir vâv ile okunur. Bunların da anla sırrı nedir? He'ye geldik, bunu bu kez sen kalbine yaz, hû makamına er hem kendini hû'ya ver. Geldik lâm ile yâ'ya, burada nazar kıl aya, önce hilal görünüp sonra da bedir olmak nedir? Arif Hakk'ı bilendir, bugün dostu seven bil ki canına kıyandır.

Halktan uzlet edip nefis ile mücâhede kılmak (295^a-297^b)

Artık zamanın sonu geldi, halk dinini dünyaya verdi, arifler bunu gördü ve tenhaları kendine mekân edindi. Bu halktan firar etti, uzlette karar kıldı, Hakk'ı kendine yâr edindi, gece gündüz münacata ram oldu. Bize dünya gerekmez dediler, ahiret yurdu bizim için gerekli dediler, soyunup yalnız aba giydiler, fenayı kendilerine elbise edindiler. Dost yoluna azmettiler, nefis ile gaza eylediler, aşkın ateşinde yakıp nefse cezalar ettiler. Hem de zikir kılıcıyla nefsin başını vurdular, canlarını Hakk'a teslim edip kanlarını yere akıttılar.

Eğer gerçek talip isen, bu fâni cihanı terk et, uzlet makamına er ki canın mihnetten kurtulsun. Resulullah ne buyurdu: “Uzlette rahmet, kalabalıkta ise zahmet vardır.”

Gel şimdi ölüm erişmeden ve ölüp mezara girmeden bu fâni cihanı terk eyle, yalnız Yüce Sübhan'ı talep eyle. Kabirde Münkir ve Nekir diye iki melek gelecektir ve sana bazı sualler soracaktır. Eğer sualler sana kolay gelmezse azap edeceklerdir bunu anla.

Gel Şimdi azap ermeden, bu azapları görmeden, melekler sual etmeden canını bu gafletten uyar. Zira Hak Teâlâ kelamında Şöyle buyurdu: “Beni bilmeniz için sizi yarattım. İnsanları ve cinleri yalnız bana kulluk etsinler diye yarattım.” Burada ibadetten maksat marifettir, yani Allah’ı bilmektir.

Buna rağmen Allah’ı talep etmezsin, yoluna canını vermezsin ve bu yüzden de cananını bulmazsın. Dünyayı talep edersin, dünya yoluna gidersin, oysa bu dünya fânidir, ne edersin? Enbiyaya Şöyle bir nazar kıl, onlar bu dünyayı düşman bildiler ve evliyalar da bu cihanı terk ettiler. Mevla da onlara ihsan olarak ahireti verdi, cemalini onlara arz eyledi ve aradan örtüyü kaldırdı.

Şimdi sen de ey talip! Hak’tan ahireti dile, yalnız Mevla’yı talep et, gece gündüz ona mnacet eyle, zira herkesi muradına erdiren odur.

Nefsini bilen Rabbini bilmiştir (297^b-299^a)

Hak Teâlâ Şöyle buyurmuştur: “Ben gizli bir hazine idim; bilinmek ve sevilmek istedim.”

Can gözünü aarsan eğer, sana da bazı sırlar keŐfolunur, nefisini ve Hakk’ı bilirsen kâmil insan olursun. Hak’tan gafil olma ve yüce Sübhân’ı unutma.

EĞer bu sırra vakıf olmak istersen bir mürşide teslim ol ki nefisini ve Hakk’ı sana bildirsin, Sübhân’ın vechine erdirsin. Seni Hak’tan yana götürsün, sana delil olup seni Hakk’a ulaŐtırsın.

Resulullah Şöyle buyurmuştur: “Bir mrebbe bulmasaydım, bugün Rabbimi bilemezdim.”

Sen de delilsiz bu yola kadem basma sakın, zira bu şekilde Rabbine yol bulamazsın. Bütün enbiya ve veliler bu fâni yurda geldiler ve yüce Sübhân'a delil ile erdiler.

Resulullah yine şöyle buyurdu: “Önce arkadaş sonra yol.”

Sıradan bir cahili sakın kâmil zannedip arkadaş edinme, zira seni Hak yolundan ayırır ve din ile imanı yıkar, giderir. Gösteriş hırsızlığı çoğaldı, âlem fitne ile doldu, halk bunlara kanıp arifi inkâr etti. Sakın ama zümresinden olma, o laîn şeytana uyma ki Hakk'ın yolundan dönme, bir mürşide ikrar eyle.

Dünyanın, dünya ehli ve ahiret ehlinin hâlleri (299^a-304^a)

Bu halktan firar et, vahdette karar et. Zamanın halkı kötü âlem ise fitne doludur. Her biri bir derde düşmüş ve dünya leşine üşüşmüştür. Zenginler dünyaya doymaz olmuş, fakirler ise kanaat etmez olmuştur. İstekleri sürekli dünyadır, ahireti dilemez olmuşlardır.

Ne yazık ki, ahireti talep eden az kalmış, bunlar da zaten gizlenmiştir. Şimdiki halk Kur'ân'a uymaz ve onunla amel etmez olmuştur.

Maalesef daima şeytan yoluna giderler, Hak yolunu inkâr ederler. Şeyhlerin izine gitmezler, onların sözünü tutmazlar. Nefislerine uyup dünyaya gönül vermişlerdir. Âlimlerinde amel yoktur, baksan gösteriş düşkününü zahit çoktur. Yedikleri daima haramdır; ama halkı bundan men ederler. Zalimleri methederler, kâmilleri kötülerler.

Böyle olan nasıl âlim olur ve Hakk'a nasıl yol bulur? Hakk'ı bilmeyen bir kişi hakikate de eremez ki, halka nice rehber olsun. Âlim dediğin kâmil bir mürşittir, hem de ilmiyle amel edendir. Hakk'ın emriyle gelmişler ve halka rehber olmuşlar. Eğer sen

de Hakk'ı isteyen kullardan isen onlara köle ol. Ta ki maksuduna eresin ve Hakk'a yol bulasın. Hak onları gizlese de âşıklar onları isteyip bulmuşlardır.

Makamları arş-ı âlâdır, Mevlâ onlara nazar kılmıştır. Gece gündüz kanlı yaş döküp uğruna can ve başlarını verirler. Dünyaya talip olanlar ise ahireti hiç anmazlar. Gıdaları sadece yiyip içmek, nefsin heveslerine uçmaktır. Fâni olan zevke aldanıp baki olana yüz çevirmişlerdir.

Bunlar Resul'e ümmetiz derler, ama sünnetini terk ederler. Oysa Resulullah dünyaya geldi geleli hiç gülmedi ve hiçbir zaman dünyaya gönül vermedi. Zaman olurdu üç gün üç gece yemek yemediği olurdu. Geceler daim uyumaz ve başını yere koymazdı.

Sen onun ümmetiyim dersin, ne fiilin ne de sözlerin ona uyar. O Mustafa'ya uymayan yarın sefa bulamaz. Gel fırsat elde iken, bu can kuşu tende iken, ömrünü boşa zayi eyleme, az yemeye razı ol, bir kâmil ere kendini teslim kıl ki bu sayede sen de matluba eresin, gerçek sevgiliye ulaşasın.

Taklitçi şeyhe aldanıp sakın ona uyma, zira sûret hırsız çöğaldı, âlem ise fitneyle doldu. Başlarına taç giymişler, aç ve muhtaç bir şekilde gezer olmuşlar, avamın balığını yerler, onları methederler. Dünyaya talip olmuşlar, ahireti unutmuşlar, dünya ehli ile sohbe koyulmuşlar ve onlara ülfet etmektedirler.

Gör şimdi, nice cahil onlara kâmil der; oysa nakıs olan hiç kâmil olur mu, nefsin ve Hakk'ı hiç bilir mi? Sakın onlara eş dost olma, onlara uyup da tuş olma.

Yüzünü toprağa sür, hamd ü senalar kıl. Nasihatim yalnız taliplere, Hak yolundaki dostlara, zira cahiller sözümü anlamaz, anlayıp da amel kılmaz. Şimdi Hak ehli azaldı ve kendini de gizledi, deccal ortaya çıktı. Sağ gözü kördür onun Hakk'ı

göremez hem de hakikat nuruna eremez. Ene'l-Hak diyip şeytan gibi feryat eder. Gözünü aç gafil olma, ondan uzaklaşıp kaç.

Allah sana da akıl verdi, bir saat olsun tefekkür et ve canını selamete eriştir. Mustafa'nın yoluna gir hem de evliyaya teslim ol. Hakk'ın yolundan zerre usanma. Şeytanın izine gitme, canını ateşlere atma, dünya işini terk edip bırak, Hak yolunda hazırlık yap.

Akıllı olan ahireti diler sevgiliyi talep eder. Dünyayı bir pula verseler almak istemez; yalnız Mevlâ'yı diler. Ârifin başını kesseler, dara çekip assalar, dünya ehline baş eğmez ve azmedip sadece ahireti ister.

Mürşitler gündüz gibidirler, fakat bu dünya onlara perde olmuştur, bu yüzden insanlar onları göremez. Cümle eşyaya şöyle bir nazar kıl, güneşin nuruyla ancak kemale erer, tüm ham olan yemişleri güneşin ışığı oldurur.

İşte erkek ya da kadın olsun insanların vücudu da bir ağaca benzer, azalar onun budaklarıdır, yemişleri ilim ile ameldir, tuzakları da dikenlerdir; ancak mürşidin terbiyesiyle onların himmetiyle kemale erebilirler.

Hak Teâlâ'nın hidayetinde mazhar olanın nişanı (304^a-308^b)

Allah'ın hidayetinde mazhar olan kişi, doğru yolun neresi olduğunu anlar, dünyanın yolu ona görünmez, dünyaya nazar kılmaz, gönlünü Hak'tan ayırmaz, dünya halkı ona ağyar olur, hiçbirisini yâr edinmez, özünü Hakk'a teslim eder, halktan firar eder ve vahdette karar eder.

Bir mürşide varır kul olur, Yüce Allah'a yol bulur, yoluna varını verir, daima rızasını gözetir, can ile baştan geçer, gözleri yaş ile dolar, dünyada şad olup gülmez, dünyayı bir pula almaz, dünya zevkini terk eder, semalara yükselir ve tüm gayelere

ulaşır, arşa çıkıp cevelan eder, melekleri seyran eder, Hakk'ın zatına erer ve onunla grşr.

Âşık olan hiç dosttan ayrılır mı, dost yolundan uzaklaşır mı? Adını mecnun koymuştur ve bağrını kan edip yakmıştır. Âşık olan canına kıyandır, ilimi ve mana sırlarını anlayandır. Cahil âşığın hâlini anlamaz ki, sözlerini nasıl anlasın.

Zamanın sonu geldi, âlem fitne ile doldu, bidatler çoğaldı, insanların çoğu onları işler oldu. Mescitlerde cemaat yok oldu, ibadet ehli azaldı, Hakk'ı zikredenler azaldı, dilde gıybet edenler çoğaldı. Bu zamanda din ile iman zayıf oldu. Müminler bu zamanda garip oldu. İkincisi ilmiyle amel kılan âlimler de garip oldu. Fasığın kalbinde Kur'ân da garip olmuştur.

O ki, Kur'ân'ın sırrını bilmez, sırrıyla amel kılmaz. Müminin kalbinde ise Ku'ân garip olmamıştır, zira onun kalbi nur ile doludur, Hakk'ın sevgili kuludur, kalbi hem Allah'ın evidir, Hak'tan başkası oradan uzaktır. Dördüncü garip olan ise içinde cemaati olmayan ve namaz kılınmayan mescittir. Bu yüzden sen mescitleri boş bırakma. Beşinci garip olan ise; evde olup da okunmayan Kur'ân'dır. Gel mushafi garip koyma, ben onu okudum deme.

Bu Şekilde cennetlere erişesin, türlü nimetlerle buluşasın. Perdesiz dostu göresin, tüm muradına eresin.

lmezden evvel ölmek nedir, haşrolup dirilmek nedir? Bu nefistir, insana perde olan, talibin yolunu kapatan. alış nefisini öldür, yerini nur ile doldur. Mevlâ'ya talip ol, bu dünyaya nazar kılma. Muradın Allah'ın yüzü olsun, gönül maksudunu bulsun.

Cahil ile sohbet etme, gafil ile oturup kalkma. Yoksa seni helak ederler, Şeytanın izine götürürler.

İlâhiyat kitabı (308^b-310^a)

Hakk'ın yoluna can ile baş verenler beri gelsin, dost yolunda âşık ve sadık onlalar beri gelsin. Bu dünyanın nakşının sırrını anlayanlar, fâniyi terk edip zikre taat edenler beri gelsin. Arş-ı âlâyı sır ile seyran eden, sidretü'l-müntehâya azmedip giden, Hakk'ın zatına vasıl olan beriye gelsin.

Allah'ın cemalini gören âşıklar gece gündüz dert ile ah eder, âşık olan ondan gayrisini neyley?

Âşıklara aşkın şarabından içir, gözlerinden perdeyi kaldır, sır kitabının fethedip açıver, başka bir sevdâyı yok eyle.

Tüm güzellikleri ihsan eden Allah'ın yardımıyla kitap tamamlanmıştır.

‘Ībretnāme

1^b

Hāzā kitābu ‘İbret-nāme
Bursevī Muhyiddīn Hālīfe

1. Hāmd zikri ile söze başlayalum
Diken ağacına gül aşlayalum
2. Dost bāğında açıla tāze güller
Şevk ile öte şūrīde bülbüller
3. Bāğda dürlü çiçekler açıla
Ma‘nā gülü reyhān olup saçıla
4. Ol koğudan mest ola pes ‘āşıkān
Ma‘nī sözlerin gūş éde şādıkān
5. Bu sözden açıla nice me‘ānī
Eşiden ‘āşıkuñ zevk éde cānı
6. Hāq katında ma‘nīdür key mu‘teber
Ma‘nīsine kıılır nāsuñ Hāq nazar
7. Ma‘nī gönülde pinhāndur éy kişi
Şūret-ile bitmez kimsenüñ işi
8. Zīrā şūret fānī ma‘nī bākīdür
Şūretüñ ma‘nī hemān bil cānıdur
9. Bu şūret ma‘nīyle yād olmaya
Cānsız beden gibidür var olmaya
10. Bu şūret ‘ālemi çün bozılısar
Añla ma‘nī ‘ālemi düziliser
11. Zīrā zāhir şūret gibidür hemān
Ma‘nī cān ‘ālemini kıılır beyān
12. Şūreti ko ma‘nīye gel ma‘nīye
‘Ārif ol cān milkinden haber tuya

2^a

13. İşbu ma‘nīden haberdār olmaduñ
Şūret-i zāhirde kıalduñ gelmedüñ
14. Cān gözin aç ma‘nī yüzün göresin
Hāqīkat ‘ālemine yol bulasın
15. Olma a‘mā zümresinden aç gözün
Sırr-ı vahdet ‘ālemine tüt yüzün

16. Açup ma'nī gōzin ıl dā'im nazār
'İbret kitābına ba gōr ne yazar
17. 'İbret kitābına nazār ılayduñ
Bu ma'nīlerden haberdār olayduñ
18. İşbu yolda bir rehnümā bulayduñ
Yazılmış ma'nīsini sen de bulayduñ
19. Kitābu'llāh gibidür işbu 'ālem
Buña ma'nī dūřubdür ibn-i ādem
20. Vücūduñ 'ālemine ılsañ nazār
Cūmlenūñ sırrını Hā sende yazar
21. amunuñ ma'nīsini senden gōründi
amunuñ defteri sende dūrildi
22. Bu 'ālemde ne var hep sende vardur
Kimi ayār anuñ kimisi yārdur

Bu bāb 'ālem-i kübrāda ne kim var 'ālem-i řuğrāda dağı andan barca şey var

23. Kā'ināta 'ibret-ile ba 'ayān
Sırrı sende yazılmıř cūmle nihān
24. Bařuñ gōk miřālinde bedenūñ yer
Zirā başdur āfāğı ēden seyr
- 2^b 25. Beden opra gibidür yatma ister
Ma'şiyet amurına batma ister
26. Semāda var-ise bunca melā'ik
Başda dağı havāslar var ēy sālīk
27. Ya'nī bilmek ēřitmek bilmekdür
Bunlaruñ her biri bir melek-durur
28. Tesbīh ēder-ise gōkde melā'ik
Bunlar-ile tesbīh ēder hep sālīk
29. Bunlardur pes Hā'ı tesbīh eyleyen
Bunlar-durur Hā'a taħmīd eyleyen
30. Yēdi yēldür gōkde seyr ēder 'ayān
Başda dağı yēdi uvvet var inan
31. Yēdi seyyāre gibidür añla bil
Beyān ēdem saña nazār ıl

3^a

32. Kuvvet-i mütehayyiledür birisi
Kuvvet-i mütevehhime ikincisi
33. Kuvvet-i mütefekfire üçüncüsü
Kuvvet-i hâfızadır dördüncüsü
34. Beşinci kuvvet-i müdebbiredür
Altıncı kuvvet-i müzekkiredür
35. Yédinciye hiss-i müşterekdür aña ad
Sa'y eyle bu hâsseden olasın âzâd
36. Var-ise gökde dağı 'arş-ı rahmân
Sende dağı konuldu kalb-i insân
37. Var-ise gökde eger levh i kalem
Başda dağı bu dil kalemdür diyem
38. Göñül levhine yazar dil kelâmı
Dil emîn olsa kalb bulur selâmı
39. Eger gökde var-ise şems-ile mâh
Başda dağı var-durur 'aql-ile ervâh
40. Tende kıllar yerde ağaçlar gibi
Yerde ot tende kışa saçlar gibi
41. Tamarlar ırmağ süñükler tağ gibi
Göñül evi gör büstân bâğ gibi
42. Bu 'âlemde dört hâlet vardur kim
Yay güz kış dördünci bahâdur
43. Tende harâret ikinci burûdet
Peyvestedür dödüncüsü ruṭûbet
44. Mişl-ü şafrâ vü sevdâ balgam kan
Bu dörtde nicedür aña mihmân
45. Bu 'âlemde dört dürlü yél var tamâm
Bahârdur yay güz kış yélidür tamâm
46. Bahâr yéli yemişleri bitürür
Eser güz yéli yemişini yitürür
47. Yaz yéli esse yemiş buhte olur
Kış yélinde şecer yemişsiz qalur
48. Bağ vücûduñ 'âlemine kıll nazâr
Dört yél anda ne-durur gör ne yazar

3^b

49. Biri cāzime ikinci hāzime
Üçü māsike dördüncü dāfi‘a
50. Ya‘nī cāzibe cezb éder ta‘āmı
Hāzime hāzm édüp siñirür anı
51. Māsike menfeşlüsünü çeker
Dāfi‘a nef‘ olmayanı taşra döker
52. Hārāb olur bunlar olmazsa cihān
Bunlar-ile hayāt bulur cism ü cān
53. ‘Ālem-i kübrāda dört dürlü şü var
Acı tatlu tuzlu dördüncü қоқар
54. Ādemīde dağı dört şü var ‘ayān
Acı қулақda tuz gözde hemān
55. Tatlu şü ağızda burunda қоқар
Bu hikmetden ‘ibret al ol haber-dār
56. ‘Āleme қıl sen nazar ‘ibret-durur
İçi taşы pes қamu hikmet-durur
57. ‘Āқil-iseñ ‘ibret-ile қıl nazar
Bu ‘ibret kitābına бақ ne yazar
58. Kitābu’llāhdur bu ‘ālem éy kişi
Gider қalbūñden қо gayri teşvīşi
59. Neden geldüñ neye geldüñ cihāna
Ne hikmetdür geldüñ cism-ile cāna
60. Ne hikmetdür bu cisme cān vérildi
Beden milkine çün sultān dirildi
61. Hāқ neye var étdi bildüñ mi seni
Aşlına ulaşdurduñ mı bu cānı
62. Ol ‘ālemden bu fānī milke geldüñ
Bu cism-i cān-ile ta‘alluқ tutduñ
63. Bu cisme red olıcaқ çünki ervāh
Beden zulumātına тонuldı ol māh
- 4^a
64. Ol ‘ālem zevқını unudtı cānuñ
Naқşına aldandı işbu cihānuñ
65. Cānān illerini hīç añmaz olduñ
Bu fānī naқşına aldanub қalduñ

66. Çār unşura bāğladı yolın anuñ
Cüdā düşdi bu cān cānān ilinden
67. Unutdı zevkıını cān ol maqāmuñ
Bülbül-veş ayrı düşdi dost gülinden
68. Ezel ol dostıyla birlikde idi
Elemsüz ol bākī dirlikde idi
69. Taşarruf Haqq'ıñ idi çünkim anda
Zerre kudret yoğ-idi cān u tende
70. Haq nūrıyla görürdi gördüğini
Dağı hep cümle alup vérdüğini
71. Haq nūrıyla eşidürdi kelāmı
Haq nūrıyla söyleşürdi mekālī
72. Bu cismi çünkim ālet vérdi cāna
'İbādet éde anuñla cānāna
73. 'Ubūdiyyet delīl ola vişāle
Şükürler eyleye kul işbu hāle
74. Göre 'ibretlerini bu göz anuñ
Sırrını añlaya kamu eşyānuñ
75. Kulağıyla eşide Haq kelāmın
İtā'at eyleyüp tuta nemāzın
76. Bu dil-ile Haqq'ı zıkr éde müdām
Haq yolına yürüye cümle aqdām
- 4^b
77. Bu el-ile hayra muhkem yapışa
Bu dünyāyı édinmeye hiç bīşe
78. Bu āletler ile kulluq eyleye
Her nefesde Haq rızāsın dileyeye
79. Havāş-ı zāhiridür işbu ālet
Bunlar-ile éde Haqq'a ibādet
80. Havās-ı bāṭına éder delālet
Añla bu havās-ı zahiri temāmet
81. Havāş-ı zahir cismüñ altıdur
Havāş-ı bāṭın rūhuñ altıdur
82. Kaçan sālīk éde seyr-i sülūkı
Bulup bir kāmili gide şükūkı

83. Ola teslīm aña pes cān u dilden
Dosta ‘āşık ola cān u gönülden
84. Géçe dünyā vü ‘uqbādan ol ‘āşık
Éde ‘ahde ri‘āyet ola şādık
85. Daḥī havāş-ı zāhiri men‘ etseñ
Şerī‘at bendiyle muḥkem bāğlasañ
86. Havāş-ı bātını keşf ola zāhir
Ḥaḳ’uñ zātına ola ol mezāhir
87. Ruḥāniyet gözi aña açıla
Dost cemāli ‘ayān olup şaçıla
88. Gören Ḥaḳ’ı bu gözdür temāmet
Bu göz fānī olmaz bulur selāmet
89. Cismāniyet gözidür fānī olan
Rūḥāniyyet gözidür bāḳī kalan
- 5^a
90. Rūḥāniyyet sem‘ī daḥı açıla
Dost ḥiṭābı ‘ayān olup şaçıla
91. Rūḥāniyyet kulağıdur eşiden
Dost ḥiṭābın añlayuban gūş éden
92. Mevt éricek fāni olmaz bu daḥı
Bu kulağıdur bāḳī kalan éy aḥı
93. Ten kulağıdur ol-dem fānī olan
Cān kulağıdur eşit bāḳī kalan
94. Rūḥāniyyet dili daḥı fetḥ ola
Dost ḥaberin diyüp maḳşūdın bula
95. Dilden söyleyen ḥaḳ ola ancaḳ
Ṭola ḳalbine şadā-yı ene’l-Ḥaḳ

İzā aḥbebtü ‘abd^{en} küntü leh sem^{an} ve başar^{an} ve lisān^{en} ve yed^{en} bih¹³⁸

96. Bu dil fānī olmaz bāḳī-durur bil
Dāyim Ḥaḳ’dan ḥaber vérir nazar ḳıl
97. Rūḥāniyyet dilidür işbu daḥı
Dost ḥaberin véren budur éy aḥı

¹³⁸ “Ben bir kulumu sevdiğimde, onun işiten kulağı, gören gözü ve tutan eli olurum.” Müttakî el-Hindî, **Kenzü’l-ummâl**, 1156.

5^b

98. Rūḥāniyyet eli daḥı ola zāhir
Şarḫ u ğarba érişe devri āhir
99. Ƙanda uzanursa eli érişe
Yéri gök ‘arş-ı a‘lāya érişe
100. Ƙabzına ala bu cümle ‘ālemi
Dostına vaşl ola ins ü cin ādemi
101. Rūḥāniyyet Ƙademi de açıla
Çün melekūt ‘ālemi de açıla
102. Cān ayağı gide cānān iline
Vaḥdet illeri seyr olup biline
103. Fānī olmaz bu daḥı āhir bilüñ
Bunları taḥşīl édüp ‘amel Ƙıluñ
104. Bunlar daḥı ālet ola bu cāna
Vesīle ola érmege cānāna
105. Mevt éricek cisme cān bulur ḫayāt
Rūḥāniyyet gözine érmez memāt
106. Rūḥāniyyet eli ayağı daḥı
Fānī olmaz cümlesi bil éy aḫı
107. Cismāniyyet gözi fānī olısar
Cān gözün açmayan ‘amā Ƙalısar
108. Ƙalanın bundan Ƙıyās eyle hemān
Cān gözün aç bunda ğafletden uyan
109. Gören bu göz şanursın cān gözidür
Bu bir bezdür gören anuñ özidür
110. Bu naḫşa baḫdurma ‘amā Ƙalmasıñ
Bu naḫşuñ ḫayāli ḫicāb olmasıñ
111. Bu naḫş-ı fānīye baḫdurma gözüñ
Naḫḫāşına nazār Ƙıl çevirme yüzüñ
112. Keḫḫāle ér sile gözden ḫayālüñ
Perde ref‘ ola göresin Sübhān’üñ
113. Ƙulağıñ şanursın sözi eşiden
Cān sem‘idür añlayuban güş éden
114. Ƙulağıñ pes senüñ n’içün tutuḫtur
İblīs sözin eşidürsin açıḫdur

6^a

115. Girmez kulağıña ‘ārifüñ sözi
İblis’üñ sözine tütarsın yüzi
116. Cān kulağı saña nice açılsun
Bu hiçāblardan pes nice geçilsün
117. Söyleyen bu dil şanursın her sözi
Söyleden cān dilidür her dem bizi
118. Perde olmışdur añla bu dil añla
Cān dili sözün añlatmaz gör saña
119. H̄arf-i şavt-iledür bu dilde kelām
H̄arf-i şavt şıgmaz o dilde ve’s-selām
120. Söyleyen bu dilde o dildür ‘ayān
Tercümānidur bu anuñ pes hemān
121. Alup véren bu el şanursın işi
Cān elinden kudreti H̄aḡ éy kişi
122. Alup diren kudret elidür hemān
Bu el bir ālet düşüpdür bī-gümān
123. Bu ayağıñ şanma yürüyen daḡı
Cān ayağıdur yürüyen éy aḡı
124. Ḳuvvet-i kudret H̄aḡḡ’uñdur bī-gümān
Neye ḡādir-durur bu za‘īf insān
125. Ḳudreti insāna vérdi ol H̄udā
H̄aḡ saña yaḡındür sen andan cūdā
126. Nitekim Allāh Te‘ālā ḡadīs-i ḡudsīde
İnna’llāhe ḡalaḡa ādeme ‘alā şūretihi
127. Ḳünki şūret düşdi bu insana
Vérđi kudreti ol H̄aḡ gör saña

6^b **Ḳāle’llāhu Te‘ālā ‘azze ve celle:** “Men akraba ileyhi minküm...”¹³⁹

128. Anuñ kudretidür eşleyen işi
Za‘īf ādem neye ḡādir éy kişi
129. El ayak bu göz kulaḡ bu dil daḡı
Bu şūretuñ altıdur éy aḡı

¹³⁹ Metinde hadis olarak belirtiliyor. Vâkıa suresinde 85. ayette böyle bir ifade başlangıcı var.

130. Çünkü Hâk vrdi bunlara kudretin
T'at de Hk'a bula rahmetin
131. Dah şret dşdi bu 'zuv anlara
Ma'nsi yazlmşdur pes cnlara
132. Ya'n cn gzine cn sem'ine pes
Şret olmuşdur bunlara n her nefes
133. Bu şret perde olmuşdur bu cna
Cna yol vrmez rmege cnna
134. Cn gzine Hk'ı gstermez dah
alanın bundan kıys t y aı
135. Şretin fn kılmayınca kişi
rp maşda bitmez anuñ işi
136. Tecell zta hergiz rişemez
Dost-ile birlik dp grişemez
137. Zr şret yyben imek diler
Bu nefsuñ hevsına uma diler
138. Zneti-y-ile mesrr olur
Devlet-i dny-y-ile marr olur
139. Bu dny zulmeti kaplar zini
alur a'm gremez dost yzini
- 7^a
140. Bu dny hubb zulmtın geemez
Varup dostuñ illerine gçemez
141. Beden zulmt nefis zulmt dah
Yol vrmez ki re dostu y aı
142. Bu zulmt-ı cihnları geesin
Cnn illerine her dem uasın
143. Varub bir kmile n seni geirsn
Srr-ı vadet 'lemine uursun
144. Bu şret milkin terk db geesin
Fen ilimine varub gçesin
145. Bu hayvn şfatdan 'azm desin
amde sıft zre gidesin
146. Ma'nni insn de gr y kişi
Şret-ile bitmez kimsenñ işi

7^b

147. Ma‘nī şüret ikisi yār olmaya
Ma‘nīsiz şüret aşlā var olmaya
148. Şüret insān ma‘nīsi hayvān olan
Pes oldur ‘ālemi zulmāta kalan
149. Mevt éricek bu şüret bozılısar
Ma‘nī sīret-durur ol düzüliser
150. Bu ma‘nī şüret ol zamānda
Bu şüret maḥv olur işbu mekānda
151. Bu göz kulaḫ bu dil fānī olısar
Bu el ayak çürüyüp ḫāk olısar
152. Bu cān ma‘nīyile gider āfāka
Gider ma‘nīsiz cān ol dem āfāta
153. Eger ma‘nī gözünü açdı-y-ısa
Bu şüretten ma‘nīye uçdu-y-ısa
154. Görür dostuñ cemālin yarın elde
Zīrā ma‘nī gözünü açdı bunda
155. Eger açamazsa ma‘nī gözünü
Yarın anda göremez dost yüzünü
156. Ma‘nī dédigüm pes nūr-ı Ḥaḫ-durur
Ḥaḫ cemāline yine ol baḫ-durur
157. Ol nūrı gel bunda taḫşīl édesin
Bunda anda ol nūr-ıla gidesin
158. Tevḫīd-ile érdi ‘aşıklar aña
Tevḫīd-ile baḫdılar Ḥaḫ’dan yaña
159. Tevḫīd-ile érişdiler envāre
Tevḫīd-ile érdiler bākī yāre
160. Tevḫīde şarf eyle ‘ömrüñ varını
Tevḫīd-ile öldür nefsüñ mārını
161. Tevḫīd-ile fānī eyle özüñi
Göresin pes ‘ayān ma‘nī yüzünü
162. Tevḫīd-ile ma‘nī yüzi açılır
Tevḫīd-ile ma‘nī sözi saçılır
163. Tevḫīd-ile dost iline göçülür
Tevḫīd-ile āb-ı ḫayāt içilür

8^a

164. Tevhīddür bu şüreti ifnā kılan
Tevhīddür kalb-ü cāmı ihyā kılan
165. Tevhīd-ile buldılar ‘ömr-i beķā
Tevhīd-ile buldılar Hāķ’dan liķā
166. Tālibe żarb-ı zıkr lāzım-durur
Beşeriyyet seddini ifnā kılor
167. Kuluñ beşeriyyeti ifnā ola
Tālibe Hāķ ol dem tecellī kıla
168. Tecellīden gōñül ābād ola
Ref olup hicāb kalb gözi açıla
169. Ma’nī-yi insāna érer ol zamān
Milk ü melekütı géçer ol zamān
170. ‘Ālem-i milk nefis maķāmıdur hemān
Andan öte nefis geçemez bī-gümān
171. Cismāniyyet ‘ālemidür bu ‘ālem
Bu berzaħdür göçmez degme ādem
172. Leşker-i cinnī kamu pes andadur
Nice kişi bunlara çün bendedür
173. Bu bendden degme kişi kırtulamaz
Kalb-i selīm olup Hāķķ’a éremez
174. Bu bendden giriftār olmışdur insān
Fazl-ı Hāķ érişüp kırtara Sübhān
175. Komas bu nefis Hāķķ’a toğrı varaydı
Varup maķşūdına çünkim éreydi
176. Nefs elinden cümle ‘āciz olmuşlar
Bī-çāre kıllar hayretde kılmışlar
177. Her biri Mecnūn-ı lā-ya’kil olup
Baħr-i dünyā zulmetinde ğarķ olup
178. Kimisi dünyāya vérmiş özünü
Çevirmiş pes rāh-ı Hāķdan yüzünü

8^b

179. Dünyā endişesi başından aşmış
Unutmuş kendünü ‘aqlın şaşırılmış
180. ‘Ömr sermāyesin vérmiş ziyāna
Düşmiş fürķat nārına kıyup cāna

181. Ğafletden açamaz her dem gözünü
Çevireydi bu dünyādan yüzünü
182. Bu dünyā-y-ıla faħr éder yürür ol
Anuñ-çün rāh-ı Hāķķ'a bulamaz yol
183. Bu dünyāya gönül vérüp aldanmış
Ol bākī lezzetden yüzün döndermiş
184. Bu dünyā esrik eylemiş özünü
Anuñ-çün ğafletden açamaz gözünü
185. Resūlullāh édüp faķrı ihtiyār
Faķr-ile dā'im éderdi iftiħār
186. Nazar kılmadı ol iki cihāna
'Arz étdiler hīç baķmadı cihāna
187. Ne 'aceb dünyāya aldanup kılduñ
Ğarķ olup bu dünyā baħrine talduñ
188. Ölümüñ ahiretüñ añmazsıñ
Bu fānī dünyādan uşanmazsıñ
189. Ölenlerden bir 'ibret almazsıñ
Bir nefes Hāķ'dan yaña dönmezsiñ
190. Hicāb olmuş saña zevķ-ı dünyā
Bu ħaste gönülünü édegör ihyā
191. Bu 'ömrüñ varın buña ħarc eyleme
Geçer 'ömrüñ māl u milket dileme
- 9^a
192. Şaķın zinhār bu dünyādan ħazer kıl
Sin içinde olanlara nazar kıl
193. Bu dünyādan sefer kılıp göçdiler
Ķoyup māl vü evlādı geçdiler
194. Ķoyup vārişlere gitdiler anı āni
Yanar ħasret odına cism ü cānı
195. Ne alup gitdiler fānī cihāndan
Ne fāide işbu ad-ile şāndan
196. Ne kıldı felek aç gözüñ gör imdi
Turāb olup yaturlar sinde şimdi
197. 'İbret yétmez mi saña alur-iseñ
Gözüñ açup kendüñe gelür-iseñ

9^b

198. Cihānda qodılar ad-ile şanı
Qanı bizden evvel ölenler qanı
199. Gel ölür biz dağı bir gün giderüz
Bu fānī dünyāyı pes terk éderüz
200. Ecel şerbeti[ni] bir gün içersin
Bu fenādan ol beqāya göçersin
201. Gel imdi ölmeden yarağ édelüm
‘Azm eyleyüp Hāq’dan yaña gidelüm
202. Terk édelüm bugün fānī cihānı
Zikre yār édelüm bu cism ü cānı
203. Bu ‘ālemden geqe kişinüñ yolu
‘Ālem-i melekūta érer pes eli
204. ‘Ālem-i milk nefis maqāmıdur hemān
Bundan öte nefis geçemez ve’s-selām
205. Nefsi qo bunda temāşā eylesün
Nefis geçemez bundan öte n’eylesün
206. Nefsi qo ‘aqla uy geçirsün seni
Melekūt ‘ālemine uçursın seni
207. ‘Ālem-i melekūta érişesin
Pes varup meleklerle qarışasın
208. ‘Ālem-i milkden yücedür bu maqām
Ériş aña bulasın dāru’s-selām
209. Seyrāngāh ola saña arz u semā
Göresin anda nice ‘ibret-nümā
210. Yédi qat gökleri seyrān édesin
Çıqup ‘arş üstine cevlān édesin
211. Delīl olup saña gökde melekler
Temāşā ola ‘aynuña felekler
212. Sa’y éderseñ bu ‘ālemi geçesin
‘Aqluñ maqāmından öte geçesin
213. ‘Aqlı qo gel rūḥa uy seni bu rūḥ
Ceberūta ilte bulasın fütūḥ
214. Cümle rūḥānīdür qavmi anuñ
Tebīḥ u tehlīl işi cümlesinüñ

10^a

215. Z̤ikr ü t̤ā‘atd̤ür k̤amunuñ işleri
Yémezler içmezler bu-durur işleri
216. Cümlesi r̤ūh̤ān̤iler k̤āim-durur
Z̤ikr ü tesb̤ih̤ éderler ş̤āim-durur
217. Cebre’ildür bunlara olan em̤in
Cümle añā tesl̤im olmışdur hem̤in
218. Pes bunlar bilmezler kim ādem nedür
Ādem’e baş egmeyen İbl̤is nedür
219. Bir güzel ‘ālī maḳām̤dur bu daḳı
‘Āşık bunı daḳı géçer éy aḳı
220. Ervāḳ bu maḳām̤da ḳalıp ol géçer
‘Ālem-i lāh̤ūta ‘azm édüp göçer
221. Cānān illeridür işbu maḳām̤
Nefs ü ‘aḳl u cān érişmez vesselām
222. Cānān illerine ‘azm édüp gider
‘Aḳl u nefsi cānı bunda terk éder
223. Bu arada şıgmaz bunlar éy aḳı
Bu arada ne ḳalur Ḥaḳ’dan daḳı
224. Vaḳdet maḳām̤ıdur işbu maḳām̤
Bunda ḫatm olup merātib ve’s-selām
225. Maḳl̤ūb u maḳş̤ūdı bunda buldılar
Luḳf édüp vaḳdet-i z̤āta érdiler
226. Ḥaḳ’dan iste bu maḳāma éresin
Anda ma’s̤ūḳuñ cemālin göresin
227. Yā ilāh̤ī ‘izzetiñ-çün ḳıl naş̤īb
Ol maḳām̤ ehline olavuz ḳar̤īb
228. Ol ḫab̤ībūñ Muş̤afānuñ ḫaḳḳı-çün
Añā olan fazl u iḫsān ḫaḳḳı-çün
229. Bursevī bī-çāre kemter ḳuluñdur
Ḳapuñda s̤ā’ilūñ ‘āciz ḳuluñdur

10^b Min kelāmihī ilāhī

- I. Çanı bu envāre t̄ālib¹⁴⁰
Çanı bu esrāre rāğib
Derūnı derd-ile yanub
Eyleye derd-ile devrān
- II. Çanı dost derdiyle yanık
Çanı var mı dosta ‘āşık
Göñli ğafletden uyanık
Dost derdinden éde efgān
- III. Derūnı isteye yāri
Görmeye gözi aġyārı
Yolına terk édüp varı
Dosta cānı éde qurbān
- IV. Geçe bugün hayālātı
Ére Haqq’uñ hidāyātı
Bulup fazl u kemālātı
‘Arş u kürsi éde seyrān
- V. Geçe bugün hicābını
Éşite dost hiṭābını
İçürüp vuşlat ābını
Cemāline éde hayrān
- VI. ‘Āşık-isen eger sen de
Aldanup qalmağıl bunda
Ne işüñ var bu zindanda
Senüñ yérüñ degil külhān
- VII. Dağı bu cism-ile cāndan
Geçer ‘āşık bu zindandan
Tecellī érer Sübhāndan
Cemālini éder ihsān
- VIII. Çanı yā var mı ‘āşık
Hem dağı ‘ahdine şādık
Bursevī eydür bağı yanık
Gözinden aqa yaş u qan

¹⁴⁰ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

Bu bāb insānuñ mā ḥalakahu beyān éder

230. Seni var eyleyen ḥallāk-ı ‘ādil¹⁴¹
Neye var eyledi gel añla éy dil
- 11^a
231. Neden ḥalk eyledi aşluñ nedür bil
Rucū‘ ét aşluñdan yaña sefer kııl
232. N’édem bu ma‘niden ḥaber almaduñ
Geçdi ‘ömrüñ ğaflet-ile bilmedüñ
233. Ne fer‘unı bilürsin ne aşlunı
Sa‘y étmezsın bulmağa dost vaşlını
234. Saña insān diyü vérdiler adı
Dost édinürsin pes aġyār u yādı
235. Saña insān adı n’içün vérildi
Ḳamunun defteri senden görüñdi
236. Saña insān dédi Ḳur‘ān’da ol Ḥaḳ
Üns koķusı ḳanı sende saña baḳ

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Yā eyyühe’l-insān, hel etā ‘ale’l-insān.”¹⁴²

237. Sendedür bu cümle varlıķ neki var
Sendedür yoķlagör aġyār eger yār
238. Sendedür bu şatu bāzār sendedür
Cümlenüñ aşlısın saña bendedür
239. Sendedür bu şehr ü ḳal‘a nefis ü rüḥ
Cümlesi hep senden olmışdur fütüḥ
240. Bāġ u baḳçe gül gülistān ü çemen
Sendedür dürlü çiçekler yāsemen
241. Sünbül-ile lāle benefşe daḥı
Sendedür gül daḥı bülbül éy aḥı
242. Sendedür dürlü yemişler sendedür
Kimi cānda biter kimi tendedür
- 11^b
243. Sendedür dört gūşe hem iḳlīm yédi
Cümlesinüñ sırrını sende ḳodı

¹⁴¹ Mesneviye dönüldü.

¹⁴² “İnsan zaman içinde öyle devirler geçirdi ki, bu sırada bahse değer uzun bir zaman geçmemiş midir?” İnsân (29/1)

244. Sendedür Mekke Medīne Şām ‘Irāk
Görmeyüp kanda gidersin sen irāk
245. Sendedür mıŝr-ı cāmi‘ kıl nażar
Sendedür Hind u Yemen Kuds ü Hāzar
246. Yēdi baħri daħı deryāyı muħiṭ
Sendedür açılur sensin kilid
247. Sendedür ğavvāŝı ol baħrūñ daħı
Ṭal çıkar dūrri cevāhiri aħı
248. La‘l-ile yāķūt zümüröd gevherūñ
Boncuĝ yancıķ degildür cevherūñ
249. Hāyf ola boncuĝ-ile aldanasın
Görmeyesin ol baħrūñ dürd alasın
250. Tıfıl gibi eldesin bunlara
Uymayasın ol kāmil érenlere
251. Yaban taşını cevāhir şanasın
Ehl öñine varıcak utanasın
252. Getür ŝarrāfa var mıdur gevherūñ
Kanda bulduñ kandan alduñ cevherūñ
253. Gel bir ehl-i Hāķķ kāmil bulagör
Cevāhirūñ kıymetlüsün alagör
254. Yarın Hāķķ katında utanmayasın
Düşüp ħasret nārına yanmayasın
255. Sendedür cümle ma‘ādin sendedür
Kimi cānda biter kimi tendedür
- 12^a
256. Sīm ü zer yāħūd baķır mı ma‘denūñ
Sīm ü zer sikkeye lāyıķdur bilūñ
257. Baķıra kimyāya insāna gelūñ
Bulup bir kāmil velī teslīm oluñ
258. Pes oldur cümle esrāruñ kapusı
Göründi anuñ yüzünden hepüsü
259. Hāķ anı eyledi cāmi‘u‘l-esrār
Anuñ yüzünden göründi bu envār
260. Zāhiren baķsañ velī bir ķaṭredür
Bāṭını ‘ālem-i Kübrā Hāķ’dadur

261. Andadur deryā vü ‘ummān andadur
Dost anuñ albinde mihmān andadur
262. Andadur seb‘a’l-meşānī andadur
Andadur cümle ma‘ānī andadur
263. Cum‘aya ol érişür ancak hemān
Cum‘anuñ sırrına érişdi ‘ayān
264. Cāmi‘ü’l-kübrādur vücudı anuñ
Cān nemāzın ılurlar anda bilüñ
265. Aña seyrenghāh amu bir āsumān
‘Arş u kürsi ferşi édiser seyrān
266. On sekiz biñ ‘ālemi seyrān éder
Cānān illerine ‘azm édüp gider
267. Ol-durur çün Hızr-ile hemrāh olan
arañuda āb u hayātı bulan
268. İçüp āb-ı hayātı buldı hayāt
Aña ‘ayān görünür zāt u şıfāt
- 12^b
269. Hāa mir’āt olan oldur aç gözüñ
Cān u dilden teslīm ét aña özüñ
270. Oldur seni maşūduña irgüren
Hısta göñlüñ ihyā édüp dirgüren
271. anı var mı şimdi mürşid-i kāmil
Cihānı utdılar bir bölük cāhil
272. atı nādir bulunur şimdi anlar
Ĝāyet az almışdur kāmil érenler
273. Taqlīd-ile oldırdılar cihānı
Görünmez oldu haıat nişānı
274. Aldanmışlar taqlīd-ile şimdi nās
Hıra vü tāc geyer oldu alb-i pās
275. Düzmiş şüretini ma‘nī görünmez
Bu şüret-ile ma‘nīye érılmaz
276. Fenāfillāh olur pes ‘ārif olan
Nefsini Hā’ı bilür kāmil olan
277. Muhaak kāmil şimdi nihān oldu
Ehl-i taqlīd ‘aceb iştiħār buldı

13^a

278. Geyüp egnine çün fenā libāsın
Diyeler cümle nās ehl-i fenāsın
279. Görünmez zerre haqīkat fenāsı
Bunuñla aldadurlar bu halkı nāsı
280. Fenā-i şüret-ile iş biter mi
Kişi maqşūdına varup yiter mi
281. Fenā oldur kıla nefsini fānī
Añla budur fenānuñ bir nişānı
282. İkinci şifātını fānī éde
Andan ahlāq-ı hamīdeyi kesb éde
283. Dağı hem varlığından fānī ola
Haqīkat varlığına cānı yol bula
284. Ortada qalmaya zerre ihtiyār
Haq ne emr éderse édine medār
285. Beşincisi fānī kıla vücūdın
Göre Haq' uñ her nefes lütf-ı cūdın
286. Ki haqqānī vücūd ola vücūdı
Nemāzında ola tekrār sücūdı
287. Tecellī zāt édüp dir göre anı
Bula çünkim hayāt-ı cāvidānı
288. Eger añladuñsa sırr-ı fenāyı
Aldanma egniñden çıkar kabayı
289. Fenā-yı şüret-ile iş biter mi
Kişi maqşūdına varup yiter mi
290. Zāhirüñ bātınuñ fānī olursa
Qalbüñden māsiva'llāh silinürse
291. Fenānuñ sırrına érişdüñ hemān
Beqā bulduñ Haqq-ile pes bī-gümān
292. Haq lütf édüp érişürsiñ envāra
Muṭṭali' olursın kamu esrāra
293. Tutagör elin bir etegi pāküñ
Gözüñ görmez mi yoq mıdur idrāküñ
294. Pes n' içün taqlīd-ile aldanasın
Nār-ı fūrkat āteşine yanasın

13^b

295. Yağma fūrkat āteşine pes özüñ
Uyan ğaflet uyğusından aç gözüñ
296. Ne-‘aceb bilmedüñ hāş-ile ‘āmı
Bulup teslīm olmaduñ bir imāmı
297. Añlar-isen sözüñ saña naşīhat
Dā’im dost yolına eyle ‘azīmet
298. Varup yol bulasın yüce Sübhāne
Vāşıl olasın ol ulu sultāna
299. Delīl édin bu yolda bir kāmili
Eyğ édinme şağın degme cāhili
300. Teslīm ol aña pes cān u göñüldeñ
Gitmesün zıkr-i Hağğ dā’im dilüñdeñ
301. Vārişi ola çünkim enbiyānuñ
Sırrından toğmış ola evliyānuñ
302. Zāhir ü bātında vārişi ola
Aña uyan kişi mağşūdın bula
303. Aña uymağ ol sultāna uymağdur
‘Ārif olup sırlarını tuymağdur

Bu bāb fażl-ı Hağğ érişüp mürşid-i kāmile yetüşdürdiğini beyān éder

304. Bi-ğamdi’llāh érişdi luğf-ı Hādī
Hağğ bize gösterdi toğrı şırātı
305. Kāmili bulup girdük toğrı yola
‘Azm édüp çün bağdum şağ u şola
306. Hağğret-i sultānuñ budur tarīki
Eger sa’y éderseñ bulursın Hağğ’ı

14^a

307. Hağğ bize reh-nümā kıldı çün anı
Ğabül étdi bizi ol pīr-i fānī
308. Teslīm olduğ pes aña cān u dilden
Luğf eylemiş bize ol dost ezelden
309. Luğf-ı Hağğ érmese kanda bulurduğ
Yolda sergerdān oluban kalurduğ
310. Bizi Hızır’a ulaşdırdı ol ‘azīz
Ğarañudan bizi eyledi temīz

14^b

311. Bizi érüſdürdi āb-ı hayāta
İçen anı érer bâķī hayāta
312. Bi-ḥamdi'llāh gördük anı bī-gümān
İçen anı bulur 'ömr-i cāvidān
313. Qarañudan öte bir aq yérdedür
Velī bilür kimse bilmez qandadür
314. Bir büyük ırmaq-durur añla anı
Gir içeriye hayāt bulısar cānı
315. Qadeḥler tıldurup bize içürdi
Bu zulümātı ḥicāblardan geçürdi
316. Ḥaber ſorar-iseñ ne menzilde ol
'Aceb kiſi nice bula aña yol
317. Ḥaber vérmediler andan niſānı
Niçe a'yān itsünler nihānı
318. Degme kiſi érmez aña ıraқdur
Nūr-ı Ḥaқ ile érilür çerāқdur
319. Qarañuda dédiler āb-ı hayvān
Niçe geçsün anı bu za'if insān
320. Niçe geçsün bu zulümātı ḥicābı
Ki yitmiſ biñ yıldur pes añla anı
321. Geçüp nūrānī zulmātı ḥicābı
İçe Ḥızr elinden hayāt-ı ābı
322. Yetmiſ biñ yıl daḥı menzil var aña
Nūrānī ḥicābı geçmege segāh
323. Vücūduñ zulmeti gāyet ḥicābdur
'Adem kıl érmege bu fetḥ-i bābdur
324. Bu zulmāt-ı ḥicābları geçeydüñ
Ḥızr elinden āb-ı hayātı içeydüñ
325. Ḥicābı geçmege nūruñ var mıdır
Enīsüñ nūr mı yoḥsa nār mıdır
326. Çıraқ oldu mı saña pes nūr-ı Ḥaқ
Var mıdır Ḥaқ nūrı gözüñ açup baқ
327. Ḥaқ kime baḥſiſ nūrın vére
Ol nūr-ile dost cemālini göre

328. Göre çün ol nür-ile gördüğünü
Bile ol ne menzile irdüğünü
329. Bahru'l-hayāta ırgüre çün anı
Şuşuzluğı gide içecek cānı
330. Hayāt véren oldur bu cism ü cāna
Érişdürür bu cānı ol cānāna
331. Cümle ırmağa şu andan bahş olur
Cümlesi feyzi çünkim andan alur
332. İçen 'aşıklarun mest olur cānı
Esrik olur bilmez ad-ile şānı

15^a Men lem-yezük lem-ya'rif¹⁴³

333. N'édem seni bu lezzetden tatmadun
Bu fānī zevkı arduña atmadun
334. Zevk-ı dünyā-y-ile 'ömri geçürdüñ
'Ömr şehbāzın hevāya uçurduñ
335. Ecel şahinin bugün uçururlar
Çapup anı 'uqbāya göçürürler
336. N'ichün bu ğafletden gözün açmazsın
Bu fānī dünyādan n'ichün geçmezsin
337. 'Ömr sermāyesi saña yār-iken
Geçmeden fırsat elinde var-iken
338. Gel bugün cānuñı ğafletden uyar
'Āķibet hāli n'olur bir gün tıyar
339. Uyar bugün bizi ğafletden İlāhī
Sensin kamu düşmişlerün penāhı

Bu faşl Hızr-ile İlyās beyānındadır

340. Haber vér қандадur Hızr-ile İlyās
Bunlara ikrār éderler cümle nās
341. Ammā anları bilmezler қандадür
Hızr-ile İlyās қарada nāzır-durur
342. Hızr Nebī deryāda қuluñ gözedür
Hızır İlyās yérde hevām üzredür

¹⁴³ "Tatmayan bilemez." anlamında Arapça bir sözdür.

15^b

343. Deryāya düşüp kimi ğark olmaya
Balıklar ādemi ğidā kılmaya
344. Yudup Yūnus Peyġamber’i bir balık
Deryāda Yūnus’ı kūt étdi Hālik
345. Kırı yér cānavarlarına İlyās
Mü’ekkeldür aña incinmeye nās
346. ‘Ākil-isen berr ü bahre nazār kııl
Hızır İlyās daħı nedür añla bil
347. Hızra ışmarla kemük ğaķ olmasun
Düşüp bu baħrũñ içinde qalmasun
348. Hevām baħr ğidā éderler seni
Helāk étme řaķın cān-ile teni
349. Hevām-ı ‘arz daħı zafer bulmasun
Cism-i cāna bir zarar irgürmesün
350. Hızır İlyāsdur anı def^ç eyleyen
Senũñ özüñden anı ref^ç eyleyen
351. Eger hemrāh olmaz-iseñ anlara
Ġidā olursın çün bu hevāmlara
352. Cān milkini yıķup ħarāb éderler
Vücũduñ şehrini türāb éderler
353. Bunlarũñ řaķşı beşer yüzi melek
Bunlara birdür zemĩn ü nũh felek
354. Cümle yér gök bunlarũñ şabzındadur
İns ü cini bunlarũñ şabzındadur
355. Her şanda ister-iseñ ħāzır-durur
Cümlesinũñ sırrına nāzır-durur
356. Diler-ise ölüyi diri kıılur
Dünyā ehli anları şanda bulur
357. Nice a‘mālarũñ gözin açarlar
Şanatları vardur gökde uçarlar
- 16^a
358. Bir nefesde řarķa vü ğarba érerler
Varup Beytü’l-Ĥarāma yüz sürerler
359. Vĩrān yérleri ‘imāret éderler
Emr étsele dĩvāre yürüdürler

360. Gezerler yér yüzinde insān gibi
Göremez halk anları mihmān gibi
361. Kendüleri halkdan nihān éderler
Zamān āhîr zamān oldu n'éderler
362. Eger şorar-iseñ anlar kandadur
Āb-ı hayāt içmişler pes zindedür
363. Gāhi aq ton giyerler kāhi yeşil
Gāhi siyāh ton giyerler nazār kıl
364. Gāhi şarı hırka giyerler hemīn
El ayası gibi anlara zemīn
365. Her ne dürlü renk olursa bürünür
Bu nāsa dürlü renk-ile görünür
366. 'Ārifler göricek bilürler anı
Haber vérdüm saña budur nişānı
367. Ne devlet anları bula bir kişi
Qalmaz anuñ dünyāda müşkil işi
368. Eger var-ise 'irfānuñ gel imdi
Arayup bugün anları bul imdi
369. Hakk'ı bulmağ-ise eger murāduñ
Gidedur toğrısına bu şırātuñ
370. Ayağ-uñ bu köpriden tayanmasun
Düşüp nāra cism ü cānuñ yanmasun
- 16^b
371. Bu cihāndan göçecek yarın anda
Huzūr éde cānuñ pes ol cinānda
372. Ki yarın anda zevk éde cānuñ
Göresin cemālin pes ol cānānuñ
373. Bu dünyā zevkını édinmegil yār
Bu fānīdür kıl bākīyi ihtiyār
374. Bunuñ zevk u şafası nīrān-durur
Göñül vérmegil soñı vīrān-durur
375. Bu 'āleme sultān olanlar şanı
Qoyup gitdiler ad-ile şanı
376. Terk édüp gitdiler tād-ile tahtı
Döküben gitdiler raht u bahtı

17^a

377. Kılurlar Һasret-ile şidi zārı
Kıomışlar gitmişler hep cümle varı
378. ‘Ākıl-iseñ bunlardan bir ‘ibret al
Dünyā varın terk édüp arduña şal
379. N’içün ġāfil gezersin bu cihānda
Ki kuvvet var-iken bu cism ü cānda
380. Bu dünyā kimseye şalmaz bilürsin
Yine anı düġün şalep kılursın
381. Göre ol faħr-i ‘ālem Muřtafāyı
Çekdi bu dünyāda dürlü cefāyı
382. Naşar kılmadı bu dünyā bāġına
‘Azm édüp giderdi Ĥirā řaġına
383. ‘Uzlet éder idi halkdan özünü
Çevirdi fānī dünyādan yüzünü
384. Naşar kılmadı bu dünyā varına
Yanardı dā’ima ‘ařkuñ nārına
385. Nefs-ile éderdi dā’im cihādı
Dost-ileydi pes anuñ ictihādı
386. Kılmadı ġoçdi bu fānī cihāndan
Beķā milkine ‘azm étđi fenādan
387. Kime vefā kıldı saña kılısar
Kim fānī dünyādan bāķī şalısar
388. Kkanı bizden evvel olanlar kkanı
Koyuban gitdiler nām u niřānı
389. Kkanı ol Süleymān Peyġamber kkanı
Kķāf ber-kķāf ĥükm éderdi bil anı
390. Geldi geçdi çünki cümle enbiyā
Kkanı nice öldi bunca evliyā
391. Cümlesi dünyādan kıldılar sefer
‘Āķil-iseñ ‘ibret-ile kıl naşar
392. Gel ölüriz daħı bir ġün ġoçeriz
Ecel şerbetinden kkanup içeriz
393. Kimseye kılmaz vefā işbu cihān
Bu dertden aġlar ġülmez cümle insān

394. İlāhī sen esirge biz kulları
Āsān eyle saña giden yolları
395. Geçir dünyā vü ‘uqbādan göçelüm
Pervāz édüp dos iline uçalum
396. Bursevī bī-çāreye eyle nazar
Édelüm bu fānī dünyādan hāzer

17^b Bu bāb ecsāmuñ mā-ḥulīkasın beyān éder

397. Yine gönül başladı özge söze
Ṭalup dūr çıkardı işbu günüze
398. Dürlerini saçup bugün meydāna
Gelsün alan girsün kalb-i insāna
399. ‘Ayān édem bugün rāz-ı nihānı
Bu ḥūn-ile toya ‘āşıkuñ cānı
400. Ne ḥikmetdür bu ecsāmuñ zuhūrı
Ne kudretdür nefḥ étđi rūḥīyi
401. Bu cism-ile ta‘alluḫ tutdı ervāḥ
Cüdā düşđi maḳāmından éder āh
402. Ezel dostıyla idi cümle bāzārı
Gülistānda éderdi āh-ile zārı
403. Bu kez Ḥaḳ gizlü genc étđi izḥār
Déđi rūḥa cisme red ol yürü var
404. Anuñ-ile baña ta‘at kılasın
Kim andan yine baña yol bulasın
405. İçinde bir ev yaratdum pes anuñ
Déđi baña yol andan ol Sübhānuñ
406. Déđi ol ḳapudur andan irilür
Dost evine ol ḳapudan varılur
407. Gönüldür pes andan buldılar rāhı
Gönülde buldılar ol pādişāhı
408. Bu cismi çünki rūḥa kıldı ālet
Anuñ-ile éde Ḥaḳḳa ‘ibādet

18^a

409. Vesīle ola bu ervāḥa dā’im
Cism-ile rūḥ ola emrine ḳā’im

410. ‘Ubūdiyyete āletdür bu ecsām
Bunı Hāḡ anuñ-içün kıldı ihsān
411. Zīrā Hāḡḡ’a rubūbiyyet yaraşur
Dā’im ‘abde ‘ubūdiyyet yaraşur
412. ‘Ubūdiyyet sebeb ola vişāle
Érişe rūḡ anuñ-ile kemāle
413. Red olıcak bu cisme çünki ervāḡ
‘Anāşır yolın aldı bulmadı rāḡ
414. Tıfıl gibi ana raḡmine düşdi
Nice zaḡmetlere uğradı geçdi
415. Ki seyri érişür-iken āfāḡa
Emr-i Hāḡ yéli düşürdi āfāta
416. Feleklerden geçüp arza érişdi
Gelüp yérde türāb-ile qarışdı
417. Bād u nār āb u ḡāk aldı yolın
Geldi ma‘dende qarār étđi hemīn
418. Nebāt oldı ḡayvān oldı gör anı
Ya‘nī geçüp nefsāniyeden oldı rūḡ insānı¹⁴⁴
419. Nuḡfe oldı gelüp insānda hemīn
Ata şulbında qarār étđi yaḡīn
420. Geçüp andan ana raḡmine düşdi
Cān kuşı çün eski yuvadan uçdı
421. Şu-y-iken ḡan oldı laḡm oldı hemān
Ḥüsn-ü şüret bāḡladı çün geldi cān
- 18^b
422. Toḡuz ay on geçicek aradan
Tıfıl oḡlan gibi toḡdı anadan
423. Hemān ol-dem ana raḡminden toḡar
Ne ḡikmetdür aḡlayup şaḡ u şaḡar
424. Ana ata güler ol aḡlar hemīn
Dün gün aḡlar bir sa‘at olmaz emīn
425. Dostdan ayrıldı nice aḡlamasun
Yaḡup cān u cigerin taḡlamasun

¹⁴⁴ Burada ölçü uymuyor.

19^a

426. Ol ‘ālemden bu fānī dāre geldi
Ol bākī dār-ı ni‘metden ayrıldı
427. Vaṭanından ayrılan hīç güler mi
Diyār-ı ğurbetde qarār kılar mı
428. Dār-ı miḥnetdür gelen gülmeyiser
Bunda hīç kimse bākī qalmayısar
429. Çün bunda yine geldüñ gitseñ gerek
Dār-ı ‘uqbāya sefer itseñ gerek
430. Ne ‘aceb göñül vérdüñ bu fenāya
‘Azm étmez misin milk-i beqāya
431. Qanı sende vaṭan sevgisi qanı
Göñlüñ almıñ senüñ bu naqş-ı fānī
432. Bu ‘ibret yitmez mi aç gözüñ uyar
Göre bir şabī-kim anadan toğar yār
433. Dün ü gün diñmez şabīnüñ gözi
Daḥı üns qoqusını tıyar ağlar gözi
434. Bu mā‘nī ‘āqile pes ‘ibret yiter
Cāhilüñ bağrı ḥacerden beş beter
435. Bize ta‘līmdür bunlar bilmek-içün
Bu ma‘nīlerden ḥaber almağ-içün
436. Daḥı ağlamayınca çün anası
Ne ḥikmetdür meme vérmes ṭayesi
437. Bize ta‘līmdür işbunlar daḥı
‘Āqil-iseñ gel ‘ibret al éy aḥı
438. Ağlamağ-ıla bulur istedügin
Anası bilür anuñ n’istedügin
439. Pes dün i gün ağlamayınca kişi
Maqşūda érüp bitmez anuñ işi
440. Durmayup rüz ı şeb ağlamak gerek
Cān u cigerini tağlamak gerek
441. ‘Āşıkuñ çün gözleri qan yaş olur
Yüregi yara hem bağrı yaş olur
442. Dost derdinden édüp āh-ile zārı
Dün ü gün isteye ol vaşl-ı yārı

443. Gözi yaşluları dā'im Hāk sever
Bağrı yaşlulara merhamet éder
444. Dün ü gün ağlayan kişi řād olur
Érüp ma'sūķına ābād olur
445. Dā'im ağlayalum hem iñleyelüm
Hālümüzi dosta 'arz eyleyelüm
446. Raħmet eyleye bize ol pādīřāh
Luşf u kerem řāhibidür ol İlāh
447. Bursevī bī-çāre kemter ķuludur
Raħm eyle aña raħmetüñ bol-durur

19^b Bu bāb tıfūliyyet aħvālin beyān éder

448. Pes yine biz sözümüze geledüm
Maķřūd olan sözden nedür bilelüm
449. Bir tıfil kim ana raħminden şoğar
Ana ata dürlü terbiyyet éder
450. Anası südi-y-le besle çün anı
Ġidāsı süd-durur anuñ müdāmı
451. Her dürlü ta'āmdan alup yéyemez
Bu şatludur bu acıdur diyemez
452. Loķma şığmaz boğazına çün anuñ
Vérseñ boğazına şurur çün cānuñ
453. řoñra günden güne ol tıfil ulalur
Virürler ba'zı şa'āmdan yér olur
454. Ulalduķça bilür dürlü şa'āmı
Ekl éder kendüsi her řubķ u řāmı
455. Ana ata ta'līm éderler aña
Gör ne 'ibretler-durur bunlar saña
456. Ta'līm-ile öğredürler çün anı
Ta'līm-ile yürür tıfluñ aķdāmı
457. Göre ta'līmsiz olur mı éy kişi
Ta'līmsiz bitmez hiç kimsenüñ işi
458. Ta'līm terbiyyet gerekdür insāna
Varıp vāřıl ola ol Sübhāna

20^a

459. Meger hayān ola ta‘līm istemez
Yürür kıanda diler-ise fehm eylemez
460. Dünyā otlağında yéyüben içer
Şaman ‘arpa göricek ağzın açar
461. Ot otlamağdur hayvānuñ işi
Ne-durur pes anuñ teşvīşi
462. Şaman yér aħurda hūrı yatur dār
Ta‘āmuñ zübdesin vér gör yér var
463. Yılar burnın burar hīç baķmaz aña
Ĥaz étmez kim meyl éde andan yaña
464. Bu temsīldür öğüt fehm eyle anı
Uyar ġafletden pes sen bu cānı
465. Bu dünyā otlağında kıalmayığör
Bu dünyā baħrine çün kıalmayığör
466. Şamandur ‘arpadur bunuñ metā‘ı
Bu hayvānuñ ġıdāsıdur bil anı
467. Ĥayvānī nefsuñ kıurtar bu otlağdan
Kes ümīdüñ yüzüñ çevir bu ġalkıdan
468. Vücūduñ aħurında nefs-i hayvān
Yiyüp içüp yatur ñ’ola kııl iz‘ān
469. Dün ü ġün besleyüp yürürsin anı
Ĥaberüñ yok ġaste kııldıñ bu cānı
470. Ten murādına sa’y édüp dün ü ġünü
Virirsin ġıdāsını o ġün ü dünü
471. Cān murādından ġaberdār olmaduñ
Rūħ-ile cān ġıdāsını vérmedüñ
472. ‘Arz éderler ġöremez anı ġözüñ
Bu zevķden lezzet almadı pes özüñ
473. Bu ni‘met pes hayvāna lāzım degil
Anuñ cānı ol dosta ‘āşıķ degil

20^b

474. Bundan insān gerekdür dād almağā
‘Āķil gerek bundan irşād olmağā
475. Ten murādın terk édüp cānān-içün
Nefs-i hayvānı zevķ ét kıurbān-içün

476. Rūh-ı cānuñ vér ğıdāsını bugün
Yarın anda olmayasın sernigün
477. Zencīre vur nefsüñ zafer bulmasun
Varup şeytān yolına yürümesün
478. Ol yola gitmege delīl istemez
Aşşısın ziyānın nefis fark eylemez
479. Pes bu rāh-ı Hāḡ' da delīl gerekdür
Bu yolda terbiyyet ta'lim gerekdür
480. Delīlsiz bunda t̄alib yürüyemez
Ḳalur yolda maḡşūda érişemez
481. Delīl ile yürüyen insān olur
Delīlsiz yürüyen bil ḡayvān olur
482. Ḳayvān toĝrı yürür ta'lim olur mı
İnsān ta'līmsiz yürüyebilür mi
483. 'Aceb sırdur t̄uyana işbu rāzı
Dile geldi yazıldı işbu yazı
484. Delīl ister bu yol zīrā nihāndur
Gider herkes zāhir yolu 'ayāndur
485. Bu yola degme kişi yürüyemez
Ḳalur yolda menzile érişemez
486. Bu yolda delīl bir kāmīl gerekdür
Daḡı 'ilmi-y-ile 'āmīl gerekdür
487. Bulup anı teslīm éde özünü
Bu fānī dünyādan yuma gözünü
- 21^a
488. Delīl édine anı Hāḡ yolında
Ḳaḡuñ zikri ola dā'im dilinde
489. Aña bir kāmīl kim anı
'Anāşır bendinden ḡurtara cānı
490. Tıfıl oĝlan gibi toĝa anadan
Terbiyyet édüp geçüre fenādan
491. Beḡāya ulaşdura çünkim anı
Ulaşdura maḡāmına bu cānı
492. 'Anāşır bendinde ḡalmaya ervāḡ
Ol 'ālemden yaña çünkim bula rāh

493. Tıfıl oğlan gibi oyuna açmaya
Cānı bu nefis odına pes yağmaya
494. Bulūgiyyet mađāmına érişe
Eli her neye isterse yetişe

Bu bāb meşāyihiñ terbiyyetine teslīm olmağı beyān éder:

495. Kaçan řālib tuta şeyhiñ elini
Teslīm éde añā cān u dilini
496. Her ne yüzden terbiyyet kılsa añā
Rāzī ola meyl éde andan yaña
497. Ger celāl-ile kıılır-ise nazār
Nefsine ħaml eyleye ħazer
498. Zīrā anuñ nefisini yıkmağ diler
Her neye olur-ise nefis ağmağ diler
499. Ĥaqq'a iletmeğ diler anuñ nefisini
Ĥabūl eyleye pīrūñ nefesini
- 21^b
500. Teslīm éde her nefes nefsin añā
Teveccūhin tođrulda şeyħden yaña
501. Eytmeye kim beni azār eyledi
Ĥaberūñ yok saña nazār eyledi
502. Celāl odu-y-ıla seni yandırur
Nefs-i mārı kıılıp fānī öldürür
503. Şoñra cemāliyle kıılır tesellī
Dost anuñ yüzinden kıılır tecellī
504. Ĥađuñ mir'atıdır bir yüzinde ol
Ĥamu andan buldılar Sübhān'e yol
505. Her ħālde şeyħe teslīm olmağ-durur
Saña ħayırlusını ol pek bilür
506. Dimeye kim beni n'içün aç tıtdı
Anı tiz tıtdı gör beni geç tıtdı
507. Anı yāb tıtdı beni tıtdı kıatı
Teslīm olup diye bu Ĥađ mir'atı
508. Pes bunlaruñ imtiĥanı çok-durur
Ĥađ'dan ne feyz olursa ol bağdurur

22^a

509. Añla bunlar-durur çün ehl-i nazâr
Tâlib-i Hakk'a vérür Hakk'dan haber
510. Añladuđı yérden haber vérürler
Pes aña göre terbiyyet kılurlar
511. Ehl-i şer'a şerî'atden söyler ol
Kapudur ol cümle andan buldı yol
512. Ehl-i şer' zâhir yüzün añlarlar
Tarîkatden söyler-ise tañlarlar
513. Ehl-i şer'uñ 'aklı aña yetişür
Zâhire muhkem tutuban yapışur
514. Gerçi bâtın zâhir içinde nihân
Ehl-i zâhir zâhirin añlar hemân
515. Bâtımlı bâtın gözi görür 'ayân
Ma'âş ehli zâhirin bilür hemân
516. Bâtından söylerse kabûl eylemez
Hakk'ı degil-durur anı añlamaz
517. Pes anı ehline açmaq gerekdür
Ehli olmayandan kaçmaq gerekdür
518. Başına çün kaşd éderler âdemüñ
Taşın göster şakla için bâdemüñ
519. Hâm-iken taşı isti'mâl olunur
İçi yinmez ol vaqt taşra atılır
520. Ol vaqt taşrası isti'mâl olunmaz
Kabıdur aña güneş i'tibâr olunmaz
521. Güneş ısısında puhte olursa
Yinür içi kemâlini bulursa
522. 'Aceb sırdur işbu ma'nî tuyana
Bir kâmile teslîm olup uyana
523. Nâ-puhte qalmayı görsen éy kişi
Nâ-puhtenüñ bitmez 'âlemde işi
524. Şüreti ko ma'nîye gel ma'nîye
Ol resülün sırrından haber tuya
525. Zâhirün bâtınuñ budur miftâhı
Bunuñ-ile fetḥ olur sırr-ı şâhı

22^b

526. Şerī‘at ehlini dēdüm saña pes
Ṭarīkat ehli olmağa kıl heves
527. Añla pes ṭarīkat ehline dahı
Ṭarīkatden ḥaber vérür éy aḥı
528. İkincisi ṭarīkat-durur añun
İşidicek anı zevk éde cânun
529. Pes anı dahı ehline söylerler
Ehli olmayandan anı gizlerler
530. Şerī‘at yolu bir ulu yol-durur
Şüreti zāhirde olanı bildürür
531. Ṭarīkat yolu bir ince yol-durur
Pes ḥaḳīkat ‘ālemine irgürür
532. Gerçi şarb yoḳuş görünür nefse ol
Cümle andan buldılar Sübhān’a yol
533. Nice seyr i sülük ḥāşıl kıldılar
Maḳşūda çün bu yoldan érişdiler
534. Göre zāhirde nice ince yolu
Gerçi şarbdur çıksa seyr éder ili
535. Ne-ḳadar şarb yoḳışa çıksa özi
Ol ḳadar yér seyr éder anuñ gözi
536. Yüce köşkler hem saraylar seyr éder
Ḥoş teferrücler ḳılur derdi gider
537. Ṭarīkat yolu da ince yol-durur
Ṭālibüñ ḳalbin ‘aşḳ-ile ṭoldurur
538. ‘Aşḳ gözi-y-le baḳar iki cihāna
‘Aşḳ-ile ulaşur yüce Sübhān’a

23^a

539. Cümle ‘ālem sırrına olur nāzır
Cümlesinde görür ol Ḥaḳḳ’ı ḥāzır
540. Teferrüci budur seyr-i ilallāh
Dahı müyesser olur seyr-i fillāh
541. Bu yolda sır ḥünı-y-ıla ṭoylanur
Göñli zevk éder añun-ile eglenür

542. Kanda baksa görür dost envārını
Cān gözin açup görür esrārını
543. Mücāhid olursa éder temāşā
‘İbret gözi-y-le bakar tağ u taşā
544. Eger bu yola şıdķ-ile girerse
Şeyhine derūnī teslīm olursa
545. Maķşūdına érer şeksüz bil anı
Luţf édüp tecellī kıılır cānānı
546. Hāķīķat ‘ālemine yol bulur ol
Hāķīķatden érer Hāķķ’a bulur yol
547. Üçüncüsü hāķīķatdür bil anuñ
Ériş hāķīķate gide gümānuñ
548. Hāķīķat Hāķķ’ı bilmek-durur hemīn
Cümle eşyā sırrına érer yaķīn
549. Murād olan hāķīķatdür bil anı
Hāķīķatden buldılar ol Sübhānı
550. Gel-berü hāķīķat ehli olagör
Hāķīķat ehli bir kāmīl bulagör
551. Hāķīķat ehli bil şimdi nihāndur
Göremez hāķķ anı kim ol ne cāndur

23^b

552. Zāhirine bakmağ-ıla bilinmez
Gizlidür sırları haber alınmaz
553. Kime gerek-ise velī denilmez
Hāķīķat ehli biñde bir bulunmaz
554. Şüret uğrusı çün tutdı cihānı
Ortada yoķ zerre ‘aşķuñ nişānı
555. Şüretā geymiş meşāyılıh libāsın
Gören eydür alsam anuñ du‘āsın
556. Başında tācı boynunda ridāsı
Bunlar-ile aldur bu hāķķ ı nāsı
557. ‘Aşā-yı zāhiri almış destine
Hāķķuñ nefāyisin yémek kaçdına
558. Hāķķ içinde alur tesbīh eline
Hāķķ içinde buña velī denile

24^a

559. Hırka geyer dirler ehl-i fenā
Nefsini kalbini kılmamış fenā
560. Şüret-i zāhirde giyer pelāsisi
Halkı aldar ol Tañrı'nuñ belāsı
561. Āh vāh édüp gözün şulandurur
Nicelerüñ göñlüni bulandurur
562. Şüretā halk içinde ağlar gözi
Fitne vü hīle-y-ile toptolu özi
563. Ehl-i takvā sözün söyler dilinde
Şanurlar anı velīler yolında
564. Nice tālibler ol perde olmuş
Duzagında esīr oluban kamlı
565. Hākīkatde irdüm diyü da'vī éder
'Azm eyleyüp şeytān yolına gider
566. Birkaç çürük söz öğrenmiş dilinde
Diyeler ehl-i hākīkat yolında
567. Şimdi böyle muqallidler çok oldu
Anuñ-içün 'ālem fitne-y-ile toldı
568. Kimi eydür falān ibn-i falānam
Bu şeyhliği ben anlardan bulanam
569. Mīrāş olur mı bu şeyhlik atadan
Utanmaz mı Hudā'dan Muştafā'dan
570. Nice cevāb vére pes yarın anda
Müşkilin mürşide tanmadı bunda
571. Anda haseb nesebden mi sorılır
'Amel defteri açılup görilür
572. Bu yolda bir reh-nümā buldu-y-ısa
Özün kāmile teslīm kıldı-y-ısa
573. Cān gözün açup Hākı'ı gördi-y-ise
Hākīkat 'ālemine érdi-y-ise
574. Zāhir ü bātında neslidür anuñ
Kimüñ dahli vardur aña inanuñ
575. Yarın Hāk katında yüzi aq-durur
Tālibi dost cemāline baqdurur

576. Eger bir kāmile tuş olmadısa
Kāmile özün teslīm kılmadısa
577. Ledünnī ‘ilmini çün görmedise
Ḥaḳīḳat ‘ālemine érmedise
- 24^b
578. Pes ol degil-durur şeyhliğe lāyık
Bu ğafletden özi olmamış ayık
579. Bu ğafletden ḥalkı nice uyara
Ki vāşıl olmamış ol bākī yāra

Ḳāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām: “E’n-nāsu niyāmün lā-büdde min-münebbihim.”¹⁴⁵

580. Daḥı nefsini bilmemiş ol ğāfil
Ḥaḳ’dan ḥaber vérmek diler ol cāhil

“Men ‘arefe nefsehū fa-kad ‘arefe Rabbehū¹⁴⁶

581. Pes anuñ irşadı dürüst degildür
Zirā kim āşinā-yı dost degildür
582. Niçe ṭāliblerüñ urmuş yolını
Daḥı añlamamış sağ u şolını
583. A‘mālar bilmez anı fark édemez
Velīler yolına toĝrı gidemez
584. Hevā-yı muşāhibi ehl-i hevā
Ḳurı hāy ı hūy éderler bī-nevā
585. Pes hevā yolına olmuşlar rāĝıb
Cümlesi degildür ol dosta ṭālib
586. Nice olmuşlar İblīs’uñ ğulāmı
Dillerinde yok-durur Ḥaḳ kelāmı
587. Hevā baḥrinde ğarḳ itmiş özünü
Nice görsün ol Ḥaḳḳ’uñ sır yüzünü

¹⁴⁵ “İnsanlar uykudadır, onların mutlaka uyarılmaları gerekir.” Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.350.

¹⁴⁶ “Nefsini bilen Rabb’ini de bilir.” Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.326; ayrıca bkz. Aclunî, **Keşfu’l-Hafâ**, c.II., s.262.

İbn Arabî vücutla ilgili konuları anlatırken bu rivayete yer vermiştir. Bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 93, 229, 329.

25^a

588. Kibir ‘aceb éder özün ‘ulvî görür
Dün [ü] gün nefis ü hevāsına yürür
589. Şanur taqlīd-ile taḥḳīka irdüm
‘Ucb édüp eydür ki ben Ḥaḳ’ı gördüm
590. Aña istikbāl éder ba‘zı ‘avām
Édinmiş a‘mālar anı pes imām
591. Bir nāḳışa kāmīl şanup uymışlar
‘Ariflerden yüzlerin çevirmişler
592. Ḥalkuñ maḳbūlıdur pes şimdi anlar
A‘mālar zamānuñ kuṭbıdur dérler
593. Pūt édinmiş ḥalkuñ istikbālını
Ḥicāb olmuş görmez kendü ḥālını
594. Ğarīb oldu şimdi kāmīl-i insān
Bu ḥalkdan kendüleri kılmış nihān
595. Ḥalkuñ gözinden anlar nihān-durur
Şimdi bu zamān āḥir zamān-durur
596. Sırlarını ḥalkdan nihān éderler
‘Azm édüp cānān iline giderler
597. Nās nice anları ‘ayān görsünler
Gizli sırlarından ḥaber tuysunlar
598. Hidāyet éde Mevlā bir kulına
Tuş olup yapışa kāmīl eline
599. Elin etegin tuta ol kāmīlūñ
İzleye izin ‘ilmi-yle ‘āmilūñ
600. Ṭāliblere naṣīḥatdür bu sözüüm
Eşiden izleye erenler izin
601. Ṭālibler istimā‘ eyleyüp anı
Ḥaḳ yola gitmege özene cānı

25^b

602. Yoluñ toğrısına gide temāmet
Nefsi şeyṭān elinden bula selāmet

Min kelām-ı ilāhī,
Müellif-i fakīr

- I. Luṭfi iḥsān eyle bu ‘āşıkları¹⁴⁷
Ṭarīḳ-ı müstaḳīmden sen ayırma
Yoluñda cān terk éden şādıklar
Resūlüñ yolundan yā Rab ayırma
- II. Ref eyle hicāblarını aradan
Geçir bunları çün āğ u qaradan
Cümlesini yoğ-iken sensin yaradan
Maḳşūdları sensin senden ayırma
- III. Kerem kıl yā Rab murāda érişünler
Tecellī kıl cemālūñi görsünler
Feth eyle saña toğrı yol bulsunlar
Cümlesini rāh-ı Ḥaḳ’dan ayırma
- IV. Ḳamu ‘āşıkları irgür murāda
İçür vuşlat şerābın ḳamu dāda
Baḳmayalar hergiz ađyār u yāda
Ṭarīḳ-ı müstaḳīmden sen ayırma
- V. Bu dünyāda aldanup ḳalmasunlar
Azup rāh-ı Ḥaḳdan ayrılmasunlar
Bāḳī şafādan maḥrūm ḳalmasunlar
Ol bāḳī lezzetden yā Rab ayırma
- VI. Kerem eyle meded eyle İlāhī
Aḳıdup göz yaşın éderler āhı
Cümle düşmişlerūñ sensin penāhı
Dest-gīrimüz ol senden ayırma
- VII. Bursevī’nūñ budur münācātı
Saña éder yā Rab ‘arz-ı ḥācātı
Diler bu nār-ı fūrḳatden necātı
Vişālūñ vér cemālūñden ayırma

26^a velehū eyz^{an}

603. Bu sözden añladıñsa me’ālī¹⁴⁸
Taḥḳīḳ bulduñ sen de ehl-i kemālī
604. Kemāl ehli ile olup muşāḥib
Olursın géce gündüz Ḥaḳḳ’a ṭalīb

¹⁴⁷ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün.

¹⁴⁸ Mesneviye dönüldü.

605. Teslīm olup bir mürşide temāmet
Érişdi saña da Hâk’ dan hidāyet
606. Tutarasañ elin bir etegi pākūñ
Sırrına érersin kamu eflākūñ
607. Bu yér ü göklerden sırrın tıyarsın
‘Arşda meleklerle cevlan kııarsın
608. ‘Ālem-i milkden geçüp melekūta
Érişürsin ‘ālem-i ceberrūta
609. Rūhāniyyet ‘ālemine varursın
Anda rūhānīler vardur görürsin
610. Zinhār iste bir kāmili bulasın
Vaḥdet iline sen de yol bulasın
611. Ezel ben daḥı sergerdān gezerdüm
Her kimi görsem ehl-i Hâk sizerdüm
612. Oldum pes niçe şeyḥ-ile muşāhib
Bir kāmil arardum olup meṭālib
613. İsterdüm bu yolda bir kāmil bulaydum
Ol kāmile özüm teslīm kıılaydum
- 26^b
614. Gerçi birkaç meşāyīḥa érişdüm
Anlar-ile daḥı varup görüştüm
615. Kimi ehl-i şerī‘at idi anuñ
Kimi ehl-i ṭarīḳ idi ol cānuñ
616. Tesellī olmadı bunlardan cānum
Göñlümden gitmedi aşlā pes ḥicābum
617. Diler-idi bir kāmil bulaydı cānum
Cānum daḥı bulaydı ol cānānum
618. Qanda bir kāmil istesem temāmet
Qılur-idüm varup anı ziyāret
619. Şoñra bir kāmil bulup aldum ḥaber
Himmet édüp ol bize kııldı nazār
620. Meger kim bir büyük ırmağ-imiş ol
Anuñ-ile bulduq rāh-ı Hâkḳ’a yol
621. Meger mir’āt-ı Hâk imiş temāmet
Bizi da‘vet édüp kııldı ikāmet

622. Bi-ḥamdi'llāh bulup taḥkīk imāmı
İçürdi bize pes cām-ı tamāmı

Min kelām-ı ilāhī müellif-i fakīr

- 27^a
- I. Şunaldan bize sākī cām-ı 'aşkı¹⁴⁹
Mest olup bilmezem şubḥ-ile şāmı
Érelden göñlüme 'aşkı vü şevkı
Bu göñlümüñ olupdur 'aşk imāmı
- II. Tı olup göñlüme dost 'aşkı temāmet
Beni éder vuşlatına iḳāmet
Anuñ 'aşkı beni kıldı melāmet
Sırrımı añlamaz ḥāş-ile 'āmı
- III. Dostuñ derdiyle yüregim tı olupdur
Anuñ 'aşkı bu göñlümi alupdur
Dostuñ cemāline 'āşık olupdur
'Aşk-iledür bu göñlümüñ kıyāmı
- IV. Göñlüm tuş olalı 'aşkına anuñ
Naşına kılmaz nazar bu cihānuñ
Bu gözümnden akar yaş-ile kanum
'Aceb dost derdime çāre kıla mı
- V. Bī-çāre göñlümüñ derdi nihāndur
Kimse bilmez ḥālüm bilen Sübhān'dür
Bursevī'nüñ işi āh u fiğāndur
Senüñ 'aşkıñ ola ḳalbde müdāmı

Bu bāb anı beyān éder ḥalk dilinde kūh-u Ḳāf dérler

623. Göñül esrārı yine cūşa geldi¹⁵⁰
'Aql [u] cān gevheri furūşa geldi
624. Diler cevherin çıkara bāzāra
Alur var mı gelsün girsün gülzāra
625. 'Ayān éde bugün rāz-ı nihānı
Éşide 'āşıkuñ zevḳ éde cānı
626. Diler envārımı şaça bu dürrüñ
'Ayān éde gencini işbu sırruñ

¹⁴⁹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ fe'ülün.

¹⁵⁰ Mesneviye dönüldü.

27^b

627. Meger günlerde bir gün p̄ir-i f̄anī
Kūh-ı k̄āfdan bize v̄erdi nişānı
628. Dédüm ‘aceb görsek olmaz mı anı
Görüp ḡöñlümüzüñ gide gümānı
629. Dédi pes menzili ırāqdur anuñ
Göreydi z̄evk̄ éderdi cism i cānuñ
630. Dédim pes ne k̄adardur menzil aña
Varup ‘azm édevüz çün andan yaña
631. Dédi aña beş yüz yılda érilür
Füle¹⁵¹ ile bahrdan pes t̄iz varılır
632. Gemiye girüp eyledük ‘az̄imet
H̄ağ bir eyyām v̄erdi bulduğ t̄arīk̄at
633. Geçüp bahri érişdü^k kūh-u K̄āfa
K̄amu t̄ağlar cümle aña muzāfa
634. Gördük sağfi bu göklerden yuğaru
Çıķup ‘arşa ulaşmış cümle b̄āru
635. İh̄āta kılmış bu cümle ‘ālemi
K̄abzına almış çün sırr-ı ādemi
636. Zümürrütten yaratmış anı H̄allāk
Muttaşıl aña yér ü gök şehri ‘Irāk
637. Cümle yérden bir t̄amar vardur aña
H̄aber vérem añlar-iseñ ger saña
638. Her ne emrolursa k̄amu yérlere
Andan olur bu zelzele dirlere¹⁵²
639. Bir mü’ekkel ferişteh vardur hem̄in
Anı igrar h̄areket eyler bu zem̄in
640. Dédi bir K̄āf’uñ z̄ahrına k̄ıl naz̄ar
Gör ne cevherler var anuñ mu‘teber

28^a

641. Naz̄ar k̄ılduğ la‘l-i yāķūt cevher t̄aş
T̄oṭtolu dürr-i cevāhir şanki baş

¹⁵¹ Metinde “fülek” şeklinde yazılmıştır, doğrusu gemi anlamındaki “fülk”tür.

Fülk (a.i.) 1. gemi. 2. sandal, kayık. 3. Nuh'un gemisi.

¹⁵² Kafiye için “dirlere” diye yazılmış.

642. Temevvüc eyleyüp deryāy-ı ‘ummān
Cevherini döker anda bī-gümān
643. Cem‘ olmuş la‘l-i yāķūt dürr-i reyḥān
Degme kimse varamaz aña pes ‘ayān
644. Ādemī zāt biñde bir varmaz-imiş
Kimsenüñ aña gözi irmez-imiş
645. Dünyā bāzırgānları varmaz aña
Eli érmez kimsenüñ andan yaña
646. Ol cihetden toptoludur cevheri
La‘l-ile yāķūt zümürrüd gevheri
647. İşāret kıldı bize aldık anı
Dédi toldur gemiye pīr-i fānī
648. Toz durup pes gemiyi girdük yola
Nice yüz biñ gemiler andan tola
649. Ḥaķ bir eyyām vérdi geldük pes andan
Gelsün alsun gečen bu cān u tenden
650. Getürdüm bāzāra dökdüm kumaşum
Meydāna çıkardum kıymetlü taşum
651. Ḥaber vérdüm gelüp andan alalar
Ḥaķīķat baḥrine girüp talalar
652. Gördüm tālīb ḳalmamış bu cihānda
Cevheri ben daḥı kıldum nihānda
653. Cevāhirden alur bulunmaz olmuş
Şimdi bu nās ‘aceb dünyāya ḫalmış
- 28^b
654. Bu naķş-ı fānīyi édüp ihtiyār
Özlerinde yoķdur zerre derd-i yār
655. Āḫiret kaydını elden ḳomişlar
Bu fānī dünyāya gönül vérmişler
656. Ḳalblerinde dillerinde bu dünyā
Sa‘y édüp dilemezler dār-ı ‘uķbā
657. Neyi severse dil zıkr éder anı
Añla budur muḫabbetüñ nişānı

Men aḥabbe şey^{en} ekşera zikrahü¹⁵³

658. Hâkḳ'ı seven dâ'im Hâkḳ'ı zıkr éder
'Azm édüp cânân illerine gider
659. Gel imdi Hâkḳ'ı sev zıkr eyle anı
Dosta muḥabbetüñ budur nişanı

Ḳāle'n-Nebiyü (a.m.): "Alāmetü ḥubbi'l-lāh ḥubbü zikrihî."¹⁵⁴

660. Ki dâ'im zıkr ü fikrüñ Hâk olsun
Anuñ 'aşkı ile bu göñlüñ ḥolsun
661. Dâ'im anı ma'sûḳ édin temāmet
Yarın anda bulasın çün selāmet
662. Ki yarın dost-ile vuşlat bulasın
Érüp maḳşüdına vāşıl olasın

Bu bāb anı beyān éder kim ḥalk üç gürühdür, biri 'ām biri ḥāş biri ḥāşşu'l-ḥāş

663. Beyān édem saña bu ḥalk ı nāsı
Bilesin sen-dahı bu 'ām ı ḥāşı
- 29^a
664. Nazar kı1 bunlar üç bölük olısar
Pes ḳangısı maḳşüdünü bulısar
665. Birisi ol gürühuñ ḳavm-i 'āmdür
Perveriş olmamış nā-puḥte ḥāmdür
666. İkinci ḥāş üçüncü ḥāşşu'l-ḥāşdur
Hâk ḳatında bunlar maḳbül-ı nāsdur
667. Bu ḳavm-i 'ām dahı iki dürlüdür
Biri maḳbül biri ḥayvān ḥulüdür
668. Biri dünyā diler birisi 'uḳbā
Birisi dünyādan éderler ibā
669. Biri dünyā-y-ile ālūde olmış
Āḥiret zevḳından ol maḥrūm ḳalmış
670. Bu dünyā ḥubbı başından çün aşmış
Dün i gün bu dünyā derdine düşmüş

¹⁵³ Kim neyi severse onu çok zikreder.

¹⁵⁴ "Allah sevgisinin işareti, onu zikretmeyi sevmektir." Beyhakî, **Şu'abu'îmân**, 1, 367, hadis numarası 497.

671. Āhiretde naşibi yoqdur anuñ
Delîlim var buña gider gümānuñ

“Men kāne yurīdü ḥarṣe’l-āhireti nezid lehū fī ḥarṣih ve men kāne yurīdü ḥarṣe’d-dünyā
nü’tihī minhā ve-mālehū fī’l-āhireti min-naşīb.”¹⁵⁵

672. İkinci gürüh ‘āmuñ gāyet mu‘teberdür
Géce gündüz Ḥaḳ’dan işi ḥazerdür
673. Ṭarīk-i Ḥaḳdadur pes añla anı
Dilirse vérür şeyhi yolına varı
674. Mürīd ü hem muḥib olmuş ol ere
Maḳşūdı budur kim ol Ḥaḳḳ’a ére
675. Bunlar ol ḳavm-i ‘āmuñ ḥāşı-durur
Ḥaḳ bunlara raḥmet ḳılası-durur

29^b

676. Gerçi bunlar gezerler ḥalḳ içinde
Ḥilāf endīşe yoqdur cünbüşinde
677. Cümlesi hem ḳavline şādıḳ-durur
Ḥaḳḳ’a kimi cān-ile ‘āşıḳ-durur
678. Kimi géce zikrine ḳā’im-durur
Kimi yémez kendözin şā’im-durur
679. Şeyhini sevenleri sever özi
Sevmeyenlerden çevirmişdür yüzi
680. Cān u başı ḳılur yolına fidā
Dilinde zikri fikri olur Ḥudā
681. Bunlardur ol ḳavm-ü ‘āmuñ ḥāşları
Zıkr-ile silinmiş ḳalbden pāsları
682. Yarın bunlar necāt bulısar anda
Yir vére Ḥaḳ bunlara ol cinānda

“El-mer’u yuḥşeru ma’a men aḥabbe.”¹⁵⁶

683. Zīrā bunlar ḥavāşşa aḳreb-durur
Bunlara şeyhi bu yolda rab-durur

¹⁵⁵ “Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun âhirette bir nasibi olmaz.” Şûrâ (42/20)

¹⁵⁶ Kişi sevdiğiyle beraber haşrolunur.

30^a

684. Şeyhden ta‘līm ü terbiyyet alurlar
Şeyh ne emr éderse anı kılurlar
685. ‘İlm ü esmā oğur dā’im dilleri
Hak zikri-y-le dolanmış gönülleri
686. Pes andan hālūñi kıyās édesin
‘Avāmuñ haşşı bundan añlayasın
687. ‘Avāmuñ hāşşın saña fark édeyim
Aralarında fark nedür déyeyim
688. Bu meşeldür añla fehm it gel beri
Tağı hayvān gibi gezme serseri
689. Zīrā hayvān dahı iki dürlüdür
Biri tağı ol çobansız sürüdür
690. Pes göricek ādemi ağızın açar
Ba‘zı dahı ādem göricek kaçar
691. Ba‘zınuñ nef‘i var-durur ādeme
Ba‘zınuñ hiç nef‘i yokdur lādime
692. Ba‘zı ādem göricek yırtmağ diler
Ādemüñ başın yere sürtmek diler
693. Ba‘zı anuñ ādeme düşman-durur
Od saçar ağızından nāsı yandurur
694. Laħmı yinmez derisi olmaz tabağ
Tağ u taş ‘orman-durur¹⁵⁷ aña turağ
695. Bu-durur şerlüsi gāyet hayvānuñ
Buña beñzer halkı ba‘zı insānuñ
696. Qur‘ān’da āyet vardur buña maħal
Ūlā’ike ke’l-en‘āmi bel-hüm azal¹⁵⁸
697. Pes ikincisi bu hayvānuñ dahı
Vaşşı degül nāsa aqreb éy aħı
698. Hem dahı insāna nef‘i var-durur
Teslīm olup muṭī‘ olmuş yār-durur

¹⁵⁷ Orman kelimesinin ilk harfi **ayın** ile yazılmıştır.

¹⁵⁸ Ayetten iktibas, “İşte onlar hayvan gibidir, bilakis hayvandan da aşığıdır.” A‘raf (7/179)

30^b

699. Laħmı yinür hem ʃabaķat¹⁵⁹ olunur
Da‘vet itseñ hem icābet olunur
700. Ba‘zısı insānuñ yükin götürür
Her ne menzile dilerseñ yitürür
701. Yüki çok vursañ n’içün vurduñ démez
İraĝa sürseñ n’içün sürdüñ démez
702. Teslīm étmiş özüni çün nāse bil
Hızmet éderler bu halka ay u yıl
703. Ba‘zınuñ çobana teslīmdür özi
Çobana uymışdur hiç érmez gözi
704. Süriden ayrılup geri yürimez
Kimse anı süriden ayıramaz
705. Zebh eyleseñ teslīm olur kurbāna
Nice teslīm éder özün insāna
706. Hılkı gökcek-durur işbu hayvānuñ
Buña benzer hılkı ba‘zı insānuñ
707. Bu meşeldür saña hālün bildürür
Bu sözi añlayan ‘arif kul-durur
708. ‘Avāmuñ havāşşı dahı böyledür
‘İbret diyü bunı baña söyledür
709. Mürşidi çoban édindiler ‘ayān
Ümīzdür bunlara érişmez ziyān
710. Hıķ yolına girüp şıdķ-ile dā’im
Bu dünyādan olurlar-ısa şā’im
711. Şeyh ne dir-ise teslīm olurlar-ısa
Emrine itā‘at kıılurlar-ısa
712. Zıkr-i Hıķķ’a yār olursa dilleri
Mā-sivādan pāk olur gönüller
713. Nefs elinden kırtulısar bu cānı
Hıķ müyesser aña éde pes cinānı
- 31^a
714. Hıķ huzūrına vara pes yüzi aķ
Hıķ cinānında bulısardur tıraķ

¹⁵⁹ Aslı Arapça’da “debbâĝ”dır.

715. Añladuñsa pes ‘avāmuñ hālını
İkinci pes havāşşınıñ ahvālını
716. Bu kez ahaşş-ı havāşşı gör imdi
Pes anlardan dağı haber şor imdi
717. Vaşfi çoğdur nice haber vérelüm
Lisāna geldügi kadar déyelüm
718. Havāşşuñ sırları ğāyet nihāndur
İstedügi dā’im vech-i Sübhān’dür
719. Bu dünyāya talāk vérdi pes anlar
Gitdi qalbından bunlaruñ gümānlar
720. Tecerrüd ‘ālemine érdi bunlar
Hağ’dan bunlara gelür niçe hūnlar
721. Olmışlardur şeyhe teslīm cān-ile
Ağıdurlar gözünden yaşı qan-ile
722. Vérürler Hağ yolına cümle varı
Dilerler her nefes ol bākī yarı
723. Éderler nefslerine pes cihādı
Dillerinde devr éder Allāh adı
724. Dā’im şeyhuñ rızāsını gözlerler
Āh eyleyüp dost cemālin özlerler
725. Dün ü gün şeyhüñ hizmetinde olurlar¹⁶⁰
Pes şeyhe derūnī hizmet kıllurlar
726. Cān vérürler dönmezler Hağ yolundan
Bülbül-veş ayrılmaz dost gülünden

31^b

727. Nazar kılmazlar hīç fānī ağıyāre
Lutf-ı Hağğ-ıla érerler envāre
728. Feyz éder Hağ bunlara esrārını
Hağ ĩşār éder yaqīn envārını
729. Hağ nurı-y-la görürler gördüklerin
Tuyarlar ne menzile érdüklerin
730. Dédüm zerresin bunlaruñ hālídür
Mağāmı bunlaruñ dağı ‘ālídür

¹⁶⁰ Bu mısrada ölçü uymamaktadır.

731. Bunlar dağı aña iki fırkadur
Pes egnine geydükleri fırkadur
732. Bir bölügi irşada lāyık-durur
Bir bölük nefis āzād¹⁶¹ kılıp-durur
733. İki de evliyādur evliyā
Sa’y édüp erişmiş-durur Mevlā’ya
734. Hakk’a da’vet éder halkı biri ol
Hakk’a anuñ-ile bu nās buldı yol
735. Biri ancağ nefisini da’vet kılır
Çäre kılmaz ğayre kendüyi bilür
736. Gerçi Hakk’ı ol dağı bilmiş-durur
Nefisini Hakk’ı ‘ayān görmüş-durur
737. Birine vérmiş taşarruf Hakk’ ayān
Ehl-i irşād-durur anlar bī-gümān
738. Anlar Hakk’a halkı da’vet kılırlar
Tālibleri alup dosta giderler
739. Birine hīç taşarrufını vérmemiş
Anlar irşād tahtına oturmamış
- 32^a
740. Hakk’uñ’dur kamu taşarruf bī-gümān
Bize teslīm olmağ-durur pes hemān
741. Bunı saña yine temşil édeyim
Maşşūd ma’nī añlamađdur n’édeyim
742. Zāhirde bir kuluñ mevlāsı kim var
Bende olmuş çapusunda hizmet-kār
743. Mevlāsı diler-ise āzād éder
Dilemezse çapusından yād éder
744. Kimi āzād olur başın kırtarur
Sa’y éder pes kendü başın oñarur
745. Taşarrufin vérmey mevlāsı aña
Rāzī olur bir şey vér dimez baña
746. Ba’zına vérür taşarrufin dağı
Anuñ dostından yiter éy ağı

¹⁶¹ Doğrusu “āzād”dır.

32^b

747. Diler-ise añā cümle varın vérür
Vérüp almasını cümle ol kılar
748. Anuñ elinden biter her iş tamām
Anuñ eli-y-le hāşıl olur müdām
749. Mevlāsı ne diler-ise anı diler
Dilemezse pes dilemez red éder
750. Bu temşıldür saña ya ‘nī bildürür
‘İbret alan bundan ‘ārif kul-durur
751. Bundan añla cümle Hāķķ’uñ kulıdur
Cümlenüñ ikrārı qālū belī’dür
752. Pes gelüp bunda üç bölük oldılar
Her birisi bir maķşūda yeldiler
753. Birisi ‘āmdur anuñ birisi hāş
Üçüncisine dédiler hāşşu’l-hāş
754. ‘Āmı dünyā sevdi pes kıldı taleb
Hāşı cenneti ister rüz ı şeb
755. Hāşlar hāşı hazrete ‘āşık-durur
Ol ulu sulţāna pes lāyıķ-durur
756. Cümlenüñ Mevlāsıdur ol lem-yezel
Ne taķdīr étdi-y-se ol olur ezel
757. Cümlesi bu fānī dāre geldiler
Her biri bir dürlü ‘amel kıldılar
758. Kimi dünyā bendi-y-ile bāğlanmış
Bu dünyāya gönül vérüp aldanmış
759. Esīr-i nefis olup qalmış zindānda
Zebūn olmuş nefsüñ elinde bende
760. Kimine fazl-ı Sübhānī yetişmiş
Nefs elinden anı āzāde kılmış
761. Kim ancak nefisini kırtarmış anuñ
Aña rāzī olmuş gider gümānuñ
762. Kimine taşarrufin vérmış Hudā
Érer maķşūdına çün bāy ı gedā
763. Hāķ ne diler ise anı diler ol
Cümlesi andan bulur Sübhān’a yol

33^a

764. Cümlenüñ maqşüdü andan feth olur
Ne-y-ise anuñ yüzinden vérilür
765. Hakk' uñ mir'atıdur aç gözünü
Tālib-isen teslīm eyle özünü
766. Beyān étdüm saña hūş-ile 'āmı
Havāş-ı evliyāyīde tamāmı
767. Tālib-isen gel bu yola zāhib ol
'İlm-i kesbī degildür bu rāğıb ol
768. Sır kitābından oqu gel bir varaq
Qor yaqını n' içün gidersin ırak
769. 'Aceb bu sırdan haberdār olmaduñ
Geçdi 'ömrüñ bir ma'ānī almaduñ
770. Olma a' mā zümresinden aç gözünü
Ol yüce Sübhān'a pes dönder yüzünü
771. Şoḥbet eyle dā'im ehl-i ḥāl-ile
Müşkilüñ feth olur şanma kāl-ile
772. Kāl-ile iş bitmez pes ḥāl gerekdür
Sırrı bilmege ehl-i ḥāl gerekdür
773. Gel-berü bir ḥāl ehlini bulagör
Özüñ ḥāl ehline teslīm kılagör
774. Maqşüduña érüp vāşıl olasın
Dürlü 'ilm ü 'amel ḥāşıl kılasın
775. 'İlm-i ledün 'ayān olup görine
İlhām-ı Haq ola göñül yerine
776. Kelīmu'llāh iken añla Mūsā'yı
'İlm-i ledün öğrenmege bilgil anı
777. Hızır'a var diyü emr eyledi aña
Mūsā daḥı vardı Hızır'dan yaña
778. Yūşa' ile Mūsā Hızır'a vardılar
Hızır'ı bulup irādet getürdiler

33^b

779. Anı saña bir bir beyān édeyim
Andan maqşüd olan nedür déyeyim

Bu bāb Mūsā'yı (a.m.) Hāḫ Te'ālā Hızır (a.m.) 'ilm-i ledünni öğretmege gönderdügin beyān éder

Nitekim Ḳur'ān'da Hāḫ Te'ālā buyurur: “Fevecedā 'abd^{en} min-'ibādinā āteynāhu rahmet^{en} min-'indinā ve 'allemnāhu min-ledünnā 'ilm^{en}.”¹⁶²

780. Éşit yine édem bir hoş hikāyet
Ḳur'ān'da var bu söz haḫḫında āyet
781. Bir gün Mūsā édüp va'z ı naşīhat
Ki ḫalk ağlaşdılar édüp 'azīmet
782. Bir kişi Mūsā'ya eytdi ḫaber vér
Bu ḫalkuñ ulu 'ālimi kimdür dir
783. Mūsā daḫı benden a'lem yok dédi
Hāḫ ol sa'at aña 'itāb eyle dédi
784. Allāh a'lem dimedi cevābında
Hāḫ ne emr eyledi aña şoñında
785. Mecme'u'l-baḫreyn'de vardur bir ḫulum¹⁶³
Ol a'lemdür senden yā Mūsā bilüñ
786. Mūsā eytdi ḫanda bulam ben anı
Pes 'aceb nice bulam dér ol cānı
787. Buyurdı bir balıḫ ḫo zenbülüne
Her ḫanda kim balıḫ yavı ḫulina
788. Ol ḫulum ol yérde ḫāzırdur dédi
Andadur ol anda nāzırdur dédi
789. Yūşa' ile Mūsā gitdi isteyü
Ḳandadur yā ḫanḫıdur Hızır diyü
- 34^a
790. Geldiler bir taş ḫatında pes revān
Aḫar-idi çün anda āb-u ḫayvān
791. Ol şu neye irse bulurdı ḫayāt
Kim içse dirilüp bulurdı ḫayāt
792. Ol arada Mūsā Yūşa' pes 'ayān
Taş dibinde uyudılar bī-gümān

¹⁶² “Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” Kehf (18/65)

¹⁶³ Burada ölçü uymamaktadır.

793. Şudan balığa érüp buldı hayāt
Deñize gitdi balıx buldı necāt
794. Mūsā Yūşa‘ uyqudan uyandılar
Andan öte bir gün dağı gitdiler
795. Unutdı pes Yūşa‘ vérmege haber
Hūtuñ deryāya gitdüginden meger
796. Írte Mūsā eytdi kim n’oldı bize
Meşakkat érişdi dédi çün size
797. Yūşa‘ eytdi ol taşda yatduq idi
Balıx deryāya aqđı gitdi dédi
798. Şeytān unutturđı dimedüm saña
Mūsā dér dön gidelüm andan yaña
799. İstedügümüz kişi pes andadur
Āb-u hayāt ağan taş katındadur
800. Dönüp taş katına gelüp gördiler
Ol kişinüñ katına érişdiler
801. Pes tonın başına bürünmiş turur
Mūsā ilerü varup selām vérür
802. Hızır Nebī eydür sen kimsin saña
Selām nedür haber vér dédi baña
- 34^b
803. Dédi ben Mūsā’yın kim geldüm saña
‘İlm-i ledün ögredesin pes baña
804. Tākatüñ yoqdur benüm-le olmağa
Benüm her işüme şabır kıлмаğa

Қәлә’İllāhu Te‘ālā: “İnneke len-testetī‘a ma‘iye şabr^{an}.”¹⁶⁴

805. Dédi yā Mūsā ben bir ‘ilm üzreyim
Haq ta‘līm étđi baña pes n’édeyim
806. Yā Mūsā sen anı bilmezsin dédi
‘İlm-i ledünnīdür tuymazsın dédi
807. Sen dağı bir ‘ilm üzeresin pes hemān
Haq ta‘līm étđi saña bilmem ‘ayān

¹⁶⁴ “Dédi ki: Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin.” (Kehf 18/67)

808. Eytdi Mūsā beni şābır bulasın
Saña ‘āşī olmayam hīç göresin

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Ḳāle se-tecidunī inşā’allāhu şābir^{an} velā-a‘şīleke emr^{an}.”¹⁶⁵

809. Hızır eytdi eger uyarsañ baña
Şorma haber vérmeyince ben saña

810. Haber vérmeyince su‘āl eyleme
N’içün böyle itdüñ diyü söyleme

811. ‘Ahd édüp baır kenārına gitdiler
Giderken bir gemiye rast geldiler

812. Gemi ehline eytdiler geliñüz
Bizi dağı gemiñüze alıñuz

813. Çünki Mūsā-y-ile Hızırı bildiler
Kirisiz cümle gemiye aldılar

35^a

814. Giderken Hızır Nebī ol deryāda
Fülkü delmek diledi ol arada

815. Tahtasın koparmağ diledi anuñ
Ne hikmetdür uyar ğafletden cānuñ

816. Mūsā şabr itmeyüp Hızır’a söyledi
Anlaruñ gemisin delersin dédi

817. Bizden almayalar gemi kirisin
Dilersin ki anları ğarğ édesin

818. Ḳatı ulu işdür işlersin anı
Hızır Mūsā’ya şabr itmezsın dédi

819. Saña ben démedüm mi kim söylersin
Şabr étmez işümden haber şoylarsın

820. Eytdi Mūsā sehv édüben söyledüm
Dédi beni suçlama kim bilmedüm

821. ‘Afv étđi andan gemi-y-le gitdiler
Deryāda bir serçe geldi gördiler

822. Geminüñ kenārına kondı o kuş
Mınķarı-y-la şu alup eyledi nüş

¹⁶⁵ Mûsâ: “İnşallâh, dédi, sen beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem.” dédi. Kehf (18/69)

823. Hızr eytdi yā Mūsā ‘ilmüm benüm
‘İlmu’llāhdan hem daḥı ‘ilmüñ senüñ
824. Serçe deryādan alduğı kadardur
Bu sözi añlayan ehl-i nazardur
825. Hızr-ile Mūsā gemiden çıkdılar
Deryā kenārınca varup gitdiler
826. Hızr Nebī bir oğlan gördi hemān
Oğlanlar ile oynardı pes ‘ayān

35^b

827. Ol bir oğlanuñ kıopardı başını
Mūsā revā görmedi bu işini
828. Dédi arı nefsi nāgāh öldürdüñ
Bir münker eşidür kendüñe kııldırduñ
829. Hızr eyitdi dimedüm mi ben saña
Şabr étmez şorarsın anı sen baña
830. Eger bir gez daḥı şorarsañ hemīn
Ayrıķ baña muşāḥib olma yaķın

Qāle, “Elem eķulleke inneke len-testeṭī‘a ma‘iye şabr^{an.»,166}

Qāle, “İn se‘eltüke ‘an-şey’in ba‘dehā felā-tuşāḥibnī.”¹⁶⁷

831. Gidüp andan Anṭaķiyye geldiler
Ol kıavm bunları kıonuk almadılar
832. Bir dīvār gördiler anda pes hemān
Egilmiş yıķılmağa olmuş yaķın
833. Hızır Nebī elini kıolı-y-ıla şıgadı
Tırdı dīvār yıķılmağa kıomadı
834. Yine Hızır’a Mūsā şordı pes n’içün
Anlaruñ dīvārını kıılduñ bütün
835. Pes bizi kıonukluğa almadılar
Bize ta‘ām daḥı kıayurmadılar
836. Anlaruñ dīvārın bütün eyledüñ
Anlara gör nice eylük eyledüñ

¹⁶⁶ (Hızır) Ben sana, benimle beraber (olacaklara) sabredemezsin, demedim mi? dédi. Kehf (18/75)

¹⁶⁷ Musa: Eğer, dédi, bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme. Kehf (18/76)

837. Hızır Mūsā'ya eytdi şart eyledi¹⁶⁸
Üçüncü şorarsañ ayrılām dédi

“Kāle hāzā firāku beynī ve beynike, se'ünebbi'üke bi-te'vīli mā-lem testeṭī' 'aleyhi şabr^{an}”¹⁶⁹

36^a

838. Ş'ol nesneye şabr étmedüñ n'édeyim
Anlaruñ te'vīlin saña édeyim
839. Hızır dér Mūsā'ya fülki deldügüm
Dağı ol fülki 'ayıblı kılduğüm
840. Bir miskīn kavm-idi gemiden anlar
Nesnecik kesb éderdi dün i günler
841. Anlara diledüm eylük eyleyem
'Ayıblı kıldum gemiyi n'eyleyem
842. Zīrā bir beg var-idi bellü beyān
'Ayıbsız fülki alur-idi hemān
843. Ben dağı delem 'ayıblu eyleyem
Beg almaya çünki eylik eyleyem
844. Pes eylik yerine eylik olaydı
Ol zālīm begden gemi mi kırtulaydı
845. Ammā öldürdügüm ol pes gulāmı
Ne hoş te'vīldür añla bu kelāmı
846. Mü'minler-idi atası anası
Küfre tekliḫ édüp pes ola 'āṣī
847. Diledüm ki Haḫ Te'ālā anlara
Yegregın vére pes ol mü'minlere
848. Rivāyetdür kim anlaruñ bir kıızı
Toğdı şeref buldı ol kızuñ özi
849. Yetmiş peygamber andan toğdı hemān
Anlara gör ne luḫ étdi ol Sübhān
850. Dédi ol dīvār kim bütün eyledüm
Dīvār öksüzlerün idi diledüm

¹⁶⁸ Metinde “eyledüm” şeklindedir; ancak kafiye için biz “eyledi” okuduk.

¹⁶⁹ (Hızır) şöyle dédi: “İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim.” Kehf (18/78)

36^b

851. Dīvār altında hazīne var-idi
Yıkılsa kenz tahtında kalur idi
852. Qalmış-ıdı atalarından anlara
Zāyi‘ olup gitmeye yabanlara
853. Haq Te‘ālā diledi-kim anları
Bāliḡ olup çıkaralar kenzleri
854. Qılup rahmet vérüp ni‘met bunlara
Haq böyle emr étđi kıldum anlara
855. Bu işleri kılmadum ben ihtiyār
Emr étđi işledüm anı bākī yār
856. Hızr eytdi şabr étmeyüp pes yaqın
Şorduḡuñuñ te’vīli budur hemīn
857. Mūsā’yı şormaq düşürdi firāqa
Düşürdi Mūsā’yı āhır ıraqa
858. Gör ne hikmetlerdür ma’nī tıyana
‘Aceb sırlardur işbu añlayana
859. Ne sırdur Mūsā’yı Hızr’a gönderdi
Haq ‘ilm-i ledünnī Hızr’a bildürdi
860. ‘İlm-i ledün öğrenmege Haq anı
Mūsā’yı Hızr’a gönderdi Sübhān’ı
861. Kelīmu’llāh iken gör ol Mūsā’yı
Hızr’a şākird oldı itmedi ‘arı
862. Bize ta’līm-durur bunlar bī-gümān
Mu’allimsiz bir ‘ilm olmaz ‘ayān
863. Bu yolda çün bir mu’allim gerekdür
Ledün ‘ilmin ta’līm étmek gerekdür

37^a

864. Mu’allimsiz kişi ‘ilm okuyamaz
Sırr-ı ma‘ānīden haber tıyamaz
865. Haq dédi Mūsā’ya yūri Hızr’a var
Mūsā şākird oldı itmedi ‘ār
866. Sen ne olduñ yolda ‘ār édersin
Durma kendü qolayuna gidersin

867. Varup bir mürşide bende¹⁷⁰ olmazsın
Mürşidüñ sözi-y-le ‘amel kılmazsın
868. Ne hikmetdür dédi Mūsā’ya Hālîk
Zenbilüñe al ço dédi bir balık
869. Ne yérde kim gāyib ola ol balık
Hızr kulum andadur dédi Hālîk
870. Mūsā gāyib olduđını tuymadı
Gördi Yūşā‘ unutdı söylemedi
871. Gör bu sırlar ne hikmetler gösterür
Hağ Te‘ālā neye işāret kıılır
872. Kankı taşdur kandadur āb-u hayāt
İçen bulur nār-ı fürkatden necāt
873. Balığa éricek balık dirildi
Ne hikmetdür balık deryāya gitdi
874. Görmeyüp çün anı öte gitdiler
Şoñra evvelki yére ‘azm étdiler
875. Gelüp ol yérde pes Hızr’ı gördiler
İlerü varup çün selām vérdiler
876. Ne hikmetlerdür bunlar pes ‘ākıla
‘Aceb sırlardur añlayan şādîka
- 37^b
877. Evvel Hızr’ı geçdiler görmediler
Evvel yérde idügin fehm itmediler
878. Pes Hızr-ile ol gemiye girdiler
Ne hikmetdür ol gemiyi deldiler
879. Ol beg kimdür ‘ayıbsız gemi alır
‘Aybı olan gemiyi almaz kalur
880. Fülk delicek garğ olup batmaz mı
Şu-y-ıla tolup deryāya akmaz mı
881. Ne sırdur añlayana işbu dahı
‘Ākıl-iseñ ‘ibret al gel éy ahı
882. Ne sırdur kuş minķarıyla deryādan
Şu aldı cümleye ‘ibret andan

¹⁷⁰ Metnimizde “bende” kelimesinden sonra bir de “teslîm” var, ölçü sebebiyle onu yazmadık.

38^a

883. Ya'nî dimeye ki hergiz 'âlimem
Dağı bildüm bu 'ilmle pes 'âmilem
884. Cümleye tenbîhdür bildüm dimeye
Hağ 'âlimdür ben ne bilürem diye
885. Bildüm dërsin ne bildüñ ne añladuñ
Geçdi 'ömrüñ bir ma'ânî almaduñ
886. Dağı Hızr'ı gör katl étدی şabî
Hak kızdı toğdı yétmiş biñ nebî
887. Yétmiş peygamber vücūda geldi çün
Ne hikmetdür añlayup sırrına ire çün
888. Ol dīvār nedür-kim Hızr turgurđı
Kandadır ol kenz anlara bildürđi
889. Ol yetimler ne-durur kim atası
Gidüp öksüz qalmışlardı anası
890. Dīvār altında kenz olmaya zāyi'
Ne hikmetler gösterür ol şāni'
891. Karye ehli Hızr'a vérmedi ta'ām
Hızr yine anlara kıldı in'ām
892. 'Aceb hikmet 'aceb sırdur tıyana
Éşidüp gönül sem'ine qoyana
893. Cümlesi 'ibretdür bunlaruñ saña
Mürşid-ile gide Hağ'dan yaña
894. 'İlmüñe mağrūr olup qalmayasın
Teslīm olup i'tirāz kılmayasın
895. Pes i'tirāz sebep olur tefrīka
Irağ éder Hağ'dan düşürür farqa
896. Göre Mūsā'yı eyledi i'tirāz
Hızr'dan Mūsā çün gördi feyzi az
897. Eger Hızr'a i'tirāz kılmayadı
Mūsā Hızr'dan tefrīk olmayadı
898. Mürīd dağı teslīm eyledi özin
Her nefes qabül éde şeyhüñ sözin
899. Şeyhe i'tirāz dilin uzatmaya
Şeyhinüñ hilāfin gözetmeye

38^b

900. Red olup şeyhinden düşmeye cüdā
Cān u başın yolına éde fidā
901. Zīrā Hızır-ile Mūsā’nuñ aḥvālını
Gösterür mürīde pes cümle ḥālını
902. Şeyḥ-ile mürīd ḥālin kıılır beyān
‘Ākıl olan ‘ibret alur bī-gümān
903. Zīrā Mūsā ledünni kııldı ṭaleb
Anı gönderdi ol Kādir Çalab
904. Delīlsiz kişi Ḥaḳḳ’a yol bulamaz
‘İlm-i ledünnīden ḥaber alamaz
905. Delīlsiz érişmez kimse Ḥudā’ya
Göre Cebrā’il delīl oldu Muşṭafā’ya
906. Kimse delīlsiz bu yola gitmedi
Delīlsiz giden maḳşūda yetmedi
907. Delīl ile giden buldı Ḥudā’yı
Delīli olmayan kıaldı pes hūdāyī
908. ‘Ākile bu kıadar söz ma’nī yiter
Cāhilüñ kıalbi ḥacerden beş beter
909. Yine pes biz sözüümüze geledüm
Maḳşūd olan nedür anı bilelüm
910. Beyān étdüm saña ḥāş-ile ‘āmı
Ḥāşşu’l-ḥāşdur añla cānuñ imāmı
911. Bu ḥāşşu’l-ḥāş dahı iki dürlüdür
Birisi birinden dahı uludur
912. Birisi kıuṭbu’l-aḳṭābdur ol erüñ
Biri kıuṭb-u ‘ārīfdür ol érenlerüñ
913. Gerçi vaşfi bunlaruñ gelmez dile
Bunlaruñ vaşfını kim édebile
914. Ben ne gedāyem kim édem bunları
Vaşfa kıādir olam ol érenleri
915. Zerreşidür anlaruñ bu didügüm
Zerre ḥālīdür bunda şerḥ itdügüm
916. Sevdüğimden anları yazdum hemān
Anlar ile bile ḥaşr olam ‘ayān

39^a

917. Pes anlardan zerre haber véreyim
‘Akla şıgduğı kadarın déyeyim
918. Şanma bu sözleri kim ‘akla şıgar
Leyki Hâk ilhâmıdur kalbden toğar
919. Kıtbu’l-aqtâb cümleden ‘âlî-durur
Cümle yér gök kabzında vâli-durur

Anlaruñ zerre hâlin beyân éder

920. Cümleye éder taşarruf ‘âleme hükmi yürür¹⁷¹
Yérde gökde ‘arşda kürsde her ne olursa görür
921. İster-ise bir nefesde şarķ u ğarbı devr éder
On sekiz biñ ‘âlemi hep sırr-ile seyrân éder
922. Diler-ise ‘arş-ı a‘lâya çıkup cevlan éder
Milk-i melekûtı geçüp lâhûta tayran éder
923. Gâh inüp sıflıde berr ü bahra kıllurlar nazâr
Gâh olur çün lâ-mekân şehrini devr édüp gezer
924. Gâh tecellî zâta vücūdın ifnâ éder
İrgürüp bâķî hayâta Hâk anı ibķâ éder
925. Diler-ise bir nefesde ölüyi diri kıllur
Haste gönli éder ihyâ gözsüzi gözli kıllur
926. Kiminüñ luţf-ı cemâliyle gönlin sevindürtür
Celâliyle kahr édüp kiminüñ nefsin yandurur
927. Hâk Te‘âlâ ne dilerse ol velî anı diler
Kimi dilemez red éder kalbinden anı siler
- 39^b
928. Reddi Hâk reddidür anuñ hem kabülü daħı bil
Hâkķ’a mir’ât olan oldur Hâk nâsa kıldı delîl
929. Delîlidür yér yüzinde ‘âm u hâşa hükme éder
Her kimi kim diler-ise aluban dosta gider
930. Kânı var mı böyle kâmil bu zamânda éy aħı
Nice yüz biñ kişide bir bulunsa çokdur daħı
931. Şimdi ehl-i Hâkķ’ı kâmil édüp ‘uzlet ihtiyâr
Tıtdı câhiller cihânı buldı anlar iştiħâr

¹⁷¹ Ölçü: Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün.

932. Ğarīb oldı kāmīl insān kimse bilmez hālīni
Pes ne bilsün taġī kuşlar bülbülüñ efgānını
933. Bülbüle şormışlar éy bülbül senüñ hālüñ nedür
Zār édüp gülzār içün feryād édersin yā nedür
934. Derdimend¹⁷² bülbül daġı gelüp dile vérmiş haber
Sen güle ‘aşık degilsin édersin ‘aşkıdan hazer
935. Kuzgunı gör bu kez çıkmış bir ağacuñ talına
Kibr ü ‘ucb-ile oturmuş şükr éder gör hālīne
936. Çıġa görse éder feryād yéyüp burnın baturur
Güle hıç kılmaz nazār görmez gözi şek götürür
937. Bülbül eydür éy kara yüzlü daġı çirkin hulu
Şükr édersin hālūne baġ cīfe içün toptolu
938. Gerçi bir za‘ıfca kuşam dost güli bülbülem
Güldeñ ġayrı daġı nem var kim anı medġ eyleyem

Bu bāb kuṭb-ı akṭāb-ile kuṭb-ı ‘ārifi beyān éder

939. Kuṭb-ı akṭābı didüm zerre saña¹⁷³
Tut kulaġuñ kuṭb-ı ‘ārifden yaña
940. İkincisi velīnüñ kuṭb-ı ‘ārif
Keşf olmışdur aña daġı ma‘ārif
- 40^a
941. Kuṭb-ı akṭāb menzilini bilür ol
Anuñ seyr-i sülükına bulur yol
942. Mürşid-i kāmildür ol velī ‘āyān
Halkı Hakk’a da‘vet éder bī-gümān
943. Kāmīl velīdür çün erişmişdür Hakk’a
Mir’āt-ı Hakkdur tālīb andan baġa
944. Milk-i melekūtı seyr éder ‘āyān
‘Ālem-i lāhūtı daġı bī-gümān
945. Añladuñsa bu sözden tuyduñ aġı
Bilmez-iseñ bu temşīli édem ben daġı¹⁷⁴

¹⁷² Vezin gereġi “derdimend” yazılmıştır. Aslı derdmend’dir.

¹⁷³ Ölçü:

¹⁷⁴ Bu mısradā ölçü uyumsuzdur.

946. Bu sözden sen de ma‘nî añlayasın
Vücūduñ şehrinde çün bekleyesin
947. Halkuñ lisânında söylenür bunlar
Kimdür bilmezler ol kâmil érenler
948. Haḫ Te‘ālā bunları kılmış nihân
Görmezler halk anlaruñ sırrın ‘ayân
949. Velîsidür Haḫḫ’uñ taht-ı kabāda
Ḳanda ise érişürler ‘ibāda

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Evliyāi, tahte ḳabābī lā-ya‘rifuhum ḡayrī.”¹⁷⁵

950. Ḳuṭb-ı aḳṭāb-durur ‘ālem vezīri
Bu cümle ‘ālemüñ oldur nezīri
951. Cümle ‘āleme ḥükm éden ol-durur
Ḥükümü-y-ile bu ‘ālemi ṭoldurur
952. Haḫḫ’uñ taşarrufi cümle andadur
Cümlesi emrine fermān bendedür
953. Saña zāhirde temşīl getüreyim
Sözi söz aşlına pes yetüreyim
- 40^b
954. Zāhirde bir pâdişāhuñ vezīri
İki degül birdür anuñ vezīri
955. Mühri andadur çün pâdişāhuñ
Anuñ emri hemān emri o şāhuñ
956. Emr éder bu ‘āleme ḥükmi yürür
Cümle anuñ emrine fermān olur
957. Taşarrufin vérmiş sulṭān destine
Kimi dilerse irgürür ḳaşdına
958. Cümle nās her ne emr éderse ṭutar
Ḳamu işler anuñ yédinden biter
959. Kimi diler sulṭāna éder yaḳīn
İstedügin pes olur sâ‘at hemīn

¹⁷⁵ “Velilerim kubbelerimin altındadır. Onları benden başkası bilemez.”

Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s. 285.

Bu rivayeti Abdurrahman Câmî, Gümüşhânevî ve Ramazanoğlu velileri anlatırken rivayet etmiştir.

Müzekkin-nufûs’ta “Velilerim benim bilgim altındadır. Onları benden başkası bilemez.” şeklindedir.

Bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 148.

960. Pādişāh anuñ sözün red eylemez
Qabūl itmedügin anuñ dilemez
961. Bu sözi añladuñ-ise éy ağı
Qıtb-ı aqıtābı bundan añla dağı
962. Velīnūñ vezīridür yér yüzinde
Hakk'a tālib olan yürür izinde
963. Qamu sır anuñ yüzinden fetḥ olur
Cemāl-i dost 'ayān olup görünür
964. Hakk'a mir'āt olan budur gözüñ aç
Qılır dost-ile ol her demde mi'rāc
965. Eger bulur-iseñ anı teslīm ol
Ol ulu sulṭāna çün bulasın yol
966. Bu dünyāya gönül vërme éy gāfil
Bu dünyāda 'aşq odına yan yaqıl
- 41^a
967. Pervāne-veş yan bu 'aşkuñ nārına
Aldanup qalma bu dünyā varına
968. Kim gelür bu dünyāya gitmeyiser
Sīn içinde çürüyüp yatmayısar
969. Eger olur-ısa cihānuñ şāhı
Qoyup gider qalmaz nām ı nişānı
970. Bākī qalmaz kimse fānī cihānda
Beden fānī olur gider bu cānda
971. Qanı bu dünyāya benüm diyenler
Dün i gün anuñ teşvīşin yéyenler
972. Cem' eyleyüp bunca māl ı melāli
Seçmeyüp dağı ḥarāmı ḥelāli
973. Ecel érüp döküp gitdiler anı
Ḥasret odına yanar cism i cānı
974. Eger şāhı vezīri pādişāhı
Qoyup gider bir gün bu fānī çāhı
975. Kime qaldı vefā saña qılır mı
'Aqlı olan pes buña aldanur mı
976. Añla cümle fānī bākī Hakk-durur
Cümleye ol ḥākim-i muṭlaq-durur

41^b

977. Yir yüzinde vezīr gibi inanuñ
İkṭāb-durur işbu cihānuñ
978. Kṭbu'l-‘ārif begler begi gibidür
Hemān ol ṭurduğı ili gözedür
979. Zāhirde begler begi kim var ‘ayān
Gendü şancağın gözedür ol hemān
980. Ol ili gözedür pes hükmi geçer
Ol ili ‘adl-ile feth édüp açar
981. Ğayri ile geçmez pes hükmi anuñ
Añla bunı ğafletden uyar cānuñ
982. Kṭb-ı ‘ārif dağı kendü ilini
Da‘vet édüp gösterür Hāq yolunu
983. Pes her ilüñ bir gözçüsi var-durur
Ol ilüñ halkı çün aña yār-durur
984. Hāq’a da‘vet éder dün ü gün anları
Dost yolına alup gider bunları
985. Vezīridür şeyḥ-i kāmīl bil anı
Kṭbu'l-aḳṭābdur gider gümānı
986. Halīfesi kṭbu'l-‘ārifdür anuñ
Begler begisi gibidür cihānuñ
987. Kanda emr olursa gönderür anı
Da‘vet éder Hāq’dan yaña insānı
988. Kṭbu'l-aḳṭāb-ile kṭbu'l-‘ārifī
Temşīl édem saña bildirem anı
989. Bu ikisin ol ikiden bilesin
Anları bunlardan fehm eyleyesin
990. Maḳşūd olan bunlardan ma‘nī-durur
Zīrā zāhir ma‘nīye şāmil-durur
991. Şūrete kılma nazar ma‘nīye baq
Añla ma‘nī şūreti elden biraq
992. Baqma naqş-ı cihāna naqḳāşa baq
Bu naqışdan murād olan Hāq’dur Hāq
- 42^a
993. Ma‘nī ‘ālemine pervāz édesin
Bu şūret ‘ālemin geçüp gidesin

994. Şüret-ile bitmez kimsenüñ işi
Ma'nīye gel ma'nīye gel éy kişi
995. Bu şüret zıl gibi ma'nī buña cān
Bu 'ālem şüretüñ zıllıdur hemān
996. Cān gidicek bu şüret kâ'im olmaz
Şüret gidicek cihān dā'im olmaz
997. 'Aceb sözdür işbu ma'nī tıyana
Nazār kılmaz tıyan bu cism i cāna
998. Bu dünyā dağı zıl gibidür 'ayān
Görinürse bir an yoğ olur hemān
999. Zāhirde baksañ bir gölge görünür
Gölgenüñ şāhibi vardur bilinür
1000. Zıl anuñ varlığına işbāt-durur
Şāni'a bak şun'ında pinhān-durur
1001. 'Ālem-i şehādet dēdiler buña
Şāni'a şāhiddür şun'ı bak saña
1002. Zıll-ı hāşşı enbiyā vü evliyā
Andan érişdiler cümle Mevlā'ya
1003. Hāğğ'uñ mir'atıdur anlar bī-gümān
Anlaruñ yüzinden göründi Sübhān
1004. Gelmese pes enbiyā vü evliyā
Hāğğ'ı bilüp kim ireydi Tañrı'ya
1005. Gelüp Hāğğ'ı bunlar işbāt kıldılar
Göñüldeñ şirki gümānı sildiler
- 42^b
1006. Gören Hāğğ'ı bunlar-ile gördiler
Hāğğ'ı bu halka bunlar bildürdiler
1007. Zıll-ı hāşşıdur Hāğğ'uñ bunlar 'ayān
Hāğğ bunlaruñ kalbindedür nihān

“Mā vesa‘anī arzī ve lā-semāī ve lā-‘arşī ve lā kürsī bel vesa‘anī kalb-i ‘abdü’l-mü’min”¹⁷⁶

1008. Cihānuñ bunlar-iledür kıyāmı
Bunlar olmasa pes kâ'im tura mı
1009. Cihān halk olmağdan murād insāndur
İnsān halk olmağdan murād Sübhān'dur
1010. Cihān insān için insān anuñ-çün
Yaratdı kâf ı nūndan zāt-ı bī-çün

Ḳāle'llāhu: “İzā erādehū şey'en, en yeḳüle lehū kün fe-yekün.”¹⁷⁷

1011. Resūlu'llāh gelmeyeydi cihāna
Dağı vārişleri cism-ile cāna
1012. Halk olmayaydı zemīn ü āsumān
Bu söz Ḳur'an'da gelmişdür bī-gümān

“Levlāke levlāk, lemā ḫalaḳtü'l-eḫlāk.”¹⁷⁸

Bu bāb dünyānuñ mişāli neye beñzer anı beyān eder:

1013. Yine saña bir hoş temşil édeyim
Bu dünyānuñ mişālin añladayım
1014. Bu dünyā bir ḫayāl-i zıl gibidür
Sen anı var şanursın yok gibidür
1015. Zīrā zāhirde bir zıllı gör 'ayān
Nice şaḫşa tābi' olmuşdur hemān

43^a

1016. Sen gidersin ol dağı bile gider
Oturursan oturur ḫükmüñ tatar

¹⁷⁶ Bu söz kaynaklarda, “Mā vesa‘anī ardī ve-lā semā’i velākin vesa‘anī kalb-i ‘abd -i mü'min” şeklinde geçmektedir. Anlamı: “Ben yere göğe sığmam, ancak mü'min kulumun kalbine sığarım.”

Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s. 280.

Bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 240.

¹⁷⁷ Yüce Allāh şöyle buyurmuştur: “O bir şeyi dilediği zaman, Onun yaptığı ‘ol’ demekten ibarettir. Hemen oluverir.” Yâsîn (36/82)

¹⁷⁸ “Sen olmasaydım ben bu âlemi yaratmazdım.” Hadis-i kudsiyi şair sehven ayet olarak anmıştır. İbn Arabî (1240) tarafından nakledilen lafzı “Sen olmasaydım ey Muhammed; ne gökyüzünü, ne yeryüzünü, ne cenneti ne de cehennemi yaratırdım.” şeklindedir. Hadis değilse de manası sahihtir. Ahmed Avni Konuk Hz. Peygamberin yaratılışıyla ilgili olarak zikretmiştir. Bkz. Ahmet Yıldırım, **a.g.e.**, s. 121.

1017. Ne işlerseñ anı işler ol dahı
Şahşa tâbi‘ olmış-durur éy ahı
1018. Pes kıyāmı şahş-ıladur anuñ
Şahş gidicek ol dahı gider bilüñ
1019. Bu hayāl-i zıl imiş çün bu cihān
Bu insān-ile kıyımdür pes hemān
1020. Gide insān ol dahı ifnā olur
Hak‘dan ğayri añla kim bākī kalur

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Küllü şey’in hālik’in illā vechehū, lehū’l-ḥükmü ve ileyhi turce‘ün.”¹⁷⁹

1021. Dünyā bildüñ bir hayāl-i zıl imiş
Bu temşılden añla maḳşüd ne imiş
1022. Zāhirde bir gölgeyi kıovsañ kaçır
Geride kalursın ol seni geçer
1023. Ne kadar kıovsañ anı tutamazsın
Ardına düşseñ aña yitemezsin
1024. Eğer sen andan kaçarsañ ol dahı
Ne kadar kıovsa saña yitmez ahı
1025. ‘Aceb temşıldür işbu añlayana
Bu dünyāya bakup ‘ibret alana
1026. Dünyā dahı bir zıl gibidür hemān
Kıovsañ anı kaçır senden bī-gümān
1027. Düşseñ pāyine anuñ yitemezsin
Seni aldar sen anı utamazsın

43^b

1028. Kaç sen andan ol saña yetişmesün
‘Aql ı kalbüñ dünyāya tolaşmasun
1029. Şāyed ola Hak‘a toğrı varasın
Yarın anda dost cemālin göresin
1030. Raḫmet éde saña ol Perverdigār
Luḫfi çok ihsānı çok Perverdigār

¹⁷⁹ Yüce Allāh şöyle buyurmuştur: “Her şey helak olacaktır, ancak O bâkî kalacaktır.” Kasas (28/88)

Bu bāb dünyāyı ‘uqbāyı beyān éder

- I. Yine saña dünyāyı¹⁸⁰
Temşil édem diñle anı
Dağı dünyāyı ‘uqbāyı
Bu sözden édesin iz‘ān
- II. Pes n’édem dimesem olmaz
Göñül maqşūdunı bulmaz
Bu dünyāda kimse qalmaz
Qoyam bunda la‘l-i rahşān
- III. Ma‘nī sözün tuya ‘āşık
Bundan ‘ibret ala şadıq
Gafletden ola ayık
Cān gözünü açā Sübhān
- IV. Bu dünyā zıl gibi dédüm
Saña anı beyān étdüm
Ne hoş temşilāt getürdüm
Bu kitābda édüp beyān
- V. Bunı dağı añla eşit
Anı qalbüne yaz
Açılmaya idi bu rāz
Dile geldi pes nāgehān
- VI. Dağı bu gölge görürsin
Qarañuda olur ‘ayān
Géce şem‘a yandurursın
Ol vaqt ‘ayān olur hemān
- VII. Qaçan géce şem‘a yanmaz
Pes gölge dağı görünmez
Eyü kem hiç farq olunmaz
Qarañuda qalur insān
- VIII. Eger gündüz toğarsa
Gün cihānı tatarsa aydın
Görünmez gölge pes ol gün
Garq olur nūra bu cihān

¹⁸⁰ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

- IX. Añla temşil ögüt
Nazar kıl isterseñ gözet
Bundan ‘âķil-iseñ ‘ibret
Alup gel eylegil iz‘ân
- X. Ķarañu ħubb-i dünyâdur
Aydınlık dâr-ı ‘uķbâdur
Zıll-ı dünyâ ehl-i dünyâdur
Pes bunlardan kaçar ‘irfân
- XI. Géce şubħa degin ‘âķil
Uyuyup yatur mı ġâfil
Bu sırrı añlamaz câhil
Yéyüp içüp yatur ħayvân
- XII. Bu sükker dadını bilmez
Vérirseñ aġzına almaz
Bunı pes tıtmayan bilmez
Sükker dadın bilmez ħayvân
- XIII. Tıťı gerekdür bilmege
Bu sükkerden dad almaġa
İnsân dilin söylemege
Dost derdinden éde eġġân
- XIV. Ķuşlar tıťı dilin bilmez
Derd-ile âhını tuymaz
‘Āmâ bu sırrı añlamaz
Bilür anı kâmil insân
- XV. Bu dünyâ Ķarañusunda
Şanasın yatur ol ħabsde
Açmadı gözünü bunda
Taġşıl étmedi pes ‘uryân
- XVI. Ķaldı derd-ile ħasretde
Dünyâda dürlü miġnetde
Uyumuş Ķalmış ġafletde
Uyarmamış anı Sübħân
- XVII. Uyanup göre şubħ olmuş
Bu dünyâdan sefer Ķılmış
Şubħ-ı Ķıyâmet érişmiş
Éde biñ derd-ile eġġân

- XVIII. Bunda érişmedi nūra
Geleydi bu sır zühūra
Varup girmedin ĩubūra
Bulaydı bir kāmīl insān
- XIX. Teslīm oluban uyaydı
Sırrından ĩaber tıuyaydı
Cān u baş fidā kılaydı
Nefsini édeydi ĩurbān
- XX. Dünyā zulmetinde ĩaldı
Bunuñ naķşına aldandı
Buña ĩayrān olup ĩaldı
Naķķāşımı kılmadı ān
- XXI. Bursevī luţfuñı diler
Göñlüm ĩayālũñe yiler
Bu naķş-ı fāñiyi n'eyler
Budur 'āşık[ar] zindān

Min kelām-ı İlähī,

el-Bursevī ĩuddise sırrahū

- I. Būy-ı vaşluñ ĩoķusından 'aķl u cāna bir ĩoķu¹⁸¹
Raĩmetũñden kıl müyesser yā İlähe'l-'ālemīn
ĩüb cemālũñi görmege da'vet ét bizi
Oķu kıl cemālũñi yā İlähe'l-'ālemīn
- II. Éderem dost ĩasretinden derd-ile āh u fiĩān
N'édeyim dīvāne göñlüm şabr édüp bilmez amān
Derdimũñ çāresi yā Rabbī bir tecellī gider hemān
Göñlümü eyle tesellī yā İlähe'l-'ālemīn
- III. Şuñ şarāb-ı vuşlatuñdan 'aķl u cāna bir tolu
Mest olup ĩalsun bu göñlüm bilmesün şaĩ u şolu
Bursevī bī-çārenũñ pes saña varmaķdur yolu
Luţfuñ-ile sen ĩabul it yā İlähe'l-'ālemīn

¹⁸¹ Ölçü: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün. Nazım şekli: murabba.

45^a

Bu bāb nefsi emmāre nefsi levvāme nefsi mülhime nefsi muṭme'inne kavlin bildürür

1031. Beyān étdüm éşitdün 'ām ı hāşı¹⁸²
Dağı ol erenlerden hāşa'l-hāşı
1032. Ki bunlaruñ biri birinden 'ālī
Olısardur maḳāmı aña hāli
1033. Dört nev' üzerine kıldum beyānı
Eger añladuñ-ısa bildüñ anı
1034. Biri 'ām-ı kavmi bir ikinci havāşşı
Üçünci hāş dördünci hāşlar hāşı
1035. Beyān édem yine pes éşidesin
Aña göre sen de bir iş édesin
1036. Gel imdi éşit kim ol kavmi 'āmuñ
Nefsi nefsi emmāredür 'avāmuñ
1037. Dört mertebe üzre bu nefsi dağı
Emmāre biri levvāme éy ağı
1038. Üçünci nefsi mülhime bil anı
Dördünci nefsi muṭme'inedür 'ālī
1039. Hāşşal-hāşuñ nefsidür éy ağı
Cümlesinden 'ālīdür bunlar dağı
1040. Hāşrete kıgrılan bu nefsdür hemİN
Ehlin cennet-i hāşşā éder yaḳİN
1041. Hāşşında var anuñ āyet-i Kur'an
Éşidüp anı gide reyb i gümān

45^b

**"Yā eyyetühe'n-nefsü'l-muṭme'inne, irci'ī ilā Rabbiki rāziyeten marziyyeh, fe'dhulī fi-
'ibādī ve'dhulī cennetī."**¹⁸³

1042. Hāşşal-hāşuñ nefsidür bu pes 'ayān
Nefsi muṭme'inne oldı bī-gümān

¹⁸² Mesneviye dönüldü.

¹⁸³ "Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!" Fecr (90/27.28.29 ve 30)

1043. Sābıklar muḳarrebler bunlardur [ol]¹⁸⁴
Cenneti zātına anlar buldı yol
1044. Zīrā cennet daḫı iki dürlüdür
Biri ‘āmuñ biri ḥāṣuñ yoludur
1045. Ḳavm-u ‘āmuñ cennetinde pes ‘ayān
Yiyüp içmek ḥuri ḳuçmaḳ var hemān
1046. ‘Avāmuñ ḥavāṣṣı lāyıkdur aña
Ṭarīḳa girüp döndi Ḥaḳ’dan yaña
1047. Mürşīde teslīm olup ḳıldı ‘amel
Yarın anda görmeye hergiz ḥalel
1048. Cenneti ḥāṣa’l-ḥāṣuñdur ‘ayān
Anda liḳādur çün viṣāldür hemān
1049. Anda yémek içmek olmaz éy aḫı
Ḥuri kızlarıñ öpüp ḳuçmaḳ daḫı
1050. Çün tecellī hem tesellīdür ‘ayān
Bundan ğayri n’ister ‘āşık bī-gümān
1051. ‘Āşıkuñ maḳşūdu bu-durur hemīn
Dost cemālini görüp ola yaḳīn
1052. N’éder ol cenneti dīdār olmaya
Görüp ‘āşık maḳşūdunu bulmaya
1053. Ḥaḳ’dan anı isteyelüm temāmet
Éde biz ḳulların dost aña da‘vet
- 46^a
1054. İlāhī faḫr-i ‘ālem ḥurmeti-çün
Bizi ḳıl anlardan anuñ ḥaḳḳı-çün
1055. Bile ḥaṣr eyleyesin yarın anda
Derūnī olmışuz anlara bende
1056. Ṭālib-iseñ sen de teslīm olagör
Bugün anları arayup bulagör
1057. Saña ta‘līm ü terbiyyet ḳılalar
Nefs-i emmāreden pes ḳurtaralar
1058. Nefs-i emmāreliginden geçürüp
Muṭme’inne olup dostu uçurup

¹⁸⁴ Kafiye oluşturabilmek için “ol” kelimesi tarafımızdan eklenmiştir.

1059. Şıfât-ı zemîme maḥv olup gide
Şıfât-ı ḥamîdeyle mevşûf éde
1060. Maḳâm-ı muṭme'inneye éresin
Nefs-i emmâreden pes ḳurtulasın
1061. Pes lâyıḳ olasın ol ḥaş cennete
Érişesin çünki 'âlî ḥazrete
1062. Eger añladuñ-ısa ḥâşa'l-ḥâşı
Nefs-i muṭme'innede olan nâsı
1063. İkinci añla kim-durur ḥavâşşın
Şeyḥe teslîm olup ala du'âsın
1064. Bu fânî dünyâdan yumup gözünü
Şeyḥe bende ḳılmış-durur özünü
1065. Sa'y éderler dün i gün Ḥaḳ yolında
Ḥaḳḳ'ı zıkr éderler hem dillerinde
1066. Şeyḥinüñ vérdüğine ḳâni' olurlar
Egnine fenâ ṭonların géyerler
- 46^b
1067. Nefslerine éderler hem ḡazâyı
Éderler bu nefse dürlü cezâyı
1068. Şeyḥlerine dâ'im ḥızmet éderler
Şeyḥleriyle dost iline giderler
1069. İkincisi ḥavâşşıdur bunlar-durur
Pes nefsi bunlaruñ mülhime-durur
1070. Şeyḥ-i kâmile varup görüsdiler
Mülhime maḳâmına érişdiler
1071. Gerçi nefs-i muṭme'inne 'âlîdür
Ol ḥâşşu'l-ḥâş érenlerüñ ḥâlidür
1072. Nefs-i levvâmeden 'âlîdür bu nefis
Nefs-i mülhime ḳavmi eyler heves
1073. Muṭme'inne nefis bil Ḥaḳḳ'a dutmışdur
Nefs-i mülhimeye ilhâm olmışdur
1074. Muṭme'inne Ḥaḳ'dan ḡayrin dilemez
Mülhime ilhâm olur söylemez
1075. Nefs-i mülhimeye ilhâm érişür
Her nesnenüñ sırrına çün yetişür

47^a

1076. ‘Ālem-i ğaybdan érer sem‘ine nidā
Rūḥ-ile bu cān daḥı alur ğidā
1077. İlhām-ı Rabbānī olur bunlara
Bu nefsi-i mülhime de olanlara
1078. Keşf olur görünür ma‘nī gülleri
Feth olur ṭālibe ma‘nī sözleri
1079. ‘Ākile bu kadar söz ma‘nī yiter
Bu sözden nice yüz biñ ma‘nī biter
1080. Ṭālibe zerresin dadırmaḡ-durur
Ṭālibe hiç perde ḥicāb yoḡ-durur
1081. Añladuñ-ısa aḡaşş-u ḥavāşşı
Añla kimdür ḡavm-i ‘āmuñ ḥavāşşı
1082. Dört gürūhuñ üçüncüsü bunlardur
Bunlar ol ḡavmüñ ‘āmı ḥāşıdur
1083. Bunlaruñ nefsi nefsi-i levvāmedür
‘Avāmuñ nefsi nefsi-i emmāredür
1084. Levvāme nefsi emmāreden ‘ālīdür
Nefsi-i mülhime bundan yuḡarudur
1085. Sülūk ehlinüñ nefsidür işbu nefsi
Bu nefsi geçdi hevādan ḡılmaz heves
1086. Nefslerini şeyḡe teslīm ḡıldılar
Emmāreden yüzlerin çevirdiler
1087. Şeyḡ ne buyurursa anı éderler
Ḥaḡ’dan yaña ‘azm eyleyüp giderler
1088. Şeyḡuñ elin dutup bey‘at ḡıldılar
Cān u dilden şeyḡe teslīm oldılar
1089. Zıkr telḡin eyledi şeyḡ bunlara
Bu nefsi-i levvāmede olanlara
1090. Şeyḡe mürīd daḡı muḡib oldılar
Cān u başı şeyḡe fidā ḡıldılar
1091. Şeyḡuñ sırrını pes ḡāzır görürler
Şeyḡuñ yolına varını vérürler
1092. Ḥavl i fi‘line cümle şādıḡ-durur
Şeyḡuñ yüzün görmege ‘āşıḡ-durur

47^b

1093. Étdükleri ‘ahde kıilup ri‘āyet
Hak’ dan érişdi bunlara hidāyet
1094. Vérüp varı dönmezler Hak yolından
Hak’ uñ zikri gitmez hiç dillerinden
1095. Gerçi kim zāhirleri halk-iledür
Bātıını anlaruñ Hak zikriyledür
1096. Pes bunlar ol kavm-i ‘āmuñ hāşıdur
Hem dağı nefsi levvāme issudur
1097. Nefs-i emmāreden bunlar ayrıldı
Yerine nefsi levvāme vérildi
1098. Çünkü cennet yolını tutdı bunlar
Hak Te‘ālā dağı bunları diler
1099. Sa‘y éderse mülhimeye érişür
İlhām olur sırr-ı Hak’a yetişür
1100. Levvāme nefsuñ vardur iki yüzi
Nefs-i mülhimeyedür bir yüzi
1101. Bir yüzün emmāreye tutmuşdur
Emmāre tarafına akmış-durur
1102. Şeyh-ile étdüğü ‘ahdi şımazsa
Meşāyiğ huzūrından ayrılmazsa
1103. Nefs-i levvāmede karar édiser
Emmāreye tenezzül etmeyiser
1104. Şālih müttakī şūfilerdür bunlar
Cinān yolın tutmuşlar anı diler
1105. Eger bildünse ‘avāmuñ hāşını
Bunlaruñ dağı nefsi levvāmesini

48^a

1106. Dördüncüsü ol gürühuñ ‘avāmdur
Meşāyiğ baş egmez kavm-i ‘āmdur
1107. Anlaruñ nefsidür nefsi emmāre
Vücūdında emiri nefsi märe
1108. Varup bir mürşide teslīm olmadı
Nefsine ta‘līm i terbiyyet kılmadı

1109. Nefs-i emmārede karar  tdiler
Dost yolundan pes  nkim ayrıldılar

Nitekim Kur’an’da buyurur: “vemā überri’ nefsi inne’n-nefse le-emmāret¹⁸⁵ bi’s-s ”

1110. Nefs-i emmāreden beri olu uz
Sizi H k’dan ayırır dedi bili uz
1111. Anlar kim şeyh-i k mili bulmadılar
Teslim olup  arika girmediler
1112. Ta’lim   terbiyyet olunmadılar
Nefs-i mu me’inne d nd rmediler
1113. Nefs-i emmārede kaldılar anlar
Nefslere kıldılar  n ziy nlar
1114. Bu nefis kıldı anları H k’dan c d 
Yey p i up nefse v r rler g d 
1115. C n mur dından haberd r olmadı
R h ı c nu  g d sını v rmedi
1116. Bu f n  zevka aldanup kaldılar
D ny ya gönül v r p aldandılar
1117. Bunda tebdil-i ahl k  tmediler
Ahl k-ı hamide kesb  tmediler

48^b

1118. Hev ya t bi’ olmuş nefis-i hayv n
Nice kurtula nefis elinden ins n

 k le’ll hu Te’ l : “vel  tettebi’u’l-hev , feyu illeke ‘an-seb li’ll h.”¹⁸⁶

1119. H k’dan ayıran ki i hev dur
Hev dan ge er ‘ m r bil heb dur
1120. ‘ kil-ise  ge  hev dan f ri  ol
Pes sa a açıla H k’dan ya a yol
1121. Gitme şeyt n yolına eyle h zer
Sa a dağı eri e p rden n zar
1122. T grısına gideg r bu yollaru 
‘ mr n b gında  olmadın g lleru 

¹⁸⁵ “Nefsimi temize  ıkarılmıyorum.  nk  nefis a ırı şekilde k t l g  emreder.” Yusuf (12/53)

¹⁸⁶ Hev  ve hevese uyma, sonra bu seni Allah’ın yolundan saptırır. (Sad 38/26)

1123. Azma şeytân izine gitme yakîn
Ol yüce Sübhân'a olasın yakîn

Nitekim Hâk Te'âlâ Buyurur: "fe-emmâ men tağâ ve-âşera'l-hayâte'd-dünyâ, fe'inne'l-cahîme hiye'l-me'vâ."¹⁸⁷

1124. Ya'nî şol men raḥmân yolından azdı
Ḥayât-ı dünyâyâ pes râzî oldı
1125. Hâk dédi tamu anlaruñ yeridür
Hâkḳ'uñ cinânından anlar berîdür
1126. Ḥubb-i dünyâdan şaḳın gel özüñi
Bu zevḳ-ı fânîdür çevir yüzüñi
1127. Ḥubb-i dünyâ pes ḥaṭânuñ başıdur
Ṭâlibe ḥicâb dünyâ ma'âşıdur

"Ḥubbu'd-dünyâ ra'sü küll-i ḥaṭî'et'in"¹⁸⁸
49^a

1128. Hâkḳ'a ṭâlib olan anı terk éder
Hâk'dan yaña 'azm eyleyüben gider
1129. Bunuñ terki 'ibâdetüñ başıdur
Ṭâlibüñ zikri muḥabbet aşıdur

"Terkü'd-dünyâ ra'sü külli 'ibâdet'in"¹⁸⁹

1130. Hâkḳ'a ṭâlib-iseñ terk eyle anı
Âḥiret dâr-u bâkî dünyâ fânî
1131. 'Âkil-iseñ ahirete ṭâlib ol
Vech-i bâkî ister-iseñ 'âşık ol
1132. Sevdi 'âmâ dünyâyı kıldı ṭaleb
Sevmez dünyâ ehlini Ḳâdir Çalab
1133. Bu dâr-u niḳmeti kılpup ihtiyâr
Ḳaldı maḥrûm dâr-u ni'metden olar

¹⁸⁷ "Azana ve dünya hayatını ahirete tercih edene, şüphesiz cehennem tek barınaktır." (Nâzi'ât 79/ 37-39)

¹⁸⁸ "Dünya sevgisi, bütün hataların başıdır." Bu rivayeti Ebû Tâlib el-Mekkî zühdün vasfı ve fazileti konusunu işlerken, Gazzâlî ise dünyanın zemmi konusunda zikretmiştir. Bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 392; Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.346.

¹⁸⁹ Dünya terki ise bütün ibadetlerin başıdır.

1134. Maḳāmuñ esfelinde édüp qarār
Maḳām-ı ‘ālīye érmedi bular
1135. İllā ol ḳavm-i ‘āmuñ hāşı ki var
Teslīm olup mürşīde ḳıldı ikrār
1136. Gerçi dünyā ehline çok qarışur
Gelüp Haḳ yolında yine tırışur
1137. Tarīḳ-i Haḳḳ’a sālīk olmışlar
Meşāyiḥ söziyle ‘amel ḳılmışlar
1138. Zīkr éderler Haḳḳ’ı cān u gönülden
Şeyḥe bende olmuşlar cān u dilden
1139. Yarın necāt bulurlar anlar daḥı
Sevdügiyle ḥaşr olurlar éy aḥı

49^b **Ḳāle’n-Nebiyü ‘aleyhi’s-selām: “el-mer’ü yuḥşeru ma’a men aḥabbe.”**¹⁹⁰

1140. Kişi kimi severse dünyāda
Bile ḥaşr olısar dār-u ‘uḳbāda
1141. Sevdügi çün ne yolda olur-ise¹⁹¹
Ol daḥı yolu taleb ḳılur-ise
1142. Varın yolına fidā ḳılur-ise
Şıdḳ-ile aña teslīm olur-ise
1143. Şādıḳdur muḥabbetine ol kişi
Bile ḥaşr olur anda biter işi
1144. Zīrā kim muḥabbet dil-ile olmaz
Yalñız dil-ile maḳşūda vāşıl irilmez
1145. Pes ‘āşıḳ ḳavline şādıḳ gerekdür
Cān vérüp yolına ḫālib gerekdür
1146. Kişi sevdüginüñ yolına cānı
Vérür varı budur ‘aşḳuñ nişānı
1147. Dil-ile sevmek-ile iş biter mi
Kişi maḳşūdına varup yiter mi

¹⁹⁰ Peygamber aleyhisselam şöyle demiştir: “Kişi sevdiğiyle beraber ḥaşrolunur.” Kaynaklarda, **Yuhşerü’l-mer’ü me’a men eḥabbe**, şeklinde de vardır. “Kişi sevdiğiyle beraber ḥaşrolacak. Allah fazl u kereminden seveni sevilenden ayırmayacak, aşıkı mâşuktan ayırmayacak.”

¹⁹¹ Bir önceki mısra ile bu mısrayı, kafiyeye uydurmak amaçlı metindeki farklı olarak yer değiştirdik.

1148. ‘Āşık olursañ şıdķ-ile ‘āşık ol
Cān u baş vér yolına şādık ol
1149. Şıdķ-ile érdiler Hāķķ’a érenler
Şıdķ-ile buldılar Hāķķ’ı bulanlar
1150. Şıdķ-ıla Hāķ hāşlarından oldılar
Hāķ hāşlarıyla bile haşr oldılar
1151. Ahaşş-u havāşşuñ yolu bu yol-durur
Anlarda ‘ilm ü ma‘ārif bol-durur

50^a

1152. Beyān étdüm saña ‘ām-ile hāşı
Hāķ’dan ğayri dilemez hāşlar hāşı
1153. İlāhī luţf it anlardan olavuz
Yarın anlar-ile bile haşr olavuz
1154. Hābībūñ Muştafā’nuñ hürmeti-çün
Bizi kııl anlardan anuñ hāķķı-çün

Bu bāb envār-ı ilāhī ve esrār-ı ma‘ānī beyānındadır

1155. Bi-ħamdi’llāh açıldı yine sırlar
Göñül envārında saçıldı dürler
1156. Eşiden t̄alibler ala ma‘ānī
‘Āşıkuñ şādıkuñ zevķ éde cānı
1157. Hāķ’dan yaña gitmege yol açıla
Esrār-ı dost ‘ayān olup seçile
1158. Ola t̄alib bu esrārı müşāhid
Sa‘y édüp bu yolda ola mücāhid
1159. Sırr-ı Muħammed’e vāşıl ola ol
Aħmed’dan aħade dahı bula yol
1160. Aħadden Aħmedi mīm fark édüpdür
Ķamu ‘ālem ol mīmde ğarķ olupdur
1161. Pes anuñla érişdiler hep Hāķ’a
Anuñ-ile buldılar sırr-ı beķā
1162. Delīl oldı aña Cibrīl-i Emīn
Oldı anuñ-ile ol Hāķķ’a yaķīn
1163. Hāķķ’a kişi delīlsiz yol bulamaz
Varup maķşūdına vāşıl olamaz

50^b

1164. Ne kadar sırdur āfākda Cibrīl-i Emīn
Altı yüz cenāh-ile uçardı hemīn
1165. Cümlesiyle pervāz éderdi anda
Ancağ iki kanadı şıgdı bunda
1166. ‘Ākıl-iseñ bu sırdan bir ‘ibret al
Ne hikmetdür ne sırdur añla me’āl
1167. Nefes vérdi nefes Hāğ eyle iz‘ān
Kandan kanda vérür bu insān
1168. Cism-i cānuñ anuñ-ıladur hayātı
Nefes hatm olıcağ érer memātı
1169. Nefes gevherdür harc itme nādāna
Şağın zinhār dürri şaçma hayvāna
1170. Şağla kalbünden çıkarma pes anı
Bunda anda görmeyesin ziyānı
1171. Dağı bu sırrı añla ‘ārif-iseñ
Bu sırdan bir ‘ibret al ‘ākıl-iseñ
1172. Şems-iledür bu ‘ālemüñ ziyāsı
Şemsdür perveriş éden bu nāsı
1173. Kağan güneş tülü‘ édince ‘ālem
Gider zulmet münevver olur ol-dem
1174. Ğurüb étse bu cihānuñ yüzüni
Tutar zulmet kimse görmez izini
1175. Siyah ol-dem olur rü-yı cihānuñ
Bozılır revnağı gider gümānuñ
1176. Cümlesi anuñ bize ‘ibret-durur
Bu sırlar bize hālīmüz bildürür
1177. Añla ‘ālem gibidür işbu insān
Dağı güneş gibidür anda bu cān
1178. Kağan cān güneşi gider bedenden
Tutar zulmet bu cismi çünkim andan

51^a

1179. Bu cismüñ revnağı ol cān-iledür
Cān gidicek teni zulmet kapladur
1180. Teni perveriş éden bu cān-durur
Cānı perveriş éden cānān-durur

1181. ‘Ālemüñ de revnaķı insān-ile
Nitekim cismüñ revnaķı cān-ile
1182. Cān gelicek bu cisme vérür zıyā
Cān gidicek ıtatar zūlmet bil ıtuya
1183. Gel berü ıtolunmadın cān güneşı
Uyan ğafletden gözüñ aç éy kişı
1184. ˘oğmış-iken bařuña şems-i devlet
Dost yoluna eyle dün ğün ‘azīmet
1185. N’içün ğāfil yürürsin bu cihānda
Ki kudret var-iken bu cism i cānda
1186. Bu ‘ömrüñ güneşı bir ğün ıtolunur
Bu cān yine aşlına red olunur
1187. Cān gidicek bu cismüñ bozulısar
Aşlı hākdür hāke red olısar
1188. Zīrā cān-iledür cismüñ hayātı
Cān aşlına gidüp érer memātı
1189. Bu ten yérde çürür hāk olur andan
Gider cān aşlına geldiyse kıandan
1190. Eger nūr-ise ařlı nūr olur ol
Ol nūr-ile bulur çün ařlına yol
1191. Eger nār-ise ařlı nūra irmez
Ķalur fürķatde dost yüzüni görmez
- 51^b
1192. ‘Ayān étdüm saña rāz-ı nihānı
Yarağ ét aşlına ulaşdur cānı
1193. Revā mıdur ķarañuda kıalasın
Bu fānī teni perveriş kıılasın
1194. Murādını véresin dün ğün anuñ
Ġidāsın vérmeyesin işbu cānuñ
1195. Yarın anda aç sergerdān kıoyasın
Ķoyup cāna bu nefsüñe uyasın
1196. Revā mıdur bu cānuña kııyasın
Anda yarın anı maħrūm kıoyasın
1197. Cānuñ anda éřiticek ğidāsın
Pes ‘aceb sen yarın anda n’édesin

1198. Tena‘umda olıcağ rûh-ı insân
Cinânında édesin āh u efgân
1199. Zevk idicek cinânında kâmil insân
Ki hasretler yéyüp olasin peşimân
1200. Tecellîler tesellîler bulalar
Hâk’uñ cinânında bâķī qalalar
1201. Nazar kılup édesin āh u vâhı
Gözüñ açup terk itmedüñ günâhı
1202. ‘Amelüñi bunda şâlih étmedüñ
Velîler gitdügi yola gitmedüñ
1203. Yarın anlarla uçmağa gireydüñ
Dostuñ cemâlini ‘ayân göreydüñ

Qale’llāhu Te‘ālā: “İnne’llezîne āmenū ve ‘amilü’sşālihāti, kānet lehüm cennātu’l-firdevsi nüzülā.”¹⁹²

52^a

1204. N’içün bu ğafletden gözüñ açmazsın
Nazar kılup bu ma’nîyi seçmezsin
1205. Rûh-ı hayvânîde qalup geçmedüñ
Yéyüp içüp bu ma’nîyi seçmedüñ
1206. Rûh-ı insāniye rûhuñ érmedi
Pes ni‘met-i cināna érişmedi
1207. ‘Āķil olan bu sözden ‘ibret alur
Ġāfil işbu ma’nîden maħrûm qalur
1208. Göz degildür anda ‘ibret olmaya
Qalb degildür anda rif‘at olmaya
1209. Yine ‘ibret kitābına baqalum
‘Ummān olup şular gibi aqalum
1210. ‘İbret kitābına gel eyle nazar
Hâk anda gör kim ne ħikmetler yazar
1211. Zîrā kitābu’llāh-durur bu ‘ālem
Anuñ ma’nîsidür bu ibn-i Ādem

¹⁹² “İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır.”
Kehf (18/107)

1212. Bu şems tulu‘ étmezden öñ nazâr kıl
Tarañ-ı şarkda bir humret olur bil
1213. Güneş toğmazdan öñ toğar bu humret
Anuñ ardınca toğar şems-i devlet
1214. Bu humret şems gurüb idicek aħir
Yine ġarb tarañında olur zāhir
1215. Pes gidicek gök yüzinden bu humret
Tutar çünkim kaplar ‘ālemi zulmet
1216. Kāranuluk tutar işbu cihānı
Kārañuda göz ne görsin nihānı
- 52^b
1217. Bu dünyā zulmeti almış gözünü
Göstermez göremezsın dost yüzünü
1218. Kārañuda kalan görür mi yolın
Farğ édüp bilür mi şağ-ile şolın
1219. Cān güneşinüñ kaplamış yüzünü
Cān gözün örtmiş göremez dost yüzünü
1220. Şems-i cānuñ sil yüzinden seçilsün
Gidüp zulmeti cān gözi açılsun
1221. Bir gün cān güneşi tenden tolnur
Ecel érer nefes daħı fānī olur

Kāle’llāhu Te‘ālā: “Küllü nefis^m zā’ikātü’l-mevt.”¹⁹³

1222. Cānuñ ardınca gider bu nefis daħı
Kimse qalmaz bu cihānda éy aħı
1223. Şoñ nefesde işbu nefis tenden gider
Geñlü gensüz fānī cismi terk éder
1224. Eger nefesde ol nefis ikrār-ile
Çıķarsa tenden gider İmān-ile
1225. Nefs-i muṭme’inneye érdüñ-ise
Nefsi Hağ’dan yaña dönderdüñ-ise
1226. Emmāre nefis Hağğ’a ikrār eylemez
Şoñ nefesde daħı İmān dilemez

¹⁹³ “Her nefis ölümü tadacaktır.” Âl-i ‘İmrân (3/185)

1227. Şoñ nefesde Hâk'dan ĩmān istersin
Nefs-i emmārenüñ hükmin tutarsın

1228. Nefs-i muṭme'inneye ériş éy kişi
Bu benlikde alup itme şavaşı

53^a

1229. Delĭldür sözüme işbu āyāt
Cinān ehli bunuñla oldı işbāt

**Yā eyyetühe'n-nefsü'l-muṭme'inneḥ, irci'ĭ ilā Rabbiki rāziyeten marziyyeh, fe'dḥulĭ fi-
'ibādĭ ve'dḥulĭ cennetĭ.**¹⁹⁴

1230. Hâk bu nefsi muṭme'in ehlin diler
Cināniye anları da'vet kılar

1231. Sa'y it nefsi muṭme'inneye éresin
Hâkḳ'uñ cennet-i ḥāşşına giresin

1232. Mürşide ér terbiyyet étsün saña
Muṭme'in olup döne Hâk'dan yaña

1233. Perveriş ol nā-puhte alma şaḳın
Mürşide var olasın Hâkḳ'a yaḳın

1234. Zĭrā bu mürşidler güneş gibidür
Terbiyede anlar saña ābĭdür

1235. Göre zāhirde şems ki vardur 'ayān
Bu 'āleme perveriş éder hemān

1236. amu ḥām olanları buhte ılır
Andan her şey yémege lāyĭḳ olur

1237. Şems nazarında olan bulur kemāl
Gölgede olan ḥām alır 'aceb ḥāl

1238. Zĭrā ol şems nazarında degildür
Ne ḥikmetdür ne 'ibretdür ne siḥrdür

1239. Kemāl-ile olandur maḳbūl olan
Şemse arşu olmayandur ḥām alan

1240. Pes bunı añladuñ-ısa zāhirde
Mürşidler güneş gibidür bātında

¹⁹⁴ Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin)
kullarım arasına katıl ve cennetime gir! Fecr (90/27, 28, 29 ve 30)

53^b

1241. Vücūd ‘ālemine éder perveriş
Anları bul sa’y édüp sen de ıruş
1242. Nā-puhtesin perveriş itsün seni
Yolina terk édüp vér cān u teni
1243. Bir sa‘at nazarından olma cüdā
Saña dağı érişe fazl-ı Hudā
1244. Dünyā hicābını gider aradan
Saña luř eyleye seni yaradan
1245. Saña ire bir kāmil erden nazar
Vīrān ıalbūñ ol ma‘mūr édüp düzer
1246. Saña ta‘līm ü terbiyyet eyleye
Pes seni sırr-ı hūn-ıla ıoylaya
1247. Vücūduñ şecerinden yemiş zāhir
Olup görine her dalında āhir
1248. ‘İlm i ‘amel ma‘rifet yemişleri
Bitüp ıoyurasın nice açları
1249. Cismānī rūhānī yemişler bite
Vücūduñ şeceri aşlanup ıuta
1250. Gözüñ ‘ibretlerine kı lup nazar
Gördüginüñ sırrın ıalbūñde yazar
1251. Sem‘uñ dağı eşidüp Hāķ kelāmın
Fehm eyleye pes her sözüñ me’ālin
1252. Diliñde ola çün hikmet sözlere
Feth ola ıālibe ma‘nī sözlere
1253. ııademüñ ayırmayasın Hāķ yolından
Būlbūl-veş ayrılmayasın gülünden

54^a

1254. Cismāniyyet yemişi ola zāhir
Rūhānī yemişler de vére āhir
1255. Rūhāniyyet gözi dağı açıla
Ol göz-ile dostuñ yüzi seçile
1256. Açıla rūhāniyyet sem‘i dağı
Dost hiřābın eşide pes éy ağı

1257. Rūhāniyyet lisānı da açıla
‘Āşıkuñ başına dürler şaçıla
1258. Hakk’ dan haber véren bu dil-durur
Bu dil Hakk’a érişmege delîl-durur
1259. Rūhāniyyet eli dağı uzana
‘Arş ı kürse érişmege uzana
1260. ‘Ālem-i vaḥdete érişe eli
Uçup pervāz eyleye cān bülbüli
1261. Rūhāniyyet ayağı başup kadem
Érüp lāhūta anda ola ‘adem
1262. Şarka garba érişüp seyrān éde
Milk-i melekütı hep tayrān éde
1263. Bu ma‘nilerden alduñ-ısa haber
Sen dağı bul bir kāmîl-i ehl-i nazar
1264. ‘Ālem-i cismāniyyetden geçesin
Rūhāniyyet ‘ālemine uçasın
1265. Zāhir ü bātında senden bu hūnlar
Vücūduñ şecerinde bite bunlar
1266. Yarın aç sergerdān kalmayasın
Varup anda peşimān olmayasın
- 54^b
1267. Bu dünyāya gelen āhir göçiser
Ecel şerbetin bir gün içiser
1268. Bu cān kuşu bu kafesden uçısar
Bu ten kafesi dağı bozılısar
1269. Zīrā tende kuş gibidür işbu cān
Cismūñ cāna kafes gibidür hemān
1270. Cān kuşu āfākda uçarken emīn
Ten kafesine bırağdılar hemīn
1271. Dilemezdi bu kafese gireydi
Girüp dünyāda miḥnetler göreydi
1272. Nice girsün seyr éderdi āfākı
Bu fānīdür vaḥdetdeydi turağı
1273. Gör zāhirde hevāda uçan kuşu
Kafese girmek ister mi éy kişi

1274. afesde ne kadar yer seyr eyleye
afese girmek dilemez n'eyleye
1275. Zira varup yuvasına uamaz
ağ u aşı berr ü bahri geçemez
1276. uşlar-ıla bu afesde öğrenür
Yem verürler dane-y-ile aldanur
1277. Añmaz olur yuvasını unıdur
afesde bir yeri yuva edinür
1278. İsterlerse kümesde abs ederler
Anda yavru edüp umaz alurlar
1279. Gör ne 'ibretlerdür ma'nî uyana
Cân gözin aç bu afletden uyana
- 55^a
1280. Bunlar bize alümüzi bildürür
Añlayan bunu key 'ail olur
1281. 'Ayân edem bu razi pes uyasın
Bu afletden cânuñı uyarasın
1282. Bu cân uşı da afakda uardı
Yir ü gögi 'arş ı kürsi geçerdi
1283. Uurdılar anı eski yuvadan
Bu ten afesine düşdi havadan
1284. Geñlü geñsüz getürdiler pes anı
Ten afesine bıradılar bu cânı
1285. Emr-i a bu-y-ımiş n'etsün n'eylesün
Bu afesden nie pervaz eylesün
1286. 'Anasır bendiyle bağlayup cânı
Unutdı aldanup eski yuvayı
1287. Bu cân bigi yuva utdı afesde
Aldanup aldı hevā i hevesde
1288. Dağı dünyayıla aldandı aldı
Dünyā kümesinde yuva edindi
1289. uş gibi yavrular ıardı anda
Ya'nî ehl-i 'ayāl edindi bunda
1290. Dağı bunlar-ıla aldandı aldı
Eski yuvasını hiç añmaz oldu

55^b

1291. Bir gün anuñ apusını aarlar
Cn uşın bu afesden uurlar
1292. Gidüp cn ten afesi bozılısar
Bu tene sinde bir ev dzilisiz
1293. urıyüp ten sinde fn olısar
Bu cn ol vat ‘aceb anda gdisiz
1294. Varup eski yuvasını bula mı
vre uş gibi şaşup ala mı
1295. ‘Aceb sz dr işbu ma‘n tuya na
N’iun gafil yrrsin gel uyana
1296. Cn uşı ten afesinden uısar
Menzili ne ise aa gcisiz
1297. N’iun gafil yrrsin bu cihnda
Saa yr-iken bugn cism i cnda
1298. Cnunı odlara n’iun yaarsın
Naş-ı fnye aldanup aarsın
1299. Ulaşdurmazsın bu cnı aşlına
Yarın anda rişe dost vaşlına
1300. Bilrsin dnyya gelen gidisiz
Bu fn dnyyı pes terk disiz
1301. Szm tt adr şidp anı
Kimn synmez ‘mr-i şem‘idnı
1302. Bunı saa bir oş temşil deyim
‘bret dili trmaz syler n’ deyim
1303. Daı erk gibidr tende bu cn
Cisme şiy vren budur b-gmn
1304. Syinicek cn şem‘i tenden hemn
Gider nr aran olur inan
1305. şiy vren bu cisme bil cn-durur
Cn şiys pes nr-ı cnn-durur

56^a

1306. Revnaı cn-iledr cismn daı
Cn ıınca aran olur aı
1307. Pes daı yanmasa bir evde erk
Aydınlıdan olmışdur ol ev irk

1308. Revnaķı evüñ ol çerāğ-iledür
Yanmayınca ziyā vérmez böyledür
1309. Çerāğı yaķarsañ evüñ nür olur
Görinür her şey evüñ ma‘mür olur
1310. Vücūduñ hānesine bu cān daķı
Bir çerāk düşmişdür añla aķı
1311. Yana yana ĥatm olur çün söyünür
‘Ömür temām olur defter dūrilür
1312. Ķarañuluk tutar bu cism i cānı
Ayırurlar bedenden çünkim cānı
1313. Farķ édemezsin ol-demde özüñi
Fāñi dünyādan yumarsın gözüñi
1314. Nice olur ol-dem görürsin ĥālūñ
Bilmedüñ-ise aşşı vü ziyānuñ
1315. Furşat elüñde iken gel uyana
‘Ömr sermāyesin vérme ziyāna
1316. Bir gün ‘amel defterleri açılır
Gizlü sırruñ ‘ayān olup saçılır
- “Yevme tüble’s-serā’ir.”¹⁹⁵**
1317. Bu ġafletden uyar bizi İläñi
Dün i gün derd-ile éderiz āñı
1318. Bursevī bī-çāre kemter Ķuluñdur
Vişālūñ ister bī-çāre deliñdür

56^b

Bu bāb kāf-ile nūnı beyān éder

Ķāle’llāhu Te‘ālā: “İzā erāde şey”^{en}, en yeķüle lehū kün fe-yekūn.”¹⁹⁶

1319. Gel imdi gel oķu ‘ibret kitābın
Éşidesin kāf ı nūnuñ ĥiţābın
1320. Çemende yāsemende yazılan nūn
Nedür gül kāfi bunlarda Ķāf ı nūn

¹⁹⁵ “Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.” Târik (86/9)

¹⁹⁶ “Bir şey yaratmak istediği zaman onun yaptığı ‘ol’ demekten ibarettir.” Yâsîn (36/82)

1321. Gelicek bir araya kâf-ile nûn
Emr-i kûn olur añla éy zû-fünûn
1322. Kâf ı nûn emrinden oldu bu keşret
Bu keşretde nihân oldu ol vaħdet
1323. Yâri aġyâr içinde kılmış nihân
Vâhid-i a‘dâd içinde bî-gümân
1324. Cümle eşyâ aşlına ére ‘ayân
Bir nûr-ı vâhid olur çamu hemân
1325. Göre nergis cem‘ olmuş kâf ı nûn
Anuñ sırrından oldu bu cümle hûn
1326. Göre hûsn-i bâġı nice nihândur
Göñül bülbüllerine pes ‘ayândur
1327. Göñül bülbülleri éderler zârı
Bu cân ister dün i gün ol gülzârı
1328. Göre nevrûz-ı ‘izzetde açılır
Bu cümle çiçekler yérden seçilür
1329. Kırk gün geçicek nevrûzdan hemân
Ériřür andan rûz-ı Hızır Sultân
1330. Zeyn olur ‘âlem tonanur bu eşcâr
Bu hûn-ıla toyar pes yâr u aġyâr

57^a

1331. Bu sırrı añladuñsa ‘ârif olduñ
Añlamazsañ bu sırdan ġâfil olduñ
1332. ‘Ârif oldur tuya sırrın Ādem’üñ
Taş kabın çıkarup yéye bâdemüñ
1333. Ādem’i gör nice hâkdan yaratdı
Emr édüp ‘İsâ’ya Cibrîl nefh étدی
1334. Atasız Meryem’den izhâr eyledi
Hař beşikdeyiken dil vérüp söyledi
1335. Hem geyik başnında bir müşk-i laşîf
Bir şamışdan sükker étدی gör şerîf
1336. Her ne dilerse Haş kâdir-durur
‘Aql u fehm érmez aña şâşır-durur
1337. ‘Aql-ı şâşır nice fehm éde bunı
Gözsüz olan nice görsün bu günü

1338. Şems-i zāhire baksa göz kamaşur
Göremez nūrını gözi tolaşur
1339. Zerre nūrından anuñ göz bakamaz
Özi yakın olup aña çıkamaz
1340. Cemāl-i şemsine çün bu göz anuñ
Bakamaz hîç gider reybi gümānuñ
1341. Kimse fānī göz-ile görmez anı
Bir gayri göz iste dostdan Hakkānī
1342. Hakkānī göz ile anı göresin
Cemāl-i şem'ine hayrān olasin
1343. 'Aleme 'ibret göziyle bakasın
Cānuñı nār-ı 'aşk-ile yaçasın
- 57^b
1344. 'İbret olan gözine kılsa nazar
Dil olup söyler vérür Hakk'dan haber
1345. Kaçan yağsa gökden bārān-ı nīsān
Zehr olur mār azgına düşer hemān
1346. Şadef ağzına düşerse dür olur
Cümle eşcār uyanur yemiş vérür
1347. Ziyā vérür ol şadefde nūr olur
Açılan çiçekler nev-bahār olur
1348. Tazelenür yér yüzi pes huşk ü ter
Her ne var-ise bu yérden hep biter
1349. Dağı cümle ma'ādin her ne ki var
Cümlesin andan yaradır bākī yār
1350. Andan olur lāle sünbül gül dağı
Kara çalu dağı diken éy ağı
1351. Aşlı neyise pes anı bitürür
Her şey'i aşlı aşlına yetürür
1352. 'Ākil olan bu sözden ma'nī alur
Ġāfil olan bu sırdan maħrūm kalur
1353. 'İbret olan gözine kılsa nazar
'İbret alup qalbine anı yazar
1354. 'İbret kitābına yine kılmaz nazar
Bu kitābda gör ne hikmetler yazar

58^a

1355. Z̤ikri telk̤in étse şeyh bir mür̤ide
Āb-ı n̤isān gibidür bil éy dede
1356. Şadef ağızına düşicek dür olur
Ya'n̤i t̤alibũñ kalbinde nür olur
1357. Mār ağızına düşicek zehr olur ol
Nefs-i m̤are zehr olur étmez kabül
1358. Z̤ikir telk̤ini bu nefsi öldürür
İllā gönli ihyā édüp dirgürür
1359. K̤albüñ dürlü çiçekleri açılır
K̤alb-i t̤alibde yemişler bitürür
1360. 'Āk̤ile bu kadar söz ma'n̤i yiter
Bunda hikmet çokdur çün ma'n̤i biter
1361. Varup sen dahı bir k̤āmil bulasın
Pes andan z̤ikr i telk̤ini alasın
1362. Z̤ikri ta'l̤im-ile añla éy kişi
K̤alur yolda bitmez kimsenũñ işi
1363. Z̤ikr-i ta'l̤imi didükleri hem̤in
K̤ış yağmurı gibidür añla yak̤in
1364. K̤ış günü yağınca ol ne bitürür
Bu eşc̤aruñ yemişlerin yitürür
1365. Gerçi anuñ ikisi de bir şudur
Biri ıssı birisi şovuk-durur
1366. Birisi ıssıdur yemiş bitürür
Biri şovukdur yemişi yitürür
1367. K̤ış olur şogur hevā yüzi hem̤an
Cümle eşc̤ar yemiş vérmez ol zam̤an
1368. Añla p̤irũñ nefesi çün ıssıdur
Z̤irā anlar ol Tañrı'nuñ h̤aşıdur
1369. Z̤ikri telk̤ini kim ol āb-ı n̤isān
T̤alibũñ kalbine düşse pes hem̤an

58^b

1370. T̤alibũñ kalbinde hikmet bitürür
Gönül yemişin z̤uhūra getürür
1371. Şoguk olan nefesden ne bitiser
Gönül yemişini ol yitiriser

1372. Pîr nefesiyle olur her iş tamām
Anuñ-ile puhte olur cümle hām
1373. Pîr nefesiyle insān kāmīl olur
Ḥaḳīḳate érişür ‘āmil olur
1374. Pîr nefesiyle maḳşūd ḥāşıl olur
Ṭālib-i Ḥaḳ ol dostā vāşıl olur
1375. Pîr nefesiyle bākır altun olur
Pîr nefesiyle vîrān ma‘mūr olur
1376. Pîr nefesi ḳatı ṭaşı söyledür
La‘l-i yāḳūt cevāhir eyledür
1377. Pîr nefesiyle ölüler dirilür
Pîr nefesiyle dost yüzi görilür
1378. Pîr nefesiyle érdiler envāra
Pîr nefesiyle girdiler esrāra
1379. Pîr nefesiyle biter nāsuñ işi
Nefesiyle evliyā olur kişi
1380. Pîr nefesiyle ḥāmlar buhte olur
Pîrūñ nefesiyle kemālin bulur
1381. Ṭālib-iseñ pîr nefesin ṭutagör
Sa‘y it sen de maḳşūduña yetegör
1382. Pîrūñ nefesini ṭutmayan kişi
Ḳalur yolda bitmez anuñ bir işi
- 59^a
1383. Pîr nefesiyle ṭālib nūra érer
Ol nūr anuñ nefesini Ḥaḳḳ’a sürer
1384. Nārı nūrı fark éder añlar hemīn
Olur ol nūr-ile ol Ḥaḳḳ’a yāḳīn
1385. Ol nūr-ile érer bāḳī ḥayāta
Ol nūr-ile bulur nefsdē necāta
1386. Nūḥ anuñla buldı Ṭūfāndan nevāt
İrmeyen ṭūfānda ḳaldı oldı māt
1387. Ḥızır İlyās buldı anuñla ḥayāt
Nūra érenler buldı bāḳī ḥayāt
1388. Fülk-i Nūḥ’a girmeyen kişi hemān
Ġarḳ oldı Ṭūfānda añla bī-gümān

59^b

1389. Kānı ŧimdi kādudur ol fūlk-i Nūh
Girmeyen hālik giren oldu fütūh
1390. Hızır İlyās daḡı āb-u ḡayāta
Ol nūr-ile érüp buldı necāta
1391. Oldı ol nūr-ile İbrāhīm'e nār
Yaḡmadı anı aña oldu gūlzār
1392. Nemrūd'uñ nārını gūlzār eyledüñ
Ḥaḡ kudretin nice izhār eyledüñ
1393. Atdılar yalıncaḡ nāra Ḥalīl'i
Yaḡmadı nūr oldu anuñ delīli
1394. Ḥayadan nāḡa çıkardı ol Ḥalīl
Aña ikrār édeler ola delīl
1395. Niçesi ĩmān getürmedi aña
Dönmediler yüzlerin Ḥaḡ'dan yaña
1396. Göre Dāvūd Peyḡamaber'i n'eyledi
Demüri elinde pes mūm eyledi
1397. Vérdi Süleymān'a daḡı ḡātemi
Muḡī' oldu aña cinn ü ādemi
1398. Ḥandadur mühr-i Süleymān kādudur
Cümlesi ol Süleymān'a bendedür
1399. Gör Eyyüb'uñ cismini ḡurda ḡıdā
Yūnus'u balıḡa ḡūt étđi Ḥudā
1400. Ḥikmetine 'aḡl irmez 'āciz-durur
Ḥaḡ bilür bu sırrı Ḥaḡ fāyız-durur
1401. Ḥaḡḡ'uñ işleri ḡamu ḡikmet-durur
'Āḡile cümlesi pes 'ibret-durur
1402. Dil vérdi beşikde gör ol 'Īsā'ya
Ḥabī-y-iken söyletdi yoḡsula baya
1403. Ma'nīde pīr idi ŧürette ḡabī
Nübüvvet vérdi anı ḡıldı nebī
1404. Gör ne ḡikmet ŧāḡibidür ol Īlāh
Bir ḡurı ŧecerden bitürür tüffāḡ
1405. Gül bitürür diken aḡacından ol
Pes bülbülden ḡayrısı bulmaya yol

1406. Tā ki kızgunuñ ayağına bata
Güle yakın olmaya dilin tuta
1407. Bu kitāba baķ ne hikmet bildürür
Ṭālibüñ qalbin nūr-ile taldurur
1408. Nażar kıl gökde āfitāba daķı
Kıldı rüşen bu ‘ālemi éy aķı

60^a

1409. Şems-iledür bu’ālemüñ ziyāsı
Qalb ‘āleminüñ şems-i nūr-ı hūşı
1410. Ziyā véren oldur qalb-i insāna
Bulmaķ isterseñ gir qalb-i ‘irfāna
1411. Ol nūr-ile münevver ola qalbüñ
Hāliş altun ola qalmaya qalbüñ
1412. Ol nūr-ile göresin gördüğünü
Bilesin ne menzile irdüğünü
1413. Luṭf-ı Haķ érüp cān gözi açıla
Sır yüzleri ‘ayān olup saçıla
1414. Qamusından görüp ‘ibret alasin
Cümle eşyā sırrını añlayasin

Qāle’llāhu Te‘ālā: “fe-‘tebirü yā ulı’l-ebşār.”¹⁹⁷

Bu bāb şems-ile māhı beyān éder

1415. Nażar kıl şems-ile māha éy aķı
Gör ne hikmetler vardur anda daķı
1416. Haķ münevver kıldı şemsi gör yaķın
Māhuñ nūrı artar eksilür hemān
1417. Şemsde artmaķ eksilmek yokdur ‘ayān
Bir qarār toĝar taldunur hemān
1418. Nażar kıl şems birdür pes iki degil
Bu māh on ikidür hisāb eylegil
1419. Bu ayuñ hisābı günden bilinür
Gün olmasa ay hisāb mı olunur
1420. Nażar kılsañ cümle bir gündür yine
Cümle a ‘dād bir günden olur gine

¹⁹⁷ “Ey akıl sahipleri ibret alın.” Haşr (59/2)

60^b

1421. amu y r vaħdetden oldu  şik r
amu keşret ol vaħdetden oldu var
1422. Bu sırrı a la gel  y g fil  ay n
Bu keşretde ar r eyleme hem n
1423. Bu keşretten maķřud ol vaħdet-durur
Ol vaħdete  rmek key raħmet-durur
1424. Bizi ol vaħdete irg r y  İl h
almayalum keşretde  y p diş h
1425. Bursev  b -are  aciz ulu dur
ılma maħr m apu da s  ilu dur
1426. A la bu keşretde vaħdet gizlidir
Daħı bu zaħmetde raħmet gizlidir
1427. Daħı hem miħnetde r hat gizlidir
Bu sırrı a layan g yet g zlidir
1428. Nuşfeler içinde c n gizlidir
Zerrelerde a la şems gizlidir
1429. atrelerde baħr i  umm n gizlidir
Horcelerde sırr-ı sult n gizlidir
1430. Kimseye ĥor baķma  y g fil řaķın
şayed albi Haķķ'a olmuşdur yaķın
1431. Ölüden diri yaradur ol ulu
Diler-ise diriden daħı  l 

ale'll hu Te' l : "Yuħricu'l-ħayye mine'l-meyyiti ve yuħricu'l-meyyite mine'l-ħayyi."¹⁹⁸

1432. Bu cih n andandur ol gizlidir
Cümle c n andandur c n n gizlidir

61^a

1433.  aql  rişmez pes anu  z tına bil
o  aklı bunda özüni fen  ıl
1434.  z ni ıl f n  gel All h'ı g r
Tolu  alem şemme vechu'll hi g r

¹⁹⁸ " l den diriyi, diriden de  l y  o çıkartıyor." (R m 30/19)

1435. Mā-‘arefnāke sırrını añla ‘ayān
Hakḳ’ı Hak ma‘rifeti kıılır beyān
1436. Gören ol gösteren ol görinen ol
Bu fānī göz-ile bulmaz kimse yol
1437. Hak bu ‘aql-ile bilinmez éy aḥı
Bu cevher elmās-ile delinmez daḥı
1438. Ğayri nice bilünür ‘āşık n’éder
Hak’dan Ğayrin nefy éden işbāt éder
1439. Hak’dan Ğayrisini ref‘ eyle hemīn
Hakḳ’ı işbāt édüp olasıñ yaḳīn
1440. Sen yoğ-iken var-idi ol pādişāh
Vaḥdetde idi yoğ-idi bārigāh
1441. Kudretinden nice izhār eyledi
Kāf ı nūndan cümlesin var eyledi
1442. Pes ‘ademden cümlesi buldı vücūd
Cümlesi yine aña kıılır sücūd
1443. Cümle eşyā mevc-i deryādan biter
Cümle yine aşlına rucū‘ éder
1444. Kamusı fānīdür bākī Hak-durur
Küllü şey’in hālik^{um} illā vechehū¹⁹⁹ tanıḳ-durur
1445. Zāt-ı Hak’dur kamu eşyāya muḥīṭ
Kamusı éderler pes Hakḳ’ı tevḥīd

61^b

1446. Cümle eşyā pes anı tevḥīd éder
Yérde gökde her ne var tesbīḥ éder

Min kelām-ı ilāhī

- I. Cān bülbüli yine āh u zār eyler²⁰⁰
Bugün ol cān Yūsuf’ın görmek diler
Cānān iline pervāz étmek diler
Cān Yūsuf’ınuñ ḳoḳusın yéyiler

¹⁹⁹ “Her şey helak olacaktır, ancak O bâkî kalacaktır.” Kasas (28/88)

²⁰⁰ Nazım şekli: murabba. Vezni: Mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fe‘ülün.

- II. Ya'kub-veş gönül maḥzūn olmışdur
Cān Yūsuf'unı pes yavı kılmışdur
Göñül Mışr'ında haberin almışdur
Cān Yūsuf'ınun yüzün görmek diler
- III. Cān Mışr'ına sultān itmiş Haḫ anı
Açdı Ya'küb gözin Yūsuf'unı ḫanı
Budur Ya'küb'a Yūsuf'unı nişanı
Göñül cān Yūsuf'unı görmek diler
- IV. Göñül nice ḫatlansun bu firāḫa
Diler cān bülbüli yüzine baḫa
Çıkdı göñlümün fiğānı āfāḫa
Göñül cān Yūsuf'unı görmek diler
- V. Göreli bu göñlüm anun yüzünü
Mest olup bilmezem kendözümü
Bursevī pes ırmaz andan gözünü
Göñül cān Yūsuf'unı görmek diler

Hāzā beyān-ı mu'cizātı'n-nebiyyi 'aleyhi's-selām

1447. Ol resülün vaşfın édelüm beyān²⁰¹
Mu'cizātından daḫı birkaç nişān
- 62^a
1448. Tā bilesin kim ol ne sultān idi
Tenlere cān cānlara ol cān-idi
1449. Raḫmeten li'l'ālemīndür ol resül
Haḫḫ'a cümlesi andan buldılar yol
1450. Cümle anun-ile buldılar vücūd
Cümleden ön ḫalk étdi luḫf issi cūd
1451. Gelmeyeydi bu cihāna pes ol şāh
Olmaz-idi yér ü gök şems-ile māh
1452. Çünkü geldi bu cihāna ol ḫabīb
Ḳamu dertlüye anı kıldı ḫabīb
1453. Mu'cizātından édem birkaç beyān
Ol ne sultān-imiş bilesin 'ayān
1454. Barmağ-ıla bir işāret kıldı ay
İki şaḫ oldı gördi yoḫsul u bay

²⁰¹ Mesneviye dönüldü.

1455. Hurma şecerine kıldı işāret
Yürüdi emrine étdi icābet
1456. Barmağından çeşmeler aqđı revān
İçdi andan cümle aşhāb ol zamān
1457. Tāye oldı beşigin ögridi māh
Emr idicek tđldı şu-y-ıla pür çāh
1458. Hıulkı gökcek idi hem sözi laţif
Yüzi gökcek idi hem cismi hafif
1459. Nūra garq idi cemāli āfitāb
Derlese dökerdi cisminden gül-āb
1460. Anuñ nūrından zemīn ü āsumān
Ziyā bulmış-ıdı cümle bī-gümān
- 62^b
1461. Pes anı medh eyleyen ol Haq-durur
Gelmedi mişli cihānda yoqdurur
1462. İlāhī fahr-i ‘ālem hürmeti-çün
Bize rahmet eyle anuñ haqqı-çün
1463. Bursevī bī-çāreye eyle nazār
Dün gün senüñ hüb cemālüñi sizer

Fī beyān-ı na‘t-ı resūl ‘aleyhi’s-selām mi‘rāc-ı resūl

- I. Gel éy ‘āşık haber vérem²⁰²
Saña ol fahr-i ‘ālemden
Ki mişli gelmedi anuñ
Cihāna devr-i ādemden
- II. Éşit mi‘rācını anuñ
Éşidüp zevk éde cānuñ
Uyan gözden gider hābuñ
Aç gözüñ hāb-u gāfletden
- III. Ki dost dost nice gider
Dost anı pest da‘vet éder
‘Āşık bu cihānı n’éder
Haber geldi ol Sulţān’dan

²⁰² Nazım şekli: murabba. Vezni: Mefā‘ilün/ mefā‘ilün.

- IV. Āşık ma‘şūkını ister
Tālib maṭlūbını ister
Cān daḥı cānānın ister
Göçmek ister bu zindāndan
- V. Cān murğı pervāz eyledi
Ol dosta niyāz eyledi
Cān bülbüli zār eyledi
Gülin ister gülistāndan
- VI. Nice şabr eylesün ‘āşık
Fırākına ol sulṭānuñ
Nice fürkat-ile gitsün
Bugün bu fānī cihāndan
- VII. Haber geldi ol sulṭāndan
Gel oldu pes ol Sübhān’dan
Geçdi bu fānī cihāndan
Dosta fidā kıldı cānı
- VIII. Érişdi Cibrīl-i emīn
Geldi resūle pes hemīn
Zāt-ı Hakk’a oldu yaqīn
Tecellī érdi Sübhān’dan
- IX. Geçüp arz u semāvātı
Daḥı cümle ḥayālātı
Érdi Hakk’uñ hidāyātı
Bulup fazl-ı kemālinden
- X. Geçüp bu ‘arş-ile kürsi
Érişdi **kābe kavseyne**²⁰³
Oқuyup ol Hakk’dan dersi
Ki vaḥy étdi esrārından
- XI. Aña sır kapusın açdı
Hakk’ı ‘ayān görüp seçdi
Vaḥdet illerine göçdi
İçürdi vuşlat ābından

²⁰³ İki yay aralığı kadar, yahut daha az (kaldı). Necm (53/9)

- XII. Ḥabībüm gel dédi baña
 ‘Āşık olmışam ben saña
 Ki senden sevgülü baña
 Gelmedi nebī [cihāndan]
- XIII. Ki sensin Aḥmed i Maḥmūd
 Çün sensin cümleden maḥşūd
 Saña kıldum fazl-ile cūd
 İçürdüm āb-u zülālümnden
- XIV. Éden ikrār velī baña
 Daḥı ikrār éder saña
 Çün sensin rehnümā baña
 Érer senüñ vişālüñden
- XV. Saña kim cān u göñülden
 Derünī éde muḥabbet
 Beni sevmiş gibidür ol
 Vérürem pes yér cinānumdan
- XVI. Éşit kimdür seven anı
 Terk éde yolına cānı
 Budur muḥabbet nişānı
 Geçe pes kamu varından
- XVII. Vére yolına varını
 Artura āh u zārını
 Görmek isteye yārını
 Kimse bilmeye ...²⁰⁴
- XVIII. Gel éy ṭālib ḥaber vérdüm
 Maḥşūd olan nedür gördüñ
 Ki ol sulṭān-ı kevneyndür
 Yaratdı nūr-ı zātından
- XIX. Aña ümmet olan oldur
 Yolında pes ola anuñ
 Dün i gün izine gide
 Geçe nāmūs-ı ‘ārından

²⁰⁴ Eksik kelime.

- XX. uta snnetini anun
Szin uta ol sultanun
Hem vrını evliynun
Yolında geçe varından
- XXI. Ki sevg dil-ile olmaz
Gnl madunu bulmaz
Gnle giren aldanmaz
Geçer ‘a eri cnından
- XXII. Severem y resla’llh
Fid yolua pes cnum
abl eyle beni y h
efi’ ol baa Sbhn’dan
- XXIII. Yzm ara gnhum çok
Dosta lyık bir iim yok
Senn yzn uyına H
Geçe bugn gnhımdan
- XXIV. ef’at y resla’llh
Ki derd-ile derem h
Bursev saa toğrı rh
Bula yarın civrundan

F beyn-1 esrr-1 ma’nev

64^a

- I. Gel y ‘ık haber vrem
Saa esrr-1 ma’nden
Cem’ drleri dizem
Vrem boynua bu drden
- II. it H’un kelmını
Muhaf-1 Amed’dr anı
Ou Amed’dn gel anı
Hber alasın bu sırdan
- III. Oudun mı H kitbın
itdn mi dost hibın
Gizlem glde gl-bın
ou aldun mı ol bdan

- IV. Şuḥf-ı bākī bil ebceddür
Bu eb-ile bu ced kimdür
Ḥurūfı daḥı dört ḥarfdür
Bildüñ mi qaradan aqdan
- V. Dört kitābı bildüm dérsiñ
Bilen gelsün ḥaber vérsün
Bildi mi pes anı görsün
Ḥaber vérsün bu esrārdan

Ḥaḳ Te‘ālā bu cihānı ḥaḳq étmezden evvel bir cevher ḥaḳq étدی anı beyān éder

1464. Yine saña ḥaber vérem bil anı²⁰⁵
Ḥaḳ neden yaratdı işbu cihānı
1465. Ḥaḳ Te‘ālā kudretinden pes ezel
Bir şāfī gevher yaratdı Lem-yezel
1466. Tūlī ‘arzı anuñ beş yüz yıl kadar
Ḥaḳ muḥabbetden aña kıldı nazār
1467. Pes édüp ḥayāsından Ḥaḳ’dan ḥicāb
Pes eridi oldı andan nār u āb
1468. Cüş étدی deryā-yı ‘ummān bī-gümān
Pes deryā kef oldı daḥı hem duḥān
1469. Kef zemīn olup qarār étدی hemīn
Āsumān oldı duḥāndan pes yaqīn

64^b Bu bāb tevḥīd kaç nev‘ üzerinedür anı beyān édüp bildürür

1470. Tevḥīd-i muṭlaḳ üç kısım-durur bil
‘İlme’l-yaqīn ‘ayne’l-yaqīn nazār kııl
1471. Üçüncüsü pes Ḥaḳqa’l-yaqīn-durur
Bu tevḥīde iren Ḥaḳqa’a yaqīn-durur
1472. Üç-durur tevḥīd-i ‘ayn daḥı ‘ayān
Üçdür ef‘āl-ü şıfāt zāt bī-gümān
1473. Ére tevḥīd-i ef‘āle bir kişi
Görür her işde gālībdür Ḥaḳ işi
1474. Bu tevḥīd bir sālīkūñ ḥālī ola
Ḳamu fī‘ālī fī‘l-ü Ḥudā şana

²⁰⁵ Mesneviye dönüldü.

1475. Bir dahı bulmaya ‘ālemde ‘āmil
Görmeye bir dahı her fi‘le fā‘il
1476. Pes kişi bu hāle ol-dem érişe
Ef‘āl-ü Hakk’uñ tecellīsi düşe
1477. Çünkü sālik ef‘āli geçüp gide
İrüp tevḥīd-i şifāta seyr éde
1478. Görünmeye aña vaşf-ı kâ’ināt
Hak şifātıdur göre cümle şifāt
1479. Zāta şifāt ef‘ālden akreb-durur
Tecellī zāta érmege sebep-durur
1480. ‘Āşıka bu tevḥīd ol-dem ḥāl olur
Hak şifātıyla çün tecellī kıılır
1481. Efzalu’t-tevḥīd-durur tevḥīd-i zāt
Fenā kııl özüñi kıılasın işbāt

65^a

1482. Bu maḳāma érse sālik éy dedem
Zāt-ı Hak’dan ğayri zāt olur ‘adem
1483. Bu merātib ḥāşıl ola pes ‘ayān
Hak zātıyla tecellī kıılır hemān
1484. Kime kim ola naşīb işbu maḳām
Ol kişi cümle nāsa olur imām
1485. Degme kimse tuymaz anuñ sırrını
Degme kimse görmez anuñ nūrını
1486. Degme kimse gitmez anuñ yolına
Degme kimse bilmez anuñ dili ne
1487. Degme kimse anı pes fark édemez
Her kişi anuñ yolına gidemez
1488. Ğarīb oldı anlar işbu cihānda
Bilinmez sırları sırrı nihānda
1489. Tutulmuş her birisi bir bir duzāğa
Şahin şanup uymışlar pes bir zāğa
1490. Géce gündüz éderler āh u nāliš
Şanurlar hāy-ı hūy ile biter iş
1491. Refīk edinmişler ehl-i hevāyı
Yol bilmeyen bir şağrı bir a‘māyı

1492. Söylersen Hâk sözi kabûl étmezler
Sa'y édüp tarîk-i Hâk'a girmezler
1493. Giderler dâ'im şeytânun izine
Uyarlar nefis-i hannâsuñ sözine

**Rivâyetdür 'Abdullâh Mes'ûd'dan Resûl'den nakl éder buyurur Maḥmûd
65^b**

1494. Yedine bir kalem alup ol resûl
Bir toğrı ḥaṭ çekdi ol aşı ol
1495. Dédi işbu elif Allâh yolıdur
Toğrı yoldur giden Hâk'ın kulıdur
1496. Pes dağı ol ḥaṭtuñ çevre yanına
Çok ḥaṭlar çekdi bağ işâretine
1497. Dédi işbunlar dağı yollar-durur
Her birinde pes bir şeytân oturur
1498. Tâlibi bu yola çeker her biri
Gerçek tâlib-iseñ andan ol berî
1499. Dédi ön çekdügüm ḥaṭ toğrı[dur]
Gidün aña sizi Hâk'a iledür
1500. Dédi soñra çekdügüm ḥaṭlar şağın
Şeytân yolu-durur pes olmañ yağın
1501. Zîrâ anlar müteferriğ yollardur
Kişiyi toğrı caḥîme iledür
1502. Görün ol sultânı bizi kayırdı
Hâk yolu şeytân yolından ayırdı
1503. Yoluñ toğrusına gide pes tâlib
Şeytânun izine olmaya zâhib
1504. Şimdi muḥallidler gâyet çok oldı
Nice mübtedîler bende olup ḳaldı
1505. Ne güzel işâret kıldı ol resûl
Ümmet iseñ sözüni eyle kabûl
1506. Dün ü gün yoluñ toğrusına gidesin
Uymayup şeytâna yolın terk édesin

66^a

1507. Sa'y ét bu yolda bir kāmīl²⁰⁶ bulasın
Dün gün toğrusına yoluñ gidesin
1508. Qalmayasın pes rāh-ı zalāletde
Ola yarın bu cānuñ selāmetde
1509. Pes n' içün toğrı yola gitmeyesin
Ol resülün sözünü tutmayasın
1510. Yoluñ toğrusını bildürdi saña
Dün i gün 'azm édesin Hāḡ'dan yaña
1511. Zinhār şeytān izine gitmeyesin
İblīs şeytānuñ sözün tutmayasın
1512. Zīrā şeytān yolu caḡīm yolıdır
Ol yola giden şeytānuñ kulıdır
1513. Hidāyet kıl bize luḡ it İlāhī
Hāzretüne bulalum toğrı rāhı
1514. Bursevī'ye kıl 'ināyet yā Kerīm
Raḡmet-i gufrānuñ çoḡdur yā Raḡīm

Bu bāb kelime-i tevḡīd nefy-i işbātdur anı beyān éder

1515. Gel éy tālib lā'yı ḡo illā'ya ér
İlla'llāh tecellīsi éde zuhūr
1516. Nefy-i işbāt sırrın aña 'ārif ol
Ġayri nefy ét bulasın işbāta yol
1517. Lā'da nefy it Hāḡ'dan ġayri ḡalmasıñ
İllā ḡalbde Hāḡ'dan ġayri olmasıñ
1518. Māsivā ḡalbden silinsün pāk olsun
Dost naḡar ḡılıp çün tecellī ḡılısın

66^b

1519. Gel imdi ḡalbden sivāyı süregör
Sırr-ı vaḡdet 'ālemine éregör
1520. ḡalbünde Hāḡ'dan ġayrisin silegör
Pāk olup ḡalbünde Hāḡḡ'ı bulagör
1521. Tıyasın nefy-i işbātuñ sırrını
ḡalbünde göresin Allāh nūrını

²⁰⁶ Bu kelimedden sonra şeyḡ kelimesi yer almaktadır.

1522. alb āyinesin mūcellā ēdesin
Tecellīler ire H'dan gōresin
1523. Gōnūl mir'āt-ı H'dur pāk eyle
Gōrinūr bu mir'ātdan idrāk eyle
1524. Pes zāhirde bir āyine var-durur
Kişinūñ şūretini ol gōsterūr
1525. Mir'ātda şāfī gerek-durur hemān
Gōstere şūretūñi saña 'ayān
1526. Eger şāfī olmasa gōremezsın
Yüzūñi ol mir'ātdan seçemezsın
1527. Mir'āt-ı alb dahı şāfī olmaya
Dost yüzü ol mir'ātda gōrūnmeye
1528. Māsivā aplasa gōnūl yüzünü
Gōstermez aña çün dostuñ yüzünü
1529. Bātınuñda ne var-ise pes hemān
Mir'ātuñ içinden olur çün 'ayān
1530. açan bir mir'atı alsañ elūñe
Baķsañ zāhruñda olan gelūr önūñe
1531. arşuñda hemān āyine gōrürsın
Ol mir'ātuñ içinde gōrūnürsın
- 67^a
1532. Şūretūñde ol āyinede yok-durur
Yine şūretine āyine baķdurur
1533. Şūretūñden bir şey yokdur içinde
Ne hikmetdür baķsañ gōrinūr anda
1534. Ne sırdur arduñda olanlar hemān
Geçüp arşuña cümle olur 'ayān
1535. arşuñda olanları gōremezsın
Gōrūnmez olur anı seçemezsın
1536. Gōnūl mir'atın dahı sil sen hemān
Pāk olup dost yüzü gōrinūr hemān
1537. Līkin şūretten mūnezzehdür İlāh
Tecellī birle gōrinūr ol penāh
1538. Mūnezzehdür hūlūlden ittihāddan
Zāt-ı nūrıdır gōrinen mir'ātdan

1539. Şıfât-ı nūrı daḥı görünür bil
Görmek isterseñ mir'āta nazar kı
1540. Saña bunı bir hoş temşıl édeyim
Zāhirden anı saña añladayım
1541. Bu şemsi görürsin zāhirde 'ayān
Ziyāsı cihānı tıtmışdur hemān
1542. Bir derīcenüñ içine pes yakın
Giren gün degildür nūrıdur hemīn
1543. Cāmdan daḥı giren nūrıdur anuñ
Gün degil gider rey b i gümānuñ
1544. Nūrından şems daḥı olı sar 'ayān
Nūruñ içinde şems olur nihān

67^b

1545. Bundan öte bir söz daḥı olmaya
'Ārif olan pes bu sözden añlaya
1546. Añla göñül derīçe kapısından daḥı
Şems cemāl-i nūrıdur éy aḥı
1547. Beyān itdüm bu rāzı añlayasın
Dün i gün āh idüben ağlayasın
1548. Göñül yüzün silüp pāk eylesesin
Sır-ı hūnla göñlüñi tıoylayasın
1549. Nihān olan 'ayān ola gözüñe
Bu mir'ātdan baḥasın dost yüzüñe
1550. Yā İlähī ḳalbümüzden sivāyı
Pāk eyle bula sen yüce Ḥudā'yı
1551. Bursevī bī-çāre za'īf ḳuluñdur
Dün ü gün seni ister senüñ delüñdür

Bu bāb Ādem 'aleyhi's-selām ve Ḥavvā 'aleyhi's-selām cennetden çıḳduḡın beyān éder

1552. Ḥaḳ Te'ālā ḳudretinden Ādem'i var eyledi²⁰⁷
Ḥaḳ édüp Ḥavvā'yı daḥı Ādem'e yār eyledi
1553. Cümle esmāyı bildürüp aña 'ayān eyledi
Ḳamu esrār-ı nihānı aña beyān eyledi

²⁰⁷ Ölçü: 15'li hecedir.

68^a

1554. Luṭf édüp Hâḡ cennetde ḡodı šoñra bunları
Hâḡ Te‘ālā cennetinde ḡıldı çok iḡsānları
1555. Bunca ni‘metler size vérdüm dédi yéyüñ içüñ
Leyki ḡuld ağacına olmañ yaḡın andan ḡaçıñ
1556. Pes šeyṡān-ı la‘īn ḡased érđi görđi bunları
Ḳılurlar Hâḡ cinānında dürlü tena‘‘umları
1557. Ādem ü Hāvṡā’ya ḡased édüp šeyṡān-ı la‘īn
Ḳuld ağacı dānesinden yeñ diyü ḡıldı telḡīn
1558. Hâḡḡ’a ‘āṡī olam diyü ḡabül itmedi Ādem
Hāvṡā ilerü yürüyüp aldı andan hemān ol-dem
1559. ‘Arz édüp Ādem’e Hāvṡā al dédi ḡün-kim anı
Bunuñ yemişinden yegil eger severseñ beni
1560. Dédi Ādem Hāvṡā’ya Hâḡ bizi nehy eyledi
Yaḡın olmañ zinhār aña ‘āṡī olursız dédi
1561. Sürđi Hāvṡā Ādem’üñ üstine pes yéđi anı
Yéyicek titremek ṡıtdı Ādem’üñ cism i cānı
1562. Hemān-dem gitđi egninden ḡulle başından da tāc
Cennetden sürđi melekler ḡıḡdılar aç muḡtāc
1563. Ādem ü Hāvṡā cennetden ḡıḡdılar šöyle ‘uryān
Aḡlayup ḡün itdüḡleri iše oldılar bešmān
1564. Kešf olup açıldı ol-dem anlarıñ sır yérleri
Setr édecek bulmadılar açıldı ḡün sırları
1565. Ḳamu ağaḡlar ḡaldurup ṡalın yapraḡ vérmédi
İncir ağacı yapraḡın vérdi ḡün setr eyledi
1566. Bunca cennet ni‘metinden düšdiler cüdā
Serendīb ṡaḡına pes bunları indirdi Ḳudā
1567. Gör imđi ol ḡudret issi pādišāh²⁰⁸
Ne ḡikmet šāḡibidür ol Īlāh
1568. Hâḡ Te‘ālā’nuñ iši ḡikmet-durur
Cümlesi ḡullarına ‘ibret-durur
1569. ‘Āḡil olan bunlardan ‘ibret alur
Ġāfiller bu ma‘niden maḡrüm ḡalur

68^b

²⁰⁸ Ölçü: 11’li heceye düštü.

1570. Hāk vérdi Ādem'e bunca ni'meti
Érişdi cennetde faẓl ı rahmeti
1571. Şoñra huld ağacına oldı yaqın
Gitdi hulle tāk burāk ol-dem hemīn
1572. Sürdi melekler cennetden ol zamān
Çıkdılar cennetden ikisi 'uryān
1573. Cümle eşcār ıalını ref' eyledi
Pes incir yaprağını 'arz eyledi
1574. Ādem bir kez Hāk emrin şımağ-ile
Bir kez alup dāneden yémek-ile
1575. Bunca ni'metlerden oldılar ırāk
Gitdi başından tāk hem hulle burāk
1576. Pes bunlar cümle bize 'ibret-durur
Cümlesi bize hālīmüz bildürür
1577. Pes bizüm hālīmüz nice olısar
Göñül nice maqşūdunı bulısar
1578. Zālīm nefse murādını vérürüz
Zālīm nefsimize zebūn oluruz
1579. Yiyüp içüp ğıdāsını vérürüz
Bu cānı ğıdāsından maħrūm qoruz
1580. Cān ğıdāsı rūhānī ğıdā-durur
Nice cānlar pes bundan cūdā-durur
1581. 'Āşıklaruñ ğıdāsıdur bu ğıdā
Şuşamış cānlara feyz éder Hudā
1582. Bu ğıdādan 'aceb toydı mı cānuñ
Bu hūndan pes 'aceb toydı mı cānuñ
- 69^a
1583. Dilersin dün ü gün yéyüp içesin
Bu sır hūnın 'ayān görüp seçesin
1584. Dün ü gün nefse murādın vérirsin
Bu hāl-ile dosta érmek dilersin
1585. Dün ü gün dünyāyı taleb kılasın
Umarsın yine āħiret bulasın
1586. Géce şubha dek yatup uyuyasın
Yine dilersin ki Hāk'ı bulasın

1587. Bu dünyāda a‘mā olup alasın
Dilersin yine bu sırdan oyasın
1588. Bu dünyāya harīř olup alasın
Bu hāl-ile nice mařūd bulasın
1589. ‘Āřıklar bu yolda cān baş vėrdiler
Pes andan řoñra malūba ėrdiler
1590. Terk ėtdiler bu yolda nefis murādın
Pes andan oydılar bu sırrın dādın
1591. Terk ėtdiler amu dünyā varını
Gėrdiler andan dost envārını
1592. Gėzlerin hāb-u ğafletden adılar
Sırr-ı vaħdet ‘ālemine gėçdiler
1593. Sa‘y eyleyüp cān gėzünü adılar
Pes andan dost yüzün ‘ayān sediler
1594. Terk eyleyüp bugün fānī cihānı
Dosta ulaşdurdılar işbu cānı
1595. Ğaflet-ile ālib Hā’a ėremez
Dost’uñ cemālini ‘ayān gėremez
- 69^b
1596. Eger bu yolda gerek ālib-iseñ
Daħı gėñülden dosta rāğıb-iseñ
1597. Terk eyle gel bugün fānī cihanı
Zıkr-i Hā’a yār eyle cism i cānı
1598. Gėñül vėrme bu dünyānuñ varına
oma sen daħı bugünüñ yarına
1599. Daħı nefse murādın vėrmeyesin
Pes andan yarın ziyān gėrmeyesin
1600. Nefsüñi ya bugün ‘ařkuñ nārına
Pes ėresin ol dostuñ esrārına
1601. Sa‘y ėt bunda cān gėzünü aasın
Dost cemālin ‘ayān gėrüp seesin
1602. Sėzlerüm nařıħat-durur ālibe
Āb-u ğayātdur bu sėzler ‘aşıa
1603. Bursevī’ye ‘ināyet ıl İlāhī
ün sensin cümle ‘ālem pādıřāhı

1604. Nefis elinden sen bizi eyle hālāş
Olalum ol kullaruñdan kılduñ hāş

Bu bāb rūḥ-ı insānı beyān éder:

1605. Gel éy dīn yolına ṭālib gel imdi
Gel éy dost yolına ‘āşık gel imdi
1606. Gel éy ‘aşk odına yanık gel imdi
Ṭālib-iseñ bu dürleri dér imdi
1607. Nişār édem yine dürr-i nihānı
‘Aşq ehline şaçam zevk éde cānı

70^a

1608. Rūḥ-ı insānīden nedür al haber
Ne kalem-durur kim ol levḥa yazar
1609. Rūḥ-ı a‘zam nūr-ı Aḥmed ne-durur
Bunı añlayan ki ‘ārif kul-durur
1610. Nedür a‘lā nedür evsaṭ éy ‘azīz
Daḥı ednā ne-durur eyle temyīz
1611. Çarḥ-ı aṭlas cism-i a‘zam ne-durur
Cism-i a‘lā cism-i kül yā ne-durur
1612. ‘Arş-ı a‘lādur dēdiler pes yakın
Hem dutar dönderür eflāḳı hemīn
1613. Şekil şüret pes andan olmuş-durur
Cünbüşinden çün şüret bulmuş-durur
1614. Ki anuñ zātü’l-burūcudur adı
Kim mükevkeb kimi kürsīdür dēdi
1615. Aç gözüñ baḳ aḥsen-i taḳvīm nedür
Esfele red olmadan ta‘līm nedür

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Le-ḳad ḥalaḳnā’l-insāne fī aḥseni taḳvīm, şümme radednāhu esfele sāfilīn.”²⁰⁹

Bu bāb ‘ālem-i emr-ile ‘ālem-i ḥalkı beyān éder

1616. ‘Ālem-i emrūñ gel oḳu sırrını
‘Ālem-i ḥalkdan édüpdür seyrini

²⁰⁹ Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik. (Tīn 95/4-5)

70^b

1617. İki ‘ālemden iki şeydür ‘araz
Biri cevherdür anuñ biri ğaraz
1618. Ol ne cevherdür anı fehm eylegil
Yā ğarazdan maķşūd nedür añlagil
1619. Sırrı nā-maħreme fāş étmek olmaz
Söyler-iseñ çün daħı fehm eylemez
1620. **Kellimū’-n-nāse ‘alā-ķaderi’-‘uķūl**²¹⁰
‘Aķl érdügi yerden söyleñ dér resūl
1621. Nitekim bir ğün resūl-i kā’ināt
Rūħına anuñ taħiyyāt-ı şalāt
1622. Sırr-ı vaħdet cūş édüp ķalbden hemīn
Ĥazret-i ‘aleyh dédi ol emīn
1623. Pes sözin Ĥazret-i ‘Alī’ye söyledi
‘Alī eşidüp özin mest eyledi
1624. Çünki ‘Alī bu sözi fehm eyledi
Şabr étmeyüp ol-dem çāha söyledi
1625. Sırr-ı vaħdetden vérdi aña ĥaber
Nice oldu pes ol çāh eyle nazār
1626. Şabr édemeyüp şuyı taşdı anuñ
Lezzeti ĥūb oldu ol sırdan bilūñ
1627. Sır sözin ‘Alī dédi çāha ‘ayān
Gitdi evvelki vücūdı pes hemān
1628. Çünki evvelki vücūd buldı fenā
Buldı Ĥaķ’dan vücūd-ı şānī beķā
1629. Pes ‘aceb mi vücūd-ı muħdiş gide
Vücūd-ı bāķī Ĥaķ iħsān éde
1630. Gel ĥaber al ol ķuyu nedür hemīn
Tā ola ‘ilme’l-yaķīn ‘ayne’l-yaķīn
1631. Çāha déreseñ pes eger esrāruñı
Fenā eyleyesin ķamu varuñı
1632. Dédi ķuyuña sende esrāruñ ķamu
Tā ki fānī ķılasıñ varuñ ķamu

²¹⁰ İnsanlar ile akıl derecelerine göre konuşun.

71^a

1633. Sırr-ı mu‘allim hānesine varasın
Sen daḥı varup anda ders alasın
1634. ‘Aql bu sır hānesinden taşradur
‘Aql-ı kāmīl pes anuñ içindedür
1635. Ders alan oldur añlayan her sözi
Bu sözi görür ‘aql-ı kāmīl gözi
1636. ‘İbret-ile kā’ināta kııl nazar
Ḥaḫ kelāmı yédi muşḥafdur yazar
1637. Yédidür arz yédidür deryā daḥı
Yédi iḳlīmdür nazar kııl éy aḥı
1638. Yédidür āsumān ılduzı
Hefte daḥı yédi gündür éy aḥı
1639. Nīrānı yédi yaratdı Ḥaḫ neden
Ḥarf-i zūlmānī yédidür añla sen
1640. Seb‘a’l-meşānīdür işbu Fātiḥa
Cümle esrāra ḳapudur Fātiḥa
1641. Cümle Ḳur‘ān ma‘nīsi bunda nihān
Eylemiş-durur yoḳdur bunda gümān
1642. Fātiḥānuñ ma‘nīsin daḥı yaḳīn
Bismillāh’da Ḥaḫ gizlemiştir hemīn
1643. Bismillāh’uñ ma‘nīsi **bā**’da nihān
Bā’nuñ da noḳtada gizlidür hemān
1644. Ol noḳta benem dédi çün kim ‘Alī
Bu sırra érişendür añla velī
1645. Ḥac’da yédi sa’y var yédi ṭavāf
Ma‘den daḥı yédidür şanma gūzāf

71^b

1646. Şüretüñde saç kirpük ḳaş yédidür
Bu cismüñde ‘uzvuñ daḥı yédidür
1647. Üçler yédiler kırıklar var dédiler
Bu ne sırlardur nedür bu yédiler
1648. Ḥaḫ cinānı sekiz kıldı pes laṭīf
Ḥürīler yaratdı gāyet de zarīf

1649. Anlaruñ vaşfin beyân étđi Ħabîb
Ħağ anı bize çün eyleye naşîb

“Küntü kenzen mahfiyyen fe-aḥbebtü en-u‘rafe, fe-ḥalaktü’l-ḥalka li-u‘rafe.”²¹¹

1650. Kenz-i mahfî iken zât-ı hüviyyet
Bilinmesini sevdi pes ḥaḳîḳat

1651. Bu sevgüden yaratdı rûḥ-ı Aḥmed
Mazhar-ı zâtı oldı nûr-ı Muḥammed

1652. ‘Ālem-i lâhûtdan ḥalk étđi anı
Nûrdan ḳandile ḳodı arı cānı

²¹¹ “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlûkâtı yarattım.”

İsmail Hakkı Bursevî (1724), sırf bu hadisi şerh etmek maksadıyla **Kenz-i Mahfî** isminde müstakil bir eser kaleme almıştır. Bu söz hadis olarak nakledilmemekle birlikte üzerinde en çok tartışılan ve tasavvuf kaynaklarına en çok malzeme konusu olan metinlerden birisidir. Kanaatimizce bu sözün çok tartışılır olması İbn Arabî’nin ve ona tâbi olan sofiiyenin yüklediği misyondur. İbn Arabî bu metin için keşfen sahih der. Ona tabi olanlar da, metnin nakil yoluyla Rasûlullah’tan nakledilmemiş olduğunu kabul ederler. Bununla beraber keşif sahibi kimselerin Hazreti Peygamber’den bir lisân-ı mahsûs ile eşittiğini ve bu şekilde eşitmenin senetlerle birlikte nakletmekten daha güvenli olduğunu söylerler. Bu türlü yorumlar ve yaklaşımlar bu konuya tahsis edilmiş tezlerden ve eserlerden mütalaa edilebilir. Bunlara bir örnek olmak üzere İsmâil Hakkı Bursevî’nin görüşlerini aktaracak olursak; “Keşif ehline göre bu hadis sahihtir. Çünkü huffâz sened ile naklederler. Keşif ehli ise bizzat Nebî’nin ağzından ahzedip söylerler. Sonra bir şeyin belli bir senedinin bilinmemesi, sâbit olmayacağını icâb ettirmez. Şu kat’îdir: Keşif itibariyle sahih olan bir şey, nakil yoluyla gelenden daha sahihtir. Zîrâ keşif hâlinde vehim ve hayâl olmaz. Onda tam bir yakınlık ve hakka’l-yakîn hâli vardır. Şu unutulmamalıdır ki, vâridât ve ilhamlar itikad sahiplerine göre hüccet olma yönünden yeterlidir. İsterse münkirlere göre bir hüccet ve burhan sayılmasın. Çünkü münkir, huffâş gibidir, güneş ziyâsına bakamaz, ayne’l-yakîn nedir bilmez.” İbn Teymiyye ve ona tabi olarak, Zerkeşî, İbn Hacer gibi bilginler de uydurma olduğunu söylemişlerdir. Bu rivâyete ait herhangi bir sened bilinmemektedir. İmam Suyûtî de asılsız olduğunu söylemektedir. Aclûnî de aynı bilgileri vermekte ve Suyûtî’nin ve Lealî’sinde İbn Hacer’in uydurma olduğunu söylediğini belirtmektedir. Aliyyu’l-Kârî’nin manasının Kur’ân’a uygun olduğunu söylemesi metin itibariyledir. O, el-Masnû’unda ise bu sözün aslının olmadığını belirtmektedir. “Ben insanları ve cinleri ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım” âyeti, İbn Abbâs’ın yaptığı gibi beni tanısınlar şekli inde yorumlandığında manası doğru kabul edilen bu söz, manasının âyete uygun olduğufarzedilse bile, hadis derecesine ulaşmaz. Kur’ân’a uyan veya irfan sahibi kimselerin kitaplarında yer verdiği görüşler ve sözleri Hazreti Peygambere isnâd etmek hiçbir ilim sahibinin kabul edebileceği bir durum değildir. Netice olarak; eldeki verilere göre, bu söz hadis degildir. Mevzûdur. Bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s.93, 98. Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.268.

1653. Mürīd menzilesinde tutup anı
Terbiyyet eyledi aña Sübhān'ı
1654. Muḥabbetden édüp tevḥīdi telķīn
Biñ yıl tevḥīd ol rūḥ-ı ḥālīķīn
1655. Ḥaḫ ikinci ismi de kıldı ta'lim
Biñ yıl aña meşgūl oldı ol ḥalīm
1656. Sevdi anı Ḥaḫ ne ikrām eyledi
Üçünci ismi de ta'lim eyledi
1657. Biñ yıl meşgūl oldı rūḥ-ı Muştafā
Cümle 'ālem buldılar andan şafā
1658. İsmüñ dördüncüsine geldi ol cān
Biñ yıl aña meşgūl oldı bī-gümān
1659. Ḥaḫ beşinci ismi telķīn eyledi
Biñ yıl anda daḫı rūḥın añladı
1660. İsmüñ altıncısına geldi hemīn
Biñ yıl aña meşgūl oldı rūḥ-ı yaķīn
1661. Telķīn étدی yédinci ismi Ḥudā
Biñ yıl meşgūl oldı rūḥ-ı Muştafā
1662. Bu yédi ism-ile mevşūf eyledi
Sırr-ı esmā ḥūnı-y-ıla ŧoyladı
1663. Bu yédi isme meşāyihler tamām
Uşūl-ı esmā dédiler ve's-selām
1664. Pes meşāyihler daḫı çün geldiler
Ṭālibe dürlü terbiyyet kıldılar
1665. Bu yédi ism-ile rūḥın ṭalibüñ
Dosta ulaşdurdılar pes şādıķuñ
1666. Maķām-ı siflī iken oldı a'lā
Rūḥ-ı izāfiyye dönderdi Mevlā
1667. Bu yédi ism-ile bulur rūḥ-ı kemāl
Nefsini mağlūb olup olur bī-mecāl
1668. Zīrā yédi ism-ile rūḥ-ı Aḫmed
Ḳābe kavseyn'e érişdi Muḫammed
1669. Ol ismüñ biri Ḥayāt biri 'Alīm
Üçünci Başır-durur dördünci Semī'

72^b

1670. Beşinci Kelām'dur altıncı Kudret
Yédincisidür şıfât-ı İrâdet
1671. Bu yédi isme şıfât-ı hamîde
Deyüben ad vérdiler pes éy dede
1672. Bu esmâlar rûhuñ şıfâtıdur
Bu isimler ol rûha hayât vérür
1673. Hayât-ı rûhânî hâşıl olısar
Bu esmâ-y-ile rûh kuvvet bulısar
1674. Bu esmâ hem rûha nerdübân olur
Çıkup maķâm-ı aşlıye yol olur
1675. Nefs dağı bu ism-ile añla hemîn
Maķâm-ı muţme'inneye érer yaķın
1676. Tebdîl olur nefsüñ mezmûm şıfâtı
Bulur ol nâr-ı caħîmden necâtı
1677. Dutar Haķ'dan yaña bu nefis kıyâmı
Dünyâdan el çeker bulur şıyâmı
1678. Haķ'ıñ hâşlarıyla girer cinâna
Şâhiddür buña nazâr kıl Qur'an'a

“Yâ eyyetühe'n-nefsü'l-muţme'inneh, irci'î ilâ Rabbike râziyeten marziyyeh, fe'dhulî fi-'ibâdî ve'dhulî cennetî.”²¹²

73^a

1679. Kaçan tebdîl olsa nefsüñ şıfâtı
Nefs rûha yâr olur bulur necâtı
1680. Rûh-ile nefsüñ bir olur şıfâtı
Pes rûh-ile nefis bulısar hayâtı
1681. İkisünüñ dağı hükmi bir olur
Rûh-ile nefis maķâm-ı aşlı bulur
1682. Nefs rûha yâr olup birlik éderler
Rûh-ile nefis Haķ'dan yaña giderler
1683. Tâlibe rûhânî düşler görünür
Tâlibüñ cânı göricek sevinür

²¹² “Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!” Fecr (90/27, 28, 29 ve 30.)

1684. Gāh görür kendüni ʔālib cinānda
Gāh görür özüni ol gülistānda
1685. Gāh bāğlarda baqçelerde gezerler ol
Dürlü teferrüclerde bulur yol
1686. Dürlü dürlü ni‘met-ile ʔoylanur
Hüb kızlar oğlanlar görür eglenür
1687. Gāhī pāk şular görür andan içer
Gāhī yüce yérlere çıkup uçar
1688. Gāh sarāylarda görür kendü özün
Gāh pādişāh görür söyleşür sözün
1689. Gāhī cāmi‘lerde görür özüni
Hāqḳ’ile éderler dürlü niyāzını
1690. Gāhī ābdest alup kıllur nemāzı
Gāhī el götürüp éder niyāzı
1691. Gāh zikirde gāh fikirde özüni
Görür kıbleye ʔutmuş pes yüzünü
1692. Gāhī görür dürlü deryālar geçer
Gāhī görür yüce evlere göçer
1693. Gāhī görür özün yüce evlerden
Gāh görür kendüni yüce köşklenden
1694. Gāh görür egninde dürlü libāsı
Gāh hırқа geyer gāh sūfī ‘abāsı
1695. Gāhī kāzı görür ‘adl i dād éder
Gāh görür bir bölük cemā‘at gider
- 73^b
1696. Gāh müftī görür düşünde gāh vezīr
Gāhī hüb oğlanlar görür gāh nedir
1697. Gāh görür pādişāh çerīsi gelür
Hilm-ile pādişāha da‘vet kıllur
1698. Gāh anı düşünde da‘vet éderler
Ziyāfet édüp ni‘met yedürürler
1699. Gāh altun bilezik görür ʔolında
Bıçaq hānçer kıllıç görür belinde

1700. Gāh ‘ilm oqur kitāb görür elinde
Gāhī Hāq kelecı söyler dilinde
1701. Gāh Beytüllāh’ı tavāf éder
Medīne-i Ravza’ya yüzün sürer
1702. Gāh düşinde kendüyi Şām’da görür
Gāh Kudüs’de gāh Mısr iline varur
1703. Gāh şems-ile māhı görür bedr olmuş
Gāh görür yılduz gögünde zeyn olmuş
1704. Gāh görür düşinde dürlü yemişler
Virürler aña anı yi dimişler
1705. Gāh bal yağ yér düşinde gāhī kaymak
Hāq’uñ ni‘meti çok olur mı şaymak
1706. Gāh görür çerāk yanar pes önünde
Gāhī kandil görür zeyn olmuş anda
1707. Gāhī ‘ilm i naşihat diñler özi
Gāh yazılmış kağıdlar görür gözi
1708. Gāhī görür düşinde Kur’an oqur
Gāh çıkar menāreye ezān oqur
- 74^a
1709. Gāh görür dürlü çiçekler açılmış
Yaz günü olup yemişler saçılmış
1710. Gāh hamāmda görür özin gısl éder
Pāk olur gövdesinde kiri gider
1711. Gāh görür lañif koqular doqınur
Gāhī görür lañif yağlar sürinür
1712. Gāh görür özünü sādāt-ile
Dağı görür kendüyi aq at-ile
1713. Qankı t̄alib böyle düşler göriser
Gördügi düş pes rüñanı olısar
1714. Bu havāşşuñ düşleri rüñanıdır
Hāşşu’l-hāşşuñ gördügi rañmānıdır
1715. Her ne maqāmda olırsa bu ervāñ
Düşinde anı gösterür ol İlāh
1716. ‘Anāşır yüzinden gösterür anı
Hemān tefehhüm için kılr beyānı

1717. Bu düş āhîretüñ bir nişānidur
Ol zevkden çāšnī dadırmağ gibidür
1718. Bu uyku ölümüñ çün kardeşidür
Bu düş āhîretüñ gösterişidür

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "en-nevmü aḥu'l-mevti."²¹³

1719. Dadırmağdur saña zerresin anuñ
Bu ḥāb-u ğafletden uyana cānuñ
1720. Beden uyuyıcağ bu cān uyanur
Diler aşlı aşlına özenür
- 74^b
1721. N'êtsün nefis elinde zebün olmışdur
Bu cān ten kafesinde ḥabs olmışdur
1722. Nefs cism-ile bu uyğuda kalısar
Bu cān ol-dem aşlına uzanısar
1723. Ten gözi uyur cān gözi açılır
Cāna aşlından derece açılır
1724. Rūḥ varur ol 'ālemi seyrān éder
Gördügin cāna daḥı ḥaber éder
1725. Cān daḥı gözin açup kıılır nazār
Dereceden gördügin ḳalbe yazār
1726. Cān göricek özenür maḳāmına
'Acep ne vaḳt irem dér evṫānuma
1727. Bu ten kafesinden ne vaḳt ḳurtulam
Ol 'ālemden yaña dér pervāz uram
1728. Ḥaḳ bu ru'yāyı gösterür insāna
Ġafletden cān gözün açup uyana
1729. Geldügi maḳāma ḳaşd éde bu cān
Ol 'ālemden gösterür çün ol Sübhān
1730. Bu uyğudan uyanıcağ lezzeti
Gitmez rūḥānī düşüñ muḥabbeti
1731. Bu cān lezzet alur rūḥānī düşden
Ḥayāli gitmez bir zamān içinden

²¹³Peygamber aleyhisselām şöyle demiştir: "Uyku ölümün kardeşidir." Tirmizi; **Büyük Hadis Külliyyatı-5**, s.414.

75^a

1732. Fikr éder gördügi düşi sevinür
Velîkin düş olduğına yerinür
1733. Eydür bu düş n'ola zâhir olaydı
Göñül dağı maqşüdumı bulaydı
1734. Gördügi düş aña hayâl görünür
Yine cân ten hicâbını bürinür
1735. Şanur bu 'aynıdur gördügi ğayrı
Olunca bu ğayrı olur ol 'aynı
1736. Bu 'âlemden gidicek çünki insân
Maqâmına érişince işbu cân
1737. Düş gibi olur 'âlem işbu cânâ
Ol 'âlem taĥkîk olur insâna
1738. Nitekim düş görürdi ol 'âlemden
Uyanıcağ hayâl şanurdi ol-dem
1739. Bu kez cân ten gömleginden kırtılur
Uykuda imiş ol-demde uyanur
1740. Görür cihân yalan düş imiş ancak
Aşlı yok bir yalan düş imiş ancak
1741. Bu kez beşmân olup éder nedâmet
N'îçün bunda kılmadı zıkr i tâ'at
1742. N'îçün dünyâ-y-ıla aldandı kaldı
'Ömür sermâyesin ziyâna vérdi
1743. N'îçün olmadı bunda Hâkğ'a tâlib
N'îçün yalan dünyâyâ oldu râğıb
1744. N'îçün kâmillerüñ sözün tıtmadı
N'îçün anlaruñ izine gitmedi
1745. Érişe kişiyeye ol-dem melâmet
Ki ĥasretle yéyüp çeke nedâmet
1746. Bu cânâ cismi Hâğ vérmışdi âlet
Bunlar-ıla kılmadı bunda tâ'at

75^b

1747. Bu ten çürüyüp pes ĥâke girdi
Ne 'amel kıldıysa cân anda görđi

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "el-yevme tūcā küllü nefsin bimā-kesebet, lā zulme'l-yevm."²¹⁴

1748. Saña rūhānī düşden vérdüm haber
Şağın nefsanī düşden eyle hāzer
1749. Zīrā rūhānī düş hāşşa görünür
Düşde nice yerler seyr olunur
1750. Haber vérdüm birez var mı eşidüñ anı
Ḳankı düşdür eşit işbu rahmānı
1751. Gerçi bu dil anı taḫḫīk édemez
Degme kişi bunları fark édemez
1752. Rahmānī düş hāşşa'l-hāşşa görünür
Düşlerinde Ḥaḳ'dan ilhām olunur
1753. 'Ayān olur aña sırr-ı kıyāmet
Keşf olup görünür ol-dem temāmet
1754. Gāhī melekūtı seyrān éderler
Gāhī ceberrūtdan da gösterürler
1755. Gāhī 'ālem-i lāhūtı görürler
Ḥaḳ'dan haber alup haber verürler
1756. 'Ālem-i milkden daḫı gösterürler
Keşf olup nāsuñ ḫāline görürler
1757. Nāsuñ ḫāline muḫḫali' olurlar
Her ne şüretde olursa görürler
1758. Zāhir u bātında pes ıtılā'ı
Görür cān gözi eşidür ḳulağı

76^a

1759. Eger ḫābda ola eger uyanıḳ
Birdür anlar olmışlardur ayıḳ
1760. Ol 'ālemden ne görünse bunlara
Zāhir gibi görünür érenlere
1761. Ol 'ālemüñ zevḳın ḫaddurup cāna
Anun-çün aldanmaz bu cihāna
1762. Görinür bir beden ḳalmışdur ancaḳ
Mürğ-ü cān yuvasın ḳormışdür el-ḫaḳ

²¹⁴ Yüce Allāh şöyle demiştir: "Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur."
Mü'min (40/17)

1763. Degildür murādı bu naqş-ı fānī
Cān tūtuşu ister mi bu külhānı
1764. Vişāl-i sükkerini tātmaq ister
Pes cānān-ile ülfet tūtmaq ister
1765. Degildür murādı pes bunda qalmaq
Dağı ğayri-y-ile ünsiyyet kılmak
1766. Yalñız uçmaya cān tūtuşu bundan
Diler tūtılarla uça cihāndan
1767. Eger āvāre tūtılar bulursa
Yuvasın isteyüp zārī kılursa
1768. Alup anı yuvasına ilede
Pervāz édüp anlarla bile gide
1769. Zīrā yol erine yoldaş gerekdür
Dağı sır ehline sırdaş gerekdür

Bu bāb anı beyān éder ki zamān-ı māzīde bir tūbīb-i hāzīq var idi

- 76^b
1770. Zamān-ı māzīde bir er var-idi
Ki ğāyetde tūbīb-i hāzīq-idi
1771. Ki mişli yoğ-ıdı ‘ālemde anuñ
Hüner-mendi idi hem ol zamānuñ
1772. Müsāfir oldı Hind’den Çīn’e geldi
Varup Çīn şāhınuñ qaşrını gördi
1773. Gördi bir tūṭī şāhuñ hem-nişini
Qafasda éder bāğlu āhını
1774. Gördi Hindüyı çün tūṭī beraber
Revān söyledi tūṭī hem çü sükker
1775. Ki ez-behr-i Hudā-yı Mūsā i yār
Giderseñ yine Hindüstān’a éy yār
1776. İlet tūṭīlere benden selāmı
Érişdür anlara hem bu peyāmı
1777. Ki ol bī-çāre zār-ı mehcūr
Qalıbdur bend içinde şöyle maḥrūr
1778. Ne bir hem-demi var ne ğam-ğüsārı
Ne zindān-ı qafeş éderdi zārı

1779. Ne tedb̄ir eylesün andan aña rāz
Ki Hind'den yaña uçup ura pervāz
1780. H̄akīm āhir ki Hindistān'a vardı
Varup tūṭīleri bāğında gördi
1781. Çalab vérmiş olara bir 'aceb ton
Kimi ebyaz kimi sürh kimi sebzün
1782. H̄akīm-i Hind kim ol esrārı dédi
Hem ol tūṭī hor gamı dédi
1783. Eşitdiler bu sözi çün-kim anlar
Yıkıldılar ağaçdan cümle yek-ser

77^a

1784. Çünān yıkıldılar yére kamusı
Şanasın diri kalmadı birisi
1785. Evlāduñ olduğundan merd-i huşyār
'Acebledi beşimān oldu éy yār
1786. Be-āhir çün-kim şehir-i Çīn'e geldi
Varup ol tūṭī-i maḥbūsı gördi
1787. Dédi éy tūṭī āhir Hind'e vardum
Peyāmuñ ol yārenlere irgürdüm
1788. Eşidicek kaldılar çünki ḥayrān
Yıkıldılar ağaçdan cümle bī-cān
1789. Bunı eşidicek ol tūṭī bī-cān
Bir an indi yıkıldı oldu éy cān
1790. Yıkıldı şöyle yatdı zār ı giryān
Şanasın kim teninde yoğ-ıdı cān
1791. Kafeşden bir kişi çıkardı tıtdı
Ayağından tıutup külhāna atdı
1792. Düşer külhāna ol tūṭī-i rāz
Revān külhān içinden étdi pervāz
1793. Oturdu bir ser-i kaşr üzerinde
H̄akīm-i Hind eydür éy hüner-mende
1794. Saña ta'līm kılmış çün ol yārenler
Kafeş içre benim ḥālim şoranlar
1795. Bir yere ulaşmak isterseñ bulasın
Öligör tā kafeşden kurtulasın

77^b

1796. Öligör tã ki bulasın rehãlık
Öliyle kimse kılmaz aşınalık
1797. Şağ-iken kendözünnden el yuyasın
Kafeşden kırtula cânuñ toyasın
1798. Yãrenler sözün yerine getürdüm
Kafeşden kırtulup kaşra oturdum
1799. Yãrenlerüme gãyet intizãrum
Hõca hoş kal ki uçdum ben giderüm
1800. ‘Azizüm sen de öl ölmezden õñdin
Hayãt-ı cãvidãn bulasın ol hñn
1801. Kãlan gãflet evinde şimdi mecnün
Olısar aħiretde tañla mağbün
1802. Geçirdüñ gãflet-ile çok zamãnı
N’içün hem-rãh ola saña tüvãnı
1803. Ğaraż budur ki ey hãnende-i rãz
Bu ‘ãlemden kıla şimdi pervãz
1804. Uyuyup kalma bu vırãnelikde
Muqayyed olma gereksen hãnelikde
1805. Uyuyanlar kamudan girü kaldı
Uyanuqlar ilerü menzil aldı
1806. Olursa kalbünüñ dã’im huzurı
Bulasın zulmet kabir içre nürı

Bu bãb anı beyãn eder ki bu zamãnda ehl-i haq az kaldı ve hem garib oldu

78^a

1807. Ğarib oldu mü’min işbu zamãnda
Sırrın añlar az bulınur cihãnda
1808. Haq’dan Ğayri kimse bilmez hãlini
Anun-içün gizler halkdan esrãrını
1809. Diyãr-ı Ğurbete düşerse bir kişi
Dün i gün aħ étmekdür anuñ işi
1810. Ol diyãruñ halkı bilmez hãlini
Söyler-ise añlamazlar kãlini
1811. İster kim kendü ilinden bir kişi
Bulup söyleşe anuñla her işi

1812. Añlaya dilini sözün eşide
İline gitmege pes bir iş éde
1813. Eger sırdaş bulur-ısa sevinür
Bulmaz-ısa ğarīb olup yerinür
1814. Şimdi hāl ehli de ğarīb olmışdur
Sırrın kimse bilmez nihān kılmışdur
1815. Dilerler kim bir t̄alib-i Hāq bulalar
Vaṭan-ı aṣlīsine irgüreler
1816. N'itsünler t̄alib-i Hāq az kalmışdur
Şimdi ekşer nās dünyāya ṭalmışdur
1817. Anlar da sırların nihān éderler
T̄alib bulurlarsa 'ayān éderler
1818. Saña pes anları temşil édeyim
Anlaruñ hālinden zerre déyeyim
1819. Kıymeti bilinmez nice ğarībdür
Şimdi anlar ğāyetde az kalıbdur
1820. Mişāli pes neye beñzer anlaruñ
Şimdi bu zamānda ol erenleruñ
1821. Gelür Hind iqlīminden bir bāzigān
Semerḳand u Buḫārā'dan bir kārubān
- 78^b
1822. Dürlü tuḫfe tefāriḳ şey getirür
Gelüp şehruñ ḫalkuñ ḳatına oḳur
1823. La'l-ile yāḳūt zümürüd dürlü ṭaş
Ne bilür kıymetin ehl-i ma'aş
1824. Daḫı her söz incü dürlü cevāhir
Getürse ol şehre gösterse zāhir
1825. Ḥaber éder şehri nāsa dér gelüñ
Cevāhir ṭaşlaruñ getürdüm dér aluñ
1826. Behāsı her birinüñ biñ filori
Étse bir t̄alib éde mi zuhūrı
1827. Degme kimse metā'ından alamaz
Her kişi aña bahā irgüremez
1828. Cimri nā-kes pes ḳatına varamaz
Dürlü cevāhirinden pes alamaz

1829. Görür āhir metā‘ından alur yok
Ammā boncuğ yancığdan alur çok
1830. Gizler metā‘ını şaqlar kumaşı
Meydāna çıkarmaz kıymetlü taş
1831. Gider ol bāzigān t̄alib aray
Kamu şehr halkına éder nidāy
1832. Biñde bir bulunmaz pes aña t̄alib
Kime vérsün bulunmayınca rāğib
1833. Meger pādişāhlar ala kumaşın
Şāhzādeler ala kıymetlü taşın
1834. Pādişāhlar sarāyına girer ol
‘Arz éder metā‘ın kılurlar maqbūl

79^a

1835. Eger söz ma‘nīsinden añladuñsa
Bu sözüñ aşlını fehm eyledüñse
1836. Bu kāmiller de ‘ālem-i ervāhdan
Bir k̄āfiledür kim geldiler andan
1837. Dürlü cevāhirlere alup geldiler
‘Āşık-ı şādika haber vérdiler
1838. T̄alib-i ‘āşık olanlar geldiler
Dürlü dürlü cevāhirlere aldılar
1839. Dünyā ehli alamazlar kumaşın
Kıymetin bilmezler kıymetlü taşuñ
1840. Bu dünyā kumaşıyla aldanmışlar
Bu naqş-ı fānīye gönül vérmışler
1841. Cevheri ‘uqbādan alur kalmamış
Ekşer-i nās şimdi dünyāya talmış
1842. T̄alib-i Haq az kalmış bu cihānda
Anuñ-içün sırların kılmış nihānda

Ebyāt li’l-müellifi’l-fakīr

1843. İy gāfil bu yoluñ kadrin bilmedüñ
Geçdi ‘ömrüñ edeb erkān almaduñ
1844. Durma kendü kolayuña yürürsin
Bu fānī dünyāya gönül véürsin

79^b

1845. Bu yolda pādişāhlar tāk ı tahtın
Terk édüp bıraқdılar raht u tahtın
1846. Tāk u tahtı māl u milki қodılar
Hāk'dan yaña 'azm-i sefer қıldılar
1847. Cümle nefsanī zevқden geçdiler
Rūhāniyyet 'ālemine uçdılar
1848. 'Aceb seni aldadı zevқ-ı dünyā
Görünmez gözüñe zerrece 'uқbā
1849. Bu zevқden lezzet almaduñ toyasın
Bu zevқ ehli-y-ile hemrāh olasın
1850. Sır hūniyla toylamaduñ özüñi
Pes nice bulasın ol cānānuñı
1851. Bu yolda 'āşık olanlar şoyunur
Bu қapuda niçe açlar toyunur
1852. N'édem seni bu esrārı tuymaduñ
Bir mürşid-i kāmil bulup uymaduñ
1853. Mürşidüñ söziyle 'amel қılmaduñ
Maқşūduñı anuñ-içün bulmaduñ
1854. Bāb-ı Hāk'ı қoyup ğayre gidersin
Dün ü gün dünyā ehlini medh édersin
1855. Feyz-i Hāk'dan maħrūm қaldı pes özüñ
Mürşidüñ görmedüñ pes görklü yüzün
1856. Yine saña bir temşil getüreyim
Sözi söz aşlına pes yetüreyim
1857. Añlayup mürşide teslīm olasın
Maқşūduñı bugün sen de bulasın
1858. Zāhirde bir büyük ırmaқ var-durur
Pes cümle şehri ol ırmaқ қандurur
1859. Cümle çeşmeye şu andan baħş olur
Her çeşme arқına göre şu alur
1860. Kiminüñ arқı giñdür kiminüñ tar
Aña göre baħş olur şu éy yār

80^a

1861. Kiminüñ arқı tutulı şu aқmaz
Kimine çok aқar şu kimine az

1862. Ve hem ol ırmağdur bahre qarışan
Baħr i ‘ummān-ile varup barışan
1863. Nice şular vardur bahre qarışmaz
Yérde zāyi‘ olur bahre qarışmaz
1864. Meger kim varup ırmağa qarışa
Iрмаğ sebebiyle bahre qarışa
1865. Gel imdi zāhirde bildünse anuñ
Sırrına bağ var ise pes iz‘ānuñ
1866. Meşāyiħuñ ħalbi ırmağ gibidür
Cümle çeşmelere şuyın ağıdur
1867. Ol çeşmeler ħalb-i t̄alibdür aħı
Meşāyiħden feyz olur aña daħı
1868. Ķangı t̄alibüñ ħalbi şāfı ise
Şıfāt-ı nefsanıden şāfı ise
1869. Cümleden ziyāde aña feyz olur
Şusuzluğı gider pes ħayāt bulur
1870. Eger ħalbinde gümānı var ise
Bu gönli daħı nefsiyle yār ise
1871. Ķicāb olur ħalbe feyz ħāşıl olmaz
Öli gönli dirilüp ħayāt bulmaz
1872. Gel imdi ħalbüñi şeyħe şāfı ħıl
Şāfı gönlüne feyz ħāşıl olur bil
1873. Ķalb-i şeyħ ħalbine yār olmaz-ise
Gönüldeñ şeyħe teslīm olmaz-ise
- 80^b
1874. Ķalb-i ırmağına qarışmaz-ise
Şeyħuñ ħalbi-y-ile barışmaz-ise
1875. Ķağğ’uñ zāt-ı baħrine qarışamaz
Varup baħr-i ‘ummāna erişemez
1876. Ķükm-i ‘anāşırda pes olur zāyi‘
Perde olur ervāħa olur māni‘
1877. Eger bu sözlerden toyduysa cānuñ
Şeyħe teslīm olup pes gide gümānuñ
1878. Varup sen de mağşūduña iresin
Ķağğ’uñ zāt-ı baħrine qarışasın

Bu bāb ru'yā aḥvālin ve düşüñ nefsanisin şeytānisin beyān éder

1879. Beyān itdüm saña çünkim ḥavāşı
Raḥmānīdür didüm anuñ ru'yası
1880. Yuḡarudan didüm bildüñ mi anı
Bu kez aña 'avāmuñ ru'yāsını
1881. Anlaruñ ru'yası pes nefsanīdür
Nefsanīden yuḡaru insānīdür
1882. Biraz andan daḡı beyān édelüm
Ṭāliblere anı 'ayān édelüm
1883. Ṭālibler eşidüp anı tıyalar
Ma'sıyetten ḡalblerini yuyalar
1884. Bu nefsanī düşüñ budur mişāli
İşit anı tıyasın işbu ḡāli
1885. Mezmüm şüretde cānavar görünür
Düşde cem' olup başuña dirilür

81^a

1886. Kimi yılan görünür sokmaḡ ister
Kimi arslan seni ıřırmaḡ ister
1887. Kimi çıyan kimi 'aḡrebdür anuñ
Kimi çaḡaldur ol ḡayvānuñ
1888. Kimi ayı şüretinde görünür
Kimi maymun şüretini bürinür
1889. Kimi ḡurt gibi ḡınzır şüretinde
Gelüp görünürler saña düşüñde
1890. Kimi şıçan kimi 'aḡrebdür anuñ
Düşüñde göricek ḡavf éde cānuñ
1891. Kimi kelb şüretinde kimisi ḡuş
Seni yırtmaḡ dilerler édüp ḡuruş
1892. Ḳalānın bundan kıyās eyle daḡı
Bunlara beñzer ne var-ise éy aḡı
1893. Ḳorḡar cānuñ bunları pes göricek
Ten ḡişārına gelüp görinicek
1894. Daḡı seni düşüñde seni ḡabs éderler
Dögerler hem sögerler zarb éderler

81^b

1895. Yāhūd seni bir yardan uçururlar
Saña ḥamle idüben kaçururlar
1896. Uyanursın bu kōrku-y-ıla pes andan
‘Aḳluñ başuña gelür bu zamāndan
1897. Düşüñ olduğına pes sevinirsin
Ḳurtuldum déyüben mesrūr olursın
1898. Ḳurtulmaduñ éy ğāfil aç gözüñi
Pāk étmeyince bunlardan özüñi
1899. Her biri bir şıfātuñdan görünür
Düşde cānavār şıfātın bürinür
1900. Düşüñde görünüp ḥamle kıllurlar
Ten ḥişārına gelüp görünürler
1901. Eger tebdīl-i aḥlāk étmey-iseñ
Bu nefsi rüḥa yār étmey-iseñ
1902. Ki yarın bunları ḥalk éde Ḥudā
Caḥīmde édeler çün seni ğidā
1903. Ḥaḳ düşüñde bunu saña gösterür
‘Aḳlı olan bunlardan ‘ibret alur
1904. Tā kim bunda tebdīl-i ḥāl édesin
Bunda tebdīl-i aḥlāk eyleyesin
1905. Tevbe ḩonın giyesin bunda pes
Tā kim işlāḩ olup Ḥaḳḳ’a dōne bu nefis
1906. Yarın anda beşimān olmayasın
Ḥaḳḳ’uñ cinānından ābād olmayasın
1907. Gel imdi eylegil bunda yarađuñ
Ki yarın cennetde ola ḩurađuñ
1908. İlahī raḩmetüñden eyle naşīb
Murādum bu-durur senden yā Mucīb
1909. Bursevī bī-çāre za‘īf ḩuluñdur
Géce gündüz ḩapuñda sā’ilüñdür

Bu bāb tevḩīd kaç kısmā munḩasımdur anı beyān éder

1910. Saña tevḩīdden édem vaşf-ı beyān
Ki beş kısım dimişler anı ‘ayān

82^a

1911. Evveli zātuñ şifâtdan éy ‘azîz
Añla maḥfîlikdür eyle temyîz
1912. Künh-i zâtı lâ-ta‘ayyündür anuñ
Bilmesi mümteni‘ gider gümānuñ
1913. İkinci tevḥîdi añla gör nedür
Zātu’llāhuñ tevḥîd-i zātîsidür
1914. Aña ıtılâkıyyet dédiler pes ad
Cümle şifâtından müstağnî bu zāt
1915. Üçüncüsü tevḥîdüñ añla nedür
Zātu’llāhuñ bil tevḥîd ḥāşıdur
1916. Aña aḥadiyyet dédi meşāyiḥ
Ne bilsün bu sırrı ehl-i berāziḥ

Şifât-ı kadīmîsinüñ gayriden,

Müstağnî olduğı-çün nedür éy dedem.

1917. Dördüncüsü tevḥîdüñ añla nedür
Zātu’llāhuñ tevḥîd-i ‘āmmesidür
1918. Beşinci tevḥîd bil zātu’llāhuñ
Tevḥîd-i ef‘āliyyesidür şāhuñ
1919. Aña ḥālikiyyet dédi sır ehli
Añla tevḥîdi gel ḳo cehli
1920. Saña bir bir beyān eyledüm anı
Añla tevḥîdi gider gümānı
1921. Tevḥîd hemān bil taḳlîd-ile olmaz
Taḳlîd-ile tevḥîd sırrına irilmez
1922. Yine tevḥîdi saña vaşf édeyim
Ki beş nev‘ üzerinedür déyeyim

82^b

1923. Evveli Ḥaḳḳ’uñ zātını tevḥîddür
Añla bu tevḥîd tevḥîd-i taḥḳîkdür
1924. Bu tevḥîd ola bir kişinüñ ḥāli
Vücûdı maḥv olur bulur kemāli
1925. Bu tevḥîde irse ḳaçan bir kişi
Zāt-ı Ḥaḳ’ dan gayri görmez ol kişi

1926. Tecellī-i zāt éder anı Yaradan
Kendü zātı maḥv olur pes aradan
1927. Ulūhiyet tecellīsi-durur bu
Bu arada kimse ḳalmaz illā hū
1928. İkincisi şıfātını tevḥīddür
Bu ol Ḥaḳḳ' uñ şıfātını taḥmīddür
1929. Ḥaḳ bir ḳula tecellī şıfāt éde
Ol-dem şıfāt-ı beşeriyyesi gide
1930. Bu tevḥīdi şol kişinüñ ḥālidür
Ḥaḳ'dan ğayrini görmez 'ālīdür
1931. Añladuñ-ise tevḥīd-i zātı
Bildüñ-ise hem tevḥīd-i şıfātı
1932. Üçüncü ismi zātuñ tevḥīddür
Ol Ḥaḳḳ' uñ müstecmi' şıfātıdur
1933. Ḳaçan bu tevḥīde ḳadem başa ol
Cümle esmā-i şıfāta bulur yol
1934. Cümlesinüñ sırrına nāzır ola
Cümle esmā ḳalbinde ḥāzır ola
1935. İsm-i zātı cümle esmāya cāmi'dür
Hem müsem māya daḥı pes lāmi'dur
- 83^a
1936. İsm-i zāta bir kişi maḫhar olur
Dünyāda 'uḳbāda maḳşūdın bulur
1937. Dördüncü tevḥīd esmā-i şıfātıdur
İsm-i zāta bunlar añla mir'ātdur
1938. Bu tevḥīd ola bir kişinüñ ḥāli
Ḥamīdeye tebdīl olur aḥlāḳı
1939. Cümle ism i resmini pes unudur
Zıkr ü fikri hemān esmāsı hūdur
1940. Şıfāt-ı zemīmeden çün olur pāk
Aña seyrāngāh olur ḳamu eflāk
1941. Beşinci tevḥīddür tevḥīd-i ef'āl
Fi'l-i Ḥaḳ'da maḫv olur cümle fi'āl
1942. Bilür kim Ḥaḳ fā'il-i muḫlaḳ-durur
Her ne kim işler-ise Ḥaḳ ḫaḳ-durur

1943. Bu tevḥīd ola bir kişinüñ ḥāli
Fi'l-i Ḥaḳ' da maḥv olur hep fi'āli
1944. Fi'l-i Ḥaḳ ne dilerse ḳādir-durur
Ḥaḳ'dan ğayrisi ḳamu 'āciz-durur
1945. Ḥaḳḳ'a teslīm éder ol-dem özüni
Ḥaḳ'dan yaña tutar dā'im yüzüni
1946. Ḳudret görmez zerre kendü özinde
Daḫı şādıḳ olur fi'l i sözinde

Ḳāle'n-nebiyyü (a.m.): "Lī ma'a'llāhi vaktün lā-yes'anī melekün mukarrabün ve lā nebiyyün murselün lā ilāhe illā hū"²¹⁵

1947. Gel bu kez añla daḫı 'ayān
Resülün tevḥīdinden édem beyān

83^b

1948. Resülün tevḥīdidür tevḥīd-i zāt
Hem denilür añ tevḥīd-i şifāt
1949. Bu tevḥīddür ḳamu tevḥīdüñ aşlı
Bu tevḥīdde bulur dost dost vāşlı
1950. Bu tevḥīd ol Aḫmed'e érdi ancaḳ
Melek mürsel giremez Ḥaḳ ḳalır Ḥaḳ
1951. Bu sözi ḫatm édelüm bunda ḫursun
Bu sırra irmeyen anı ne bilsün
1952. Biraz daḫı ma'ādinden diyelüm
Ma'ādinden ne biter pes görelüm

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "en-nāsu ma'ādinü ke-ma'ādini'z-zehebi vel-fizzati."²¹⁶

1953. Ma'ādin aşlı nedür bir gör imdi
Ne biter anda bir naḫar ḳıl imdi
1954. Gümüñ altun mı biter yā cevāhir
Yā ḳurşun demür baḳır mı gör zāhir

²¹⁵ "Benim Allah (c.c) ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki, o vakitte, bana ne Hakk'a yakın bir melek ne de gönderilmiş bir peygamber yaklaşabilir." Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.260.

²¹⁶ "İnsanlar madenler gibidir, altın ve gümüş misali." Buhârî, **Enbiyâ 2** (Sadece ruhlar ile ilgili kısım Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.); Müslim, **Birr** 159, 160. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, **Edeb** 16.

84^a

1955. Nedür anda gümüş altun cevāhir
Nedür aşlı ya neden oldı zāhir
1956. Bunlaruñ ma‘deni qandadur qanda
Taşrada arama sendedür sende
1957. Kimi tende biter kimisi cānda
Cümlesinüñ aşlı hep çün bir kānda
1958. Yoqla gör ma‘denüñde ne bitiser
Her şey’i gör aşl-ı aşlın bitiriser
1959. Gümüş altun cevāhir mi ma‘denüñ
Baqır qurşun demür mi nazār kıluñ
1960. Zāhirde gör topraquñ aşlı budur
Kimi gümüş kimi altun ne sırdur
1961. Kimi baqır kimi qurşun bitürür
Kimi demür kimi taşıl götürür
1962. Kimine ekseler bir şey bitürmez
Tohum zāyi‘ olur aşla yetürmez
1963. Nazār kılsañ pes ism i resmi topraq
Hem gümüş bitürür hem altun çırāq
1964. Dağı qurşun demür baqır bitürür
Her şey’i aşlı aşlına yitürür
1965. Gel imdi nazār kııl bu cümle insān
Qamusın topraqdan halk étđi Sübhān
1966. Nazār kılsañ qamunuñ aşlı birdür
Biri birine beñzemez ne sırdur
1967. Kimi altun gibi kimi görklü hulūdur
Kimi gümüş gibi şāf göñüllüdür
1968. Kimisi baqır kimi bed-hulūdur
Anuñ göñlü dünyā-y-ıla toludur
1969. Kimi qurşun gibi od görse erir
Neyi görse gözi çün göñül vérür
1970. Bu dünyā odı eridür özünü
Çevirmişdür rāh-ı Haq’dan yüzünü
1971. Kimi demür gibi qatıdur anuñ
Taşdan demürden qatı göñli anuñ

84^b

1972. Kiminüñ toprağı taħıl bitürür
Dünyā ekinün cem‘ édüp götürür
1973. Kiminüñ toprağında nesne bitmez
Zirā ol Hakk’a lāyık ‘amel étmez
1974. Gel imdi bakırın altun édegör
Getür üstāda teslīm almayup vér
1975. Ki tevħīd-ile kıla hāliş anı
Ki bakır iken altun ola şanı
1976. Özün bir mürşide teslīm idegör
Géce gündüz ol Hakk’ı zıkr édegör
1977. Gümüş gibi hem şāfī ola kalbün
Géce gündüz Hakk’a ola talebün
1978. İlāhī fahr-i ‘ālem hürmeti-çün
Aña olan luṭf-ı kerem hakkı-çün
1979. Kalbümüzi ğayriden eyle şāfī
Hamīdeyle mevşūf ola evşāfī
1980. Bakır kalbümüzi altun eylegil
Sır hūnıyla da’im anı toylağıl

Qāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām: “eş-şakıyyü şakıyyün fı-baṭn-i ümmihī, es-sa’idü sa’idün fı-baṭn-i ümmihī.”²¹⁷

85^a

1981. Yine ‘ibret kitābına nazar kııl
Bu ḥadışün sırrı nedür aña bil
1982. Ya’nī şakī şakīdür baṭn-ı ümde
Daḥı sa’iddür sa’id ol qarında
1983. Nedür dün ü gün bu sa’idün ictihādı
Neden dédi kıluñ nefse cihādı
1984. Nedür maqşūd bu ümden olğıl āğāh
Pes neye işāret kıldı gör ol şāh
1985. Sa’id kimdür şakī kimdür pes anda
Nedür olmağ daḥı ana baṭnında

²¹⁷ Bedbaht annesinin karnında bedbahttır; sa’id de annesinin karnında mesuttur. (Kütübi Sitte, Kader Bölümü, 4835 Numaralı Hadis.)

1986. ‘Ākil-iseñ bu sırdan olğıl āgāh
Şaķın hilāf añlayup olma gümrāh
1987. Nazār kııl kim-durur ehl-i sa‘ādet
Daķı añla nedür ehl-i şaķāvet
1988. Sa‘ādet ehliyle yār olursañ
Ki taķķīķ sen de anlardan olursañ
1989. Şaķāvet ehliyle oturursañ
Anuñ hulķın tutup andan olursañ
1990. Dün i gün ehl-i sa‘ādetle olasın
Dā’im anlaruñ du‘āsın alasın
1991. Şaķī nefsuñ ki şāyed ola sa‘īd
Evşāf-ı zemāyimden ola ba‘īd
1992. Bu nefsuñ rūhuñ emrine rām ola
Vücūdunda bu rūhuñ imām ola
1993. Şıya ‘askerini nefsuñ temāmet
Nefs-i mārđan olasın pes selāmet
1994. Şaķī iken ola ehl-i sa‘ādet
İre Hāķ’dan saña luţf-ı ‘ināyet
1995. Hāķ dilerse şaķīyi éder sa‘īd
Éder ma‘şıyetden pes anı ba‘īd
1996. Fażl-ı rahmet kapusın açar añla
Da‘vet éder anı kendünden yaña
1997. Bulur dünyā vü ‘uķbāda murādın
Gider toğrısına dā’im şırātın
- 85^b
1998. Her ne kim dilerse Hāķ kādır-durur
‘Aķl ı fehm hikmetinde ķāşır-durur
1999. Diler-ise saı‘di daķı şaķī
Idup vérür neyise pes lāyiķı
2000. Ne dilerseñ Hāķ’dan pes vérür anı
Luţf-ı ihsānı çok ol mürüvvet kāmı
2001. Gel imdi añla nedür baţn-ı ümmi
Sa‘īd i şaķī nedür anda gör imdi
2002. Yine saña bunı temşıl édeyim
‘Aķla şığduğı ķadarın déyeyim

2003. Zīrā olmayınca zāhirde temşīl
Bu ḥadīşüñ sırrı añlamaz éy dil
2004. Daḥı zāhir delīl olur bu sırra
Şadef gerek zāhirde işbu dürre
2005. Şadef zāhir menzilesindedür bil
Dür içinde ma‘nī-durur naẓar kıl
2006. Añla imdi ana raḥminde evlād
Toğmayınca vérilmez pes aña ad
2007. Şüreti kabīḥ mi ḥüb mı olısar
Ana baṭnında bilinmez n’olısar
2008. Eger kabīḥ ise kabīḥ toğısar
Şüreti ḥüb ise pes ḥüb olısar
2009. Müzekker mi mü’enneş mi toğısar
Diri mi yoḥsa ölü mi olısar
2010. Daḥı gözlü mi gözsüz midür anda
Elsiz ayaksız mı toğısar bunda
- 86^a
2011. Bilinmez toğmayınca işbu ḥālet
Eger şaķī eger ehl-i sa‘ādet
2012. Toğar andan gelür işbu cihāna
Şekl ü şüret verilür işbu cāna
2013. Beñzer oğlan ataya hem anaya
Çeker aşlā ne ise aşl-ı māya
2014. Sa‘ādet ehliyse kıılır ‘ibādet
Şeķāvet ehliyse kıılır şeķāvet
2015. Şecer ne cins ise anı bitürür
Ne ise aşlı aşlına yitürür
2016. Gül ağacında yine gül bitiser
Çiçeklikde lāle sünbül bitiser
2017. Ḥurma ağacında bitiser ḥurma
Biter elma şecerinde pes elma
2018. Ki zerdālūde zerdālū bitiser
Ne ise aşlı aşlın bitiriser
2019. Tāze üzüm bitiserdür çü bāğda
Daḥı aḥlad alıc bitiser ṭağda

86^b

2020. Buğday eker-iseñ buğday bitiser
'Arpa ekseñ yine 'arpa bitiser
2021. Bögürtlen dikeninde gül biter mi
Meşe ağacında sünbül biter mi
2022. Qalanın bundan kıyās it éy ağı
Buña beñzer bunuñ emşāli dağı
2023. Meger kim aşlayalar bir ağacı
Qalem ne cinsden ise tatlu acı
2024. Bu kez ol şecer aşlından ayrılır
Ne cinse aşlandı-y-ısa anı bitürür
2025. Pes aşucı dağı bir ehil gerek
Tuta aşusı yemiş vére zeyrek
2026. Pes tutup ol şecer büyür ulalur
Ağaç yapraqlanur yemiş tonanur
2027. Mi'rācın bulıcağ zahmet çekilmez
Çoklık timar itmege hācet olmaz
2028. Virir yemişi yér hāş u 'āmı
Yücelüp bulmuş-durur pes kemāli
2029. Fidān-ise aña timar gerekdür
Şuvarup terbiyyet kıлмақ gerekdür
2030. Şu vérmezseñ kurur yemişi olmaz
Yaban otunı kesmezseñ yücelmez
2031. Zīrā fidān iken tıfil gibidür
Ol-demde timar terbiyyet gerekdür
2032. Fidān-iken āfeti katı çok-durur
'Ömrinüñ şebātı dağı yoқ-durur
2033. Diker bāğ vaқdincesi tutmaz anuñ
Kimi tutmuş iken kurur fidānuñ
2034. Cümlesine éder yeksān timarı
Kimi tutar kimi tutmaz gör anı
2035. Gel imdi maқşūd ne-durur görelüm
Aşlı nedür söz aşlına irelüm
2036. Bunlar bize hālümüzi bildürür
Añlayan bunı key 'ākil қul-durur

87^a

2037. Hâk Te‘âlâ’nuñ işi hikmet-durur
‘Ârif kullarına hep ‘ibret-durur
2038. Pes bu insân dahı irince kemâle
Ta‘lîm ü terbiyyet gerekdür insâna
2039. Kemâlin bulmayınca insân dahı
Nefs âfetinden kırtulmaz éy ağı
2040. Tıfıl iken günden güne ulañur
Rucüliyyet mertebesini bulur
2041. ‘Âkıl ü bâliğ olur ‘ağlı anuñ
Farq éder her nesne’i añlar biluñ
2042. ‘Ağl pes tahtına çıkar oturur
Her ne iş olursa ‘ağl bitürür
2043. ‘Ağl başda oturur nefis yürekde
‘Ağl görür ne olsa yérde gökde
2044. ‘Ağl nefsi Hâkğ’a iletmeğ ister
Ne emr olursa ‘ağl tutmağ ister
2045. ‘Ağl diler bu nefis kendüye uya
Ma‘şiyetden özün pâk édüp yuya
2046. Bu kez bu nefis dahı diler ‘ağl pes
Meyl édüp dünyâyâ éde heves
2047. ‘Ağl Hâkğ’a çeker bu nefis dünyâyâ
Tırışur her birisi bir sevdâyâ
2048. Bu nefis elinden ‘âcizdür bu insân
Bu nefisden şâdır olur cümle ‘işyân
2049. Pes hâl böyledür ne étmek gerek
Şeyhe nefisini teslîm étmek gerek

87^b

2050. Şeyh dahı nefse terbiyyet eyleye
Nefis varup Hâkğ’a ‘azîmet eyleye
2051. Zîrâ bu nefis dahı tıfıl gibidür
Terbiyyetde şeyh bu nefse âbîdür
2052. Bu ten nefse ana gibidür hemân
Gîdâsın nefis bu tenden alır ‘ayân

2053. Ğıdāyı çok v́erirseñ ğālib olur
Ḳuvveti tutar dūnyāya t̄alib olur
2054. Rūhuñ üzerine ğālib olur ol
Zebūn olur bulmaz rūḥ Sūbhān'a yol
2055. Nefs şaķı olur urup tutmaķ diler
Hevā heves yolına gétmek diler
2056. Meger bir şeyḥe teslīm éde anı
Terbiyyet édüp kıla nefsi fānı
2057. Ğıdāsını kese nefsūñ bu tenden
Ḳurtara cānı bu nefsūñ elinden
2058. Beden zūlmātından ḳurtara anı
Nefs-i muṭme'inne ola maķāmı
2059. Bu kez nefs tıfl-iken b́üyür yücelür
Bulūġiyyet mertebesini bulur
2060. Nefs rūḥa yār olur rūḥ ḳuvvet tutar
İkilikden geḫüp birlige yiter
2061. Rūḥ sultān olur işbu bedende
Yürür ḫükmi anuñ bu cān u tende
2062. Rūḥ izāfı olup bulur kemāli
Bu sırra érişen bulur me'āli
- 88^a
2063. Eger cān dimāġına işbu zevķden
Ṭadurduñ ise t̄oyduñ bu ḫaberdan
2064. Gel berü ḫaķıķate ér éy kişi
Zāhirde ḳalup étmegil şavaşı
2065. Her a'mālūñ sırrına çün éresin
Zāhirile sırrile 'amel ḳılasın
2066. Bu taķlīde ḳalmayıġör éy kişi
Taķlīd-ile bitmez kimsenūñ işi
2067. Bir 'amelūñ bāṭını bulunmaya
Cānsız ten gibi i'tibār olmaya
2068. 'Acebdür zāhirde ḳalduñ gelmedūñ
Sırr-ı bāṭından ḫaberdār olmadūñ
2069. Ṭalebūñ ne ise Ḥaķ v́erir anı
Zūlm yokdur şaķın ḳılma ġümānı

2070. Feyyāz muṭlaḳ-durur cāyiz degildür
 Hikmetinden su'āl cāyiz degildür
2071. Taleb éderseñ zātını Sübhān'ün
 Virir maḳşūdumı luṭfi çok anuñ
2072. **Men talebenī vecedenī**
Men talebe ğayrī lem tecidnī²¹⁸
2073. Dilerseñ dār-ı 'uḳbāyı vérir hem
 Anı iste Hudā'dan budur ehem

Ḳāle'llāhu Teā'lā: "Men kāne yurīdü ḥarṣe'l-āḫireti nezid lehū fi ḥarṣih ve men kāne yurīdü ḥarṣe'd-dünyā nü'tihī minhā, ve-mālehū fi'l-āḫireti min-naşīb."²¹⁹

88^b

2074. Eger dünyā dilerseñ de vérür Haḳ
 Maḥrüm ḳalursın 'uḳbādan éy aḥmaḳ
2075. Dileme dünyāyı terk ét fāriğ ol
 Yüce Sübhān'a bulasın toğrı yol
2076. Her ḥaḳīḳat n'isterse anı vérür
 Ḳullarına ol toğrı yol gösterür
2077. Gel imdi nefsüñe eyle bahāne
 Seni aldar baḳup naḳş-ı cihāne
2078. Seni dünyā-y-ile aldamaḳ ister
 Nefs dünyāya meyyāldür anı ister
2079. Dünyā zīnetiyle seni aldatur
 Aldanma gel iḥtiyāruñ eldedür
2080. Sa'y édersiñ dün ü gün fānī dünyāya
 İḥtiyār édüp şalmazsın ferdāya
2081. Āḫiret işin ferdāya şalarsın
 Dürlü 'özr i bahāneler édersin
2082. Mürīd-i āḫiret ol gel éy kişi
 Seni almasun bu dünyā teşvīşi
2083. Luṭf ét mürīd-i āḫiret olavuz
 Sen yüce Sübhān'ı anda bulavuz

²¹⁸ Kudsi Hadis: "Beni talep eden bulur; benden başkasını talep eden ise beni bulamaz."

²¹⁹ "Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun âhirette bir nasibi olmaz." Şûrâ (42/20)

2084. ‘İnāyet kıl hidāyet kıl İlahī
Bursevī géce gündüz éder āhı

Bu bāb şark mālikinüñ oğlına ğarb mālikinüñ kızını nikāh olduĝın beyān éder

2085. Yine ‘ibret kitābına kıl nazār
Ħaĝ gör anda pes ne ĥikmetler yazar
2086. Sultān-ı Şark’uñ oğlından ol āgāh
Ġarb şāhınuñ kızını kıldı nikāh
- 89^a
2087. Sultān-ı Şark’uñ oğlı yā nedür
Ġarb şāhınuñ kızını pes kandedür
2088. Nedür sultān-ı şark hem sultān-ı ğarb
Ṭālib-iseñ bu sırrı eyle taleb
2089. Nedür añla bunlaruñ izdivācı
Ne sırdur birbiriyle imtizācı
2090. Nedür maĝşūd olan bu izdivācdan
Veled zāhir ola bu imtizācdan
2091. Ħaĝĝ’ı birleyüp dün ü gün zıkr éderler
‘Azm eyleyüp Ħaĝ’dan yaña giderler
2092. ‘Āĝil-iseñ bundan ‘ibret alasın
Bunuñ sırrı-y-ıla ‘amel kılasın
2093. Zāhirde véirler bir kızını ere
Maĝşūd oldur andan veled getüre
2094. Teslīm olursa ere zāhir olur
Olmaz-ise veleden maĝrūm qalır
2095. Ħaĝĝate racül bir şeyĥ-i kāmīl
Ki sultān oğlına bu-durur şāmīl
2096. Ṭālib ğarb mālīkī kızını gibidür
Ħaĝĝatde mālīk-i ğarb ābīdür
2097. Biri şarkī-durur toĝar cihāna
Biri ğarbī-durur sebab-i cism i cāna
2098. Eger teslīm olursa birbirine
Ġalb-i veled zāhir olup sırrına
- 89^b
2099. Ħaĝĝ’a dün ü gün tesbīĥ tehlīl éde
Göñli Ħaĝ’dan yaña ‘azm édüp gide

2100. Géce gündüz işleri t̄ā‘at ola
H̄aqq’a t̄ālib olup ‘ibādet kıla
2101. Eger bir kāmile tuş olmaz-ise
Özüni aña teslīm kılmaz-ise
2102. Veled-i kalb pes andan zāhir olmaz
Göñül dağı varup maqşūdın bulmaz
2103. Bu yolda saña bir kāmil gerekdür
Mürīd dağı H̄aqq’a t̄ālib gerekdür
2104. Degme kişi erlik lāfın uramaz
Velīlerüñ menziline iremez
2105. Gör zāhirde herkes erlik édemez
Erlik tohmı yoq veled getüremez
2106. Veled zuhūr étmez andan ne sırdur
Böyle olan racül ‘avrat gibidür
2107. Rücūliyyet mertebesi bulunmaz
Erenler beyninde ol er şayılmaz
2108. Nice mü’enneş dağı var zāhirde
Veled getüremez dünyāda ol da
2109. Er n’eylesün ‘avratın bulmayınca
Pes ‘avratuñ evlādı olmayınca
2110. ‘Avrat dağı n’itsün erin bulmaya
Teslīm olsa da evlādı olmaya
2111. Ricāl de vardur böyle hem nisā da
Maḥrūm olup yirinürler dünyāda
- 90^a
2112. Bu sözden maqşūd nedür pes görelüm
Bu aḥvālüñ sırrına pes irelüm
2113. H̄aqq̄atde erler érenler-durur
‘Avrat dağı teslīm olanlar-durur
2114. Bu yolda dağı kāmil er gerekdür
Mürīde feyz ḥāşıl olmaq gerekdür
2115. T̄ālibüñ kalbine tohm-ı ma‘ānī
Şaçup bite nice dürlü ma‘ānī
2116. Kalb-i veled zāhir ola t̄ālibden
Toğup āzād ola bu nefis elinden

2117. Eger bir kāmile tuş olmaz-ise
Özüni aña teslīm kılmaz-ise
2118. alb-i veled pes andan zāhir olmaz
Göñül dahı varup maşūdın bulmaz
2119. Mürīd dahı şeyhe teslīm gerekdür
Aña terbiyyet hem ta‘līm gerekdür
2120. Eger teslīm olmaz-ise birine
Veled-i alb hāşıl olmaz yerine
2121. Mürīd n’itsün bir ehil bulmayınca
Mürşid n’etsün bir alib olmayınca
2122. alibe bir şeyh-i kāmil gerekdür
Mürīd dahı teslīm-i ‘āmil gerekdür
2123. ‘Azīzler demişler pes kāmil oldur
Anuñ kemāline işbu delīldür
2124. Bu şeyhlik şol kimseye lāyık-durur
Anuñ göñli ğafletden ayık-durur
- 90^b
2125. Ola dört mürīdi bu şeyhuñ ‘ayān
āf aġınuñ arafında bī-gümān
2126. Cümlesinüñ ola ‘ömri hātıme
‘Azrā’il gele anlaruñ atına
2127. Pes gele anlaruñ cānın almaġa
Şeytān da ĩmānlarına aşd ılmaġa
2128. Mürşīd olan bunlardan tahlīş éde
Meger anı ol hāşlar hāşı éde
2129. Bir nefesde cümlesine érişe
Mürşīd olan ādir ola bu işe
2130. Buña ādir evliyā-yı kirāmdur
adir olmazsa seccāde arāmdur
2131. Aña seccādede oturma olmaz
Kimse andan çok maşūdun bulamaz
2132. urı da‘vī-durur pes anuñ işi
Da‘vī-y-ile bitmez kimsenüñ işi
2133. Pes da‘vī ma‘nī-y-ile bir gerekdür
N’eylerler boş şadefi dür gerekdür

91^a

2134. Ma'nî ola anda da'vî görünmez
Da'vî-y-ile ma'nîye erişilmez
2135. Kaçan kişi getürse müşk-ü lafîf
Koğusından toyar ehl-i ma'ârif
2136. Ne koğusun müşk olmaya kişide
Müşküm vardur dërse sözün kim eşide
2137. 'Aceb sözdür bu temşîl añlayana
Añlayup söz ma'nîsinden toyanana
2138. Senüñ burnuñ koğu tuymaz tutuğdur
Ki cân burnı açuğ degil bitüpdür
2139. Eger bu koğudan toyardı cânuñ
Gideydi gönülden reyb i gümānuñ
2140. Müşki olan koğusundan bellüdür
Ma'rifeti olan şâf gönüllüdür
2141. 'Ākil olana bu söz ma'nî yiter
Tālibüñ kalbinde çoğ ma'nî biter
2142. Pes bu yolda tālibe kāmil gerek
Sa'y-i bātıll olmaya gidüp emek
2143. Mertebe-i rücūliyyetde ola
Ki tālib Hakk'a anuñla yol bula
2144. Añla rücūliyyet nedür demişler
Tālib-i Hakk'a bunı bildürmişler
2145. Tā ki tālibler eşidüp bileler
Bir kāmili bulup teslīm olalar
2146. Bir kişi milk i melekūtı tamām
Seyr édüp cümlesine başa kadem
2147. Vākıf olsa kendünüñ esrārına
Dağı özinüñ geçen esrārına
2148. Cümle halkuñ zāhirine sırrına
Muttālî' ola olsa kamu esrārına
2149. Hakk'ıñ 'ibretlerine kılsa nazār
Cümlesinüñ sırrından alsa haber
2150. Dağı ol velî-i kāmil degildür
Rücūliyyetde ol şāmil degildür

91^b

2151. Tarīkatde tıfıl gibidür hemān
İrşādı dürüst degildür pes ‘ayān
2152. Velī-’i kāmīl oldur kim bunları
Geçmiş ola cümle işbu halleri
2153. Anuñ ‘ilmi ola zāt-ı İlähî
Añlaya zāt-ı şıfâtı penâhî
2154. Pes bu ‘ilmüñ nihāyeti yok-durur
Bu ‘ilm Hakk’ı bilmege mevķüf-durur
2155. Bu ‘ilm ‘ilm-izāt ‘ilm-i şıfâtdur
Ėayriye dërler ‘ilm-i meknünâtdur
2156. Bu bir kaçre gibidür bahre nisbet
Anuñ zātına yokdur pes hadd ü ‘ad
2157. Bu ma’niden alduñ-ise bir haber
Sen daħı bul bir kāmīl ehl-i nazār
2158. Hakk’a pes anuñ-ıla yol bulasın
Hakk’uñ zātun şıfâtın añlayasın
2159. Tālīb-iseñ bir ehle tuş olasın
Sa’y eyleyüp maķşüduñı bulasın
2160. Şaķın bir nâ-ehle tuş olmayasın
Sergerdān olup yolda kalmayasın
2161. Toğrı yoldur bu yol Hakk’a gidene
Hak’dan hidāyettür sülük édene
2162. Beyān itdüm saña bir ehl-i hāli
Teslīm ol n’eylersin bu ehl-i kālī
2163. Kāl-ile irilmez pes hāl erekdür
Sırrı bilmege ehl-i hāl gerekdür

92^a

2164. Niceler söylediler çok kelāmı
Dil-ile bulmaz hıç kimse selāmı
2165. Bu yolda niceler cān baş vërdiler
Andan murād-ı maķşüda érdiler
2166. Sen bu yola cān u başuñ vërmedüñ
Anuñ-içün maķşüduña érmedüñ

2167. Kırı lāf-ile maşlahat biter mi
Kişi maṭlūb ı maḳşūda yiter mi
2168. Gerekdür cān u başuña ḳayasın
Meşāyiḫ sırrından ḥaber ṭuyasın
2169. Ḳurtulmadın nefsüñ mekri elinden
Ḥaber almak dilersin ‘aşḳ dilinden
2170. Bir mürşide varmağa ‘ār édersin
N’içün dost yolundan firār édersin
2171. Nefsüñ seni Ḥaḳ’dan ayırmaḳ diler
Ḥaberüñ yoḳ bu nefis cāna ḳaşd éder
2172. Ḳomaz cānı ‘azm eyleye cānāna
Muṭī’ olasın pes emr-i Sübhān’a
2173. İlähī nefis elinden eyle āzād
Bursevī’nüñ maḳşūdı sen ol bizzāt

Bu bāb nār-ı ‘aşḳa yanmanuñ fażīletin beyān éder

2174. Yine ‘ibret kitābına baḳalum
Atup nefsi nār-ı ‘aşḳa yaḳalum
2175. Yanmaḳ gerek bugün ‘aşḳuñ nārına
Yanmayan gire cehennem nārına
- 92^b
2176. Yana yana kızıl ḳor olmaḳ gerek
Yana yana şāfī nūr olmaḳ gerek
2177. Odunuñ otdan naşībi pes ‘ayān
Hemān yandığı ḳadardur bī-gümān
2178. Cümlesi yanarsa kızıl ḳor olur
Zıyā vérür ol içi nūr olur
2179. Bir odun yanmasa başdan ayağa
Duḫānı kesilmez tüter ocağa
2180. Dütüninden ev içi is pās olur
Geydüğüñ aḳ ṭon ḳara pelās olur
2181. ‘Āḳil olan pes bundan ‘ibret alur
Ġāfil işbu ma’niden maḥrūm ḳalur
2182. Vücūduñ odunun gel yaḳ kül olsun
Yanup ‘aşḳ nārına şāfī nūr olsun

2183. Kalmaya gide kesile duḥānı
Vücūduñ maḥv olup pes ola fānī
2184. Yanmayınca kesilmez pes duḥānı
‘Aklı kalbi qaradur pes dumanı
2185. Qararur ḥāne-i kalbūñ pes ‘ayān
Anı pāk étmek dilerseñ durma yan
2186. Yanmağ-ile kalblerin pāk etdiler
Yanmağ-ile Ḥaqq’ı idrāk étdiler
2187. Yanmağ-ile buldı Ḥaqq’ı bulanlar
Yanmağ-ile érđi Ḥaqq’a érenler
2188. Yanmağ-ile érdiler hep kemāle
Tebdīl eylediler kālī bu ḥāle

93^a

2189. Yanmağ-ile göründi envār-ı Ḥaqq
Yanmağ-ile bilindi esrār-ı Ḥaqq
2190. Yanmağ-ile buldı nefis iṭmīnān
Yanmağ-ile bulur nefis yarın cinān
2191. Yanmağ-ile geçdiler bu dünyādan
Ḥaber aldılar pes dār-ı ‘uqbādan
2192. Yanmağ-ile kamu puḥte oldılar
Yanmağ-ile kāmīl insān oldılar
2193. Ṭālib-iseñ yan bu ‘aşkuñ nārına
Yanan kişi érđi vaşl-ı yārine
2194. Yan od gibi koḳuñ çıksun cihāna
Koḳup şafā véresin cism i cāna
2195. Yanmayınca çıkmaz oduñ koḳusu
Misk i ‘anber gibi koḳar eyüsi
2196. Pādişāhlar ḥuzūrında yanısar
Pādişāh qanda maḳbūl olısar
2197. Ḥaqq qatında yan ki maḳbūl olasın
Buy-ı vaşluñ koḳusını tıyasın

Bu bāb mīzān terāzū aḥvālin beyān éder

2198. Yine gönül diler esrār-ı ma‘nī
Ol dilden eşide bu gönül sem‘i

93^b

2199. Cān gözi göre pes ‘ibretnümāsın
Göñül dağı uçura cān hümāsın
2200. Uçup şikārını alup getüre
Bu göñüle nice ma‘nī bitüre
2201. Göñül dile dağı getüre anı
‘Āşıkuñ zevk éde eşidüp cānı
2202. Pes bu sözden maqşūd nedür görelüm
Çalb lisānından pes haber vérelüm
2203. Aña gel ne-durur terāzū mīzān
Bizi yarın vezn eyleye ol Vezzān
2204. Biri bunda biri anda mīzānuñ
Bundağı mīzān mīşālīdür anuñ
2205. Bu mīzānuñ iki keffesi vardur
Velīkin bunuñ keffeleri dardur
2206. Ol mīzānuñ da iki keffesi var
Geñdür aña yérler ü gökler şıgar
2207. Dünyāyı ‘uqbāyı cümle hep aña
Çosalar şıgardı gel inan aña
2208. Bunuñ ağırı āfāka çıkısar
Ammā yeynisi āfāta gidiser
2209. Bundağı mīzānuñ ağırı yere
İniser yeynisi çıkısar göge
2210. Anuñ ‘aksidür nażar kıl bu mīzān
Bundan ‘ibret alur pes ‘ākil insān
2211. Bunda vezn olınan dünyā kumaşı
‘Ākil olan terk éder bu ma‘āşı
2212. Anda vezn olınan ‘ilm i ‘ameldür
Bunu kesb étmek insāna maħaldür
2213. Gel imdi bunları kesb eyle bunda
Saña ‘ilm i ‘ameldür lāzım anda
- 94^a
2214. Ağır gele yarın anda mīzānuñ
Çıka ‘arşdan yuğaru pes ihsānuñ
2215. Eger ‘ilm i ‘amel kesb étmedüñse
Velīler izine pes gitmedüñse

2216. Gele yeyni mīzānuñ anda yarın
Korkudur göresin cehennem nārın
2217. Bu söz Kur'an-ile şābit olmuştur
Mü'min olan şıdık-ile inanmıştır

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "Fe'emmā-men-seḳulet mevāzīnühū fe huve fī-'iṣet^m rāziyeh ve'emmā-men-ḥaffet mevāzīnühū fe'ümmühū hāviyeh ve mā edrā kemā hiyeh nār^m ḥāmiyeh."²²⁰

2218. Gel imdi rüz ı şeb eyle 'ibādet
Hak emrine eyle dā'im itā'at
2219. Mīzānuñ ağır gele yarın anda
Olasın yarın Hakk'un cinānında
2220. Yarın anda 'iṣ ü 'iṣret süresin
Cemālini görüp dostu ulaşsın

Bu bāb şems-ile māhı beyān éder

2221. Yine 'ibret kitābına bakalum
'Ummān olup şular gibi aḳalum
2222. Nazar eyle semāda āfitāba
Ne yazılmış bu sırdan bak kitāba
2223. Toğar şems-i münevver bu semāda
Cümle 'ālem bulur andan ifāde
- 94^b
2224. Ne ziyādelik var günde ne nokşān
Bir qarara ğurūbı tūlū'ı hemān
2225. Ne tarafından kılsañ nazar görünür
Cemī-'i 'ālemden seyr olunur
2226. Yakından ger ırağdan kılsañ nazar
Bir gündür 'ālemi devr édüp gezer
2227. Cümle 'āleme hep seyri érişür
Tağ u taşa berr ü bahre yetişür
2228. Āfitābuñ 'aksidür pes işbu māh
Nazar eyle bu 'ibretten ol āgāh

²²⁰ "O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur; ameli yeğni olana gelince, işte onun anası (yeri, yurdu) Hāviye (kızgın ateş)'dir." Kāri'â (101/6-9)

2229. Āfitāba āyinedür éy aḥı
Nūrı māhdan almışdur éy aḥı
2230. Naẓar kıl bu ‘āleme ol māha beñzer
Gāh artar gāh eksilür şekli düzer
2231. Şems-ile māh devr éderler semāda
Cümle bunlar ‘ibret-durur ‘ibāda
2232. Şemsde ziyādelik noḡşān yoḡ-durur
‘İbret göziyle baḡ ne ḥikmet-durur
2233. Māha baḡsañ evvel hilāl görünür
Günden güne artar éy şāh bedr olur²²¹
2234. Āḥir gün günden ḥatm olup gidiser
Şoñra bir māh daḥı zuḥūr ediser
2235. Bil on iki aydur böyle devr éder
Biri gidüp birisi zuḥūr éder
2236. Yine toḡan anuñ mişlidür hemān
Cümlesi bir māhdur añla pes ‘ayān
- 95^a
2237. Cümlesi bir māhdur ismi muḥtelif
Her bir isminden murād var éy ‘ārīf
2238. Bu māh şemsüñ āyinesidür ‘ayān
Āyine nice şüret gösterür pes hemān
2239. Nice muḥtelif şüretler görünür
Biñ mir’āta baḡsañ bir yüz görünür
2240. Cümlesinüñ adı bir āyinedür
Ba‘zı siyah ba‘zı şāfī gösterür
2241. İki māh bir yerde hergiz cem‘ olmaz
İki āyine daḥı bir yere gelmez
2242. ‘Acebdür ḥikmet işbu añlayana
Daḥı hem söz ma‘nāsinden tıyana
2243. Naẓar eyle māha beñzer bu insān
İsmi birdür degildür cümle yeksān
2244. Kiminüñ fazlı ziyāde māh gibi
Zāhirde çoḡ faẓīletlü ay gibi

²²¹ İy şāh bedr olur: Yazmada bedr olur éy şāh.

95^b

2245. Kimi ‘ālim kimisi cāhil anuñ
Kimi ‘āqil kimisi ġāfil anuñ
2246. Kimi kāmīl kimi nāqı̄şdur anuñ
Kimi fāzıl kimi zālīmdür anuñ
2247. Bir qarara degildür işbu insān
Nitekim māhda dağı vardur noqşān
2248. Gāh terfī gāh tenezzül édiser
Māh gibi artup gāhī eksiliser
2249. Pes bu insān dağı toğar anadan
Gelür bu fenāya milk-i beğādan
2250. Ża‘īf ü hem naḥīf şankim hilāldür
Bağsañ māha beñzer ‘aceb mişāldür
2251. Tıfl-iken günden güne büyür ulalur
Andan soñra ‘āqil ü bāliğ olur
2252. Qırq yaşa varınca bulur kemāli
Münevver müşekkel olur cemāli
2253. Şanasın büyüdi bedr oldı çün ay
Qamu böyle-durur pes yoğsul u bāy
2254. Dağı kırq yaşın geçince bu insān
Ża‘f érüp ‘ömri eksilür nā-gihān
2255. Yigitlik gider andan pīrlık érer
Beden za‘īf olur dirligi gider
2256. Bedr ay gibiyken döner hilāle
Gider revnağı bozılır cemāle
2257. Āḥir ecel yēli eser kafadan
Vücūdı maḥv olur gider fenādan
2258. Şankim bu cihāna hergiz gelmedi
Varlığı yoqluğı hiç belürmedi
2259. Meger kim bir ḥayāl imiş bu dünyā
Yok yérlerde kıldı ‘ömrünü ifnā
2260. Güneş dağı bu tende cān gibidür
Ten fānī olıcağ aşlına gider
2261. Cāna zevāl irmez gider aşlına
Mü’ebbed cān gider ol dost vaşlına

96^a

2262. Bu cismüñ pes cān-iledür kıyāmı
Cānsız beden ‘aceb kā’im dura mı
2263. Bu şüret-i zāhirüñ daḥı ma‘nī
Bundan fehm ét cān gibidür ya‘nī
2264. Zāhirüñ de ma‘nī-y-iledür kıyāmı
Zāhirde қalan bu sırrı tuya mı
2265. Bu şüret ma‘nīnüñ āyinesidür
Bu şüret āyinesi ma‘nī yüzidür
2266. Bu āyine ma‘nī yüzün gösterür
Zāhir-i şüret yüzünü gösterür
2267. Çünkü bildüñ bu şüret āyinedür
Bu şüretten görinen yüz ma‘nīdür
2268. Cān güneşinüñ daḥı āyinesi
Bu şüretten-durur anuñ ziyāası
2269. Cān güneş gibidür māh gibi beden
Érer cān güneşine ziyā tenden
2270. Beden zīrā bu cānuñ aletidür
Ziyāası cānuñ cismüñ tā‘atidür
2271. Beden éde Ḥaqq’a tā‘at ‘ibādet
Nūrı ziyā vérür cāna be-gāyet
2272. Ten ‘āşī ola cān yüzi kararur
Muṭī‘ olmayınca nice aḡarur
2273. Bu şems kim zāhirde toḡar tolinur
Mü’ekkel melekler var emr olunur
2274. Bu şemse emr olur toḡar cihāna
Ziyā vérür қamu cism-ile cāna
2275. Mü’ekkel melekler varup görürler
Pes şemsüñ yüzine nazar қılurlar

96^b

2276. Görürler şems yüzi çünkim қararmış
Ziyāası қalmamış zulmet қaplamış
2277. Gündüz ‘āşīlerüñ cürmi günāhı
Қarardur gün yüzün pes gāhī gāhī
2278. Ḥudā meleklerle çün emr eyleye
Varuñ şems yüzün cilā idüñ diye

2279. ‘Ābidlerüñ ‘ibādeti nūriyle
Günüñ yüzün cilā idüñ denile
2280. Analaruñ nūriyla şems cilā bulur
Münevver olup şems toğar tolinur
2281. ‘Aceb sırlar-durur ma‘nī tıyana
Cān gözünü açup Hakk’a uyana
2282. ‘Ayān itdüm saña bu gizlü rāzı
Dün i gün édesin Hakk’a niyāzı
2283. Ki bunlardan sen de ‘ibret alasın
Bu sırr-ile sen de ‘amel kılasın
2284. Hakk saña gör ne ‘ibretler gösterür
Ne gözünü görür ne sem‘uña girir
2285. Hakk sözi eşidüp kabül étmezsin
Şeyh-i kāmil bulup teslīm olmazsın
2286. Bir gün bu ‘ömrüñ güneşi tolinur
Ten aşlı hākdur hāke red olunur
2287. ‘Aceb ne olısar ol-demde hālüñ
‘Ākıbet neye eriserdür yoluñ
2288. Uyar bu gafletden bizi İlahī
Çün sensin cümle pādişāhı

97^a

2289. Bursevī bī-çāre kemter kuluña
Refikim ol gidem vuşlat yolına

Bu bāb bal arusını beyān éder

2290. Yine ‘ibret kıtābına nazār kııl
Bu sırdan maqşūd nedür fehm édüp bil
2291. Koğan arusı nedür bal kıandan
Haber alduñ mı ‘aceb işbu fenden
2292. Çiçekden mi şudan mı balı anuñ
Bu sırrı añla kim zevk éde cānuñ
2293. Eşek arusını gör bal yapamaz
Gömeç éder velikin bal koyamaz
2294. Bal arusına eydür ben dağı bil
Sencileyin bir aruyam nazār kııl

97^b

2295. Senden daħı yüce add ü āmetüm
Benüm senden nedür dērsin hācetüm
2296. Bal arusından yüce görür özin
Pes gör işbāt édebilür mi sözin
2297. Yine bal arusı eydür bileyim
Sözün gerçek ise bal yap göreyim
2298. Ma‘rifetün var-ise pes görsünler
‘Ām ı hāş baluñdan alup yesünler
2299. Gider varur bal arusına ğayret
Sa‘y éder kim bal yapa aña nisbet
2300. Tağdan yaban çiçeklerin düşürür
Aruları hep başına üşürür
2301. oğan ister gömeç yapaydı anda
Bal arusı omaz alur yabanda
2302. Girmek ister omaz arular anı
Üşerler başına bulmaz imkânı
2303. Diler bunlaruñ balından alaydı
Ben yapdum diyüben da‘vī ılaydı
2304. Görür olmaz omaz arular anı
Gider bir gizlü yér tenhā tenhā arayı
2305. Bal yapmağ ister gör ol bī-nevāyı
Tıoyura anuñla yoğsul u bayı
2306. Gömeç yapar velīkin bal oyamaz
Bal yapmanuñ aħvālını tıuyamaz
2307. Bu kez bal arusına pes uyamaz
Hācīl olur bu kez nesne deyemez
2308. Tıutar dilin uzatmaz hīç ayağın
Dīvār oğıkları éder tıurağın
2309. anda bulsalar gömecin bozarlar
Balı yoğdur kendün daħı ovarlar
2310. Bozuldı gömeci de gitdi elden
Bir urı lāf urmuş hemān dilinden
2311. Bu kez bal arusı dér anı baluñ
avlüñe uymadı bu kez fi‘ālün

2312. Ki benden özüñi yüce görürdüñ
Bal yaparam diyü da‘vî kıldurduñ
2313. Bu kez başın kaldurup söyleyemez
Balum vardur diyüp da‘vî kılamaz
2314. ‘Aceb temşıldür işbu añlayana
Gör ne ‘ibretdür ma‘niden tıyana
2315. ‘Ākıl-iseñ bundan ‘ibret alasin
Bunuñ sırrı nedür pes añlayasin

98^a

Bu bāb āb-1 hayāt kıandadır anı beyān éder

2316. Gel içelüm bugün āb-1 hayātı
Ki rûhumuz bula dā’im hayātı
2317. Haber vérdüm kitābuñ evvelinde
Hızır ile varılır ol Hızır elinde
2318. Éşitdüñ mi dédüm kıandaymış ol
Pes Hızır ile aña çok buldılar yol
2319. Kıaranulu kıandan ötedür yol aña
Geçmeyince irilmez andan yaña
2320. Kıandadır ol āb-1 hayvān kıandadır
Uza kıandan arama yine sendedür
2321. Bu sırdan tıyduñ-ise tahkıķ haber
Denilür saña ‘arif ehl-i nazār
2322. ‘Ārifüñ sözleri iki yüzlüdür
Tıyarlar bu remzi anlar gözlüdür
2323. Nazār kıılsañ gerçi bir kıatre insān
Kıatrede nihān olmış baır-i ‘ummān
2324. Kıatreye ‘ibret-ile ba kıasañ hemān
Nice deryālar görürsin pes ‘ayān
2325. Zerreye da kıılasın pes nazār
Nice şems-i münîr görünür hezār

98^b

2326. Da kıı bir dāneden pes yüz biñ dāne
Ġıdā hāşıll olur bu cism i cāna
2327. Şüretde kıçi şanursın bir dāne
Bu ‘ālemden büyük şığmaz cihāna

2328. Nazar kıl kaṭrede ‘ummān gizlidür
Zerrede hem şems-i tābān gizlidür

Bu bāb aḥvāl-i kıyāmeti beyān éder

2329. Yine ‘ibret kitābına nazar kıl
Gözün aç baḡ bunda murād nedür bil

2330. Qanı ol simrüg-u anḡa kūh-ı kâf
Yédi ṡamu sekiz uçmaḡ hem a‘râf

2331. Qanı yā meşriḡ u maḡrib pes qanı
Yédi iqlīm ü dört kūşe pes qanı

2332. Gel berü gör bunlar qandadır qanda
Yabanda arama sendedür sende

2333. Uyar bu ḡāb-ı ḡafletden gözünü
Senün bir gün uyarurlar özüni

2334. Ne vaḡtin kim qopa işbu kıyāmet
Uyanursın bu uyḡudan temāmet

2335. Meger kim bunda sen uyur imişsin
Uyanıcaḡ n’olur ḡālün görürsin

2336. Bu uyḡuda görür idi bu cānuñ
Mişālidir qamusı ol cihānuñ

2337. Ne kim görür iseñ düşde pes andan
Saña qaşni dadurmaḡdur cināndan

99^a

2338. Bu uyḡudan bunda sen uyanmaduñ
Gördüḡün aḡvālden āḡāh olmaduñ

2339. Gözüñden ref^ç olunca işbu cihān
Görinür ol cihān gözüñe ‘ayān

2340. Göresin ölümde nice olur ḡālün
Görüñe gözüñe cümle fi‘ālün

2341. ‘İnāyet kıl hidāyet kıl İlāhī
Bulalum pes ḡazretüñe ṡoḡrı rāhı

Bu bāb Mūsā kažiyyesin beyān éder

2342. Gel éy ‘āşık haber vérem saña ‘ilm-i ledünden²²²
Cem‘ édüp gülleri dérem haber vérem tecellīden
2343. Dédi Mūsā’ya ol āgāh hiṭāb-ı innī ena’llāh
Şecerden tecellī ol şāh kıldı édüp tesellīden
2344. Éşidicek hiṭābını dédi Mūsā pes erinī
Haḫ buyurđı len-terānī dédi geç bu temennīden
2345. Ki varlık tağını fānī kılmaduñ görmezsın beni
Pes imtiḫān édem seni édem tağa tecellīden
2346. Édicek Mūsā çün heves tecellī kıldı tağa pes
Bīhūş oldı ‘aql-ile nefes geçdi Mūsā çün kendünden
2347. Eridi maḫv oldı ol tağ özünden eyledi ifrāğ
Dédi Mūsā vücūdı şağ-iken érmez tecellīden
2348. Bu sözden olduñ mı āgāh ‘aceb aña kim bula rāh
Géce gündüz eylegil āh luṭf ére Haḫ Te‘ālā’dan

99^b

2349. Yaḫalar çāk édüp ağla derd-ile yüregüñ tağla
Cem‘ ét gönül Haḫḫ’a bāğla ére feyiz İlahīden
2350. Kıla pes derdüñe çāre aldanmayasın ağıyāre
Éresin ol vaşl-ı yāre içüp āb-ı zülālinden
2351. Gel éy ‘āşık haber vérdüm cem‘ édüp dürleri derdüm
Bursevī’nüñ sözün gördüñ degildür kı̇l ü kı̇aliden
2352. Er-iseñ taşra çık evden ‘ibret al her gördüğüñden
Toğa sırrı bu gönülde éde ilhām kemālinden
2353. Nisāya yaraşur evde oturmaḫ pes dün i günde
Hiçāb olmaz erenlerde érer vech-i cemālinden
2354. Ki ‘avrat er görse kaçır yüzün örter sırrın açar
Pes n’eylesün olur nāçār hemān erden hiçābından
2355. Ne bilsün bu sırrı nāşī²²³
Baḫar ‘Āriflere nāşī
2356. Dost yolına vérmez başı
Geçmez nāmūs ı ‘ārından

²²² Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün’dür. Nazım şekli: kaside.

²²³ Mesneviye dönüldü. Ölçü: 8’li hece.

Ebyāt li'l-müellifi'l-faķır

2357. Gel berü añla ma'ārif sırrını
Çıkarma ķalbünden Őaķın dürrünü

100^a

2358. 'Ayān itme Őaķın rāz-ı nihānı
Dost yoluna terk ét baş u cānuñı

2359. Faħr-i 'ālem eşit kim ne buyurdı
Ķalb-i mü'min 'arş-ı raħmāndır dédi

Ķāle'n-nebiyyü:

2360. "Ķalbü'l-mü'minü beytu'llāh
Ķalbü'l-mü'mini 'arşu'llāh"²²⁴

2361. Dédiler ķalbe çünkim ķalb-i insān
Aña daħı dédiler 'arş-ı raħmān

2362. İkisine daħı 'arş dédi raħmān
Bu ad-ile ikisini de añdı Sübhān

2363. Bu ķalbe nisbeti anuñ nedür bil
Bu ma'nī neyi gösterür naŐar ķıl

2364. Bu merkez düşmişdür 'arş-ı raħmān
Merkezdür ũutar her Şey'i 'ayān

Bu bāb yédi seyyāre beyān éder

2365. Yédi yıldız var-durur āsumānda
Yédisi daħı devr éder semāda

2366. Yédinci gökde Zuħal'dür devr éden
Altıncıda Müşteri'dür seyr éden

2367. Meriħ beşinci gökde-durur
Güneş dördüncü gökde yürür

2368. Üçüncide Zühre ikincide 'UŐarid
Ķamer Dünyā gögünde oldu vārid

2369. Bunlaruñ her biri bir işde-durur
Gökyüzünde bunlar cünbüŐdedür

²²⁴ "Ķalp Rabb'in beytidir. Müminin kalbi Allah'ın arŐıdır."

Gazzālī kalbi anlatırken bu mânāda ifade kullanmıŐtır. Sāĝānī ve Aclūnī bu rivayetin mevzu olduĝunu nakletmiŐlerdir. Bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öĝretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s.243.; Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.335.

100^b

2370. Nuḫfe erden ana raḥmine düşer
Terbiyet ilkin aña duḫul éder
2371. Şu-y-iken ol ḳana-durur hemān
Müşteri ḳan et ḳılır bī-gümān
2372. Merrīḫ gör süñükleri bitürür yıldızlar
Güneş daḫı gör anda şüret vérür
2373. Dörd ay on günlük olıcaḳ cān gelür
Taḫt ḳuruldı gör bu kez sulṫān gelür
2374. Zühre geldi ‘işret içün éy aḫı
Zühre ardınca pes ‘uṫāriddür daḫı
2375. Geldi ṫanış vérdi ‘uṫārid aña
Besler altı yıldız altı ay gör saña
2376. Çün yédinci ay toḫdı geldi ay
Gıdā vü perveriş vérdi oldı bāy
2377. Haḫ Te‘ālā ḳadir-i muṫlaḳ-durur
Līkin bu yıldızları esbāb ḳılır
2378. Göre ḫalkı Haḫ nice ĩcād ḳılır
Nitekim ana ata esbāb olur
2379. Daḫı bu yédi yıldız āsumānda
Nice ‘āmil-durur bunlar semāda
2380. Yédisi yédi isme mazḫar-durur
Naḫar eyle gün gibi aḫar-durur
2381. Zūḫal rab ismine mazḫar olupdur
‘Alīm ismi müşteri bilipdür
2382. Merrīḫuñ mazḫarıdur ism-i ḳāhir
İsm-i nūra mazḫardur şems-i zāhir

101^a

2383. Muşavver ismin zührede naḫar ḳıl
İsm-i muḫşī ‘uṫārid mazḫarı bil
2384. Mübīn ismi ḳamerde zāhir oldı
Anuñ-içün ol münevver fāḫir oldı
2385. Bu esmāları saña ḳıldum beyān
Bu gizlü rāzı çünkim ḳıldum beyān

2386. Bu esmā-y-ile kıılır bunlar ‘amel
Göñlüñe getürmegil zerre hālel
2387. Eyleyen her işi Hāḡ’dur gümān yok
Hāḡ isminde Hāḡḡ’uñ ḡudretine baḡ
2388. Ki bunlar devr éder dün gün temāmet
Ki bunlardan görinür çok ‘alāmet

Bu bāb Hāḡ Te‘ālā bu ‘ālemüñ sırrın ādemde nihān eyledügin beyān éder

2389. Gel berü ‘āḡil-iseñ eyle nazār
Bu şāni‘ şun‘unı gör nice düzer
2390. Pes evvel ḡalḡ eyledi bu ādemi
Ādem-ile ḡıldı rüşen ‘ālemi
2391. ‘Ālemüñ sırrını ādemde ḡodı
‘İbret göziyle āleme baḡuñ dédi
2392. Ne var-ise ‘ālemde ādemde var
‘İbret-ile baḡup cān gözün uyar
2393. Bu ‘ālemde şehir var sende göñül
Ḳal‘a daḡı bunda tevḡiddür degil
2394. Hıfz éden ḡalḡın ol şehirüñ ḡal‘adur
Tevḡid bu göñül şehirine ḡal‘adur

101^b

2395. Şehir ḡalḡı hep ḡal‘aya şıḡınır
Düşmandan ḡorḡup çün añā yıḡılır
2396. Nefs-i düşman daḡı ḡalbe yaḡıdur
Vesvese édüp fikrini ḡaḡıdur
2397. Girüp pes ḡal‘aya şıḡınmaḡ gerek
Zikir ḡal‘asına ḡayanmaḡ gerek
2398. Nefse ḡudret ḡobını vurmaḡ gerek
Zarb-ı zikr-ile ḡalbden ḡırmaḡ gerek
2399. Şıyup nefsüñ ‘askeri hep ḡaḡıla
Göñül şehirinden gidüp ıraḡ ola
2400. Zarb-ı zikr-ile nefsüñi ur öldür
Yol açıla diken bu yolda oldur
2401. Bu ‘ālemde var-ise şātu bāzār
Göñül şehirinde daḡı var eyle nazār

2402. Eyü yatlu bu ‘âlemde ne ki var
Kimi yârdur anuñ kimisi aġyâr
2403. Göñül şehrinde daġı vardur anlar
Kimi gökçek kimi yetlü ‘ameller
2404. Kimisi gökçegin alur metâ‘uñ
Kimisi yetlûsin getirür anuñ
2405. Eyüsi anuñ ‘aşk-ile muġabbet
Göñül Ĥaġġ-ile eyleye ünsiyet
2406. Yetlûsi fikr-i fâsid derd-i miġnet
Göñül dünyâya eyleye muġabbet
2407. Bu eger ‘âlemde var-ise aġyâr
Göñül şehrinde daġı nefsi-i emmâr

102^a

2408. Bu ‘âlemde var-ise pes fânî yâr
Göñül şehrindeki ġayy u bâķî yâr
2409. Bu ‘âlemde var-ise baġçe vü bâġ
Göñül şehrinde vardur gitme ıraġ
2410. Bu ‘âlemde var-ise dürlü ta‘âm
Göñülde ni‘met-i bâķî ve’s-selâm
2411. Bu ‘âlemde var-ise dürlü enhâr
Göñül şehrinde vardur ‘ilm-i esrâr
2412. Bu ‘âlemde var-ise gökçek libâs
Ĥalbde zühd i taġvâ ekber faġr-i nâs
2413. Bu ‘âlemde var-ise dürlü bahâr
Göñül şehrinde var nûr-ı envâr
2414. Bu ‘âlemde var-ise şems-ile mâġ
Göñül şehrinde vardur ‘ilm-i ervâġ
2415. Ĥalanın bundan ġiyâs ét sen daġı
Cümlesi göñül câmi‘dür éy aġı

Qale'llahu Teā'lā: "İnnā 'arazne'l-emānete 'ale's-semāvāti ve'l-arzı ve'l-cibāli fe-
ebeyne en-yahmilnāhā ve eşfaḳne minhā ve ḥamlaha'l-insān,İnnehū kāne zalūmen
cehūlā."²²⁵

2416. Te'āla'llāh édüp 'arz-ı emānet
Semāvāt-ı zemīn étđi ibāhet
2417. 'Arz édicek ādeme kıldı ḳabūl
Götürdi ol yüki pes oldı maḥmūl
2418. Zalūmen cehūlen adın urundı
Ne ḥikmetdür bu sırrı fehm it imdi

102^b

2419. Nazār eyle nedür gör ol emānet
Bu yer ü gök n' için kıldı ibāhet
2420. Nedür maḳşūd zemīn ü āsumāndan
N' için ibāhet kıldılar pes andan
2421. Pes ādem kim ḳabūl eyledi anı
Zalūmen cehūlen oldı çün şānı
2422. Bu vech-ile zalūm oldı aña ad
Virmez ol hergiz nefesine murād
2423. Ḥaḳīḳatde Ḥaḳḳ-ile dutdı ünsi
Cehūl oluban oldı ḡayr-i münsi
2424. Ne ḥikmetdür za'if-iken bu insān
Emānet-i 'arz eyledi ol Sübhān
2425. İbā étđi çün zemīn ü āsumān
Za'if-iken ḳabūl étđi bu insān

"Ve ḥulıḳa'l-insānu za'if^{en}."²²⁶

2426. Cümleñüñ eşrefi pes insān-durur
Anuñ eşrefi ḳalb-i insān-durur
2427. Emānet bir şerīf nesnedür anı
Getüre pes şerīf insān müdāmı
2428. Añla bu insānda olan ḥaḳīḳat
Yoḡ-idi arz u semāda bu ḳudret

²²⁵Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Ahzāb 33/72)

²²⁶"Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır." (Nisā 4/28)

2429. Götürmege ʔakat getürmediler
Anuñ-içün pes andan ibā étdiler

2430. ʔudretin insāna vérdi ol Sübhān
Emānete maħmül oldı bu insān

2431. Bu gök ehli ʔamu rūhānīlerdür
Yir ehli daħı bil cismānīlerdür

103^a

2432. Yalıñuz rūhānīler götürimez
Cismānīler de ‘aǵıl yitürimez

2433. Bu insān rūhānī cismānī oldı
Emānet yükün anuñ-içün yüklendi

2434. İki ʔuvve bir araya geldi pes
Biri rūhāniyyetdür birisi nefes

2435. Rūhānīlerde ʔuvvet-i rūhānī
Vardur anlara degil-durur cismānī

2436. Cismānīlerde pes yalıñız hemān
Cismāniyyet ʔuvveti vardur ‘ayān

2437. Pes anuñ-içün bunlar maħmül olmadı
Getürmege ʔudretleri yétmedi

2438. Gök ehlinde ʔuvvet-i rūhānī var
Yér ehlinde ʔuvvet-i cismānī var

2439. Pes insānda ikisi de bulunur
Emānete anuñ-içün maħmül olur

2440. N’içün ʔālim cāhil adın urundı
Rūh-ı cismāniyyet hicābın büründi

2441. Beden ʔulmātında ʔaldı işbu rūh
ʔalūm cehūl oldı érişmez fütūh

2442. Emānet-i ma‘rifeti unudtı
‘Anāşır bendinde rūhı bend étdi

2443. Aşl-ı ma‘rifeti unudtı bu rūh
ʔalūm cehūl oldı érişmez fütūh

2444. Ezel ma‘rifeti var-ıdı ‘ayān
‘Ālem-i cismāniyyetde unudtı hemān

103^b

2445. Emānet ʔulmete oldı muǵābil
Unudtı aşlını pes oldı cāhil

2446. Nazar kılsañ bir gözgünüñ ardına
Mükedder olur ‘aks-i şüret yine
2447. Nazar kılsañ semāda āfitāba
Togınca ‘aksin gösterür turāba
2448. Kılur rüşen ‘aksi işbu cihānı
Nitekim nūruñ ‘aksi cism-i cānı

Bu bāb anı beyān éder ki ben dérsiñ ve señ dérsiñ ben ü senden nedür murād

- I. Éşit ‘ilm-i me‘āniden²²⁷
Haber vérem saña yine
Éşidüp zevk éde cānuñ
Dérem bu dürler yine
- II. Ben sen dédigün
Haber vérem saña Hakk’dan
Hakk’uñ muṭlak varlığıdur
Aña rāci‘-durur yine
- III. Bu ben aña işāretdür
Yine andan ‘ibāretdür
Ta‘ayyün çün mu‘ayyendür
Sen aña rāci‘dür yine
- IV. Ben sen çün ‘arız olduk
Sen ben adın andan aldık
Kaçan sen ü ben kuduk
Ol dem perde gider yine

Bu bāb müsāfir neye dérler anı beyān éder ḥaḳīkatde nedür anı bildürür

- I. Yine aña me‘āniden²²⁸
Şāyed olasın ma‘nīdār
Müsāfir aña dérler kim
Ola aşlından ḥaberdār
- II. Müsāfir yol eri-durur
Özinden hem şāfī olur
Halkdan Hakk’a ‘azm kılur
Éder özinden ol firār

104^a

²²⁷ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

²²⁸ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

- III. Seyr éder nice menāzil
Olur ol insān-u kāmīl
Fenā ender fenā hāşıl
Éder fenāyı ihtiyār
- IV. Pes evvel gāyib-idüñ sen
Yine Hāḡ'dan gā'ib olsañ
Merātib ḡat' éderdüñ sen
Vaḡdetde éderdüñ ḡarār
- V. Ḳosañ bu 'aḡl-ile nefsi
Geçerdüñ 'arş-ile kürsi
Feleklerden yuḡarusı
Pes olurdı saña seyyār
- VI. Geçdüñ bunları pes ezel
Düşürdi yere lem-yezel
Ki şüret bāḡladuñ güzel
İnsānda eyledüñ ḡarār
- VII. Ma'deni nebātı geçdüñ
Ḥayvān menzilini uçduñ
Pes bunca ḡicābı geçdüñ
Ādemi ḡılduñ ihtiyār
- VIII. Maḡal olduñ cüz'üyyāte
Érişdüñ pes küllüyyāte
Daḡı irdüñ 'aḡliyyāte
Ma'ḡülāte édüp ḡarār
- IX. Olursañ 'aḡıldan āzād
'İsā gibi olursın şād
Pes érişür andan me'ād
Feth olur bu ḡamu esrār
- X. Semāvāta édüp seyrān
Çıḡup 'arşı éde cevlān
Görinür çün sırr-ı sultān
Ki Hāḡ'dan alursın aḡbār

ve lehū eyzan

- I. Gel éy ‘āşık añla rāzı²²⁹
Şürete geldi bu yazı
Söyledür ‘aql-ı şebbāzı
Açar rāzı n’édem nāgāh
- II. Nebīler gün gibi zāhir
Velīler ay gibi nāzır
Tecellī kılsa ol Qādir
Bir olısar şems-ile māh
- III. Pes vilāyet olur zāhir
Cān göñli olur řāhir
Halkdan nihān kıılır āhir
Kimseler olmaya āgāh
- IV. Vilāyet velīde nihān
Nebīde gerekdür ‘ayān
‘Ārifdür bu sırrı şuyan
Bu esrārdan olur āgāh
- V. Nebiyye olursa hem-dem
Velī olur aña maħrūm
Vilāyetde sürer ol dem
Éder āfāķda seyrenāh
- VI. Sever Hāķķ’ı olur kāni‘
Nebīye de olur bāyi‘
Tuħibbūn āyetin sāmī‘
Édüp gösterür aña rāh
- VII. Ezel uymış-ıdı aña
Döner yüzün andan yaña
Dutar etegin gör saña
Feth olur yuħbibkümü’llāh

²²⁹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

ve lehū eyzān
105^a

- I. Gel ey ‘ārif bu ma‘nīden²³⁰
Añlayuban ḥaberdār ol
Bu temşīli ögüt fehm ét
Bugün ṭālib-i esrār ol
- II. Göre zāhirde çün bādem
Şanasın kim mişl-i ādem
Ki fark-ı **bā** ile n’édem
Bu **bā**’dan gel ḥaberdār ol
- III. Ki ḥām-iken yinmez içi
Yinür ancak hemān ṭaşı
Buḥte olsa yinür içi
Bu sırra gel nazardār ol
- IV. Éderseñ bādemi puḥte
Olursa güneşde suḥte
Bu kez bādem olur tuḥfe
Olur kāmīl ḥaberdār ol
- V. Ref’ olur yüzden niḳābı
Gider özinden ḥicābı
Ṭaşra çıkar āfitābı
Ḳo nārı nūr envār olur
- VI. Eger ḥām-iken uşatsañ
Ṭaşın ḳurutmamış olsañ
İçi ḥām ḳalusar anuñ
Ne ḥikmetdür ḥaberdār ol
- VII. Çıkar ṭaşra ḳabını yar
Buḥte ḳıl içini çıkar
Ṭurşı aña degin iyi yar
Yaḳīne ér ṭalebkār ol
- VIII. Dāne çok ṭursa şecerde
Kemālin bulur şemerde
Olur kāmīl bu insān da
Sülūk étse ḥaberdār ol

²³⁰ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

105^b

- IX. Bu resme olursa sâlik
Kaṭ‘ eyler-ise mesâlik
Dânesi şemerde mâlik
Ola ol vaḳt ḥaberdâr ol
- X. Çıka yérde şecerden ol
Yemiş olmağa bula yol
Varup aşlın bulunca şol
Sa‘y eyleyüp cigerdâr ol

nev‘-i diger

- I. Gel éy ‘ârif ḥaberdâr ol²³¹
Éşit ‘ilm-i me‘âniden
Feth ola saña gizlü yol
Añla sırr-ı Sübhâniden
- II. Güneş rub‘ın semāvātuñ
Temâmet eyleye devrân
Érişür kuşluğuş vaḳti
Olur şemsüş nûrı ‘ayân
- III. Érişince istivāya
Érişür çün vaḳt-i zuhr
Érer bu sırr-ı a‘lāya
Éder ‘ulāda pes devrân
- IV. Güneş ğarba ola yaḳîn
Vaḳt-i ‘aşr érişür hemîn
Bu namāzı kılan emîn
Olur yarın cinânında
- V. Güneş tülüş étse ğarba
Érişür aḥşamuñ vaḳti
Bu namāzı kıllana
Ḥaḳ cemâlini éde iḥsân
- VI. Şalât-ı ‘aşr kıl zinhâr
Güneş tülunmadın gel var
Geçürme vaḳtini éy yâr
Olmayasın şaḳın peşmân

²³¹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün.

106^a

VII. Şems érince istivāya
Nūr olur bu kamu ‘ālem
Gider zulmet bu ‘ālemden
Pür nūr olur kamu cihān

VIII. Bu nūruñ gölgesi olmaz
Karañulık gider kalmaz
Bu sırrı nāşī añlamaz
‘Ārif tayar bilür hemān

Bu bāb mehdī-yi zamānuñ hurūcın beyān éder

- I. Éşit saña haber vérem²³²
Pes ol mehdī-yi zamāndan
Çıka ol hayru’l-ümem
Haber vérem nişānından
- II. Pes ol resūlüñ ālidür
Dağı Fāţımā oğlıdur
Ol zamānuñ ulusıdur
Kurtara halkı gümāndan
- III. Pes tuta cihānı zulmet
Tolu ola fişkı la‘net
Édiser ol vaqt ‘adālet
Emīn ola emānından
- IV. Tuya nās anuñ hūnından
Tuya sırrın fūnūnından
Bilür ‘ārif tūhūrından
Bilürler pes kemālinden
- V. Düşman ola ehl-i taqlīd
Dost olısar ehl-i taḥkīk
Uyup aña ola taḥbīk
Tayar anı lisānından
- VI. Nefsü’l-emri ol biliser
Uymayanı öldüriser
Yédi yıl beş yıl tırısar
Gidiser ol bu cihāndan

²³² Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

- VII. Yā tokuz yıl ola ‘ömri
Sa‘îşince ola vezîri
Ola her biri emîri
Cihānuñ muḳtedāsından
- VIII. Yine devr éde āsumān
Gide pes mehdî-yi zamān
Bir dürlü ola bu cihān
İne ‘Īsā āsumāndan
- IX. Açıla bāb-ı felekler
İndüre anı melekler
Ḳoltuğına ferîştehler
Girüp indüre semādan
- X. ‘Arḳa ġarḳ ola pes yūzi
Ṭama[r] gül şuyı gibi özi
‘Adālet ola yér yūzi
‘Īsā’nuñ ‘adl-i dādından
- XI. Dimişḳ’de vardur menāre
‘Īsā inüp aña vara
Baḳa pes bu rūzigāra
Ṭola ‘ālem ihsānından
- XII. ‘Īsā gökden indügi dem
‘Aşr vaḳti ola ol dem
Namāzı ḥalḳ ḳılmamış hem
Göre ḥalḳ nişānından
- XIII. Bu ḥalḳa éde imāmet
Ḥükm eyleye pes temāmet
Sözünden çıkan zalālet
Bulup çıḳa ĩmāndan
- XIV. Vilāyet anda ḥatm ola
Ḳıyāmet pes yaḳĭn gele
Cihān ‘adli ile ṭola
Utanurlar ḥayāsından
- XV. Evvel noḳta ola āḥir
Yemenden rĭḥ ola zāhir
Resūle olurdu āḥir
Ese anuñ hevāsından

XVI. Bu ‘ilme gel pes yakīn ol
Bul ‘ayne’l-yakīnde yol
Ḥaḳḳa’l-yakīn dahı maḳbūl
Ḥaber al gel vişālinden

107^a

ve lehū eyzan

2449. Açıldı yine esrār-ı elest bil²³³
Belī deyen kim idi anda éy dil
2450. Refīḳūñ kim idi geldi cihāna
Ṭarīḳūñ sırrın añla gel insāna
2451. Cān güneşin örtmiş gaflet hicābı
Unutmuşsin hisābı hem kitābı
2452. Anadan gözsüz toğana bu keḥḥāl
Gözin açmağa bulur mı hīç maḥāl
2453. Anadan şol kişi a‘mā toğıpdur
Dünyāda bu ‘aḳl-ı ma‘āşda ḳalıpdur
2454. Bu insānuñ maḳāmı pes nicedür
Geçüp bu ‘aḳl-ı nefsi bil yücedür
2455. Bir özge ḥālī vardur añla anı
Anuñla seyr éder setr i nihānı
2456. Bu od kim taşda demürde nihāndur
İçinde mi taşında mı ne ḥāldür
2457. Alup çakmağı taşā pes çıkarsın
Bir od zāhir olur anı baḳarsın
2458. Ol taşda mı demürde mi ḥaber vér
Odı çıkamaz ikisin bir yére dér
2459. Añlar-iseñ bu ḥalḳuñ noḳtası ne
Muḳābil düşmişdür Ḥaḳ noḳtası ne
2460. Ḳamu eşyāda Ḥaḳ ḥāzır-durur bil
Ḥaḳḳ’ı tesbīḥ éderler gel nazār ḳıl
2461. Cümle eşyānuñ cānı vardur ‘ayān
Cānı olanda cānān dahı nihān

²³³ Mesneviye dönüldü. Ölçü: 11’li hecedir.

107^b

2462. Bir direge tayanup pes ol resül
Huṭbe oḡurđı anda aṣl-ı uṣül
2463. Buyurđı mescid içinde sır kânı
Minber eylediler gider gümânı
2464. Direk atında ün minbere aġdı
Direk anuñ fúratinden aġladı
2465. Bāġrına baṣdı diregi ol zamân
İñildüsi kesildi gitdi hemân
2466. Ol direge buyurđı kim ol resül
Minber ola baña cennetde dér ol
2467. Direk eşidicek sevindi ol-dem
İñilemesi kesildi evindi hem
2468. Meger günlerde bir gün Mūsā daġı
Bir tenhāda ġusl éderdi éy aġı
2469. Meger bir aṣ var-ıdı anda ġāzır
Eṣbābın koyup olmuṣ-ıdı nāzır
2470. Ġusl éderken aṣ alup ṣevbin açdı
'Aṣā-y-ile Mūsā ardına düṣdi
2471. Ériṣdi aṣa ve ṣevbi ġacer dér
Ṭurđı aṣ dér ṣevbimden ġaber vér
2472. 'Aṣā-y-ile urup źarb étdi anı
Dédi vér esbābumı n'itdün anı
2473. 'Aceb ġikmetlerdür işbu uyana
Éṣidüp söz ma'nīsın añlayana
2474. ġa öteden Mūsā'ya ıldı nidāyı
Ene'llāh dér ṣecerden ba ṣadāyı

108^a

2475. Göñüldür ġāne-i dost bu bedende
Éṣit ġa nidāsınuñ gülin anda
2476. Pes n'içün dédiler bu ġalka vāṣıl
Bu sözden maṣūd ne-durur éy fāzıl
2477. ġa'uñ viṣāli bu ġalka yaıındür
Añla bu ma'nāyı açma ṣaın dur

2478. Mertebe-i vilāyetde érişse
Tıfıl-iken ‘ākıl olur aña düşse
2479. Cihān dahı bir şüretsiz ‘ademdür
Şüret-ile bu ikisi қademdür
2480. Cihānuñ cismidür bu iki yoқdan
Bu ma‘nāyı didüm ben saña çoқdan
2481. Nūra nūr dédiler pes añla n’ için
Cümle varlıқ andan göründügi-çün
2482. Deñiz mevc eyleyüp şuyını çalkar
Buğar aşığıdan yuқaru қalkar
2483. Bulut olup hevāda pes yürür ol
Emr-i Haқ қanda sürerse bulur yol
2484. Emr-i Haққ-ile iner bu zemīne
Ki rahmet olmağı-çün mü’ mine
2485. Güneş nūrı dördünci gökden iner
Düşer türābını bu yere döker
2486. Bu āb bārān-ile hem-dem olısar
Güneş şuyı bārāna қarışısar
2487. Güneş şevkı şuyı қılır pes ıssı
Gider şovukluğı tutar pes ünsi
- 108^b
2488. Haṛāret vérüp seyr eyler semāya
Heves eyler ki ol çıқа semāya
2489. Güneş şovukıyla şu қalkar hevāya
Ki yağmur oluban düşer şahrāya
2490. Hevā-y-ile şu zam olur bir yere
Sebze nebāt bitürür işbu yérde
2491. Nebāt-iken olur hayvāna gıdā
Varur hayvāndan çün insāna o da
2492. Bu dā’irede éderse teraққı
Rūḥ-ı izāfiyete érüp bulur Haққ’ı
2493. Tenezzül eyler-ise bu arada
Düşer nefs-i hayvānı pes nebāta
2494. Rūḥ-ı insānī hayvānī olur pes
Hayvānī nefs nebāta қılır heves

2495. Riyāzat édüp vérmeye ğidāsın
Eşide cān kulağı Hāḡ nidāsın
2496. Fefirrū ila'llāh dédi ol Hudā
Rūḡ-ı insāniyete eyledi nidā
2497. Terāḡḡī eyleyüp Hāḡḡ'a ḡaça ol
Rūḡ-ı ḡayvāniye étmeye nüzül
2498. Nice luḡf eylemiş insāna ol Hāḡ
Benden ğayriden baña ḡaçun dēr baḡ
2499. Hāḡ'dan geldün Hāḡḡ'a da'vet olunduñ
Ne 'aceb bu dünyā-y-ıla aldanduñ
2500. Hāḡ bu cānı aşlına da'vet éder
Hāḡḡ'a ḡālib olan cān Hāḡḡ'a gider

109^a

2501. Ḳarīb oldur ire Hāḡ'dan aña nūr
Ba'īd oldur ki pes Hāḡ'dan ola dūr
2502. Yaḡınlıḡ ırāḡlıḡ azlıḡı çoḡluḡ
Ucuzluḡ kızlıḡ vü açlıḡı ḡoḡluḡ
2503. Hep esmā-i nesebden ḡopar bunlar
Sebebden münezzeḡ Hāḡ zātı derler
2504. Gel imdi özüñi endīşe eyle
Hāḡḡānī vücūda gel şīşe eyle
2505. Şāyed anuñ rengini ḡuta şīşe
Çekiligün var-ise anuñla bişe
2506. Ḥamudan geçmek ister mü'min yarın
Fiḡān éder söyündüre dēr nārın
2507. Tez geç éy mü'min deyü feryād éder
Nūruñ nārım söyündürür hep gider

Bu bāb nāsuñ ba'zısı bu ḡarīḡatde boyun vérmédüklerini beyān éder

2508. Yine 'ibret kitābına baḡalum
'Ummān olup şular gibi aḡalum
2509. Göñül bilmek diler bu ḡālün sırrın
Nedür bu ḡikmetün ḡuya ḡuya zuḡūrın
2510. Teveccüh eyledüm Hāḡḡ'a temāmet
Ḥuya ne sırdur nedür işbu ḡālet

109^b

2511. Her ne ilhām olursa göñlüme
Beyān eyleyüp getürdüm dilüme
2512. Görürsin şimdi ekşer ba‘zı nāsı
Ḳabül olmaz Ḥaḳ katında du‘āsı
2513. Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ’a çün boyun vérmezler
Ḥaḳḳ’a da‘vet itseñ ḳabül étmezler
2514. Ḳavlen biz ṫarīḳ-i Ḥaḳ’dayuz dérler
Ṭarīḳa gir deseñ firār éderler
2515. Varup bir mürşide teslīm olmazlar
Mürşidüñ söziyle ‘amel ḳılmazlar
2516. N’içündür pes saña beyān édeyim
Bu aḥvāli pes saña bildüreyim
2517. Éşidüp sen daḥı ‘amel ḳılasın
Bir mürşid bulup yolda ḳalmayasın
2518. Añla imdi dünyāda yol ikidür
Biri düzdür biri yoḳuş gibidür
2519. Biri cennet yoludur bil anuñ
Biri ṫamu yolu gider gümānuñ
2520. Gider mü’min da’im cennet yolına
Ḳarışur ol Ḥaḳḳ’uñ ḥāş ḳullarına
2521. Fāsıḳ daḥı gider ṫamu yolına
Şağına gitmez çün gider şolına
2522. Şağa giden cennet yolına gider
Şol ṫaraf ṫamudur fāsıḳ ‘azm éder
2523. Cennet yolu şarbdur yoḳuş-durur çün
Nefs ḥaz étmez ḳaçar andan anuñ-çün
2524. Dā’im dünyā yolına gétmek ister
Seni cehenneme iletmek ister
2525. Zīrā bu nefis daḥı ḥayvān gibidür
Ḥayvān yoḳuşı sevmez düze gider

110^a

2526. Düz yoluñ baṫağı çamurı çoḳdur
Yoḳuşun baṫağı çamurı yoḳdur
2527. Ḥayvān düzde çamura baṫar gider
Yoḳuşı inmez şāḥibi yider

2528. Nefs-i hayvān da düze gétmek ister
Ma‘şiyet çamurına batmağ ister
2529. Bu nefis hevā yolına gétmek diler
Ekşer nās nefis hevāsına yiler
2530. T̄arīkat yolu bu nefse şarb gelür
‘İbādet t̄ā‘at yoğuş eş‘ab gelür
2531. Nefs anuñ-içün bu yolda éder firār
Nāsuñ ekşeri nefse dahı uyar

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Vemā überri’ü nefsi inne’n-nefse le-emmāret^{ün} bi’s-sü’i”²³⁴

2532. Cān öze nūr cānāna érmek diler
Ḥağ yoluna varuban girmek diler
2533. Nefs qomaz cānı cānāna gitmege
Varup Ḥağ t̄arīqa sülük étmege
2534. Anuñ-içün ba‘zı nāsı görürsin
T̄arīk-i Ḥağ’dan çün haber vérirsın
2535. T̄arīqa girmege cānı öze nūr
Ḥağ yoluna gitmege pes düzelür
2536. Nefs-i düşmen vesvese vérir aña
Qomaz gitmege rāh-ı Ḥağ’dan yaña
2537. Derd-i mend bu nefse zebün olmışdur
Ḥağ t̄arīqden anı maħrüm kılmışdur
- 110^b
2538. Qomaz anı mağşūda vāşıl ola
Niçe menzil merātib ḥāşıl ola
2539. Ba‘zına Ḥağ hidāyet kılmışdır
T̄arīk-i Ḥağğ’a çün boyun vérmişdür
2540. Nefis düşmen aña zafer bulamaz
T̄arīk-i Ḥağ’dan anı ayıramaz
2541. Varur bir mürşidüñ t̄utar elini
İzlerler enbiyā velīler yolunu
2542. Cān u başı vérür dönmez yolından
Ḥağğ’uñ zikri gitmez dā’im dilinden

²³⁴Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “(Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder.” (Yusuf 12/53)

2543. İrer maşşūdunı bulur ol t̄alib
Dün gün H̄aḡ yolına olur z̄āhib
2544. Gel berü eger gerçek t̄alib-iseñ
Eger şıdk-ile H̄aḡḡ'a 'āşık-iseñ
2545. T̄arīḡ-i H̄aḡḡ'a gir kaçma yoldan
Olasın Mevlā'nuñ sevdügi ḡuldan
2546. H̄aḡḡ'ı seven H̄aḡ yolında çalışur
Varur H̄aḡḡ'uñ dostlarına ḡarışur
2547. Gerçi bu yol nefse çün şarb görinür
Cümle maşşūda bu yoldan irilür
2548. Zırā sürseñ z̄āhirde bir şarb yolu
Çıkınca seyr édersin cümle ili
2549. Ol yoḡuşdan cümle 'ālem görinür
Cümle şahrā vü zemīn seyr olunur
2550. Nefsi dahı bu yola sürer iseñ
'İbādet t̄ā'at yolın sever sever-iseñ

111^a

2551. Görinür gözüne cānān illeri
Pes érişür b̄y-ı vaşluñ gülleri
2552. Bu yoldan érişmişdür H̄aḡḡ'a érenler
H̄aḡḡ'uñ cemālini 'ayān görenler
2553. Bu yolda bulmışdur cümle murādı
Bu yolda görmişler z̄āt-ı şıfātı
2554. Bu yoldan érdiler 'īd-ü vişāle
Bu yoldan irmişler ḡurb-i vişāle
2555. Bu yoldan irmişler bāḡī envāre
Bu yolda girmişler 'ilm-i esrāre
2556. Bu yolda bulmuşlar cümle kemāli
Bu yolda içmişler āb-ü zülāli
2557. Bu yoldan irmişler āb-u ḡayāta
Bu yolda bulmuşlar bāḡī ḡayāta
2558. Bu yolda ref' eylemişler ḡicābı
Bunda ref' éder dost yüzden niḡābı
2559. Bu yolda érişür H̄aḡḡ'uñ 'aḡāsı
'Afv olunur ḡuluñ cürm i ḡaḡāsı

111^b

2560. Bu yolda ériřür Haqq'ıñ nidāsı
Bu yolda vérilür cānuñ gıdāsı
2561. Bu yolda haste göñüller sağ olur
Göñül yüzi māsivādan ağ olur
2562. Bunda sa'y éderse nefis ıřlāh olur
Müttaķī olup ehl-i řalāh olur
2563. Rüz-ı şeb işi Haqq'a niyāz olur
Ma'şiyetden özin ihtizāz kıılır
2564. Dağı menzil merātib bunda çoğdur
Şerh olunmaz hadd ü nihāyet yoğdur
2565. Cümle nebīler velīler geldiler
Cümlesi bu yola da'vet kııldılar
2566. 'Āşık-iseñ şıdķ-ile gir bu yola
'Aql ı ĳalbūñ érup maķşūdın bula
2567. Şaķın dime bu yola gidemezem
Meşāyiğ didüğini tutamazam
2568. Bu söz küfr ü haşadur key şaķın
Nefs-i şeytān telķinidür pes hemīn
2569. ĳo anı Haqq'ıñ sözün eşit hemān
Benüm yolumda oluñ dér ol Sübhān
2570. Bu yola gitmeyüp ĳanda gidersin
Cennet yolun ĳoyup ĳanda gidersin
2571. 'Aceb şeytān yoluna mı gidersin
Caħīm yolunu mı ihtiyār édersin
2572. Pes şeytānuñ sözine mi uyarsın
Cānuñı çamu odına ĳoyarsın
2573. Gitmezsın da'im velīler yolına
Teslīm olmazsın velīler sözine
2574. Dā'ima dünyā yolına gidersin
Dürlü zaħmetler ihtiyār édersin
2575. Dün ü gün bu fānī şaleb édersin
Bāķīyi terk éder aña gidersin
2576. İnanmazsañ gel ĳālūñe nařar kııl
Dün ü gün neye şalibsın añlayup bil

112^a

2577. Seven dünyâyı dünyâya sa'y éder
Hakq'a t̄alib olan bunu terk éder

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: “Terki'd-dünyā ra's-i küllü 'ibādetⁱⁿ.”²³⁵

2578. Dünyā için 'ömrüñ fānī édersin
Dünyā yolu şarbdur dimez gidersin
2579. Tağ u taşu berr ü bahri geçersin
İlüñ vilāyetüñ koyup göçersin
2580. Ḳavm i kabīle ki koyup gidersin
Dünyā için bunları terk édersin
2581. Bunca tağlar bunca beller aşarsın
Varur niçe derbendlere düşersin
2582. Niçe deriñ şular siller geçersin
İlden ile varup konup göçersin
2583. Bunca ıssılar şoğuklar çekersin
Vaqt olup cānuñdan bizüp geçersin
2584. Vaqt olur ḥarāmī iner yoluña
Ḳaşd éder hem başuña hem māluña
2585. Dürlü zaḥmetler çekersin bu yolda
Ġarīb olursın bu ğurbet ilinde
2586. Bunca zaḥmeti édersin ihtiyār
Maḳşūduñ bu dünyâyı édesin kār
2587. Bu zaḥmetler nefsuñe hīç güç gelmez
Dün gün taleb édersin fāriğ olmaz
2588. Dimez nefsuñ ben bu yola gitmezem
Bu zaḥmetlere ihtiyār étmezem

112^b

2589. Dimezsın rızq muḳadderdür geliser
Ḳanda olursam rızq beni bulisar

²³⁵ Peygamber aleyhisselam şöyle demiştir: “Dünyanın terki bütün ibadetlerin başıdır. ”

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "Naḥnu ḳasemnā beynehüm ma'īšetehüm,"²³⁶

2590. Dün gün sa'y édersin fānī dünyāya
Sa'y étmezsın 'özr édersin 'uḳbāya
2591. Ḥaḳ yolına gelince 'özr édersin
Dünyā yolına 'azm édüp gidersin
2592. Gel berü geçürme 'ömri hevāda
Ḥaḳ şorar 'ömürden dār-u 'uḳbāda
2593. Su'āl éde 'ömri ḳanda geçirdüñ
'Ömr şebbāzını ḳanda uçurduñ
2594. 'Aceb ne deyesin pes yarın anda
Yéle vér[d]üñ 'ömrüñ işbu cihānda
2595. Géce gündüz zıkr i ḫā'at étmedüñ
Dost yoluna 'azm eyleyüp gitmedüñ
2596. Ḥoş gelür mi bu iş 'aceb Ḥudāya
Bu 'ömürden şora yoḫsula baya
2597. Saña zāhir ile temşīl édeyim
Bunı zāhir saña añladayım
2598. Gör zāhirde bir ḳuluñ mevlāsı var
Sevüp ol ḳulını éder ihtiyār
2599. Sermāyeler vérüp anuñ eline
Ticārete gönderür Hind iline
2600. Varup getüre ḳumaşuñ eyüsin
Farḳ eyleye çün eyüsin yetlüsin

113^a

2601. Bu kez ol ḳul daḫı ḳılsa 'azīmet
Varup Hind iline bulsa ḫarīḳat
2602. Eyüsin almasa anda ḳumaşuñ
Yāḫūd zāyi' ḳılsa elde ma'aşın
2603. Nefis hevāsına ḫarc itse anı
Yāḫūd ḫarāmiye ḳapdursa anı
2604. Mevlāsı öñine gelse eli boş
Velīsine bu işler gele mi hoş

²³⁶ Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık."
Zuhruf (43/32)

2605. Su'āl itse ki mālumi n'eyledüñ
Ol dahı eytse ki zāyi' eyledüm
2606. 'Aceb ol ulına ol dem n'eyledüñ
Her ne kim dilerse anı eyleye
2607. Dilerse apusından ovar anı
Ki abs éder yér édinür zindānı
2608. Dilerse tekrār ul deyüben şatar
Böyle ulı apusında kim utar
2609. Buñı zāhirde bildüñ-ise pes 'ayān
Bu sözden maşüd nedür édem beyān
2610. Gör imdi ol lufi çok pādişāhı
Maāmından red étdi bu ervāhı
2611. Bu cismi ālet vérdi ol ervāha
'İbādet édüp yüz sürer dergāha
2612. 'Alı albi nefsi cānı hem bile
oşdı rūha bunlarla a'at kıla
2613. 'Ālem-i ervāhdan gönderdi anı
Yoluna terk eyleye cān u teni
- 113^b
2614. Çün geldüñ ol 'ālemden bu 'āleme
Nufe olduñ düşdüñ cism-i ādeme
2615. Ol sebebden geldüñ işbu cihāna
'Ademden geldüñ bu cism-ile cāna
2616. 'Ömür tadīr édüp Hā vérdi saña
'İbādet a'at kılasın pes aña
2617. Dār-ı 'ubāda ecirler bulasın
Cinānında zevler āşıl kılasın
2618. Bunca sermāyeler vérip gönderdi
Metā-'ı āhıret nedür bildirdi
2619. Metā-'ı āhıret alup geliñüz
Dédi yarın cinānumda olıñuz

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "İnne'l-lezīne āmenū ve 'amilū's-ṣālihāti kānet lehüm cennātü'l-firdevsi nüzül^{en}."²³⁷

2620. Revā mıdur bu dünyāya gelesin
'Ömrüñ varın dünyāya ḥarc édesin
2621. Bunda a'māl-i ṣālih kılmayasın
Pes yoluñ toğrısına gitmeyesin
2622. Geçüresin 'ömri hevā-'i nefside
Zāyi' édesin hevā-'i hevesde
2623. Yarın Ḥaḳ ḥuzūrına oğuyalar
Saña bu 'ömürden su'āl édeler
2624. 'Ömr sermāyesin neye ḥarc étdüñ
Ḥaber vér yoluñ kangısına gitdüñ
2625. Niçe cevāb véresin yarın anda
'İlim 'amel ḥāşıl itmedüñ bunda

114^a

2626. 'Aceb bize nice 'iḳāb eyleye
Luṭfi çoğdur meger kim 'afv eyleye
2627. Esirge bize luṭf eyle Sübhānum
Yine sendendür bu derde dermānum
2628. Géce gündüz aḳar yaş-ile ḳanum
Bursevī luṭfuñı umar sulṭānum

Ḥadīş-i resül 'aleyhi's-selām: "İnne'llāhe ḥalāḳa ādemehū fe-tecellā bihī."²³⁸

2629. Yine 'ibret kitābına ḳıl nazār
Ḥaḳ Te'ālā gör ne ḥikmetler yazar
2630. Diledi Ḥaḳ ḳudretin izhār éde
Ḳudretinden cihānı var eyledi
2631. 'Ālemi ādem için eyledi 'ayān
'Ālemüñ sırrın ādemde ḳıldı nihān
2632. Ādem'i kendü için var eyledi
Tecellī-'i zāt-u şıfāt eyledi

²³⁷ Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Fidevs cennetleri vardır." (Kehf 18/107)

²³⁸ "Allah insanoğlunu kendi suretinde yarattı." hadisini hatırlatan bu ifadeye kaynaklarda rastlanılamamıştır.

2633. Cümle esmā-ü şifāt mevcūd ola
Hem melekler Ādem'e secde kıla
2634. Secde kılduğı meleklerüñ hemīn
Ḥaqq'adur Ādem'e degildür yaqīn
2635. Oldı ādem mazhar-ı zāt-u şifāt
Ḥaḡ andan görüñdi ol-durur mir'āt
2636. Ḥaḡīqatde Ḥaqq'adur secde hemīn
Ḥaqq'uñ mazharıdur ādem pes yaqīn
2637. Nitekim zāhirde secde pes 'ayān
Qılsa Ka'be'ye degildür hemān

114^b

2638. Ḥaḡīqatde ev issinedür hemīn
Dön yüzüñ Ḥaḡ ḡazretine ol yaqīn
2639. Şol göz-ile görđi İblīs pes anı
Kör idi ev issini görmedi cānı
2640. Anuñ-içün secde kılmadı Ādem'e
Daḡı erişmedi sırr-ı Ādem'e
2641. Tecellī toḡmı Ādem balçığında
Ta'biye oldı gör anuñ içinde
2642. Mūsā vilāyetinde erini pes
Sebzesi zāhir oldı kıldı heves
2643. Muḡammed vilāyetinde bu şemere
Zāhir oldı añla işbu meşmere
2644. İlä yevmi'l-kıyām vérür yemişin
Nazar kıl cümle gör Ḥaqq'uñ işin

Bu bāb yağ şuya şu yağa qarışmaduđıñuñ ḡikmetin bildürür beyān éder

2645. Yine başlayalum bir özge söze
Ma'nī yüzi görine işbu göze
2646. Gör imdi zāhirde yağ kim var 'ayān
Şuya dökseñ qarışmaz şuya hemān
2647. Furşat bulup ḡalāş olsa pes emīn
Olup deryā üstine çıkar hemīn
2648. Pes ayağı altına alur 'ayān
Deryāyı deryā maḡlūqını hemān

115^a

2649. İltifât eylemez üstine çıkar
Bir kaatre yağ bulsa aña yüz tutar
2650. Üns tutar pes yağ-ile hem-dem olur
Şuya karışmaz andan mahrûm qalır
2651. Deryāya bir odı qosañ barışmaz
Ne od şuya ne şu oda karışmaz
2652. Ne hikmetler-durur bunlar nazār kııl
Bu sırlardan maqşûd nedür aña bil
2653. Ancılayın aña bu nefsi-insân
Balçık gibi dünyā arzusın hemân
2654. Balsa qarışur şuya bu nefsi-ayân
Balçık şuya qarışur gibi hemân
2655. **Dün i gün** dünyâyı pes eyler heves
Zîrâ dünyāya meyyâldür işbu nefsi
2656. Ammâ ervâh hazretinden gelmiş-durur
Dünyā arzusına qarışmaz turur
2657. Şehvâti ayağ altına alır
Nefsânî lezzetden yüzün çevirür
2658. Āhiret yağından balsa her zamân
Ya'nî behişt ni'metin balsa hemân
2659. Tevaqquf étmez qarışur pes aña
Rûhânîdür yüz dönderür ol yaña
2660. Tecellî-i celâlî Haq odınıñ
Qoğların balsa cümle varlığınıñ
2661. Vérüp vücūdın bezl éder qurtılır
Vücūd-ı mecâzîden âzâd olur
2662. Érüp Haqqânî vücūda pes 'ayân
Vücūd-ı haqqîki bulur bî-gümân

115^b

2663. Dahı taşdan od çıkmağa demüre
Muhtâc olundu ikisi od vére

2664. Lā ilāhe illa'llāh demürini gönderdiler²³⁹
Bunuñla göñül taşına zarb eyleyüp ezerler
2665. 'Aşķ odınuñ qorı bunlarda nihān
Biriküp zāhir ola hergiz 'ayān
2666. Aña bir qav gerekdür kim ol odı
Ala andan maħv olmaya vücudı
2667. Kendüyi teslīm eyleyüp ol oda
Bezle eyleyüp özüni fidā éde
2668. Ol oda rüh añla kim qav olamaz
Leṭāfetinden ṭākat getüremez
2669. Ol rüy-ı siyāh kim nefis-i insānı
Eglenmedin odı qoya bil anı
2670. 'Ārif-iseñ bu sırlardan ol āgāh
Feyz-i Ḥaķ'dan zāhir olur bu her gāh

Bu bāb tohum mişl-i mişlin buyurur anı beyān éder

2671. Yene göñlüme bir özge rāz
Ṭālib-iseñ bunu gel qalbüñe yaz
2672. Şöyle bilgil zāhirde tohum ki var
Dürlü dürlü cinsdendür qıl iftikār
2673. Bir nice tohum ki vardur pes 'ayān
Perveriş olsa ḥāşıl olan hemān
2674. Yine şemer ol tohum olur hemīn
Ġayri olmaz 'aynı olur pes yaqīn

116^a

2675. Mişli buğday arpa noḥud mercümeķ
Buña beñzer ne varsa budur emek
2676. Pes bunlar kemāle irse éy aḥı
Eksek tohum biter olmaz bir daḥı
2677. Bir nice tohum daḥı vardur 'ayān
'Ayn-ı tohum biter qabı var hemān
2678. Qabı lezzetsiz çekirdegi lezīz
Gör Ḥaķķ'ıñ qudretini éy 'azīz

²³⁹ Bu beyitte ölçü farklıdır.

2679. oz ve findu bādem daı ne ki var
Bunlaruñ abı artudur ıl fikār
2680. Bir nice toum oldur ki ‘aynın vērūr
āb daı olur cūmlesi yenūr
2681. Toum yemiiyle bile yeniser
Mili ūzūm incir elma olisar
2682. Daı bunlara beñzer ne var-ise
Yemii ekirdegi uyar-ise
2683. āyi‘ olmaz yenūr anuñ cūmlesi
Bu hūnuñ āyi‘ olmaz bir dānesi
2684. Bir nice toum oldur ‘aynı bitūrūr
abı daı yemiin abı-durur
2685. ekirdegi olur lezīz degildūr
abı yenūr iin yeyin degildūr
2686. İgde zeytūn urma daı ne ki var
Bunlara beñzer buña ne kim uyar
2687. Bunlaruñ abı lezīzdūr pes ‘ayān
ekirdegi yinmez atılır hemān
- 116^b
2688. Yemiler dōrt ısm ūzerinedūr bil
Bu dōrt nevi‘den hergiz tara degil
2689. Eger ‘āil-iseñ añla bunları
andadūr naar ıl ibu hūnları
2690. Yemi aadan zāhir ola tamām
Kemālin bulsa lezīz olur hemān
2691. opıca aaca muhtāc degildūr
Kemālin bulunca hemān muhtācdur²⁴⁰
2692. Ne ıymetlūdūr yemi aacı
Yemi vērūr urmet ılurlar anı
2693. Bāğ u baceye dikerler gōr anı
Dūrlū tımār olur yemi fidānı
2694. Gōre taı aaları keserler
Getūrūp anı ātee baarlar

²⁴⁰ hemān muhtācdur: Yazmada muhtācdur hemān.

2695. Zīrā ʔađı ağacı yağmağ gerek
Getürüp anı oda atmağ gerek
2696. Yanup ıalmaya kül ola vücudı
Özin fidā kıla göricek odı
2697. Yemiş ağacını oda yağmazlar
Kesüp anı çün āteşe atmazlar
2698. Kaçan ʔađı ağacı aşlayalar
Tutup yemiş vericek n'ışleyeler
2699. Ol vağt anı kesüp oda yağmazlar
Getürüp anı āteşe atmazlar
2700. Ne sırlardur bunlar ma'nı ʔuyana
Bir mürşide teslīm olup uyana

117^a

2701. 'Ākil olan bunlardan 'ibret alur
Ĝāfil olan bu sırdan mağrüm ıalur
2702. Zāhirde eşcār dağı dört dürlüdüdür
Biri yemiş vérür ol kıymetlüdüdür
2703. Biri yemiş vérmez anuñ pes 'ayān
Kıymeti yoğdur anuñ çün bī-gümān
2704. Yemiş véren dağı iki dürlüdüdür
Biri aşlanmış biri bed-ıulüdüdür
2705. Yemişi olmayanda nazar kııl
Ol-dağı iki dürlüdüdür añla bil
2706. Biri ıurı ağacdur odın olur
Birinüñ çiçeği olur dökilür
2707. İkisi de yemiş vérmez pes anuñ
Bu sırrı añla kim zevđ éde cânuñ
2708. Pes bu sırrı saña 'ayān édeyim
'İbret dili söyledür pes n'édeyim
2709. Éşidüp pes anı inşāf édesin
Bir şeyđ bulup Ğağ yolına gidesin
2710. Añla bu ıağk dağı dört gürühdür
Birisi 'ām-durur ikinci hāşdur
2711. Üçünci havāş dördünci hāşşu'l-hāş
Dört nev' üzerinedür bu ıağk nās

2712. Pes aşlanup kemālin bulan ağaç
Yemiş vérür hāşsu'l-hāşdur gözüñ aç
2713. Dürlü dürlü yemişlerini vérür
'Āşıkları sır hūnıyla toyırur
- 117^b
2714. Cümlesi yemişden dād alurlar
Kamu t̄alib andan irşād olurlar
2715. Añladuñ-ise bu kez gör bunı
Çiçek vérüp yemiş vérmeyen kıanı
2716. Ol çiçek véren şecer havāş-durur
Şeyh kıapusında sa'y éden fās-durur
2717. Koku alup çiçekleri açılır
Sırr-ı ma'nī 'ayān olup saçılır
2718. Çiçekdür yemişini bulmamışdur
Ma'rifet-i Hakk'a érişmemiş-durur
2719. Sa'y éderse pes anı dağı vérür
Cümle anuñ hūnından hep toyınur
2720. Gerçi aşlanmışdur anuñ ağacı
Çiçekdür yemişe vardur ihtiyācı
2721. Üçünci aşlanmaduk ağaç-durur
Yemiş vérür yemişi pes acı-durur
2722. Getürüp bağıçeye diküp aşlarlar
Anlar da yemiş vérmeye başlarlar
2723. Anlar ol 'avāmuñ havāşı-durur
Şeyhe teslīm olanuñ hāşı-durur
2724. 'Amel yemişlerin vérür ağacı
Yemişleri tatlu degildür acı
2725. Eger şeyhde terbiyyet alur-ise
Vücūd-ı şecerin aşlarlar-ise
2726. Yemişi maqbül olur Hakk kıatında
Tebdīl éder ahlākın şıfātında
- 118^a
2727. Dördünci ol şeceruñ yemiş vérmeyiz
Odun olmağıdan ğayriye yaramaz
2728. Kıanda bulurlarsa keserler anı
Āteşde yanmağıdur anuñ nişānı

2729. Eşkıyāsıdır ‘avāmuñ aña ol
Rāh-ı Hakk’a gitmege bulmaya yol
2730. Bunları bir bir saña kıldum beyān
‘Ākıl-iseñ cān gözin açup uyan
2731. Yemişüñ var mı nazar kıl éy kişi
Almış seni bu dünyānuñ teşvīşi
2732. Ne-‘aceb bu dünyādan uşanmaduñ
Gözüñ açup gafletden uyanmaduñ
2733. Uyar gafletden kullaruñ İlāhī
Sensin kamu düşmişlerüñ penāhı
2734. Bursevī’nüñ sañadur²⁴¹ āh u zārı
Çün sensin cümlenüñ perverdigārı

Bu bāb tohumuñ envā’ın ve envā’ı dürlü yemiş vérdüklerin beyān éder

2735. Geldi yine gönlüme bir vaşf-ı hāl
Bundan añlayasın pes nedür me’āl
2736. Yine saña bir özge temşil édeyim
Neden neye geldüñ pes bildüreyim
2737. ‘Ademden geldüñ çün işbu cihāna
Toğduñ anadan geldüñ cism-i cāna
2738. Zāhirde bir tohum yére ekersin
Çıkar yérden fidān olur görürsin
- 118^b
2739. Eger kırsañ ol yérde çünkim anı
Büyür ol kökinde bulmaz kemāli
2740. Eger anı ol yérden çıkarırsañ
Getürüp baqçeye anı dikerseñ
2741. Dağı aşlar-iseñ pes ol ağacı
Lezīz olur yemişde qalmaz acı
2742. Yemişi laţif hūb mergūb olur
Yüceldükce dağı kemālin bulur
2743. Kemālin bulduqca artar yemişi
Maqbūl olur sever görse her kişi

²⁴¹ Bu kelime yanlışlıkla satırın sonuna yazılmıştır.

2744. Añla eşcār dañı yemiş vérince
Kemālin bulup şemere gelince
2745. Niçe āfetlere uğrayup geçer
Şitā şitem olur ağacı biçer
2746. Şovuk yéller olur yanar bahārı
Görürsin yemiş vérmez ol eşcārı
2747. Vaqt olur gāyet ıssı yéller eser
Yağar ol şecerüñ yemişin keser
2748. Dañı şedīd rūzigārlar esiser
Eşcāruñ ʔalın budağın kesiser
2749. Döker yemişini yére indürür
Hām-iken yemişini söyündürür
2750. Bu hikmetlerden var mıdur haberüñ
Bu ‘ibretlere érer mi nazaruñ
2751. Bunlar bize hālümüzi bildürür
Bunı añlayan key ‘ārif ʔul-durur

119^a

2752. Añla imdi şecer gibidür insān
Şecer gibi bitüp buldı cism i cān
2753. Şecer yérden ʔoğdı çün ol anadan
ʔurtuldı ol dañı renc ü ‘anādan
2754. Şecer gibi bitdi ol bir dāneden
Ya‘nī vücūd buldı ʔoğdı anadan
2755. Eger böyle ʔalur-ise ol kişi
Mağşūda érüp bitmez anuñ işi
2756. Şecer gibi ol yérden ayırmağ gerek
Üm eb taqlīdinden ʔıçarmağ gerek
2757. Getürüp bağçeye dikerler anı
Ya‘nī ʔarīkatde ola mekānı
2758. Gögin fenā toprağıyla gömeler
‘Anāşır aşlından pes ayıralar
2759. Luṭf édüp ‘ināyet-i Hāğ yetişe
Varup bir kāmīl mürşide érişe
2760. Hāğīkat bāğubānı bağcuvānı
Terbiyyet ʔılan oldur cism i cānı

2761. Tīmār u terbiyyet eyleye aña
Yücelüp ‘azm eyleye Hâk’ dan yaña
2762. Vücūd-ı şecerinden yemiş zāhir
Olup her dalından görine āhir
2763. Dağı nefis āfetleri érişmeye
Hevā-i nefis rüzigārı esmeye
2764. Gāhı ıssı gāhı şovuk esiser
Vücūd-ı şeceri şemerin kesiser
- 119^b
2765. Vücūd-ı şecerini şovuk vurmaya
Hevā-i nefis yemiş söndürmeye
2766. Dağı nefis āteşi anı yakmaya
‘Aql u kalbi bu dünyāya akmaya
2767. Nefs arzusu yéller-ile esmeye
Vücūd-ı şecerin Hâk’ dan kesmeye
2768. Bu āfetden kırtulsa cism i cānı
Şecerine zarar irmez bil anı
2769. Şemer hāşıl olur bu cism i cāndan
Kemāle érişür iki cihāndan
2770. Yemişinden toyarlar hāş u ‘āmı
Bu hūn-ile toylanurlar tamāmı

**Bu bāb anı beyān éder ki insān zāhirde kemālin bulunca üç dürlü hālete uğrar
geçer**

2771. Beyān édem saña işbu hāli
Üç dürlü hālet geçürür insān bil anı
2772. Üç dürlü hālete uğrayup geçer
Her birinde niçe zaḥmetler çeker
2773. Biri ol ‘ālemden gelür cihāna
Ana raḥminden gelür cism i cāna
2774. Maḥbūs-iken bu zindānda bil anı
Kırtılır ol raḥimden cism i cānı
2775. Bu fānī cihāna gelür ağlayu
Pes cān-ile cigerini tağlayu
2776. Dostdan ayrılan nice ağlamasun
Yağup cān u cigerin tağlamasun

120^a

2777. Götürüp elin ayağın bāğlarlar
Süd-ile besleyüp anı eglerler
2778. Neye gerek-ise eli éremez
Dağı ayağını başup duramaz
2779. Ne āteşe düşdüğünü fark éder
Bilmez şuya düşse anı ğark éder
2780. Tıfl-iken çeker bunca cefâyı
Ne bilsün tıfl-iken zevk u şafâyı
2781. İkinci büyür çün bilür özünü
Hevā-i hevese dutar yüzünü
2782. Yéyüp içüp gülüp oynamak ister
Neye baksa bu gönli akmak ister
2783. Naşihat itseñ eşitmez kulağı
‘Uqbā için bir dem kılmaz yarağı
2784. Anlamaz ol nedür dünyā vü ‘uqbā
Bu hâlde tıflıñ geçer ‘ömri hebā
2785. Eyüyi yetlüyi fark eyleyemez
Hevādan nefsinin men‘ eyleyemez
2786. Gözi görmez kulağı hem eşitmez
Ol maħalde Hakk’a lāyık iş étmez
2787. Götürüp anı üstāda vérürler
Ol tıfla dürlü terbiyyet kılurlar
2788. Dürlü ‘ilm i ta‘līm éderler aña
‘Amel édüp döne pes Hakk’dan yaña
2789. Böyle geçer tıfluñ devr-i zamānı
Érişür pes bulūgiyyet nişānı

120^b

2790. Ki ol vaqt nefis bu uyqudan uyanur
Pes ma‘şıyyet kuşağını kuşanur
2791. Üçüncü hālet budur aña hemīn
Bulūgiyyet maħallidür key şakın
2792. Gözi dā’im harāma bakmak ister
Gönli dünyā zevkına akmak ister

2793. Dilerse édinür pes izdivācı
Görür ol vaqt ne-y-ise tatlu acı
2794. Hicābı gün günden artısar anuñ
Ki zevkı gider ol vaqt işbu cānuñ
2795. Dünyā derdine düşüp açmaz gözün
Unudur kendüni fark étmez özin
2796. Ölüm āhıret gelmez çün öñine
Bağmaz işinüñ öñine şomına
2797. Düşer fānī dünyānuñ teşvīşine
Kehel olur zıkr i tã‘at işine
2798. Bilmez yigitligüñ géçer zamānı
Érişür andan pīrligüñ nişānı
2799. Ol-dem za‘ıf olur qalmaz mecāli
Müşkil olur anuñ ol vaqtde hāli
2800. Qıvveti gider bu cism-ile cānuñ
Durmağa mecāli qalmaz insānuñ
2801. Vaqt-ile Haqq’a ‘ibādet édemez
Rāh-ı Haqq’a vaqtli vaqtsiz gidemez
2802. Huzūrı rāhatı gider elinden
Āh u vāhı gitmez her dem dilinden
- 121^a
2803. Yigitlik sermāyesi geçdi gitdi
‘Ömür pīrlük şınurına yetişdi
2804. Peşimān olup eydür kim n’olaydı
Yigitlik çağı elüme gireydi
2805. Bu sermāye ele girmez bir dahı
Qıymetin bilmemiş anuñ éy ahı
2806. Pes bu sözden maqşūd nedür bilelüm
Kendü hālümüze nazār kılalum
2807. Naşīhatdür bu söz ma‘nī tuyana
Hidāyetdür tutup ‘amal kılana
2808. Gel imdi olmadın bu ‘ömrüñ fānī
Aqıt gözlerüñden yaş-ile qanı
2809. Pes añladuñ bu ‘ömrüñ bāķī degil
Bu dünyā kişinüñ turağı degil

2810. Gel imdi geçmedin bu ‘ömrüñ çağı
Uyan bu ğafletden eyle yarağı
2811. Bir gün ecel gelür āhir göçersin
Ecel şerbetinden bir gün kanur içersin
2812. Ğafletde geçürme devr-i zamānı
Ecel gelince hīç vérmez amānı
2813. Furşatı geçürme şaķın elüñden
Ĥālīķ’ı düşürme dün [ü] dilinden
2814. Yarın anda beşimān olmayasın
Girüp nār-ı caķīme yanmayasın
2815. ‘Īnāyet kıl bize luţf it Īlāhī
Resülüñ yolından ayırma herġāhı

121^b

2816. Sen ulu sultāna toġrı varavuz
Yarın anda cemālünü görevüz
2817. Bursevī bī-çāre ‘āşī ķuluñdur
Ķabül it du‘āsın çün sā’ilüñdür

Bu bāb kişi varlığından el yumayınca ĥakīķī varlığa erişemez

2818. Şol kişi kim varlığından el yumaz
Ĥakīķī varlığından naşīb alımaz
2819. Odunun naşībi yandığı kadar
Hep yanarsa odununu od éder
2820. Oda fidā kılsa şāfī od olur
Odun bulursa yaķar mişli kıılır
2821. Enbiyā vücūdı odunun tamām
Muĥabbet oduna yaķdı ve’s-selām
2822. Muĥabbet oduna fidā kıldılar
‘Aşķ-ı muĥabbet odına yandılar
2823. Her birinde baķiyye vücūd ĵaldı
Daşlarına tütün zāhir oldu
2824. Yarın nefsi nefsi tütünü çıķa
Anlar daķı düşeler iştiyāķa
2825. Ya’nī démek olur ki luţf it éy Ĥaķ
Vücūdumuz muĥabbet odına yaķ

2826. Vücūdumuz odunu hep od ola
Çalmaya bakıyye maqşūdın bula
2827. Şem‘-i celāli eḫadiyyetde bil
Kimdür özin fidā kılan nazār kıl
- 122^a
2828. İki cihān faḫr-i resūl-i Ḥudā
Pervāne-veş özünü kıldı fidā
2829. Vücūdı od olmış-ıdı bulup beḳā
Odun isterdi kendü gibi yaḳa
2830. Kendü gibi yanup od ola tamām
Beḳā bulup ḫayāt bula ve’s-selām
2831. Andan ümmetī nidāsı geliser
Ümmetüm bana bağışla deyiser
2832. Vücūdları odunun yaḳup hemīn
Muḫabbet odında od édem dér emīn
2833. ‘Aceb sırdur iş-bunlar anlayana
Fehm eyleyüp söz ma’nīsın tıyana

Bu bāb ma‘rifet üç nev‘ üzerinedür anı beyān éder

2834. ‘İbret kitābına gel eyle nazār
Gör kim anda pes ne ma’nīler yazar
2835. Ma‘rifet üçdür demişler ‘ārifān
‘Aqlī nazārī şühūdī bil éy cān
2836. Biri ‘aql-ile ikinci ḳalb-ile
Üçünci anun ma‘āyine birle
2837. Ma‘rifet-i ‘aqlī ‘avāmun-durur
Ma‘rifet-i nazārī ḫāşşun-durur
2838. Ma‘rifet-i ‘aqlīdür cümle ‘avām
Müşterekdür Ḥaḳḳ’ı birler ve’s-selām
2839. Ma‘rifet-i nazārī ḫavāşşa bil
Maḫşūşdur anlara her dem nazār kııl
- 122^b
2840. Tecellī-i rūḫda ḫāşıl olur ol
Melekūt ‘āleminde bulur yol
2841. Ma‘rifet-i ‘aqlīde milk-i ‘ālemin
Görür ammā görmez levḫ-i ḳalemin

2842. Bunda Hakk'ın zātı neyle bilinür
Vaḥdāniyyet birle fehm olunur
2843. Şifāt-ı ulūhiyet 'ayne'l-yaḳīn
Birle görüp olıslardur yaḳīn
2844. Ma'rifet-i şühūdide cümle nās
Küntü kenzen ma'rifeti-çün ḥavāş
2845. Mertebe-i rücūliyyetde tamām
Küntü kenz sırrı görünür ve's-selām
2846. Rücūliyyet meydānında lāf uran
A'rafda maḥbūs olur anlar hemān

Bu bāb beş vaḳit namāzı beyān éder ki namāz mü'minüñ mi'rācıdur

2847. Gel éy gāfil saña beş vaḳt namāz
Ol 'ālemden ḥaber vérür görme az
2848. Gelmeden bir özge 'ālemde idüñ
Girü aña rücū' éder pes yoluñ
2849. Namāzuñ şekli saña vérür ḥaber
Ḳıyām ı ruḳū' sücüd u teşehhüd yazar
2850. Bu teşehhüd ḥaber vérür şühüdü
Ḥāzret-i 'İzzetdeki luḫf ı cüdü
2851. Sücüdüñ bu 'āleme aña éy cān
Geldüğüni bildirüp kıılır beyān
- 123^a
2852. Evvel nebātlık maḳāmına érdüñ
Nebātlar cümle secdededür gördüñ
2853. Başların yere ḳomışlar pes 'ayān
Secde şeklinde görünürler hemān
2854. Ḥaḳīkatde gögi başı nebātuñ
Ġidā andan yetişür bil ḥayātuñ
2855. Rükū'uñ ḥaber vérür aña hemīn
Nebāt-iken ḥayvāna olduñ yaḳīn
2856. Ḥayvāniyyet mertebesine irdüñ
Ḥayvān arḳaların bükmişler gördüñ
2857. Ḳıyāmuñ ḥayvāniyyet maḳāmından
İnsāniyyet dāmına geldüñ andan

2858. Zīrā insān cümle kıyām üzredür
Anlaruñ cümlesi şıyām üzredür
2859. Tekbīr-i iftitāh anı gösterür
Cümle ğarażlardan yüzün dönderür
2860. El getürdüñ añla nedür ‘ayān
Dünyā vü ‘uqbāya bakmayup hemān
2861. Arduña atasın cümlesin tamām
Murāduñ ola çün ol Rabbü’l-enām
2862. Allāhu ekberde Hakk’ı ulu bile
Tekebbür şıfātın koyup fānī ola
2863. Pes ruķū-‘ı hayvāniyye gelesin
Tevāzu‘ şikestelik eylesin
2864. Evvelki hużūruñ şühüdına cān
Şoñrağı teşehhüd ére hemān

123^b

2865. Namāzuñ münācāt-ı şıfatı tamām
Melek maķāmına irğüre hemān
2866. Şavmı daħı haber vérür pes anı
Melek şıfatı-yla mevşūf ola cānı
2867. Anda melā’ik şıfatı-y-ıla ol
Mevşūf idi nefis aña bulmazdı yol
2868. Hayvānī şıfatla maħcüb degil-di
Melek şıfatı-y-la ol mevşūf idi
2869. Yimek hayvān şıfatıdur pes hemān
Yimemek melek şıfatıdur pes ‘ayān
2870. Hayvāniyyet rühin terk éde bu rüh
Hak hulkından érişe aña fütüh
2871. Tezkiyye nefse sebebdür zekāt
Ref^ç ola nefsdan hayvānī şıfāt
2872. Hak şıfatı zāhir olmağa daħı
Sebebdür bu zekāt añla éy aħı
2873. Hak ‘atāsı-y-la toyunur kā’ināt
İns i cin kamu hevām ı haşerāt
2874. Beş rüknuñ biri daħı hacdur ‘ayān
Hakk’a dönüp vaşla işaretdür cān

2875. Cümle hayvānī şıfatdan pāk olup
Vişāl-i Ka‘besini tavāf édüp
2876. İhrām tutacak yere pes éresin
Beşeriyet kisvetinden yunasın
2877. ‘Arāfāt ma‘rifetine çün yakīn
Nefs-i behīmi qurbān eyle hemīn

124^a

2878. Haceru’l-esvedde yemīnu’llāh var
Tāze kıl ‘ahdüñ şıdık-ile it ikrār
2879. Ol maqāmıdan maqām-ı İbrāhīm’e
Yakīn ol rūhāniyyet maqāmına
2880. Vişāl-i Ka‘besine mültezim ol
Kendülik hicābından emīn olğıl
2881. Tenhā varup halvet bulup qapusın
Varlıguñ qapuda qoyup giresin

Bu bāb hac aḥkāmın bildürür

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Ce‘ala’llāhu’l-Ka‘bete’l-beyte’l-ḥarāme kıyām^{en} li’n-nāsi.”²⁴²

2882. Yine göñlüme geldi bir vaşf-ı ḥāl
Añlayasın nedür bu sözden su‘āl
2883. Tā bilesin aşluñı hem fer‘uñı
‘Ākıbet neye érer aḥvālüñi
2884. Qaçan qaşd eyleseñ beyt-i ḥarām’a
Varup çün girmek isteseñ ihrāma
2885. Pes anuñ şartını bilmek gerekdür
Bu şart-ile ‘amel kıлмақ gerekdür
2886. Ki evvel terk éde māl i melāli
Qoyup gide kamu ehl-i ‘ayāli
2887. Cümle ta‘alluqātından çün el çeke
Aña hicāb olanlardan pes geçe
2888. Daḥı vaṭanından éde pes ‘azīmet
Hemān Ka‘be’ye qaşd éde ḥaḳīqat

²⁴² “Allah, Kābe’yi, o saygıya layık evi, haram ayı, hac kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden) insanların belini doğrultmaya sebep kıldı.” (Mâ’ide 5/97)

124^b

2889. Teveccüh eyleye andan bu yola
‘Azm édüp bakmaya sağ u sola
2890. Girüp ihrām-ile Beyt-i Hārām’a
Ki varup érişe Bāb-ı Selāma
2891. Girüp ol kapudan éde tavāfi
Vuşlata érüp kılbi ola şāfi
2892. Çıķup ‘arafāta vaķfeye dura
Pes ma‘rifet-i haķīķiyye ére
2893. Hāc aħkāmın tekmīl éde temāmet
Her birinden bir sır tuya temāmet
2894. Pes andan vaţanına ‘azm eyleye
Vaţan-ı aşliyye érmek dileye
2895. Bu sözden maķşūd nedür añlayalum
Sözün ma‘nīsine nazār kılalum
2896. Bu zāhir şüreti gibidür hemān
Sırr-ı cān gibidür şüretde nihān
2897. Her ne kim görünür zāhirde ‘ayān
Haķ sırrın insānda kılmışdur nihān
2898. Hayf ola sırrını añlamayasın
Dağı sırr-ile ‘amel kılmayasın
2899. Pes bu şüretde kim ma‘nī olmaya
Cānsız beden gibidür var olmaya
2900. Bu şüretün kıyāmı cān-iledür
Zāhirün tekmīli bāţın iledür
2901. Bunı böyle añladuñsa éy kişi
Şüret-ile bitmez kimsenün kişi
2902. Pes görelüm şüretün cānı nedür
Bu şüret haccınuñ bāţını nedür

125^a

2903. Bu halk ‘ālem-i ervāhdan gelmişdür
Bu ecsām-ile ta‘alluķ tutmuşdur
2904. Ezel ol dost-ile birlikde idi
Ölümsüz ol bāķī dirlikde idi
2905. Vişāl-i Ka‘besin éderdi tavāf
Cemālini görüp bulmuş-ıdı ‘arrāf

2906. Ahsen-i takvīmde iken bu ervāh
‘Ālem-i ecsāma red étđi ol şāh
2907. Bu ervāh cism-ile eyledi ülfet
Bu yüzden gördi nice dürlü zaħmet
2908. Yeri gülşen iken külhāna geldi
Bu ten zindānında ħabs olup kaldı
2909. Bu fānī ten yéyüben içmek diler
Bu nefsuñ hevāsına uçmaħ diler
2910. Bu cihetden bu dünyāya ħarışdı
Ta‘alluħ tutup anuñ-ile barışdı
2911. Ehl-i ‘iyāl édindi bu fenāda
Geçirdi ‘ömrüni cevr i cefāda
2912. Daħı māl-ile milk edindi bunda
Aldandı n’ola ħālim dimez anda
2913. Ħicābı artdı rüħuñ işbu tende
Göremez aşlımı tutuldı bende
2914. Bu berzaħda ħalmasunlar deyü Ħaħ
Vişāl-i ħaccına oħur nāsı Ħaħ

Ķāle’llāhu Te‘ālā: “Ve-li’llāhi ‘ale’n-nāsi ħiccü’l-beyti men-isteṭā’a ileyhi sebīl^{en}”²⁴³
125^b

2915. ‘Ārif añlar bu remzi sa’y éder ol
Tā vişāl-i Ka‘besine bula yol
2916. Ķaçan sālīk daħı bu yola ṭālib
Olup ħacc-ı vişāle olsa rāğīb
2917. Gerekdür terk éde dünyāyı hergiz
Vişāl-i Ka‘besine açıla iz
2918. Daħı terk eyleye dünyā varını
Görmeye bu yolda hergiz agyārını
2919. Māla milke hergiz naħar ħılmaya
Bunda anuñla aldanup ħalmaya
2920. Daħı ehl-i ‘ayālinden geče ol
Tā vişāl-i Ka‘besine bula yol

²⁴³ Yüce Allah şöyle demiştir: “Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.” Āl-i İmrân (3/97)

2921. Zīrā bunlar hicāb olur t̄alibe
Māni‘ olur işbu yola rāğibe
2922. Zāhirde bunlardan geçmeyen kişi
Hacc-ı zāhire érüp bitmez işi
2923. Pes bu hicābı zāhirde geçmeyen
Terk édüp fānī dünyādan göçmeyen
2924. Nice érişe ol hacc-ı vişāle
‘Aceb ol şahş ire mi ittişāle
2925. Devlet aña kim geçe bu hicābı
Hidāyet érüp bula fetḥ-i bābı
2926. Bugün genc-i ma‘ānīden açā rāz
Sırrını feyz éde ḳalbine Feyyāz
2927. Tuya esrārını rāz-ı nihānuñ
Ére hacc-ı vişāline cānānuñ
- 126^a
2928. Tāvāf-ı seb‘ayı tekmīl eyleye
Andan vaṭan-ı aşla ‘azm eyleye
- “Ḥubbu’l-vaṭani mine’l-īmān.”²⁴⁴**
2929. Teveccūh eyleye vaṭan-ı aşla
Furḳatde ḳalmaya érişe vaşla
2930. Vaṭanından ayrılan hīç güler mi
Göñül vérüp bu dünyāyı diler mi
2931. Pes eger añladuñ-sa bu rümüzü
Çevir bu dünyādan Ḥaḳḳ’a t̄ut yüzi
2932. Eger t̄uyduñ-ısa pes hac aḥḳāmın
Nice da‘vet éder Ḥaḳ ḥāş u ‘āmın
2933. Sa‘y édüp hacc-ı vişāle éreler
Bu fānī dünyādan yüz çevireler
2934. Bu remzi añlamaz gāfil yürürsin
Bu naḳş-ı fāniye göñül vérirsin
2935. Şüret-i zāhirde ḳalduñ gelmeduñ
Geçdi ‘ömrüñ bir ma‘ānī almaduñ

²⁴⁴ “Vatan sevgisi, imandandır.” Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, 2001, s.405.

2936. Olduñ a‘mā zümresinden aç gözüñ
Hālîk’ a döndermezsın her dem yüzüñ
2937. ‘Āķile bu kadar söz ma‘nī yiter
‘Ārifüñ kalbinde çün ma‘nī biter
2938. Yā İlāhī şūret-ile ma‘nīmüz
Bir eyleye aradan gider ğayrimüz

**Bu bāb ervāhı ol ‘ālemden bu ‘āleme geldügin beyān éder
126^b**

2939. anı ol dost-ile ezel ki birlik
anda gitdi dost-ile bāķī dirlik
2940. anı ‘āşık ki ma‘şūk-ile vaħdet
Édüp dost-ile kılar-ıdı ülfet
2941. anı ol vuşlat anı ol ru’yet
anı menzil i merātib seyr i sür‘at
2942. Ezel nūr-ıdı aşluñ anı ol nūr
Münācāt étdigüñ Hāķķ-ile ol Tūr
2943. Yédigüñ içdügüñ nūr-ıdı anda
Çün şāfī nūr-ıduñ aşlında sen de
2944. Tena‘umda telezzüzdeydi ervāħ
Tecellī éderdi dost aña herĝāħ
2945. Maķām-ı ‘ālīde iken bu ervāħ
‘Ālem-i ecsāma red étdi ol şāħ
2946. Pes şāfī nūr-iken çün ol rūħ-ı pāk
Esfēle inüp maķāmı oldu ħāk
2947. Bu ecsām-ile ünsiyet édüp ol
Cüdā düşdi nice bulsun Hāķķ’a yol
2948. Ezel zevķın unuttı añmaz anı
Bu fānī zevķ-ile üns tutdı cānı
2949. Gönül bāĝladı aldandı bu zevķa
Bilmez ol zevķi-kim geleydi şevķa
2950. Hāber vérseler andan pes inanmaz
Bu ĝafletden gözin açup uyanmaz
2951. Ecel yēli esince cisme nāĝāħ
Bu cismi terk édüp gider bu ervāħ

127^a

2952. Çürüyüp sinde ecsām hāk olısar
Aşlı hākdur varup aşlın bulısar
2953. Bu fānī zevkı terk édüp gédıser
Kimse bilmez rûh kıanda ‘azm édıser
2954. Eger aşlına érmezse bu ervāh
Kıalır esfelde bulmaz aşlına rāh
2955. N’içün aldanur ‘ākıl bu fenāya
Fenāyı terk édüp gider beķāya
2956. Bu fānī lezzetüñ bilür şöñı yok
Şafāsından görür kim cefāsı çok
2957. Ne vérirse şöñında alur anı
Akıdur gözinden yaş-ile kıanı
2958. N’içün geldi bu zindāna bu insān
Hakķ’ı bulmağ-içün bunda bil éy cān
2959. Kimi çıkdı bu zindāndan selāmet
Kim çāhına düşdi oldı melāmet
2960. Ki rüsvāy olıсарdur yarın anda
Aşısın ziyānın bilmedi yolda
2961. Buña bākī şanıup göñül vérirdi
Bu dünyāda fahr eyleyüp yürürdi
2962. Gel éy gāfil buña aldanma zinhār
Şöñuci kıılursın pes āh-ile zār
2963. Göñül vérme bu bir naķş-i hayāldür
Göñül vérme buña küllī vebāldür
2964. Bunuñ mişli neye beñzer mişāli
Saña temşıldür añla işbu hāli

127^b

2965. Görürsin bir kışı uyur uyanur
Pes uyanıcaķ tefekküre varur
2966. Niçe düşler görür uyķu hālinde
Nice yérler seyr éder menāmında
2967. Niçe vérmkler vü almaķlar olur
Niçe yémekler ve içmekler olur

2968. Niçesi s̄im ü zer bulur düşinde
Uyanıcağ görür dād yok elinde
2969. Biraz maḥzūn olur düş olduğına
Yerinür pes elinden gıtdüğine
2970. Ḥayāl imiş görür dād yok elinde
Yalan düş imiş dér söyler dilinde
2971. Bu dünyā daḥı yalan düş gibidür
Sen anı var şanursın yok gibidür
2972. Bu dünyāda gözüñ aç sen uyursın
Ki taḥkīk yarın anda uyanursın
2973. Göresin ol vaqt çün aḥvāl-i dünyā
Bir ḥayāl imiş hemān mişl-i rü'yā
2974. Bu vérmekler bu almaḥlar bu cihān
Bir yalan düş imiş görürsin hemān
2975. Uyan imdi uyan bunda gözüñ aç
Çevir yüzüñ bunda ‘uqbāya kaç
2976. Tefekkür eyle bunda neye geldüñ
Geldüñ-ise bundan gör bir ne alduñ
2977. ‘Aceb olduñ mı aşluñdan ḥaberdār
Bilmez-iseñ bilenden al ḥaber var
- 128^a
2978. Niçe ğaflet uykusında ḳalasın
Bu fānī dünyāya pes aldanasın
2979. Çıkarurlar seni bir gün ḳabadan
Ne umarsın şoñı yok bu hebādan
2980. Saña yitmez mi ‘ibret ‘āḳil ādem
Ölünce terk éder dünyāyı ādem
2981. Beḳāya yüz tıutup gider fenādan
Çevirir yüzünü milk i ‘anādan
2982. Beḳā için ne aldı-y-ısa bunda
Anı azıḳ édinür yarın anda
2983. Gel imdi āḥiret azıḳını al
Bu dünyāyı terk édüp arduña şal

Bu bāb dünyānuñ mişāli neye beñzer anı beyān éder

- I. Gel éy ‘āşık haber vérem²⁴⁵
Éşidüp añlağıl anı
Bu dünyāyı temşil édem
Édesin ‘aql ı iz‘ānı
- II. Bu bir deryā gibidür
Çün gemi gibidür vücūduñ
Gemüñi baħre uçurduñ
Ėarķ eyledüñ cism i cānı
- III. Gemüñ şu-y-ıla taldurduñ
Ėubb-i dünyāya taldurduñ
Gemüñ deryāya aldurduñ
Deriñ degil şanduñ anı
- IV. Göre zāhirde deryāyı
Gemi-y-ile geçerler anı
Şu talsa Ėarķ éder anı
Boğulup Ėalķ olur fānı
- V. Boğup Ėarķ édinca anı
Taşra atar bu insānı
Gidicek n’eylesün cānı
Ėabül étmez ol-dem anı
- VI. Nazar eyle bu dünyāya
Beñzer ol mişl-i deryāya
Raħm étmez yoħsula baya
Kim düşer Ėarķ éder anı
- VII. Taşra atar çıkınca cān
Ki toprağa düşer ol ān
Dün gün işi budur hemān
Ėılur çün mekr-ile āli
- VIII. Gel éy Ėāfil Ėöñül vérme
Bunı cem‘ eyleyüp derme
Yüzüñi Ėak’dan çevirme
Severseñ sev ol Sübhān’ı

128^b

²⁴⁵ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

Bu bāb Mūsā peygambere Hāk Te‘ālā beş nesne vaḥy étđi beyān éder

- I. Ne buyurdı Te‘ālā’llāh
Éşidüp olasın āgāh
Mūsā Peygambere ol şāh
Gel berü eyle iz‘ānı
- II. Beşi beş nesne içinde
Nihān édüp ḳodum anda
Bu beşi ḥalk ḡayri yérde
İster bulurlar mı anı
- III. Ḳodum bu ‘ilmi açlıḳda
İsterler anı toḳluḳda
Dilerler yéyüp içmekde
Pes nice bulurlar anı
- IV. İkinci ḳodum rızāmı
Terk étmekde arzuları
Ḳalk hevālarda isterler
Pes nice bulurlar anı
- V. Ḳodum ‘izzeti ṯā‘atde
Daḫı dün gün ‘ibādetde
Ḳalk ister bekler bābında
Bulurlar mı dér Sübhān’ı
- VI. Dördüncü baylıḡı ḳodum
Ḳanā‘atde bölüñ didüm
Ḳalk māl cem‘inde isterler
Pes ol kenz-i lā yefnāyı

129^a

“e’l-ḳanā‘atü kenz^{ün} lā yefnā.”²⁴⁶

- VII. Beşinci rāḫātı ḳodum
Ahiretde bölüñ didüm
Bu ḥalk dünyāda isterler
Niçe bulur dédi anı

²⁴⁶ “Kanaat, bitip tükenmeyen bir hazinedir.” Ali Yardım hadîsin tahriri ile ilgili olarak deḡişik lafızları verir ve Kuzâî’nin Müsnedü’s-Sihâb’ından baska bir yerde senedine rastlayamadığını, Süyûtî’nin Kuzâî rivâyeti için **zayıf** rumuzunu koyduğunu, Heysemî’nin de Taberânî rivâyeti hakkında aynı görüşte olduğunu, Nehcu’l-Belâḡa’da ise Hazreti Ali’nin sözü olarak geçtiğini söylemektedir. Netice itibarıyla; yukarıda yapılan deḡerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, hadîs zayıftır. Bkz. Ali Yardım, **Mesnevi Hadisleri**, s.46 (25. hadîs).

VIII. Gör ol luṭfi çok İlāhī
Bize eyledi āgāhı
Bulavuz pes ṭoĝrı rāhı
Ḳanı bizde ṭaleb ḳanı

nev‘-i diger

- I. Yine gör ne dédi Mūsā
Ḳorḳaram Rabbenā hıfz ét
Baña dōrt nesneden érse
Pes nice bulam emānı
- II. Daḫı bir nesne ümīz
Dutaram ki olam nevmīz
Bulam saña anuñla yol
Ḳılasın baña iḫsānı
- III. Dédi dōrt nedür ḳorḳarsın
Birine ümīz ṭatarsın
Tesellī eyledi Allāh
Cevābında pes Mūsā’yı
- IV. Dédi faḳırdan ḳorḳaram
İkinci hem sekr-i mevtden
Üçünci ḳorḳaram yarın
Bulam mı dédi cinānı
- V. Dördünci ḳabr ‘azābından
Ḳurtula mı bu cān andan
Pes bu dōrt ḳorḳudan
Ḳalāş eyle ḳıl iḫsānı
- VI. Biri budur ki ümīzüm
Bir muḫabbet véresin ki
Aña nesne ḳarışmaya
Ola ḫālīş sür aĝyārı
- VII. Ḳaḳ buyurdu ki yā Mūsā
Ḳorḳarsañ eger faḳırdan
Ḳıl işrāḳ namāzın herĝāh
Bulasın faḳırdan emānı

129^b

- VIII. Korkarsañ ölüm hālinden
Pes ölüm esrikliginden
Aḥşam yatsu arasında
Ol vaqıtde kıl namāzı
- IX. Korkarsañ kabır ‘azābından
Uyan pes dün yarısından
Dünle namāz kıl pes andan
Gide senden kabır ‘azābı
- X. Kıyāmet günü korkarsañ
Pes necāt bulmağ dilerseñ
Māh-ı Receb’de şavm olasın
Bulasın emn ü emānı
- XI. Dédi yā Mūsā hıç sevgim
Gitmesün kalbden dér misin
Hevā ehli-y-le oturma sen
Kalbüne vérir eşğāli
- XII. Gör ol luğf-ı iss-i Mevlā’yı
Nice kıldı tesellāyı
Mūsā maṭlab-ı a’lāyı
Göñülden istedi yāri
- XIII. Gel éy ṭālib hemān sevgüñ
Dün i gün Mevlā’ya olsun
Göñülden ğayri ref’ olsun
Bulam déreseñ ol Sübhān’ı
- XIV. Dédi Dāvūd’a ol Sübhān
Luğf ı kerem issi sulṭān
Her kim beni sevse hemān
Ben dağı severem anı
- XV. Kim benümle olabile
Oluram ben de anuñla
Kanda ister beni bula
Dédi añla ol Sulṭān’ı
- XVI. Her kim zıkrımle üns tutar
Ğayrini ardına atar
Anuñ-ıla ben dağı
Üns tutar dédi Sübhān’ı

- XVII. Beni kim éde ihtiyār
Édem ben anı ihtiyār
Beni édine pes ol yār
Sile albinden ayārı
- XVIII. ol kim muı' olur baa
Olurun muı' ben aa
Benden ayriyi pes aleb
Éden bulmaya Sban'ı
- XIX. Dédi her kim beni sevse
Mbtelā éderem anı
Anı kim mbtelā itsem
Öldürürin dédi anı
- XX. Daı her kimi öldürsem
Pes diyeti ben olurun
Aa an bahā véririn
Baa vulat bulur cānı
- XXI. Dāvūd'a eydür yā Dāvūd
Beni seven beni bilür
Baa gelmege ad ılur
Beni ister beni bulur
Dédi ol kimsenüñ cānı
- XXII. Dédi Dāvūd'a yā Dāvūd
Eger ılur-iseñ da'vı
Severem déyü Allāhı
Göñülden ıar dnyāyı

130^b

- XXIII. Benüm maabbetüm ile
Dnyā muabbeti bile
Cem' olmaz albüñden sile
Dédi bildürdi Sban'ı
- XXIV. Gel imdi éitdñ anı
Terk eyle fānı cihānı
aleb eyle dn n anı
Bulasın yce Sulān'ı

Ḳāle'llāhu Te'ālā: “ve iz 'aḥzeze Rabbūke min-benī ādeme min-zuhūrihim zürriyyetehüm.”²⁴⁷

2984. Añla nefsi-i ādemde benī ādem nüfūsünü²⁴⁸
Ta'biye olmuş-ıdı zerrāt ol-demde bilüñ
2985. Her zürriyet kim şulbından çıkardılar ādemün
Anuñ cūdı zerresidür ḳālī ḳalbi toprağınıñ
2986. Zerresi ta'biye olmuş-ıdı ol-demde hemīn
Ne ḳadar kim zürriyāt gelecekdür bunda yaḳīn
2987. Ol zerreye rūḥuñ münāsebeti vardı 'ayān
Anuñ muḳābelesinde düşmiş-di rūḥ hemān
2988. Pes ol zerreye iltifāt eyleyüp ḳıldı nazār
Lā-cerem ol zerrede bir ehliyyet oldı ḥazar
2989. Ḳābil oldı elestü ḥiṭābını eşidmege
Daḥı belī cevābını pes ol vaḳtde vërmege
2990. Zerrelere ādem belinden ṭaşra gelmekden murād
Añla ervāḥ pertevinden yetiše nūr-ıla dād
2991. Anlara cānlardan nazār erişmedi hemān
Belī cevābını ol vaḳt anlar vërmedi 'ayān
2992. Zerrelere ādemün beline gönderdi yine
Atalar şulbından ana raḥmine varup ine
2993. Tā ki bunlar birbiriyle cem' olduğu vaḳt o dem
Zerrelere de birbirine ḳarışa raḥimde hem
- 131^a
2994. Nuṭfe 'alaḳa olur 'alaḳa ḳān olur 'ayān
Ya'nī uyuşmuş ḳān olur şoñra et olur hemān
2995. Üç erba'in geçe pes ehliyyet bulur ey peder
Şol rūḥ urılır kim anda zerreye ḳıldı nazār
2996. Añla imdi bu sırları gel berü 'āḳil-iseñ
Nazm-ile yazdum bildirdüm añla gel 'āḳil-iseñ
2997. 'Ārif oldur ṭuya ma'nī sözlerini pes tamām
Açıla cān gözi göre ma'nī yüzün şubḥ u şām

²⁴⁷ “Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ (Onlar da) Evet (buna) şahit olduk, dediler.” (A'raf 7/172)

²⁴⁸ Mesneviye dönüldü.

Bu bāb güneş gökde kañlu üzerinde devr étdügin beyān éder

2998. Yine ‘ibret kitābına kıl nazār
Gör kim anda pes ne hikmetler yazar
2999. Güneş için buyurđı faħr-i ‘ālem
Bir kañlu yaratmışdur gökde Mevlām
3000. Üç yüz altmış köşesi vardur
Üç yüz altmış ferışteh mü’ekkeldür
3001. Her ferışteh bir köşeye yetişüp
Çekerler mağrib mařrıķa iletüp
3002. Māh daħı bu vech-ile-durur añla
‘İrfānuñ var-ise cān-ile diñle
3003. Şems i māhuñ ıulū‘ı yerinde Hāķ
Üç yüz altmış çeşme yaratdı Hāķ
3004. Yüz seksen çeşmesi mařrıķ yerinde
Yüz seksen çeşme mağrib ıarafında
3005. Ol çeşmeler balçıkılar yerden çıkār
Ay ı gün ıssisinden kaysayup aķār
- 131^b
3006. Şems i māh ol çeřmelerüñ yerinden
Toğarlar ıolunurlar pes birinden
3007. Birinden toğar birinden ıolunur
Altı ay olsa devri tamām olur
3008. Yine altı ay olunca şems i māh
Yine ol çeşmeye varurlar éy řāh²⁴⁹
3009. Bir yıl üç yüz altmış gündür ‘ayān
Altı ay yaz altı ay kış bī-gümān
3010. Pes yazuñ üç ay evvel bahār-durur
Kıřuñ ayı güz leyl ü nehār-durur
3011. Yaz eyyāmı olsa gün uzanısar
Şeb tenezzül eyleyüp kışalısar
3012. Altı ay yaz böyle geçer kış gelür
Kıřda gün kıřa geće uzun olur

²⁴⁹ Bu mısranın akabinde “ya‘nī toğup ıolanduğı çeşmedür” ibaresi vardır.

3013. Gündüzün dü şen olur pes bu cihān
Hem dağı revnağ bulısar cism i cān
3014. Géce zulumet kaplar işbu cihānı
Karañulıq tutar işbu cism i cānı
3015. Üç ay evvel bahār çiçek açılır
Üç ay dağı yazdur yemiş seçilür
3016. Güz eyyāmı yemiş der ‘anbār olur
Kış bir şey olmaz ‘ālem bār olur
3017. Alan maşşulını yazdan şād olur
Kışuñ zaħmetinden ol āzād olur
3018. Eger bunlardan ‘ibret alur-iseñ
Tuyup sırrın kendünde bulur-iseñ

132^a

3019. Bunları saña pes temşil édeyim
Bunlardan maşşud nedür añladayım
3020. Añla kim yaz mişālidür cinānuñ
Bu kış dağı mişālidür nīrānuñ
3021. Yazın hāşıl olur cümle yemişler
Haķıķi cinānındadır demişler
3022. Bu dünyā ni‘meti fānī olısar
Cinānında ol ni‘met bāķi olısar
3023. Bundağı ‘aksi-durur çün kim anuñ
Mişāli anı tefhīm içündür bilüñ
3024. Zīrā bundağı aña mişāl olmaz
Mişāl kūrılmasa dağı bilinmez
3025. Derler dünyā ‘uqbānuñ mişālidür
Bu şüretdür ammā ol ma‘ānīdür
3026. Zīrā ma‘nī şüret-ile bilinür
Şüretsiz ma‘niye mi érişilür
3027. Eger añladuñ-ise işbu hāli
Nicedür yaz bu cennetüñ mişāli
3028. Añla bu kışda nīrāna mişāldür
Şitā şitem olur aña mişāldür
3029. Eger yazdan görürseñ kış yarağın
Kışı tuymazsın hiç sönmez ocağıñ

3030. Bu sözden eger ma‘nī añlar-iseñ
Gözüñ açup kendüñe gelür-iseñ
3031. ‘İlm i ‘amel azıgını çok algıl
Bu dünyāda gözüñ açup uyangıl
- 132^b
3032. Ki yarın Hāḡ cinānında olasın
Cehennem nārından āzād olasın
3033. Görmeyesin hergiz ṡamu ‘azābın
Hāḡ saña fetḡ eyleye cennet bābın
3034. Bunda ‘ilm i ‘amel ḡaşıl kılmazsañ
Āḡiret azıgın ḡāzır kılmazsañ
3035. Dürlü ‘azāba giriftār olasın
Yarın ṡamuda göre pes ṡurağın
3036. ‘Āḡile bu kadar söz ma‘nī yiter
Ġāfil añlamaz ḡalbi ṡaşdan biter

Ḳāle’İlāhu Te‘ālā: “Ve-huve’İlezi yebde’ü’l-ḡalḡa ṡümme yu’İdühü.”²⁵⁰

Ḳāle’n-nebiyyü (a.m.): “Yemütü’n-nāsu ‘alā mā-‘āṡe ‘aleyhi ve yaḡṡurü ‘alā mā-māte.”²⁵¹

3037. Bu āyetüñ sırrı nedür añla bil
Ḥadīṡüñ mefhūmına da naḡar ḡıl
3038. Bu insāna olur üḡ dürlü ḡālet
Biri mebde’dür ol fırtat bidāyet
3039. İkinci ḡayāt kim ol ma‘āṡ-durur
Üçünci memātdur ol me‘ād-durur
3040. Bu sırrı añlayan bilür özüñi
Aṡlına dönderür göñül yüzünü
3041. İḡer āb u ḡayātı zinde olur
Vücüdı ḡulmetin yur bende olur

²⁵⁰ “İlkin mahlūkunu yaratıp (ölümünden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O’dur,” Rûm (30/27)

²⁵¹ “İnsanlar yaşadıkları gibi ölümler ve öldükleri gibi de ḡaşrolunurlar.” Ḥadīs bu lafziyla tarafımdan tesbit edilememiştir. Ancak Müslim, İbn. Hibbān ve Ahmed İbn. Hanbel’in “Her kul öldüğü hal üzere diriltilir” şeklinde rivāyet ettikleri hadis bu manayı doğrulamaktadır. Bu hadisi, Abdürrezzāk, Taberānî, Ebû Ya‘lā ve Abd. İbn. Humeyd de rivāyet etmişlerdir. Hâkim bu rivāyeti Müstedrek’ine almış, Heysemî Mecmeu’z-Zevâid’inde bu rivāyeti de incelemiştir. Beyhakî, Deylemî, Münâvî ve Aclûnî de eserlerinde bu rivāyete yer vermektedirler.

3042. Érişür erba‘îne kâmil olur
Dost-ile halvet olur vâsıl olur

133^a

3043. Érer vahdet maķâmına olur bay
Çıkup zulmet kayasından toĝar ay

Ķāle’llāhu Te‘ālā: “Ve küntüm ezvāc^{en} selāseh, fe-aşhābu’l-meymeneti mā aşhābu’l-meymeneh ve aşhābu’l-meş’emeti mā-aşhābu’l-meş’emeh ve’s-sābikūne’s-sābikūn, ‘ülā’ike’l-muķarrabūn.”²⁵²

3044. Bu aşhāb-ı yemīn kimler-durur gör
Teslīm eyleye özüñi añlara vér

3045. Anlaruñ yolu bil cennet yolıdur
Ĥaķ dostları Ĥaķķ’uñ gercek ķulıdur

3046. Şimāl ehli ile şaķın oturma
‘Aķluñ başuña dér özüñ yitirme

3047. Cehennem ehliğür anlar nazār ķıl
Tālib-iseñ gel anlardan ĥazer ķıl

3048. Behište bil şaĝ tarafından irilür
Şol tarafından cehenneme girilür

3049. Sābıķları muķarrebler dédi Ĥaķ
Anlar kimler-durur cān gözün aç baķ

Ķāle’llāhu Te‘ālā: “La-ķad ĥalknā’l-insāne fī aĥseni taķvīm şümme radednāhu esfele sāfilīn.”²⁵³

3050. Öñ yaratdı rūĥın insānuñ Ĥudā
Düşdi ķalıba Ĥaķ’dan oldu cüdā

3051. Pes ‘anāşır ĥükmine düşdi bu rūĥ
Tecellīden irmez oldu pes fütūĥ

“Ĥubbū’l-vaţani mine’l-īmān.”²⁵⁴

3052. Çün vaţan sevgüsini untdı ol
Anuñ-içün bulmaz ol Ĥaķķ’a yol

²⁵² “Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman, sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar! (Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, naīm cennetlerinde (Allah’a) en yakın olanlardır.” Vâkı‘a (56/7-12)

²⁵³ “Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.” Tīn (95/4-5)

²⁵⁴ “Vatan sevgisi imandandır.”

133^b

3053. Çār ‘anāşır bāğladı her yanını
Derd ü hasret-ile yaqdı cānın
3054. Rūhı evvel halk idüpdür ol İlāh
Hadīşinde dédi ol resül-i māh

“İnne’llāhe haleka’l-ervāha kable’l-ecsādi, bi-erba’a elfi senetⁱⁿ.”²⁵⁵

3055. Ol resülün rūhın evvel kıldı var
Enbiyā rūhın andan kıldı izhār
3056. Rūh-ı Aḥmed’den zāhir oldı hemān
Cümle ervāh andan oldı pes ‘ayān
3057. Pes ol rūh ecsām-ile buldı kuvvet
Haq anuñ-çün insāna vérdi kudret
3058. Emānet yüküni götürdi insān
Kerāmetlü kıldı insānı Sübhān
3059. Ki rūhānī hem cismānī oldı
Zalūm^{en} cehūl^{en} adın urundi

“İnnā ‘araznā’l-emānete ilā āḥirihi.”²⁵⁶ “Ve-lekad kerramnā benī ādeme.”²⁵⁷

3060. ‘Aql-ı ‘āciz añlıyamaz zātını
Niçe idrāk étsün dost şifātını
3061. Her ne déirse pes hilāfidur anuñ
Bilen oldur ne daḥli var kimsenüñ
3062. Pes münezzeh-durur zāt-ı şifātı
Bilen zātın yene kendü şifātı
3063. Pes anuñ zātına érişmez ‘uqūl
Kimse vaşfa kâdir olmaz éy füzül

134^a

3064. Nitekim démişlerdür ‘araftü Rabbī
Ve-lā fazale Rabbī mā ‘araftü Rabbī²⁵⁸

²⁵⁵ Muhakkak ki Allāh, dört bin senede cesetlerden önce ruhları yaratmıştır.

²⁵⁶ “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.” (Ahzāb 33/72)

²⁵⁷ “Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık.” (İsrā 17/70)

²⁵⁸ Rabbimin fazlı olmasaydı, Rabbimi bilemezdim.

3065. Anuñ zātı şıfâtı-y-la bilinür
Hak' dan ğayrisi aradan silinür
3066. Bu sırda çok-durur esrâr-ı envâr
Bu hâldür kimse vérmez bundan aĥbâr
3067. Éşit ne buyurdı ol faĥr-i 'âlem
Livâ'ü'l-ĥamdi ben elüme alam
3068. 'Alemüm altında ĥaşr ola ol-dem
Cemî'-i zürriyâtı-y-la pes Âdem

Âdemü ve men dūnihi tahte livâi yevme'l-kıyâmeti ve-lâ fahra²⁵⁹ Yani; ben onlar ile iftihar etmem. Bunlar benimle iftihar eder. Çünkü bunlar hep benden aşağıdır. Yüksek olan ev edna (aşağı) ile iftihar etmez.

3069. Cümle mevcūdātuñ şeceri tamâm
Vücūd-ı Muĥammedîdür ve's-selâm
3070. Cümlesi ol şecerden gelmiş-durur
Yine âĥir anda cem' olmuş-durur
3071. Ol şecer kim cümlenüñ aşlı-durur
Pes kalanı hep anuñ fer'-i-durur
3072. Melekūtiyyât oldı köki anuñ
Özdekidür 'âlem-i cismāninüñ
3073. Budakları enbiyâ-durur 'ayân
Yaprakları meleklerdür bî-gümân
3074. Yemişi 'ibârete gelmez nihân
Ki hâl ehline Hak eyledi 'ayân
3075. Şecerde şemer nihân olmuş-durur
Şemerde de şecer gizlenmiş-durur
- 134^b
3076. Şecer yokdur kim şemeri olmaya
Şemer yokdur ki şeceri bulmaya
3077. Aĥadiyyet nūr-ı pertevinden ol
Aşlı toĥum cümle andan buldı yol

²⁵⁹ İhyâ-u 'Ulûmi'd-Dîn, Cild 4, Hadîs No: 681, s.950.

“ve nahnü akrabü ileyhi min ḥabli’l-verīd.”²⁶⁰ “vehüve ma’aküm eynemā küntüm.”²⁶¹

3078. Bu sırrı bundan añladı ‘ārifān
Kim Ḥaḳ saña gāyet akrebdür ‘ayān

“Allāhu nūru’s-semāvāti ve’l-arzi.”²⁶²

3079. Bu āyet sırrı bundan zāhir olur
Yerde gökde Ḥaḳ nūri bāhir olur

3080. Ḥaḳ ne īcād kıldı ma’nīde nihān
Aña şüret zāhir étدی pes ‘ayān

3081. ‘Ālem-i ma’nī melekūt oldu çün
‘Ālem-i milk oldu pes şüret için

3082. Melekūtuñ ma’nīsi daḥı hemān
Şüret-i şahşı Muḥammed’dür ‘ayān

3083. Nūr-ı aḥadiyyet pertevinden ol
Gelüp çün Ḥaḳ’uñ zātına buldı yol

3084. Nūr-ı aḥadiyyet pertevinüñ hemān
Şüret-i illallāh geldi bī-gümān

3085. Evliyā geldüginüñ sırrı ‘ayān
Tevḥīd tohumın göñle eke hemān

“e’ d-dünyā mezra’atü’l-āhireti”²⁶³

Buyurdu ki ümirtü en uḳātile’n-nāse hattā yakülü lā-ilāhe illallāh Muhammedün
rasūlullāh.”²⁶⁴

135^a

“veleḳad kerramnā benī-ādeme ve ḥamelnāhüm fi’l-berri ve’l-baḥri.”²⁶⁵

3086. Nedür ol berr ü baḥrun añla sırrın
Bu şadefden çıkar gör sen de dürrin

²⁶⁰ “Biz insana şah damarından daha yakınız.” (Kaf 50/16)

²⁶¹ “Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.” (Hadîd 57/4)

²⁶² “Allah, göklerin ve yerin nûrudur.” (Nûr 24/35)

²⁶³ “Dünya ahiretin tarlasıdır.” Aclûnî, **Keşfü’l-hafâ**, c.2, s.301.

²⁶⁴ “İnsanlar Allah’tan başka ilah yoktur deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum.” Buhârî, **İmân**, 15.

²⁶⁵ “Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık.” (İsrâ 17/70)

3087. Bu sırda var-durur niçe daķāyık
Bunı taķķık éder ehl-i haķāyık
3088. Milk i melekūta ŗāmil dédiler
Biri maķmūl biri hāmil dédiler
3089. Dédi milk i melekūta ol Sūbhān
Ādem'i biz gōtūrūrūz dér hemān
3090. 'Aķl ı rūħuñ pertevinden éy ŗādık
Milk i melekūtı haķ étdi hālik
3091. Her nede kim ola ervāħ-ı hayāt
Rūħ-ı insān pertevindendūr necāt
3092. Ķangısında ola nefis éy Müslimān
'Aķ-ı insān māyesindendūr hemān
3093. 'Aķluñ rūħa nisbeti budur 'ayān
Ādem ü Havvā gibidūr bī-gümān
3094. Ādem'üñ ŗol pehlūsinden o Īlāh
Havvā'yı haķ étdi yüzi bedr-i māh
3095. 'Aķl daķı rūħuñ éy merdān-ı Haķ
ŗol yanından aldılar imkāna baķ

Ķāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "ve ŗāvirhünne ve hālifühünne"²⁶⁶

3096. 'Avrat ile meŗveret ét dér emīn
ŗözinüñ hilāfin işle dér hemīn

135^b

3097. Anlar egriden yaradıldı éy cān
Egrinüñ hilāfi ŗoĝrıdur hemān
3098. Pes bu 'aķluñ fikri daķı ŗanma rast
Meŗveret it Haķ'da degil fikr-i rast

"ve nefaħtü fihi min rūħi,"²⁶⁷ **"ve yes'elüneke 'ani'r-rūħ, ķuli'r-rūħu min emri Rabbī."**²⁶⁸

3099. **Emr-i Rabbī** dēdügi rūħ nedür bil
Nefaħtü min rūħiye de nazār ķıl

²⁶⁶ "Kadınlara danıŗın; söylediklerinin tersini yapın." Aclūnî, **Keŗfü'l-hafā**, II, 515.

²⁶⁷ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüĝüm zaman," (Sād 38/72)

²⁶⁸ "Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir." (İsrā 17/85)

3100. Nedür farkı biri birinden anuñ
Bu sırrı aña kim zevk éde cānuñ
3101. Bu rûhdan kimse kılmadı beyānı
Bunu pes emr-i kûm éder ‘ayānı

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “İzā erāde şey^{en} en yekûle lehū kün fe-yekûn.”²⁶⁹

3102. Ne hikmetdür bu ecsāmuñ zuhûrı
Ne kudretdür buña nefh étدی rûhı
3103. Ne sırdur bu rûh cism-ile ta‘alluḡ
İdüp andan göründi bu taḡalluḡ
3104. ‘Ubūdiyyete āletdür bu ecsām
Bunu Ḥaḡ anuñ-içün kıldı iḡsān
3105. Ma‘rifete sebep oldı bu ervāḡ
Tecellī eyleye rûḡa ol İlāh
3106. Sebeb ola ‘ubūdiyyet viṡāle
Muḡabbetde ériṡe pes kemāle
3107. Kemāl-i muḡabbet cism-ile oldı
Rûḡ anuñ-çün bu cisme red olundı

136^a Bu bāb insānuñ bedeni ḡaḡ olduḡın beyān éder

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “İnnī ḡāliḡ^{um} beṡer^{an} min ṡīn.”²⁷⁰

Ve ḡāle’n-nebiyyü: “Ḥikāyeten ‘ani’llāhi ‘azze ve celle hammertü tīneten Ādeme bi-yedī arbe‘īne sabāhan.”²⁷¹

3108. Ḥaḡ bu insānı ‘anāṡırdan yaratmaḡ diledi²⁷²
Müfred-iken Ḥaḡ anı gör nice terkīb eyledi
3109. Müfred-iken ‘ālem-i ervāḡa yaḡındür beṡer
Pes mürekkeb olıcaḡ rûhdan biraz ıraḡ düṡer

²⁶⁹ “Bir şey yaratmak istediḡi zaman O’nun yaptıḡı ‘Ol’ demekten ibarettir. Hemen oluverir.” (Yāsın 36/82)

²⁷⁰ “Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacaḡım.” (Sād 38/71)

²⁷¹ “Ādem’in topraḡını kendi ellerimle kırk sabah yoḡurdum.” anlamında kaynaklarda kudṡi hadis olarak zikredilir. (İbrahim Kaya, “ṡerḡ-i Divān-ı Ḥāfiṡ (ṡûdî)”, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamıṡ Doktora Tezi.); Ayrıca bkz. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, s. 103.

²⁷² Ölçü: Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün.

3110. Ger ma‘ādin ger nebāt ı hayvān ger insān ola
Her mürekkeb olduğunça rūhdan ba‘īd kıla
3111. Hāḡ Te‘ālā diledi kim Ādem’i var eyleye
Hem Ādem’den ḡudretin izhār eyleye
3112. Emr édüp Cebrā’īl’e in yérden ropraḡ al dédi
İndi yérden pes bir avuç topraḡ almaḡ diledi
3113. Pes ḡasem vérdi turāb Cebrā’īl’e dér yā emīn
Tāḡatüm yoḡ benüm ḡurba bunda ḡurayım hemīn
3114. Cebrā’īl Hāzrete vardı sen a‘lemsin dér
Hāḡ bu kez Mīkā’īle étđi kim sen yūri var
3115. Pes bu resme Mīkā’īl’e ḡasem vérdi ol zamān
Almadı topraḡı yérden girü döndi pes hemān
3116. Pes bu kez İsrāfil’e dédi yūri var sen getir
İn turāb al yér yüzinden emrüm yerine yetür
3117. İsrāfil’e daḡı ḡasem vérdi ol-demde turāb
Döndi Hāḡ ‘Azrā’il’e emr édüben ḡıldı ḡitāb
3118. Eger rāzī olmaz-ise güç-ile alḡıl hemān
Hāḡ dédi gizlü işüm var ḡılsam gerek ‘ayān

136^b

3119. Pes ‘Azrā’il indi yére aña daḡı vérdi and
Dédi kim emre muḡī‘ ol étmegil Hāḡḡ’a ‘inād
3120. Pes bir avuç topraḡ aldı yér yüzinden ol zamān
Yér yüzünden ḡırḡ arşın topraḡ eksildi dér hemān
3121. Muḡabbet ābın ādem topraḡına yaḡdırdı Hāḡ
ḡudret eliyle taḡmīr étđi ḡırḡ gün anı Hāḡ
3122. Mekke ile Tā’if arasında ḡırḡ gün yetđi ol
Her laḡza ḡayb-ı ḡazāyinden cevher édüp düḡül
3123. Göginüñ balḡıḡı behiştten aldılar tamām
Ol şu-y-ıla yoḡırdılark ḡalbin anuñ ve’s-selām
3124. Üç yüz altmış güneş-ile perveriş vérip aña
Pes ne ḡikmetdür bu sırrı aña ḡalasin taña
3125. Üç yüz altmış günü neden ḡāşıl étđi ḡıl beyān
ḡalbi ḡırḡ yıl içinde taḡmīr étđi oldı pes ‘ayān

3126. Kırk yıl üç yüz altmış çille olur aña bil
Hak Te'ālā üç yüz altmış kez aña kılar nazar²⁷³
3127. Ādem'e teşrif kerāmet yitmez mi kim 'ayān
Kudret eliyle Hak kırk gün tahmīr étđi bī-gümān
3128. Aña kırk gün tahşış oldı 'ālem şuğrā iken
Altı günde yaradıldı yer ü gök kübrā-y-iken
3129. Bileler kim Hak Te'ālā sırrın ādem'e nihān
Kıldı cümle aña tābi' olup çün buldı 'ayān
3130. Aña imdi anı bir bir eyleyem saña beyān
'Ākil-iseñ bu esrārı fehm édesin 'ayān

Qāle'llāhu Te'ālā: "Ḥalaka's-semāvāti ve'l-arza fī sitteti eyyāmⁱⁿ."²⁷⁴
137^a

3131. Hak Te'ālā yeri şenbih gün yaratdı evvelā
Tağları yek şenbih gün yaratdı yere miğ ola
3132. Nebātātı dū şenbih gün sī-şenbih ber□-i belā
Çehār şenbih nūr yaratdı münevver nūrı 'alā
3133. Penç şenbih gün hayvānātı yaratdı ol İlāh
Āzine gün ba'de'l-'aşr ādemi ol pādīşāh
3134. Gün zamāndan zamān aflākden huşūle geldi çün
Devr édüp gökler güneş zāhir oldı anuñ-çün

Qāle'llāhu Te'ālā: "fe'izā sevveytuhū ve-nefahtu fihī min rūḥi fe-qa'üleḥū sācidīn."²⁷⁵

3135. Tesviye-i beden érđi kemāle²⁷⁶
Hak aña nefḥ-i rūḥ étđi vişāle
3136. Kendü rūḥından aña nefḥ étđi rūḥ
Qalbi Hak yédinden buldı fütūḥ
3137. Cism-i rūḥın vāsıta-i sır kıldı Hak
Nazar kılar kemāl-i kudretine baq
3138. Nefḥ-i rūḥdan budur murād-u Hudā
Kim üns zevqın kılmaya andan cüdā

²⁷³ Bu mısradaki kafiye yoktur.

²⁷⁴ "O, gökleri ve yeri altı günde yaratandır." (Hûd 11/7)

²⁷⁵ "Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!" (Sâd 38/72)

²⁷⁶ Ölçü: Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'iün.

3139. ‘Ālem-i ‘ulvīden rūḥ étđi nüzül
Ādem’uñ ḳalbıne étđi düḥül
3140. Görđi bu zulmānı ev ṭolu hevām
Gırü döndı göñül aña olmadı rām
3141. Dürlü dürlü cānavarlar ṭoṭolu
N’eylesün pes aña érişđi yolu
3142. Bildi ol ḳurb-i vişālüñ ḳadrini
Āh édüp inledi urup şadrini
3143. Ol āhuñ dimāğa érđi buḫarı
Aḫsırup ḫamd-ile añdı ol yārı
3144. Yerḫamuke Rabbuke érđi ḫiṭāb
Sākin oldı rūḫı andan oldı şād
3145. Yér yüzine ḫalīfe ḳıldı anı
Ḳıldı aña i‘zāz-ile iḫsānı

137^b

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “İnnī ca‘il^{ün} fi’l-arzi ḫalīfet^{en}”²⁷⁷

3146. Saltanat ādābını bilürđi ol
Anuñ-ile bula ādem Ḥaḳḳ’a yol
3147. Secde emroldı melekler ḳıldılar
Étmedi İblīs’i ol-dem sürdiler
3148. Görmedi nūrın anuñ étđi İbā
Ne ‘amel kim ḳıldı-y-sa oldı hebā
3149. Yarın anda daḫı nūra érmeye
Ol nūr-ile dost yüzünü görmeye
3150. Ādem’uñ göñli üns ṭutmağ-içün gāḫ
Nefesinden Ḥavvā yaratdı ol İlāḫ
3151. Ḥavvā’nuñ yüzinde añla éy dede
Dost cemālini ḳıla müşāhede
3152. Üns mu‘āmelesinüñ zevḳın bula
Dost-ile yine vuşlat ḫāşıl ola
3153. Nefs uyurđı pes ol zamān
Ḥırş ı şehvet ‘arız oldı çün hemān

²⁷⁷ “Ben yeryüzünde bir halife yaratcağım, dedi.” Bakara (2/30)

3154. Hakk'ile rûh ünsine oldı hicāb
Nefs ekl i şurb eyledi taleb

138^a

3155. Pes bu kez bihişt-ile üns tıtdı ol
Şıyup Hakk emrin 'Azāzil buldı yol

3156. Kaşd édüp buğdāyı yidürdi ol la'ın
Sürdiler Ādem'i cennetden hem'in

3157. Hakk hiṭāb étđi ki İcād itmedüm
Zevkı nefsanī için yaratmadum

3158. Pes yarım gün cennetde kodum seni
Şıyup emrüm nice unuttuñ beni

3159. Pes eger bir gün tamām kosam seni
Bir kezden unutturduñ dédi beni

3160. Biliş-iken yād olur-ıduñ tamām
Ayrıķ bizi añlamaduñ ve's-selām

3161. Bunca ihsān étdüm şükriñ kılmaduñ
Dostu dost düşmeni düşmen bilmeduñ

“Ve-le'in şekertüm le-'ezidenneküm ve-le'in kefertüm inne 'azābī leşedid.”²⁷⁸

3162. Pes bu sırdan sen de āgāh ol şaķın
Şükri dā'im eyle ol Hakk'a yaķın

Ḳāle'llāhu Te'ālā: “ve'l-'aşri, inne'l-insāne lefi ḥusrⁱⁿ illā'llezīne āmenū ve 'amilū's-şāliḥāti.”²⁷⁹

Ḳāle'n-nebiyyü (a.m.): “İnne li'llāhi elfe seb'ine hicāben min nūrın ve zulmetin lev keşefehā le-ahrakat sübhātu vechihi mā-entehā ileyhi basaruhū²⁸⁰

3163. Rûh insānı maķāmı aşlīsinden seyr éden²⁸¹

138b Yetmiş biñ nūrānī zulmānı hicāb oldı 'ayān

²⁷⁸ “Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir.” (İbrāhīm 14/7)

²⁷⁹ “Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler müstesnadır.” Asr (103/1-3)

²⁸⁰ “Allah'ın aydınlık ve karanlıktan yetmiş bin perdesi vardır, o hicapları kaldıracak olsa gözünün değdiği her yeri yakardı.” Şevkânî, **el-fevâidü'l-mecmû'a**, s.450.

²⁸¹ Nazım şekli: Kaside; ölçü: Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün.

3164. Bunlara uğradı geçdi her birinde devr édüp
Kurb-ı Hâk’da dost cemâli seyrinden kaldı hemân
3165. Cism-ile tutdı ta’alluğ o zevkdan düşdi cüdâ
Hicâblar aldı yolunu unutturdu bî-gümân

“Nesu’llâhe fe-nesiyehüm.”²⁸²

3166. Pes bu kalıb ‘âleminde seyr éder bu ‘âlemi
‘Aqlına gelmez unutmuş cümlesi olmuş nihân
3167. Bu sarâ-yı vahşete aldanuban kalmış bugün
Cennet-i a’lâda iken olmuş yeri bu külhân
3168. Rûh-ı insânı anuñ-çün dediler idi aña
Hâk’ıla üns tutmuş-ıdı müştâk-ıdı pes ‘ayân
3169. Hâk Te’âlâ bu ad-ile zıkr éder dedi pes
Ezel Hâk Kurb’ân’da nitekim buyurdu eyledi beyân

“Hel etâ ‘ale’l-insâni hîn^{ün} mine’d-dehri lem-yekün şey^{en} mezkûr^{an}.”²⁸³

3170. Bu dağı ‘âlem-i hilkate ervâh dérler yaqîn
Çün bu ‘âleme gelüp ol ünsi unuttı hemân
3171. Aña bir gayri ad vérdiler kim ol nâs ismidür
Ya’nî Hâk’ile olan ünsi unuttıñ dér ‘ayân
3172. Yâ eyyühâ’n-nâsü ve hâce ‘aleyhi’s-selâm
Buyurur ve zekkir bi-eyyâmi’l-lâhi²⁸⁴

139^a

3173. Ya’nî éy dünyâya meşgûl oluban unudanlar
Unutmañ ol günü kurbda bulmuşduñuz ‘ayân
3174. Hâk resüle dedi añdur anlara pes günü şâyed
Ol mihr i muhabbet hareket eyleye hemân
3175. Yine evvelki yuvaya pervâz édeler dedi
Bunda mihmân olmayalar olalar aña revân

²⁸² “Onlar Allah’ı unuttular, Allah da onları unuttu.” Tevbe (9/67)

²⁸³ “İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?” İnsân (76/1)

²⁸⁴ Andolsun, Mûsâ’yı da “Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah’ın (geçmiş milletleri cezalandırdığı) günlerini hatırlat” diye âyetlerimizle gönderdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır. İbrâhim (14/5)

3176. Le‘allahüm yezzekkerün ve le‘allahüm yerci‘ün²⁸⁵
Andan ‘ibāretdür **hubbü’l-vaṭani mine’l-īmān**²⁸⁶
3177. Vaṭan-ı aṣlī sevisi ḥareket eyleye hemān
Mine’l-īmān ma‘nīsi yüz gösterüp olur ‘ayān
3178. Kılısa mürāca‘at kaşdıñ olsa ol yola revān
Kaşdıñ aña érmege olur mertebe-i itān
3179. Vaṭan-ı aṣliyye érse ol vaḳt maḳām-ı iḥsān
Daḥı teraḳḳī éderse olur maḳām-ı ‘irfān
3180. Anda mihmān olmayup sür‘at éderse ilerü
Ol vaḳt derece-’i ‘ayān fetḥ olur olmaz beyān
3181. Bu dil-ile vaşf olunmaz ol maḳāmuñ ehlini
Ḥadd ü ‘ad yok ol maḳāmda vérmedi kimse nişān
3182. Göñlüni kim bu cihānda bāğlayup kaşd étmeye
Vaṭan-ı aṣlīye rūḥı kılmasa hergiz cevḻān

139^b

3183. Ol vaḳt nisyān olur aña ‘āḳıbet küfrān olur
Maḳām-ı esfelde olur zūlmetde ḳalır cism i cān

Nitekim buyurur: “Ve’l-‘aşri inne’l-insāne lefi ḥusrin illā’llezīne āmenū ve ‘amilu’ş-şāliḥāti.”²⁸⁷

- Ḥaḳ Te‘ālā ḳasem édüp ne buyurdu aç gözün²⁸⁸
3184. Ta‘alluḳ ṭutmağ-ıla dér ḳalıba rūḥ-ı insān
Pes giriftār oldu ḥüsrān āfetine şek sözin
3185. Yine bu ḥüsrāndan ḥalāş olmağı kıldı ‘amel
İmān yardımıyla ḳurtılır dédi hemīn
3186. Gel bugün şāliḥ ‘amel ḳıl aç gözün
Ġāfil uyan saña bir temşīl édeyim
3187. Bundan aña özünı aç göñül gözin
Nazar ḳıl ola bu sır pes ‘ayān

²⁸⁵ Ögüt alasmız diye... Nahl (16/90)

²⁸⁶ “Vatan sevgisi imandandır.” Aclūnı, **Keşfü’l-hafā**, II, 87.

²⁸⁷ “Asra yemin ederim ki insan gerçekten zıyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler müstesnadır.” Asr (103/1-3)

²⁸⁸ Ferdî mısra.

3188. Ana rahminden tıfil oğlan vücūda gelicek
N' içün ağlar ne hikmetdür kıılır ol-demde fiğān
3189. urb-i Hāzretten cūdā düşdi nice ağlamasun
Ol 'ālemūñ zevı andan gitmemişdür pes hemān
3190. Her kaçan kim düşe zevı şevı gālib eyleye
Eyler ol feryād ı zārı gönli uyanmaz hemān
3191. Avıdırlar anı tā kim unıda ol ol 'ālemi
Üns tuta bu 'ālem-ile deyü aldadurlar inan
3192. Vaqt olup düşinde görüp ağlar inler pes hemān
Anası sūdın vérir sūd-ile üns tutar hemān

140a

3193. Aşlı ünsü unıdur hadd i bülüg érince pes
Unıdur gayb 'ālemin aldar anı naqş-ı cihān

āle'llāhu: "Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-arzi meşelū nūrihī kemişkātⁱⁿ fi hā mişbāh e'l-mişbāhu fī zücācetini e'z-zücācetü ke'ennehā kevkeb^{ün} dürriyy^{ün} yūkadü min şeceratⁱⁿ mübāreketⁱⁿ zeytūnetⁱⁿ lā şarkıyyetⁱⁿ ve lā-ğarbiyyetⁱⁿ yekādü zeytühā yuzi'ü ve lev-lem-temseshü nār nūr^{üm} 'alā nūr yehdi'llāhu li-nūrihī men yeşā' ve yazribu'llāhu'l-emşāle li'n-nāsi va'llāhu bi-küllü şey^{'in} 'alim^{ün}."²⁸⁹

3194. Hā Te'ālā kudretinden ādem'i var eyledi²⁹⁰
Balçığın kudret eli-y-le yoğurup hal eyledi
3195. Düzdi albini zücāce şifātından pes 'ayān
odı mişkāt-ı beden içre anı ol-dem hemān
3196. Düzdi bir mişbāh zücācüñ ortasında ol çerāğ
Ya'nī ol sırdur ki albūñ içinde kıldı turağ
3197. Bir fitile düzdi çerāguñ içinde hayf ı derd ola
Dökdi cān yağını alb-i zücāce étdi dühül
3198. Ol şecer-i mübārekden oldu **min-rūhī**dür ol
Ne şarıdır ne ğarbīdür bunlardan degildür ol
3199. Şar 'ālem-i melekūt ğarb 'ālem-i milkdür 'ayān
Ya'nī bu iki 'ālemden degil démekdür hemān

²⁸⁹ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Nûr (24/35)

²⁹⁰ Ölçü: Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün.

3200. İmdi bu yağ kim didüñ gāyet şāfī nārānīdür
Mişbāha nūr bāğışlayan nīrānīdür şanma kim

“Yekādū zeytühā yuzī’ü ve lev-lem-temseshü nār, nūr^{um} ‘alā nūr.”²⁹¹
140^b

3201. Ya’nī rūhuñ yağı gāyet nūrānī olup ‘ayān
Çalb zücācesin kemālī nūrānī kıldı hemān

“Ke’ennehā kevkeb^{ün} dürriy^{ün}”²⁹²

3202. Kevkebe teşbīh étdügi odur érişmez ziyān
Érişür şems-ile māha devr idicek noqşān

3203. Añla ol zücācüñ nūrı mişkāte étdi dühūl
Nitekim bir güneş nūrı bulur cāmdan hāne yol

3204. Ol havāş kim zāhir olur bātında vardur ‘ayān
Rūşen oldı nūr-ile pür-nūr oldı dil ü cān

3205. Hāç nūrınuñ zuhūrına bu mişbāha bu ālet
Olmasaydı nūrı zāhir olamıydı bu hālet

3206. Muḥabbet nūrınuñ zuhūrına nazar kıl kim bu mişbāh²⁹³
Bi’z-zarūri gerek oldı esbāb-ile bu eşbāh

“Nūrun ‘alā nūr.”²⁹⁴

3207. Nūr-ı İlāhī tecellī kıldı rūh nūrından ol
Nūr-ı mişbāh dahı Allāh nūrından oldı huşūl

²⁹¹ O fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Nūr (24/35)

²⁹² “Sanki inciye benzer bir yıldız gibidir,” Nūr (24/35)

²⁹³ Ölçü bu mısradaki uymuyor.

²⁹⁴ “Bu nūr üstüne nûrdur.” Nūr (24/35)

3208. Ya‘nî Hâk kendü nûrî-y-ıla²⁹⁵ münevver kıldı tamâm
Diledügi kişinüñ mişbâhını dér ve’s-selâm
3209. Rûh-ı insânı beden birle édicek ihtilât
Düşüp bu bende qurb-ı hâzretten oldı çünki yâd
3210. Yetmiş biñ hicâb bâğ-ile bend eylediler anı
Ba‘zısı zulmânî anuñ ba‘zısıdur nûrânî.

141^a

3211. Pes bu bendlerden hâlâş olsa rûh kılmazdı qarâr
Hem bu dünyâ zindânından eylerdi firâr

“e’ d-dünyâ sicnü’l-mü’minü ve cennetü’l-kâfiru.”²⁹⁶ dinilmiştir.

3212. Pes bu dünyâ mü’minüñ zindânıdur dédi resül
Kâfire cennet olupdur dédi ol aşl-ı uşul
3213. ‘Âkıl-iseñ gel bu sırdan añla sen hâlünü
Qankı firqadansın yoqla tãli‘üñ gör fãlini
3214. Mü’min olan bu zindânda tuta mı bir dem qarâr
Göñli bunda mihmân olmaz dost vişãlini arar

Qãle’n-nebiyyü (a.m.): “Tesãfevü teşahhü te‘allemü.”²⁹⁷

3215. Bu hadîşüñ sırrını fehm eyledi ‘âkıl olan
Pes ne bilsün bu esrârı hãb-u gãfletde qalan

Qãle’n-nebiyyü (a.m.):²⁹⁸ “Ve enne hãzã sırãtî müstakîm^{em} fe’t-tebi‘ühü ve lâ-tettebi‘u’s-sübüle fe-teferraqa bi-küm ‘an-sebîlihî.”²⁹⁹

3216. Pes sırãt-ı müstakîm üzre olğıl şãbit qadem
Gitme şeytãnuñ izine añla yoluñ éy dedem
3217. Şer‘a tãbi‘ ol tarîkat üzre ol şãbit qadem
Her qademde Hãkq’a qurb hãşıl ola pes dem-be-dem

²⁹⁵ **yehdi’llãhu li-nûrihî men-yeşã’ü** “Allah diledügi kimseyi nûruna eriştirir.” Nûr (24/35)

²⁹⁶ Dünyâ mümine zindan; kâfire ise cennettir.

²⁹⁷ Metinde hadis olarak belirtiliyor; ancak “Sãfirü tasihhü (Sefere çıkımız ki sağlıklı olasınız.) hadisinin yanlış yazılışı olabilir.

²⁹⁸ Buradaki ayet, hata ile hadis şeklinde ifade edilmiştir.

²⁹⁹ Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah’ın yolundan ayırır. (En‘âm 6/153)

3218. Çün bu tarîk üzre kademün şıdk-ile koyasın
Luţf-ı Rabbānī saña istikbāl éde göresin

Nite peygamber (a.m.) buyurmuşdur: “Men teķarrabe ileyhi sebr^{an} eteķarrabü ileyhi
zirā^{an} ve men-teķarrabe ileyhi zirā^{an}”³⁰⁰

141^b

3219. Ya’nī Hāķ eydür baña kim gelse bir ķarış yakın
Dédi ben ol ķuluma oluram bir arşın yakın

3220. Daħı kim ki bir arş gelse dédi baña
Bir ķulaç yakın varuram deyü buyurdı aña

3221. Baña yürüyü gelürse yéle yéle varuram
Añla bu sırrı hadīşdür saña ĥaber vérürem

Ķāle’llāhu Te’ālā: “Mā-kāne Muħammed^{ün} ebā aħadⁱⁿ min-ricāliküm ilā āħirihī.”³⁰¹

3222. Ya’nī Hāķ Te’ālā eydür Muħammed bilüñ ‘ayān
Ne sizdendür ne sizüñ ‘ālemiñüzdendür ol cān

3223. Hātem-i enbiyā resūli Rabbu’l-‘ālemīnün
Bu āb-u gül ‘ālemine nisbeti nedür anuñ

3224. Ādem anuñ tufeylīdür añla gör éy ‘āķilān
Muħammed ādem tufeylī şanmañuz éy ġāfilān

Ve ķāle’n-nebiyyü: “Mā-lī ve li’d-dünyā innemā meselī kemeseli rāķibin rāħa fı yevmin
sāifin fenezele festerāħa fı zillī şeceratin sümme rakibe ve rāħa”³⁰²

3225. Bu hadīşüñ sırrını fehm eyle éy ġāfil uyan
Vaţan tıtmaz bu fenāda bu sırrını tıyan

³⁰⁰ Hadisin doğrusu şöyledir: “Ve in tekarrabe ileyne şıbran, tekarrabtü ileyhi zirā’an; ve in tekarrebe ileyne zirā’an, tekarrabtü ileyhi bâ’an; ve in etānī yemşī, etetytühü herveleten.” Manası da şudur: “Kim bana bir karış gelirse ben ona bir kol boyu gelirim; o bana bir kol boyu gelirse ben ona bir kulaç gelirim; o bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim.” Bkz. M. Esad Coşan, “Siz Beni Zikredin Ben de Sizi Zikredeyim”, Zikrullah Aylık İnternet Dergisi, Avustralya 2000.

³⁰¹ “Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resülü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.” (Ahzâb 33/40)

³⁰² “Benim dünya ile bir bağlantım yoktur, benim dünya ile olan ilişkim sıcak bir yaz gününde bir ağacın gölgesinde azıcık istirahat edip sonra atna binip giden süvariye benzer.” Ahmed b. Hambel, **Müsned**, I, 301.

Qāle'n-nebiyyü: "Ene evvelü men yensakku 'anhu'l-arz yevme'l-kıyāmeti."³⁰³

3226. Ya'nı kıyāmet güninde yérden başın qaldıran
Evvel ben olam dimişdür añla éy gāfil uyan

3227. Aña yér yüzünü mescid eyledi tamām
Uydılar aña cümleye oldur imām

3228. Şöyle kuvvetde-y-idi anuñ nübüvveti pes 'ayān
Yér yüzünü kıldı zāhir oldı manzūr-ı rahmān

142^a

3229. Her nebīnūñ bir mu'ayyen mescidi var-ıdı hemān
Zemīnden ol qadar yeri pāk éderdi pes 'ayān

3230. Bir mescid miqdārı eṭrāfi zemīnden pes yaqīn
Nübüvvet iksir birle pāk éderdi bil hemīn

3231. Pes Muhammed toprağı āb-u ṭahūr kıldı tamām
Cümlesini pāk édüp kıldı mesācid ve's-selām

3232. Altı nesne-y-ile fazīlet vérdiler dédi baña
Birisin kıldum beyān ikinci fazlı nedür aña

3233. Qalan peygamberlerüñ her birisi bir ümmete
Ba's oluban gönderildi geldi anı da'vete

3234. Anı cümle ḥalāyıqa gönderdiler pes 'ayān
Cümleñ oldı şefī'i resül-ü Rabbu'l-enām

3235. Zīrā anlar qendü nefsleri ḥicābından 'ayān
Ḥalāş olmamışlardı şefā'at édeler nāsa tamām

3236. Nefsī nefsi deye yarın anda cümle enbiyā
Ümmetini dileye anda resül-i aşfiyā

3237. Birisi daḥı gazāda fetḥ olsa kāfirlerüñ
Aña ḥelāl oldı mālı gayre olmadı bilüñ

3238. İksir-i nübüvvet birle pāk u ṭahir kıldı tamām
Gayrinüñ iksiri ṭahir kılmaz-idi ve's-selām

142^b

3239. Bir fazīlet daḥı aña bir aylıq yoldan hemān
Şırlar-ıdı kāfiri dehşet düşerdi pes 'ayān

3240. Qalan nebīnūñ kuvveti ol-qadar idi hemīn
Çenk éderken zırlar-ıdı qaçan olsalar yaqīn

³⁰³ "Yeryüzü yanılıp da, içindekileri çıkardığı zaman, ilk çıkan ben olacağım." Müslim, "Fezâil", 3.

3241. Bir fazīlet dahı bu kim oldı hatmi'l-enbiyā
Gelmeye artuķ cihāna bir dahı çün enbiyā
3242. alan enbiyā hayātında olur-ıdı rehnümā
Ol gedicek bir nebī dahı gelür-ıdı rehnümā
3243. Cümle mevcūdāt ağacınıñ yemişidür tamām
alan enbiyā anuñ budaklarıdır ve's-selām
3244. Pes budak yaprak aña degin biter-ımiş ola
Budak yaprak bitmez ayrıķ şecer yemişi bula
3245. Pes bu sırrı añladuñsa bildüñ anuñ adrini
Zıll-ı Haķ oldur ki bugün gördüñ anuñ yüzünü

“e's-sultānu zıllu'llāhi fi'l-arzı.”³⁰⁴

3246. azrete yüz utsa Haķķ'a sāye düşer dédi ol
Çün bu halka dutsa yüz āfitāb olurdı resül
3247. Rüşen édüp bu cihānı münevver ılurđı ol
Cümle anuñ pertevinden zuhūr édüp buldı yol

**ale'n-nebiyyü (a.m.): “Küllü mevlüdin yüledü 'alā-fiṭrati'l-islām fe ebevāhu
yühevvidānihî ev yünassırānihî ev yümeccisānihî”³⁰⁵**

143^a

3248. Bu adışuñ sırrını añla aç gözüñ uyan
Ata ana taqlīdin o ir aķıķatde 'ayān
3249. Añla bu dīn ādem zamānında dédiler yaķın
Ya'nı buğday meşābesinde-y-ıdı dérler hemīn
3250. 'İsā vaķtinde amīr oldı dédiler pes hemīn
Muħammed gelicek bişdi kāmil oldı dér hemīn

“e'l-yevme ekmeltü leküm dīneküm”³⁰⁶ aña yetişdi

3251. Añla ādem etmegi buğday-ıken yédi 'ayān
Fe-'aşā Ādemü³⁰⁷ teşni'ini halk aña urdı hemān

³⁰⁴ Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.

³⁰⁵ Her çocuk fitrat üzerine doğar, sonra çocuğu anne ve babası Yahudileştirir veya Hristiyanlaştırır veya Mecusileştirir. (**Kütüb-i Sitte**, İman ve İslam Bölümü, 48 Numaralı Hadis.)

³⁰⁶ “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslām'ı beğendim.” (Mâ'ide 5/3)

³⁰⁷ “(Bu sûretle) Ādem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı.” (Tâhâ 20/121)

3252. Nefs aña iştiḥā édüp yedürdi ol zamān
Eger yémeyeydi dāne şecer olurdı ‘ayān
3253. Ekseler her dāne bir ağaç olurdı pes tamām
Yéyicek ādem olur dédiler ve’s-selām
3254. Terbiyyet kılsa anı pes etmek olunca hemān
Bunca işler olmaz-ıdı dédiler añla ‘ayān
3255. Añla bu bir ulu sırdur ‘ibret ü ḥikmet-durur
Ḳādir-i muṭlaḳdur ol Ḥaḳ cümlesi ḳudret-durur

nev‘-i diger,

bu vaḳt imdi rūḥ bu ‘ālemden ol ‘āleme érmek diler

3256. İmdi ruh bu ‘āleme Nefḥa-’i Ḥaḳ burāḳına
Süvār oluban geldi pes düşdi dost firāḳına

“ve nefaḥtü fihī min-rūḥi”³⁰⁸

3257. Bu vaḳt kim bu ‘ālemden ol ‘āleme érmek diler
Nefs serḥadd-i meydānına deḡin nefsine biner

143^b

3258. Nefs burāḳına binüp rūḥ ‘azm éde ol ‘āleme
Zīrā şüret ḥicāb olmış-durur rūḥ-u ādeme
3259. Añla bu rūḥ beden birle cem‘ olıcaḳ pes hemān
İki veled zāhir oldı biri ḳalb biri nefis ‘ayān
3260. Biri erkek biri dişi beñzer erkek ataya
Ḳalbün erkek nefis dişidür benzer anaya
3261. Ḳalbde rūḥānī şıfat var nefside ḥayvānī hemān
Nitekim rūḥ-ile tende bu şıfatlar var ‘ayān
3262. Nefsüñi pervāne gibi şem‘a yaḳ gide
Vücüd tā şem‘ilik maḳāmına érüben bula

“Ḳüntü lehū sem‘an ve başaran ve lisānen ve şühüden ve yeden fe-bī yesme‘u ve bī yebşuru ve bī yanṭıḳu ve bī yelmisü.”³⁰⁹ sırrı zāhir olup yüz gösterür.

3263. Bilḡil ādem bedeninde ḳalb didükleri hemīn
‘Arş gibidür deyü taḥḳıḳ étdiler ehl-i yaḳın

³⁰⁸ “Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman,” Sād (38/72)

³⁰⁹ “Ben bir kulumu sevdiğimde, onun işiten kulağı, gören gözü ve tutan eli olurum.” Müttakī el-Hindī, **Kenzü’l-ummāl**, 1156.

3264. ‘Arş dağı şıfat-ı rûhâniyyet istivâsınıñ
Maḥall-i zuhûrıdur ‘âlem-i şugrâda bilüñ
3265. ‘Arşuñ iki yüzi vardur melekûta bir yüzi
‘Âlem-i ecsâmadur añla bu sözi
3266. Ol yüzi kim ‘âlem-i melekûtadur pes ‘ayân
Anuñla Ḥaḫ feyzini kabûl éder çün bî-gümân

144^a

3267. Ol feyz girü kendüde kısım oluban baḫş olur
Ḳalan ecsâma cümle feyz nazâr kııl andan-durur
3268. Zîrâ ‘arşdan bu cemî-‘i cismâniyyeye ‘ayân
Ṭamarlar vardur ulaşmış andan érer feyz hemân
3269. Bu cihânuñ varlığı ol feyz-iledür bî-gümân
Ol feyzden meded érmezse fânî olur cism i cân
3270. **Küllü şey’in hâlikün illâ vechehû**³¹⁰ zâhir olur
İmdi bu devletden ‘arşuñ pes ḫaberi yoḫ-durur
3271. Añladuñsa bunı bilgil âdem’uñ ḫalbi hemân
Bunculayın iki yüzi vardur pes ‘ayân
3272. Bir yüzi ‘âlem-i rûhâniyyeye ṭutmuş dur[ur]
Bir yüzi çün ḫalib ‘âleminedür gîtmîş-durur
3273. Rûhâniyyet yüzi-y-ile cândan feyz alur hemân
Alduğı feyz girü kendüde baḫş olur pes ‘ayân
3274. Zîrâ ḫalbden cümle ‘uzva bir ṭamar vardur ‘ayân
Her uzva baḫş olur andan ne muvâfiḫdur hemân
3275. Eger bir laḫza ol feyzden bunlara irmezse cân
Ḥayâtı ḫaṭ‘ olur anuñ beden hîç olur hemân

144^b

3276. Feyz-i Ḥaḫ ‘arşa fi‘l-ile ḫudret-ile érişür
‘Arşdan dağı fi‘l-i ḫudret mevcûdâta yetişür
3277. Ammâ rûḫuñ feyzi ḫalbe şıfât-ile érişür
‘İlim başar semî‘ ḫayât bunlar-ile görîşür
3278. Cümle ṭağlar hem aḡaçlar ‘arşdan feyz alur hemân
Ḥaḫ feyzidür ol feyz-ile varlıḫ bulurlar ‘ayân
3279. Bunlarda ḫayât ‘ilim şıfât belürmez ‘ayân
Zîrâ bu feyz ḫalb-i ‘arşdan zâhir olur pes hemân

³¹⁰ O’nun zâtından başka her şey yok olacaktır.” Kasas (28/88)

3280. Güneş bir tağa dokunsa aydın olur çün tağ
Nūrāniyyet şifātyla şifātlanur olur ağ
3281. La‘l-i ‘aķīķa dokunsa ma‘den içinde duħūl
Fi‘l-i te‘şīr-ile dokunur şifātla dokunmaz ol
3282. Pes nūrāniyyet şifātıyla şifātlanmaz ol
Ammā renk alur güneşden münevverdir ol

nev‘-i diger

3283. Gökde yédi yıldız devr éder te‘şīr-ile ‘ayān
Göñül göginde dahı yédi tur vardur bī-gümān
3284. Biri şadr-ı ma‘den-i İslām biri ma‘den-i kalb-i ĩmān
Üçüncü sıfāfdur muħabbet-i ‘aşķa odur kān

“E-fe-men şeraħa’llāhu şadrahū li‘l-islāmi”³¹¹

3285. Dördüncü turı fu‘āddur ma‘den-i müşāhede
Beşinci ħabbetü‘l-ķalbdür Ħaķķ’-ı muħabbet yer éde
- 145^a 3286. Altıncı turına süveydā dédiler pes hemān
Maħall-i mükāşefe ‘ilm-i ledün yeri ‘ayān
3287. Yédinci turına mühceti‘l-ķalb dédiler ‘ayān
Ol Ħaķ tecellīsinüñ envārı maħalli hemān
3288. Göñli bu zemāyimden yédi tur ola maķām
Vér ħamīde şerbetini ola nefşüñ rūħa rām
3289. Var řabīb-i ħāzīķa vér özüñi ķılsun ‘ilāc
Bir řabīb kim şayru olsa ħastaya ķılmaz ‘ilāc
3290. Ķıl siyāset nefşüñe çellād-ı ‘aşķ ber-dār éde
Vücūduñ şehrindeki ħarāmīler ķorkup gide
3291. Andan şoñra řoģa rūħ tıfıl mişāli nefşden hemīn
Terbiyyet ķıl bülūģiyyet boluban ola yaķīn
3292. Şerī‘at beşigine koy emr-i nehy-ile tāmām
Bāģla elin hem ayaģın ħareket etmeye hemān
3293. Tarīķat ħaķīķat emceginden ma‘rifet südin
Emzir bu tıfl-ı rūħa kim bula ol ünsüñ dādın
3294. Rūħāniyyet şifātları elin ayaģın tamām
Nefş şifātları-y-la egri ķalmaya dér ve’s-selām

³¹¹ “Allah kimin gönlünü İslām’a açmışsa o, Rabbinden bir nūr üzerinde deģil midir?” (Zümer 39/22)

3295. İki ana kızısı olur bu rūḥ ol-dem hemān
Biri tarīkatdūr anuñ biri ḥaḳīḳat ‘ayān
3296. Tarīkat anası göksinden ta‘alluḳātdan ol
Kesilmek südin emer kim ol ‘āleme bula yol
3297. Ḥaḳīḳat anası göksinden hemān éy ‘āṣīḳān
Vāridāt-ı ḡaybī südin emer bil éy ṣādīḳān

145^b

nev‘-i diger

3298. Çünki cān Yūsuf’ı sır gülşeninde éde seyrān
Nefs Zelīḥāsı elin barmaḡıla kıla fiḡān
3299. Hem maḥzūn göñül āh eyleye Ya‘ḳūb gibi³¹²
Deye feryāduña göñlüñ ḳorḳusu geldi pes revān
3300. İmdi gerekdür ṭālibe bir mürşid-i kāmīl hemān
Göre Mūsā’yı Ḥaḳ Ḥızr’a nice gönderdi bī-gümān

“Fe-vecedā ‘abd^{en} min-‘ibādīnā āteynāhu raḥmet^{en} min-‘indīnā ve ‘allemnāhu min-
ledünnā ‘ilm^{en}.”³¹³

3301. Ḥaḳ Te‘ālā beş mertebe işbāt édüp vērđi āyāt
Ḥızr’a şeyḥlik maḳāmını bu ma‘nīde kıldı işbāt
3302. Evvel ḥāş-u ‘abdiyyetdūr ikincisi ḥaḳāyıḳdur
Üçüncü raḥmet-i ḥāşdur dördüncüsü daḳāyıḳdur³¹⁴
Vāsıta-i sır Ḥaḳ ḥazreti ledünnīden kıılır beyān³¹⁵
3303. Pes şeyḥliğe ehl olmaḡıñ bünyādı bunlardur hemān
Pes şeyḥ olan bu şıfat-ile şıfatlanmaḳ gerek tamām
3304. Vücūd-ı bāḡından çün ol ḥalāş olup āzād ola
Bu bendden āzād olmayan raḥmet-i ḥāşı ḳanda bula

“el-mükātebü ‘abd^{ün} mā-yebḳā ‘aleyhi dirhem^{ün}.”³¹⁶

3305. Ya‘nī bahāya kesilen ḳuluñ üzerinde mādem
Bir dirhem ḳalursa eger ol ḳül āzād degil tamām

³¹² Bu mısra da kafiye kelimesi eksiktir.

³¹³ “Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” Kehf (18/65)

³¹⁴ Bundan sonra arada bir mısra vardır: “Beşinci ‘ilm-i ledünnî devletin bulmaḳdur”

³¹⁵ Ferdî mısra.

³¹⁶ Sözleşmeli kölenin üzerinde bir dirhem dahi borcu olursa azad kalamaz.

146^a

3306. Vücūd-ı yumırdasından āzād olmayınca bu cān
Çuşlık maķāmına érüp hevāda kıla mı cevlan
3307. Pes şeyhuñ himmetin ķanadına teslīm ola tamām
Tā şeyhuñ terbiyyetiyle yumırdadan çıķa hemān

Ķāle'n-nebiyyü: "Aleyküm bi's-sem'i ve't-tā'ati ve lev-kāne 'abd^{en} Ħabeşiy^{en}."³¹⁷

3308. Var bir şeyhe mürīd olup irādet getir çün aña
Mürīdlik Ħaķ şıfātıdur tecellī kıla Ħaķ saña
3309. Ķaçan bir demüri taşa ursañ kim od ola zāhir
Aña ķav gerekdür kim odı ol cezb éde āhir
3310. Aña bir kibrīd gerekdür kim odı ķavdan éde rāfi'
Eger kibrīd olmaz-ise od ol ķavdan olur zāyi'
3311. Bu Ħikmete nazar eyle nedür murād bundan aña
Kendüñi şeyhe teslīm ét 'adem şehrine var bekle
3312. Ol ķaviñi şeyh-i kāmīl taşarruf-ı kibrīdine teslīm eyle
Beşeriyet şıfatlaruñ oda yansa ne ķurı ķoya ne
3313. Ħüd yaş mecmü'ını yaķa od éde
Fenā ola cümle şıfāt maħv oluban cümle gide

**Ķāle'llāhu Te'ālā: "E-lem tera keyfe zaRaba'llāhu meşel^{en} kelimet^{en} tayyibet^{en}
keşeceratⁱⁿ tayyibetⁱⁿ aşluhā şābitⁱⁿ ve fer'uhā fi's-semā'i."**³¹⁸

146^b

3314. Ķaçan bir tālibüñ gönlinde zikir yer eyleye
Anuñ mişāli şol şecere beñzer ki kök bāğlaya
3315. Kökleri gönülden cümle a'zāsına érişe
Ol vaķt gönül yerinde anuñ köki muħkem pekişe
3316. Zikir ağacınuñ budaķları ķalb kökinden yaña
Yücelmege başlar tā kim yemiş vére pes aña
3317. Müşāhede çiçekleri budaķlarda açılır
Mükāşifāt 'ilm-i ledün yemişleri şaçılır

³¹⁷ "Başımıza geķen kişi zenci bir köle bile olsa onu dinleyin ve ona itaat edin." Buhārī.

³¹⁸ "Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti." (İbrāhim 14/24)

Qāle'n-nebiyyü (a.m.): "er-ru'ye's-şālihatü cüz'ⁱⁿ min-sittetitⁱⁿ ve erba'ine cüz'^{en} mine'n-nübüvveti."³¹⁹

3318. Ya'nī rū'yā-yı şāliha peygamberligün tamām
Kırk altı bölüğinden bir bölügidür dér imām
3319. Nübüvveti eyyāmınıñ müddeti añla tamām
Yigirmi üç yıl idi dédiler resülün hemān
3320. Yigirmi üç yılıñ altı ay düşde vahy oldu
Nübüvvetün altı bölüğinden biri bu-y-ıdı
3321. Bu bir gizlü sırdur bunda çoqdur 'ibret-nümā
Bu sırra érmege qanı var mıdur gelsün bir hümā

İbrāhīm peygamber (a.m) vahy oldu nitekim: "Fe-hüz erba'at^{en} mine't-ıayri fe-şurhünne ileyke."³²⁰

3322. Ya'nī İbrāhīm Peygamber dört kuşu zebh eyleyüp
Haq Te'ālā girü kudretinden anı var édüp³²¹

147a

3323. Anların kemüklerin bir yere cem' étdi hemān
Yine evvelki şüretde anları kıldı 'ayān
3324. Gördi Haq Te'ālā halkı nice halk éder tamām
Yaqın hāşıl édüp dédi zehī kādır Rabbü'l-enām

Qāle'llāhu Te'ālā: "İnnī ra'eytü aḥade 'aşera kevkeb^{en} ve's-şemse ve'l-ķamera raeytuhum lī sācidīn."³²²

Ya'nī Haq Te'ālā: "Yūsuf peygamberden (a.m.) Ḥaber vérür kim menāmında on bir yıldız ay güneş gördü kim yūsuf'a secde eylediler."

3325. Pes on bir yıldız on bir qardaş idi çün tamām
Şems i māh atası anası idi ve's-selām
3326. Pes bu rū'yā zāhir oldu kıldılar aña sücüd
Bunda dahı çoqdur esrār bilmez kılmayan şühüd

³¹⁹ Salih rüya peygamberliğin kırk altı parçasından biridir.

³²⁰ "Dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala) her dağın başına onlardan bir parça koy." (Bakara 2/260)

³²¹ Bir alttaki mısra ile yer değıştirildi ki kafiye uydun.

³²² "Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm." Yūsuf (12/4)

3327. İmdi bu düş dağı aña dört kısımdur pes tamām
Raḥmānī rūḥānī nefsanī şeytānī ve's-selām
3328. 'Arş u kürs levḥ-i kalem ṭamu uçmaḵ görse 'ayān
Hā āvāz eşitse budur rāḥmānī düş inan
3329. Düşinde uçmaḵ ve okumaḵ 'ālimler görmek hemān
'İlm-i me'ānī keşf olmaḵ bunlardur rūḥānī 'ayān
3330. Behīmī şıfatlar görse ḥamle kılsalar aña
Bunlar nefsün şıfātıdur ḳaşd éderler saña
3331. Nefsanīyi añladuñsa bu kez şeytānī nedür
Dürlü şüretlerde görünür Ḥaḳḳ'ıñ düşmanıdur

147^b

3332. Bunda söz çoḳdur velī biz muḥtaşar kılduḵ hemān
Künhine érmek dilersen bir mürşide var uyan
3333. Ğafletden seni uyara ulaşdura bāḳī yāre
Sende dost derdi var-ise var iste bu derde çāre

Bu bāb anı beyān éder ki yıldız görse ay güneş görse meşelā ıldız ve ay ve güneş nūr görse neye işāretdür anı bildürür

Kişi görse nūrı, cümle rūḥāniyyet envārından éder pes zuhūrı

3334. Göñül şāfī ve şafālet bulup çünki ola ṭāhir
Göñül göginden pes bunlar ṭulū' édüp olur zāhir
3335. Göñül āyinesi ıldız ḳadar şāfī ola hemān
Rūḥ nūrı kevkeb miḳdārı anda zāhir olur 'ayān
3336. Kevkebli āsumān görse yāḥūd kevkebsiz görse gök hemān
Āsumān göñül cürmidür kevkeb rūḥ nūrıdur 'ayān
3337. Kevkeb göre āsumānsız 'aksidür göñül nūrınuñ
'Aḳl-ı nūrı İmān nūrı ṭuhūr-ı sīne şāfīnuñ
3338. Ḳaçan bu nefş şafā bulsa tezkiye Ḥāşıl kılsa
Kevkeb gibi görünür bil göñül ay gibidür toḒsa
3339. Ḳalb āyinesi tamām şāfī ola ay bedr görünür
Eger kudüretten ba'zı ḳalsa ay nāḳış görünür

148^a

3340. Çünki göñül āyinesi kemāl üzre şafā bulsa
Rūḥ nūrına Ḓālib olup şems mişāli müşāhede ola
3341. Ḳalbde şafā ziyāde ola şems nūrı artar berḳ urur
Şems i māhı bir yérde görse ay güneş rūḥ olur

3342. Nazar kıl ‘ālem-i kübrā şems nūrı-y-la münevverdür
Anuñ eseri cemī‘ cihāna hep yetişür
3343. ‘Ālem-i şuğrā bedendür rûh nūrı-y-la münevverdür
Anuñ eşeri a‘zāya erişür hep muşavverdür
3344. Göñül şafāsı ne miqdār-ise ol deñlü müşāhede olur
Nitekim İbrāhīm Peygamber (a.m.) ibtidā hālinde müşāhede olmuş-ıdı

“Fe-lemmā cenne ‘aleyhi’l-leylü ra’ā kevkeb^{en} kâle hâzâ Rabbî.”³²³

3345. Göñül āyinesi kevkeb kadar şafā bulmuş-ıdı
Pes Hâk nūrın kevkeb kadar müşāhede kılmış-ıdı
3346. Göñül āyinesi tabī‘at renginden çün hâlâş buldı
Hâk nūrı ay şifātında aña müşāhede oldı

Nitekim buyurur: “Fe-lemmā ra’e’l-kamera bâziğ^{an} kâle hâzâ Rabbî.”³²⁴

3347. Çün āyine kemāl mertebe temāmet şafāya érdi
Güneş şüretinde nūrı müşāhede édüp gördi

“Fe-lemmā ra’e’ş-şemse bâziğat^{en} kâle hâzâ Rabbî hâzâ ekber.”³²⁵

148b

3348. Hâkîkatde ol nesne ki cān gözine göründi
Şifāt rubūbiyyetüñ pertev-i envārınuñ ‘aksi idi
3349. Kim göñül āyinesinde zāhir olur-idi
Āhîr leykin hicāb rûhānî ve qalbi ardından
3350. Zāhir olup telvîn maqāmından üfûl u gurûb éderdi
Pes Hâlîl anuñ-içün lā uhibbû’l-āfilîn³²⁶ dér-idi
3351. Bu maqāmda üç nesne var biri hicāb ardındandır
Biri dahı şifāt-ı Hâk envārı pertevindendir
3352. Ammā ol hicāb ardından muhtelif şüret göründi
Hâzret-i Hâk münezzehdür şüret añlağıl imdi
3353. Ol ki dédüñ telvîn idi ol üfûlü kabûl éderdi
Hâk münezzehdür üfûldan gurûbdan temyîz éderdi
3354. O ki dédüñ envār-ı Hâk pertevinden göründi
Hâk ta’lîm birle müşāhede zevkını bulur-ıdı

³²³ “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi.” En‘âm (6/76)

³²⁴ “Ay’ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi.” (En‘âm 6/77)

³²⁵ “Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi.” (En‘âm 6/78)

³²⁶ “Ben batanları sevmem, dedi.” (En‘âm 6/76)

3355. Kaçan gönül şâfî ola yalan yañlış görmez ‘ayân
Hāzā Rabbi hükmi ol perdeden kıpar kıalbe hemân
3356. Müşāhede ‘ayân ola Hāķ envāri kıalbe toĝa
Ol ma‘rifet nūri olur anuñ-ile dosta aĝa
3357. Şāh-ile çū yüzüñ āyine oldu yüzümüz ayına
Pes görinen görende sen hūd kıalanı ‘adem-durur

149^a

“Kavluhū mā-lā ‘aynün ra’et, ya’nī likā’allāh; ve-lā üzünün semī‘at, ya’nī kelāmu’llāh; bi-lā vāsītati’l-harfi ve’s-şavti ve-lā hařara ‘alā kıalb-i beşer^m zevķu’r-ru’yeti ve’l-ħiřabi.”³²⁷

Kāle’n-nebiyyü (a.m.): “Kün baħr^{an} lā-yetegayyeru fe-yemūtu beriyyāti’n-nefāniyyeti fiħī kemā ‘arrefe Fir‘avnü ve āl fi’l-baħri.”³²⁸

“el-kānā‘atü kenz^{im} lā yefnā.”³²⁹

3358. Kānā‘at kenz-i maħfīdür bilindi
Kānā‘atle kenz-i maħfī bulundu
3359. Kānā‘at olsa kaçan bir kışide
Haķīķat sırrın eşédüp güneş éde
3360. Kānā‘at ehli velīdür bilinmez
Velīnūñ öliceķ teni çürimez
3361. Ki zīrā cismi nūrānīdür ulıdur
Topraklıķ maķāmından ‘azm kıılıpdur
3362. Vücüdü pāk olupdur ĥār u ĥākdan
Érişür feyz-i Rabbānī eflākdan
3363. Tabīb-i ĥāzīķ oldur éder ‘ilāc
Bilür her marīzuñ nabzın gözüñ aç
3364. ‘İlāca kıābile éder devāyı
N’etsün kıābil olmayan bī-nevāyı

³²⁷ “Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın aklıma gelmeyen nimetler hazırladım.” Buhārī, “Bedü’l-halk”, 8.

³²⁸ Metinde hadis olarak belirtiliyor.

³²⁹ Kanāat bitmez tükenmez bir hazinedir.

Qāle'llāh: "İnna'llāhe ve melā'iketehū yuṣallūne 'ale'n-nebiyyi yā eyyühe'llezīne āmenū ṣallū 'aleyhi ve sellimū teslīm^{en}".³³⁰

3365. Şalāt éder resūline ol Allāh
Dağı melekler de éderler hergāh

3366. Şalāt-ile selām idüñ deyü Hāḳ
Bize de emr eyledi sırrına baḳ

149^b

3367. Hāḳḳ'üñ maẓharıdur ol şāh-ı resūl
İmām oldur ḳamu andan buldı yol

3368. Ol 'ālemden ne sırdur geldi bunda
Bu 'ālemden ne ḫikmet gitdi anda

3369. Şefī' ola bize rüz-ı ḳıyāmet
Ḳarīb ola çün Hāḳḳ'a 'āşī ümmet

nev'-i diger

3370. Ne 'aceb ğāfil yatarsın gün
Gözüñ aç uyḳudan uyan gel bugün

3371. Gün toğmadın kılan şubḫ namāzın
Uyanıçaḳ şād ola pes ol yarın

3372. Gün toğunca ğaflete yatan kişi
Ḳazāya ḳala namāzı ḫayf işi

3373. 'İşrīne erba'a sā'at rüz-ı şeb
Devr éder dün gün ne sırdur bu 'aceb

3374. Bu sırdan pes ol āġāh añla ḫālūñ
Şoñı yoḳdur aldanma bu cihānuñ

3375. Geçer 'ömür tamām olur bu sā'at
Bir gün devr eylemez olur temāmet

3376. Ḳıl riyāzet sür nefsüñi yoḳuşa
Tīz var menzile tutulmağıl ḳışa

3377. Bu tağlaruñ ḳışı ğāyet eş'abdur
Bu berzaḫdan geçmek ğāyet te'abdur

3378. Kim yügrük at gerekdür ki geçesin
Menzile pes selāmetle göçesin

³³⁰ "Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salevât getirirler. Ey müminler! Siz de ona salevât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin." (Ahzâb 33/56)

150^a

3379. Çift öküzine pes yol düz gerekdür
Yokuşa çıkmaz yol düz gerekdür
3380. Yüki ağırdur uzakdan tolaşur
Varup menziline kaçan ulaşur
3381. Koyun zebh olıcağ pāk hüküm olunur
Şöyle olanda pāklik mi bulunur
3382. Bu sırrı fehm eyleyen ‘ākıldür añla
Bu sırrı añlamaz cāhil çü tañla
3383. Göre mūm uğrısı kırıklardan oldı
Bu sırrı añladı pīrlerden oldı
3384. Mü’ezzindür bu halkı éder da‘vet
Bu halkı farzda éder iķāmet
3385. Resūl aşhāb-ile bir gün giderdi
Bir ‘avrat andan öñdin ‘azm éderdi
3386. Dédi kanda gidersin dédi ‘avrat
Dédi fetḥ étmege çün bāb-ı cennet
3387. Dédi ben fetḥ éderem cennet bābın
Benden öñdin sen vér uçmağūñ cevābın
3388. Dédi birkaç veled kaldı atasız
Terbiyyet vérdüm anlara ribāsız
3389. Hāğ’dan ğayriye muhtāc olmadılar
Bāliğ olunca hīç aç olmadılar
3390. Dédi cennet bābın var öñ aç imdi
Uçmağa lāyık imişsin bilindi

Ḳāle’n-nebiyyü (a.m): “el-mü’minü mir’ätü’l-mü’mini.”³³¹

Ḳāle (a.m): “Ḳalbü’l-mü’mini mir’ätü’l-mü’mini.”³³²

150^b

3391. Resūlu’llāh ne buyurdi ḥadīşde édüp taḥḳīķ
Ki mü’min mü’minüñ mir’ätidur dédi édüp taḥbīķ
3392. Ḳalb-i mü’min daḥı mir’ätidur dédi mü’minüñ bil
Pes neye kıldı işāret nedür bundan murād éy dil

³³¹ “Mümin, müminin aynasıdır.” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 49.

³³² “Müminin kalbi, müminin aynasıdır.” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 49.

3393. Göremez āyinesiz kişi ne de-deñlü sa'y itse yüzün
Şüret-i şekli hûb mıdur görüp farđ edemez özin
3394. Velî āyine gerekdür şıfâtın seyr éde anda
Kangı mü'min mir'atıdur mü'minüñ işbu maħalde
3395. Daħı kimüñ qalbi mir'at olupdur mü'mine éy cān
Görine şalıbe andan cemāl-i dost olup 'ayān
3396. Hađđ'a mir'at olupdur çün añla insān-ı kāmiller
Ki ma'nî yüzün 'aşıklar bu mir'atdan çün saña
3397. Āyine anlardur görünür sır yüzi andan
Ne şüretde olur-iseñ görünür ol āyineden
3398. Daħı kāmillerüñ qalbi olupdur şalıbe mir'at
Giregör qalb-i insāna 'ayān ola şıfāt-ı zāt
3399. Ki řāfi eylegil qalbüñ gümānı qalmasun gitsün
Muşaffā olmayan qalbe Hağ nice tecellî étsün
3400. Bu dünyā hıbbımı qalbe hicāb édindüñ éy gāfil
Ki zulmet qapladı qalbüñ olduñ a'mā qalup cāhil
3401. Gel imdi qalbüñi pāk ét mücellā kılmünevver kılm
Ki řāfi gönüle ol dost nazār kılmur aña éy dil
- 151^a
3402. Dilüñi zikre yār eyle dün ü gün āh u zār eyle
Muħabbet nürü-y-la şolsun gönlüñi Hađđ'a yār eyle
3403. Yā İlāhî gönümüzden sivāyı sürüp gider
Bursevî za'ıfıñ gönli senden ğayriyi n'éder

Bu bāb resül-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemüñ Cebrā'il-i emīn gelüp şadrın şerħ eyledügin beyān éder

Qale'llāhu Te'ālā: "Elem-neşrah leke şadrak, ve veza'nā 'anke vizrake ilā āhirihi..."³³³

I. Ne buyurdı Te'ālā'llāh³³⁴
Resüli Aħmed'e ol şāh
Bu sırdan olagör āgāh
Éşit hađđ'ıñ hiřābını

³³³ "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı? Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi? Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır. Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul ve yalnız Rabbine yönel." İnşirāh (94/1-8)

³³⁴ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün.

- II. Dédi şadruñı yâ Aḥmed
Senüñ şerḥ étmedük mi biz
Açıla bizden yaña iz
İçürem vuşlat ābını
- III. Érişdi Cibrîl-i emîn
Resûl-i Aḥmed'e hemîn
Ol ḥazrete gelüp yaḳîn
Şerḥ étدی anuñ ḳalbini
- IV. Tütup yüregini yardı
Bir uyuşmış ḳanı vardı
Anı içinden çıkardı
Yuyup pāk eyledi anı
- V. Ḳalbin arıdup pāk étدی
Mekânında ḳoyup gitdi
Birbirine ḥaber étدی
Gelüp gördiler ol cānı
- VI. Segirdüp ṭāyesi geldi
Ki anı sālīmîn gördi
Dédi cānum saña n'oldı
Bu sırruñ vér cevābını
- VII. Teğayyür olmuş gül yüzi
Nūra ğarḳ olmuş çün özi
Sükkerden ṭatlıydı sözi
Şaçup dilden gül-ābını
- VIII. Ḥazret-i Rabbu'l-ālemîn
Gönderüp Cibrîl emîn
Yuyup pāk eyledi ḳalbin
Ref' eyledi ḥicābını
- IX. Édüp zātına pes da'vet
Mi'rāca ḳıldı 'azîmet
Bulup ol dost-ıla vuşlat
Şundı vuşlat şarābını
- X. Ki 'āşık ma'sūḳ bir oldı
Göñül maḳşūdunı buldı
Gizlü sırlar hep açıldı
Ref' eyledi niḳābını

- XI. Vaḥdet illerine érdi
Dostuñ cemâlini gördi
Şefâ‘at maḳâmın vérdi
Feth étđi cennet bâbını
- XII. Eger ümmet iseñ sen de
Ol derûnî aña bende
Şefî‘ ola yarın anda
Görmeyesin ‘azâbını
- XIII. Silüp ḳalbüñi pāk eyle
Fânî ḳıl özüñ ḥāk eyle
Gel Rabbüñi idrāk eyle
Fehm ét Rabbü’l-erbâbuñi
- XIV. Bu sırdan olagör āgâh
Resûlüñ Cibrîl nāgâh
Yumayınca ḳalbini râh
Bulup açmadı bâbını
- XV. Pāk étmeyince ḳalbüñi
Bulam mı dérsin Allâh’ını
Derd-ile eylegil âhı
Bulasın Ḥaḳ Çalab’ını

Bu bâb ‘aşûre ayını ve evşâfını beyân éder

3404. Geldi yine göñlüme bir vaşf-ı ḥâl³³⁵
Bu sözden añlayasın nedür me’âl
- 152^a
3405. Mâh-ı Muḥarremden ḥaber vérelüm
Bu ayıñ sırrına biz de érelüm
3406. ‘Aşûra daḥı dédiler bu aya
Érişür sırrına éresin Ḥudâ’ya
3407. Añla ne buyurđı resûl-i cihân
Bir kişi bu ayda şavm ola ‘ayân
3408. Biñ şehîd şevâbın vére ol İlâh
Daḥı ḥac ‘umre ḳılmışca ol penâh
3409. Altmış yıl namâz ı tã‘at ḳılmış ḳadar
Şevâb yazıla aña budur ḥaber

³³⁵ Mesneviye dönüldü.

Biñ feriştehler ile uçmağa gide³³⁶

3410. Hâk uçmağı ‘aşūra gün yaratdı
Uçmağı ‘aşūra gün zeyn étdi
3411. ‘Arş ı kürsi levh-i kalem Cebrâ’îl’i
İsrâfîl Mîkâ’îl ‘Azrâ’îl’i
3412. ‘Aşūra günü halk eyledi Hudâ
Münâdîler ol günde kıldı nidâ
3413. ‘Aşūra günü Âdem ü Havvâ’yı
Yaradup uçmağa kodı Hâk anı
3414. Pes İbrâhîm ol gün toğdı anadan
Ol gün necât buldı İbrâhîm nârdan
3415. Mûsâ kavmi ol gün geçdi deryâdan
Nûh da ol gün necât buldı Tûfan’dan
3416. Ya’kûb gözine ol gün nûr vérildi
Hâk emri-y-ile Ya’kûb’uñ gözi gördi
3417. Yûnus balık karnından ol gün necât
Kurtulup ol gün buldı çünkim hayât
- 152^b
3418. Pâdişâhlık vérildi Süleymân’a
Ol gün hükm eyledi kamu cihâna
3419. Eyyüb ol gün kırtlardan buldı şifâ
Hâk luţf édüp kıldı o günde vefâ
3420. ‘İsâ Meryem anadan ol gün toğdı
Göge dahı ‘aşūra günü ağdı
3421. İdrîs nebî ol gün uçmağa girdi
Hâk Âdem’uñ du‘âsın kabûl eyledi
3422. Dâvud’uñ şuçı ol gün bağışlandı
Hem on aşhâba cennet muştulandı
3423. Kıyâmet günü ol gün olsa gerek
Her kişi ne etdi-y-ise bulsa gerek

³³⁶ Ferdî mısra.

Min kelām-ı ilāhī

153^a

- I. Sa‘ādet güneşi toğar başuña³³⁷
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
Misk-ile ‘anber qatarlar aşuña
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- II. Gele mü’minlere Hāq’dan beşāret
Hāq Kur’ān’da eylemişdür işāret
Dünyāda ‘uqbāda bulur sa‘ādet
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- III. ‘Aşūra mü’minlerūñ beyrāmıdır
‘Aşıqlaruñ zevq-ile seyrānıdır
Hāqk’uñ bize luṭf-ile ihsānıdır
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- IV. Bu ayuñ qadrini bildi bilenler
Terk édüp gayriyi dosta érenler
Dostuñ cemālini gördi görenler
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- V. Geçerler dost yolunda cümlesinden
Olurlar ehl-i cinān zümresinden
Pes érişür uçmağūñ meyvesinden
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- VI. Hāq yolında çeküp cevri ü cefāyı
Hāq ḥāzretinden dilerler vefāyı
Ṭavāf éderler sırr-ı Muṣṭafā’yı
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- VII. Dökilür gözlerinden yaş u kanı
İsmā‘īl veş qurbān éderler cānı
Gelür ‘asıqlara ‘aşkuñ nişānı
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān
- VIII. Teslīm éderler varı Hāq yolında
Şaḳılardur dahı kul fi‘linde
Zikr i tesbīḥ oqurlar dillerinde
‘Aşūraya qadem başduğūñ zamān

³³⁷ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün.

IX. Mürşid-i kāmile teslīm olurlar
Derūnī cān-ile hizmet kılurlar
Bursevī'dür tecellīler bulurlar
'Aşūraya qādem başduğuñ zamān

3424. Gel éy 'āşık vaşfindan vérdüm haber³³⁸
'Ākıl-iseñ cān gözin aç kıl nazār

3425. Sırrına érdüñ mi sen de bu māhuñ
Nūrına érdüñ mi ol pādīşāhuñ

153^b

3426. Varup bir kāmile bende olduñ mı
Varuñı yolına fidā kılduñ mı

3427. Lāf-ı güzāf-ile maşlahat bitmez
Dil-ile kişi maqşūdına yitmez

3428. Bu yolda kişi ehl-i hāl gerekdür
Yāhūd ehl-i hāle teslīm gerekdür

3429. Kıl ü kāl-ile bilimez éy kişi
Çāresi terk étmekdür cān u başı

3430. Keşf-ile érdiler aña érenler
Keşf-ile buldılar anı bulanlar

3431. Cān vérenler erişdiler cānāna
Şoyunup girdiler bugün meydāna

3432. 'Ākile bu kadar söz ma'nī yeter
'Ārifüñ qalbinde çün ma'nī biter

3433. Yā İlāhī şüret-ile ma'nīmüz
Bir eyle aradan gider gayrimüz

3434. Bursevī bī-çāre za'if kuluñdur
Raḥm eyle kapuñda hem sā'ilüñdür

velehū eyz^{an}

I. Ne buyurdi resūlu'llāh³³⁹
Añla ol ḥalīfetu'llāh
Bu ḥadīşden gel ol āgāh
Beyān étdi taḥkīkātı

³³⁸ Mesneviye dönüldü.

³³⁹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün.

- II. Kaçan kim Hağ Te‘ālā’llāh
 Bir kulunu sevse ol şāh
 Anı pes kendüye ‘āşık
 Édüp kıılır hidāyātı
- III. Şerī‘at hağīkat üzre
 Müstağīm éder çün anı
 Hağğ’a ‘āşık olur cānı
 Érer fağl-ı ‘ināyātı
- IV. Şıfāt-ile hağ-ile şāfī
 Muttaşif olur ahlākı
 Gider ahlākuñ hilāfi
 Érer Hağğ tecelliyātı
- V. Bu ‘ālemden olur zāhir
 Ol ‘āleme olur nāzır
 ‘Ālem-i lāhūtda zāhir
 Olup geçer ‘ağliyyātı
- VI. Keşf olur aña hağāyık
 Feth olur cümle dağāyık
 Çün olur ol dosta lāyık
 Geçer pes ol cüz’üyyātı
- VII. Kıılır ervāhı müşāhide
 Nefs-ile éder mücāhide
 Hağğ’ı bilür olur şāhide
 Érişür pes külliyyātı
- VIII. İlahī vér bize ‘aşkuñ
 Tola göñlümüze şevkuñ
 Vėrgil muğabbetüñ zevkın
 Göñlümüz bula lezzātı
- IX. Senüñ zıkrüñ ola dilde
 Sevgüñ ola bu göñülde
 Bursevī çün dün i günde
 Éder saña münācātı
- X. İlahī zātuña yağın
 Eyle bu za‘ıfi hemın
 Sensin çün Rabbü’l‘ālemın
 Sañadur ‘arğ-ı hağcātı

- XI. Kimi sevseñ Hudāyā sen
Édersin zātuña yaqīn
Bātıñ zāhir édersin
Keşf édersin maqāmātı
- XII. Ne buyurdı gör ol şiddik
Bu sözi ol édüp taḥkik
Resūlı oñ édüp taşdik
Eyledi ol taḥkikātı
- XIII. Haqq'ıñ ḥaş muḥabbetinden
Dér her kim bir şemme dada
Geçüp dünyādan ehlinden
Terk éder ta'allukātı
- XIV. Haqq'a meşgül olur dā'im
Bu dünyādan olur şā'im
Emr-i Haqq'da olup qā'im
Tebdīl olur seyyi'ātı
- XV. Olup māsivādan ṭahir
Haqq'ıñ nūrı olur zāhir
Olur nefesine ol qāhir
Bulur rūḥı çün ḥayātı
- XVI. Haqq'ı dün gün olur zākir
Ni'metine olur şākir
Daḥı nefesine ol şābır
Olup bulur ḥasenātı
- XVII. Haqq'ı her kim sevse dā'im
Haqq zikrine olur qā'im
Haqq daḥı zikr éder anı
Vérir aña derecātı
- XVIII. Gel éy 'āşık sever-iseñ
Haqq'ı sev zikr eyle anı
Vér yolına bugün cānı
Göresin zāt u şifātı
- XIX. Haqq'a teslīm eyle cānı
Tecellī kıla cānānı
Nefsüñi Haqq'a qurbān ét
Ére fazl-ı hidāyātı

XX. Gör atasına İsmâ'îl
Pes kıldı özünü teslîm
Hak kurbân ét déyü ta'lîm
Édüp bildürdi âyâtı

155^a Kâle'llâhu Te'âlâ: "Yâ büneyye innî erâ fî'l-menâmi ennî ezbeħuke fe'nzur mâzâ terâ, kâle yâ ebeti'f'al mâ tü'mer, se-tecidünî inşâ'allâhu mine's-şâbirîn."³⁴⁰

XXI. Ya'nî yâ oğul ben seni
Düşümde gördüm dér nebî
Zebħ éderem dédi seni
Eyledi Hak işârâtı

XXII. İsmâ'îl atasına dér
İşle anı Hak emridür
Beni şâbır bulasın dér
Kıl emrine ri'âyâtı

XXIII. İbrâhîm oğlunu aldı
Kurbân yerine iletdi
Atasına teslîm oldı
Kıldı emre itâ'âtı

XXIV. Elin ayağın bāğladı
Hün-u cigerin tağladı
Özi göyüندی ağladı
Olup Hak'a teslîmâtı

XXV. Kibleye karşı yöneldi
Zebħ eylemege kaçd étđi
Bıçağı boynuna çaldı
Édüp emre itâ'âtı

XXVI. Atasına dér İsmâ'îl
Elüm ayağımı bāğla
Ki şâyed cân acısıyla
Çün saña édem zaħmeti

XXVII. Günâhkâr olmayam dédi
Ki kanum şıçraya saña
Yoħsa kim bu degil idi
Olmaya pes teslîmâtı

³⁴⁰ "Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dédi. O da cevaben: Babacığım! Emrolunduğın şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dédi." (Saffât 37/102)

- XXVIII. Dér İsmā'îl atasına
Gözlerümi bâğlayasın
Görüp şāyed kıymayasın
Kılup baña şefā'atı
- XXIX. Yāhūd cān acısı-y-ıla
Kātı baqam yüzüne ben
Ki şāyed günāhkār olam
Deyü kıldı işārātı
- XXX. Bıçağı çaldı kesmedi
Aña zarar irgürmedi
Hak'dan yüzün çevirmedi
Kemâldeydi teslîmâtı
- XXXI. Bıçağa kaçıyup taşā
Çaldı kesdi başdan başā
Dedi İbrāhîm bıçağa
Nice kesdüñ kātı taşı
- XXXII. Şunuñ gibi nāz ü nāzük teni
N'ıçün kesmedüñ sen anı
Bıçağı söyletdi Ğanî
Haber vérdi hikāyātı
- XXXIII. Bıçağı eydür yā İbrāhîm
Baña pes n'ıçün kaçırsın
Sen anı baña kes dérsin
Éderem ben itā'atı
- XXXIV. Hāq eydür kesmegil zinhār
İsmā'îl'üñ tenin dér yār
Anuñ-ıçün kesmedüm anı
Édüp emre itā'atı
- XXXV. Bizim-çün kendüye kıydı
Atasına muṭî' oldı
Atası oğlına kıydı
Kılup emre itā'atı
- XXXVI. Kābül oldı çün kurbānı
Hakq'a fidā kıldı cānı
Bu-y-ıdı emr-i Sübhānî
Kıldı fazl-ı hidāyātı

- XXXVII. İnüp pes Cibrîl-i emîn
Bir çoç getürdi pes hemîn
Dédi yâ İbrâhîm yaqîn
Érdi Hâkq' uñ selâmâtı
- XXXVIII. Yerine bunı zebh étün
İsmâ'il'i koyu vérsün
Bu çoç aña qurbân olsun
Deyü kıldı işârâtı
- XXXIX. Gel éy tâlib bugün sen de
Fidâ kııl cânuñı Hâkq'a
Olı-gör mürşide bende
Bulam déerseñ maqşudâtı
- 156^a
- XL. Ki bunlar bize ta'lîmdür
Dahı mürşide teslîmdür
Bu sırra Hâkq pes 'alîmdür
Kılur bize işârâtı

Bu bâb Yūsuf қаziyyesin beyân éder

**Қәле'llāhu Te'ālā: “İz қәле Yūsufu li-ebīhi yā ebeti innī ra'eytü aḥade 'aşera kevkeb^{en}
ve'ş-şemse ve'l-қamera ra'eytühüm lī sācidīn.”³⁴¹**

3435. Yine 'ibret kitābına cān gözin aç kııl nazār³⁴²
Gör kim anda Hâkq Te'ālā ne hikmetler yazar
3436. Éşit haber vérem saña ol Yūsuf-u Ken'an'dan
Göñül qulağımı açup añla anı eşit cāndan
3437. Dédi Yūsuf atasına düşüm olur benüm nāgāh
Düşümde secde kıılurlar on bir yıldız şems-ile māh
- 156^b
3438. Dér Ya'qūb қарdeşlerüñe düşüñü söyleme zinhār
Yavuz şanalar pes saña şeytān 'adüvdür dér aña
3439. Pes қардашları bir gün çün ittifāq eylediler
Atamuz çün anı bizden ziyāde sever dédiler
3440. Birisi dédi қатl édüñ yā bırağuñ dédi anı
Biri dédi kim öldürmeñ қuyuya bırağuñ anı

³⁴¹ “Bir zamanlar Yusuf, babasına demişti ki: Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm.” (Yūsuf 12/4)

³⁴² Mesneviye dönüldü. Ölçü: 16'lı hece.

3441. Gelüp Ya‘küb’ a eydiler vér anı érte bizimle
Pes oynayavuz dédiler pes Yūsuf’ı istediler
3442. Ya‘küb’ a dédiler bize Yūsuf’ı véresin gidelüm
Bizimle birle gitsün gözet anı gözedelüm
3443. Ya‘küb eytdi kim kórķaram ġāfil olasız pes andan
Kurt yéye dédi çün anı Ya‘küb’ uñ úrkdı pes cānı
3444. Bunlar eytdiler kurd niçe Yūsuf’ı yér kórķma şaķın
Biz cemā‘at kişilerüz şaķlaruz kurtndan pes hemīn
3445. Ya‘küb anuñ-içün kurt yer dédi kim düş gördi cānı
Bir taġda on kurt Yūsuf’ a ħamle kıılır nāġāhānī
3446. Yūsuf’ı yemek isterler bir kurd gelüp kovar anı
Daġı yér şaķ olur andan Yūsuf girü çıkar ya‘nī
3447. Pes anuñ-içün kurd yér dédi Yūsuf’ı vérmezem dédi
Yūsuf’ a gelüp eytdiler atañdan dile dédiler
3448. Diledi pes atasından çıķa bunlarla şaġrāya
Destūr vérdi atası da eldiler hep bir araya
3449. Şehrinden taşra çıkdılar. Var-ıdı taşrada bir çāh
Yūsuf’ı bāġlayup ol-dem kuyuya atdılar nāġāh
3450. Geldiler atalarına aġlayuban eyitdiler
İy atamız gitdük idi çün yarışmaġa dédiler
3451. Pes esbābumuz kātında Yūsuf’ı kóduķ dédiler
Yūsuf’ı kurd gelüp yédi inanmaz mısın dédiler
3452. Yūsuf’ı kurd yédi deyü kanlu gönlegin aldılar
Ya‘nī yalan kan-ıla çün gönlegini getürdiler
3453. Nefsleri bezedi anı ol-dem yalan söylediler
Yūsuf’ uñ gönlegi deyü Ya‘küb’ a nişān vérdiler

157^a Gözleri kanlu yaş tóldı Ya‘küb’ uñ firāķına, çün taġ u taş bile aġladı. Gönlegin alup gitdiler, Yūsuf ġāyet melül oldu, derġāl Cebrā’ıl uçmaķdan bir gönlek alup geldi.

3454. Yūsuf’ a geyürdi anı ġamdan kurtuldu pes cānı
Yūsuf ħasretinden Ya‘küb akıddı gözünden kanı
3455. Nāġāh bir kāfile gelüp ol kuyuya kóndı yaķīn
Bir kişi gelüp kuyuya bir koġa bıraķdı hemīn
3456. İster kim ş u çeke andan ş u çıķara ol kuyudan
Yūsuf koġaya yapışup taşra çıkdı pes ol çāhdan

3457. Ol kiři Yūsuf'ı aldı çün kâfileye getürdi
 aziyye'i pes anlara hikāyet édüp bildürdi
3458. ardeřleri çün geldiler Yūsuf'ı anda gördiler
 Bizden kaçdı ulumuzdur deyü yalan söylediler
3459. āfile başı Mışır sulān hazinedārı idi
 Çün Mışır sulānı ol zamān Melik Reyyān idi
3460. Pes ardeřleri geldiler Yūsuf'ı anda gördiler
 Ol kâfile[ye] Yūsuf'ı yigirmi açeye řatdılar

157^b

3461. Yūsuf'ı kâfile halkı alup Mıřır'a getürdiler
 Mışır řāhınıñ veziri Yūsuf'ı pes şatun aldı
3462. Ağırınca müşk hem altun incü şarir vėrdi
 Yūsuf'ı eve getürdi dürlü řarirler geyürdi
3463. 'Avratı Zelihā cemālini görüp 'āřık oldı
 Zelihā Yūsuf'ı da'vet édüp oudı üzerine
3464. Hācetüm abül ét dēdi bamadı anuñ yüzine
 Yūsuf eytdi oraram olam ben Rabbüme 'āřı
3465. Yarın ol Hā dergāhına da'vet édüp our nāřı
 Zelihā dēdi elbetde gelmeñ gereksin dēr aña
3466. Sözüüm utup muı' olma gereksin dēdi çün aña
 Yalına Yūsuf'a arřu ... Yūsuf'ıñ gōñli
3467. Meyl édüp aa benden yaña dērdi
 Yūsuf'a muayyed oldı řattā bir dūřüñe girdi
3468. Pes ol-dem dīvār yarıldı Ya'ub hemān zāhir oldı
 Dēdi yā Yūsuf cāhiller 'amelin iřleme řaın
3469. Peygamberler dīvānında yazılıp-durursın yaın
 Yūsuf dūřüñden hemān-dem řuru gelüp oldı beřimān
3470. Hā Te'ālā dēdi eřiř Yūsuf uluma eyt hemān
 Cāhil 'amelin étmesün ol enbiyādandur 'ayān

158^a

- Ba'zılar dēdi Cebrā'il Yūsuf'a yabıřdı hemān
3471. Yūsuf'ıñ belinden řehvet opdı pes zāhir olmadı
 Yūsuf bunları göricek kaçdı pes rāzı olmadı
3472. Zelihā ardınca vardı gōñlegine çün yabışdı
 Ardından gōñlegin yırtdı Yūsuf Zelihā'dan kaçdı

3473. Zelîhâ eytdi gör Yūsuf baña nice kaçd eyledi
Baña zinâ étmek ister deyüben yalan söyledi
3474. Yūsuf bu sözi eşidüp ki gâyetde melül oldı
Vardı bir oğlan beşikde Hâk dil vérüben söyletdi
3475. Eyitdi eger Yūsuf’uñ õñ etegi yırtıldıysa
Zelîhâ gerçekdür dédi, baquñ eger böyle ise
3476. Ard etegi yırtıldıysa Yūsuf gerçekdür dédi
Pes gördiler Yūsuf’uñ ard etegi yırtılmış idi
3477. Eytdi bu iş Zelîhâ’dan şabînüñ pes sözi hağdur
Eri eyitdi yâ Yūsuf bildüm senüñ şuçuñ yoğdur
3478. ‘Afv eylegil sen anı pes saña eyledi ol heves
Bu haber Mısr’a yayıldı cümleye hep şāyi’ oldı
3479. On sekiz ‘avrat cem’ olup Zelîhâ katına geldi
Eytdiler bir kuluñ varmış sever imişsin anı
158^b Zelîhâ eşitdicegiz dédi kınar mısız beni³⁴³
3480. Bunlaruñ eline birer turunc birer bıçağ vérdi
Eytdi laţif kaftanuñı yâ Yūsuf geyüp gel dédi
3481. Geydi Yūsuf zeyn eyledi ‘avratlar katına geldi
Yūsuf’uñ cemālin görüp cümle mütehayyir oldı
3482. Kaçan Yūsuf’ı gördiler kendüleri yitürdiler
Cümlesi ellerin kesüp Yūsuf’a hayrān oldılar
3483. Hāşā ki bu beşer ola iş bu melekdür dédiler
Yūsuf’uñ cemālin görüp cümlesi gönül vérdiler
3484. “Mā hāzā illā beşer^{um} illā melek^{ün} kerīm.”³⁴⁴
Yūsuf müşk gibi koğardı görenüñ gönli ağardı
3485. Kaçan gülse dişlerinden Yūsuf’uñ nūrı çıkardı
Şöyleydi hüsn-i cemāli şems gibi ziyā verirdi
3486. Yüzünüñ nūrı dīvāre dokunur hem berğ ururdu
Dérler ki hüsn on bağşdur toğuzın Yūsuf’a vérdi
3487. Şāni’-i ‘ālem birisin kamu’āleme bağş kıldı
Yūsuf’uñ nūrını gören melek şanur-ıdı anı

³⁴³ Ferdî mısra.

³⁴⁴ Doğrusu, “Mā hāzā beşer^{an} in hāzā illā melek^{ün} kerīm.” (Yusuf 12/31)

Ne mertebe güzel olmak gerekdür anuñ Şāni‘i³⁴⁵

3488. Zelīhā erine eytdi bu oğlan kesilmez benden
Bunu zindāna bıraķ kim ķurtulam dēdi ben andan

159^a

3489. Yūsuf’ı zindāna ķodı iki kiři bile girdi
Biri sākī-y-idi anuñ biri etmekcisi idi
3490. Yūsuf’la bile girdiler pes zindānda buluřdılar
Gēce añlar dūř gōrdiler Yūsuf’a anı dēdiler
3491. Görür sākī sucu řıķar dēdi Yūsuf’a vér aħbār
Etmegi görür kim başi üzerinde etmek ıtutar
3492. Yūsuf sākīye eytdi pes pādiřāh seni ıķıķara
řarābdār oluban aña řarāb iıķüresin aña
3493. Etmekciye yetdi Yūsuf pādiřāh seni ıķıķara
Aça ķoya senüñ ķuřlar beyniñi yēyüp ķopara
3494. Yūsuf sākīye dēr beni pādiřāh ķatında aña
Ola ki pādiřāh řefķat eyleye dēdi ĉün baña
3495. řeytān aña unutturdu yēdi yıl zindānda ķaldı
Zindānda āh u vāh ēdüp eydürdigim ne ģāl oldu
3496. Pes andan Cebrā’īl geldi n’iıķün sākīye añ dedüñ
Pādiřāh ķatında beni aña ‘arż-ı ģācāt itdüñ
3497. Deyü bildürdi pes anı Pes Yūsuf feryād eyledi
Ağlayup istiģfār ētdi el-emān yā raħmān dēdi
3498. İbrāhīm İsmā’īl ģaķķı esirge baña ķıl raħmet
şuıumı baģıřla dēdi eyledi ĉün Ĥaķķ’a minnet

159^b Bir gün ol Melik-i Reyyān dūřinde gōrdi Nil ķurur, yēdi semiz öküzi yēr yēdi arıķ öküz görür ve yēdi ķuru ot yēdi yař otı dūřinde yēr ya’nī, yař ota yapıřup yēr ķurudur pes anı dēr ya’nī, yēdi ķuru salkımlar yēdi tāze salkımları yemiřler, yoķ etdiler. Pādiřāh mu‘abbirleri cem‘ eyledi, eytdi gelüñ benüm dūřümü fark ēdüp, ta‘bīrini deyü vérüñ. Mu‘abbirler eytdiler, muģtelif dūřdür dēdiler, ta‘bīrini biz bilmeziz deyüben cevāb vérdiler. Sākī eytdi zindānda pes, bir kiři vardur ol bilür Yūsuf’uñ ģālını dēdi. Melik eyitdi var getür ĉün sākī zindāna geldi, Yūsuf’a ‘özürler ķıldı unuttuģunu bildürdi, Yūsuf’a dūři söyledi. Yūsuf eyitdi yēdi yıl, pes taħıl eküñ dēdi yēre biıķüñ řapın bile. řursun ķoparmañ ķon pes aħıra ķatı ķızlık ola dēdi. Eliñüzdekin yēyesiz andan uıķuzlık olisar, bay ı gedā hep řoyasız sākī ĉün Melik

³⁴⁵ Ferdī mısra.

katına, gelüp bildürdi pes hemân pâdişâh bildi Yūsuf'ı, zindāndan çıkardı ol ân gör ne 'aceb hikmetdür.

160^a Yūsuf belā vü mihnete uğramağa sebep evvel, düş oldı baķ bu 'ibrete âhir zindāndan çıkmağa sebep yine pes düş oldı. Yūsuf Melik katına geldi. Yūsuf'ı vezîr édindi melik dünyādan gedicek Yūsuf ol-dem tahta geçdi. 'Azîz-i Mışr olup Yūsuf, bu 'āleme dürler şaçdı. Zelîhâ Yūsuf'ı gördi Hâķķ'a hamd i şenâ kıldı. Hâķķ'a muṭî' olduğu-çün dér Mışr'a sultān eyledi, şoñra aldı Zelîhâ'yı 'avrat édindi pes anı dédi Yūsuf helâllik hoş, degil midür gör ihsānı ne hikmetler-durur bunlar, 'ibret-ile nazār eyle 'aceb sırlar-durur, 'âķil eşidüp bir hoşca aña kanı Yūsuf kanı Ya'ķub, kanı 'āşık kanı maħbûb kanı ṭâlib kanı maṭlûb, ne-durur bu sırdan maķşûd. Cān Yūsuf'ın yavı kılduñ, inanduñ kardeşlerine Yūsuf'ı çāha düşürdüñ, bu işler sendendür yine kafile teslîm olmaduñ, çāhdan çıkaralar anı az bahāya alup anı, kırtaralar pes ol cānı 160^b aluban Mışr'a varalar, sultān-ı Mışr'a véreler. Kıymetin anuñ ol bilür, ağırı altun alalar. Zelîhâ'dan kaçār anı, yér edinmesün zindānı, tā ki sultān-ı Mışr olup ola milkuñ sultānı. Cān milkine sultān ola, hep emrine fermān ola, 'āşık ı ma'şuk bir olup, gönül maķşûdunı bula.

Hâķ Te'ālā Mūsā peygambere vahy étdügin beyān éder

Bir gün Mūsā Peygamber eytdi ki ben yā İlāhî, bir ğarîbem ben faķîrem hasteyem eyle 'ilâc, gör ne hiṭâb eytdi Mūsā'ya eşit ol penāhı,'aşķ-ile diñle bu sözi sen-dahı cān gözün aç. Ğarîb oldur ki benüm gibi ğabîb olmaya, haste oldur ki benüm gibi ṭabîb olmaya. Faķîr oldur ki ni'metlerümden naşîb olmaya deyü buyurdı kimseye gösterme gel ihtiyâc. Hâķ buyurdı yā Mūsā kaçān vérilse saña māl, añ hisābın yarın anda tenbîhdür gözün aç. Kaçān dünyā 'arz olunsa saña dédi lâ-yezāl, ölmegi añ giderme öñüñden gözün aç. Bir günāha kaçd eyleseñ, cehennemı añ dédi. Ṭa'am yémege otursañ açları ańıl dédi. 161^a Kaçān bir belā gelse du'a kılgıl dédi. Kaçān haste olsañ şıdķ-ile eylegil dér 'ilâc. Kaçān ğanî olsañ sen de halkı ğanî eyle dédi. Benüm ğazînelerümi görmedüñ yā Mūsā dédi. Kes halkdan ṭama'uñ zinhār baña ümîdüñ ṭut dédi. Benüm milkimi görmedüñ kaçumdan kesilme zinhār, meyyit görmedüñ 'adüvvi gönülün emîn olmasun mādāmki kendü 'aybuñdan fāriğ olmaduñ çü sen, Hâķ buyurdı halkuñ 'aybına meşğul olmayasın, mādām uçmağa girmedüñ benden emîn olma dér yār.

Hâķ Te'ālā... peygambere vahy édüp buyurduĝın beyān éder

Hâķ buyurdı her kim benüm ğor eylerse, benümle çenk etmiş gibidür ol kişi dédi hemān.

3499. Evliyāyı 'azîz édüp dédi ben yardımcısiyam³⁴⁶
Düşmenlerümi ğor édüp maĝbün ediciyem 'ayān

³⁴⁶ Nazım şekli: Kaside. Vezni: Fâ'lâtün/ fâ'lâtün/ fâ'lâtün/ fâ'lâtün.

3500. Eger benden kullarum dér āhiret istese vérürin
Ammā āhirette naşiblerin vérürem dér ‘ayān
3501. Eger bir kul beni sevse ben dağı anı severem
Ol kişi benüm gözümle görür ve eşidür hemān
3502. Ve göñli benüm nūrumla idrāk [éder] dédi Hudā.
161^a Benüm nūrum ile bilür söyler dédi sözün ‘ayān
3503. Baña du‘ā étsün kabül éderin dédi ben anı
Benden her ne ister-ise vérürin dédi ol Sübhān
3504. Dédi hergiz muhabbetüm da‘vīsın eylese benüm
Baña karşı şubha dek ol yatup uyursa hemān
3505. Severem deyü ol beni yalan yere da‘vī éder
Beni sevüp baña ‘aşık olan uyur mı dér ol Sübhān
3506. Kaçan kulum benden korksa cemī‘-i halk korka andan
Hayā étse hayā éder kamu halk andan dér Sübhān
3507. Dédi ben vérdüğüm rızka eger rāzī olursañuz
Dünyāyı size müsaşhar édem dédi ganī Sübhān
3508. Eger vérdüğüme rāzī olmazsañuz pes ziyāde
Vérmezem ben muqadderden hor éderem dédi Sultān
3509. Dédi ben sizi isterem ammā siz benden kaçarsız
Benüm haqqum sizi sevmek siz de beni sevmek ‘ayān
3510. Eger baña muṭī‘ olmazsañuz rızkuñuzı kesmem
Ammā muṭī‘ olanıñuz severem dédi ol Sübhān
3511. Dédi vérdüğüm ni‘metden eger ihsān éderseñüz
Size hayırlıdur dédi bildürdi bize ol Sübhān
3512. Eger ihsān étmezseñüz size ziyān-durur dédi
Fuqarāya ihsān édüñ deyü bildürdi ol Sultān
3513. Rızq fevt ola deyü korkmañ dédi hazīnem toludur
Sultāndan korkmañ mādām ki sultānlıgım bāķī ‘ayān
3514. Ki oldur sultān-ı bāķī oldur cümleñüñ rezzāķı
Dağı oldur bize sāķī zülālinden içer bu cān
3515. Dağı buyurdu tamuyı çok bahāya alursunuz
Pes uçmağı az bahāya almazsız dédi ol Sübhān

Bāb-1 Mev'ize

Ḥaḡ Te'ālā dédi anı, 'aceblerin dédi dā'im, ölüm var-ıduğın bilür, güler dā'im rāhat olur. Dağı ḡabir vardur bilür, dağı dün gün māl cem' éder, dünyānuñ zevālin bilür, dağı göñli emīn olur. 'Aceblerin dédi anı, dili 'ālim ḡalbi cāhildür, şu-y-ıla zāhirdür teni, velī göñli ṡāhir degildür. Ḥaḡ 'aybına ḡılır nazar, kendünüñ 'aybına baḡmaz, ölür yalnız çün ḡalur, hem yalnız ḡabre girer, hem yalnız ḡisāb verir, niçesi üns ṡutabilür. Dédi her kim ṡabāḡ ṡursa, dünyā için ḡuşṡa çekse, baña ḡaḡımıṡdur dédi. Dér ḡazabum ḡelāl olur.

Dédi her kim bu dünyāda, her gün teraḡḡī ḡılmasa, 162^b noḡṡān içindedür, aña ölüm yekdür dirlikden, her kim bildügi 'ilm-ile 'amel eylese dünyāda, ögredem dédi çün aña, ol bilmedügi 'amelden.

Mev'izetu'llāhi Te'ālā

Gör nedür Ḥaḡ Te'āla'llāh, éy ādem oğlanı, sizi ben namāzda ṡınadum pes, kāhilsiz dédi ol Sübhān. Zekātda ṡınadum sizi, baḡılsiz vērmezsiz dédi, orucda ṡınadum, melülsiz deyü buyurdı Sulṡān. Şerde ṡikāyet édici, ḡayırdā men' édicisiz. Mescide ṡınadum sizi, esīr gibisiz dér sübhān. Babada ṡınadum sizi, emīr gibisiz pes anda, nefside ṡınadum ḡavīsiz, 'aḡılda za'īf dér Sulṡān. Meger keremimden size, rahmet eyleyem size yoḡsa, hīç bu dirlik-ile rahmete, lāyık degilsiz dér Raḡmān. Ḥaḡ Te'ālā eydür dağı, ḡanā'at ét ḡanī oluñ, ḡasedi terk eyleñ rāhat oluñ dédi yüce Sübhān.

Mev'izatu'llāhi Te'ālā

Her kim ḡarāmdan saḡınsa, dīni pāk ola pes anuñ, kim 'aybını terk eylese, Ḥaḡ sevgüsü ola ḡālib. 163^a Her kim ki ḡaḡdan kesilse, ḡaḡ ṡerrinden emīn ola, ḡaḡ-ıla sözi az olsa, 'aḡlı çok olur éy ṡālib.

Mev'ize

Ḥaḡ Te'ālā eyitdi iy, Ādemoğlanları! Bilüñ, dünyā 'amelin işlersin, keennehū ölmez gibi ve dünyāyı cem' édersin, ebed bāḡī ḡalur gibi. İy ādemoğlanı! Her gün 'ömrüñ eksilür bilmezsin ve her gün rızḡuñ gelür pes sen aña ḡamd eylemezsin, aza ḡanā'at ḡılmazsın, çok nesne-y-ile ṡoymazsın, her gün benden saña rızḡ gelür dédi rāziḡ Ḥudā. Senden baña ḡabīḡ 'amel gelür dédi Ḥādīr Ḥudā. 'Acebdür bu rızḡım yersiz, pes baña 'āṡī olursız, pes ben gökcek Mevlāyın ve sen ne yaramaz ḡulsın, dér ben senden utanurın benden sen hīç utanmazsın, beni unudursın, ḡaḡı añaırsın, ḡaḡdan ḡorḡarsın, dér benden emīn olursın, özün endīşe ḡılırsın, āḡireti unudursın.

Mev'izetu'llāhi Te'ālā

Ḥaḡ Te'ālā eydür éy Ādemoğlanları! Hemān ṡunlardan olmañ ki anlar pes 'ayān, ābidler sözin söylerler, fāsıḡ 'amelin işlerler, virürsem ḡanā'at étmez, 163^b vērmezsem

şabr eylemez, hayra buyururlar halkı, kendüleri işlemezler, şerden halkı men' ederler, kendüler men' olunmazlar, şālihler sözün söylerler, ammā anlardan degiller, pes halkdan vefā isterler, kimseye vefā étmezler.

Mev'izetu'llāhi Te'ālā

Haq Te'ālā eytdi, benüm tātüme şabr eylemek, geñezdür dédi ol size maş'iyet işlemekden, günāhı terk étmek geñezdür oduñ harāretinden, dünyānuñ 'azābı geñezdür, āhıret 'azābından, cemī'inüz azğunsız dér, meger ben hidāyet édem, cemī'inüz helāk olup-durur, meger ben kırtaram, gökler kamu bu isimle kām'im-durur pes direksüz, ammā sizün gönlünüz biñ naşihatle kām'im olmaz. Tanıklık véirsiz kılın pes n'içün 'āşī olursız, ölüm haqdur dérsiz gine anı geriye görürsüz, kimseye ihsān étmezsiniz meger size ihsān éde ve kimseye ulaşmazsınız meger size ulaşalar, hiç kimseye söylemezsiniz meger ki size söyleye, kimseye ikrām étmezsiniz meger size ikrām éde, kimseye ta'am vérmezsiniz meger size ta'am vére, pes tamām mü'min oldur ki Allāha imān getüre, çünki aña yaramazlık édene 164^a ol eylik éde ve andan kesilene ol pes kesilmeye ulaşā, aña nesne vérmeyene pes ol aña nesne vére, aña hāyındır déyene çünki ol emīndür déye ve aña horlık édene pes ol aña ikrām éde.

Mev'izetu'llāhi Te'ālā

Ş'ol kimsenün evi yok dér, dünyā anuñ evi-durur, ş'ol kimsenün ki mālı yok, dünyā anuñ mālı-durur, dünyāyı bir kimse cem eyledi ki 'aklı olmaya, dünyā-y-ıla ş'ol kişi kim ferağ olur fehm olmaya, dünyāya ş'ol kişi harış olur ma'rifet olmaya. Haq Te'ālā eydür benüm 'ahdüme vefā eyleñ, ben de, sizün 'ahdüñüze dédi vefā eyleyeyin, uçmağa yol yokdur, meger şālih 'amel eyle dédi ve uçmağa kimse girmez, şabr itmegile baña yakın oluñ dédi, nāfile namāz kıлмаğ-ıla. Haq Te'ālā eytdi, neçe çerāk vardur ki yel anı söyündürür, eydür kanı ve niçe 'ābid vardur ki, 'aceb anı pes fenāya ve fesāda vérür çün anı, nice ganī vardur, baylık anı fesāda vérmişdür ve niçe fakīr vardur ki yoğsulluk fesāda vérür ve niçe 'ālim vardur ki 'ilmi anı 164^b fesāda vérür, dağı niçe cāhil vardur cehli anı fesāda vérür.

Haq Te'ālā eydür eger rükü' eder kocaçuklar, dağı 'ābidler zāhidler olmayadı bu dünyāda ve benden kırkar yigidler olmayadı dédi, eger ve süd emer oğlançuklar olmayadı dér cihānda, gökleri demür kılırdum ve yerleri toz kılırdum, gökden yağmur indürmezdim, yerde nesne bitürmezdim, anlara éderdim 'azāb dédi, görüñ ganī Hudā.

Haq Te'ālā eytdi, baña muṭī' oluñ, hācetünüz olduğı miqdarı deyü buyurdı ol Hudā, baña 'āşī oluñ oda şabr édüğünüz kadar, rızkuñuzu hāzır görüp, eceliñüz görmek ırak, dīnünüzüzi işlāh édüñ, mālīñuzu iflāh édüñ, kaçan bunlar işlāh olsa, mālārīñüz iflāh olsa, etünüz kanuñuz işlāh olup bulursız pes felāh. Ş'ol gibi ölmek kim kendü yanar görürsin kim halk nūrı-y-la olur müşerref, kendüsi bulamaz şeref,

dünyā ḥubbın gönlünüzden çıkaruñ anı bir kezden, dünyā ḥubbı-y-ıla benüm cem‘ olmaz dér muḥabbetüm.

165^a Dédi rızkı cem‘ étmekde nefsünüzi yumşaq eyleñ, ki rızq kısmet olmış-durur, ḥarīş maḥrüm-durur bilüñ. Ḥaḫ dédi baḥīl mezmümdur daḥı hem aḥal vācibdur, cemī‘i ḥikmetüñ başı Tañrı’dan qorqmaqdur, kişi ve baylıguñ ḥayırlusı ḳanā‘at-durur ulusı, zeyreklerüñ ḥayırlusı taḳvādur anuñ göklüsü, göklülerüñ ḥayırlusı yaḳīn ziyāde olmaqdur, ni‘metlerüñ ḥayırlusı saḡlıq-durur dédi hemān ve yaraḡuñ ḥayırlusı söylememek-durur yalān.

Mev‘izetu’llāhi Te‘ālā

Ḥaḫ Te‘ālā eytdi, anlar kim çün ĩmān getürdüñüz, söylersiñiz ş’ol sözi kim, pes anı işlemeziñüz ve mālı cem‘ édersiñiz, yémeziñiz dédi anı ve bir gün tevbe édersiñiz, yarın bozarsıñuz anı, yoḥsa sizüñ ḳatıñuzda emān mı vardur ölümdeñ? Ḳurtulmaḡa eliñizde berāt mı var-durur oddan? Pes eceliñiz ma‘lūmdur, daḥı nefsiñüz ma‘dūmdur, gizlüñüz aḡikāredür, ne işlersiñiz ma‘lūmdur, her gün eksilür ‘ömrüñüz, ḳabre yaḳīn olursıñuz.

Mev‘ize,

“Fe’t-teḳū’llāhe yā ulī’l-elbāb.”³⁴⁷

165^b Ḥaḫ Te‘ālā eydür éy ādem oḡlı! Şabr u tevāzu‘ ét ben seni yüceldeyin, dün gün baña şükür ét seni ziyāde eyleyeyin ve istiḡfār eyle pes seni yarlıḡayın ve benden iste vereyin, daḥı baña tevbe eyle tevbeñ ḳabül eyleyeyin, şadaḡa vérgil māluña dédi berekāt véreyin, ḳavm i ḳabīleñe ulaş, ‘ömrüñ ziyāde eyleyeyin ve benden ‘āfiyet iste pes dā’im saḡlıq véreyin.

Mev‘ize

Bilgil selāmet olmaq yalıñızlıqdadur dédi ve iḥlāş daḥı ḥarāmdan şaḳınmaqdadurur dédi, daḥı raḡbet tevbededür ve baylıq ḳanā‘atdedür, ḥuzūr ı şafā rāḥat daḥı cümlesi āhiretdedür. Niçe ‘ibādāt istersin, dā’im toḡluḡla dédi, nice istersin Ḥaḫ sevgüsin, dünyā sevmek-ile dédi, nice istersin ḳalb cilāsın, pes sen müdām uyqu-y-ıla, nice rızāsın istersin, miskīnleri sevmemeg-ile, nice Allāh’uñ raḡmetin istersin baḥīlik ile ve nice uçmaq istersin daḥı dünyā sevmeg-ile, nice sa‘ādet istersin az ‘ilm-ile dédi ‘ayān, nice Allāh’dan qorḡarsın sevmemeg-ile dervişān.

166^a Ḥaḫ Te‘ālā eytdi ölüm sizleri keşf éder ve kıyāmet daḥı ḥayırluñuzu ṭāhir éder. Eger saḡīr günāḥ işlersiñ, aña eylemegil nazār, līkin kime ‘āşī olduñ aña nazār eyle nazār. Mekrimden emīn olmañ kim pes mekrüm ḡāyet gizlidür, pes sizüñ şüretüñüze, mālıñuza ḳılmam nazār ve līkin ‘amelüñüze eylerin dédi Ḥaḫ nazār.

³⁴⁷ “Ey akıl sahipleri! Allah’tan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz.” (Mā’ide 5/100)

Mev‘izetu’llāhi Te‘ālā

Ḥaḳ Te‘ālā eydür éy ādem oğlanları! Tevbe-y-ile nefsiñüze ikrām eyleñ deyü buyurdu pes hemān ve ‘amel-i şālih ile i‘zāz eyleñ dédi tamām. Allāh’dan ḳorḳuñ ḳıyāmet günü ölmedin dér ‘ayān. Ḳaçan gönülde ḳasāvet cismüñde hastalık bulsañ ve mālūñdan ziyān bulsañ bī ma‘nī sözdendür hemān. Dédi dīnūñ tamām olmaz, dilün müstaḳīm olmazsa, dilūñ dīnūñ müstaḳīm olmaz, Rabbūñden utanmaz-iseñ, ḥalk ‘aybına nazar étseñ kendü ‘aybuña baḳmasañ şeyṭānı rāzī eylesin ve Raḥmānı ḳaḳıdırsın.

Ḥaḳ Te‘ālā eytdi şeyṭān sizūñ düşmāniñuz-durur, andan şıḳınuñ siz daḥı ḳaşdı ĩmāniñuza dur, şālihler ‘amelin işleñ ş’ol gün için kim ol günde cem‘ olasız fevc^{en} fevc^{en} ḥazretinde şaff^{en} şaff^{en} 166^b Ya‘nī Ḥaḳ ḥazretinde ṭurasın şaff^{en} şaff^{en} demekdir, her nekim işledüñüzse, şorula sırr^{an} ve cehr^{an} dédi. Ben bir pādişāhım, baña beñzer bir pādişāh yoḳdur. Her kim gündüz oruç dutsa, aña ni‘met vérirün çok ve eger tevbe eylerse ‘azābumdan ola emīn ve benüm ni‘metlerüme şükür eyleñ, ben mün‘imin, ben ziyāde édiciven. Pes baña istiḡfār eyleñ, ben ma‘būdın, baña ṭapuñ; maḳşūdın, baña ḳaşd édüñ, ben ‘aṭālar vériciven, pes benden ‘aṭālar isteñ. Ve ben ‘ālimin, cümleñüz geliñüz, benden ‘ilm isteñ.

Ḥaḳ Te‘ālā eytdi ki ben ṭanıklık vérerem baña ve feriştehler ṭanıklık véürler hep benden yana, benden artuḳ ṭarı yoḳdur deyü buyurdu ol Sübhān. Dīn benüm ḳatımda ĩslām dīnidür dédi ol Sulṭān. Her kim iḥsān eylerse dér uçmaḡı aña vérerem, her kim baña ‘āşī olsa od-ıla ‘azāb éderem, her kim benüm raḥmetümden ümīzin keze anı helāk éderin deyü pes buyurdu yüce Sübhān. Ve her kim Allāh’ı bilse, daḥı aña muṭī‘ olsa, emīn oldı ve sa‘ādet buldı dédi ol Sulṭān. Her kim āḫireti bilse, anuñ-içün ‘amel eylese, 167^a hidāyet buldı ol kişi, kāmil oldı pes ĩmānı. Ve her kim bildi ki rızḳı, ben vérüren dédi çün aña, rızḳ için ne zaḥmet çekerek dédi gör çün ol Rezzāḳ’ı. Şeyṭānı düşmen bildi-y-se, andan ḡāfil olmaḳ neden, her kim oddan ḳorḳar-ısa, rāḥat olmaḳ bunda neden, her kim uçmaḡı bildi-y-se, aña günāh işlemek ne, kim işi Ḥaḳ’dan bildi-y-se, aña feryād eylemek ne, her kim benüm ḥalīmliğim bildi-y-se ḥalka ḳibir ne, kim benüm raḥīmliğümi bildi ḥalkı şuçlamaḳ ne?

Mev‘izetu’llāhi Te‘ālā

Ḥaḳ Te‘ālā azıḡuñuz çok eyleñ dér yol ıraḳdur, gemiñüzi yeñi eyleñ, deñiz ḡāyet deriñdür, baña nice ‘āşī olursız, güneş ıssısından böyle zaḥmet çekersiz caḥīme, nice ṭakat getüresiz imdi éy benüm ḳullarım, bedenleriñüz za‘ıfdür, seferleriñüz ıraḳdur ve yükleriñüz aḡırdur, şırāṭ köprüsi incedür, ḳāzī Rabbü’l-‘ālemīndür.

Ḥaḳ Te‘ālā eydür ki éy ādemoğlanları! Pes siz bu dünyāya nice raḡbet édersiz, ḥāl bu fānīdür, ni‘meti zāyıldür ve ḥayātı munḳaṭı‘dur, bekāsı yoḳ-durur anuñ, ‘āḳıbet çün fānīdür, şunlar Ḥaḳḳ’a muṭī‘ olup pes ‘ibādet eylediler anlar, uçmaḡa girürler

deyü buyurdi ol Sübhān. 167^b Şunlar muṭī‘ olmadılar ve ‘ibādet kılmadılar, anlar cehenneme girür deyü buyurdi ol Sulṭān.

Bu bāb cennetüñ evşāfin beyān éder

Uçmağūñ sekiz kapusu var-durur, her uçmağda yetmiş biñ ravza ‘ayān, her ravzada yetmiş biñ qaşır var-durur, her qaşırda yetmiş biñ havlı hemān, her havlıda yetmiş biñ ev yāqūtdan, her evde yetmiş mā’ide var ‘anberden ‘ayān ve her mā’ide de yetmiş çanağ var cevherden ve her çanağda yetmiş biñ dürlü ta‘ām vardur ‘ayān ve her maqşūranuñ ulusunda yetmiş biñ taht var kızıl altundan kurulmuş görmeyiser anı ağıyār ve her tahtuñ üzerinde yetmiş biñ döşek var-durur harīrdan ve istebrağdan ve dībācdandı éy yār ve her tahtuñ çevresinde yetmiş ırmağ aqırsardur āb-ı hayātdan ve şudan baldan süciden hemān. Her ırmağūñ kenārında yetmiş biñ dürlü yemiş var, her evde yetmiş biñ çadır var harīrdan ‘ayān. Her döşegūñ hūrīleri vardur añla hemīn ve her hūrīnūñ yetmiş biñ qaravaşı vardur ‘ayān. Her sarāyuñ üzerinde yetmiş biñ kubbe var, her kubbede yetmiş biñ hediye var rahmāndan ‘ayān. Gözler anı görmiş degil, kulağlar éşitmiş degil, gönüllerden geçmiş degil, kimse vaşfin étmez beyān.

168^a Dağı yemişler var nicesi ihtiyār éderseñüz, kuşlar var nice iştihā éderseñüz dédi Rahmān. Ölmek yoğ, hasta olmağ yoğ, guşsa yoğ, namāz yoğ, oruç yoğ ve hac ve gaza yoğ, dağı begler ra‘iyyet yoğ ağı, qağı yoğ, dağı nā’ib yoğ pes andan da‘vīciler yoğ, içinden dağı çıkmāğ yoğ deyü buyurdi ol Sübhān.

“Ceza’^{en} bimā kānū ya‘melūn.”³⁴⁸

İlāhī sen müyesser kıl habībūñ hürmeti için, Bursevī’ye rahmet eyle, ol resūlūñ haqqı için, ‘ilm i ‘amel ruzī eyle ĩmānumuz, kāmīl eyle hem zātuña, mā’il eyle dergāhuña, lāyık eyle ālīmūz, al qaldur bizi zātuña, tutmuşam yüzi cemālūñe bağdur gözüm, rāhuñdan ayırma izüm, rahmetūñ-ile kıl nazār, édem senden dā’im hazer, Bursevī za‘īf cemālūñ dün gün ister anı sizer.

Münacāt-ı Dāvūd ‘Aleyhi’s-selām

Hağ Te‘ālā eydür yā Dāvūd uçmağı nice añarsın ve baña müştāk olmağı pes yā n’içün unudursın? Dāvūd eytdi ki yā Rabbī, saña müştāklar kim-durur? Hağ Te‘ālā eytdi, baña müştāklar anlardur ‘ayān, gönülleri şāfī olmuşdur anlaruñ küdüretten ve gönülleri yanmışdur muhabbetümden dér her ān. Ben dağı anlaruñ gönlin kudret elüm-ile nice diler-isem döndürüren deyü buyurdi ol Sübhān. Yā Dāvūd müştāklarımıñ gönlin rızvāndan yaratdum anlaruñ gönlin ve yolın benden gayriden kesdüm ‘ayān. Dāvūd eytdi ki İlāhī 168^b muhabbet ehlini baña göstergil göreyim dédi. Hağ Te‘ālā beyān kıldı yā Dāvūd falān tağa var, andan on dört kişi vardur, benüm ‘aşıklarumdandur, selām ét anlara ‘ayān. Eyit sizūñ Rabbūñüz size selām eyle ve

³⁴⁸ “Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedî kalacaklardır.” (Ahkâf 46/14)

eydür ki, siz benüm dostumsız dağı ve evliyāmsız dér ‘ayān. Geldi anları gördi kim gözlerinden çün yaşları çeşmeler olup aqardı, éderlerdi āh u fiğān. Dāvūd’u görüp qaçdılar, Dāvūd eytdi ben Rabbūñuz Resūliyem, Hāq Te‘ālā size selām éder ‘ayān. Hīç hācetiñüz var mıdur dédi anlara pes hemān. Dāvūd’dan bunu éşidüp oldı göz yaşları revān, birisi dér Sübhāneke biz senüñ a‘lā kuluñuz bizüm göñlümüz zıkrūñden kesilmişdi hemān, ol zāyi‘ geçen ‘ömürden ötürü bizi yarlığa dédi pes eyledi fiğān. Birisi eytdi İlāhī bize minnet eyle senüñ ile bizüm aramızda gökcek nazār ét dér hemān, birisi eytdi İlāhī sen bilürsin bizüm senden artuq hācetimüz yoq, senüñ yolına pes bizi dā’im eyle dédi hemān. Birisi eytdi İlāhī senüñ rızān istemekde qaşır olduq bize kerem eyle yardım eyle dédi hemān. Birisi eytdi İlāhī bizi luḡfuñdan yaratduñ **169^a** ve bize minnet eyledüñ dédi pes eyledi fiğān. Senüñ ‘azametüñi fikir étmek-ile dilerüz ki senüñ nūruña pes yaqın olavuz dédi pes hemān. Birisi eytdi İlāhī dilimiz tutuldu ki sen ulu pādişāhdan nesne istemekden dédi ‘ayān. Birisi eytdi İlāhī göñlümüze pes hidāyet vérdüñ seni zıkir étmek-ile ve şükür étmekde her ān. Taqşirlik étdügümüzden ötürü bizi yarlığa, mağfıret ét dédi hemān. Birisi eytdi İlāhī, bizüm hācetümüz senüñ vechüñe nazār étmekdür sen bilürsin dér éy Sübhān. Birisi eytdi İlāhī, keremüñden nūr bağışla ve ol nūr-ıla zulmetden hidāyet bulavuz ‘ayān. Birisi eytdi İlāhī, isteriz ki bize yā Rab vérdüğüñ ni‘metlerüñi tamām eylesesin ‘ayān. Biri dağı dér İlāhī, dilerin ki beni gözsüz eylesesin bu dünyāda, ehline baqmayam her ān ve göñlüme nūr véresin, āhirete meşğül olam. Birisi eytdi İlāhī, evliyāñ haqqı-çün ‘ayān, pes benüm göñlümi senden ğayrisinden çün kese pes saña meşğül eylesesin **169^b** deyü kıldı āh u fiğān. Biri dağı dér İlāhī, evliyānuñ sırlarından göñlüme keşf eylesesin, sırlaruñı édüp beyān. Birisi eytdi İlāhī, evliyāna olan şahidden bizi maḡrūm eyleme deyü eyledi pes fiğān. Hāq Te‘ālā Dāvūd’a dér eyt anlara, sözüñüzi éşitdüm kabül eyledüm, diledüğüñüzi vérem ‘ayān. Pes bir yere cem‘ olduñuz, andan girü tenhā oluñ. Ben hicābları keşf édem, arañuzdan dédi Sübhān. Cemālüme nazār eyleñ ve baña gövcek zan eyleñ; dünyādan kesilüñ, dağı ehlinden qaçın dér Sübhān. Hālvette münācātuma meşğül oluñ, dağı benüm ğayrūme nazār eylemeñ, ğayriden qorqmañ dér Sulḡān. Ğayre muḡtāc olmañ size dédi Firdevs-i a‘lāda vaḡan kıldum, dā’im benüm cemālümü görüñ ‘ayān. Dāvūd eytdi ki İlāhī, her pādişāhuñ ḡazīnesi vardur senüñ ne nesnedür. Hāq Te‘ālā eytdi benüm ḡazīnem ‘arşdan a‘lādur dağı kürsīden evsa‘dur ve göklerden müzeyyendür uçmaqdan, ni‘metler benüm. Dāvūd dér yā Rab qandadır.

Hāq Te‘ālā dér **170^a** yā Dāvūd pes şınıq göñüller-durur dédi ḡazīnem çün benüm. Hāq Te‘ālā dér yā Dāvūd nefsuñe düşmen ol, andan benüm ile dostluq eyle deyü buyurdu ol Sübhān. Yā Dāvūd çün āġāh ol-kim ‘aşıq kullarumuñ şevki baña uzandı, ben dağı anlara müştāqum her ān pes benüm-ile feraḡ ol, zıkrimle tena‘um eyle. Yā Dāvūd ‘amelsüz du‘ā étmēñ mişli pes ‘ayān pes ş’ol buluda beñzer kim yağmursız ola dér Sübhān. Yā Dāvūd dér bir kişinüñ pes dört sā‘at ‘ömri ola, eyle gerekdür ki anuñ bir sā‘atin dédi Sübhān, münācāta meşğül ola, bir sā‘at dağı nefsinı,

ıslāh eylemege meşğül ola dédi pes ol Raḥmān. Ve bir sā‘atde dostların göre daḥı ğanī Sübhān. Ve bir sā‘at daḥı ḥelāl kazanup yine ḥelālinden nafaḫa édine deyü buyurdı ol Sulṫān.

ve naḫıldür ki

Benī İsrā‘īl zamānında, bir ‘ālim var-ıdı seksen şanduk, ‘ilm cem‘ eyledi, Ḥaḫ Te‘ālā dér yā Dāvūd, ol eyit kim eger ol ḫadar daḥı ‘ilm cem‘ éderse, aña fāyide vermez, mādām ki yā Dāvūd üç nesne‘i 170^b işlemeye, biri budur ki dünyāyı, ehlini aşlā sevmesün, yā Dāvūd mü‘minlerüñ evi degil-durur hemīn. İkinci budur ki şaḫın pes şeyṫān-ile muşāḫib olmasunlar çün ol merdüddur, mü‘min yoldaşı degildür. Üçüncü dér mü‘minleri, incitmesünler, pes mü‘minleri incétmek, mü‘minüñ işi degildür dédi eşidüp anı tut dédi.

ve naḫıldür ki

Süleymān‘uñ bir oĝlı vardı hemān, ecel érişüp öldi çün nā-gehān, Süleymān aña ğāyet melül oldı, zīrā ki pes ayruḫ oĝlı yoĝ-ıdı, Ḥaḫ iki ferişteye çün emr édüp, pes ādem şüretine girüp gelüp Süleymān‘a geldiler ol-dem hemīn. Birisi eytdi işbu kişi benüm ekinüm arasına girdi dédi, girüp pes ekinümi bozdı dédi. Pes Süleymān eytdi n‘içün sen bunuñ, ekininüñ arasına çün girdüñ? Birisi eytdi işbu kişi ḫalkuñ yolu üzre ekin ekmiş dér görüñ, geçecek yol bulmadum pes üstine uğradum dédi erişem ḫaşduma. Süleymān ol birine eytdi 171^a n‘içün ol yol üzre ekin ekdüñ, dér n‘içün, bilmez midüñ ḫalkuñ yolu üstidür, bir niçe ol yoldan geçmek ḫaşd éder. Biri eytdi yā Süleymān sen n‘içün, oĝlan toĝurduñ dér ölmeg-içün, ölümüñ yolu üstine bilmez midüñ, ḫalk ölüm üzerinde görmez midüñ, niçesi geçerler dédi pes ‘ayān. Ne temşıldür aç gözüñ ğāfil uyan, kimi gördüñ bu dünyāda ölmeye, ölüm üstine yolu uğramaya, gözüñ aç ölmeden görgil yaraĝuñ, fikr ét ne maḫāmda ola ṫuraĝın. ‘Aceb ol-dem cān aşlına ére mi, yoḫsa kim érmeyüp maḫrüm ḫala mı, n‘içün ğafletden gözüñ açmazsın, ‘azm édüp dost illerine göçmezsın?

Peyĝamber ‘aleyhi’s-selām Ḥaḫ Te‘ālā ḫikāyet édüp buyurur:

Ḥaḫ Te‘ālā buyurur ki, éy ādem oĝlanı dér ben ḫaste oldum, beni n‘içün, şormaĝa gelmedüñüz çün? Peyĝamber (a.m) eytdi yā Rab, nice şoralum seni, sen Rabbü‘l-‘ālemīnsin dédi. Ḥaḫ Te‘ālā falān ḫulum ḫaste oldı, siz anı şoravarsañuz beni anda bulurduñuz, 171^b ya‘nī benüm rızām anda bulurduñuz dédi Sübhān.

ve naḫıldür ki

Peyĝamber ‘aleyhi’s-selām eytdi, Ḥaḫ Te‘ālā eydür éy benüm ḫulum, cümleñüz azĝunsıñız illā meger ki ben hidāyet eyleyem eyle olsa gelüñ, benden hidāyet isteñ véreyin, cemī‘üñüz açdur illā meger ben ṫoyuram, eyle olsa gelüñ benden pes ṫa‘ām isten véreyin. Pes cümleñüz yalınçaḫdur illā meger nesne vérem giyesiz. Geyecek isteñ benden véreyin dér Sübhān. Ve siz géçe gündüz ḫaṫā işlersiz, ben cümleñüzüñ

günāhın yarlıgārın, pes baña istiğfār édũñ dēdi, sizi yarlıgāyın. Eger sizũñ evveliñüz, dēdi dağı āhirũñüz; çinnĩñüz dağı, insiñüz müttaķĩ olsa benũm milkimden, nesne ziyāde olmayadı dēdi Sübhān. Ve eger ‘āşĩ olsa göz benũm milkimden, hĩç eksilmeye dēdi Raħmān.

Ĥadĩs-i Őerĩf Peygamber (a.m.) eytdi

Ĥaķ Te‘ālā eydür yā Aħmed, dũnyāda baña üç nesne sevgũlũdür, pes biri guşşalu gũñũl biri Őayru beden ve biri eli dũnyādan boş olan dēdi ol Sübhān. Yā Muħammed dũnyāda üç nesne sevmezın 172^a dēdi, biri Őād olan gũñũldür ve biri Őağ olan beden, biri eli tolu olan dũnyādan dēdi ol Sübhān. Bu sözde çok ĥikmet vardur, ‘āķil-iseñ eyle iz‘ān, gũñlü guşşalu dēdigi, Ĥaķ guşşası ola anda, ya‘nĩ Allāh guşşasından, ağlayup éde fiğān, mücāhid-ile bedeni, Őayru ola za‘ĩf kuvveti, rũhānĩ ĥāşil eyleye, ola ‘āşĩķ hemān. Ĥalbinde dũnyā olmaya, Ĥaķ sevgũsi ola dā‘im ,ola Ĥaķ emrine kā‘im, cānāna érişe ol cān. Eger bu Őıfatlar sende, var-ise pes taħķĩķ ĥaber, Ĥaķķ‘ũñ sevdũgi ĥuldansın, Ĥaķ saña eyledi nażar. Īlāhĩ bizi sevdũgũñ, ĥullarından eyle hemĩn, ĥob cemālũñ görũp saña, olalum pes yaķĩn.

Mũnācāt-ı Mũsā (a.m.)

Dēdi Mũsā kelĩmu’llāh dēr, yā Rab seni ĥanda isteyeyin dēdi, sensin ũli’l-erbāb. Ĥiĥāb érişdi, dēr Allāh ki ol luĥ issi pādişāh, dēdi beni za‘ĩf olmiş, dağı terk-i dũnyā ĥılmış, ĥulumuñ gũñlinde iste, deyũben eyledi ĥiĥāb. Gel imdi terk-i dũnyā ol, bulmaya dũnyā ĥalbe yol, ĥıķar ĥalbden muħabbetin, tā bula ĥũsn-i me‘āb, 172^b ĥalbdde Ĥaķ sevgũsi ola, gũñũl maķşũdunu bula, dost ‘aşķı gũñũle tola, pes gũñũlden gide ĥicāb. Gũñũlde ola dost fikri, bu dilden gitmeye zĩkri, Ĥaķķ’a édelũm pes Őũkri, fetĥ ola bize ĥayru’l-bāb. Ne buyurdı Te‘ālā’llāh, dēdi Mũsā’ya ol āgāh, beni zĩkr éderseñ eger, ben de seni zĩkr éderin, ĥaĥan beni zĩkr éderseñ, gũñũlden zĩkr eyle dēr yab. Benũm oñũmde ĥor olmiş, ĥul gibi ĥurgĩl hem ĥuruş ve baña mũnācāt eyle, ĥũn-kim ‘aşķĩ gũñũl eyle, dağı hem Őādĩķ dil-ile ĥācātuñı ĥılam mücāb.

Ĥiĥābāt-ı Mũsā (a.m.)

Ne buyurdı Te‘ālā’llāh, dēdi Mũsā’ya ol Īlāh, bedũristĩ yā Mũsā ben, bir ev yapdum dēdi nũrdan, ādemođlanlarınıñ hem iĥinde ol evi dēr ben, pes ĥũnki emānet ĥodum ve gũñũl deyũ ad vérdũm, anuñ yeri ma‘rifetdũr, yıldıızları ĥademlerdũr, tağları yaķĩndũr anuñ, toprağı ĥimmetdir ĥānuñ, ra‘dı ĥavfdur berķi recā, bulutları fażĩletdũr, yağmurı anuñ raħmetdũr ve āgaĥları ĥā‘atdũr ve yapraķları vefādur ve yemişleri ĥikmetdũr ve ırmaķları ‘ilimdũr, dağı Őıfātı ĥilimdũr ve gũndũzi 173ª firāsetdũr ve geĥesi Ma‘şiyetdũr, ol evũñ dũrt rũkni vardur, bir rũkni müvānesetdũr, bir rũkni dağı yaķĩndũr ve bir rũkni tevekkũldür, bir rũkni de raħmetdũr. Añlayana ne ‘ibretdũr, anuñ dũrt ĥapusu vardur, pes bir ĥapusu ‘ilimdũr ve bir ĥapusu ĥilimdũr ve bir ĥapusu Őabırdur ve bir ĥapusu Őũkũrdür, gör ne ĥikmet gör ne sırdur.

Mev'ize

Dédi bir kişiye érse muşibet, ol kişi halka eylese şikāyet, Tañrı'dan şikāyet eylemişdür ol. Böyle olan kul Hakk'a bulur mı yol, bir kişiden dér bir nesne ola fevt, melül olup gāzab kılsa édüp şavt, Tañrı taqdīrine kaçımış olur, böyle kul Hakk rızāsın nice bulur. Ve bir kişi bay kişiye mālı-çün, tevāzu' étse eger dünyā-y-içün, dininüñ üç bahşından biri kıla, iki bahşı gide bunu kim kıla. Her ne gelür-ise Hakk'dan rāzī ol, kimseye étme şikāyet, ét kabül, eger dünyāñ fevt olursa elüñden, şabr ét kimse incinmeye dilüñden, ehl-i dünyāya eyleme tevāzu', senüñ rızkuñı vérür her dem şāni', ehl-i dünyāya baş egme éy gāfil, şaķın dinüñ gider elden éy gāfil.

Mev'ize

173^b Dédi Mūsā ki yā Rabbī, bildür pes bilelüm anı, senüñ sevdüğüñ kul kimdür, gāzab kılduğuñ kul kimdür? Hakk Te'ālā dér yā Mūsā, kaçan ben kulumı sevsem, benüm zikrüm olur anuñ himmeti kaçdı ol cānuñ, ben de göklerde yerlerde, zikr éderem dédi anı ve ma'siyetden saķların, görmez tamu 'azābını. Yā Mūsā kaçan bir kıla, gāzab étmelü olsam ben, benüm zikrümü pes aña, unuttururın dér Ğanī ve ma'siyet işledürin, daħı aña hışm éderin ve aña helāl éderen, ol tamunuñ 'azābını. Mūsā eytdi ki yā Rabbi, baña beyān eyle anı, gāzab étdüğüñ kişinüñ, nişāni ne-durur bildür. Hakk Te'ālā eytdi ki, gönli mütekebbir ola anuñ, dili ağır sözli ola, gözi şerre baķa anuñ, daħı eli bahıl ola, deyü buyurdı Sübhān'üñ. Tekebbür olma gel zinhār, tevāzu' ehli ol éy yār, nazār kıлма Hakk'dan ğayriye, soñı yokdur bu dünyānuñ.

Mev'ize

Hakk Te'ālā eytdi her kim, beni zikr éderse dā'im, ben anuñ-ıla bileyin, benden ayrılmaz ol dā'im. Her kim baña muṭī' olsa, pes baña itā'at kılsa, ben aña muṭī' olurun, 174ª emrüm üzre olur kı'im. Her kim beni sever ise, ben daħı anı severin, kaçan kulum beni ister, beni bulur dédi dā'im.

Mev'ize

Ne buyurdı Te'ālā'llāh, dédi Mūsā'ya ol āgāh, üç nesne'i saķla kim, üç nesne-y-le ikrām édeyim, evvel budur ki dilüñi, kizibden ğaybetden saķla, hattā saña uçmağ-ıla dédi-kim ikrām édeyim. İkinci budur yaramaz yoldaşlardan kesil dā'im, hattā saña şālihleri dédi yoldaş eyleyeyin. Üçüncü budur karnuñı, harāmdan şübheden saķla, saña hikmet-ile dā'im dédi ikrām eyleyeyin.

Mev'izetu'llāh

Hakk Te'ālā çün Mūsā'ya, eytdi ki yā Mūsā, benden dört nesne'i isteme kim, vérmedüm kimseye senden, daħı öñdin gelenlerden, senden soñra gelenlere, daħı vérmezem ben anı. Biri budur ki eşit benden, baylığ isteme zīrā ki, cemī' halkı görürsin, cümle baña muhtāclardur ve ben ğanī pādişāhven, siz faķirsiz dédi Sübhān.

İkinci budur ki benden, ğayb ‘ilmin bilmek isteme, ki benden ğayri kimesne, ğayb ‘ilmin bilmezler meger, ki öğredem bile benden. Üçüncü budur ki benden, bunu isteme ki halkuñ, dilini kesem çün sende, 174^b bedüristî anları ben yaratdum, rızıkların vérdüm, diler-istem öldürürven, pes dilersem dirgürürven, yâ cennete yâhüd nâre, diler-istem pes koyarın. Eyle olsa beni anlar, yaramaz nesne-y-le añarlar, dillerin kesmedüm benden, dedi keser miyin. Dördüncü budur ki benden, beķā isteme bulmazsın, ben dā’im bākī Sübhānem, cemī’ maħlūķāt fānīdür, ğayrisi pes ol Sulţāndan.

Mev’ize

Ĥaķ Te’ālā dēr yâ Mūsā, kaçan necāt bulsañ dēdi, pes fevķuñe eyle nazār, ‘azametüme kııl nazār ve taħtuña nazār eyle, dā’im benden eyle ĥazer ve ķabrüñi zikir eyle, ki ol benüm zindānım-durur. Ve şaĝuña eyle nazār, uçmaĝı zikir eyle dā’im, ol benüm şevābum-durur ve şoluña nazār eyle, ŗamuyı zikir eyle dā’im, ol benüm ‘azābum-durur ve öñüne nazār eyle, melekü’l-mevti zikir eyle, ol benüm resülüm-durur, deyü buyurdı ol Sübhān. Eger gerçek mü’min-iseñ, ol Ĥaķķ’a inanur-iseñ, bu sözler-ile ol ‘āmil, bulasın ĩmān-ı kāmil.

Mev’izetu’llāhi Te’ālā

Mūsā zamānında bir şaĝış vardı, O kişi ĝāyet faħr édici-y-idi, 175a ĥattā ŗoķuz ataya deĝin dērdi, ulular oĝluyın dēr faħr éderdi. Ĥaķ Te’ālā eytdi yâ Mūsā eşit ,ol kişiye söyle anı beyān ét, ol ŗoķuz kişi cehennemlik-durur, söyle aña anuñ-ile on olur. Ĥaķ Te’ālā eytdi yâ Mūsā şaķın sevme dünyā ehlini olma yakīn ve ĥaste olsalar dēr şorma varma, hem cenāzelerine ĥāzır olma, zīrā ki anlar benüm düşmenümdür. Anlarla dost olan da düşmenümdür. Ťālib-i Ĥaķ olan kaçār dünyādan, firār éder daĥı ehl-i dünyādan, dost olmaz pes anlar-ile temāmet, cümlesinden éder çün ol ferāĝat, érişür pes aña Ĥaķ’dan hidāyet, dost yoluna éder dā’im ‘azāmet.

Münācāt-ı Mūsā (a.m.)

Mūsā eytdi ki yâ Rab, bir kişi ĥalk uyur-iken, ŗuru gelüp namāz kılsa pes, nedür anuñ şevābı? Ĥaķ Te’ālā dēr rahmetüm, anuñ üzerine şaçam, ĝöñlin münevver eyleyem, ķabül édem du’āsını, ĝeće kılduĝı namāzuñ, bir rek‘atını gündüzin, dēdi kılduĝı namāzuñ, yüz rek‘ata yazam anı, uçmaķ içinde anuñ-çün, kıızıl altundan bir ‘ālī, köşk bünyād eyleyem deyü, buyurdı ĝör ol Sübhān’ı. 175^b Eyā ĝāfil ne yatarsın, ĝecelerde kııl ‘ibādet, Ĥaķ ĝeće namāz kılanı, nice medĥ éder ĝör anı, şubĥa dek yatur uyursın, dürlü ma’şiyet kılursın, pes bir ĝün sen uyanursın, ķanı sende ŗaleb ķanı. Aç ĝözüñ ĝafletten uyan, uyanur bu remzi ŗuyan, pes bunda cānına kıyan, Bursevī bulur cānānı.

Münacât-ı Mūsā (a.m.)

Bir gün Mūsā eytdi yā Rabbi, hîç bencileyin kimseye, ikrām édüp söyledüñ mi? Hâk Te‘âlâ dér yā Mūsā, pes benüm kullarum vardur, getürem âhir zamânda, anlara ikrām eyleyem, Ramazân ayına érse, anlara senden yaqïnven. Zîrâ ki saña yetmiş biñ hicâb ardından söyledüm, her ne kelâm söyledümse. Kaçan Muhammed ümmeti, oruç dutsa beñizleri, açlıktan hem şusuzlıktan, dédi eger şararursa, ol hicâbları aradan, giderürem ne bahtlı ol, kim yüregini yağa açlık, şusuzlıktan ‘ayân benüm cemâlüm anlara ‘arz éderin dédi Sübhân. Anlaruñ ağız koqusı, müşk koqusından lañıdır. Mūsā eytdi ki İlâhî, ikrām ét baña Ramazân ayı-y-ıla dédi baña çün. 176^a Hâk Te‘âlâ dér yā Mūsā, Ramazân ayı Muhammed ümmetünüñ-durur hemân.

ve nakıldür ki

Hâk Te‘âlâ eytdi éy âdem oğlanları, eger cemî‘-i halkdan kesilüp pes ‘ibâdetüme, meşgûl olursañuz gönüñüzi baylıg-ıla taldururam ve bahıllık size yol bulmasun, dédi ğanî Sübhân. ‘İbâdetümden kesilüp, halka meşgûl olursañuz, elüñüzi dünyâ-y-ıla taldururam, ammâ sizüñ üzeriñüze, bahıllık kapusın açarın, dâ‘im ihtiyâcdan kırtulamazsız, deyü buyurdu ol Sübhân. Hâk Te‘âlâ eytdi her kim, Baña ve zikrümeye meşgûl, Olsa benden nesne istemese, Nesne isteyenden aña artuğ, Virem deyü buyurdu ol Sultân.

ve nakıldür ki

Hâk Te‘âlâ eytdi benüm kulum üzerine iki kórqu vardur, pes bir yerde cem‘ eylemedüm ben anı, dahı iki emînligi bir yerde cem‘ eylemedüm, her kim benden bu dünyâda, emîn olmasa pes dâ‘im âhiretde, kórqudan emîn oldu anuñ cânı. Ve her kim dünyâda emîn olsa, âhiretde kórksun deyü buyurdu Sübhân’ı.

ve nakıldür ki

Peygamber ‘aleyhi’s-selâm, mi‘râcdan getürdüm altı nesne ümmetüme, biri budur Hâk Te‘âlâ eytdi, eyt anlara eger bir kişi, anlara ihsân étdügin dilerlerse, ben ol, 176^b ihsân éden kişilerden yegin dahı benden istesünler dédi Ğanî, ğayri kişiden istemesünler, dédi Hâk Te‘âlâ. İkinci budur ki eyt anlara ki, eger gökler yerler ehlerinden kórkarlarsa, ben anlardan dahı kâdirven, benden kórksunlar dédi çün-kim Hâk Te‘âlâ. Üçüncü budur ki eyt anlara, meger bir kişiden nesne umarlarsa, ben ol kişiden kullarumdan dahı cömerdven, çün benden dilesün dér Hâk Te‘âlâ. Dördüncü budur ki eyt anlara, eger bir kişi cefâ eylesün, deyü anlardan utanurlarsa, ben evvel kişiden dahı begün, ben anuñ-içün ki kullaruma, cefâ sizden vefâ benden dédi, pes ol Hâk Te‘âlâ. Beşinci budur ki eyt anlara, eger bir kişi bir kişiye mâl içün kulluğ éderse, ben ol kişiden de begün, anuñ-içün ki ben sizüñ ma‘bûduñuzven ve râziķuñuzven dér ol Hâk Te‘âlâ. Altıncı budur eyt ki anlara, bir kişiye dost olursız eger va‘desi, pes eger

gerçek olursa dağı ol kişiden, begven zīrā ki şunı-kim va'de étdüm, sizüñ eyle rızqdan ve uçmaqdan ve dīdārdan, elbette verürin dédi anı size Hāķ Te'ālā.

ve naķildir ki

Peyğamber 'aleyhi's-selām eytdi, pes Cebrā'il geldi baña eytdi, yā Muħammed ne ķadar dilerseñ, 177^a ol soñucı pes ölürsin nice dilerseñ, 'amel ét anuñ-ile şorulursın ve kimi dilerseñ sevgil āħir müfāriķ olursın ve mü'minüñ şarkıdur, şeb 'ibādet étdigidür ve ğarbı dağı ħalkdan pes, müstaġnī olduğıdur. Peyğamber eytdi yā Rab, ħācetlerüm ķabül eyle. Hāķ Te'ālā dér yā Aħmed, şa'āmuñ ħelālden eyle, du'ānı ķabül édeyin, pes du'ā ķabül olmağa şa'ām ħelāl gerekdür. Mü'min olan bu sözlerden, 'ibret alur 'amel éder, ölmeden fānī dünyāyı, terk eyleyüp dosta gider.

ve naķildür ki

Ne buyurdı Te'ālā'llāh, naķl édüpdür resülu'llāh, her kim benüm velīlerüm ħorlasa ol benüm-ile cenk étmiř ğibidür deyü, buyurdı pes Te'ālā'llāh. Ķullarum baña farīza, namāzlarla pes yaķın, olduğı ğibi dédi ħiç nesne-y-ile yaķın olmaz, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh. Dédi ben anı severem, kaçan bir ķulum sevsem, anuñ sem'i hem başarı, oluram dér Hāķ Te'ālā'llāh. Kaçan benden ne dilese, vėrirem dédi pes anı ve du'ā eylese ķabül, eylerin dér Te'ālā'llāh. Mü'minüñ cānını ķabz eylemekde, tereddüd étdüğim ğibi, bir şey'de tereddüd étmezsin, deyü buyurdı Te'ālā'llāh. Dédi mü'min ķullarumdan, niçe ķullarum 177^b vardur ki pes ĩmānı řāliħ olmaz, anı faķīr eylemezsem, dédi Hāķ Te'ālā'llāh. Pes zīrā ki eger ol bay olacaķ olursa dédi, fesād işler olur 'āřī, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh. Mü'min ķullarumdan vardur, pes ĩmānı řāliħ olmaz, eger anı bay kılmazsam, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh. Dervīř olacaķ olursa, şabr eylemez fesād işler dağı, baña āřī olur dédi, pes Hāķ Te'ālā'llāh. Mü'min ķullarumdan vardur, pes ĩmānı řāliħ olmaz, ger ben anı şağ étmezsem, eger ħaste olur ise fesād éder olur 'āřī, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh. Dağı ķullarumdan vardur, pes řāliħ olmaz ĩmānı, ger anı ħaste étmezsem, eger şağ olursa fesād işleyüben 'āřī olur, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh. Bedüristī ben ķulumuñ, ğöñlündekini bilürem dédi, pes Hāķ Te'ālā'llāh.

ve naķildür ki

Peyğamber Aleyhi's-selām, bir ğün Allāhumme yā Rab, ümmetī ümmetī dédi ve ümmet için ağladı, andan Hāķ Te'ālā eytdi, yā Cebrā'il Muħammed'e var şor ki n'içün ağlarsın, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh. Pes Cebrā'il gelüp yā, Resüla'llāh n'içün ağlarsın? 178^a Ümmet-içün ağların dér, çün-kim pes ol Resülu'llāh. Ki āħiretde anlaruñ ħalleri nice ola dédi. Pes yine Cebrā'il gelüp, nedür ğöre ħāzretü'llāh. Eytdi yā Rab sen 'ālimsin. Hāķ Te'ālā buyurdı ki, yā Cebrā'il Muħammed'e, ğine var eyt ki ben seni, dédi pes Hāķ Te'ālā'llāh, tā rāzī eyleyinceden pes, ümmetüñ bağışladum dér, saña pes yā ħabība'llāh.

ve nakıldür ki

Ne buyurdı Resūlu'llāh, taḥḳīḳ ol Ḥalīfetu'llāh. Cebrā'il Mikā'ile geldi, yetmiş biñ ferişteh bile, pes baña haber vérdiler, eytdiler. Ḥaḳ Te'ālā'llāh, eytdi her kim namāzı pes, ḳaşd-ile terk eylese dér ve yāhūd inkār eylese, farziyyetine dér Allāh, cemā'atden mufāraḳat eylese dér, ümmetüñ, yahūdileridür dédi, bildürdi Ḥaḳ Te'ālā'llāh. Tevrāt'da daḥı Zebūr'da, İncİL'de daḥı Ḳur'an'da, mel'ündür aşla uçmaḡuñ rāyihasını bulmaya, dédi pes Ḥaḳ Te'ālā'llāh. Ve Ḥaḳ aña 'adüv ola, feriştehler ḥalāyıḳlar, aña 'adüv ola dédi. Dér yā Aḥmed ümmetüñüñ, ḡāyet azḡunlardur, dédi pes Ḥaḳ Te'ālā'llāh. Eger ḥaste olurlarsa, ḥallerini şoravarma, evlerine ḳonuk olma, dédi pes Ḥaḳ Te'ālā'llāh. 178^b Anlardan ḳız almasunlar ve kimse ḳız vérmesünler ve eger ölürlere-ise cenāzelerine varma, dédi pes Ḥaḳ Te'ālā'llāh. Peyḡamber 'aleyhi's-selām, eytdi yā Cebrā'il yérde, anlardan şerīr var mıdur? Cebrā'il dér yā Resūla'llāh, her kim namāzı ḳaşd-ile, terk eylese mel'ündür dédi, daḥı süci iḳenlerden ve ḳan édenlerden daḥı, artuḡdur yā Resūla'llāh. Ribā aḳḳesin yéyenden, yalan ḫanıḳlıḳ vérenden, zinā édenlerden daḥı, artuḡ dér ḥāşā li'llāhi.

ve nakıldür ki

Ne buyurdı Resūlu'llāh, bu sözden olagör āḡāh, Ḥaḳ Te'ālā buyurdı-kim, 'izzetüm ḥaḳḳı-ḳün ben ol ḳulumdan utanuram kim, dédi pes zū'l-kemālu'llāh. Saḳın ve saḳalın İslām, iḳinde aḡartmış ola, pes aña 'azāb itmege, utanuram dédi Allāh. Zīrā ki ḳocalıḳ benüm, nūrumdur nūrumı oda, yaḳmam dér zū'l-celālu'llāh. Peyḡamber 'aleyhi's-selām, ol sözi Ḥaḳ'dan eşitdi, aḡladı, aşḫāb eytdiler, ḥaber vér yā Resūla'llāh, n'iḳün aḡlarsın dédiler, Peyḡamber eytdi anuñ-ḳün, aḡların ki Ḥaḳ Te'ālā, 'azāb étmege utanur, ol ḳişi günāh étmege, utanmaz dér Resūlu'llāh.

ve nakıldür ki

Ḥaḳ Te'ālā peyḡambere 179^a eytdi, yā Muḥammed taḥḳīḳ saña yédi nesne-y-ile ikrām eyledüm dér. Allāh. Kimselere ol resme ikrām eylemedüm dédi. Biri budur ki, yérde gökde, senden ekrem yaratmadum, dédi ḳün lā Yezāl Allāh. Biri budur ki, cemī'-i peyḡamber seni ümmetüñ görmege müştāḳlardur, dédi ol bī-mişāl Allāh. Biri budur ümmetüñe ḳoḡ dünyā vérmédüm yarın ḫisābları ḳoḡ olmasun deyü buyurdı zū'l-celāl Allāh. Biri 'ömürlerini ḳoḡ eylemedüm ki, günāhı ḳoḡ olmasun iḳün deyü buyurdı ol bī-zevāl Allāh. Biri budur ki ḳoḡ 'ömür vérmédüm ki pes tañrılıḳ da'visin eylemesünler iḳün dér bī-nişān Allāh. Biri budur ki anlaruñ üzerine her günāhdan ötürü 'azāb vérmédüm dédi pes luḡfi ḳoḡ Allāh. Yédinci budur anları āḫir zamānda getürdüm tā ki yérüñ altında ḳoḡ yatmayalar dédi Allāh.

ve nakıldür ki

Peygamber ‘aleyhi’s-selām eytdi, Hâk Te‘ālā eydür ben ol pâdişâhum kamu pâdişâhlaruñ çün göñli benüm elümdedür. Kaçan bir kavm baña muñi‘ olsa ol pâdişâhuñ göñlüni dédi pes ol Sübhân Allâh. Pes anlara rahmet-ile nazâr éderven dédi. Eger muñi‘ olmasalar pâdişâhlaruñ göñlüni 179^b anlara hışm-ile nazâr eyledürem dédi her-gâh buyurdi ol Sulţân Allâh.

ve nakıldür ki

Kaçan bir kul Hâk Te‘ālā Hâzretine yalvarsa, pes Hâk Te‘ālā dañı çün ol kuli sevse, pes eydür ki yâ Cebrâ’il ol kulumuñ hâcetini vérme kim ben ol kulumuñ yalvarduğın severin dér Sulţâna’llâh Dañı Hâk Te‘ālā kaçan pes bir kulunu sevmese ve ol kul Hâk’dan dileyüp yalvarsa dér Te‘ālâ’llâh, yâ Cebrâ’il ol kulumuñ hâcetini kabûl eyle. Bedüristî ol kulumuñ sözün geriye görürin ve baña yalvarduğın sevmegin dér Te‘ālâ’llâh. Cebrâ’il eytdi yâ Rabbi saña kanķı kul efzaldür kanķı kuluñ sevgülüdür pes dédi Hâk Te‘ālâ’llâh. Pes yâ Cebrâ’il ‘izzetüm haķķı-çün benüm katumda mü’minden efzal kul yoķdur, beni bilür beni tevĥîd éder dér Hâk Te‘ālâ’llâh.

ve nakıldür ki

İbn-i ‘Abbâs peygamberden ‘aleyhi’s-selâm naķl éder, eytdi kaçan bir kişinuñ oğlı olsa Hâk Te‘ālā eydür yâ feriştehlerüm ol kulumuñ oğlunu çün kabz eyledüñüz mi dér ve göñlinüñ yemişini aldıñuz mı dér Te‘ālâ’llâh.

180^a Feriştehler eydür yâ Rabbi, oğlunu kabz étdük dañı, göñlinüñ yemişini aldük, pes eydür kim Hâk Te‘ālā ol kulum baña ne dédi. Feriştehler eydürler kim pes el-hamdülillâh dédi. Bu kez eydür Hâk Te‘ālā ol benüm kulum-içün varuñ uçmaķda çün bir ev yapuñ, adını ĥamd evi ķon dér luĥfi çoķ ol Hâk Te‘ālâ.

ve nakıldür ki

Ebû Hureyre Resûl’den naķl éder, peygamber ‘aleyhi’s-selâm eytdi-kim, Hâk Te‘ālânuñ feriştehleri vardur, gökden inüp zikir édeni isterler. Kaçan bulsalar eydürler, hiç sizüñ hâcetüñüz var mıdur bize eydüñ, bunlar eydürler size yoķdur dérler. Andan şoñra gine göge çıkarlar. Hâk bunlara eydür kandan gelürsüz. Bunlar eydürler, yâ Rab bugün biz, yér yüzünden senüñ kullarınunuñ çün, katından gelüriz éy ferd-i bî-çün. Hâk Te‘ālâ eydür anlar n’eylerler, feriştehler eydür seni zikir éderler, Hâk Te‘ālâ eydür anlar beni gördüler mi, feriştehler eydür vallâh görmediler, Hâk Te‘ālâ eydür beni görseler, nice éderler ‘aceb pes anlar. Bu kez 180^b feriştehler dañı eydürler, saña ziyâde ‘ibâdet éderler, Hâk Te‘ālâ eydür benden n’isterler, feriştehler eydür uçmaķ isterler, Allâh eydür uçmağı gördüler mi, feriştehler eydür yoķ yâ Rabbi, Hâk Te‘ālâ eydür eger görseler, ‘aceb nice éderlerdi anlar, Bu kez feriştehler dañı eydürler, dañı ziyâde ‘ibâdet éderlerdi, Hâk Te‘ālâ eydür neden ķorķalar, feriştehler dér ĥamudan

korqarlar, Hax Te'ala eydur cehennemi, gordiler mi feristehler yok eydurler ya Rabbi, Hax Te'ala eydur eger gorseler, 'aceb nice ederlerdi anlar. Bu kez feristehler dahı eydurler, ziyade 'ibadet ederdi anlar. Hax Te'ala eydur siz tanig olun, Ben anları yarlıgadumdur ... Feristehler der ya Rabbi anların içinde bir kişi var-ıdı, şakilerdendir anlardan degildir, Hax Te'ala der anlar bir kavimdir, şakilerle oturmazlar der ahi, anlardandır deye o kişi, Hax Te'ala gor ehl-i zikri sever, anlarla olana magfiret eder, ehl-i zikr-ile sohbet et ruz ı seb, ta kim magfirete ola ol sebeb, Hax Te'ala zikr edenleri sever, zikr edenleri ucmagina koyar. Gel beru Hax'ı zikr eyle temamet, yarın anda bula canun selamet.

181^a Zikr edenler gordi Hax'un cemalin, zikr edenler buldı ol dost visalin, zikr edenlerdur Hax'a togrı varan, zikr edenlerdur Hax didarin goren.

ve nakildur ki

Ne buyurdi Resulu'llah, hadisinde dedi ol sah. Bir kişi gunah islese, gunah mu'terif olsa, tazarru' edup aglasa, Ilahi yarliga dese, Hax Te'ala hitab edup, der ki ey feristehlerum, ben size nef virmedum kim, 'ibadet edup donup hem, gunah isleyup cun bana, 'asi olmadunuz bir dem, sizden bana muti' olmak, 'aceb degil dedi Subhan. Amma adem oqlanları, topraktan yaratdum hemin, dahı anlara nef verdum, fani dunyaya geturdum, sagında dunya mihneti, yokdur dunyada rahatı ve sol yanında 'avratlar, dahı oqlanlar gussası ve şeytan dahı diler kim, azdura oda koya hem, adem oqlanları benden, isterler pes ihsanumdan. Hal budur bunca gunahlar, ma'siyetler islediler, imdi benum rahmetimdir, anun gunahından coqdur ve siz tanig olun ki ben, ol kişiyi yarlıgadum, anun-icun ben yaratdum, benden gayri Rabbi yokdur, ben erhamu'r-rahiminden.

ve nakildur ki 181^b

Feristehler eytdi ya Rab, dunya kimiñ-icun 'aceb yaratduñ dediler anı? Hax Te'ala eytdi kamu mevcudat icun yaratdum, adem oqlanları sakin, olmag-icun yaratdum anı. Pes feristehler eytdiler, eger adem oqlanları, cun olumi bilselerdi, asla yemege icmege ve gulmege dahı dunyaya mesgul olmazdı dediler. Hax eytdi pes tul-ı emel, anlara olumlerini, unuttura dedi Rahman. Dunyayı severler anlar, 'avratlara oqlanlara, meyl ederler dedi Subhan.

ve nakildur ki

Peygamber 'aleyhi's-selam, pes eytdi, kaçan bir kişi, haste olsa Hax Te'ala, iki feristeh gönderur, eydur varun ol kuluma, nazar eyleñ anı şora gelenlere nedur deye, pes kaçan bir kişi anı, şoragelse haste canı, nicesin diyene ol şahş, el-hamdülillah deyü, hamd etse feristehler eydur, ya Rab sen bilürsin pes ol kulumuñ, her ne dediyse ya Rab, Hax Te'ala eydur eyduñ, pes ol kuluma ki eger, olurse ucmaga koyarın ve

eger diri olursa, etinden yeg et vérürin, kanından yeg kan vérürin ve cemî' günâhların, 'afv eyleyüp bağışların 182^a dédi pes ol yüce Sübhân, Raḥm éder ol kula Raḥmân.

ve naḳıldür ki

Ebū Hureyre Peygamber'den naḳl édüp buyurur, eytdi her kim mescidde dünyâ sözin söylese, dér feriştehler ol mescidden çıkarlar giderler, kamu derler senüñ kuluñ yâ Rabbî bizi mescidden kovdı, Haḳ Te'âlâ eydür benüm 'izzetüm haḳkı-çün hem, anlaruñ üzerine bir kavmi musallaḳ eyleyem, anlaruñ sözin eşitmeyeler, pes anlar dédi dilimüzden ḳalbimüzden, sür gider ḳoma yâdı, cemî' mescidde dünyâ sözini gel söyleme, Haḳ katında ḳaḳ içinde kendüni ḳor eyleme, zıkr-i Haḳ'dan ḳayri sözde tut diliñ depretme leb, pes çok sözde ḳayr yokdur söyler-iseñ ḳaḳadur heb.

Ḳâle'llāhu Te'âlā: "Lā ḳayra fî keşirⁱⁿ min necvāhum."³⁴⁹

ve naḳıldür ki

Añla bir ferişteh vardur, raḳimlere mü'ekkedür, ḳaçan bir nuḳfe atadan nâzil olsa pes babadan, ol nuḳfe'i ol ferişteh, elinüñ üstine alup, eydür yâ Rab işbu nuḳfe, maḳlûḳ olup gelür mi nuḳḳa, pes Haḳ Te'âlâ eydürse ki maḳlûḳ olmaz bu derse, ol melek ol nuḳfe'i, kan olmaz çünki oḳlan, Haḳ Te'âlâ pes eydürse maḳlûḳ olur, 182^b işbu derse ol melek eydür, yâ Rabbî er mi olur, yoḳsa dişi mi olur, eceli ve rızḳı ne ḳadardur, Haḳ eydür ümmü'l-kitāba, naḳar eyle baḳ kitāba, ümmü'l-kitāb oldur ki, Haḳ ḳudret ḳalemiyle yazdı baḳ, ger uçmaḳlık ḳamulıḳdur, ger fāsıḳdur ger 'āşıḳdur, ol ferişteh levḳa naḳar éder, cümle anda yazar, rızḳın ve ecelin görür, ḳamusını andan bilür, andan-şoñra pes öliceḳ, yatuban sîne giriceḳ, yerden bir avuç topraḳ alur Haḳ ḳiḳmetine baḳ, Allāh emriyle alur ol nuḳfeye ḳarışdurur.

ve naḳıldür ki

Eytdi her gün dört ferişteh, dört ḳarafından ādemüñ, dört dürlü şavt-ile dérler, éy ḳayr işleyen kişiler, ḳayrı çok eyle şerri az, bu sırrı gel ḳalbuñe yaz ve biri eydür İlāhî, nafaḳa véren kişiyeye, sen aña pes ziyāde vér, dünyâyı āḳireti vér, nafaḳa vérmeyen kişinüñ telef eyle ve biri eydür éy ādem oḳlanları dünyāda siz, dā'im oldum şanup bunda, dün ü gün yéyüp içersiz, āḳiri ölümdür anuñ ve bünyādlar ki yaparsız, 183^a āḳiri ḳarābdur anuñ. Ve biri daḳı eydür siz, pes yéyiñ içiñ āḳiri, ḳisābdur bāḳın u zāhir. Ki ne buyurdı Te'âlā, bu sözden olagör āḳāh, her kim benüm muḳabbetüm, da'visin eylese dā'im, gécelerde olsa ḳā'im, ol kişi da'visinde çün, yalan söyler dédi Raḥmân, aç gözüñ ḳafletden uyan.

³⁴⁹ "Onların fısıldeşmalarının birçoḳunda ḳayır yoktur." Nisâ (4/114)

ve nakıldür ki

Ḥaḳ Te‘ālā velīlerinden birisine eytdi çün, benüm gizlü luḡfumu bil ve zeyreklik luḡfumu bil, aña göre pes ‘amel kııl. Velī eytdi ki yā Rab, zeyreklik luḡfi nedür pes? Ḥaḳ Te‘ālā eytdi, kaçan saña bir siñek ḳonsa, dér benden bil ve benden iste, gine ben giderem anı, ol velī eytdi ki yā Rab, gizlü luḡfuñ nedür anı bildür. Ḳamunun Sübhānı Ḥaḳ Te‘ālā eytdi, kaçan bir yaramaz söz eşitseñ benden bil, söyletdüm anı ya‘nī ben, söyletdüm baña şükür eyle ki gine, senden giderem pes anı, deyü buyurdı Sübhān’ı.

ve nakıldür ki

Ne buyurdı Resūlu’llāh, bu sözden olagör āgāh, her kim dédi gece ḳalḳup, dün namāzın kılsa hergāh, gündüz anuñ yüzi añla, münevver ola dédi, pes ‘āşık-iseñ dün namāzın kıılmağa, 183^b çün eyle heves.

ve nakıldür

Peygamber ‘aleyhi’s-selām eytdi, Ḥaḳ Te‘ālā bay kişinüñ, ĩmānın ḳabül eylemez, meger ki her bay zekāt vérmek-ile ḳabül eyleye, dédi pes anı zekāt vérmek, günāhı men‘ eyle giderür anı.

ve nakıldür ki

Ḳaçan bir mü’min ölse, pes toprağa defn olunsa, Ḥaḳ Te‘ālā eydür éy benüm, ḳulum seni hemān, yalıñuz ḳodılar gitdiler mi, ḳorḳma dér ‘ayān, ben senüñ-ile bile olurın, sen-daḫı hemān benüm-ile bilesin, deyü tesellī ḳılır ol Sübhān. Gör ol luḡfi çok Mevlā’yı, nice ḳılır tesellāyı.

ve nakıldür ki

Peygamber ‘aleyhi’s-selām buyurur, pes kaçan bir kişi ḫaste olsa dér, Ḥaḳ Te‘ālā feriştehlere eydür, ḳulumuñ ‘amelin saḡlıḡından dér, yazuñ feriştehlere dér ‘ayān. Anlar daḫı eyle yazarlar hemān, ol kişiye dört ferişteh gönderür, birine buyurur ḳuvvetin alur, ol kişi za‘ıf ḫaste ola, ol-dem saḡlıḡuñ kıymetin bile ve birine daḫı buyurur kim ol ta‘ām lezzetin ala, ol birine daḫı buyura yüzünüñ nūrın ala, beñzi şaru ola anuñ ve birine daḫı buyura Ḥudā, cemī‘ günāhın ala pes oda.

184^a Ḳulı hoş étmek dilese, Ḥaḳ Te‘ālā luḡfindan emr eylese, ol ferişteh ki pes aldı ḳuvvetin, gine vérir gör Ḥaḳ ḳudretin, ol ferişteh ki yüzünüñ nūrını, aldı yine vérir aña nūrını, ol-kim ta‘ām lezzetin aldı, vérir aḡzında ta‘ām lezzetini bulur, ol-kim cemī‘ günāhın aldı gine, buyurmaya vér deyü ferişteye, Ḥazret-i Ḥaḳḳ’a secde eyleye ol ve ayda biz dört ferişteh idük, ş’ol anlar alduḡklarını yine vérdiler ve ben alduḡumu pes vérmédüm dér, Ḥaḳ Te‘ālā dér benüm keremüme, kim anuñ günāhını yine, gidermişken gine vérem ben aña, ol ferişteh eydür yā Rabbī baña, emr ét alduḡumu nice éde[yin], ḫaste ḳulumuñ günāhın n’édeyin, Ḥaḳ Te‘ālā eydür deñize bırak, ol

ferişteler deñize birağur bak, Haq Te‘alā ol günāhdan timsāhı, yaradur deñizde yürür gör anı, ol kişi olursa dünyāda fāhir, çıkar aşlā günāhı qalmaz āhir, ki, “**Feveyl^{üm} li’l-kāsiyeti kulübühüm min zikri’llāhi ülā’ike fī zalāl^m mübīn.**”³⁵⁰, bu qorqudan pes Ebū Bekr Şiddīq, bir bölük kuşlar gördi eytdi Şiddīq Havāda uçarlar eytdi n’olaydı, ben de bu uçan kuşlardan olaydum, 184^b ya’nī ādemden olmayaydum dēdi, pes bu cihāna gelmeyeydüm dēdi. ‘Ömer öñinde Qur’an okunurdu, qorqudan düşer ‘aqlı giderdi ve eydürdi n’olaydı ben bir gezici olaydum, yabanda yataydum hīç kimseler beni, añmayaydı benüm hālümü kimse bilmeyeydi, ‘Ömer’ün yüzünde gözi yaşından, İki qova yaş olmış-ıdı yaşından. ‘Osmān dağı eytdi n’olaydı, benüm anam beni toğurmayaydı, didem görüp bunları dēdi. Ol Muḥammed **yā leyte Rabb-i Muḥammedin**, dēr Aḥmed dağı **lem yuḥlaq Muḥammeden** dēdi, n’olaydı Muḥammediñ Rabbi dēdi, pes Muḥammed’i yaratmayaydı, gör kim anlar ne resme qorqardı, pes cāhiller anlardur ki kendüleri, mālī zīnet-ile bezerlerdi, dünyāya ṭayyibāta meşgūl olurlar, ‘azīz ‘ömrin zāyi’ édüp geçürür, ölümü unudurlar dēdi. Resūlu’llāh anlar ḥaqqına nedir, ol aşl-ı uşul anlara, selām vērmeñ dēdi nebī, ḥaste olsalar şoravarmañ dēdi, ölse cenāzesine ḥāzır olmañ, ‘āqil-iseñ anlarla şoḥbet kıılmañ, dünyāya ş’ol kişi kim mağrūr olur, fikr étmez bu dünyānuñ şoñı n’olur, mālī zīnet-ile bezer özünü, ḥubb-i dünyā 185^a kör étmiş gözünü. Ğafletden bir dem gözünü açamaz, terk eyleyüp bu dünyādan geçemez, varup dostuñ illerine geçemez, ağı qarayı fark édüp seçemez, olur a’mā zümresinden qalır ol, dünyā ḥicāb olur bulmaz Haqq’a yol.

Qāle’llāhu Te‘alā: “Men kāne fī ḥāzihī a’mā fe-huve fī’l-āhireti a’mā ve ezallū sebīl^{en}.”³⁵¹

3516. Ş’ol kişi ki cān gözün açup görmeye dīdārını³⁵²
Qalır maḥrūm yarın anda göremez dildārını
3517. Kim bugün sa’y édüp bunda dost cemālin görmeyen
Gider a’mā bu dünyādan görmez anda yarını
3518. Olma a’mā zümresinden cān gözün aç éy kişi
Ten göziyle kimse görmez vechinüñ envārını
3519. Naqş-ı şūret ‘ālemine ten gözi qılır naqar
Sırr-ı vaḥdet ‘āleminüñ göremez gülzārını
3520. Bu göz fānī olur bunda ğayri göz iste
Aña verile Haqqānī göz tā göresin dīdārını

³⁵⁰ “Allah’ı anmak hususunda kalpleri katılaştırmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.” Zümer (39/22)

³⁵¹ “Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.” İsrā (17/72)

³⁵² Ölçü: 15’li hece. Nazım şekli: kaside.

3521. Dost yüzün görmek dilerseñ keĥĥāle sildir gözün
Perde ref^c olup gözünñden göresin esrārını
3522. Mürşide teslīm ol Ĥaĥĥ'a vesīle oldur 'ayān
Keşf éde rāz-ı nihānı vére dost aĥbārını
- 185^b 3523. Feyz ére anuñ yüzünden görine envār-ı Ĥaĥ
Feth éde perverdigāruñ ol ĥaĥīĥat varını
3524. Nūr-ı zātından tecellī eyleye ĥādir Ĥudā
Fazl-ı Ĥaĥ érişüp nūra tebdīl éde nārını
3525. Bugün dünyā şaĥrāsında iken şahinüñ uçur
Dost hevāsına uçup ĥaşd eyleye şikārını
3526. Gel bu fānī dünyāyı terk anı ĥılma ĥaleb
Āĥiret dār-u bāĥīdür ĥıl āĥiret kārını
3527. Göñül vérme şaĥın zinhār meyl édüp ĥılma nazār
Ĥoma sür gider ĥalbüñden dünyānuñ efkārını
3528. Nesīmī-veş şoyun bugün 'uryān eyle tenüñi
Girüp çün meydān-ı 'aşĥa terk eyle gel 'āruñı
3529. Cān u başı terk édenler pes bugün dildār için
Dost olur maĥşūdı anuñ görmez hīĥ aĥyārını
3530. Bülbül olup dost bāĥında zār éder gülzār için
Gözlerinüñ yaşı diñmez arturur çün zārını
3531. Bursevī'nüñ añlar-iseñ sözlerinden sen-daĥı
Açılup cān sem'ı tıyduñ pes Ĥaĥĥ'ıñ esrārını
3532. Atılup pervāne-veş yansun cemāl-i şem'ine
Nūra tebdīl éder-idüñ sen daĥı pes nāruñı
- 186^a 3533. Pes bugün 'aşĥuñ nārına pervāne-veş yanmaduñ
Nār-ı kübrāda yaĥarlar anda nefs-i māruñı
3534. Ger cinānında cemālin görmek isterseñ eger
Rüz ı şeb dilden giderme ol dostuñ ezkārını

Ebyāt-ı li'l-müellifi'l-fakîr

Min kelām-ı ilāhî

- I. Yā Rabbi seni bulmağa³⁵³
Ne çāre kılsun ‘āşıklar
Senüñ cemālün görmege
N’eylesün n’êtsün ‘āşıklar
- II. Görmesünler kılsunlar mı
Hasretüñden yansunlar mı
Yā ‘aklı aldursunlar mı
Mecnün mı olsun ‘āşıklar
- III. Ş’ol derdimend bî-çāreler
Dağı yüregi yāreler
‘Aşk-ile āvāreler
N’eylesün n’êtsün ‘āşıklar
- IV. Dost cemālünü dilerler
Cānların fidā eylerler
Sensiz cihānı n’eylerler
Ne çāre kılsun ‘āşıklar
- V. Bursevî’nün sensin yāri
Terk éder yoluña varı
Kamunuñ perverdigāri
N’eylesün n’êtsün ‘āşıklar

“Men ‘arafe nefsehū fa-kaḍ ‘arafe Rabbhū.”³⁵⁴

3535. Gel bugün nefsüñi Rabbiñi tanı³⁵⁵
Bilmezseñ bilene teslīm it cānı
3536. Bu dünyāya gelmeden nedür murād
Bulmaḵ-durur bugün bir ehl-i irşād
3537. Vesīle ola ol Hakk’ı bilmege
Hakk’uñ zāt-u şifātına érmege

³⁵³ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

³⁵⁴ “Nefsini bilen Rabbini de bilir.” Bkz. Muhittin Uysal, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, Yediveren Kitap, 2001, s. 326; Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, s. 93-229-329.

³⁵⁵ Ölçü: 11’li hece. Mesneviye dönüldü.

3538. Bulduñ anı pes bu kez n'itmeñ gerek
Pes bir isti'dād hāşıl itmeñ gerek
3539. Dağı kabiliyyet gerekdür anda
Taleb muhabbet gerek cān u tende
3540. 'Aşkına mazhar düşe ol Hudā'nuñ
Nefsine azını vére gıdānuñ
3541. Dağı nefsi-y-ile ola mücāhid
Envār-ı Haqq'ı eyleye müşāhid
3542. Haq lutf édüp maşşüdına irgüre
Haste gönlin ihyā édüp dirgüre
3543. Tecellī zāta lāyık ola ol cān
Cemālini tecellā éde cānān
3544. Eger kabiliyyet şartı olmazsa
Bir isti'dād dağı hāşıl kılmazsa
3545. Taleb olsa zerre cān-ile tende
Bir mürşid-i kāmile olsa bende
3546. Kıldığı 'ahde pes olsa vefādār
Mürşidi edinse yolda kafadār
3547. Teslīm olsa aña pes cān u dilden
Yolına terk édüp vérese varından
3548. Velīkin 'ömür pāyidār olmasa
Dünyāda iken maşşüdın bulmasa
3549. Taleb-i derd-ile çıksa bedenden cān
Ümīzdür tecellī eyleye cānān
3550. Ezelden niyeti bu-y-ıdı kaşdı
Cān bedenden çıkmadın göre dostı
3551. Ol niyyet üzre göçdi dünyādan
Tecellī ére yarın ol Hudā'dan
3552. Ya kişi ol cānāna érmek gerek
Cemāl-i ma'sūkı pes görmek gerek
3553. Kişi bugün Sübhān'a érmek gerek
Yāhūd érene teslīm olmağ gerek

187^a Bu bāb anı beyān éder ki kişide kâbiliyyet gerekdür ve hem bir ehle rast gerekdür

3554. Yine geldi gönlüme bir vaşf-ı hāl
‘Ākıl-iseñ bu sözden bir ‘ibret al
3555. Kaçan kişide olsa kâbiliyyet
Dağı bir kulda olsa fâziliyyet
3556. Dağı taleb tohmı olsa pes anda
Ekilmiş olsa çün kalbi yerinde
3557. Perveriş kılmağa bir ehil gerekdür
Pes ol ehle teslīm olmağ gerekdür
3558. Eger bu yolda bir kâmil bulmazsa
Özün ol kâmile teslīm kılmazsa
3559. Ma‘rifet yemişi sır sebzevâtı
Zâhir olmaz olur kalb taşdan katı
3560. Zâyi‘ olur kalbde nesne bitmez
Şemer zâhir olup maqşûda yetmez
3561. Zâhirde bir şecer kim var görürsin
Büyür gider yemiş vérür şanursın
3562. Dikerler isti‘dād bulur yetişür
Her talında yemişleri érişür
3563. Hâm-iken buhte kılmağa pes anı
Şems ıssısı gerekdür kıl iz‘ânı
3564. Eger şems nazarında olmaz-ise
Hâm-iken anı buhte kılmaz-ise
3565. Yemişi yémege lâyıq olmaz
Zâyi‘ olur yemiş kemālin bulmaz
3566. Bunı zâhirde pes añladuñ-ısa
‘İbret-ile nazar kıl söz ma‘nīsine
3567. Zâhirde görürsin kim ba‘zı insān
İsti‘dād-ı kâbiliyyet vardur éy cān
3568. Varup bir ehle muqârin olamaz
Özün ol kâmile teslīm kılamaz
3569. Vucūd-ı şecerinden gör kim âhir
Ma‘rifet yemişleri olmaz zâhir

187^b

3570. Zīrā bu mürşidler güneş gibidür
Vücūd-ı şecerine perveriş kıılır
3571. Hām-iken buhte kıılırlar pes anı
Perveriş éderler bulur kemāli
3572. Bunlaruñ nazārında olmaz-ise
Eger bunlar perveriş kıılmaz-ise
3573. Zāyi‘ olur t̄alib nā-buhte olur
T̄aleb toħmı kemālin bulmaz kıalır
3574. Eger t̄alib-iseñ bir ehl ara bul
H̄aķķ’a ğitmege bulasın toĝrı yol
3575. Rızā-i H̄aķ ise eger murāduñ
Toĝrısına ğideĝör bu şırātuñ
3576. Hidāyet érişe saña Hudā’dan
Daħı himmet yetişe evliyādan
3577. Ki zātına yakīn éde temāmet
Bulasın ol cihetden istikāmet
3578. Ki H̄aķ sevgüsi ğitmeye ĝöñülден
Olasın sen de H̄aķ sevdüĝi kııldan
3579. ĝöñül sevgüsinden ol ola h̄aşıł
Ķadīmī muħabbete ola vāşıł
3580. Ol muħabbetden ‘aşķ ĝele zuhūra
Seni ulaşıdura çünkim ol nūra
3581. Ol nūr-ile ĝöresin dost cemālin
İçüre dost saña āb-u zülālin

188^a Bu bāb anı beyān éder ney aħvālin

3582. Yine ‘ibret kitābına kııl nazār
H̄aķ anda ĝör kim ne ģikmetler yazar
3583. Zāhirde ney kim çalarlar ĝörürsin
Bir kıamışdur şadā vérür ĝörürsin
3584. Ol şadā kim çıkār pes kıandan ĝelür
Boş olmazsa içi şadā mı vérür
3585. İçi boş olursa vérür şadālar
Éşidüp zevķ éder bay u ĝedālar

3586. Añla bize bunlar hep ‘ibret-durur
‘İbret-ile bağ gör ne hikmet-durur
3587. Bu insānuñ vücūdı dađı hemān
Bir kāmıř gibi-durur añla ‘ayān
3588. Kaçan ta‘ām-ile taldursañ anı
Tolu kāmıř gibi vérmez şadāyı
3589. Dünyā ta‘āmından kaçan boş olsa
Açlık ve şuşızlık ihtiyār kılsa
3590. Hikmet şadāları çün olur zāhir
Pes içi zemāyimden olur tāhir
3591. ‘Ālem-i ğaybdan sem‘ine şadālar
Pes erişür Hağ’dan aña nidālar
3592. Tutulmışken gōñül sem‘i açılır
Hiťāb-ı Hađ ‘ayān olup sečilür
3593. Gōñül gözi açılıp kıılır nazār
Hađđ’uñ ‘ibretlerin kalbine yazar
3594. ‘İbret-ile nazār kıılır cihāna
‘İbret alur bađar sırr-ı Sulťān’a
3595. Lisānından dağı dürler şaçılır
Hađıķat sözleri andan sečilür
3596. Eşiden tālibüñ zevķ éder cānı
‘Ayān olur aña sırr-ı nihānı
- 188^b 3597. Gel imdi sen-dağı nefsi aç eyle
Bu açlığı hem bařuña tād eyle
3598. Taldurma mi‘deñi çok ta‘ām-ile
Çok oturma dağı hem ‘avām-ile
3599. Eger keşir kıılursañ ta‘āmı
Muřāhib edinür-iseñ ‘avāmı
3600. Bu şıfatlar gōñli pes öldürür
Nefsüñ hayāt bulup çünkim dirilür
3601. Vücūduñda hākim olur emmāre
Hükmini yürüdür çün nefsi-māre
3602. Gözüñ dā’im harāma bağmağ ister
Dağı gōñlüñ dünyāya ağmağ ister

3603. Kulağ ister dünyā sözün diñleye
Dilüñ dağı dünyā sözün söyleye
3604. Elüñ dünyā işini tutmağ ister
Ayağ dünyā yoluna gétmek ister
3605. Cümle a‘zā olur nefis hükmine rām
Ma‘şıyyete kaçd éderler şubh ı şām
3606. Yā İlāhī nefis elinden kıl halāş
Nefis elinden ‘ācizdür bu cümle nās
3607. Bursevī bī-çāre ‘āciz kuluñdur
Rağmetüñi umar hem sā’ilüñdür

Bu bāb envār-ı ilāhī ve esrār-ı me‘ānī beyānındadır

3608. Yine ‘ibret kitābına baçalum
Ğavāş olup pes ‘ummāna açalum
3609. Kādadur Ādem ü Havvā kādatur
‘Alleme’l-esmā³⁵⁶ nuñ sırrı yā nedür
3610. Kādadur baħr-i ħaķīķat kādatur
Defter-i sırr-ı tarīķat kādatur
3611. Pes dağı cüz’ ü kül dérler kādatur
Şüret ü ma‘nī ki dérler yā nedür
- 189^a
3612. Kıble-i Ka‘be’i gördüñ mi kanı
Fevelli veccheke³⁵⁷ dédi ol Ğanī
3613. Ħaķ elestü bi-Rabbiküm³⁵⁸ dédi
Kālū belā³⁵⁹ deyen anda kim idi
3614. Elestü sırrına kim érdi revān
Küntü kenz^{en 360} sırrına dağı ‘ayān
3615. Nefahtü fihi min-rūħu’llāh³⁶¹ nedür
Atasız toğan pes rūħu’llāh nedür

³⁵⁶ Allah isimleri öğretti. (Bakara 2/31)

³⁵⁷ Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Bakara 2/149)

³⁵⁸ Ben sizin rabbiniz değil miyim? (Arâf 7/172)

³⁵⁹ Evet, dediler. (Arâf 7/172)

³⁶⁰ “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlūkâtı yarattım.” Bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 93-98; Uysal, a.g.e., s. 268.

³⁶¹ Onu nefisle dizayn edip ve Ruhumdan ona üfürdüğüm zaman ona secde edin. (Hicr 15/29)

3616. Dağı hem ol rūhu'l-ḳudūs Cebrā'īl
Dağı aña nedür şūr-ı İsrāfīl
3617. Aña ölüler nice diriliser
Dağı maḥşere nice deriliser
3618. E'r-raḥmānū 'ale'l-'arşī's-tevā³⁶² dér
Aña 'arşī istevā sırrına ér
3619. İster-iseñ zāt-ı bī-ḳūndan ḥaber
Fenā ḳıl vücūduñdan eyle sefer
3620. Ümmetī vasaḫdan ne-durur murād
Ne-durur farḳ eyle ma'aş-ile ma'ād
3621. Cümle fırḳanuñ aşlı ḳamu hem bir-durur³⁶³
Bunlaruñ arasında farḳ ne-durur
3622. Dağı nedür naẓar ḳıl sırr-ı eşyā
Dağı aña nedür mevtā vü iḥyā
3623. Dağı derler Ka'be'ye giren hemīn
Ne sırdur günāhından olur emīn
3624. Ka'be Ḳur'an'dır göge olur revān
'İsā gökden nüzül éder nāgehān
3625. Bunlaruñ sırrını aña 'ārif ol
Dağı fehm eyle gel nedür şağ u şol
3626. Ḥayme-i mī'ādı sırrı yā nedür
Nūr olan ānestü nār^{an364} ḳandadur
3627. Ḳanı ol Mūsā dağı Ṭūr ḳanı
Ol ejdehā olan 'aşā ḳanı
- 189^b
3628. Ḳanı fülk-ü Nūḥ giren oldı emīn
Girmeyen pes helāk oldı bil hemīn
3629. Ḳandadur yā ḳandadur Ṭūfān-ı Nūḥ
Ḳırḳ arşın şu oldı aña bul fütūḥ
3630. Gel berü şavm u şalāt şırrına ér
Ḳanḳıdur şalāt-u vusṫā ḥaber vér

³⁶² Rahman arşın üzerine istiva etmiştir. (Tâhâ 20/5)

³⁶³ Bu mısranın ölçüsü uzun.

³⁶⁴ Ben bir ateş ünsiyet ettim. (Tâhâ 20/10)

3631. Pes ezānuñ sırrına ir haber al
N'îçün dédi resûl okusun Bilâl
3632. Qandadur mir'ât-ı Hâk bil qandadur
Dağı esrâr-ı teşehhüd yâ nedür
3633. Bir ün gele gökden añla nâgehân
Bir nişânı bu kıyâmetün³⁶⁵
3634. Yir yüzünde kırk gün eyleye qarâr
Bunuñ sırrından haber al yüri var
3635. Hâk çün Âdem toprağın kırk gün temâm
Kırk şabâh tahmîr eyledi ve's-selâm
3636. Âdem toprağın alınca dér beni
Yirden eksildi kırk arşın turâbı
3637. N'îçün qarañudadur âb-u hayât
İçen anı bulur fûrkatden necât
3638. Gökler tis'adur n'îçün dédiler-idi
Yir dağı birdür n'îçün dérler yédi
3639. Dağı yér şu üzre kılmışdur qarâr
Haber vér şu ne üzre éder qarâr
3640. Ne hikmetdür gökden feyz olur yére
Gök devr éder yér turur bir qarâre
3641. Altı günde yaradıldı bu cihân
Şor bunuñ sırrına ériş nâgehân
- 190^a 3642. Bir kāmilden saña érmeye nazâr
Tuyasın 'ilm-i ledünnîden haber
3643. Sır kitâbından okursañ bir varağ
Quşlar dilin añlayasın muhaqqâk
3644. Haber vér şimdi Süleymân qandadur
Hâtem-i mühr-i Süleymân qandadur
3645. Qandadur sîmurğ dağı küh-u kâf
Yédi tamu sekiz uçmağ pes a'râf
3646. Dün i gün devr éder durmaz felekler
Yirde gökde tesbîh okur melekler

³⁶⁵ Bu mısranın ölçüsü kısadır.

3647. Ay-ile gün devr éderler semāda
Devrinden niçe şey' gelür ĩcāda
3648. Şu dağı seyr éder **tahte's-serāda**³⁶⁶
Ėađ diler cümleyi Şudan yarada
3649. Yél de yiler anuñ 'aşk-y-ıla dā'im
Bu derd-ile nār dağı yanar dā'im
3650. Yir dağı yüzünü ħomiŐ pes yére
Sa'y éder ki ne olursa bitüre
3651. Ćünkü rāđ-ile olanı bitüre
Rūđı olmayanı yine yitüre

Men 'arafe nefsehū fa-đad 'arafe Rabbehū³⁶⁷

3652. Ő'ol kişi kim nefsinı bildi hemān
Tađđıđ Rabbisini bildi bī-gümān
3653. Her neye bağarsa görür ol yāri
Özinde bulur ol cemī'-i varı
3654. AŐđāb-ı yemīnin fark éder 'ayān
Bunda anda mađŐūdın bulur hemān
3655. Dilerse Őuda yürür yanmaz oda
Diler-ise pervāz éder semāda
3656. Diler-ise Şarkı ħarbı devr éder
Zemīn ü āsumānı seyr éder

190^b

3657. Cümle eŐyānuñ dilini bilür ol
Anuñ-ile bulur cümle Ėađđ'a yol
3658. Bildürür dilerse rāz-ı nihānı
Kime dilerse gösterür bil anı
3659. Tālib-iseñ pes gel terk-i dūnyā ol
'ĀŐıđ-iseñ gel tālib-i 'uđbā ol
3660. Melāmet iđtiyār eyle gel dā'im
El Ćek bu dūnyādan olasın Őā'im

³⁶⁶ Semalarda, Arz'da, ikisinin arasında ve sera'nın (toprağın) altında ne var ise O'nundur. (Tāhā 20/6)

³⁶⁷ "Nefsinı bilen Rabb'ini de bilir." Bkz. Uysal, **a.g.e.**, s. 326; Yıldırım, **a.g.e.**, s. 93-229-329; Aclūnī, **KeŐfü'l-hafā**, II, 1529.

3661. Eger ister-iseñ esrār-ı nūrı
Terk eyle bugün bu dār-ı gurūrı
3662. Gel bu zulmet ‘āleminden geçegör
Sırr-ı vahdet ‘ālemine uçagör
3663. Bu naqş-ı fāniden geç gel çünkim vāz
‘Ālem-i lāhūta eylegil pervāz
3664. Dédi Haq her kim ola bunda a‘mā
Dār-ı āhıretde olmaya bīnā
3665. Şunlar-kim görmeye pes bunda yāri
Anda dahı görmez biñ kılsa zārı
3666. Gel bugün bunda çün kesb-i kemāl ét
Cānuñı yār-ile kurb-i vişāl ét
3667. Ol yerde her ne kim var-ise ‘ayān
Bunda dahı bulunur ara hemān
3668. Var-ise anda cennet ü hūr-ı rızvān
Dahı şırāt ı mīzān hūr-ı gılmān
3669. Bundağı behište gir kim nāgehān
Anda dahı yol bulasın bī-gümān
3670. Bugün bunda geçemedüñ şırātı
Anda niçe keçesin ol şırātı
- 191^a
3671. Şağ elüñden şunulmadı kitābuñ
Nice āsān véresin pes hisābın
3672. Ger bugün içmezseñ kevşer şarābın
Nice içesin şarāb-ı tahūrın
3673. Cān u baş vérmezseñ yoluna yāruñ
Terk étmezseñ yoluna cümle varuñ
3674. Eger nüş eylemez-iseñ cefāsın
Nice bulasın ol dostuñ vefāsın
3675. Bunda ne ekerse kişi biçiser
Bunda kim konarsa āhir göçiser
3676. Geldüñ bunda yine göçisersin
Ne ekdüñ-ise anı biçisersin
3677. Var ‘ālem-i ervāha eyle pervāz
Bu dār-ı gurūrdan vaz gel vaz

3678. Ol ‘ālemeddür serā-yı ‘īş ü ‘işret
Ol ‘ālemeddür dürlü nāz u ni‘met
3679. Ol ‘ālemde-durur bāğ u enhār
Ol ‘ālemeddür bülbül dağı gülzār
3680. Lāle za‘ferān kıaranfil hem sünbül
Haṭīme-i benefşe bülbül ü gül
3681. Ol ‘ālemde pür ergüvān ve nesrīn
Nülüfer nergīs ve reyḥān-u ḥīn
3682. Gül ‘aşkından bülbüller okur dāstān
Tūṭīler kıumrılar dağı firāvān
3683. Ol bāğda her biri bir na‘t okurlar
Dost derdinden dürlü zārı kıılurlar
3684. Eger bu menzile érmek dilerseñ
Bu devletde nā’il olmak dilerseñ
3685. Düş ādem kıademinde ḥāk olasın
Dağı vāşıl-ı zāt-u pāk olasın
- 191^b
3686. Bu dār-ı dünyādan gel var sefer kııl
Var ‘ālem-i ‘ukbāya pes güzār kııl
3687. ‘Ālem-i ervāḥdan olup ḥaberdār
Görine gözine kıamu ne ki var
3688. Eger ‘aql-u devlet var-ise sende
Şaķın zinhār bu nefse olma bende
3689. Dağı nefs-i şeyṭāna olma zebūn
Olmayasın bunda anda sernigūn
3690. Ḥayāt-ı dünyāya gel olma rāzī
Çok şanup aldanma şaķın bu azı
3691. Bu dirliğüñ soñı āḥir ölümdür
Māl u evlād fānī soñı elemdür
3692. Gel berü gel ériş sırr-ı Ādem’e
Ādem’e secde kııl şaķın lā dime
3693. Ḥaķ şüretini gel Ādem’de bul
Sırr-ı Ādem’de bulasın Ḥaķķ’a yol

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "İnne'llāhe ḫalāḳa Ādeme 'alā şūretiḫī."³⁶⁸

3694. 'Ayān olup görine sırr-ı Aḫmed
Ol sırdan oḳuyasın nedür ebced
3695. Bu sırra her kim olur-ise maḫrem
Oḳur Ḥaḳ'dan bugün ol ism-i a'zam
3696. O ism-ile buldılar cümle adı
Ol ism-ile buldılar her murādı
3697. Bunlar-ile her kim olursa hem-rāḫ
Cemālin 'arz éder aña ol pādişāḫ
3698. Şunlar kim bunlara pes ola teslīm
Ledünnī 'ilmini eyleye ta'līm

192^a

3699. Şunlara kim bunlara ola sākī
Bula ol kişi çün ḫayāt-ı bākī
3700. Bunlardur ḫac édüp pes olan ḫacı
Bunlar ḳılurlar her derde 'ilācı
3701. Bunlardur ölü göñli iḫyā éden
Bunlardur nāsı alup dosta giden
3702. Ḳo benligin 'āşık-iseñ gir yola
Daḫı ölmezden öñdin çünkim öle
3703. Sen öliceḳ ḫayāt bula bu cānuñ
Cānı olasın [bu] iki cihānuñ
3704. Pes sen kendü özüñi bilmeyince
Bir kāmīl etegini ṭutmayınca
3705. Ḥāşıl mı olur şanursın murāduñ
Cihānda añıla mı dērsün aduñ
3706. Zinhār bir kāmīl bul bu yolda zinhār
Saña daḫı keşf ola gizlü esrār
3707. Bu yoluñ ḫadd-i ġāyātı yoḳ-durur
Bu yolda menzil merātib çoḳ-durur

³⁶⁸ Ebû Hureyre'den, Resûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Allah, Âdem'i (a.s) kendi sûretinde yarattı."

İbn Arabî bu haberi vücut ve vücutla ilgili konuları işlerken, Ahmed Avni Konuk da İbn arabî'nin Füsûs Şerhi'nde tevhidle ilgili konuları işlerken zikretmiştir.

Buhârî, 79/ İsti'zân, 1 /VII, 125); Müslim, 51/ Cennet, 28 (IV, 2183), Müsned, II, 244, 251.

3708. Eger saña refîk olursa anlar
Yoluna terk eylegil cān u tenler
3709. Anlar-ile refîk olursañ hemān
Çün derdüñe Hāḡ'dan érişür dermān
3710. Olursañ bir nefes anlar-ile yār
Keşf ola saña pes niçe esrār

Bu bāb tecelliyāt beyānındadır

- 192^b
- I. Kā'ināta 'ibret-ile kıl nazar³⁶⁹
Cān gözin aç gel berü Allāh'ı gör
Mazhar-ı Hāḡ-durur bu kamu eşyā
Cümlesinden **şemme vechu'llāh**³⁷⁰ı gör
- II. Görinür cümle eşyāda cemāli
Şāni' oldur gör şun'ında kemāli
Gören bilür anlar pes bu ḡali
Pes anuñ ḡalbinde sırru'llāhı gör
- III. Éşidür cümle ene'l-Hāḡ nidāsın
Cümlede ḡāzır görür pes Hudāsın
Vérür rūḡına her demde ḡidāsın
Gel berü insānda rūḡu'llāhı gör
- IV. Aldanmaz pes zāhidüñ ferdāsına
Ġavvāş olur ḡaḡīḡat deryāsına
Bugün bunda vaşl olur Mevlāsına
'Ārifüñ ḡalbinde beytu'llāhı gör
- V. ḡanda nazar ḡılsa Mevlā'yı görür
Cümlesinde ol Hāḡḡ'ı ḡāzır görür
Her nefesde 'arş üzre cevlan ḡılır
Gel berü ḡalbinde 'arşu'llāhı gör
- VI. Hāḡ Mūsā'ya eyledi oddan nidā
Ene'llāh geldi şecerden hem şadā
Beşerden ḡılsa 'aceb mi ol Hudā
'Ārifüñ ḡalbinde gel Allāh'ı gör

³⁶⁹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün.

³⁷⁰ "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." Bakara (2/115)

- VII. Göñüldür beyt-i Hudā bu bedende
 Hāḫḫ'ı görmek dilerseñ gel gör anda
 Her ne kim var-ise sendedür sende
 'Āḫil-iseñ baḫ şıfātu'llāhı gör
- VIII. Ḳamu 'ālemlerüñ bilen Hudāsın
 Êşidür cümlesinden Hāḫ nidāsın
 İsteyen bulur görür pes Hudādın
 'Ārif-iseñ añla zātu'llāhı gör
- IX. Benem diyen oldur pes gökde yérde
 Görürsin anı neylügüñi vü yerde
 Benlik ve senlik bir addur ğayride
 Vér özüñ gel fenāfi'llāh olagör
- X. Bu mevcūdāta baḫup ğayr görme
 Bu naḫş-ı fāñiye gel özüñ vérme
 Nazar ḫıl gel Hāḫ'dan yüzüñ çevirme
 'İbret-ile baḫ gel nūru'llāhı gör
- XI. Eger ğā'ib eger ki hāzır oldur
 Eger bāḫın dahı hem zāhir oldur
 Yérde gökde cümleye nāzır oldur
 'Ālim oldur andan 'ilmü'llāhı gör
- XII. Eger sen de erişeydüñ nūra
 Ḳamu keşf olup geleydi zuhūra
 Ḳamu ğā'ib gelürdi hużūra
 Cān gözin aç sırr-ı vechu'llāhı gör
- XIII. Eger ol bir-ile sen bir olayduñ
 Bu benlik hicābından ḫurtulayduñ
 Sen de maḫşūduñı sende bulayduñ
 'Āşık-iseñ sen de 'aşḫu'llāhı gör
- XIV. Eger fāñi olayduñ pes özüñden
 Hicāb perde ref' olur-ıdı gözüñden
 Niḫābı ref' éde-y-di dost yüzinden
 Ḳıl özüñ fāñi gel zātu'llāhı gör

- XV. Eger varlık tağı olaydı fānī
Erinī olur-ıdı **len-terānī**³⁷¹
 Yolına terk eyle gel cism i cānı
 albūnde pes muabbetu'llāhı gr
- XVI. Senūn varlıguñ uş beñzer hayāle
 Sen ve ben gedicek ol bāı ala
 İkilik dūşürür seni vebāle
 Keşreti o gel vadetu'llāhı gr
- XVII. İkilik olmaz anuñ vadetinde
 Daı vadet bulunmaz keşretinde
 amusı ar olupdur rametine
 Fenādan ge gel liāu'llāhı gr
- XVIII. Bir ol bir-ile pes dirlik bulasın
 Hayāt bulup lūmden urtulasın
 Ol dost-ile rüp vuşlat bulasın
 'Ārif-iseñ gel beā bi'llāhı gr
- XIX. Nitekim sende senlik ola bāı
 Birleyemezsin sen añla ol Ha'ı
 Yine zātını anuñ zātı birler
 Añla gel vadet-i zātu'llāhı gr
- XX. Cümle a'dāddan murād yine birdür
 Cümle a'dā[d] yine birden şayılur
 Cümle birden grinür pes ne sırdur
 ıl nazār 'ibret-ile sırru'llāhı gr
- XXI. Grinür ol sen anı gremezsın
 Pinhān şanursın ana iremezsın
 Hicābı aradan ref' edemezsın
 Gel berü gel nūr-ı fażlu'llāhı gr
- XXII. 'Āil-iseñ 'ibret-ile ıl nazār
 Cümlenüñ sırrını Ha sende yazar
 Bursevī'den tālib-iseñ al haber
 Cān gözin a 'ārif-i bi'llāhı gr

³⁷¹ Musa (a.s.) şöyle dedi: "Rabbim, bana (kendini) göster, sana bakayım." (Allahu Teālā): "Beni asla gremezsın." dedi. Arāf (7/143)

Bu bāb Ḥaḫḫ'ıñ esmā'-i şıfātın beyān éder ve daḫı envār-ı İlāhī ve esrār-ı me'ānī beyān éder

- I. Éy bilen Ḥaḫḫ'ıñ esmā'-ı şıfātın
Pes ḫaber vér evvel esmāsı nedür
Pes bilürseñ ibtidā esmāsını
Ḥaber vér ol ismüñ ma'nāsı nedür
- II. Bu 'āleme ḫanḫı ismile tecellī ḫıldı Ḥaḫ³⁷²
İsmiñi yā añladuñsa pes müsemması nedür
Ḥaḫ emr édüp Ādem'e ḫıldı melekler pes sücüd
İblīs'ıñ baş egmeyüp Ādem'e İbāsı nedür
- III. 'İlm-i ezelde kāfir-idi ol şeyṭān-ı la'īn
ḫıldıḫı ne-y-idi ṭā'at vech-i İbāsı nedür
Ḥayr ü şer taḫdīr-i Ḥaḫ'da ḫalk éden Allāh ola
Biri Ḥaḫḫ'a iḫrār édüp birinüñ lā'sı nedür
- IV. Küfr i İmān ḫahr ı luṭfından ḫopar dā'im anuñ
Biri Ḥaḫḫ'a muṭī' olmış birisi 'āşī nedür
Var mı irādet cüz'ü elinde küllī anuñ
Her fi'le Ḥaḫ fā'il işler ḫalkuñ ḫavḫası nedür
- V. ḫanḫı āyet nāzil oldu ol resūlu'llāh bil
Ümmetine şefā'at ḫıldıḫı du'āsı nedür
Nice mi'rāc édüp zāt-ı Ḥaḫḫ'a érđi resūl
Érişdi **ḫābe ḫavseyne**³⁷³ pes **ev ednāsı**³⁷⁴ nedür
- VI. Ne sırdur gündüz étmedi géce mi'rāc eyledi
Sübḫāne'İlezi esrā³⁷⁵ sırrıñuñ esrārı nedür
Mā zāḫa'l-başaru³⁷⁶ deyü buyurđı ḫur'an'da Ḥaḫ
'Aḫl u nefis ḫalb i rūḫuñ pes 'alāḫası nedür
- VII. Ḥarf-i şavtsız ḫur'an'ı Cibrīl nice étdi nüzül
Ḥarf-i şavt-ile yazılan āyetüñ sırrı nedür
Zāt-ı Ḥaḫḫ'a édüp mi'rāc eyledi çün ol resūl
Ḥaḫ cemālin görđi ol-dem ḫavl-ü aḫvāsı nedür

³⁷² Ölçü: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün.

³⁷³ İki yay aralḫı kadar, yahut daha az (kaldı). Necm (53/9)

³⁷⁴ İki yay aralḫı kadar, yahut daha az (kaldı). Necm (53/9)

³⁷⁵ Her türlü kusur, ayıp ve eksiklikten uzak olan o (Allah) yürüttü. İsrā (17/1)

³⁷⁶ "(Muhammed'in) gözü şaşmadı. Necm (53/16-18)

- VIII. H zrettu'll ha mu arreb olan cümle e y ada
Nedür neden oldu  ar b v r tesell sı nedür
 ıldı anda n  o nra z tını tecell  ol pen h
Pes evvel  ıf tını tecell   ılduğu nedür
- IX. Cümle e y ada ta arruf eyleyen H k' dur 'ay n
Pes bu n su n yok y re eyleduği da'v  nedür
 un bilürsin cümle e y   abza' -i  udretded r
Cümlesi H k 'u n y dinde  ulu n sevd sı nedür
- X. H zır İly s H zır neb  y r içer mi  andadur
Dağı ol H zır neb n   H zır İly s nedür
Y  ne y rde cem' olur bunlar olur ol gün  ıy m
Bilduği 'ilm-i led nn  zühd   ta v sı nedür
- XI. Bir kişi  or mam  amudan dilemem cennet dese
Ol kişi '  i olur mı bunda fetv sı nedür
On iki harf n içinde cümle 'ilm oldu nih n
Dört kit bu n gel haber v r sırr-ı ma'n sı nedür
- XII.  a  hur fdur pes  eh det kelimesi eyle bey n
Ol elifden nedür ma  ud sırr-ı ra'n sı nedür
L me m l ak oldu dağı hikmetine  ıl naz r
Nefy-i i b t sırrınu n bil sırr-ı esr rı nedür
- XIII. Y  ile  der nid yı  ur' n'da m 'minlere
Y   it bı kimed r anu n m n d sı nedür
- XIV. Gizlidir y  no tada cümle hur f eyle bey n
On sekiz bi  ' lem içre hem t 'sı nedür
Y suf ı M s  peyđamber bizimd r pes ikisi
Cum'a anda  ılurlar cum'anu n sırrı nedür
- XV. Nefs nedür pes nefsi bilmek nicedür v rgil haber
Y di i l m n   it hem y di dery sı nedür
H k 'ı gördü mi evliy  bu a cev bu n nedür
Tecell   a  nev' üzredür hem tesell sı nedür
- XVI. Evliy nu n mezhebi me rebi  a -durur 'ay n
V r cev bı a lar-ise n sırr-ı esr rı nedür
 dem a lı  a  nev'd r  a  r kundur bu nam z
Dağı hem h cc ı zek tu n cümle erk nı nedür
- XVII. R hdan eylediler su'al v rmedi a l  cev b
Pes n' içun v rmedi sırr-ı i f sı nedür
Ma har-ı z tt-u  ıf t esm  olupdur ' rif n
Ne sebebden oldu ma har bu söz ma'n sı nedür

195^b

- XVIII. Pes kelām-ı Hāḡ' da ism-i a'zam esmā nedür
Pes ol ismüñ dahı añla çün müsemması nedür
Cennet içre dört ırmaḡ mı cārī olan vér cevāb
Feyz bunlara ḡandan érer añla feyyāzı nedür
- XIX. Pes 'adet ḡadīme nice vāşıl olur vér ḡaber
Vér cevābın mümkün ise vech-i esrārı nedür
'Ālemü'l-ḡayb 'ālemi şehādet bil 'aynidur
Yédi ḡamu sekiz uçmaḡ ḡūr ı ḡilmānı nedür
- XX. 'Ālem-i kübrā dēdiler pes nedendür Ādem'e
Yā İblīs'ün Ādem'ün ḡalbinde iḡvāsı nedür
'Ālem-i āfāḡı enfüs ne-durur vérgil ḡaber
Biri ūlvīde biri süflīde a'lāsı nedür
- XXI. Ne-durur añla mişāl-i Hāḡḡ' ile söyleşmenüñ
Hem dahı cennetde nūr-ı Ṭübā'nuñ sırrı nedür
Ma'rifetden bī-ḡaber añlamaduñ bu ma'nīden
Ṭahāret abdest namāzuñ sırr-ı envārı nedür
- XXII. Dört kitābuñ aşlı nedür ma'nīsı ḡıl beyān
Cümlesinüñ sırrına baḡ gör kim esrārı nedür
Feyz-i Aḡmed'den alupdur enbiyā vü evliyā
Cümleye fāyız resūl-i feyz ḡandan yā nedür
- XXIII. Küntü kenz sırrını keşf étdi çün Ādem'e
Bildi 'ilm-i ledünnī yā Hızır-la Mūsā nedür
Müşkilātın feth édidür evliyānuñ bī-ḡümān
Var mıdur bir böyle kāmīl sırr-ı esrārı nedür

Bu bāb 'uzlet beyānındadır,

Ḳāle'n-nebiyyü: el'uzletü rahmet^{ün377}

3711. Yine göñlüme geldi bir vaşf-ı ḡāl³⁷⁸
Añlayasın bu sözden nedür me'āl
3712. Bu sözden alasın nice naşīḡat
Dost yoluna eyleyesin 'azīmet
3713. Bir mürşide varup teslīm olasın
Bu fānī dünyāyı terk eyleyesin

³⁷⁷ "Uzlet, rahmettir." Metinde hadis olarak belirtiliyor.

³⁷⁸ Ölçü: Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün.

196^a

3714. Maḳām-ı ‘uzletde ḳarār édesin
Zamānuñ ḥalḳından firār édesin
3715. Cümle a‘zāñ daḥı ‘uzletde ola
Göz dünyāya nazar étmekden ḳala
3716. Ḳulaḡuñ dünyā sözin eşitmeye
Dilüñ daḥı kimseye Őetm étmeye
3717. Elüñ dünyā eşine yapıŐmaya
Ayauñ dünyā yolına gitmeye
3718. Bu resme ‘uzlet édesin cihānda
Geçesin bu fenāda cism i cāndan
3719. Zīrā cümle derecāt ‘uzletdedür
Ḳaṭ‘-ı merātib étmek ‘uzletdedür
3720. Cümle maḳāmāt ‘uzletde ḳaṭ‘ olur
Cümle müŐkilāt ‘uzletde fetḥ olur
3721. Cümle ḥicāb pes ‘uzletde ref‘ olur
Cümle āfet hep ‘uzletde def‘ olur
3722. ‘Uzlet ehli olur ol Ḥaḳḳ’a vaşıl
‘Uzlet ehli olur cümleden fāzıl
3723. ‘Uzlet ehli Ḥaḳḳ-ile ḥalvet olur
‘Uzlet ehli dost-ıla vuşlat bulur
3724. ‘Uzletde raḥmet dédi ol MuŐtafā
‘Uzlet ehli bulurlar zevḳ i Őafā
3725. ‘Uzlet ehli dost-ıla mihmān olur
‘Uzlet ehli Sübhān’a yaḳın olur
3726. Vilāyet kerāmet hep ‘uzletdedür
‘İlm-i ledünni bilmek ‘uzletdedür
3727. Daḥı iki cihānuñ sa‘ādeti
Ve devleti cümlesi ‘uzletdedür
3728. Dünyāda emīn olmaḳ ‘uzletdedür
Tecellī ve tesellī ‘uzletdedür
3729. MüŐāhede daḥı ‘uzletdedür
MükāŐefe ‘uzletde ḥāŐıl olur

196^b

3730. Mücāhede daħı hem ‘uzletdedür
Hakḫ-ıla mu‘āmele ‘uzletdedür
3731. ‘Uzlet ehline Hāḫ hidāyet kıılır
‘Uzlet ehline Hāḫ muḫabbet kıılır
3732. Resūlullāh ḫalkdan uzlet éderdi
Hirā ḫağında ‘ibādet éderdi
3733. Éderdi nefsi-y-ile pes cihādı
Hakḫ-ıla-y-ıdı dā’im ictihādı
3734. ‘Arpa ḫavudın vėrirdi nefesine
Münācāt éderdi dā’im dostına
3735. Nefsine vėrmezdi dā’im murādın
Terk eyledi ḫamu ağyār-ı yādın
3736. Gel berü eger Hāḫ’a ḫālib-iseñ
Eger cān u gönülden ‘āşıḫ-iseñ
3737. ‘Uzlet édüp vaḫdetde eyle ḫarār
‘Āşıḫ olan dost viḫālini arar
3738. Gel berü gel ‘uzletde gir éy kiḫi
‘Uzlet ehlinüñ ḫalmaz müḫkil kiḫi
3739. Bu zamān āḫir zamāndur aḫ gözüñ
‘Uzlet eyle bu ḫalkdan ḫevir yüzüñ
3740. Çün zamān āḫire érđi nā-gehān
Ehl-i ‘irfān kendüyi kııldı nihān
3741. ‘Āḫil olan dünyādan ‘uzlet éder
Dünyādan ‘uḫbāya ‘azm édüp gider
3742. ‘Uzlet étmek pes ne güzel ḫāl-durur
Halka ḫarıḫmaḫ küllī vebāl-durur
3743. ḫālib-i Hāḫ’a çün ‘uzlet yaraḫur
Dünyā ehli pes dünyāya ḫarıḫur
3744. ‘Āḫile bu ḫadar söz ma’nī yeter
Cāhilüñ ḫalbi ḫacerden beḫ beter

Bu bāb ḫalvet beyānındadır

197^a

- I. Eger Hāḫ’ı bulmaḫ isterseñ ‘ayān
ḫalvete gir vėrme nefse murādın

- II. Hax cemālin görmek dilerseñ hemān
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
 Gel bugün nefsüñi rüha yār eyle
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- III. ‘Urūc édüp bu āfākı seyr eyle
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
 Dost-ıla hem vuşlat bulmaq dilerseñ
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- IV. Hılvet cānı göñli ihyā éder
 Nefsī dahı şıfātın ifnā éder
 Göñül hānesinden māsivā gider
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- V. Hılvet ehli bulurlar Hax’dan şafā
 Hılvete girdi çünkim ol Muştafā
 Hılvet ehline gelür Hax’dan vefā
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- VI. Hılvet ehli vahdete erişdiler
 Varup ol dost-ıla çün görüşdiler
 Haxx’uñ dostlarına çün qarışdılar
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- VII. Maķām-ı vahdete érmek dilerseñ
 Dostuñ envārını görmek dilerseñ
 Sırr-ı Muştafā’ya érmek dilerseñ
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- VIII. Zinhār şaķın şöyle gezme āvāre
 Dahı aldanma gel fāñi āgyāre
 Érmek diler-iseñ ol bāķi yāre
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- IX. Geçer ‘ömür fāñidür bāķi qalmaz
 Hılvet ehli hayāt bulur pes ölmez
 Bu hılvetüñ dadın almayan bilmez
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ
- X. Dost içün kıymayan bugün cāna
 Érişmez bil cānı anuñ cānāna
 Nazar kılmaz ‘aşık iki cihāna
 Hılvete gir vırme nefse murādıñ

- XI. Uyan bu dünyāda ğafletden uyan
Cān gözin aç göresin Hāḫḫ'ı 'ayān
Birkaç gün nefsüñe şabr édüp tayan
Ḥalvete gir vérme nefse murādın
- XII. Bugün bunda dost yüzünü göresin
Bu cānuñı ğafletden uyarasın
Nefsüñi yak bugün 'aşḫ-ı nārasın
Ḥalvete gir vérme nefse murādın
- XIII. Bursevī ṭāliblere éder şalā
Ṭālib-i Hāḫ olanlar gire yola
Ṭālib-i 'āşık olan lezzet ala
Ḥalvete gir vérme nefse murādın
- XIV. Ṭālibe bu kadar söz kāfī-durur
'Āşık-ı Hāḫ'ıñ ḫalbi şāfī-durur
Bu ḫalvet cümle derde şāfī-durur
Ḥalvete gir vérme nefse murādın

Bu bāb tecerrüd aḫvālin beyān éder³⁷⁹

198^a

- I. Gel tecerrüd 'ālemine baş ḫadem
Maḫv eyle vücūduñı olsun 'adem
Ol Sübhān'a erişesin éy dedem
Mücerred ol mücerred ol mücerred
- II. Zāhirde dünyādan tecrīd olasın
Bātında ḫalbden ğayriyi silesin
Maṭlūb-ı maḫşūdı ḫalbde bulasın
Mücerred ol mücerred ol mücerred
- III. Gel berü gel ehl-i tecrīd olagör
ḫalbüñden māsivāyı çün süregör
Bu 'ālemden sen de sefer ḫılagör
Mücerred ol mücerred ol mücerred
- IV. Tecerrüdde bulunur pes maḫāmāt
Tecerrüdde bulunur hem kerāmāt
Tecerrüd ehlidür ehl-i vilāyāt
Mücerred ol mücerred ol mücerred

³⁷⁹ Burada murabba nazım şekli kullanılmıştır. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün'dür.

- V. Maḳām-ı ḳurbete érmek dilerseñ
 Vaḥdet illerini görmek dilerseñ
 Ḳābe ḳavseyne³⁸⁰ erişmek dilerseñ
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- VI. Maḳām-ı cem‘a hem érmek dilerseñ
 Cum‘a namāzını ḳılmaḳ dilerseñ
 Cānān illerine érmek dilerseñ
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- VII. Añla āzādelerdür mücerredler
 Daḫı şāhzādelerdür mücerredler
 Yarın şād olısdur mücerredler
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- VIII. Mücerred olanlar Ḥaḳḳ’ı buldılar
 Mücerred olanlar Ḥaḳḳ’a érdiler
 Mücerred olanlar Ḥaḳḳ’ı gördiler
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- IX. Ṭālib-iseñ mücerred ol éy kişi
 Dost yoluna terk ét cān-ile başı
 Ḳoyup sen de bugün cümle ma‘āşı
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- X. Meşāyiḫ ḳapusında ḫizmet eyle
 Dā’im dost yoluna ‘azīmet eyle
 Pīr öñinde edeb ri‘āyet eyle
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- XI. Devlet aña bir kāmile tuş ola
 Ṭuta ol kāmilüñ sözin gūş ḳıla
 Şarāb-ı ‘aşḳı gel bugün nūş ḳıla
 Mücerred ol mücerred ol mücerred
- XII. Geç ‘alāyıkdan ‘avāyıkdan bugün
 Yarın anda olmaya[sın] sernigün
 Bāb-ı Ḥaḳ’da tuş sa’y ét dün ü gün
 Mücerred ol mücerred ol mücerred

³⁸⁰ İki yay aralığı kadar, yahut daha az (kaldı). Necm (53/9)

Bu faşl tevekkül beyânındadır,

Ķāle'llāhu Te'ālā: "fe-tevekkelū in-küntüm mü'minīn."³⁸¹ "ve-men yetevvekkel 'ale'llāhi fe-hüve ḥasbüh."³⁸²

Eger gerçek mü'min-iseñ, tevekkül ol kııl ḳanā'at

199^a

- I. Rızķ için hīç teşvīş yéme³⁸³
Rızķım ḳandan gelür déme
Allāh'ıñ emrini şıma
Emr-i Ḥaḳḳ'a kııl iṭā'at
- II. Rızķ saña pes muḳadderdür
Eger az u eger çokdur
Rızķuña mükeffil Ḥaḳ' dur
Vérdüğine ét ḳanā'at
- III. Rızķuñ saña Ḥaḳ' dan gelür
Mü'min olan pes inanur
Ḥaḳḳ'a özün teslīm kıılır
Éder Ḥaḳḳ'a pes 'ibādet
- IV. Rızķ için hīç ḳayḡu yémez
Ḥaḳ' dan ḡayriden istemez
Ķayre 'arz-ı ḥacāt étmez
Olur Ḥaḳḳ'a pes teslīmāt
- V. Dün gün Ḥaḳḳ'a ṫālib olur
Zıkr-i Ḥaḳḳ'a rāḡıb olur
Dost yoluna zāhib olur
Éder emrine ta'zīmāt
- VI. Çevirir ḡalḳdan yüzünü
Dünyādan yumar gözünü
Ḥaḳḳ'a söyler her sözünü
Éder Ḥaḳḳ'a 'arz-ı ḥacāt
- VII. Bu ḡalḳdan Ḥāliḳ'a ḳaçar
Bu fānī dünyādan geçer
Vaḡdet illerine göçer
Ḥāşıl olur pes maḳşūdāt

³⁸¹ Eğer müminler iseniz ancak Allah'a ḡüvenin. Māide (5/23)

³⁸² Kim Allah'a ḡüvenirse O, ona yeter. Talāk (65/3)

³⁸³ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün.

- VIII. Gel imdi Hakk'a teslīm ol
Hakk'a bulasın sen de yol
Haḡ hūnından yér cümle ḡul
Ṭoyunur cümle mevcūdāt
- IX. Cümleye rızķını vérir
Cümle hep andan ṭoyunur
Benden isteñ dér buyurur
Gelür Ḳur'ān'da pes āyāt
- X. Eger insān eger ḡayvān
Cümleye rızķ véren Sübhān
Ḳullarına éder iḡsān
Umarlar cümle maḡlūķāt
- XI. Luṭfını umarlar dā'im
Olurlar emrinde ḡā'im
Ḳadem urmaz pes bir ādem
Anuñ emrinsiz maḡlūķāt
- XII. Bāb-ı Haḡ'dan hīḡ ayrılma
Maḡlūķ ḡapısına varma
Rızķuñı gel ḡalkdan umma
Ġayre ḡılma 'arz-ı ḡācāt
- XIII. **Ve-fi's-semā'i rizķuküm**³⁸⁴
Daḡı buyurdı Haḡ ḡünkim
Bunuñla 'amel ét tā kim
Olasın Hakk'a teslīmāt
- 199^b
- XIV. Bursevī'nūñ ṭut sözüni
Hakk'a teslīm ét özüñi
Ġayriden ḡevir yüzüñi
Hakk'a eyle pes münācāt

Bu faşl şabır bildürür: “eş-şabru miftāḡu'l-ferec.”³⁸⁵

3745. Şabır daḡı bir ḡaç nev' üzredür³⁸⁶
Haber vérem eşit anı pes 'ayān

³⁸⁴ “Semada da rızķınız ve size vaat edilen başka şeyler de vardır.” (Zâriyāt 51/22)

³⁸⁵ **es-sabru miftāḡu'l-ferec.** Sabır felahın anahtarındır.

³⁸⁶ Ölçü: 11'li hecedir. Mesneviye dönüldü.

3746. Biri şiddet-i muşîbete şabırdur
Bu zaḥmete şabırdur biri hemān
3747. İkinci şabır nedür kılam beyān
‘İbādet t̄ā‘at zaḥmetine hemān
3748. Şabır étmekdür añla bunu pes ‘ayān
Bu şabırda çok şevāb vardur inān
3749. Üçüncü nev‘a şabır añla hemīn
Günāh işlemege étmek derin
3750. Günāh olacaḫ yere olma yaḫīn
Şabr eyle günāh işleme gel şaḫın
3751. Şabruñ üçüncüsü bu-durur hemān
Bu şabır ulu şabırdur pes ‘ayān
3752. Ol-kim muşîbete şabırdur kılam beyān
Nefse güç gelen nessnelerdür hemān
3753. Ölüsi olur-ise şabr eyleye
Kimseye ašlā şikāyet etmeye
3754. Kılı cāriyesi olursa daḫı
Cümlesine şabr eyleye éy aḫı
3755. Eger ḫastası olursa pes ‘ayān
Şabr éde şikāyet étmeye hemān
3756. Bir nesnesi elinden gider-ise
Bir ḫorḫulu nesneye uğrar-ise
3757. Nefse her ne kim güç gelür-ise
Muşîbetden bunlara şabr éderse
3758. Her birinüñ şabr-içün bir derece
Ḥaḫ Te‘ālā iḫsān éder éy ḫoca
3759. Eger şabr étmemezse cezāsın bulur
Şabr étmeyenler şevābın ḫanda bulur
3760. Kılanın bunda kıyās eyle daḫı
Her şabırda bir şevāb var éy aḫı
3761. İkinci ‘ibādet zaḥmetine bil
Şabr étmekdür aña daḫı nazār kııl
3762. Namāzını yérlü yerinde kıılmaḫ
Vaḫtiyle kıılup tertîbin şaḫlamaḫ

3763. Kış günleri şovuk şu-y-ıla ābdest
Alup namāz kılmakdur añla éy dost
3764. Issı uzun günlerde oruç tutmak
Açlığa şusuzlığa şabır kılmak
3765. Dağı bunlara beñzer ne var-ise
Cümlesi emr-i Hakk'a uyar-ise
3766. Bu zahmetlere katlanmak şabırdur
Her birinde bir derece bahşışdur
3767. Mü'min olan bunu éder ihtiyār
Bu zahmete şabr éder leyl i nehār
3768. Yaz u kış éder 'ibādet Tañrı'ya
İhlāş-ile kıılır tã'at bī-riyā
3769. Gāh zikirde gāh fikirde olur ol
Gāhī tesbīh éder Hakk'a bulur yol
3770. 'İbādet zahmetine ol şabr éder
Şırāt-ı müstaķim üzre pes gider
3771. Üçünci şabır ma'siyet étmekden
Şıgınur şeytān sözünü tutmakdan
3772. Dünyā zīnetine göñli akmaya
Gözi pes hergiz harāma bakmaya
3773. Münkirātdan nefsiñi men' eyleye
Dili-y-ile dā'im Hakk'ı söyleye
3774. Dilin mā-lā-ya'nī sözden şaklaya
Kimseyi ğaybet mesāvī étmeye
3775. Kulağ-ile çalgular diñlemeye
Burnı harām koğular yıylamaya
3776. Ma'siyyetden kendü özünü şakına
Tama' étmeye kimsenüñ hakkına
3777. Dağı bunlara beñzer ne var-ise
Cümlesi emr-i Hakk'a uyar-ise
3778. İşlemeyüp bunları şabr eyleye
Hakk'ıñ emrine itā'at eyleye
3779. Her birine vére Hakk yüz biñ şevāb
Günāhdan şakınana olmaz 'iķāb

3780. Gel nefsüni günāh odına yakma
Gördüğüne gönül vérüben açma
3781. Nefs-i şeytān gönüle yol bulmasun
Gönlün ‘aqlun dünyāya tağılmasun
3782. Yarın Hāḡ katında raḡmet bulasın
Dostlar-ile cinānında olasın
3783. Yā ilāhī biz günāhkār kullaruñ
Raḡmetünle yarlıḡa sen anlaruñ
3784. Bursevī bīçāre kemter kuluñdur
Géce gündüz kapuñda sā’iluñdür

Bu faşl açlıḡuñ fazīletin ve çok yemenüñ ziyānın beyān éder bildürür

3785. Gel berü nefsüñe eyle ḡazāyı
Kıla Hāḡ derdüñe dürlü devāyı
3786. Kıl bugün nefse ḡazā-yı ekberi
Nefsüñe vérme murādın ol berī

201^a

3787. Nefs ḡazāsına resül-i kā’ināt
Ḡazā-yı ekber buyurdu ‘ālī zāt
3788. Virme nefsüñe bugün murādını
Her nefes zıkr eyle Allāh adını

Kāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām:“Raca’nā mine’l-cihādi’l-ekberi ilā’l-cihādi’l-aşgari”³⁸⁷

3789. Eyle dā’im bu nefs-ile cihādı
Hidāyet eyleye saña ol Hādī
3790. Açlıḡı şusuzluḡı kıl ihtiyār
Tā saña fırsat bulmaya nefs-i mār
3791. Saña düşmen Hāḡḡ’a nefs ‘āşī-durur
Nefsini öldüren Hāḡ ḡāşī-durur
3792. Açlıḡ-ıla zebün olur nefs-i şüm
Bu nefs mārdu saña ḡāyet huşüm
3793. Açlıḡ-ıla olur bu nefs bī-mecāl
Ḡayri nesneyle yeñmek anı muḡāl

³⁸⁷ “Küçük cihattan büyük cihada döndük.” Aclûnî, **Keşfü’l-hafâ**, II, 345.

3794. Açlıg-ıla baş indürdi Hudā'ya
Rāzī olmaz nefsi-i şüm az gıdāya
3795. Tokluk ile sūt olur pes tā'ate
Tokluk keheldür 'ibādete
3796. Tokluk ile gālib olur işbu nefsi
Dünyā arzularını éder heves
3797. Tokluk olıcağ nefsi yola egri gider
Tok olıcağ nefsi Hakk'dan gāfil olur
3798. Gāfil olan pes Hakk'ı niçe bulur
Tok olanuñ gözi a'mā olur
3799. Hakk didārın görmeyen mahrūm kalur
Çok yéyenleruñ nefsi hayvān olur
3800. Géce gündüz uyur gözi açılmaz
Üzerine rahmet şuyı saçılmaz

201^b

3801. Çok yéyenler menzilden giri kalur
Çok yéyenler maşşūdın kanda bulur
3802. Çok yémekden kıpar fikr-i fāsıdler
Çok yéyenler-durur añla hāsıdler
3803. Çok yéyenlerdür dahı kibr eyleyen
Çok yéyenlerdür halka kin eyleyen
3804. Çok yémekden kıpar buğz u 'adāvet
Çok yémekden kıpar kalbe kasāvet
3805. Çok yéyendür halka 'ucb eyleyen
Çok yéyenlerdür halkı hicv eyleyen
3806. Çok yéyenlerdür éden halka riyā
Çok yéyendür 'āşī olan Tañrı'ya
3807. Çok yéyendür dünyāya tālīb olan
Çok yéyendür bahır-i dünyāya talan
3808. Çok yémekdendür halka baş egdüğüñ
Dahı hem dünyāya harış olduğıñ
3809. Çok yéyenleruñ nefsi bahıl olur
Çok yéyenleruñ cismi 'alıl olur
3810. Cümle mezmūm şıfāt toklukdan kıpar
Şıfāt-ı hamīde açlıkdan kıpar

3811. Az yémekdür enbiyâlar haşleti
Az yéyendür bulanlar ol hazreti
3812. Az yéyendür Hâk dîdârını gören
Az yéyendür ol dosta toğrı varan
3813. Az yéyendür dâ'im Hâk'ı zıkr éden
Az yéyendür dahı Hâk'ı fikr éden
3814. Az yéyenüñ gördügi 'ibret-durur
Pes dahı söyledügi hikmet-durur
3815. Az yéyendür qalbleri bulur şafâ
Az yéyenler bulurlar Hâk'dan vefâ
- 202^a 3816. Az yéyenüñ qalbi şâfî nür olur
Cennetde yeri hür-ı kuşur olur
3817. Az yéyen kişiler olur evliyâ
Az yéyenler ulaşurlar Mevlâ'ya
3818. Az yéyenlerüñ qalbi şâfî olur
Az yéyenüñ qalbinde Allâh olur
3819. Az yéyendür 'ilm-i ledünnî bulan
Az yéyendür dost esrârını tıyan
3820. Az yéyenler olurlar pes müşâhid
Az yéyenler olurlar Hâk'a şâhid
3821. Az yéyene cümle ma'nâ keşf olur
Az yéyenüñ müşkilâtı hâll olur
3822. 'Âkile bu kadar söz ma'nî yiter
Ârifüñ qalbinde çok ma'nî biter
3823. Yâ ilâhî nefis elinden kıl hâlâş
Bursevî'nüñ qalbini sil gide pas
3824. Kendü nûruñla münevver kıl anı
Muhabbetüñle tola dün i günü

Bu faşl uykusuzluđuñ fazîletin ve uykuyı çok uyumađuñ ziyânını bildürür

3825. Añla bu uyku kim vardur 'ayân
Kaç nev' üzredür eşit kılam beyân

Qāle'n-nebiyyü 'a.m: "en-nevmü sittetü evcühⁱⁿ nevmü'l-ğafleti ve huve fi-meclisi'l-
'ilmi ve nevmü's-şakāveti ve huve vaqti's-şubḥi ve nevmü'l-'uḳūbeti ve huve nevm^{ün} fi-
vaqti's-şalāti ve nevmü'l-la'neti ve huve nevm^{ün} ba'de's-şalāti'l-fecri ve nevmü'r-
ruḥṣati ve huve ba'de's-şalāti'l-işā'i ve nevmü'l-ḥasreti ve huve nevm^{ün} leyleti'l-
cum'ati, şadaka resūlu'llāh."³⁸⁸

- 202^b 3826. İmdi ey qardaş uyursañ ruḥsat uyqusın uyu³⁸⁹
Çok uyumaq ḥaḫadur çün terk ét gel bu ḥuyı ko
3827. Uyqu altı vecihdür deyü buyurdu ol resūl
Biri ğaflet uyqusıdur 'ilim meclisinde ol
3828. Bir şakāvet uyqusı deyü buyurdu resūl
Şubḥ namāzı vaqtinde uyumaqdur şaḫın ol
3829. Biri 'uḳūbe uyqusıdur dédi çün ol emīn
Namāz vaqtinde uyumaq-durur andan key şaḫın
3830. La'net uyqusıdur dédi çün ol Muştafā
Şabāḥ namāzından şoñra uyumaqdur ol ḥayfā
3831. Biri ruḥṣat uyqusıdur deyü buyurdu resūl
Yatsu namāzından şoñra uyumaqdur ğam degil
3832. Biri ḥasret uyqusıdur dédi ol faḫr-i cihān
Cum'a gécesi uyumaqdur dédi añla inan
3833. Géceler şubḥa dek yatup uyuma³⁹⁰
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3834. Yatduĝuñ vaqt başuñ yaşduĝa koma
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3835. Bu uyqu baḫrine gel ḫalmayıĝor
Gözünü aç bu ğafletde ḫalmayıĝor
3836. Bu zālīm nefse bende olmayıĝor
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3837. 'Ömrünü geçürme ğafletde zāyi'
Keşīru'n-nevmdür 'ibādeti māni'
3838. Géce çok uyumaq dédi ol Şāni'
Uyan ğafletden uyan aç gözünü

³⁸⁸ Metinde hadis olarak belirtiliyor.

³⁸⁹ Vezin: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün.

³⁹⁰ Ölçü: 11'li hece.

3839. Uyku şeytān duzağıdur bil anı
Cümle a'zānuñ bağıdur çöz anı
3840. Gel berü ğafletden uyar bu cānı
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3841. Dünle kalk 'ibādet eyle Hudā'ya
Dağı mütāba'at kıl Muştafā'ya
3842. Geçürme 'ömrünü vërme hevāya
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3843. Géce şubha dek uyumazdı resül
Sen dağı uyuma zinhār şağın ol
3844. Géce az uyumağdur ğāyet mağbül
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3845. Anlar kim pes dünle uyanmadılar
Gözlerin açup Hağğ'a dönmediler
3846. Ölüden anlar fark olunmadılar
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3847. 'Āşık olan géce yatup uyur mı
'Ömrünü ğafletde zāyi' kılur mı
3848. Böyle olan kişi Hağğ'ı bulur mı
Uyan ğafletden uyan aç gözünü
3849. 'Ākile bu kadar söz ma'nı yiter
Cāhilün bağı hācerden beş beter
3850. Uyar hāb-ı ğafletde qalmayalum
Bu nefsün odına pes yanmayalum
3851. Sen esürge kerem eyle ilāhı
Bursevı géce gündüz éder āhı

Bu bāb mürīd-i şādık ve mürīd-i merdūdı beyān éder

3852. Gel bir şeyhe mürīd ol kıl irādet
Derünı şıdık-ile eyle itā'at
3853. Tā kim ma'rifet-i Hağğ hāşıl kıla
'Ağl u cānuñ ol dosta vāşıl ola

3854. Sen daħı mürīd-i şādık olasın
Şaħın mürīd-i merdūd olmayasın
3855. Anlar ma‘rifetden maħrūm alıpdur
Yarın Haħ anlara ne édecekdūr
3856. N’iun ma‘rifetūm haşıł itmedūñ
Ben sizi ma‘rifet iun veripdūm
3857. ‘Ālem-i dūnyāya gönderdūm seni
Bilmekle sa‘y étmedūñ deye beni
3858. Anlar daħı éde dār-ı ‘ubāda
Ma‘rifet haşıł édenler dūnyāda
3859. Mürşid-i kāmile yetişdi anlar
Bir mürşide yetişdürmedūñ dérler
3860. Biz de ma‘rifetūñ haşıł éderdūk
Deyüp huccet getürseler gerekdūr³⁹¹
3861. Haħ Te‘ālā éde bunlara bilūñ
Ben anlara mürşid vérüp anlaruñ
3862. Nefslerin ıslāħ étdürdümse ger
Size daħı vérdüm deye mürşidler
3863. Pes kendü nefsūñuzden geçmedūñuz
Şeyhe kendūñuzi teslīm étmediñuz
3864. adr-i hürmetini pes bilmediñuz
Bī-edep olup küstaħ olduñuz
3865. Nefsūñuz aña teslīm étmediñuz
Ol mürşide ıslāħ étdirmediñuz
3866. Anuñ-iun hazretūme gör geldiñuz
Pes ma‘rifetūmden maħrūm aldıñuz
3867. Pes kime başīret gözi açılmaz
Nūr-ı ma‘rifet aña haşıł olmaz
3868. Gel imdi mürşide teslīm ét özūñ
Senūñde açıla başīret gözūñ
3869. Yarın anda pes maħrūm almayasın
Nedāmet aşın başa urmayasın

³⁹¹ Kafiye burada uymuyor.

3870. Yā ilāhī bizi ma‘rifetüñden
Maħrûm étme yarın hem raħmetüñden

**Bu bāb anı beyān éder ki ‘ālem-i ervāħda enbiyā vü evliyā-y-ile rūħāniyyeti
ta‘alluħ olmayan bu ‘ālemde daħı cismāniyyet ta‘alluħ étmez**

3871. Yine geldi göñlüme bir vaşf-ı ħāl
Bu sözden anlayasın nedür me‘āl
3872. Ĥaħ Te‘ālā yaratdı bu cihānı
Daħı ħalħ étدی andan cism i cānı
3873. Cihāna geldi bu deñlü ħalāyık
Zeyn étدی cihānı Ādem’le Ĥālık
3874. Bu cihāna geldi bunca enbiyā
Daħı geldi gitdi ħamu evliyā
3875. Cümle ħalkı Ĥaħħ’a da‘vet kıldılar
Tālibleleri alup Ĥaħħ’a gitdiler
3876. Bunlardan ba‘zısı eyledi ikrār
Ba‘zısı ħabül étmeyüp kıldı inkār
3877. Şunlar kim da‘vetin ħabül étdiler
Anlar yoluñ toğrusına gitdiler
3878. Anlar kim da‘vetlerin étدی ħabül
Pes anlar Ĥaħ ħatında oldu maħbül
3879. Ĥabül étmeyen merdūd-ı Ĥaħ oldu
İnkār zulmetinde ħarħ olup ħaldı
3880. Kim ki ikrār-ile geldi cihāna
Anlar teslīm oldu kāmil insāna
3881. Şunlar kim inkār-ile geldi dünyāya
Uymadı enbiyā vü evliyāya
3882. Kiminüñ aşlı nürdur kiminüñ nār
Kimi yārdur bu ħalkuñ kimi ağıyār
3883. Kimi ehl-i ikrārdur kıılır ikrār
Kimi ehl-i inkārdur kıılır inkār
3884. Her ne ise aşlı aña çekiser
Ol şahş daħı aşlına çekiser

Küllü şey'in yerci' u ilâ aşlihi³⁹²

3885. Aşlı nūr ise gelüp cihāna ol
Ehl-i nūra uyar bulur Hakk'a yol
3886. Aşlı nār ise hergiz nūra érmez
Ehl-i nūra teslīm olup baş egmez
3887. Ger aşılta rūhı nūrānī ise
Rūhāniyyet ta'alluķı var-ise
3888. Enbiyā evliyā rūh-ile ol-dem
Rūhı ta'alluķ tıttup ola hem-dem
3889. Aşılta āşinālık ola anda
Daħı ta'alluķ ola cān u tende
3890. Bunda daħı āşinālık olısar
Ta'alluķ cismānı bulunısar
3891. Ezel rūh āşinālığı olmaya
Ta'alluķ rūhānı bulunmaya
3892. Bunda daħı āşinālık bulunmaz
Cismāniyyet ta'alluķı olunmaz
3893. Ol ecilden görürsin ba'zı insān
Teslīm olur mürşide terk éder cān
3894. Verir dönmez yolından cān u başı
Aķıdur gözlerinden kanlu yaşı
3895. Bugün maķşūdunı bulmaķ diler ol
Sırr-ı vaħdet 'ālemine bulur yol
3896. Ezelden rūh āşinālığı vardur
Bunda daħı cān ı rūhı o yārdur
3897. Anuñ-çün şeyhe teslīm olur cānı
Bulur rūhı ħayāt-ı cāvidānı
3898. Ezel rūh āşinālığı olmaya
Bunda daħı şeyhe teslīm olmaya
3899. Ķalup maħrūm maķşūdına érmeye
Ķayāt-ı rūhānī ħāşıl kılmaya

³⁹² Her şey aslına rücû eder.

3900. Ol ecilden görürsin ba'zı kişi
Mürşidi inkâr édüp egmez baři
3901. Gör 'Azāzīl Ādem'e baş egmedi
Aşlı nār-ıdı nūra secde kılmadı
3902. Rūhāniyyet ta'alluķı yoę-ıdı
Cismāniyyet ta'alluķı olaydı
3903. Ādem'ün rūhāniyyeti nūr-ıdı
İblīs'ün rūhāniyyeti nār-ıdı
3904. Ol ecilden yoğ-ıdı āřinālıķ
Anuñ-çün kıldı İblīs bī-nevālıķ
3905. Ādem'e baş egmeyüp kıldı inkâr
Sürdi dergāhından çün perverdigār
3906. İmdi bundan ma'lūm oldu pes 'ayān
'Ālem-i ervāhda kiřinüñ hemān
3907. Enbiyā vü evliyā-y-ile hemīn
Rūhānī ta'alluķ olmaya yaķın
3908. Bu 'ālemde daķı birlik bulunmaz
Cismāniyyet ta'alluķı olunmaz
3909. Eger dērseñ ķamunuñ aşlı birdür
Kimi mü'min kimi kāfir ne sırdur
3910. Cümleñüñ aşlı gerçi birdür 'ayān
Kiminüñ aşlı nürdur kimi nīrān
3911. Ařlı nūr-ise nūra 'azm éder ol
Ol nūr-ile bulur cānāna yol
3912. Eger nār-ise ařlı nūra érmez
Enbiyāya evliyāya baş egmez
3913. Gel imdi ařluña gel eyle naşar
Ařluñ nūr mıdur nār mıdur al ķaber
3914. Eger nūr-ise ařluñ ne sa'ādet
Ĥaķ'dan érdi saña fażl-ı hidāyet
3915. Eger nār-ise tebdīl eyle nūra
řaķın aldanma bu dār-ı ģurūra

205^b

3916. Ehl-i nūr-ile şoḥbet ét temāmet
Saña daḥı ére Ḥaḫ'dan hidāyet
3917. Himmet édüp nazār édeler saña
Yüzüñi dönderesin Ḥaḫ'dan yaña
3918. Şems nūrı gör nice te'sīr édiser
Ḳamu eşyāya perveriş veriser
3919. Bu mürşidler daḥı güneş gibidür
Vücūd 'ālemine perveriş vérür
3920. Şoḥbetleri mü'eşşirdür anlaruñ
Nazārları kimyādur erenleruñ
3921. Saña daḥı te'sīr éde sözleri
Feth ola ḳlabüñe pes sır yüzleri
3922. Sen de daḥı tebdīl aḥlāḳ édesin
Ṭarīḳ-i müstaḳīm üzre gidesin
3923. Gel imdi ölmeden eyle yaraḡuñ
Nūr-ı evliyādan gel yaḳ çerāḡuñ
3924. Anlaruñ nūrı söyündüre nāruñı
Terk eyle yoluna cümle varuñı
3925. Érişesin sen daḥı çün envāre
Varup vāşıl olasın ol bāḳī yāre
3926. 'Ālem-i zulmetde çün ḳalmayasın
Bu dünyā baḥrine ḡarḳ olmayasın
3927. Bu ḡafletde ḳalma şaḳın gözüñ aç
Mekkāre dünyādan firār édüp ḳaç
3928. Dār-ı 'uḳbāya sefer eyle 'ayān
'Āḳibet bir gün göçersin bī-gümān
3929. Yā ilāhī sen 'ināyet ḳıl bugün
Rızāñ üzre olavuz pes dün i gün
3930. Nefs elinden sen bizi eyle ḫalāş
Senüñ raḫmetüñi umat 'ām u ḫāş

206^a Bu faşl zamān-ile bir 'azizüñ bir şādıḳ mürīdi var-idi 'aziz ḡāyetde severdi
anı beyān éder

3931. Éşit saña édeyim bir ḫoş ḫikāyet
Bunu böyle eylemişler rivāyet

3932. Zamān-ile var-ıdı bir şeyh kāmıl
Ma‘rifet şāhibi idi hem ‘āqıl
3933. Mürīdleri anuñ ġāyet çoġ-ıdı
Bir mürīdin begāyet sever-ıdı
3934. Qalan mürīdleri kötilediler
Anı bizden artuq sever dediler
3935. Yā şeyh nedendür kim çün bizden anı
Tercīh édüp artuq seversin anı
3936. Sebeb nedür bize bildür dediler
Şeyh bildürem deyü cevāb étdiler
3937. Bu kez ol şeyh mürīdleruñ eline
Birer tavuq vérdi tā kim biline
3938. Birer halvet yérde boġazlañ dedi
Gelüñ cevābuñızı vérem dedi
3939. Ol sevdüġi mürīdine éy ağı
Bir tavuq vérüp étdi var sen dağı
3940. Bir halvet yérde boġazla işbunı
Dağı getür dedi görsünler anı
3941. Her bir mürīdleri vardılar birer
Ādem görmez yérde boġazladılar
3942. Dağı şeyhe getürdiler pes anı
Boġazladuq dediler işde qanı
3943. Nazar kııl ol sevdüġi mürīdine
Dirile getürdi tavuġu gine
3944. Geldi şeyhe şeyh eytdi nedür sebeb
Boġazlamaduñ tavuġı dér ‘aceb
- 206^b 3945. Mürīd eytdi çün siz bir halvet yérde
Boġazla didüñüz ben hıç bir yérde
3946. Bir halvet yér bulmadum zīrā qanda
Vardumsa gördüm Haq hāzırdur anda
3947. Ne işlersem göredurduġın bildüm
Uş dirile tavuġı aldum geldüm
3948. Pes şımadum dedi sizüñ sözüñüz
Siz halvet yérde boġazla dediñüz

3949. Ben h d Hax Te‘al dan bir halvet y r
Bulmadum ki anı boğazlayam d r

Q le‘ll hu Te‘al : “va‘ll hu ma‘ak m eynem  kunt m.”³⁹³

3950. Ol m r d  un bu  yeti oğudı
Şeyh  tdi işte cevabu uz d di
3951. İy m r dler bunu  ‘ağlını görüş
Siz   ‘ağlı uzı bundan kıy s id  
3952. Pes bundan  t ri sizden ben anı
Artuğurağ severem d di bunı
3953. Z r  bu nesnede nicesi sözüm
ŐaĖınup Şımadı-y-ısa pes benüm
3954. Her nesnede dağı böyle ŐaĖınur
Hax Te‘al  g re turduğın bilür
3955. Cümle g n hlardan kılar ictin b
Deyüp m r dlerine kıldı hi b
3956. Vağti kim m r dleri bunı bildiler
Pes gerçek eyd rsin y  Şeyh d diler
3957. Ol Őeyh   sözüni taŐd k  tdiler
Ol m r de dürlü ‘izzet kıldılar
3958. A la imdi pes bu k mile erenler
Hax içun severler sevd Ğin anlar
3959. Sevmed klerin Hax içun sevmezler
Hax Te‘al  emrinsiz iş  tmezler
3960. Anlaru  sevd Ğini sevmek gerek
Sevmed Ğinden hazer  tmek gerek
3961. Bir m r di Şeyhi artuğ severse
Kend den ziy de hürmet  derse
3962. Kendü dağı a a hürmet eyleye
Bunı benden artuğ sever dimeye
3963. ‘İlmi andan dağı artuğ olursa
Hürmet  de Şeyhi hürmet kılursa
3964. Dağı Şeyhini sevenleri seve
Sevmeyenlerden dağı ırağ ola

207^a

³⁹³ “Nerede olsanız, Allah sizinle beraberdir.” Had d (57/4)

3965. Sa'y édüp şeyhuñ kulübına gire
Şeyh vesîle olup maqşûda ére
3966. Şeyhe teslîm [olup] pes cümle hâlde
Şâdıq ola dahı qavl u fi'âlde
3967. Şeyh-ile itdügi 'ahde vefâdâr
Olup cümle varın kıla târ u mâr
3968. Terk éde [yolına] cümle varını
Ri'âyet éde 'ahd ü ikrârını

Bu faşl mürîd-i şâdıq ahvâlini beyân éder

3969. Var-ıdı sâbıkda bir merd-i kâmil
Ol zamânuñ kuṭbı idi zî-'âqıl
3970. Bir mürîdi var-ıdı 'âqıl idi
Ki edeblü idi hem kâhil idi
3971. Şeyhi ziyâde sever-idi anı
Şeyhuñ göñline girmiştir müdâmı
3972. Qalan mürîdleri ḥased kıldılar
Bunı bizden artuq sever dâdiler
3973. 'Azîze ma'lûm oldu işbu ḥâlet
Bunlaruñ cümlesini kıldı da'vet
3974. Dâdi cümle mürîdlerine varuñ
Çiçeklikden birer bahâr qoparuñ
- 207^b 3975. Ol sevdügi mürîde dâr sen de var
Bunlar-ile bile git çiçek qopar
3976. Mürîdleri ol aradan gitdiler
Pes varup çiçeklige érişdiler
3977. Her birisi çiçekden qopardılar
Şeyhe bir tütam çiçek getürdiler
3978. Ol şeyhuñ sevdügi mürîd pes 'ayân
Diledi kim çiçekden qopara hemân
3979. Gördi hâl diliyle tesbîh éderler
Cümlesi zıkr-ile tevḥîd éderler
3980. Qasem verdiler mürîde qoparma
Bizi tesbîhimüzden geri qoma

3981. Bu kez gördi kim ol mürîd n'eylesün
Pes tesbîhlerinden geri qalmasun
3982. Deyü qoparmadı çiçekden hemân
Bu sırra érüp görmiş-idi 'ayân
3983. Şeyhe nice varsun [böyle] eli boş
Şeyhe eli boş varsa gelür mi hoş
3984. Gördi [ki] bir çiçek boynu burulmuş
Düşüp yérde yatur tesbîhden qalmış
3985. Şeyhuñ sözi şınmasun deyü anı
Alup şeyhe getürdi gör ol cānı
3986. Şeyh huzūrına cümlesi geldiler
Pes birer tutam çiçek getürdiler
3987. Şeyh eytdi çiçekden qoparduñuz mı
Her birine dédi getürdüñüz mi
3988. Cümlesi şeyhuñ öñinde qodılar
Ne qadar çiçekden kim qopardılar
3989. Ol bir mürîde şeyh eytdi ki qanı
Çiçek qoparmaduñ mı getür anı
3990. Dédi gördüm cümlesi tesbîh éder
208^a Hāl diliyle ol Hakk'ı tevḥîd éder
3991. Pes qoparma deyü qasem verdiler
Tesbîhimüzden men' itme dédiler
3992. Ol ecilden qoparmadum dér anı
Ne 'âkil imiş gördüñ mi ol cānı
3993. Dédi tesbîhlerinden qalmayalar
Zikr ü tesbîhden hālî olmayalar
3994. Ol çiçek kim boynu burulmuş idi
Dağı hem tesbîhinden qalmış idi
3995. Şeyhuñ öñinde qodı çün-kim anı
Şeyhe bildürdi anlatdı bu hālî
3996. Nefsüñüz pes şübüt bulmaq için
Bunu aldum getürdüm anuñ-içün
3997. Tesbîhinden qalmış çün gördüm anı
Sözüñüz qalmaya dér gör ol cānı

3998. Şeyh eytdi mürīdlerine bilünüz
Sevdüğüm kadar yok mıdur görünüz
3999. Nice zihni gözi açıkdur anuñ
Hakq'ı sizden artuq bilür inanuñ
4000. Bizden ziyāde sever deyü anı
Daħl eyleyüp şağın kılmañ gümānı
4001. Mürīdleri daħı taşdıķ étdiler
Ol mürīde daħı ħurmet kıldılar
4002. İmdi şeyhler mürīdlerin bī-gümān
Sevdiginüñ ħikmeti vardur 'ayān
4003. Sevmediginüñ daħı ħikmeti var
'Āķil olan teslīm oluban uyar
4004. Démez anı sevdi beni sevmedi
Aña ħurmet kıtur baña kılmadı
4005. Murādın almağa dā'im sa'y éder
Cānān illerine 'azm édüp gider
- 208^b 4006. Göñlüni şāfī éder şeyhine ol
Hakq'a gitmege bulur anuñla yol
4007. Bunlar Hakq'ıñ sevdüğini severler
Tālib-i Hakq'a terbiyyet éderler
4008. 'Āķil-iseñ olagör şeyhe teslīm
Saña 'ilm-i ledünnī éde ta'līm
4009. Göre sābıķda geçen kāmilleri
Éderlerdi dürlü imtiħānları
4010. Mürīdi imtiħān éderler-idi
Rast çıkarsa himmet éderler-idi
4011. Ol zamānuñ mürīdi şādıķ idi
Ekşeri tālib-i Haq 'āşıķ idi
4012. Teslīm olurdı şeyhe cān u dilden
Muħabbet éderlerdi çün göñülden
4013. Cān u baş terk éderlerdi yoluna
Giderlerdi her-dem cānān iline
4014. Şimdi bu zamānda tālib az kıaldı
Ekşer-i nās dünyāya tālib oldu

4015. Pes şeyhi imtiḥān éder oldılar
Dürlü dürlü çürük te'vīl éderler
4016. Bu zamānda anlar ġarīb oldılar
Şimdi anlar ġāyetde az ƣaldılar
4017. Nāƣışlar cāhiller tıtdı cihānı
Zerre yoƣdur ma'rifetüñ nişānı
4018. Kāmiller kendüleri ƣıldı nihān
Cenāb-ı Hāƣ bilür ģallerin hemān
4019. Ĥallerini ol Hāƣƣ'a 'arz éderler
Tālib bulursa Hāƣƣ'a iletürler

Bu bāb anı beyān éder ki sehv i nisyān insāna neden vāƣi' oldı

209^a

4020. Ba'zı tālib su'al éder nedendür
Éşitdügümüz unuduruz sırdur
4021. Ba'zı sözi eşidürüz zāhirde
Gider 'aƣlumuzdan ƣalmaz āħirde
4022. Ba'zı şey'i gözümüz görse 'ayān
Gider ģātırımızdan ƣalmaz hemān
4023. Niçe düşler görsek uyƣu ģālinde
Uyanıcaƣ ƣalmaz biri ģātırdı
4024. Bunı bize feth itseñüz nedendür
Bilsek biz de ne ģālet bu ne sırdur
4025. Ba'zı tālib bizden su'al éderler
Nedür aşlı deyü deyü cevāb isterler
4026. Biz daħı Hāƣƣ'a teveccüh eyledük
Ne ilhām oldı-y-sa beyān eyledük
4027. Tālibler eşidüp 'ibret alalar
Bunuñ sırrı-y-ıla 'amel ƣılalar
4028. Bunı zāhir ile temşīl édeyim
Nedür maƣşūd bu sözden añladayım
4029. Zāhirde bir aƣ kāğıd kim var 'ayān
Ol kāğıda yazı yazarlar hemān
4030. Ol kāğıd şāfī muşayƣal gerekdür
Yüzi ebyaz hem münevver gerekdür

209^b

4031. Her ne yazı yazılırsa okına
Her kim nazar kılar-ise okuya
4032. Mu‘ayyen olup seçile ol yazı
Ol şüretten biline ma‘nî yüzi
4033. Kaçan kâğıd kara olsa seçilmez
Aña yazılan yazı fark olunmaz
4034. Kara kâğıda yazı yazılır mı
Yazılsa da yazı fark olunur mı
4035. Okuyamaz fark edemez nâs anı
Yazılsa dağı seçilmez bil anı
4036. Bunı zâhirde añladuñsa eger
Bunuñ haķıķatine eyle nazar
4037. Gönül yüzi dağı ebyaz gerekdür
Hem münevver hem mücellâ gerekdür
4038. Görüp eşidüğüñ kalbe yazıla
Aña zâhirde bir şüret düzile
4039. Zâhir ü bātında her ne görürse
Dağı her ne kim bilüp eşidürse
4040. Yazılıp kalbe pes ola ‘ayān
Kaķalbinden ‘aķlına naķş ola hemān
4041. Andan hātırına huķūr eyleye
Kaķalb dili pes haber vérüp söyleye
4042. Eger gönül yüzi siyāh olursa
Dürlü ma‘şiyet-ile kararursa
4043. Kara kâğıd gibi yazı seçilmez
Ne görür eşidürse fark olunmaz
4044. Ne görse gördüğünü fark edemez
Dağı eşitdüğünü fehm edemez
4045. Eger düş görürse dağı seçemez
Gönül gözinden hicābı açamaz

Ḳara kâğıd gibi ḳalbũñ ḳarartma³⁹⁴

4046. Ḳalbine yazılmaz kim ‘ayān ola
Ḳararmış ḳalbi nice beyān ola
4047. Gel imdi ḳalbũñi eyle mücellā
Tevḥīd-i zikru’llāh ile ét cilā
4048. Ḳalb yüzi münevver olup açıla
Ne yazılursa ḳalbũñe seçile
4049. Beyāz kâğıd gibi aḳ olsa ḳalbũñ
Gidüp mezmüm şıfāt şağ ola ḳalbũñ
4050. Yā ilāhī ḳalbümüzden sivāyı
Pāk ét ḳalbümüzden mā-sivāyı
4051. Ḳalbümüzi mücellā ḳıl ilāhī
Çün sensin cümle ‘ālem pādişāhı
4052. Bursevī gece gündüz éder āhı
Yüzũñ görmek diler senũñ ilāhī

210^a

Bu bāb anı beyān éder ki ba‘zı ādem ṭarīḳa girmege ictināb étdüğün beyān éder

4053. Yine geldi göñlüme bir vaşf-ı ḥāl
Ki anı şürete getürdi bu ḳāl
4054. Bu şüretten niçe ma‘nī ṭuyasın
Eşidicek bir mürşide uyasın
4055. Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ’a çün boynun véresin
Érenler yoluna sen de giresin
4056. Ṭarīḳ-i Ḥaḳ’ dan firār étmeyesin
Varup şeyṭān yoluna gitmeyesin
4057. Da‘vet étseñ ba‘zı nāsı ṭarīḳa
Sülük étmez uyup çün ehl-i Ḥaḳḳ’a
4058. Ammā ehl-i hevā yolına gider
Nefsine hoş gelür aña ‘azm éder
4059. Ḥaḳ ṭarīḳa girmege pes ‘ār éder
Dünyādan ‘uḳbāya pes a‘mā gider
4060. Nefsine güç gelür evliyā yolu
Anuñ-çün iḳrār édüp dimez belī

³⁹⁴ Ferdî mısra.

- 210^b
4061. Zīrā nefsi-mār hevāya tābi'dür
Tarīk-i Haqq'a girmege mani'dür
4062. Ehl-i Haq bu nefsi öldürmek diler
Rūha hayāt vérüp dirgürmek diler
4063. Diler kim bu nefse éde siyāset
Ġidāsın vérmeyüp éde riyāzet
4064. Diler kim bu nefsi işlah eyleye
Bu nefsi ol Haqq'a teslīm eyleye
4065. Diler kim bu nefsi ola Haqq'a tābi'
Görmeye dar-ı 'uqbāda 'azābı
4066. Nefsi dār-ı 'aşka berdār eyleye
Diler kim nefsi Haq rızāsın dileyeye
4067. Diler kim nefsi zemāyimden pāk ola
Murād-ı nefsi ol zāt-u pāk ola
4068. Diler nefsi Haqq'a muṭī' eyleye
Nefsi nefsi muṭme'inne eyleye
4069. Cennetine lāyık ola Hudā'nuñ
Yemişin yéye Firdevs uçmağınuñ
4070. Mürşidlerden anuñ-içün kaçır nefsi
Zīrā dünyā hevāsın éder heves
4071. Dünyāya meyyāldür diler dünyāyı
Ṭaleb kılmaz her dem dār-ı 'uqbāyı
4072. Mürşidler bu nefsi ṭutmaq dilerler
Bend eyleyüp Haqq'a iletme dilerler
4073. Pes anuñ-çün ürker bu nefsi bunlardan
Bend olmaz kaçır ol erenlerden
4074. Zāhirde bir ḥarāmī kim var 'ayān
Dün gün ḥarāmīlik éder ol hemān
4075. Kimisinüñ yolunu urmaq diler
Kimini kaçır édüp öldürmek diler
4076. Kimisinüñ mālını almaq diler
Pes anı mālından ayırmaq diler
4077. Dā'imā ḥarāmīnün budur işi
Ḳurtulamaz elinden degme kişi

4078. Meger biraz yoldaşları çok ola
Kendü dağı bir behadır er ola
4079. Dağı çevre yanı ola pür silâh
Kurtulup harâmîden bula felâh
4080. Kaçan harâmîleri şehri sultân
Eşidüp tutdurmaq dilese ‘ayân
4081. Ademler gönderse anı tutmağa
Tutup sultân önine getürmege
4082. Kaçarlar tutulmaq isterler mi gör
Tutulursağ öldürel bizi dér
4083. Belki çenk i muhârebeler éder
Ele gelince niçe başlar gider
4084. Asanlığ-ıla tutamazlar anı
Boyun vérmez korğar hırsızuñ canı
4085. Zîrâ tutarlarsa yâ garğ éderler
Yâhüd boynuna ip taqup aşarlar
4086. Yâhüd seyf-ile keserler başını
Ururlar başa melâmet taşını
4087. Eger dilerse sultân âzâd éder
Gamgîn gönülünü pes şâd éder
4088. Tutulmaq yâ garğ olup şalb olunmaq
Seyf-ile harâmînüñ boynın urmağ
4089. Bu işler harâmîye hoş gelür mi
Elinde olsa yâ rızâ olur mı
4090. Böyle édenleri sever mi canı
Bulsa katl éderdi böyle édeni
4091. Bu temşıldür saña hâlün bildürür
Bunu añlayan key ‘arif kul-durur
4092. Eger zâhirde var-ise harâmî
Bâtında nefsi-i şeytândur bil anı
4093. Nefsi-i şeytân harâmîleri vardur
İnsâna bunlar gâyet-le düşmândur

211^b

4094. Tāliblerüñ yolunı urmağ diler
Tālibi Hāğ yolından ırmağ diler
4095. Āhıret varlıgını almağ diler
Tālibüñ cān u başına kaçd kılar
4096. Aña dahı yarar yoldağ gerekdür
Dahı hem қolına қoldağ gerekdür
4097. Mürşid-i kāmili édine yoldağ
Dahı ‘āşıqları қolına қoldağ
4098. Dahı behādır ola Hāğ yolında
Zıkr silāhı ola pes қolında
4099. Zıkr қılıcı-y-la қatl éde nefsinı
Kesile ğayriden gide hevesi
4100. Ğazā-yı ekberi éde tamāmet
Dā’im Hāğ’dan yaña éde ‘azāmet
4101. Bu nefis kişiyе ‘azīm düşmendür
Pes kişiyi Hāğ’dan cüdā düşürür
4102. Pes bu mürşidler kim var-durur ‘ayān
Sultān-ı āhıret bunlardur inan
4103. Bunlar nefis hārāmısin tutmağ diler
Mücāhede ile ‘urf étmek diler
4104. Diler ‘aşğ dārına berdār eyleye
Nefsi rūhı pāk eyleye yār eyleye
4105. Zıkr қılıcı-y-ıla қatl éde anı
Mağv ola vücūdı nefis ola fānı
4106. Pes bunlaruñ hizmeti budur müdām
Degme sīnūñ nefsi olmaz aña rām
4107. Anuñ-çün kaçар nefis ehl-i mürşidden
Nefis geçmek istemez hevā hevesden
4108. Hāğ tarīka sülük étmek istemez
Hāblu’llāh ile bağlanmağ istemez
4109. Mücāhedeyle ‘urf olmağ istemez
Zīrā bu nefis benligin terk eylemez
- 212^a
4110. Dilemez ‘aşğ dārına berdār ola
Mağv olup vücūdı pes ifnā ola

4111. Anuñ-çün nefis boyun vérmez bu yolda
Nefis ehli olmuş nefse bende³⁹⁵
4112. Ekşeri tarīka boyun vérmezler
Men‘ éder nefis mürşide baş egmezler
4113. Nefse güç gelür gāyetde bu işler
Ehl-i nefis dā‘im nefis dilegin işler
4114. Eger añladuñ-ise söz ma‘nīsin
Teslīm ol mürşide terk ét gayrisin
4115. Dağı nefsüñi teslīm eyle aña
Tā kim nefsüñi ilte Hāḳ‘dan yaña
4116. Hāḳḳ‘a muṭī‘ ola nefsüñ temāmet
Hāḳ emrinde eyleye istikāmet
4117. Nefse zebūn olma şaḳın dünyāda
‘Azāb olunursın dār-ı ‘uḳbāda
4118. Bu nefis ḥayırdan men‘ éder mānī‘dür
Dağı şerre hem dünyāya mā‘ıldür

Ḳāle‘llāhu Te‘ālā: “Ve mā-‘überri‘ü nefsi inne‘n-nefse le-‘emmārat^{üñ} bi‘s-sü‘i.”³⁹⁶

4119. Yā ilāhī nefis elinden ḳıl ḥalāş
Senüñ raḥmetüñi umar ‘ām u ḥāş
4120. Bursevī bīçāre ‘aşı ḳuluñdur
Cemālüñ arzular pes sā‘ilüñdür

Bu bāb zikru‘llāh evşāfin beyān éder

4121. Nefis elinden olmaḳ dilerseñ ḥalāş
Eger olmaḳ diler-iseñ ḥāşu‘l-ḥāş
4122. Géce gündüz Hāḳḳ‘ı zıkr ét temāmet
Rüz ı şeb Hāḳḳ‘a ét zıkr i ‘ibādet

212^b

- I. Zıkr meclisinden gel olma ırāḳ³⁹⁷
Yarın ḥāzretde ola pes yüzüñ aḳ
Nār-ı ‘aşḳa atup nefis-i mārı yaḳ
Fenā ḳıl vücūduñ Hāḳ ola işbāt

³⁹⁵ Burada hece eksiktir.

³⁹⁶ Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder. (12/53)

³⁹⁷ Nazım şekli murabbadır. Vezni: Mefā ‘īlün/ mefā‘īlün/ fe‘ülün.

- II. Ğazā-yı ekberi kıl nefse dā'im
Emr-i Haḡ üzere ola nefsūn kā'im
Zikir kılıcıyla ur nefsi dā'im
Ğazāyı tekmīl édesin temāmet
- III. Bu meşāyiḡler kim vardur 'ayān
Zikr-i seyfi ḡalibe vérüp hemān
Nefsūn başını keserler bī-gümān
Ğazā-yı ekberi éderler temāmet
- IV. Derviş zikru'llāhda ḡāzır gerekdür
Zikir meclisinde nāzır gerekdür
Şeyḡden feyz ḡaşıl étmek gerekdür
Rūḡı zikru'llāh ile bula ḡayāt
- V. Derviş zikru'llāhda ḡāzır olmasa
Zākirlerle Haḡḡ'ı zikir kılmasa
Rüz ı şeb nefis-ile ġazā kılmasa
Şeyḡden feyz ḡaşıl kılmaz temāmet
- VI. Göñül defterinden anı silerler
Eyle olan mürīdi pes n'eylerler
Pes ḡarīkinden bī-naşīb kılurlar
Nefs elinden bula mı serler necāt

nev'-i diger

4123. Saña zāhir ile temşil édeyim³⁹⁸
Bundan maḡşūd olanı añladayım
4124. Zāhirde bir pādişāh kim var 'ayān
Ḳulların sefere emr éder hemān
- 213^a
4125. Nāmeler gönderür her şehre yaḡın
Seferüm vardur dér emr éder hemīn
4126. Seferine ḡāzır olanlar hemān
Ulūfesin alurlar anlar temām
4127. ḡāzır olmayanlar bī-naşīb olur
Ulūfesin vérmezler maḡrūm ḡalur
4128. Belki anuñ yérin daḡı silerler
Pes anı hem defterden çıkırlar

³⁹⁸ Nazım şekli deġiştirdi ve yeniden mesneviye dönüldü. Ölçü: 'li hece.

4129. Bunı zāhirde añladuñsa ‘ayān
Hakikatde de baķ eyle iz‘ān
4130. Bu mürşidler daķı var-durur ‘ayān
Āhret sultānlarıdur bī-gümān
4131. Bunlaruñ daķı seferi var-durur
Dā’im nefis-ile ġazā kıлмаķ-durur
4132. Zikir kılıcın vérürler t̄alibe
Kese nefsuñ başıma ġazā kıla
4133. Mürīd meclislerine ĥāzır ola
Hakķ’ı zākırler-ile zikir kıla
4134. Bir mürīd ĥāzır olmaya bunlaruñ
Zikir dīvānında ol érenleruñ
4135. Zikir kılıcın pes alup eline
Ġazā-yı ekber kılmaya nefisine
4136. Ol mürīd daķı bī-naşīb olısar
Feyz-i ilāhīden maķrūm kalısar
4137. Gönül defterinden anı silerler
Böyle olan mürīdi pes n’eylerler
4138. Eger gerçek mürīd iseñ sen daķı
Zikir meclisine ĥāzır ol éy aķı
4139. Pes feyz-i Hak’dan maķrūm kalımayasın
Varup dünyā baķrine t̄almayasın
4140. Zikir meclisinde eyle ‘ibādet
Terk étme hergiz eyle müdāvemem
- 213^b
4141. Zikru’llāh ile sil gönül ġubārın
Gönülden sürüp gider aġyārın
4142. Gönül marazına zikir şāfīdür
Zikr edenüñ gönülleri şāfīdür
4143. Zikir şerbetinden içür cānuña
Ĥaste gönlüñi zikir ihyā kıla
4144. Saña zāhirde temşīl édeyim
Ĥaste t̄abīb ne-durur añladayım
4145. Zāhirde ĥasteye şerbet vérürler
Dürlü acı şerbetler içürürler

4146. Dağı perhîz étdürürler pes aña
Dürlü devâlar éderler gör saña
4147. Tâ kim ten marazından kırtulasın
Kaşduñ bu-durur kim pes şifâ bulasın
4148. Tabîb-i zâhire teslîm olursın
Anuñ sözü-y-ile ‘amel kılursın
4149. Bunı zâhirde bildüñ-ise ‘ayân
Bunuñ haķâkatini eyle iz‘ân
4150. Pes bu mürşidler dağı vardur ‘ayân
Haķîkat tabîbleridür bî-gümân
4151. Cân hasteligine ‘ilâc éderler
Zikru’llâh şerbetinden içürürler
4152. Pes dağı mücâhede emr éderler
Nefsi fânî cânı ihyâ kılurlar
4153. Anlara çün teslîm olmaķ gerekdür
Sözleriyle ‘amel kıılmaķ gerekdür
4154. Tâ ki haste göñlüñ ihyâ édeler
Nefsüñ âfetlerinden kırtaralar
4155. Göñül cân hasteligi aña ‘ayân
Nefs âfetindendir aña bî-gümân

214^a

4156. Anlar senüñ nefsüñi ifnâ kıla
‘Aql u cânuñ nefs elinden kırtula
4157. Gide hasteligi qalbüñ ola sağ
Tâ ki hazretde ola pes yüzüñ ağ
4158. Yâ ilâhî nefs elinden kııl halâş
Senüñ raķmetüñi umar cümle nâs

ve lehü eyz^{an}

4159. Sırr-ı vahdet ‘âleminden al haber
Bu cihân fânî-durur kıılma nazâr
4160. ‘Âlem-i lâhûta ‘azm ét kııl sefer
Göñlüñ alur bu cihândan kııl hazer
4161. Vech-i bâķî isterseñ maķv ét özüñ
Kııla tecellî göresin dostuñ yüzün

4162. Kanda baķarsañ görine ol Hudā
Her ıarafdan érişe Hāķ' dan nidā
4163. Bu vücūduñ 'āleminden kııl sefer
'Ālem-i vaħdete kıılasın nazār
4164. Birlige ér ikilikden ét hazer
Benliginden eylesin pes güzār
4165. Nūr-ı Hāķķ'a éresin evvel hemīn
Andan zāt-ı Hāķķ'a ola pes yaķīn
4166. Ezel ol yār-ile vaħdetde idük
Ağyār-ile hīç miħmān olmaz-idük
4167. Hāķ'dan ğayriye nazār kıılmaz-idük
Elest hiıābına iķrār éderdük
4168. Añla halk olmadan bu cism-ile cān
Cānān illerine éderdük cevlān
4169. Rūħa ālet vérdi cismi ol Sübhān
Anuñla 'ibādet eyleye insān

214^b

4170. Ten duzağında cānı kıılma esīr
Cān gözün aç Hāķķ'ı eyleye seyr
4171. Gidelüm n'édersin fānī cihānı
Göñlüñi almasun bu naķş-ı fānī
4172. Bāķī kıalmaz bunda kim senüñ cānı
Koyuban giderler nām u nişānı

ve lehū eyz^{an}

- I. Geçmeyen işbu cihāndan³⁹⁹
Olmaz bāķī milke sultān
Geçmeyen cism-ile cāndan
Olmaz ol ma'nīde insān
- II. Milk-i fenādan geçmeyen
Dost illerine uçmayan
Āb-u hayātı içmeyen
Dinilür ma'nīde hayvān

³⁹⁹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün'dür.

- III. Vermeyen yoluna varı
Görür şanma anı Bārī
Kılsa biñ āh-ile zārı
Olmaz aña yol çün āsān
- IV. Dosta fidā éden varı
Gör çün ol avşl-ı yārı
Dost-ile kıldı bāzārı
Cemāl-i dost oldı ‘ayān
- V. Gizli sırlar ‘ayān oldı
Hep müşkili beyān oldı
Mağşūdı ol Sübhān oldı
‘Ayān oldı cümle nihān
- VI. Göñül Hakk-ile ola yār
Gide kalbinden hep ağıyār
Kalbine érişe envār
Sırr-ile eyleye seyrān
- VII. Cān véren cānāna érđi
Dostuñ cemālını görđi
Tecellī édüp dirgürđi
İy Bursevī buldı hayvān

ve lehū eyz^{an}

215^a

- I. Sen bir kāmīlūñ elin tutmayınca⁴⁰⁰
Özüñi aña teslīm édmeyince
Velīlerūñ izine gitmeyince
Saña yol āsān olur mı şanursın
- II. Ger saña olmazsa bir erden nazār
Almayasın bu sırdan sen de haber
Geçmeyesin bu hicābī ser-te-ser
Müşkilātuñ fetḥ olur mı şanursın
- III. Göñlüñ māsivādan pāk olmaz-ise
Göñlüñe dost tecellī kılmaz-ise
Dostuñ envārı kalbe toğmaz-ise
Esrār-ı dost ‘ayān m’ olur şanursın

⁴⁰⁰ Nazım şekli: murabba. Vezni: Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ fê‘ülün.

- IV. Cān u baş vérmezseñ yoluna yāruñ
Yoluna terk étmezseñ cümle varuñ
Dost için kılmazsañ āh-ile zāruñ
Dost derde çāre mi kıılır şanursın
- V. Esrār-ı ma‘ānī keşf olmaz-ise
Envār-ı ilāhī fetḥ olmaz-ise
Zāt-ı Ḥaḳ’ dan tecellī érmez-ise
Maḳşūduñ ḥāşıl mı olur şanursın
- VI. Rūz ı şeb Ḥaḳḳ’ a ṭālib olmaz-iseñ
Ḥaḳḳ’ ı bulmağa ṭaleb kılmaz-iseñ
Bu ma‘nīlerden ḥaber almaz-iseñ
Kendüñi ṭālib-i Ḥaḳ mı şanursın
- VII. Bursevī sözine inanmaz-iseñ
Yüzüñi Ḥaḳ’ dan yaña dönmez-iseñ
Girüp nār-ı ‘aşḳa yanmaz-iseñ
Yérüñ anda cinān mı olur şanursın

ve lehū eyz^{an}

215^b

- I. Ḥāb-u ğafletden gözüñ aç éy kişi⁴⁰¹
Neden geldüñ neye geldüñ cihāna
Aşluñı fikr ét ḳo ğayri teşvīşi
Neye geldüñ añla cism-ile cāna
- II. Çünkü geldüñ cihāna yā ne alduñ
Ne gördüñ ne bildüñ yā ne añladuñ
Bu cihān naḳşına aldanup ḳaldüñ
Ne cevāb véresin yarın Sübhān’a
- III. Ölmezden öñ ölüp ḥayāt bulduñ mı
Nefsüñi Ḥaḳḳ’ ı idrāk eyledüñ mi
Daḥı çün tebdīl-i aḥlāḳ kıldüñ mı
N’ için uyarsın nefis-ile şeyṭāna
- IV. Geldüñ bunda ‘uḳbāya göçmek için
Ol bāḳī şafāya çün uçmaḳ için
Bu fānī dünyādan hem geçmek için
Varup érişdüñ mi aşl-ı evṭāna

⁴⁰¹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün.

- V. Sa'y ét bugün cān gözüñi açasın
Varup dostuñ illerine göçesin
Dost cemālin 'ayān görüp seçesin
Bağmayasın hergiz fānī cihāna
- VI. Olma a'mā zümresinden key şaşın
Nūr-ı zātın iste Hakk' uñ ol yaqın
Sa'yı elden koma éy t̄alib hemīn
Bağma şaşın hergiz ad-ile şana
- VII. Dost-ile olmağ dilerseñ āşinā
Nazar kıılma bu cihānuñ naqşına
Cān gözün aç nazar kııl naqqāşına
Görüp dostı olasın mest i hayrān

ve lehū eyz^{an}

216^a

- I. Rāh-ı Hakk' da édin kāmili rehber⁴⁰²
Feth ola pes kamu esrār-ı defter
Keşf ola saña dahı sırr-ı ekber
Varup kāmile teslīm ét özüñi
- II. Nefsüñi Rabbüñi bilmek dilerseñ
Firdevs uçmağına girmek dilerseñ
Dostuñ cemālini görmek dilerseñ
Mürşide teslīm ol sildür gözüñi
- III. Qanda bağsañ gördüğüñ dīdār ola
Şağ u şoluñ cümle hep gülzār ola
Gelüp bülbülleri āh uzār kııla
Bülbülleri seyr eyleye gülzārı
- IV. Hüsni-bāğınuñ açıla gülleri
Dost bāğında öte cān bülbülleri
Gele karşı na't oğuya dilleri
Pes añlayasın anlaruñ sözüni
- V. Bu zulmānī hicābları geçesin
Hızr elinden āb-u hayāt içesin
Dostuñ illerine sen de göçesin
Bu naqş-ı fānīden çevir yüzüñi

⁴⁰² Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün.

- VI. N'ıçün bu dünyāda gāfil yürürsin
Bu fānī dünyāya gönül vérirsin
Za'if kimse bākī qalmaz görürsin
Ġafletden n'ıçün açmazsın gözüñi

Min kelām-ı ilāhī

- I. Cām-ı 'aşkuñ cür'asından bir qadeh nüş eyleyen⁴⁰³
Terk édüp tāt-ile tahtı ad u şana baqmadı
Bugün 'aşkuñ şarābından cānı serhoş eyleyen
Mest-i lā-ya'qıl olup kendüni idrāk étmedi
- II. Nüş édüp 'aşkuñ şarābın dost esrügüdür bular
Dost derdinden gece gündüz feryād-ı zārı kılar
Mecnün olup kendüleri bilmeyüp yavı kılar
Meyl édüp iki cihāna anlar hergiz baqmadı

216^b

- III. Her kime şundi Haq cām-ı muhabbetden bir qadeh
Gece gündüz derdi artar şād olup olmaz ferağ
Dosta 'āşık olup ol cān dün ü gün éder āh u vah
Gönli Haq'dan gayriye meyl eyleyüp hıç aqmadı
- IV. Her kimüñ cānı özendi dost cemālin görmege
Dost hayāli rüz ı şeb anuñ öñinden gitmedi
Her kimüñ ki gönki lezzet aldı işbu ma'niden
Mest olup cānı bu zevqden hıç cināna baqmadı
- V. Her kimüñ qalbine ol dost eyledi bir kez nazār
Her nefes dost sevgüsü qalbinden anuñ çıqmadı
Qalbi beytu'llāh olan 'ariflerüñ qalbine baq
Dost anuñ qalbinde mihmān ey Bursevī gitmedi

ve lehū eyz^{an}

- I. 'Aşq içinde 'āşıqa budur nişān⁴⁰⁴
Qarārın bī-qarār éder çün bu 'aşq
Terk éder dost yolunda baş-ile cān
İsmini resmini bozar yıqar bu 'aşq

⁴⁰³ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün.

⁴⁰⁴ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün.

217^a

- II. Urur yüregine dürlü yāreler
Hālini bilmez anuñ bīgāneler
Hak ‘aşkından olmuşlar dīvāneler
Mecnūn éder ‘āşık-ı Hak’ı bu ‘aşk
- III. Büy-ı vaşlın diler dostuñ dil ü cān
Dost ‘aşkından olur çün mest i hayrān
Gözine görünmez bu naş-ı cihān
Dünyādan bīzār éder ‘āşıkı ‘aşk
- IV. Göñlüme dost ‘aşkı rehber olalı
Gözümde gitmez oldu dost hayālī
Tecellī gelmeşe vech-i cemālī
Urur yüregüme yāre çün bu ‘aşk
- V. Devāsı derdimuñ yāruñ cemālī
Cān ister bula dost-ile vişālī
Bursevī içeli āb-u zülālī
Mest édüp ‘aqlumı aldı çün bu ‘aşk

ve lehū eyz^{an}

- I. Hak’dan ğayri yār u hemrāh bulunmaz⁴⁰⁵
Hak’dan ğayrisini kıılma ihtiyār
Kıo ağyārı saña hergiz yār olmaz
Hak’dan ğayrisin terk eyle yūri var
- II. Gizlü rāzuñ halka ‘ayān eyleme
Zikr-i Hak’dan ğayri bir söz söyleme
Sırruñ Hak’dan ğayriye fāş eyleme
Sırrıñı nā-maḥreme açma zinhār
- III. Hak’dan ğayri kimse bilmez ḥālūñi
Dosta ‘arz eyle kamu ḥācātūñi
Dost-ile gizlü kııl münācātūñi
Hak’dan iste maşşūduñ leyl ü nehār
- IV. Dosta ‘āşık olana yār bulunmaz
Tālib-i Hak’a hīç uyar bulunmaz
‘Āşıkūñ sırrı nihāndur bilinmez
‘Aşkı yār edin hemān leyl ü nehār

⁴⁰⁵ Nazım şekli: murabba. Vezni: Mefā‘ilün/ Mefā‘ilün/ fê‘ülün.

217^b

- V. Şimdi nās yār édinmişler aġyārı
Harc éderler aġyāra amu varı
‘Ārifler gizlemişler daġı esrārı
Göremezler sırrını şaşı ebşār
- VI. Berāber oldı şimdi hāş-ile ‘ām
A‘mālar bu halka olmuşdur imām
Bursevī āh éder her şubġ-ile şām
Dost derdinden éder çün āh-ile zār

ve lehū eyz^{an}

- I. Ledünnīden haber şoran⁴⁰⁶
Sır kitābın our var mı
uşlar dilini añlayan
uş dilinden bilür var mı
- II. uş dilin Süleymān bilür
Hikmet ‘ilmin Lomān bilür
Vāşıl-ı Hā sultān olur
Hā’ı bulmaq ister var mı
- III. Yér ü gök sırrını bilen
‘Arşā ıkup cevlan ılan
‘Ālem-i lāhūta éren
Bu ‘ālemden geçer var mı
- IV. Şarkı ġarbtı devr eyleyen
Dost illerin seyr eyleyen
Cemālin seyrān eyleyen
Dosta ġayrān olur var mı
- V. Hicābtı ref‘ édüp geçen
Dost yüzünü görüp seçen
Dostuñ hevāsına uçan
Dosta pervāz éder var mı
- VI. Görüp dostı ġayrān olan
Cümlesinden ‘uryān olan
Hem cigeri biryān olan
Gözi giryān olur var mı

⁴⁰⁶ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

VII. La‘l i yāķūt olan gelsün
Hāķīkat baħrine ıalsun
Dosta cānı fidā kılsun
Za‘if ķurbān olur var mı

ve lehū eyz^{an}

218^a

- I. Gel berū éy ıālib-i Hāķ⁴⁰⁷
Nażar kıl dost yüzine baķ
Nefsüñi ‘aşķ nārına yaķ
Dün gün zıkr eyle Allāh’ı
- II. Dilüñ zıkrine yār olsun
Göñül maķşūdumı bulsun
Dostdan tecellīler gelsün
Göñül bulsun ol Allāh’ı
- III. Tālib maıtlübına érsün
‘Āşık ma‘şūķını görsün
Murādımız ol Hāķ vérsün
Göñül bulsun ol Allāh’ı
- IV. Dost cemālin görsün bugün
El vişāle érün bu kez
Ol ‘aşık maşūķa‘ birez
Eylesün pes temennāyı
- V. Gel éy ‘āşık gel éy şādık
Dost derd-ile bağrı yanık
Göñli ğafletten uyanık
Dün gün ıaleb kıl Mevlā’yı
- VI. Hicābı ref‘ éde senden
Geçesin cān-ile tenden
Tecellīler gele andan
Bula göñlüñ tesellāyı
- VII. Keşf eyleyüp esrārını
Bezl eyleye envārını
Vérüp yoluna varını
Göñlüñ bula tecellāyı

⁴⁰⁷ Nazım şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün.

VIII. Bursevî terk eyle cānı
Ara bul sen de cānānı
Ola gör cümleden fānî
Göresin sırr-ı a'lāyı

ve lehū eyz^{an}

218^b

- I. Kime keşf eyleyelüm bu esrārı⁴⁰⁸
Kime bezl eyleyelüm bu envārı
Kime söyleyelüm bu gizlü rāzı
Var mı Hakk'a t̄alib bir dertlü 'āşık
- II. Gizlü genci kime 'ayān édelüm
Bu esrārı kime beyān édelüm
Hakk'a t̄alib var mı gelsün gidelüm
Kanı bir Hakk'a t̄alib dostā 'āşık
- III. Kime ref' édelüm yüzden niķābı
Kime keşf édelüm bugün hicābı
Kime içürelüm hayāt-ı ābı
Var mı dostā t̄alib bir dertlü 'āşık
- IV. Gelüp seyr édeydi esrār-ı şāhı
Bileydi kimdür 'ālemler penāhı
Dün i gün eyleyüp derd-ile āhı
Kanı bir Hakk'a t̄alib dertlü 'āşık
- V. Cemāli perdesin dost ref' édeydi
Dost yüzün görüp göñli şād olaydı
Görüp 'ahdın 'ahde vefā kılaydı
Kanı bir Hakk'a t̄alib dertlü 'āşık
- VI. Arayıp bir kāmīl velī bulaydı
Özün ol kāmīle teslīm kılaydı
Derd-i yār ile yüregi t̄olaydı
Kanı bir Hakk'a t̄alib dertlü 'āşık
- VII. Bu dünyānuñ şafāsından geçeydi
Hızır elinden āb-u hayāt içeydi
Bu zulmānī hicābları geçeydi
Var mı dostā t̄alib dertlü 'āşık

⁴⁰⁸ Nazım şekli: murabba. Vezni:Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün.

VIII. Bursevî'nün istediği bir t̄alib
Dünyādan geçüp ola dosta rāğib
Girüp meydān-ı 'aşka derd-ile yanub
Kanı bir Hakk'a t̄alib dertlü 'aşık

ve lehū eyz^{an}

219^a

- I. Varup bir kāmile tuş olmayınca⁴⁰⁹
Yüzünü göstere mi saña h̄alîk
Ol kāmilūñ sözün gūş kılmayınca
'Aceb yüz göstere mi saña h̄alîk
- II. Hakk'ūñ nūrını 'ayān görmeyince
Özin ol nūra vāşıl kılmayınca
Bu yolda bir kāmili bulmayınca
'Aceb yüz göstere mi saña h̄alîk
- III. Hakk̄at dūrlerini dermeyince
Ma'rifet bāğına érişmeyince
Bu yolda sa'y édüp dūrüşmeyince
'Aceb yüz göstere mi saña h̄alîk
- IV. Hemān şöyle şalma hayvān göricek
T̄arîk-ı Hakk'a girmeyüp azıcağ
Zāhir kitāb okuyup yazıcağ
'Aceb yüz göstere mi saña h̄alîk
- V. N' için zāhidūñ sözüne uyarsın
Bu yola girmez cānuña kıyarsın
Bu sırrı sen pes yā nice t̄uyarsın
'Aceb yüz göstere mi saña h̄alîk
- VI. Cümlenūñ eşrāfi iken ol resūl
Delîlsiz Hakk̄ zātına bulmadı yol
Gerek k̄azı gerek müfti faḳîh ol
Delîlsiz yol göstere mi ol h̄alîk
- VII. Bursevî'nün sözine gāfil inan
Delîlsiz yola gitmeñ dédi sultān
Şaḳın bu söze kıлма [dédi] gümān
Delîlsiz yol göstere mi ol h̄alîk

⁴⁰⁹ Nazım şekli: murabba. Vezni: Mefā' iün/ Mefā' iün/ fe'ülün.

ve lehū eyz^{an}

4173. Zāhirde görmedüñ mi yola kişi⁴¹⁰
Delîlsiz gitse bitmez anuñ işi

219^b

4174. Gideyim dése ol yola gidemez
Selāmetle menziline yitemez
4175. Yolu derbende şarba uğrar anuñ
Çalır yolda geçmez gider gümānuñ
4176. Ya azmağa ya çamura batar ol
Çıķup kurtulup bulamaz toğrı yol
4177. Ya ĥarāmīler alur yolın anuñ
Başına kaşđ eder gider gümānuñ
4178. Dere depe gelür anuñ öñine
Yol bulamaz döner ardına yine
4179. Çalu diken arasında çalır ol
Şaşar ‘aķlı tağılır bulamaz yol
4180. Delîlsiz yola giden kişi bil
Azıdur izini bulamaz toğrı yol
4181. Zāhir yoluna delîlsiz gidilmez
Āĥiret yolu ĥod ĥiç fark olunmaz
4182. Āĥiret yolu bil bāţın yolıdur
Ol yoluñ refīķi kāmīl velīdür
4183. Pes delîlsiz aña dağı gidilmez
Selāmetle menzile erişilmez
4184. Bu yolda uğraķlar dağı çok-durur
Delîlsiz geçmege imkān yok-durur
4185. Ĥarāmīleri anuñ nefsi şeyţān
Çıķtılmaz elinden degme insān
4186. Dağı varţalar āfetler çok-durur
Delîlsiz gitmege ĥiç yol yok-durur
4187. Bu yola gitmege delīl gerekdür
Mürşid-i kāmīle teslīm gerekdür

⁴¹⁰ Mesneviye geri dönüldü.

- 220^a 4188. Dünyā hicābından geçüre anı
Selāmet bulup urtula pes cānı
4189. Ma‘şiyet amurına ol batmaya
Cānını nefsüñ odına yamaya
4190. Dünyā ‘ormanında düşüp almaya
Dünyāya meyl eyleyüp aldanmaya
4191. Dikenlikdür alulıdur bu dünyā
Yoluñ torusı düzi dār-ı ‘ubā
4192. Bunlardan geçmege delīl gerekdür
Geçürmege daı alīl gerekdür
4193. Zinhār delīl iste delīl sen zinhār
Bu yola delīlsiz gitme yüri var
4194. Tā kim bu āfetlerden urtulasın
Varup ol a’a yol bulasın
4195. Bursevī’nüñ sözi size naīat
Delīl ile idüñ a’a ‘azīmet

ve lehü eyz^{an}

- I. Gel saña aber orayım⁴¹¹
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
Bilürseñ varum véreyim
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- II. Dostı bulan anda buldı
Dost aberin andan aldı
Yā nice maşüda érdi
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- III. Göz baamaz cemāline
‘Al érmez kemāline
Ér bu sırruñ me’āline
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- IV. Zamānı yo mekānı yo
Bildüm dér da‘vī éder o
Ammā anuñ niānı yo
Dost ‘ayān mı nihān mıdur

⁴¹¹ Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün. Nazım şekli: murabba.

- V. Nice ‘arz-ı cemāl éder
Celāl perdesin ref^c éder
‘Ārifler nice seyr éder
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- VI. Hāḡḡ’ı görenüñ gözinde
Nişānı vardur özinde
Hikmet olur hem sözinde
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- VII. Dostı gören bu göz midür
Yoḡsa kim bu bir söz midür
Cān içindeki öz midür
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- VIII. Cān gözidür Hāḡḡ’ı gören
Dost cemālını seyr éden
Bu ma‘niden ḡaber véren
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- IX. Bu şun‘ī pāreden Hudā
Şun‘ından degildür cüdā
İster anı bāy ı gedā
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- X. Anı sen ḡanda sizersin
Devr édüp iller gezersin
Ḳāḡıd ḡarardup yazarsın
Dost ‘ayān mı nihān mıdur
- XI. ‘Āşıḡlar gördiler ‘ayān
Ḳalblerinden gitdi gümān
Bursevī ḡandandur mihmān
Dost ‘ayān mı nihān mıdur

ve lehū eyz^{an}

- I. Hāḡḡ’uñ emriyle cānān ilinden⁴¹²
‘Āşıḡları da‘vet ḡılmaḡa geldüm
Ṭālibe rehber olmaḡ için bugün
Ṭālibi maṭlūba iletmege geldüm

⁴¹² Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün. Nazım şekli: murabba.

221^a

- II. Tālib-i Haḡ olan gelsün gidelüm
Haḡīkat yoluna sefer édelüm
Bu yalan dünyāyı pes yā n'édelüm
'Azm édüp beḡāya gitmege geldüm
- III. Haḡḡ'ı bulmaḡ-içün geldüm cihāna
Géçem bugün baḡmayam hiç bu cāna
Fidā kı lup cānumı ol cānāna
'İsmā'īl-veş bugün ḡurbāna geldüm
- IV. Gelsün bugün cān terkini uranlar
Haḡḡ'a cānsız érđi bugün érenler
Bu ḡarīḡa böyle girdi girenler
Ben daḡı şoyunup meydāna geldüm
- V. Mañşūrı-veş aşı lup bugün dāra
İbrāhīm-veş atılup daḡı nāra
Bülbüli-veş 'āşık olup gülzāra
Gül 'aşḡından āh u efgāna geldüm
- VI. Düşelden cānuma 'aşḡı ol yāruñ
Cilā vérdi ḡalbe nūr-ı envāruñ
'Ayn oldı gözüme sırr-ı esrāruñ
Resülüñ sırrını a'yāna geldüm
- VII. Gelsün göñül sırrın seyrān eyleyen
Süleymān-veş ḡuşlar dilin añlayan
'Āşık olup dostdan ḡaber şoylayan
Tāliblere ḡaber vé rmege geldüm
- VIII. Haḡḡ'ı bulmaḡ isteyen gelsün beri
Teslīm olsun bulup bir kāmīl eri
Bursevī dost yoluna vérsün varı
Dosta cānı fidā kı lmaḡa geldüm

ve lehū eyz^{an}

- I. Bugün ḡāliblere rehber olmaḡa⁴¹³
ḡarīkat ehli bir kāmīl gerekdür
Tālibleri Haḡḡ'a vāşıl kı lmaḡa
Zāhirde bāḡında 'ālim gerekdür

⁴¹³ Vezni: Mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün. Nazım şekli: murabba.

221^b

- II. Şerī‘at ʔarīkat yolın bilmege
Ḥaḳīkat ‘ilmine ‘ārif olmağa
Ma‘rifet bāğınuñ gülin dérmege
Sır ehli kāmīl-i insān gerekdür
- III. Ol bugün irşād taḥtına geçmege
Zāhiri bāḫını Ḥaḳḳ’ı seçmege
‘Aşḳ-ı ḥaḳīkatden cür‘a içmege
Vāşıl-ı Ḥaḳ olmuş sulṫān gerekdür
- IV. Geyüp ḥaḳīkat tācını başına
Ṭuta başını melāmet ṫaşına
Ol dost-ile ola bugün āşinā
Dost cemālin seyrān ḳılmaḳ gerekdür
- V. Alup eline ḥaḳīkat ‘aşāsın
Ḥızır yār eyleye ol sır Musā’sın
Ṭāliblerüñ sile ḳalbinden basın
Kāmīl-i mir’āt-ı sulṫān gerekdür
- VI. Dostuñ cemāline olup āyine
Düşe nūr-ı Muḥammed’in pāyine
Érişüp sırr-ı ma‘ārif kāmına
Sırrın ḳalbde mihmān étmek gerekdür
- VII. ‘Āşıḳı irgüre cemāl-i dosta
Ṭāliblerüñ göñlüni ala deste
Gel ṫālib bu ḫāli sen daḫı iste
Zīrā ‘āşıḳlarda nişān gerekdür
- VIII. ‘Arz eyleye dost aña cemālini
İrgüre bugün aña selāmını
Cümle eşyāda görüp kemālini
Bursevī dér sırrın bilmek gerekdür

ve lehū eyz^{an}

- I. Sen özüñi bilmeyince⁴¹⁴
Saña insān mı dinilür
Ḥaḳḳ’ı ‘ayān görmeyince
Saña insān mı denilür

222^a

⁴¹⁴ Nazmı şekli: murabba. Vezni: Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün.

- II. Ölmezden öñ ölmeyince
Haşr olup dirilmeyince
Nür-ı Hakk'ı göreyince
Saña insân mı denilür
- III. Hakk'ı seven 'âşıklarun
Hakk-iledür dirlikleri
Haq tecellî kılmayınca
Saña insân mı denilür
- IV. Ol Hakk'ı gören 'âşıklar
Hakk-ile bâzâr itmişler
Bu bâzârı kılmayınca
Saña insân mı denilür
- V. Sen bu sırra irmeyince
Bu dürleri dermeyince
Dost cemâlin görmeyince
Saña insân mı denilür
- VI. Gerçi şüretde çok insân
Ammâ kim ma'nide hayvân
İçmeyince âb-u hayvân
Saña insân mı denilür
- VII. Kimi kendün insân şanur
Yarın hazretde utanur
Zâhir olmayınca bu nür
Saña insân mı denilür
- VIII. Gel ço bu çuru gavğâyı
Yok yere kıılma da'vâyı
Bilmeyince bu ma'nâyı
Saña insân mı denilür
- IX. İnanmazsañ âyineye bak
Tâ kim biline ehl-i Haq
Almayınca Haq'dan sebaq
Saña insân mı denilür
- X. Añla Bursevî cevâbın
Gel oqu bu sır kitâbın
Ref' etmeyince hiçâbın
Saña insân mı denilür

ve lehū eyz^{an}

I. Ben dost-ile tā ezel⁴¹⁵
Birlikde mihmān-idüm
Bir olup ol bir-ile
Bir baḥr-i ‘ummān-idüm

II. Bende benlik yoğ-idi
Cümle vaḥdetde idi
Bu cism i cān yoğ-idi
Ma‘nīde sulṭān-idüm

222^b

III. ‘Arz éderdi cemālin
Söyleşürdüm kelāmın
Gösterürdi kemālin
Bir gizli ‘irfān-idüm

IV. Kılup baña tecellī
Eyler-idi tesellī
Éder-idüm temennī
‘Aşq-ile mihmān-idüm

V. Çün bu ‘āleme daḥı
Cism-i ādeme şaḫın
Zinhār lā dime⁴¹⁶
Sır-ile mihmān-idüm

VI. Gerçi şürete insānam
Melik-i ins-i cānam
Ben dost-ile pinhānam
Aşıl-da mihmān-idüm

VII. Ezel aşlım nūr-idi
‘Anāşırdan dūr-idi
Dost-ile ma‘mūr-idi
Zātına ḥayrān idüm

VIII. Aşl-ı uşülüm Ḥaḫ’dan
Var ét-di beni yoḫdan
Ben ‘āşık-idüm çoḫdan
Ol dost-a ḫurbān-idüm

⁴¹⁵ Vezni: Fā‘ilātün/ Fā‘ilün. Nazım şekli: murabba.

⁴¹⁶ Takip eden üç mısra da kafiye yoktur ve ölçü de uyumsuzdur.

IX. Benem Yūsuf-u Ken‘ān
Hem Mışr iline sultān
Ya‘kūb-veŝ ben dađı
Bir zamān giryān-idüm

ve lehū eyz^{an}

4196. Bil ŝerī‘atde namāz farz olupdur⁴¹⁷
‘Ām u hāŝ cümlesi anı kıilupdur
4197. Kamu farzıyyetine ikrār éder
Kāfirdür her kim anı inkār éder
4198. Tarīkat haqīkat ehl-i kāmiller
Dağı cümle ‘ilmi-y-ile ‘āmiller
4199. Cümle farzıyyetine kıılır ikrār
Kıılurlar hamse namāz leyl ü nehār
4200. İslāmuñ ŝartınuñ biri namāzdur
Mü’minüñ işi namāz hem niyāzdur
4201. Namāzuñ zāhiri bātıını vardur
İkisin dağı kıılır kāmil erdür
4202. Zāhir cismüñ namāzıdur kııl anı
Bātıın rūhuñ namāzıdur bil anı

223^a

4203. ŝalāt-u cān dağı vardur ‘ayān
Kııl anı da kııla Haq derde dermān
4204. Bir zāhirüñ bātıını bulunmaya
Cānsız beden gibi i‘tibār olmaya
4205. Nedür cānuñ namāzı añla ‘ayān
Cemāl-i cān görine ola beyān
4206. Göre cān gözi ol Haqq’uñ cemālin
Kamu varlığını yuya bu cānuñ
4207. Cān gözi didügüm nūr-ı Haq-durur
Haqq’uñ cemāline ol nūr baqdurur
4208. Anuñ-ile gören gördi cemāli
Tebdīl eyledi ol kāl-ile hāli

⁴¹⁷ Vezni:11’li hece ölçüsüdür. Mesneviye dönüldü.

4209. Muşakkal ola kalb zikru'llāh ile
Ol gönülden nūr-ı Hāḡ zāhir ola
4210. Odur gören cemāli seni şanma
Şaḡın sen kendü özüñe tayanma
4211. Eger menzilde olursañ fānī
Gönül derdine Hāḡ kıldı dermānı
4212. Cemāline muşallī oldu bu cān
Cemālini tecellī kıldı cānān
4213. Gel imdi rüknünü añla namāzuñ
Ḳamu rüknı deye sırrın Hūdā'nuñ
4214. Namāzuñ rüknı altıdur bil anı
Biri tekbīr-i iftitāḡ kıl anı
4215. Ya'nī ol Allāhu ekber démekdür
Cümlesi arduma atdum démekdür
4216. Eger maḡv olursa özüñden keşret
Ġarḡ éderse seni deryā-yı vaḡdet
4217. Gide ol arada nām u nişānuñ
Ḳalmaya maḡv ola ad-ile şānuñ
4218. Vücūduñ maḡv olup gide aradan
Tecellī eyleye seni Yaradan

223^b

4219. Eger bu yolda sen fānī olur-iseñ
Rüknı evvel bulunur añlar-iseñ
4220. Özüñden ġayri bu küllī maḡv olsun
Ki ol şāhuñ yüzi çün seyr olunsun
4221. Zāhir ü bātında pes rükn-ı evvel
Bulunup ḡamu müşkilüñ ola ḡal
4222. İkinci rüknı namāzuñ kıyāmdur
Ḳıyām-ile namāzuñ iḡtitāmdur
4223. Hāḡīḡatde dil ü cān ola ḡā'im
Hāḡḡ'uñ 'aşḡı-y-ıla ola ḡā'im
4224. Hāḡḡ'uñ öñinde kıyām éde dā'im
İstikāmet édüp emr üzre ḡā'im
4225. Üçünci rüknı Ḳur'ān oḡumaḡdur
Ḳur'ān'dan ġayrisin oḡumaḡ yoḡdur

4226. Hākīkatde ledün ‘ilmin okumağ
Bilā perde Hāk’ dan okuya sebağ
4227. Dördünci rüknı namāzun rukū‘dur
Fenā bulmağ tevażzu‘ hem huşu‘dur
4228. ...rukū‘ oldur zāhirde hākīkatde
Baş indüre kamu Hāk hizmetinde
4229. Hākğ’uñ emrinsiz kılmaya hıç bir iş
Hākğ’uñ emriyle ola kamu cünbüş
4230. Beşinci rüknı namāzuñ sücuddur
Hākīkatde dağı mağv-i vücuddur
4231. Vücūdından olursa küllī fānī
Dağı gider-ise nām u nişānı
4232. Beşinci rüknı bulunur şalātuñ
...varlığını zāt u şifātuñ
4233. Evvel fenā eyleye şifātını
İkinci mağv éde andan şifātını
4234. Şifāt-ı zātī mağv ola çün anuñ
224ª Tecellī şifāt zāt éde Sübhān’uñ
4235. Altıncı rüknı nedür bil namāzuñ
Ça‘de-i ahīre gider gümānuñ
4236. Teşehhüd miğdārı oturmağ-durur
Namāzuñ altıncı rüknı bu-durur
4237. Hākīkatde koyar ismi vü resmi[n]
Çu‘ūda bula ev ednā mağāmın
4238. Selām vérüp selāmet bula andan
Geçe mağv ola küllī benliginden
4239. Gel imdi derdüñe dermān dilerseñ
Sırr-ı rüknı şürete cān éderseñ
4240. Bu altı rüknı sen de eyle hākıl
Zāhir ... ola rüknuñ kāmīl
4241. Aşl-ı fer‘in bilüp aşla iresin
Namāzuñ sırrına vāşıl olasin
4242. Resūlu’llāh buyurdi işbu namāz
Mü’minüñ mi‘rācıdur dér görme az

4243. Keşf-i rāz étđi resūl-i kibriyā
Zāhir ü bāṭın-ile kıł bī-riyā
4244. Şalātuñ rüknın añladuñsa hemīn
Bu kez şartını dağı añla yağın
4245. Sekizdür şartı dağı añla anı
Şart-ı evvel ṭahāretdür kıł anı

Ḳāle'n-nebiyyü a.m: "Miftāhu's-şalāti e'ṭ-ṭahūru."⁴¹⁸

4246. Necisden bedenin pāk eylemekdür
Ḥaḳīkatde ḳalbi pāk eylemekdür
4247. Beden yumağ-ile ḳalb ṭāhir olmaz
Ḥaḳḳ'uñ nūrı ğoñülde zāhir olmaz
4248. Ğoñül dağı ṭahāret bulmayınca
Mā-sivādan ḳamu pāk olmayınca
4249. Ṭahāret añla anda kāmīl olmaz
224^b Zāhir ü bāṭında ṭāhir denilmez
4250. Cenābetden ğoñül pāk olmayınca
Ḥubb-ı dünyādan ğoñül yunmayınca
4251. Ğoñül nice bulur Sübhān'a yol
Perde ḥicāb ḳaplar ğoñül yüzünü
4252. Cenābetden ğoñül yüzün yu imdi
Ğoñüldeñ ğayri sevgüyi sür imdi
4253. Ğoñül lāyıḳ ola ol pādişāha
Varup yol bula ğoñül ol penāha
4254. İkinci şartı vuzü kıılmağ-durur
Ya'nī pāk şuyla ābdest almağ-durur
4255. Zāhirde elin yuyup pāk eyleye
Bāṭında ḳalbin yuyup pāk eyleye
4256. Bu cihāndan elin yuya almaya
Ayağ yuya yoluna yürümeye
4257. Āḥirete eli muḥkem yapışa
Bu dünyāyı édinmeye ḥiĉ bīşe
4258. Ayağı dünyā yolına yelmeye
Ya'nī nefis hevāsına getmeye

⁴¹⁸ "Namazın anahtarı, taharettir." Ebû Dâvûd, "Taharet", 31.

4259. Ağzın şu-y-ıla zāhirde pāk éde
Bātında ḥarāmdan ağzın arıda
4260. Pes ağzına ḥarām loğma qomaya
Neyi gerek-ise alup yémeye
4261. Dağı ḥarām qoqlar qoqlamaya
Kimsenüñ ḥaqqına ṭama‘ etmeye
4262. Qılmaya şu-y-ıla yuya yüzünü
Dağı pāk eyleye göñül yüzünü
4263. Qulağına mesh eyleye zāhirde
Mālāya‘nīden pāk eyleye bātında
4264. Ḥağ sözinden ğayri söz eşidmeye
Ġaybet-i mesāvīyi gūş etmeye
Bātında ‘ahd ü emāneti hemān⁴¹⁹

225^a

4265. Boynuna alup ri‘āyet eyleye
Ḥağ’dan yaña ‘azīmet eyleye
4266. Dağı evşāf-ı ḥamīdeyle temām
Evşāf-ı zemīmesin yuya temām
4267. Zāhir ü bātında ābdesti kāmīl
Olup pes maqşūdı ola ḥāşıl
4268. Zāhirüñ yumağ-ıla pāk olunmaz
Kişinüñ bātını yunup pāk olmaz
4269. Üçünci şartı namāzuñ niyyetdür
Gizlü namāza niyyet bil himmetdür
4270. Olmaya kişinüñ himmeti kāmīl
Göñüldeñ bir şey olmaya ḥāşıl
4271. Cidd-i cehd édüp olmaya pes rāğīb
‘Aceb maqşūdına ire mi ṭālib

⁴¹⁹ Ferdî mısra.

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "Men talebe vecede."⁴²⁰

4272. Bu yolda cidd-i cehd itmese cānı
Açıla mı aña sırr-ı ma'ānī
4273. Kişinüñ cidd-i cehd olmaya kaçır
Her ne murād éderse ola hāşıl
4274. Namāzuñ dördünci şartı tūrasın
Yüzüñ kıbleye karşı döndüresin
4275. Ol ten kıblesidür beş vaqt namāzı
Aña karşı kıllup éde niyāzı
4276. Añla cānuñ kıblesi dahı 'ayān
Velīnüñ gönüldür ol bī-gümān
4277. Velīnüñ gönüli bil taht-ı Hudā'dur
Haq velī gönünden cüdā degildür
4278. Ger dilersen derdüñe ola dermān
Yapış şeyhuñ gönline giresin hemān
- 225^b 4279. Anuñ gönüli mir'atıdur ol şāhuñ
Ki andan görünür saña penāhuñ
4280. Ğayriyi terk eyle anuñla bitir
Ol sen dahı ayağı başduğı yer
4281. Ol beşinci şartın namāzuñ añla
Sen necāsetden pāk eyle tōnıla
4282. Ten cānuñ tōnı cisim kalıpdur bil
Pāk eyle bunları yuyup hāliş kıll
4283. Zāhir şuyıla şevbüñ tenüñ pāk ét
Tevbe şuyı-y-ıla kalbüñ yu arıt
4284. Zāhir ü bātında budur tahāret
Zāhirüñ bātınuñ ola 'imāret
4285. Bu kalbüñden gide cümle zemā'im
Ahlāq-ı hamīdeyle ola kā'im

⁴²⁰ "Men talebe vecede." Kalam-ı kibar olan bu sözün aslı şöyledir: Men talebe ve cedde vecede (kim talep eder ve cehd ü gayret gösterirse bulur). Bununla beraber "Men talebe vecede" şeklinde Gazzali'nin **Kimya-i Saadet**'inin başında konu başlığı olarak yer alır ve hadis olduğuna bir imada bulunmaz.

4286. Hemān tonı teni yumağ-ıla kişi
Şağ olmaz bil anuñ cümle qalb işi
4287. Nedür altıncı şartı bil namāzuñ
Namāzuñ vaqtidür ol bî-niyāzuñ
4288. Bul anı kim qabül ola namāzuñ
Dağı maqbül ola nāz u niyāzuñ
4289. Ol oldur kim tecellî kıla Allāh
Zuhūr éde ol vaqt lî-ma‘a Allāh

Qāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "Lî-ma'a'llāh vaqt, lâ yese'ahū melekün muqarrebün ve lâ nebiyyün murselün."⁴²¹

4290. Yédinci şartı namāzuñ nedür bil
Namāz kılduğı yeri pāk étmek nazār kııl⁴²²
4291. Sekizinci setr-i 'avret étmek
Ya'nî 'avret olan yerini örtmek
4292. Göñül yerini pāk eyle sivādan
226^a Tecellîler gele sırr-ı Hudā'dan
4293. Setr eyle sırrıñı gösterme halkā
Revādur söylerseñ t̄alib-i Hāq̄q'a
4294. Şıfāt-ı hamīdeyle setr it 'aybuñ
Zemāyimden temām pāk ola qalbün
4295. Çū bildüñ rüknı şartını namāzuñ
Bu terbiyyet üzre eyle gel niyāzuñ
4296. Zāhir ü bātında pes maqbül ola
Namāzuñ Hāq̄ katında qabül ola
4297. Namāzuñ sırrına vāşıl olasın
Zāhir bātıñ-ile 'amel kılasın
4298. Zāhir ü bātında beş vaqt namāzı
Kıılup Hāq̄q'a eylesin niyāzı
4299. Şubḥ namāzın vaqtinde kılasın
Ki ol vaqtinde gāfil bulunmayasın

⁴²¹ "Benim Allah (c.c) ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki, o vakitte, bana ne Hakk'a yakın bir melek ne de gönderilmiş bir peygamber yaklaşabilir." Bkz. Uysal, a.g.e., 2001, s. 260.

⁴²² Bu mısra uzundur.

4300. Şems toğmadın kılan şubh namāzın
Şād oluban sevine anda yarın
4301. Şems toğunca yatup uyuyan kişi
Yarın beşimān ola anuñ işi
4302. Şalāt-ı zuhurı kılan kişiye
Haq zāhir olup görünür heb cümle
4303. Mezāhir-i Haqq' uñ nūrı pes aña zāhir olur⁴²³
Haq' dan gayrisinden ol tāhir olur
4304. Şalāt-ı 'aşrı kııl vaqt geçmeden
Cān hümāsı bu kafaşdan uçmadan
4305. Şems gurūb itmeden anı kılagör
Vaqtini sen anuñ geçirmeyigör
- 226^b 4306. Sünnet-ile farzını kııl sen anuñ
Hasret nārına yanmaya pes cānuñ
4307. Dağı aḥşam namāzın kııl sen hemīn
Zāt-ı Haqq'a olasın sen de yaqīn
4308. Vaḥdet-i zāta éresin sen dağı
Bu keşretden kırtulasın éy ağı
4309. Kııl 'işāyı şaḳın terk étme zinhār
Cemālini tecellī éde ol yār
4310. Yarın uçmaḳda pes rāḥat olasın
Yarın anda miḥnetden kırtulasın
4311. Bu tertīb üzre kııl namāzı zinhār
Görine gözüñe pes senüñ dīdār
4312. Ol beş şartuñ ikincisi zekātdur
Bu dağı şerāyiḫ-i İslām'dandur
4313. Kişinüñ pes nişāba yetse mālı
Vire zekātını gide vebālı
4314. Anuñ üstinden bil geçmek gerekdür
Zekātın faḳīre vérmek gerekdür
4315. Bunuñ ma'nīsine sen gel nazār kııl
Zekātın ma'nīsı nedür añla bil

⁴²³ Bu mısra uzundur.

4316. Ki cānuñ daħı var-durur zekātı
Érüp vérmez ise bulmaz necātı
4317. Bu cānuñ mālı bil ‘ilm i ‘ameldür
Zekātı pes fuķarāya maħaldür
4318. Anuñ sā’illeri ehl-i fenādur
Āħiret sā’ili ehl-i ‘uķbādur
4319. Tālib-i Haķ-durur bunlar éy aħı
Dünyā teşvīşı yok bunlarda daħı
4320. ‘İlm-i Haķ’dan feyz érişür bunlara
Hızmet éder dün ü gün mürşidlere
4321. Nişāba mālİK anlar-durur pes bil
227ª Bende ol anlara dün gün hizmet kııl
4322. Zāhir ü bātıını tekmīl etmişler
Cümlenüñ sırrına çün érişmişler
4323. Kimine zāhirden vérür zekātı
Kimine vérür bātıından hayātı
4324. Nişāb issi olan kimdür zāhirde
Şerī‘at ‘ilmini pes tekmīl éde
4325. Oķuya oķuda pes tālibleri
Kındıra ‘ilm-i şer‘a rāģibleri
4326. Bu bātıın ‘ilminüñ oldur nişābı
Cān gözinüñ gide küllī ħicābı
4327. Göre zāhir ü bātıın her ne ki var
Haķķ’uñ birliğine kılmışlar iķrār
4328. Cümle Haķķ’ı tesbīħ ü tehlīl éder
Birliğin birleyüp heb tevħīd éder

Ķāle’llāhu Te‘ālā: “Ve in min şey’in illā yüsebbiħu bi-ħamdihī.”⁴²⁴

4329. Delīl olan kendüye gine kendi
Ansız kimesne aña yol bulmadı
4330. Görüñdi çün-kim ol enbiyādan
Delālet kıldı āħir evliyādan
4331. Tālib olan nişāb issini bulmuş
Anuñ göñli ile göñli bir olmuş

⁴²⁴ “O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.” İsrā (17/44)

4332. Anuñ āyinesinden görmüş cemāli
Firākı gitmiş çün gelmiş vişāli
4333. Fenā bulmuş vücūdından pāk olmuş
Kamu yérde ol Hakk'ı hāzır görmüş
4334. Nişāb ehli olup bulmuş kemāli
Tālib görür ol yüzden pes cemāli
4335. Maqām-ı temkīne erişüp yaqīn
Üstine yıl geçmesi budur hemīn
- 227^b 4336. Yıl içinde vérür dürlü yemişler
Bu hūndan toyunur pes niçe açlar
4337. Ol beş şartuñ ikisin añladuñsa
Üçünci şartuñ añla Hakk vérürse
4338. Üçünci şartı İslām' uñ nedür bil
Şavumdur gel aña nazār kııl
4339. Ramazān ayı görünse pes 'ayān
Oruc tutmaq gerek kamu hāş u 'ām
4340. Gel imdi şavm u 'īdi ne-durur bil
Oruc tut sen dağı aña yarak kııl
4341. Sen dağı yarın bayram eyleyesin
Hakk' uñ cemālin seyrān eyleyesin
4342. Beden şavmı-durur açlık şusuzlık
Anuñ-ile kanā'at korqusuzlık
4343. Beden şā'im ola cān şavm olmaya
Ol cān Hakk' uñ vişāline irmeye
4344. İkisi dağı pes olmaya şā'im
Hakk' uñ kulluğında olmaya kā'im
4345. Cānsız beden gibi olur şıyāmı
Cānsız bedenüñ olur mı kıyāmı
4346. Nedür añla berü gel şavm-ı cānı
Dağı 'īdi nedür añla erkānı
4347. Anuñ gündüzi düni ne-durur bil
Oruc yéyen nedür añla nazār kııl
4348. Nedür keffāreti oruc yéyenüñ
Ol şavme ri'āyet pes etmeyenüñ

228^a

4349. Cān kulağın aç kim ma'nī tıyasın
Bu sözden niçe ma'nī añlayasın
4350. Ezelden nūr-ı pāk-idüñ añla sen
Ne cān var-idi sende ne dağı ten
4351. Gelüp cisme qarışdı çünki cānı
Géce gündüze qarışdı bil anı
4352. Biri nūrānī biri zulmānīdür
Biri cismānī biri rüḥānīdür
4353. Karañulıq-durur nefsüñ şıfātı
Düne beñzedi anuñ her cihātı
4354. Ki cān şā'im ola işbu şıfātından
Döne Ḥaqq'a geçe pes şeş cihātdan
4355. Yine aşlına ulaşa işbu cān
Murādı ola cānuñ her dem cānān
4356. Cāna uyup murādın vérme nefsüñ
Tecellī-i cemāl eyleye dostuñ
4357. Érişesin anda 'id-i vişāle
Gide fürkat iresin ittişāle
4358. Orucun yéyen añla oldur éy yār
Dönüp bilmiş iken bir niçe esrār
4359. Dönüp şeyḥine inkār eyleye ol
Çıķup dünyāya Ḥaqq'a bulmaya yol
4360. Aña keffāret oldur añla éy yār
Riyāzet eyleye iki ol kadar
4361. Kul āzād itmesi oldur bil anuñ
Nefs-i şeyṭāndan āzād ola cānuñ
4362. Özin āzād éde nefsüñ elinden
Rücū' eyleye pes Ḥaqq yolından

228^b

4363. Üçünci şartını bildüñse anuñ
Dördünci şartını añla İslām'uñ
4364. Dördünci şartı hac-durur bil anuñ
Dağı añla nedür haccı bu cānuñ
4365. Vişāl-i haccına irgüre anı
Bula cānı yine aşl-ı maķāmı

4366. Vişāl-i haccına éde ‘azīmet
Ki aşlına érişe pes haķīkat
4367. amu Őartlarını pes éde tekmīl
Andan zāhir ola maķām-ı temkin
4368. Beşinci Şartı İslām’uñ Őehādet
Getürüp Haķķ’a eyleye ‘ibādet
4369. Görüp Haķķ’ı ola pes Haķķ’a Őāhid
amu eŐyāda eyleye müŐāhid
4370. Cümle eŐyāda Haķķ’ı hāzır göre
Cümlesine ol Haķķ’ı nāzır bile
4371. Bu beş Şart zāhir ü bātında yaķın
Bulına Şüret-i sırrı pes hemīn
4372. Sa‘īdet buldı dünyā vü ‘uķbāda
Haķķ’uñ velīsidür taht-ı ķubāda
4373. Zīrā her Őüretüñ cānı var-durur
Cānı olanda cānān nihān-durur
4374. Bir ‘amelüñ bātını bulunmaya
Cānsız beden gibidür ol var olmaya
4375. Cānsız bedene i‘tibār olunmaz
Ma‘nīsiz Şüret daķı fehm olunmaz
4376. Zāhirde Őahāret budur bil ‘ayān
Necisden sırrın pāk eyleye hemān
4377. Göñül sırrın pāk étmese olur mı
Bātında Őahāret bulunur mı
- 229^a
4378. Hıbb-ı dünyādan ķalb pāk olmaya
Necis-i bātınīden ķurtulmaya
4379. Gel imdi ķalbüñi pāk it éy kişi
albi pāk olmayanuñ bitmez işi
4380. Daķı zāhirde ğasl eylese n’olur
Cenābet-i zāhirīden ķurtulur
4381. albüñ cenābeti gitmez kişiden
Hamīde Őuyıdur anı pāk éden
4382. Hıbb-ı dünyā-y-ile ķalb bī-pāk ola
Ol göñül Haķķ’ı nice idrāk ola

4383. albũni pk eyle kim Őfi ola
Őfi gnũle dost tecelli ıla
4384. Şu-y-ıla yunmağ-ıla zahir yũzi
Pk olur mı bunula gnũl yũzi
4385. Gnũl yũzũn yuyup pk tmeyince
M-sivdan zũn pk tmeyince
4386. ViŐline Hk'u lyk olur mı
Gnũl maŐduı varup bulur mı
4387. Dağı cn namzn ılmayınca
Bu cn cnna irgũrmeyince
4388. Dağı rũkn vũ Őart bulunmaya
Zahir srr sende grũnmeye
4389. abũl ola mı 'inda'llh namzuı
Hk atında dağı nz u niyzuı
4390. Dağı srrna rmedũ zektuı
Hyta tebdl olmad memtuı
4391. Dağı feyzine rmedũ Hd'nuı
Gline girmedũ ũn evliynuı
4392. Yarın nice maŐduıa iresin
Dostuı cemlini 'ayn gresin
4393. Dağı bu dũnydan Ő'im olmaduı
Şavm-u hkiyye bugũn rmedũı
- 229^b
4394. rmedũ nice riŐesin 'd-ũ viŐle
riŐmedi bu cnuı ittiŐle
4395. Hcc- viŐle rdi mi bu cnuı
Tecelli ıldı mı sana cnnuı
4396. Sa'y t bunlaruı srrna resin
Bugũn maŐduıı bunda bulasın
4397. Bu dũnyda ũn a'm almayasın
Bu dũnynuı baħrine almayasın
4398. Her Şey'ũ zahirine baup alma
Hkate r Hk'dan maħrũm alma
4399. Szũm sana naŐhatdũr ıl anı
Gnũlden sil gider reybi gũmnı

4400. Bursevî'nün sözi size naşîhat
Dâ'im dost yoluna eyle 'azîmet

ve lehü eyz^{an}

- I. Vişâl-i Ka'besin tavâf étmek isterseñ eger⁴²⁵
'Ârı nâmı cân u başı terk édüp meydâna gel
Cemâl-i Ka'besin dostuñ seyrân dilerseñ eger
Mâl ü milki tâc u tahtını terk édüp mihmâna gel
- II. Cemâl-i Ka'besi dostuñ aña gâyet 'âlîdür
Aña érmek enbiyânuñ evliyânuñ hâlidür
Hâk Te'âlâ'nuñ ol hâş kullarınıñ maqâmıdur
Da'vet éder dostların Hâk sen dağı sultâna gel
- III. Hâk'ıñ cemâl-i Ka'besin bugün seyrân édenler
Anlardur Hâk'ıñ cemâlin bugün 'ayân görenler
Haccı tekmiñl édüp bugün haccu'l-ekber édenler
Érmek dilerseñ anlara sen dağı meydâna gel
- 230^a
- IV. Ol maqâma érenlerde zerrece qalmaz günâh
'Afv-ile gufrân éder anlara çün-kim ol İlâh
Ne devlet sa'âdet ş'ol kişiye aña bula râh
Mürşid-i kâmilî delîl édinüp meydâna gel
- V. Terk édüp dünyâ vü 'uqbâ sen dağı ihrâma gir
Tavâf itmege Hâk beytin sırr-ı beytu'llâha ér
Qurbânuñ qabûl olsun derseñ cânuñı qurbân vér
Şarţ-ı vâcib qabûl olsun derseñ qurbâna gel
- VI. Nûrdan yapılmış yapısı baqamaz bu göz aña
Aña érişenler cân gözün yüzün sürer aña
Bursevî vaşfindan zerre haber verdi pes saña
Eger gerçek 'aşık-iseñ şoyunup meydâna gel

ve lehü eyz^{an}

- I. Mekteb-i 'arş-ı a'lâda ders alan gelsün beri⁴²⁶
Oquyup ol sır kitâbın añlayan gelsün beri
Feth olup her müşkilâtı görsün ol birden beri
Mu'allimi ol yüce Sübhân olan gelsün beri

⁴²⁵ Vezni: Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün. Nazım şekli: murabba.

⁴²⁶ Vezni: Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün. Nazım şekli: murabba.

230^b

- II. ‘Ālem-i keşretde alma vahdet-i zātına ér
Geç vücūduñ zulumünden atre-i ‘ummāna vér
Saña hicāb olan sensin seni terk anı gör
Geçüp benlik hicābını ref‘ éden gelsün beri
- III. Bu menzilde ‘aql u nefis cān u gönül cümle hicāb
Bu hicāblardan geçegör aa dost yüzden nikāb
Bī-hurūf-ı lafz u şavt çün érişe dostdan hiāb
Dost dost hiābın ulağıyla eşiden gelsün beri
- IV. Cām-ı ‘aşı dost elinden nūş éden añlar sözüm
Cān u baş terkin uranlar gördiler dostuñ yüzün
Bursevī eydür fahr-i ‘ālem Muştafa’dandur izüm
Rāh-ı toğrı kerbān isteyen gelsün beri⁴²⁷

Bu bāb zāhir-ile bātımlı beyān éder bildürür mişāli nedür anı beyān éder

4401. Yine geldi gönlüme bir vaşf-ı hāl
Bu sözden añlayasın nedür me’āl
4402. ‘Āşıqlara naşihātdür bu sözüm
Görmege sa’y eyleye ma’nī yüzün
4403. Zāhir-ile alup bildüm demeye
Ben ‘ilm-i ma’ānī gördüm demeye
4404. ıl ü āl-ile bilinmez ma’nī bil
Ma’nī ‘ālemine sen de nazār ıl
4405. Şüret-i zāhirde alma éy kişi
Bu benlikde alup etme şavaşı
4406. Añla zāhir şüret gibidür hemān
Ma’nī cān ‘ālemine ılır beyān
4407. Bu zāhir bir şadef gibidür bil
İçinde dür gibi ma’nī nazār ıl
4408. N’éderler şadefi dürri olmaya
Daı şüret-i ma’nī bulunmaya

⁴²⁷ Mısra eksiktir.

- Ol şadefden maqşūd ma'nī-durur⁴²⁸
4409. Bir şūretde çün-kim ma'nī olmaya
Kimse andan maqşūdunu bulmaya
4410. Añla ma'nī yemiş gibidür hemān
Zāhir ol yemişüñ kabıdur 'ayān
4411. Yemiş kabuk içinde nihāndur
Ma'nī dahı şūretde nihāndur
4412. Ol kabdan maqşūd olan yemiş-durur
Şūretde dahı murād ma'nī-durur
4413. 'Āqıl-iseñ ma'nīye gel ma'nīye
'Ārif ol cān milkinden haber tuya
4414. İşbu ma'nīden haberdār olmaduñ
Şūret-i zāhirde kalduñ gelmeduñ
4415. 'İlm-i zāhir 'ilm-i cismāni-durur
'İlm-i bāṭın 'ilm-i rūhānī-durur
4416. 'ilm-i zāhir bu nefse hayāt vérür
'İlm-i bāṭın rūha hayāt bahş kıılır
4417. 'İlm-i bāṭın bu nefsi ifnā éder
'Aql u cānı hem kalbi ihyā éder
4418. 'İlm-i bāṭın nefse terbiyyet kıılır
Şıfātın ahlāqın hem tebdīl kıılır
4419. Bu 'ilm-ile bildi Haqq'ı bilenler
Bu 'ilm-ile buldı Haqq'ı bulanlar
4420. Min ledünnā 'ilm^{en} dér Qur'ān'da
Zāhirde kalma ledün 'ilmine bak⁴²⁹
4421. Bu 'ilmi ancak Hızır bilür hemīn
Dahı ş'ol bilür Hızır'a ola yaqīn
4422. Ülü'l-'azm peygamber-iken Mūsā
Ṭaleb kııldı Hızır'dan vardı derse
4423. Ledün 'ilmin Hızır'dan kııldı ṭaleb
Mūsā'yı Hızır'a gönderdi ol Çalab

⁴²⁸ Tek mısra ya da bir öncesini açıklama babındadır.

⁴²⁹ Burada kafiye uyumsuzdur.

231^b

4424. Varup Hızır'a irâdet getürdi ol
‘İlm-i ledünniden ta‘lîm éde ol
4425. Ş’ol kişi kim Hızır ‘ilmin dileye
Bir mürşid-i kâmil taleb eyleye
4426. Teslîm eyleye pes aña [özünü]
Göstere mürşid aña sır yüzünü
4427. Feyz hâşıl ola sırr-ı Hüdâ’dan
Nür-ı Rabbânî erişe Mevlâ’dan
4428. Alup anı Hakk’a yakîn eyleye
Hicâb perdelerini ref’ eyleye
4429. İlahî Bursevî’ye vér nûruñı
Ol nûr-ile göre senüñ yüzüñi
4430. Zât-ı baħrına anuñ ğavvâş olur
Pes anda maħv-ı vücûd hâşıl kıılır
4431. Zât-ı baħrine anuñ ğavvâş olan
Ol-durur bil baħr i ‘ummâna talan
4432. Aña talmağa baħriler gerekdür
Talmayanlar ne bilsün ne demekdür
4433. Kara hayvânları baħre talamaz
Talap kendüyi ‘ummâna şalamaz
4434. Hayâtı zâ’il olur girse hemân
Ĝarķ olur bu deryâya olmaz yakîn
4435. Ağzından burnundan şu girür ‘ayân
Hayâtı munkatı’ olur pes ‘ayân
4436. Hevâ-y-iledür hayâtı pes hemân
Hevâ girmezse ölür ol bî-gümân
4437. Ağzından burnından hevâ girmeye
Dünyâda anuñ dirliği qalmaya
4438. Baħriler deryâdan çıksa pes ‘ayân
Hevâ girüp ağzından ölür hemân
4439. Şu-y-iledür baħrilerüñ hayâtı
Şudan çıkarırsa erişür memâtı

232^a

4440. ‘Aceb hikmet-durur ma‘nî tıyana
‘Aceb sırlar-durur pes añlayana

4441. ‘Ārif olan ma‘niden ma‘nā alur
Bunlaruñ sırrına pes nazār kıılır
4442. Dünyādan ehlinden döndürür yüzün
Hālīk’a teslīm éder dā’im özün
4443. Anuñ-içün bu dünyāya aldanmaz
Bu fānī dünyāda şād olup gülmez
4444. Bu zamānda anlar ğarīb olmış-durur
Münāfiqlar arasında kıalmış-durur
4445. Anlaruñ kıymeti bilinmez oldu
Mülhid muħaqqıķ fark olunmaz oldu
4446. ‘Aceb kıaldıķ ‘aceb āħir zamānda
Mürşid-i kāmīl az kıaldı cihānda
4447. Muķallidler buldılar iştiħār
Ehl-i Hāķķ’a étmez oldılar iķrār
4448. Neye beñzer pes anlaruñ mişāli
Bu sözden fehm édesin işbu hālī
4449. Zāhirde bir ħorus kim vardur ‘ayān
‘Aķılınca vaķtı bildürür ħalka ‘ayān
4450. Başına üşer dāne gösterür
Tavuklara aĝzından dāne vérür
4451. Yédüĝi yédürdüĝi kepek dürür
Daħı çepel-durur çevrindi-durur
4452. Taşarrufi daħı rīħ-ile-durur
Sırrı yokdur feyzi yokdur böyledür
4453. Ğuslı daħı yokdur ol bī-nevānuñ
İşi lāf ı güzāfdur pes inanuñ
4454. Tavukları dāne-y-ile aldadur
Taşarrufi daħı pes rīħ-iledür
4455. Ol ecilden pes üşerler başına
Nazār eyle ħilesine işine
4456. Ördeg ü kıaz böyle degildür ‘ayān
Sırrı vardur ĝusül vardur bī-gümān
4457. Ördekleri başına cem‘ eylemez
Anları pes dāne-y-ile aldamaz

232^b

4458. ‘Ārif olan bunlara bakar hemān
Nākışi kāmili fark éder ‘ayān
4459. Bu sözden maqşūd ma‘nīdür hemān
Bilene nākış kāmil pes ‘ayān

Bu bāb ‘anāşır-ı erba‘ayı ve dağı hükümlerin beyān éder

4460. Yine ‘ibret kitābına kııl nazar
Hağ Te‘ālā anda ne hikmetler yazar
4461. Hağ Te‘ālā insānı hağ eyledi
‘Anāşırdan anı terkīb eyledi
4462. ‘Anāşırdan yaratdı cismin anuñ
Bir yérde cem‘ oldu gider gümānuñ
4463. Dört ‘anāşır āb u hağ bād u nār
Cümlesi bu dörtden oldu āşikār
4464. Dört ‘anāşır hükminüñ insānda bil
Her birinde biri gālib nazar kııl
4465. Kimi ābī kimisi hağī-durur
Kimi bādī kimisi nārī-durur
4466. Kimi ne görse şu gibi ağar
Eyüyi yavuzı fark étmez bakar

233^a

4467. Her neyi görse gönli ağmak diler
Her nefes nefsüñ hevāsına yiler
4468. Kimisi toprağ gibi alçağ olur
Hem tevāzzu‘ meskenet ehli olur
4469. Dā’im alçaqlığı éder ihtiyār
Şabr u tağammül éder ol bahtiyār
4470. Toprağ alçaqlığı édüp ihtiyār
Cümlesin Hağ andan étđi āşikār
4471. Cümleyi toprağdan yaratdı ol ilāh
Enbiyā evliyā cismin ol penāh
4472. Cümle ma‘den dağı toprağdan olur
Cümlesi pes toprağdan hağ olunur
4473. Dağı toprağdan biter cümle bahār
Lāle sünbül benefşe gül dağı hār

4474. Dürlü dürlü yemişler oldu zāhir
Toprakdan aqdı cümle āb-u t̄ahir
4475. Bir kişi toprak gibi alçaq ola
Cümlesinüñ sırrı anda bulına
4476. Cümlenüñ sırrı andan ola zāhir
Cümlesinüñ sırrına ola nazır
4477. Sır çiçekleri pes andan açıla
Cümle feyz ırmaqları andan açıla
4478. H̄aḳīḳat yemişleri andan bite
Vücūd-ı şecerinden zuhūr éde
4479. Ma‘rifet ma‘deni ola ol kişi
Farq eyleye ma‘ād-ile ma‘āşı
4480. Gel imdi yér gibi alçaq olagör
H̄orlık ‘ācizlik ihtiyār édegör
4481. Fenāyı ihtiyār eyle gel hemīn
Z̄āt-ı H̄aḳḳ’a olasın sen de yakīn

233^b

4482. Şu gibi neyi görür iseñ aqma
Bu naqş-ı fānīye aldanup bakma
4483. Şuyı ne tarafa çevirseñ aqar
Ḳanda olursa aquban meyl éder
4484. Murdārı mısmılı farq eylemez
Ḳanda yol étdi-y-iseñ aqmam démez
4485. Ba‘zı ādem şu gibidür pes hemān
Neyi görse göñli aqar bī-gümān
4486. Cümle heb ‘anāşır h̄ükmi-durur bil
Cümlesi anda devr éder nazır ḳıl
4487. Kimisi yél gibidür t̄urmaz yiler
Géce gündüz nefv hevāsına yiler
4488. Yél gibi yiler ol qarār eylemez
Ögüd naşīhat aña kār eylemez
4489. Ol kiřinüñ hevāsı gālib-durur
Rūz ı şeb ol hevāya t̄alib-durur
4490. Sevdā t̄abī‘atdur aña ol kişi
Şanasın-kim hemān bir çalu ḳuşı

4491. ‘Anāşıruñ hükmindedür bu işler
Kankı gālib olursa anı işler
4492. Kiminde hükmi nār gālib olupdur
Kimi anuñ āteş tabī‘atludur
4493. Pes anuñ yakmağ u yıkmağdur işi
Ehl-i gāzb olur böyle olan kişi
4494. Kimin vurmağ kimini tutmağ diler
Şanasın bir yılandur şokmağ diler
4495. Böyle kişi gāyetde bed-hulūdur
Kibr i kīn kalbinde anuñ toludur

234^a

4496. Zīrā āteş dahı ne olsa yağar
Bir şehre düşerse yağar kül éder
4497. Kimde kim āteş hükmi gālib olur
Vücūd-ı şehrin yakup ifnā kıılır
4498. Ğazab şıfatlıdur añla ol kişi
Kimi gerekse yakmağdur anuñ işi
4499. Eger yél ile āteş cem‘ olursa
Sönmez yağar öfine ne gelürse
4500. Ğazab dahı hevā-y-ile cem‘ olur
Vücūd-ı şehrin yakup harāb kıılır
4501. Pes bu rāzı saña açdum kim ‘ayān
Kendüñi bundan şakınasın hemān
4502. Hükmi-i ‘anāşırdan pes kıurtulasın
Sa‘y édüp tebdīl-i ahlāk kıılasın
4503. Bir kāmīl etegine yapışasın
Dürlü dürlü riyāzetler kıılasın
4504. ‘Anāşır hükmi senden pes ref‘ ola
Bu mezmūm şıfatlar gidüp ref‘ ola
4505. Mecāzı haķıķate tebdīl ola
Zemīme gidüp pes hamīde gele
4506. Toprak gibi bu gönlüñ alçağ ola
Hār ı hākdan dahı gül pāk ola
4507. Şu gibi gönlüñ şāfī tahūr ola
Hağ Te‘ālā gönlüñe hem feyz kııla

4508. Āteş bu nār-ı ‘aşka tebdīl ola
‘Aşk-ile ‘āşık ma‘şūqını bula
- 234^b 4509. Bād-ı hevāyı dost ola qalbde müdām
Bu göñül emr-i rūḥa pes ola rām
4510. Pes bu rāzı añladuñ-ise temām
On iki ḥükmin daḥı añla hemān
4511. Dört ‘anāşır kim vardur añla ‘ayān
Her birinüñ üçer ḥükmi var hemān
4512. Biri müfiddür ifāde édiser
Biri muzırdur zarar irgüriser
4513. Biri müfidi ne muzırdur anuñ
Ne aşşı ne ziyān éder inanuñ
4514. Ba‘zı yér var toḥum ekersin bitürür
Ba‘zı yér de toḥum ekersin yitürür
4515. Biri müfid birisi muzır-durur
Ba‘zısı yitürür ba‘zını bitürür
4516. Ba‘zı topraḫ ne müfiddür ne muzır
Nazar ét ne bitürür ne yitürür
4517. Ekseñ biter pes yemişi görünmez
Şapı olur anda dāne görünmez
4518. Bir dāne ekile yemiş vérmeye
Aşşısı ziyānı fark olunmaya
4519. Bunı zāhirde añladuñ-ısa gel
Bunuñ ḥaḫīkatinden ḥaber al
4520. İnsān daḥı topraḫ gibidür ‘ayān
Ba‘zı müfid ba‘zı muzırdur hemān
4521. Ba‘zınuñ insāna nef‘i var-durur
Bu nāsuñ ba‘zı ehl-i şirār-durur
4522. Ba‘zısı ne ḥayra ne şerre yarar
Ne nef‘i var kimseye kıлма zarar
4523. Eyle kişi bir oyukdur bil hemān
Yegdür eyle kişiden añla ḥayvān
- 235^a 4524. Ḥayvānuñ insāna nef‘i var-durur
Ba‘zı insān anuñ-ıla toynur

4525. Ba‘zısınıñ südi kaymağı olur
Ba‘zı anuñ dürlü yükler götürür
4526. Eger buñı añladuñ-ısa ‘ayān
Ba‘zı insān şu gibidür pes hemān
4527. Şu dağı üç nev‘ üzredür hemīn
Biri muzır biri müfidür yaqīn
4528. Biri ne müfid ne muzırdur ‘ayān
Ne aşşı éder ne ziyān ol hemān
4529. Ba‘zı yağmur yağar yemiş bitürür
Ba‘zı yağmur yağsa yemiş yitürür
4530. Ba‘zısı ne bitürür ne yitürür
Ne andan kimse bir maşşūl getirür
4531. Ba‘zı insān dağı şu mişillüdür
Neyi görse aqar şu göñüllüdür
4532. Gāh olur göñli pāk yérlere aqar
Göñlinde anuñ dürlü hikmet biter
4533. Nā-pāk yérlere aqar gāh gāhī
Ma‘şiyet éder unıdur ilāhı
4534. Gāh ne dünyāya ne ‘uqbāya meyl éder
Ne aşşısın ne ziyānın fark éder
4535. Bu üç halden göñli hālī degildür
Gāh teraqqī gāh tenezzül yolıdur
4536. Gāh göñüle raḥmet yağmurı yağar
Ol vaqt göñül ‘arşdan yuqaru aqar
4537. Göñülde hikmet ma‘rifet bitürür
Göñülde cümle hicābı götürür
4538. Gāh olur ma‘şiyet yağmurı yağar
Ol vaqt göñül **tahte’s-serā**⁴³⁰ ya iner
4539. Gāh yağar ne aşşı éder ne ziyān
Ne dünyā ne āhiret diler hemān
- 235^b
4540. Hāk u ābu añladuñsa pes ‘ayān
Üçer hükmini dağı cümle hemān

⁴³⁰ “Yer altı, toprağın altı.” Tâhâ (20/5-6)

4541. Dağı kendüñden bulduñ-ısa anı
Taḥkīk añladuñ pes sor ziyānı
4542. Bu kez añla bād dağı üç nev‘dür
Biri müfīd biri muzır ne sırdur
4543. Birisi ne müfīd ne muzırdur
Ne aşşı éder ne ziyān ne sırdur
4544. Gāh eser yél ifāde ḥāşıl olur
Cümle eşyāyı hevāya cezḇ kıılır
4545. Cümle eşcār bulurlar heb kemāli
Cümle sebze yerden kıaldurur başı
4546. Gāh eser yél cümle eşcāruñ temām
Cümle ḫalın budanın kıırar hemān
4547. Ḥām-iken yemişlerin döker yére
Kıomaz yemişleri kemāle ire
4548. Pes bāduñ muzırır bu-durur ‘ayān
‘Ākııl-iseñ ‘ibret al ġāfil uyan
4549. Ba‘zı vaqt eser yél ifāde étmez
Cümleye bir zarar dağı irgürmez
4550. Esicek ne aşşı éder ne ziyān
Müfīd muzır olmayan budur ‘ayān
4551. Pes bunı zāhirde bildüñse hemān
Bunuñ ḥaķıķatin añla ol yaķın
4552. Ba‘zı insān dağı yél gibi yiler
Kimi dost kimi nefis hevāsına yiler
4553. Dost hevāsına yilen bulur şafā
Şefi‘ olur ol Muḥammed Muştafā
4554. Kimisi nefsüñ hevāsına yiler
Terk édüp ‘uķbāyı dünyāyı diler
4555. Ḥaķ‘dan cüdā düşürür hevā-i nefis
Ḥaķķ‘ı kıoyup dünyāyı éder heves
4556. Hevānuñ müfīdin añladuñ-ise
Dağı muzırırın fehm itdüñ-ise
4557. Bu kez müfīd i muzır olmayanı gör
Müfīd muzır olmayandan ḥaber vér

4558. Ne nef'i ne şerri vardur pes anuñ
Aşşı ziyān étmez gider gümānuñ
4559. Bir hevānuñ neticesi olmaya
Ne hayra ne şerre ulaşdurmaya
4560. Hemān aña beñzer anı didüm bil
Cān gözün aç 'ibret-ile nazār kııl
4561. Pes bu insān bu üçden hālī degil
Bu üç nev' üzerinedür nazār kııl
4562. Bunı dağı añladuñ-ısa pes 'ayān
Āteşe dağı nazār eyle hemān
4563. Nār dağı üç nev' üzredür hemīn
Biri müfīd biri muzırdur yağıñ
4564. Biri dağı ne müfīd ne muzırdur
'Aceb 'ibret 'aveb hikmet ne sırdur
4565. Āteşüñ müfīdin aña pes 'ayān
Hāmları buhte kıılısar bī-gümān
4566. Muzırrı oldur kim yemiş yağar
Yemişini hām-iken yere döker
4567. Yemiş hāmıla yanar bulmaz kemāli
Ara kendüñde bulasın işbu hālī
- 236^b
4568. Bir nev' i ne müfīdi ne muzırdur
Ne bitürür ne yitürür ne sırdur
4569. Bunı añladuñ-ısa pes 'ayān
Haķıķatini dağı aña hemān
4570. Bu insān dağı üç nev' üzredür
Pes bu üç nev' den pes taşra degildür
4571. Ba'zısı 'aşķ āteşiyle yanıpdur
Dağı 'aşķ nārıyla buhte olupdur
4572. Yana yana vücūdı mağv olupdur
Haķķānī vücūda çün erişipdür
4573. 'Aşķ nārına yanup bulur kemāli
'Ayān olur cümle sırruñ me'ālī
4574. Ba'zısı bu nefis odına yanıpdur
'Amel yemişlerin yéle veripdür

4575. ‘Amel ĩmān yemişin yele verdi
Bu nefis odına yağup hebā kıldı
4576. ‘Amel defterlerini oda vurdu
Hevā yeli esüp cümle şavurdu
4577. Dağı bir od düşer ba‘zı insāna
Ne müfid ü ne muzırdur inana
4578. Ne haķıķi ne mecāzıdır ‘ayān
Ne aşşı eder ne ziyān bĩ-gümān
4579. ĩnsān bu üç nev‘iden hālĩ degil
Bu üç nev‘ üzrerinedür nağar kııl
4580. Meger bend-i ‘anāřırdan kıurtula
Rūh-ı pāki ařlına da‘vet kııla
4581. Tevfıķ-i Rabbānĩ yetişe hemĩn
237^a Rūhı vaęan-ı ařla ola yaķĩn
4582. ‘Anāřır hũkũmleri ibtāl ola
Emr-i Haķ üzerine kā‘im ola
4583. Enbiyā vũ evliyānuñ gelmesi
Cümle nāsı Haķķ’a da‘vet kıılması
4584. Rūh-ı pākı ařlına ulařdıрмаķdur
Vağan-ı aşlına da‘vet kıılmaķdur
4585. Tā kim ‘ālem-i berzaħda kıalmaya
Bu dũnyānuñ çũn baħrine çalmaya
4586. Tā viřāl-i Ka‘besine erişe
‘Aşık ma‘řũķ-ıla varup gorişe
4587. Pes bu yolda bir řeyħ kāmil gerekdür
Dağı bir yol bilür ‘ālim gerekdür
4588. Yol bilmeyen kıçi rehber olamaz
Kimse andan maķřũdunu bulamaz
4589. Bunı zāhir ile temşil edeyim
Nedür maķřũd bu sözden añladayım
4590. Zāhirde ĥacca niyyet eden kıçi
Delĩl bitmez anuñ hĩç bir işi
4591. Delĩlsiz varamaz beyt-i ĥarāma
Dağı girmek gerekdür iħrāma

237^b

4592. Temām hac yolunı bilmek gerekdür
Dağı hac aḥkāmın bilmek gerekdür
4593. Tā kim rehber olmağa lāyık ola
Aña teslīm olan maḥşūdın bula
4594. Zīrā yol bilmeyen rehber olamaz
Kimse anuñ-ile yola gidemez
4595. Ba‘zı rehber vardur Şām yolın bilür
Andan ötesin bilmez nice rehber olur
4596. Anuñ-ile maḥşūda érılür mi
Ka‘be-i zāhire rehber olur mı
4597. Şām’a varmağ-ıla maḥşūd biter mi
Kişi maḥşūdına varup yeter mi
4598. Ka‘be yolın bilür delīl gerekdür
Aña érişdüren emīr ḥāc-durur
4599. Ba‘zı rehber Medīne yolın bilür
Andan ötesin bilmez nice rehber olur
4600. Ka‘be yolın bilmeyen maḥrūm ḳalur
Ka‘be’ye érmege delīl mi olur
4601. Bunı zāhirde añladuñsa ‘ayān
Ḥaḳīḳatini añla ḳılam beyān
4602. Cümle nās ḥalk olmaḳdan budur murād
Sa‘y eyleyüp bula bir ehl-i irşād
4603. Şıfāt-ı Ka‘besine irgüre anı
Vişāl-i ḥaccına érişe cānı
4604. Aña érişmege kāmil gerekdür
Ol yolu bilür bir ‘ālim gerekdür
4605. Tā ki ḫālib yolda ḳalmaya temām
Vişāl-i ḥaccına ére ve’s-selām
4606. Dünyaya gelmekden maḥşūd bu-durur
Pes aña velī-yi kāmil irdürür
4607. Degme kişi pes aña irgüremez
Ḳalur yolda maḥşūdına iremez
4608. Yol bilmeyen a‘mā rehber olur mı
Anuñ-ile menzile irilür mi

238^a

4609. Bu yolda bir kāmīl bulmaḡ gerekdür
Cān u dilden teslīm olmaḡ gerekdür
4610. Ḳaçan kim sen bir kāmīli bulasın
Kemālātı ol kāmīlde göresin
4611. Anuñ etegini muḡkem ṭutasın
İki cihānı arduña atasın
4612. Ḳapusından bir sâ‘at gitmeyesin
Anuñ hizmetinden ayrılmayasın
4613. Eger günde biñ kerre Ḳovar-ise
Daḡı ol seni çün redd éderse
4614. Gine anuñ eşiḡi topraḡına
Yüzüñ ur yalvar anuñ ḡazretine
4615. Eger seni Ḳabül éderse hemān
Devlet sa‘ādet senüñdür bī-gümān
4616. Ḳaḡ Te‘ālā ‘ināyet Ḳıldı saña
Yüzüñi dönderdi ol Ḳaḡ’dan yaña
4617. Cānuñı baḡuñı aña fidā Ḳıl
Cān u dilden özüñ aña teslīm Ḳıl
4618. Terk eyle yolına cümle varuñı
Berk it anuñla ‘ahd ü iḲrārını
4619. Eşiñi göçüñi dostuñı terk ét
Cān u dilden anuñ hizmetini ṭut
4620. Anuñ Ḳapusını Ḳaḡ Ḳapusı bil
Géce gündüz durma aña hizmet Ḳıl
4621. Aña hizmet étmek Ḳaḡḡ’a hizmetdür
Aña muḡabbet Ḳaḡḡ’a muḡabbetdür
4622. Ol Ḳiḡidür seni Ḳaḡḡ’a irgüren
Ḳasta göñlüñ iḡyā édüp dirgüren
4623. Ol Ḳiḡi kim senüñ elüñe girdi
Ol seni mürīdliğe Ḳabül étđi
4624. İki cihānuñ sa‘ādeti saña
Ḳarḡu geldi dün yüzüñ Ḳaḡ’dan yaña
4625. Dilerseñ kim andan naḡīb alasın
Yolda sürünüp maḡrüm Ḳalmayasın

4626. Cān u dilden aña teslīm olasın
Pes irādetüñi kāmīl kılasın
4627. Gerçi kim feyyāzda buhul yok-durur
Pes mürīdūñ taqşırılığinden-durur
4628. Mürīdūñ naşıbsız kalduğı hemān
İrādet kāmīl gerekdür bī-gümān
4629. Şeyhine i'tikādı muhkem ola
Şeyhinden teveccühi temām ola
4630. Şöyle i'tikād éde şeyhe temām
Hakq'a beni irgürür deye hemān
4631. Beni Hakq'a bu ulaşdurur deye
Bundan ğayrisi ulaşdurmaz deye
4632. Cümle 'ālem şeyh olursa pes hemīn
Ĝayrisi kılmaz beni Hakq'a yakīn
4633. Şeyhine i'tikādın muhkem éde
Kalbinde gümānı kılmaya gi'e
4634. Tā kim şeyhinden feyz hāşıl kıla
'İlm-i ledünnī devletini bula
4635. Eger şeyh mağribde mürīd maşrıqda
Olursa şeyhinden feyz hāşıl éde
4636. Pes rühāniyyeti ayrı degildür
Uzak yakın şeyh-i kāmīle birdür
4637. Şahşıyyeti ayrılır ise hemān
Rühāniyyeti ayrılmaz bī-gümān
4638. Mürīd şeyhinden naşībini 'ayān
Teslīmīne ğöre alur bī-gümān
4639. İ'tikādına ğöre vérür Hudā
Teslīm olan varını kıılır fidā
4640. Şeyhine i'tikādı şöyle ola
Şeyhi gibi bir kāmīl şeyh yok bile
4641. Kemāli gibi hīç kimsede kemāl
Yok-durur deyüp i'tikād éde herhāl
4642. Şimdi şeyhim gibi şeyh bu zamānda
Yokdur deye şimdi işbu cihānda

4643. Şeyhine böyle i'tikād eyleye
Bunuñ üzre göñlin muhkem bağlaya
4644. Kavlı u fi'lini hālini Hāḡ bile
Virmesin almasını Hāḡ'dan bile
4645. Pes ḡapusını Hāḡ ḡapusu bile
Hāḡ ḡapusunda ḡizmet éder bile
4646. Tā kim i'tikādı arı pāk ola
Şeyhinden teklīfsiz naşībın ala
4647. İ'tikādsız şeyhden naşīb alamaz
ḡalur yolda maḡşūdına iremez
4648. Ba'zı mürīdi görürsin pes hemān
Şeyhinden naşīb alamaz bī-gümān
4649. Kemāl üzre i'tikādı yok-durur
Teslīm olmaz pes noḡşānı çok-durur
4650. Kavlı-ile şeyhine pes iḡrār éder
Fi'l^{en} hāl^{en} şeyhini inkār éder
4651. Ol ecilden maḡşūdına iremez
Şeyhinden bir feyz ḡāşıl édemez

Şāhib Selve dérler bir 'azīz vardı anı beyān éder

4652. Zamān-ile var-ıdı bir kāmīl er
Velīler içinde ol-demde selver
4653. Şāhib Selve dérler-idi pes aña
Éşit andan ḡaber vérem ben saña
- 239^b 4654. Ol 'Azīz eydür bu sözi 'ayān
Kim andan naḡl olupdur işbu hemān
4655. Eydür evvel ḡalvetümde şeyhe ben
İrādetüm muhkem olmadın hemān
4656. Şeyh-ile mürīd mişāline hemīn
Muḡḡali' oldum düşümde pes yaḡīn
4657. Gördüm bir za'īf ḡarınca sen gider
Bir ḡarınca ḡarşu gelüben şorar
4658. Nireye gidersin 'azmüñ ḡandedür
Ol ḡarınca ḡac ziyāretine dér

4659. Ol karşı gelen qarınca pes ‘ayān
Girü naşīhat édüp eydür hemān
4660. Sen za‘īfsin bu sefere dér hemīn
Ḳādir degilsin kim iresin yaḳīn
4661. Lākin ş’ol şu kenārında ḥāzır ol
Bu aralıḡa şulanmaḡ için bil
4662. Ḥarem gögercinleri gelse gerek
Bu şudan pes anlar şulansa gerek
4663. Ba‘zısından taleb et ki seni
Ḳanadına bindüre alup seni
4664. Ala gide gedicek seni hemīn
Beyt-i ḥarāma olasın dér yaḳīn
4665. Bu qarınca şu kenārına vardı
Ol arada muntazır olup tırdı
4666. Ol ḥarem gögercinleri geldiler
Pes gelüp ol arada şulandılar
4667. Ol gögercinlerüñ birisi hemīn
Ḳanadı yeleklerine pes yaḳīn
4668. Alup arasında getürdi anı
Hevā yüzinden tayarān édüp ya‘ni
- 240^a
4669. Bir sa‘at içinde beyt-i ḥarāma
Vaşıl olup ḳondı mescid-i dāma
4670. Ol qarınca çün ‘amelinden şākir
Olup ḳanadından indi ol faḳīr
4671. Ka‘be’i tavāf etmege meşḡul oldılar
Ḳaygudan azād oluban ḳurtul[dı]lar
4672. Bu vāḳı‘ayı çün şeyḥe söyledi
Şeyḥ daḡı ta‘bīr tesellī eyledi
4673. Eytdi ol za‘īfce qarınca hemīn
Ka‘be ziyāretin ister pes yaḳīn
4674. Sensin vişāl-i Ka‘besin dédi ‘ayān
Ziyāret étmek dilersiñ pes hemān
4675. Lākin za‘īfsin ol sefere hemīn
Ḳudretüñ yoḡdur ki olasın yaḳīn

4676. Ol gögercin benem kim dédi vişāl
Ka‘besi mülāzimiyem māh u sāl
4677. Eşigüñ mücāviriye dédi
Şeyh bu düşi böyle ta‘bīr eyledi
4678. Pes senüñ ziyāret itmegüñ hemān
Ṭarīk budur ki diyem ben ‘ayān
4679. Himmetüm qanadına yapışasın
Pes benüm irādetümde olasın
4680. Nefsüñ bi’l-külliyte teslīm kılasın
Özüñ teslīm édüp baña uyasın
4681. Dédi tā kim benüm vāsıtam-ile
Ḥaḳ Te‘ālā’nuñ luṭf-ı keremiyle
4682. Seni ol Ka‘be’ye vāşıl eyleye
Murād u maḳşūduñı fetḥ eyleye
4683. Bu kelāmı istimā‘ édicek ben
240^b İrādetüm muḥkem oldı şeyhe hem
4684. Baḳıyye-i inkārum zā’il oldı
Nefsüm şeyhe bi’l-küllī teslīm oldı
4685. Beni ‘ināyet himmeti anuñ
İki Ka‘be’ye vāşıl kıldı bilüñ
4686. Alup beni himmet-i qanadına
Ulaşdurdı dér beni murāda
4687. Evvel Ka‘be-i celīle irgürdi
Hem Ka‘be-i celīle yetiştürdi
4688. Şeyhe muḥabbetüm kemālde oldı
Anuñ-ile gönül maḳşūdunı buldı
4689. Zīrā şeyh mürīdüñ vālididür
Añla bu şeyh ḥayru’l-ebeveyndür
4690. Zīrā ata iki nev‘dür bil⁴³¹
Biri vilāde atası naḳar kıl
4691. Biri daḥı ifāde atasıdur
İşbu ata cümleden maḳbül-durur

⁴³¹ Ölçü eksik.

4692. Velāde atası pes añla hemān
Cismāniyyete sebebdür bī-gümān
4693. Ḥayāt-ı cismāniyyeye sebebdür
Vilāde atası zāhir ebidür
4694. İfāde atası ḥayāt-ı rūḥa
Sebebdür érişmege bu fütūḥa
4695. Vilāde atası seni bil ‘ayān
Dünyā odından ḥıfz éder pes hemān
4696. İfāde atası seni āḥiret
Odına yanmağdan éder selāmet
4697. Āḥiret odına yanmağ müşkildür
Andan ḥıfz etmege sebep mürşiddür
4698. Zīrā dünyā odı pes fānīdür
241ª Āḥiret odı çün-kim bākīdür
4699. Vilāde atası şehvet atası
İfāde atası şefkat atası
4700. İki ata arasında fark çok-durur
Mağşūd olan ḥaḳīkat atasıdur
4701. Oldur seni mağşūduña irgüren
Rūḥuña ḥayāt bahş édüp dirgüren
4702. Ata üçdür deyü buyurdu resūl
Ḥadīşinden dédi ol aşl-ı uşūl
4703. Biri zāhir atasıdur dér anuñ
Ḥayāt-ı cismnānī sebep inanuñ
4704. Bu cismüñ ḥayātına sebep-durur
Bunu añla kim bu zāhir eb-durur
4705. İkinci ata daḥı üstād-durur
‘İlm i şanā‘at öğredür Rab-durur
4706. Terbiyyet éder pes atası-durur
İkinci atası üstādı-durur
4707. Üçünci atañuz mürşiddür dédi
Ḥaş atañuz oldur deyü buyurdu
4708. Dünyādan ‘uḳbāya pes da‘vet éder
Ṭālib-i Ḥaḳḳ’ı alup dosta gider

4709. Ne ihsān éderseñüz aña idüñ
Anuñ-ile dost yolına pes gidüñ
4710. Bu sözden pes olduñ-ise hişşe-dār
Gel imdi sen de bir mürşid ara var
4711. ulavuzsuz kişi yola gidemez
Dağı menzil merātib at‘ édemez
- 241^b 4712. Delīl ile girdiler pes bu yola
Delīlsiz gidenler pes yolda ala
4713. Geldi bunda enbiyā vü evliyā
Delīl ile ériřdiler Tañrı‘ya
4714. Delīlsiz gidenler yolda aldılar
Pes dürlü azğunluğa uğradılar
4715. Delīlsiz kişi Ha‘a yol bulamaz
alur yolda menziline iremez
4716. Gör Cebrā‘īl delīl oldu resūle
Cebrā‘īl ile ériřdi vuřūle
4717. Mürşid ile ériřdiler heb Ha‘a
Mürşid ile buldılar sırr-ı beā
4718. Gel imdi sen dağı bir mürşidi bul
Mürşid-i kāmile özüñ teslīm ıl
4719. Nice bu yolda sergerdān gezersin
Bu dünyāyı ma‘mūr édüp düzersin
4720. utagör sen de bir mürşid elini
İzle dā‘im érenlerüñ yolunu
4721. Sen dağı ma‘niñi insān édesin
Bu hayvānī řıfātdan urtulasın
4722. řūret-ile bitmez kimsenüñ iři
Ma‘nīsın insān etmeyince kişi
4723. řūret-i insān ma‘nisi hayvān ola
Böyle kişi ol Ha‘ı anda bula
4724. Yā ilāhī řūret-ile ma‘nīmüz
Bir eyle pes saña dönder yüzümüz

- 242^a 4725. Bursevî kuluña nazār eyle ilāhī
Çün sensin kamu ‘ālem pādīshāhī

Bu bāb şūret-i insānda dōrt kirpük iki kaç bir saç neye işāretdür anı beyān éder

4726. Geldi yine gönlüme bir vaşf-ı hāl
Bu sözden añlayasın nedür me’āl
4727. Şūretüñi Hāq nice naqş eyledi
Çudretini nice izhār eyledi
4728. ‘İbret-ile şūretüñe kıl nazār
Şūretüñde Hāq ne ‘ibretler yazar
4729. İki kaç dōrt kirpügi saç eylemiş
İki kaç arasına ne yazılmış
4730. Lām elif nūn yazılmış anda hemīn
Bu sırrı añla kim bulasın yaķın
4731. Bu yédinüñ sırrını añla ‘ayān
Şūretüñde kodı Hāq anı nişān
4732. Yédi şey’e pes delālet kıldı ol
Cümlesi pes buldı andan Hāq’a yol
4733. Evvel anadan kara toĝar hemīn
Şoñra pīr olur beyāz olur yaķın
4734. Pīr olıcaķ ağara saç u şaķal
Kāmīl olan ķalbine urur şayķal
4735. Saç şaķla ağara ķalb ağarmaya
Pes ol kişi Hāq’a lāyık olmaya
4736. Ķalbini pāk étmeyince bir kişi
Zāt-ı Hāq’a lāyık olmaz ol kişi
- 242^b 4737. Gel berü ķalbüñi pāk it sivādan
Özüñ pāk eyle geç nefis-i hevādan
4738. Göñülden pes nūr-ı Hāq zāhir ola
Māsivādan bu göñlüñ tāhir ola
4739. Zıkrullāh ile ķalbüñi cilā kıl
Göñül beyt-i Hūdā-durur añla bil
4740. Göñüle kıldı tecellī ol Hūdā
Göñül sem’ine kıldı pes Hāq nidā

4741. Göñül ‘arşdan dahı çün-kim uludur
Hakḳ’a ‘azm eyleyenlerüñ yoludur
4742. Nazargāh-ı Hudā’dur ḳalb-i insān
Tecellī birle şıǵdı aña Sübhān
4743. Ğayr-i ḥubbu’llāhı gider göñülden
Hakḳ kelāmı zuhūr éde dilüñden
4744. Dilüñde ḳalbüñde ol Allāh ola
Göñül Hakḳ’ı bulup maḳşudın bula
4745. Ma‘ārif maḥzeni ola ol göñül
Cümle esrārına maḥrūm ola dil
4746. Göñülde buldılar Hakḳ’ı bulanlar
Göñülde érdiler Hakḳ’a érenler
4747. Göñül mir’āt-ı Hakḳ’dur gel nazār ḳıl
Göñül āyīnesin pāk eyleyüp sil
4748. Pes görine andan şüret-i Raḥmān
Cemālını tecellī ḳıla cānān
4749. Göñlüñ dünyā ḥubbı ile ḳarartma
Bu naḳş-ı dünyāya gel nazār étme
4750. Göñlüñe yol bulmaya naḳş-ı dünyā
Bu ḥasta göñlüñi édegör ihyā
4751. Göñülde Hakḳ’dan ğayrisi ref’ ola
Göñülde ḥicābı gidüp def’ ola

243^a

4752. Yā ilāhī göñlümüzden ḥicābı
Ref’ eyle göñül bula feth-i bābı
4753. Münevver ḳıl göñlümi nūruñ ile
Müzeyyen ḳıl hem dahı şıfātuñla
4754. Bursevī bīçāre kemter ḳuluñdur
Rızāñ ister ḳapuñda sā’ilüñdür

Bu bāb anı beyān éder ki şehri mu‘azzam var ḳaşabalar ḳaryeler var anı bildürür

4755. Kā’ināta ‘ibret-ile ḳıl nazār
Hakḳ Te‘ālā gör ne ḥikmetler yazar
4756. Hakḳ Te‘ālā cihānı var eyledi
Ḳudretini nice izhār eyledi

4757. Ādem ile milki ma‘mūr eyledi
Ādem-ile ‘ālemi zeyn eyledi
4758. Her biri bir yérde kılmışdur karar
Kısmetini anda kılmış bākī yār
4759. Her birine rızkını vérür Hudā
Anuñ hūnından toyar bāy u gedā
4760. Her biri bir esbāba kılmış şurū‘
Kimi aşla yapışmış kimi furū‘
4761. Ol sebebden rızkını vérmiş Hudā
Dün i gün anı édinür pes gıdā
4762. Birbirine sebep vérmiş insānı
Ne taqdīr étdi-y-se vérür Sübhān’ı
4763. Kimi eker kimi biçer pes anuñ
Kimi eküp biçmeden bulur anuñ
4764. Kimi şehristānda eylemiş karar
Géce gündüz naşībin anda arar
4765. Kimi kūyistānda dün gün sa‘y éder
Eker biçer kimisi hayvān güder

243^b

4766. Kimi şehir-i şağırde yer édinmiş
Her biri bir yérde karar eylemiş
4767. Bu cihān dağı üç nev‘ üzredür
Biri şehristān ikinci karyedür
4768. Üçüncü kaşabalardur pes anuñ
Bu üç nev‘ üzredür gider gümānuñ
4769. Ol kim şehir-i mu‘azzamdur bil anı
Ne isterseñ bulunur gider gümānuñ
4770. Kumaşuñ eyüsi anda bulunur
Libāsuñ gökcegi anda alınur
4771. Anda bulunur ta‘āmuñ zübdesi
Anda olur her şey’üñ güzīdesi
4772. Ne isterseñ kaması anda vardur
Kaması bulunur anda hāzırdur
4773. Nazar eyle şatu bāzār andadur
Her ne dürlü metā‘ varsa andadur

4774. ‘Ālem-i fāzıl u kāmıl andadur
Ḳalan şeh̄r ü ḳarye añ̄a bendedür
4775. Mescid ü cāmi‘-ü kübrā andadur
Maḥfil ü minber ü miḥrāb çoḳ-durur
4776. Andadur köşk ü sarāy sultān u ḳul
Anuñ her şey’i ḥalk ḳatında maḳbül
4777. Ḳalan şeh̄r ü ḳarye añ̄a muḥtācdur
Ḳamusı bunlara pes iḥtiyācdur
4778. Ḳamu bunda olan ḡayride olmaz
Ba‘zı bulunursa ba‘zı bulunmaz
4779. Ekşeri heb bundan alurlar metā‘ı
Bunda çözüdür her ḳumaşuñ bāḡı
4780. Şehr-i şaḡırlere bundan alurlar
Pes daḡı ḳaryelere götürürler
- 244a
4781. Üç nev‘ üzerine oldu bu cihān
Şeh̄ristān ḳaşaba ḳarye bil éy cān
4782. Bu sözden maḳşūd ma‘nīdür bil ‘ayān
Murād olan ma‘nīdür eyle iz‘ān
4783. Kitābu’llāhdur bu ‘ālem ḳıl iz‘ān
‘İberet-içün yaratdı anı Sübhān

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Fe‘-tebirü yā üli’l-ebşār.”⁴³²

4784. ‘Ārif oldur cümleden ‘ibret ala
Cümlesinüñ sırrına nazār ḳıla
4785. Bu insān daḡı üç nev‘ üzredür
‘Ām u ḥāş üçüncüsü ḥāşu’l-ḥāşdur
4786. Añla ḥāşa’l-ḥāşuñ vücūdı hemān
Bir şeh̄r-i mu‘azzam gibidür ‘ayān
4787. Vücūd-ı şeh̄rinde cümle bulunur
Ne isterseñ ḳamu andan görünür
4788. Metā‘uñ eyüsi ḳamu andadur
Ḳumaşuñ gökcegi cümle andadur
4789. Metā‘ı āḡiretdür bu dédigüm
Saña pes zāhirde temşil édeyim

⁴³² “Ey akıl sahipleri! İbret alın.” Haşr (59/2)

244^b

4790. Andadur la‘l-ile yāķūt andadur
Andadur dürlü cevāhir andadur
4791. Andadur ni‘met-i bāķī andadur
Andan iç şerbet-i sāķī andadur
4792. Andadur sırr-ı ma‘ānī andadur
Andadur nūr-ı ilāhī andadur
4793. Andadur bu şatu bāzār andadur
Andadur her türlü metā‘ andadur
4794. ‘Ālim ü fāzıl u kāmıl ol-durur
Ķalanı pes ķamu aña bendedür
4795. Cāmi‘-i kübrādur çün ķalbi anuñ
Cem‘ olup cum‘a’ı anda ķıluñ
4796. Andadur minber i miħrāb andadur
Andadur şerbet i şarāb andadur
4797. Andadur köşk ü sarāy sultān u ķul
‘İlm i ma‘rifet anuñ ķalbinde bul
4798. Gülistān bāğ baķçe vü çemen anda
Açılır çiçekler yāsemen cümle anda
4799. Andan feyz alurlar bī-gümān
Cümle ħūnından toyupdur pes ‘ayān
4800. Cümle feyzini andan umar rāyigān
Pes andan ķandı şuyı cümle ‘atşān
4801. Bu bir şehr-i mu‘azzam gibi oldı
Vücūd-ı şehri pes nūr-ile tıldı
4802. Aħaşş-ı ħavāşuñ vücūdıdur bil
Ĥavāşuñ cücūdına da nazār ķıl
4803. Anlaruñ vücūd-ı şehri pes ‘ayān
Şehr-i şağırler gibidür bil hemān
4804. Şehr-i mu‘azzamda bulınan éy cān
Cümlesi anda bulunmaz bī-gümān
4805. Anlar şehr-i ‘azīme muħtāc-durur
Her ħālde pes aña iħtiyāc-durur
4806. Anlar aña bende olanlar-durur
Cümlesi feyzi heb andan alur

245^a

4807. Āhiret metā‘ın andan alurlar
Géce gündüz aña hizmet kılurlar
4808. Dürlü dürlü cevāhirlere alurlar
Her ne isterlerse anda bulurlar
4809. Sa‘y éderlerse ḥalīfe olurlar
Pes bu ḥalkı Ḥaḳḳ’a da‘vet kılurlar
4810. Her ne feyz aldılarsa şeyḥden tamām
Andan daḥı feyz alur ḥāṣ u ‘ām
4811. İkinci nev‘ini añladuñ-ise
Geregi gibi fehm eyleduñ-ise
4812. Üçüncü ‘avāmuñ vücūdı-durur
Anlaruñ vücūdı ḳarye gibidür
4813. Zāhirde ḳarye ehline naḳar kıl
Eki biçmek-durur dā’im işi bil
4814. Daḥı ḥayvān güder dā’im otlakda
Geçürir ‘ömrüni pes çalulukda
4815. Şaman ‘arpa buğday-durur metā‘ı
Biñde bir Ḥaḳ söz eşitmez ḳulağı
4816. Pes bunu añladuñ-ise çün ‘ayān
‘Avāmuñ ḥāli böyledür pes inan
4817. Anlar daḥı dünyā ekinin hemān
Eküp biçmek diler dün gün bī-gümān
4818. Dünyā otlagında nefsi-i ḥayvānı
Dün i gün otladup gezer bil anı
4819. Şaman ‘arpa duru-durur dünyā metā‘ı
Dün gün anı ihtiyār éder ‘āmı
4820. Biñde bir Ḥaḳ sözi ḳabül eylemez
Dünyāyı diler āḥiret dilemez
4821. Anlaruñ vücūdı ḳarye gibidür
Ḥālleri pes ḳarye ehli gibidür
4822. Bunlaruñ zāhiri anlarda bāḥın
Bu fi‘l gösterür anlaruñ ḥālin
4823. Belki bunlar anlardan maḳbūl-durur
Nicesi bunlaruñ gerçek ḳul-durur

- 245^b
4824. Eker biçer maḥşülünü götürür
Faķire ğanīye daḥı yedürür
4825. Ḥaķ'dan kórķar peyġamberden utanur
Kılur namāzın Ḥaķķ'a şükür kılur
4826. Kimisi anuñ yalanı söylemez
Ba'zı ḥarāma daḥı kaşd eylemez
4827. Kimseyi ğaybet étmez kórķar Ḥaķ'dan
Bilmez-ise daḥı karadan aķdan
4828. Ne eşidir-ise 'amel éder ol
Da'vet éderseñ éder Ḥaķķ'ı kabül
4829. Ba'zı ehl-i dünyāyı hemān⁴³³
Cem' eyleyüp pes irker yıġar 'ayān
4830. Kimseye bir loķma yedürmez görüñ
Kendü daḥı yéyemez nażar kılüñ
4831. Dünyā ekinini cem' édüp yıġar
Dünyā mālını pes kendünüñ sezer
4832. Ölücek terk édüp gider pes anı
Ḥasret odına yanar cism i cānı
4833. Kendü sīne girür taşrada kılur
Ne bir loķma ne bir içim şı alur
4834. Kılur maḥrüm gider dār-ı fenādan
Sefer kılup göçer milk-i 'anādan
4835. Tezek böçegine pes gel nażar kıl
Bir kara ḥorca böcekdür anı bil
4836. Ḥayvānuñ tersin yér étmez kanā'at
Büyük yuvalıķlar éder temāmet
4837. Yuvasına sürür götürür anı
Yuvasında ğıdā édine cānı
4838. Girür yuvasına anı koyamaz
246^a Ğıdā edinüben anı yéyemez
4839. Kılur taşrada pes anı n'eylesün
Yuvasına koyamaz pes n'işlesün

⁴³³ Ölçü eksik.

4840. Emek zaḥmet çeker çün qalır maḥrûm
 ẖanā‘atsizliginden oldı maḡbûn
4841. ‘Aceb gösterişdür ma‘nî tıyana
 Êşidüp söz ma‘nîsin añlayana
4842. Bu ehl-i dünyāya bir gösterişdür
 Zāhirden görürsin bir ‘aceb işdür
4843. Cümlesi nāsa pes ḥālin bildürür
 Bundan ‘ibret alan ‘āqıl ẖul-durur
4844. Pes bu ehl-i dünyā daḡı bil ‘ayān
 Dünyā cîfesin cem‘ éder bî-gümān
4845. Ḥaḡḡ’uñ vérdüğine etmez ẖanā‘at
 Bu dünyāyı cem‘ édersin tamāmet
4846. Bir gün ecel érişüp sîne girür
 Cem‘ étdüğü dünyāsı taşra qalır
4847. Hîç birisi anuñla sîne girmez
 Pes bir loḡma bir içim şı götürmez
4848. ‘Āqile bu qadar söz ‘ibret yiter
 Cāhilüñ ẖalbi ḡacerden beş beter

Bu bāb dünyānuñ yoḡışın düzin inişin beyān éder ne sırdur

4849. Yine ‘ibret-ile baḡ bu cihāna
 Bu ḡafletden aç gözüñi uyana
- 246^b 4850. Bu insān bil üç ḥālden ḥālî degil
 Cān gözün aç ḡaber vérem naẖar qıl
4851. Kāḡ teraḡḡî éder çıkar ‘ulāya
 ‘İbādet i tã‘at kıılır ol Mevlāya
4852. Dürlü merātib maḡāmāt ẖat‘ éder
 Cānān illerine ‘azm édüp gider
4853. Seyr i sülük ḡāşıl éder çünki ol
 Ḥaḡḡ’uñ zāt-ı şıfātına bulur yol
4854. Gāḡ tenezzül édüp sıflıye iner
 Tebdîl-i aḡlāḡ édüp Ḥaḡ’dan döner
4855. Dünyā berzaḡına düşer ol kişi
 Dün gün sehv-i ‘işyān olur pes işi

4856. Dünyā derbendine uğrar pes yolu
Yolın alur çün nefs harāmîleri
4857. Mālına cānına pes kaçd éderler
Pes anı şeytān yolına yéderler
4858. Ne terakķī éder gāh ne tenezzül
Ne āfāka ne yére éder nüzül
4859. Pes tamām evsaṭda éder qarārı
Ne hayr éder ne işler pes şirārı
4860. Ne hayra yarar ne şerre pes işi
Şanasın bir uyķudur çün ol kişi
4861. Bunı zāhir ile temşil édeyim
‘İbert dili söyler turmaz n’édeyim
4862. Zāhirde bir yola kim pes gidersin
Yokuşu vardur çıkar seyrān édersin
4863. Bu yol daħı üç hālden hālī degil
Biri yokuş biri düz eniş-durur⁴³⁴

247^a

4864. Kaçan kim yokuşa çıksañ pes hemān
Cümle yér seyr olunur andan ‘ayān
4865. Gerçi zaħmet çekilür anda daħı
Cümle ‘ālem seyr olunur éy aħı
4866. Lā-büd her yokuşuñ düzi vardur
Her zaħmetde bir rāħat gizlidür
4867. Yokuş zaħmetine katlanan kişi
Düze çıkup rāħat olmaķdur işi
4868. ‘İbādet tā‘at yokuşına bunda
Katlanan āħiret düzine anda
4869. Çıkup nice yerler seyrān eyleye
Görüp yārin cānın hayrān eyleye
4870. Dünyā āħiretüñ mişāli-durur
Dünyāda Hāķ gösteriş étmiş-durur
4871. ‘Āķil olan göricek ‘ibret alur
Ġāfil olan bu sırdan maħrüm kalur

⁴³⁴ Mısrada kafiye uyumsuzdur.

4872. Bu yoğuşlar bu düzler bu enişler
Cümlesi heb bizedür gösterişler
4873. Kim teraqqî éder çıkar yoğuşa
Kim tenezzül éder gider enişe
4874. Bu yoluñ yoğuşı enişi çok-durur
Bunlaruñ cümlesi bize ‘ibretdür

“Fe‘-tebirū yā üli’l-ebşār.”⁴³⁵

247^b

4875. Bu yoğuşı añladuñ-ısa ‘ayān
Enişi dağı añla nedür hemān
4876. Kim enişe gidüp éder tenezzül
Āfāğda iken yere éder nüzül
4877. Kesilür seyr i sülūkı pes anuñ
Dünyā berzahına düşer inanuñ
4878. Dere depe gelür öñine anuñ
Ne seyr éder yerde gider gümānuñ
4879. Ĥicābı alur yolunı gözi görmez
Çalur yolda maşşūduna erişmez
4880. Nefs-i şeytān ĥarāmīleri anuñ
Yolın alur gider şekk i gümānuñ
4881. Yine sa‘y éderse teraqqî éder
Yoluñ yücesine ‘azm édüp gider
4882. Üçünci ne inişdür ne yoğuşdur
Hemān kişi gider ol bir düz yoldur
4883. Ne teraqqî ne tenezzül var anda
Ne seyr var ne berzah var bu yolda
4884. Dünyā şahrāsında ‘azm édüp gider
Ne yoğuşa ne enişe ‘azm éder
4885. Ne teraqqî ne tenezzül var bunda
Ne seyr var ne ĥicāb var bu yolda
4886. ‘Ākil olan pes neye kılsa nazār
Cümlenüñ sırrını ĥalbine yazar

⁴³⁵ “Ey akıl sahipleri ibret alın.” Haşr (59/2)

248^a

4887. Cümlesinden ‘ibret alur ol hemān
‘İbret gözi-y-ile görür pes ‘ayān
4888. Cümle eşyā sırrına nāzır olur
Cümle eşyāda Hakk’ı hāzır görür
4889. Cümlesi hāl diliyle söyler aña
Cān sem‘iyle eşidüp qalır taña
4890. Eger bunlardan ‘ibret alduñ-ısa
Bunlaruñ sırrına erişdüñ-ise
4891. Cümle eşyā bil rengini qandan alur
Dürlü çiçekler rengini qanda bulur
4892. Dağı cümle yemişler heb lezzeti
Qandan alur qanda bulur şerbeti
4893. Lezzeti hīç birbirine beñzemez
Lezzetin bir sene tağyır eylemez
4894. Aşlı ne ise pes anı bitürür
Her şey’i aşlı aşlına yetürür
4895. Dağı kuru yérden bir mā’-i carī
Çıkarup aqıdur dürlü enhārı
4896. Kimi şovuk kimi ıssıdur anuñ
Kimi tatlu kimi acıdur bilüñ
4897. Cümlesi anuñ bir kāndan gelür
Qamusı bir topraqdan carī olur
4898. Bu şovuk ıssı şu neyi gösterür
Kimi tatlu kimi acı ne sırdur
4899. Şovuk şu-y-ıla yusañ bir libāsı
Şovuk şu-y-ıla gitmez anuñ bası
4900. Şovuk şu-y-ıla kir çıkup pāk olmaz
Yalıñuz anuñla pāklık bulunmaz
4901. Şu ıssı gerekdür kim pāk eyleye
Teni tonın kirden çün pāk eyleye
4902. Cümlenüñ pāklığı şu-y-ıla ‘ayān
Hayātı dağı şu-y-ıladur hemān
4903. Şusız yérler qurur bir şey bitürmez
Şusız yérde kimse maşşul getürmez

248^b

4904. Şusız yérler şanasın kim ölüdür
Şulu yérde n'isterseñ toptoludur
4905. Kaçan şeyhuñ kalbi gönünden dağı
Feyz-i ilāhī yağmuru éy ağı
4906. Tālibūñ kalbi yerine yağmaya
Tālibūñ kalbinde nesne bitürmeye
4907. Yér gibi tālibūñ kalbi kuruya
Hicāb perde tālib kalbin bürüye
4908. Kaçan tālibūñ kalbine feyz ola
Pes tālibūñ ölü gönli dirile
4909. Hayāt bula gönli rūhı pes tamām
Rūhı gönli evinde ola imām
4910. Rūhuñ emrine cümlesi rām ola
Cümlesi rūha bende olup uya
4911. Ma'rifet yemişi kalbinden bite
Gönül garq ola baħr-i haķıķate
4912. Sır çiçekleri kalbinden açıla
Feyz-i Haķ'dan āb-u hayvān içile
4913. Vücūd-ı şehrinde rūh sultān ola
Gönül vezīr olup hükmin yürüde
4914. 'Aql dağı kāzī ola vücūdda
Kalbi nā'ib olup ola şühūda
4915. Vücūd-ı şehrinde 'adl i dād éde
Kalmaya kalbde bu ağıyār heb gide
4916. Nefs 'askerini çün tārān édeler
Kırup nefis 'askerin vīrān édeler
4917. Yıķup nefsūñ kal'asini alalar
Rūh 'askerin içine tolduralar
4918. Nefsūñ maħv olup kalmaya vücūdı
Rūhuñ dā'imā Haķ ola şühūdı

249^a

4919. Yā ilāhī 'izzetūñ-çün sen bizi
Nefs elinden ħalāş eylegil bizi
4920. Senūñ dergāhuña tođrı varavuz
Tā kim ħazretūñe çün yalvaravuz

4921. Kabûl eyle bizi luţf it ilâhî
Kerem kııl bizden ‘afv eyle günâhı
4922. Bursevî bî-çâre ‘âciz kuluñdur
Vişâlûñ arzular pes sâ’ilûñdür

Bu bâb ‘ilm-i ‘ibret ilm-i hikmet nedür anı beyân éder

4923. Yine ‘ibret kitâbına baķalum
‘Ummân olup şular gibi aķalum
4924. Hakk’uñ her işine bir hikmeti var
Ne bilür hikmetini şaşu ebşâr
4925. Hikmetini hikmet ehli biliser
‘İbretini ‘ibret ehli göriser
Ba’zı işde hikmetini gösterür⁴³⁶
4926. Her birinde kudretin izhâr éder
Kudretinden kuvvetin izhâr éder
4927. Ba’zısı anuñ ‘ilm-i hikmet-durur
Ba’zısı daķı ‘ilm-i ‘ibret-durur
4928. ‘Ârif olan cümlesin seyrân éder
‘Aķl u cânı bu sırdan hayrân éder
4929. ‘İlm-i ‘İbertden biraz vérdüm haber
‘İlm-i hikmetine daķı kııl nazar
4930. Hikmetinde ‘aķl u fehm kâşır-durur
Hikmetine kendüsi ‘âlim-durur
4931. Meger Hakk luţf eyleyüp ma’lûm éde
Sırrına pes anı maķrûm édine
4932. ‘İlm i hikmetine nazar kıılalum
Hakk’dan ilhâm olur-ise bilelüm
- 249^b
4933. Cân gözin aç kııl nazar kııl sözüme
‘Âķil-iseñ nazar kııl sır yüzüne
4934. Ba’zı hayvândan daķı süd şaķılur
Emceginden çün leben zâhir olur
4935. Hayvânda mı otda midur bil anı
Bu sırrı fehm eyleyüp kııl iz‘ânı

⁴³⁶ Yalnız mısra.

4936. Yalnız hayvānda otda degildür
Buzagusuz vérmez süd pes sırdur
4937. Eger hayvādadur derseñ bil anı
Ot otlamazsa süd vérmez gör anı
4938. Eger süd otlamağdan derseñ hemān
Buzagusuz otlar süd vérmez ‘ayān
4939. Yalnız buzağuda derseñ hemān
Ot otlamayınca süd vérmez ‘ayān
4940. ‘Aceb sırlar-durur ma‘nī tıyana
Ne hikmetdür bu sözler añlayana
4941. Dağı zāhirde tavuğ ördek kız
‘Ārif-iseñ bu sırrı qalbūñe yaz
4942. Kaçan yavru çıkarmak diler hemān
Yumurdasın başdururlar pes ‘ayān
4943. Cānsız yumurtadan bir cānlu hayvān
Zuhūr édüp vücūda gelür hemān
4944. Ol yavru yumurtada mı bil anı
Yā hayvānda mıdur eyle iz‘ānı
4945. Yalnız yumurtada derseñ pes hemān
Başmayınca anası olmaz ‘ayān
4946. Eger hayvādadur derseñ pes anı
250ª Yumurdasız olmaz gider gümānı
4947. Yumurda başmayınca yavru çıkmaz
Yumurdasız yavru pes zuhūr étmez
4948. ‘Aceb hikmetler-durur bunlar dağı
Bunlardan ‘āqıl ‘ibret alur éy ağı

Qāle’llāhu Te‘ālā: “Fe‘-tebirū yā üli’l-ebşār.”⁴³⁷

4949. Cümleyi ‘ibret için var eyledi
Cümlede kudretin izhār eyledi
4950. İnsān oldur cümleden ‘ibret ala
Neye kılsa nazar sırrın añlaya
4951. Göz kulak dil el ayak hayvānda var
Yem véreni vurarı ol da tıyar

⁴³⁷ “Ey akıl sahipleri ibret alın.” Haşr (59/2)

4952. İnsān oldur gözinde ‘ibret ola
Her neye kılsa nazar ‘ibret ala
4953. Kulağı dahı eşide Hâk sözi
Dâ’im Hâk’dan yaña döndüre yüzi
4954. Dil-ile Hâk kelâmı söyleye
Söyledügi ile ‘amel eyleye
4955. Pes dilinde hikmet sözleri ola
Tâlibler eşidüp ma’nîler ala
4956. Eli-y-ile hayr u ihsân eyleye
Hâk yolında fakîrleri toylaya
4957. Ayağı Hâk yolında ikdām éde
Cānān illerine ‘azm édüp gide
4958. Şüret-i ma’nîsi pes insān ola
Göñül dahı varup maqşūdın bula
4959. Şüret insān ma’nîsi hayvān ola
Ol kişi ‘ālem zulmetinde kıla
- 250^b 4960. Şüret insān olmağ-ıla iş bitmez
Biñ yıl sa’y eylese maqşūda yitmez
4961. Ma’nîsi insān étmek gerekdür
Ma’nîsi insān gāyet zeyrekdür
4962. Yarın kıyāmet güninde bî-gümān
Sîret şüret olıyardur pes ‘ayān
4963. Bu şüret bunda kıalup bozılısar
Sîret şüret oluban düziliser
4964. Kankı şifāt-ile mevşūf olursa
Ol şifāt kendüye gālib olursa
4965. Yarın ol şifāt-ile varsa gerek
Hâzretinde şermsār olsa gerek
4966. Kimi maymun kimi hınzîr şifātında geliser⁴³⁸
Kimi ayı kimi tilki şifātında olısar
4967. Dünyāda kankı şüret-ile muttaşîf olursa
Bunda özi kankı ahlâkı ihtiyār kılırsa

⁴³⁸ 15’li hece ölçüsü.

4968. Yarın ol şıfât-ile çün gele maḥşer yerine
N’etdi-y-ise ḥayr u şerden yarın anda görine
4969. N’içün bir kâmil bulup tebdîl-i aḥlâḳ étmezsin
Teslîm olup mürşide ta’lîm terbiyyet almazsın
4970. Yarın beşmân olup pes sözüme gelürsin ‘ayân
Fe’rci’nâ na’mel şâlih^{an439} deyesin pes bî-gümân
4971. Ya’nî yâ Rab bizi dünyâyâ gönder pes yine⁴⁴⁰
‘Amel-i şâlih işleyelüm anda denile
4972. Pes bu sözüñ aşlâ fâ’idesi olmaya⁴⁴¹
Bundan anda giden bilürsin-kim bunda gelmeye
4973. Pes n’içün gözüñ açup uyanmazsıñ bu uykudan
251^a Senüñ daḥı ḥaberüñ var mı ‘aceb bu ḳorḳudan
4974. Ḥaḳ Te’âlâ dünyâda bunlar-ile ḳorḳudur
Düşüñde gösterür saña pes seni âgâh éder
4975. Her ne şıfâtta olursañ şüret bâğlar görünür
Sîretüñde pes aḥlâḳuñ ol şıfâtı bürinür
4976. Düşüñde ḥamle kıilup saña ḳaşd éderler
Hemân pes uyḳuñdan uyanıcak yüregüñ oynar
4977. Hele düşüm imiş deyü şâd olursın pes hemân
Ḳurtuldum şanursın andan ḳurtulmaduñ bî-gümân
4978. Her biri bir şıfâtüñdan ḥalḳ oluban görünür
Ḥaḳ Te’âlâ anı saña düşüñde çün gösterür
4979. Bu dâr-ı dünyâda sen de tebdîl-i aḥlâḳ édesin
Düşüñde gördüğüñ mezmûm şüretten ḳurtulasın
4980. Yarın [anda] ol şüret-ile ḥaşr olmayasın
Anlar-ile düşüp nâr-ı caḥîme yanmayasın
4981. Saña bu râzı açdum ki bugün âgâh olasın
Mürşide bende olup bu şıfatdan ḳurtulasın
4982. Yalınız şüret-i insân olmağ-ıla pes hemân
İş biter mi gel nazâr ḳıl aç gözüñ gâfil uyan

⁴³⁹ O günahkâların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, “Rabbimiz! Gördük, duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık.” diyecekleri zamanı bir görsen! Secde (32/12)

⁴⁴⁰ Ölçü uyumsuz.

⁴⁴¹ Ölçü uymuyor.

4983. Bir kabuñ taşra қалаы içine étmez eşer
İç қалаы olmayınca та‘āmuñ та‘mın keser
- 251^b 4984. Таşрасımuñ қалаы iç қалаыını gösterür
İç қалаы olmayınca çünkim iş mi bitürür
4985. Қabuñ iç қалаыınadur añla çünkim i‘tibār
Таşра қалаылы қалаысыз ola neye yarar
4986. Bundan eglendi kişi қalbini pāk étmek gerek
Sa‘y édüp taşfiye-i қalb hāşıl étmek gerek
4987. Tevhīd-i zıkrū’llāh ile sile қalbūñ pāsını
Bir mürşide teslīm olup ala pes du‘āsını
4988. Düşürüp ‘aşq āteşine қalbini yaқа hemān
Nūr-ı zıkrū’llāh ile қalbin қалаыlaya ‘ayān
4989. Yarın ol hāzrete vara yüzi aқ⁴⁴²
Virile Hāq cinānında pes тұraq
4990. Gel қalbūñi tevhīd-ile pāk eyle
Қalbūñde bul Rabbūñi idrāk eyle
4991. Қalbūñi ‘aşq āteşiyle yaқagör
‘Aşq göziyle dost yüzine baқagör
4992. Gide қalbūñ şovukluğı қalmaya
Şovuk қalbde dost ‘aşqı bulunmaya
4993. Taşfiye-i қalbde hāşıl olmaya
Göñül maқşūdunı varup bulmaya
4994. Zāhirde şovuk қab қалаы тұtar mı
Şovukluğ-ıla gör bir iş biter mi
4995. Işıcaқlığ-ıla érer temāme
Şovukluğ-ıla irmez ihtitāme
4996. Işıcaқlıқ gerek her işde temām
Işıcaқlığ-ıla bişer cümle hām
- 252^a 4997. Bu göñül kim şovuk ola temāmet
Қalb-i selīm olup bulmaz selāmet

⁴⁴² 11’li hece ölçüsü.

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "Yevme lā yenfe'u māl^{ün} ve-lā benün, illā men eta'llāhe bi-ḳlabⁱⁿ selīmⁱⁿ."⁴⁴³

4998. Ma'rifetden mahrüm olur ol gönül
Ḥaḳ sevgüsün ḳanda bulur ol gönül
4999. Ḥubb-i dünyādan ḳalbünü pāk eyle
Şovukluk andan erişür ḥāk eyle
5000. Fenā olup beḳā bula bu gönlün
Zikru'llāh ile anı ihyā ḳıluñ
5001. Tevhīd-i zikru'llāh eyle dirile
Pārekende gönül Ḥaḳḳ'a derile
5002. Cem'iyet-i ḳalb çünkim ḥāşıl ola
Bī-çāre gönül Ḥaḳḳ'a vāşıl ola
5003. Gel bir mürşidden al tevhīd māyesin
Tevhīdüñ sırrına vāşıl olasin
5004. Māyasız tevhīdüñ sırrı bulunmaz
Tevhīd şāhibine vāşıl olunmaz
5005. Her şey'ün māyalısı maḳbül-durur
Māya alan añla maḳbül ḳul-durur
5006. Māyalı olan ḥüb olur merḡüb olur
Māyasız olan şey' tiz ma'düm olur
5007. Pes gör kim zāhirde süd vardur 'ayān
Māya çalınmasa tiz ekşir hemān
5008. Zāyi' olur gider ol süd yabana
Ġidā olmaz olur zāyi' insāna

252^b

5009. Māyasız ne yoḡurt olur ne ḥod yaḡ
Ne beynür olur andan ne sāde yaḡ
5010. Māyasız olmaz birisi pes 'ayān
Māya çalar-iseñ olur çün hemān
5011. Bir ḳaşıḳ māyaya muḥtācdur hemīn
Māyasız süd yoḡurt olmaz pes yaḳīn
5012. Pes bu mürşidler daḥı añla hemān
Tevhīd māyasın çalarlar pes 'ayān

⁴⁴³ "O gün ne mal ne de oğullar fayda verir. Ancak Allah'a sağlam ve temiz kalp getiren (fayda görür)."
Şu'arā (26/88-89)

5013. Māyalı tevḥīd-ile bulur kemāl
Érişür Ḥaḳ’ dan tecellī-i cemāl
5014. Māyasız tevḥīd irgürmez kemāle
Érişdürmez tecellī-i cemāle
5015. Māyalı tevḥīd-ile buldı bulan
Anuñla érdi Ḥaḳḳ’a vāşıl olan
5016. Māyalı tevḥīdüñ āşarı çoḳdur
Andan maḳşūd olan pes zāt-ı Ḥaḳ’ dur

Bu bāb şağ ve şol neye işāretdür anı beyān édüp bidürür

5017. Yine ‘ibret kitābına kıl nazār
Ḥaḳ sende gör çün ne ḥikmetler yazar
5018. Nazār kıl gel vücūduñ ḥānesine
Bu şūret naḳşinuñ hem ma‘nisi ne
5019. Vücūduñda bu a‘zālar ki vardur
Saña ḥizmet éderler saña yārdur
5020. Gözüñ görmek ḳulaḡuñ hem eşidmek
Burun ḳoḳu tuymaḳ dilüñ söylemek

253^a

5021. Elüñ tutmaḳ ayaḡuñ yol yürimek
Bunlar-ile Ḥaḳḳ’a lāyık iş étmek
5022. Ḥaḳ Te‘ālā bunları vérdi saña
Bunlar-ile ḳulluḳ édesin aña
5023. Bunları Ḥaḳ çift yaratdı ser-te-ser
‘Āḳil-iseñ ma‘nisine kıl nazār
5024. Biri şağ birisi şoldur anuñ
Añlar mısın nedür şağ-ile şoluñ
5025. Şaḡuñ ne işlerse şol daḡı bile
İşlersin her işi pes ikisiyle
5026. Şağ göz ḳanda baḳarsa şol göz daḡı
Aña nazār ḳılur aña éy aḡı
5027. Şol göz daḡı ne yere ḳılsa nazār
Şağ göz aña nazār ḳılur éy püser
5028. Biri zāhir biri bāḫın yüzidür
Şağ göz bāḫın şol göz zāhir gözidür

5029. Biri rûhāniyyet gözidür aña anuñ
Biri cismāniyyet gözi gider gümānuñ
5030. Hāḡ Te‘ālā gör ne hikmetler yazar
‘Ārif olan sırrına kılar nazar
5031. İki gözi gösteriş kıldı Hudām
İkisiyle nazar kılar hāḡ u ‘ām
5032. İkisiyle bir yere kılar nazar
Naḡş-ı dünyāya bakmadan kılar hāḡ
5033. Şaḡ bāḡın gözidür didüm ‘ayān
Dār-ı ‘uḡbāya nazar kılar hemān
- 253^b 5034. Rûhāniyyet gözi şaḡ gözdür metīn
Dost yüzine baka anuñla hemīn
5035. Şol göz daḡı şaḡ göze tābi‘-durur
Ḳanda baksa aña daḡı bak-durur
5036. Cismāniyyet gözidür şol göz ‘ayān
Rûhāniyyet gözine bakar hemān
5037. Sa‘y it rûhāniyyet gözin açasın
Şaḡ göz-ile dost yüzünü seçesin
5038. Şaḡ göz-ile şaḡuña kılar nazar
Şoluña bakmadan edesin hāḡ
5039. Şol göz dā’im dünyāya bakmaḡ diler
Bakup dünyā naḡşına aḡmaḡ diler
5040. Diler kim şaḡ gözi daḡı bakdura
Bu dünyānuñ nuḡūşına aḡdura
5041. Eger şaḡ göz şol göze uyar-ise
Naḡş-ı cihāna bakup ḡalur-ise
5042. Hicāb olur göstermez dostuñ yüzün
Añlayup fehm edemez ma‘nī sözün
5043. Şolına nazar kılar ekşer-i nās
Mekr-i dünyādan çünkim olmaz ḡalāş
5044. Meyl edüp bu dünyāya kılar nazar
Dünyā zīnetiyle kendüyi bezer
5045. Yüce evler yüce köşkler sarāylar
Düzer anuñ-ile dā’im faḡr eyler

- 254^a
5046. Şol göz-ile şoluna kıllur nazār
Anuñ-çün dünyādan eylemez hāzer
5047. Şağ gözi a‘mā olup kılmış-durur
Anuñ-çün bu dünyāya talmış-durur
5048. Ger anuñ şağ gözi açuķ olaydı
Anuñla ‘uķbāya nazār kılaydı
5049. Farķ édeydi dünyāy-ıla ‘uķbāyı
Bileydi ol fenāy-ıla beķāyı
5050. Fenāyı terk édüp beķā bulaydı
Fenādan beķāya ‘azm eyleyeydi
5051. Añlayaydı bu dünyānuñ zevālin
Terk édeydi bunuñ milk-ile mālın
5052. Varup bir mürşide teslīm olaydı
Hāķķ’ı bulmağa ol taleb kılaydı
5053. Terk édüp dünyānuñ kamu varını
Görmek dileyeydi her dem yarını
5054. Şağ göz-ile dā’im nazār kılaydı
Rūhāniyyet gözidür açılaydı
5055. Bātın ‘ālemini seyrān édeydi
Sırr-ı vaħdet illerine gideydi
5056. ‘Āķ-ıla bu ķadar söz ma’nī yiter
Gör bu iki gözden ne ħikmet biter
5057. Her işinde Hāķķ’uñ ħikmeti vardur
Zāhirde her ne varsa sırr-ı nihāndur
5058. Zāhirüñ bātını var-durur ‘ayān
‘İbret için yaradupdur ol Sübhān
5059. Hāyf saña kim sırrını tuymayasın
Şüret-i zāhirde bakup ķalasin
5060. Gel imdi şağ u şoluñ añladuñsa
Şağ maķbül idügin farķ eyledüñse
- 254^b
5061. İkidür sem‘uñe daħı nazār kıll
Biri şağ uñ biri şoluñ-durur bil
5062. Şağ ķulaķ ne eşidür şoluñ daħı
Anı eşidür nazār kıll éy aħı

5063. İkininüñ istimā‘ı bir-durur
İkisi bir eşidür ne sır-durur
5064. Eger zāhir eger bāṭın yüzidür
Eger bāṭın eger zāhir sözidür
5065. Biri rūḫāniyyet sem‘idür anuñ
Biri cismāniyyet sem‘i inanuñ
5066. Sağ kulaḫ rūḫāniyyete işāretdür
Şol kulaḫ cismāniyyete beşāretdür
5067. Biri bāṭın biri zāhirdür anuñ
Biri birine tābi‘dür pes görüñ
5068. Sağ kulaḫıñ ne eşidürse ‘ayān
Şol kulaḫıñ anı eşidür hemān
5069. Şol kulaḫıñ daḫı böyledür hemīn
İkisi bir söz eşidürler yaḫīn
5070. Gel imdi sağ kulaḫıñı açagör
Ḥaḫ nidāsın küllī andan seçegör
5071. ‘Ālem-i ḡaybdan eşit Ḥaḫ nidāsın
Dünyā sözlerini pes unudasın
5072. Cümle eşyā dil oluban söyleye
Sırrın cān sem‘i eşidüp diñleye
5073. Sağ kulaḫıñla eşidesin anı
Şol kulaḫıñ daḫı fehm éde anı
5074. Görüp eşitdügüñ ḫalbe yazıla
Aña münāsib bir şüret düzile
5075. Rūḫāniyyet cismāniyyet sem‘i-le
Cem‘ olup birlik éde birbir-ile
5076. Sem‘i şol dünyā sözin eşitmeye
Şaḫ kulaḫa daḫı te’şīr etmeye
5077. Birbirine bunlar tābi‘-durur
Birbirine bunlar māni‘-durur
5078. Biri ne cānibe dönerse ‘ayān
Biri de ol cānibe döner hemān
5079. Dünyā cānibine dönerse hemān
Dünyā sözin eşidürler bī-gümān

255^a

5080. Āhiret tarafına dönse yakīn
Āhiret sözün eşidürler hemīn
5081. Gel rūhāniyyet sem‘ini aç eşit
Şağ kulağūnla Hāk nidāsın gūş ét
5082. Cismāniyyet sem‘uñ aña yār ola
Şol u şağūñ pes ikisi bir ola
5083. Şağ kulağūñ şoluña uyar-ise
Dünyānuñ sözlerini diñler-ise
5084. Hicāb olur eşitmez dost hiṭābın
Gūş édüp añlamaz ol sır kitābın
5085. Şağ kulağūñ senūñ açık degildür
Göñlüñ ğafletden uyanuğ degildür
5086. Eger şağ kulağūñ açuğ olaydı
Kulağūñ Hāk nidāsını tıuyaydı
5087. Anuñ-çündür görürsin ba‘zı nāsı
Bu göñli kararup tıutmuşdur pāsı
5088. Dā‘im dünyā sözün söyler eşidür
Hubb-i dünyādan bunlar bil nāşīdür
5089. Kulağına girmez ‘uqbā sözleri
‘Uqbāya nazar eylemez gözleri

255^b

5090. Anları Qur‘ān‘da zıkr eyledi Hāk
Ne buyurdu anlaruñ haqqına bağ

Ḳāle‘llāhu Te‘ālā: “İnneke lā tusmi‘u‘l-mevtā.”⁴⁴⁴

Dağı buyurdu: “Ve mā ente bi-hādi‘l-‘umyi ‘an-żalāletihim.”⁴⁴⁵

5091. Hāk Te‘ālā eydür taḥkīk yā nebī
Éşitdürmezsın ölülere sözi
5092. Dağı yol göstermezsın a‘mālara
Pes hidāyetden maḥrūm olanlara
5093. Ya‘nī azğunluğlarından eşitdürmezsın
Anlara toğrı yol gösteremezsın

⁴⁴⁴ “Bil ki sen ölülere işittiremezsın.” (Neml 27/80)

⁴⁴⁵ “Sen körleri sapıklıklarından çevirip doğrı yola getiremezsın.” Neml (27/81)

5094. Pes Hax sözi eşitmezler demekdür
Dağı toğrı yol göremezler demekdür
5095. Anları ölü deyü buyurđı Hax
Dağı a‘mā dédi Qur‘ān‘da bağ
Göñül ölmesinden ‘ibāretdür bil
5096. Bir göñül kim pes Hax‘dan ğāfil ola
Dağı dünyā muħabbetiyle tola
5097. Ölüden biterdür ol göñül hemān
Hax peygamber sözin eşitmez ‘ayān
5098. Dağı göñül gözi kim a‘mā ola
Hax‘uñ hidāyetinden maħrüm qala
5099. Gel imdi göñül gözünü açagör
Hax‘ı bātıldan farđ édüp seceğör
5100. Dağı göñül sem‘in aç eşidesin
Tuyasın andan küllī Hax nidāsın
5101. Cān gözin cān qulağın añladuñsa
Bunlaruñ sırrına nazār kılduñsa
5102. Bu şüretde lisān dağı ikidür
256^a Biri görünür birisi gizlidür
5103. Biri ađzuñ içindedür pes ‘ayān
Biri küççük dildür boğazda nihān
5104. Hax Te‘ālā bu iki dili saña
Vérđi kim ‘ibret alasın bağ aña
5105. Söyleyen küççük dilüñdür pes ‘ayān
Anı dağı söyleden Hax‘dur hemān
5106. Bu dil aña tercümān olmış-durur
Dilden bu dil ħaber vérmiş-durur
5107. Biri zāhire işāretdür anuñ
Küçük dil bātına gider gümānuñ
5108. Bu dil-ile kişi söz söyleyemez
Söyler-ise dağı kimse añlayamaz
5109. Ne ħikmetdür işbu ma‘nī tuyana
‘Aceb sırdur bu sırdan añlayana
5110. Biri zāhir biri ma‘nī dilidür
Ma‘nī dilin bilen gerçek velīdür

5111. Pes söz evvel ma‘nī dilinden toğar
Şoñra şūret dilinden zuhūr éder
5112. Nitekim görürsin cümle söz ‘ayān
İçerdeki dilden kopar pes hemān
5113. Biri rūhāniyyet dilin gösterür
Biri cismāniyyet dilin gösterür
5114. Hāḡ Te‘ālā iki lisānı éy cān
Neye işāret kıldı añla ‘ayān
5115. Birini zāhirde birini bāḡına
İşāret eyledi bağ mir’ātına
- 256^b Āyine kıldı bāḡın dili zāhir-ile bilindi⁴⁴⁶
5116. İki dil zāhir ü bāḡına işbāt
Olup inkār etmeye pes maḡlūḡāt
5117. Nağar kılup bundan ‘ibret alalar
Zāhir ü bāḡına ikrār édeler
5118. ‘Acebdür ba‘zı nāsı pes görürsin
Hāḡıḡatden añna ḡaber véirsin
5119. Cān u dilden añna ikrār eylemez
Hāḡıḡat ehline teslīm olamaz
5120. ‘Aceb anuñ gözi görmez mi ola
Yāḡūt bađup ‘ibret almaz mı ola
5121. Ölüden beterdür böyle olan kışı
Géce gündüz anuñ ḡüsrāndur işi
5122. Ne ḡaḡıḡat ehline bağ endürür
Ne göñül yüzüni Hāḡḡ’a döndürür
5123. Pes ne zāhirden bilür ‘amel éder
Ne bāḡın yoluna ‘azm édüp gider
5124. Şanur zāhir oğumağ yazmağdur
Beyāz kağıdı pes ḡarartmađ-durur
5125. Zāhir ü bāḡın Hāḡ-durur bil anı
Bu söz ḡađdur gider reyb i gümānı
5126. Ehline zāhirdür nā-ehle bāḡın
Gel berü pāk eyle göñül mir’ātın

⁴⁴⁶ Müfred mısra.

5127. ‘İlim oldur saña Hakk’ı bildüre
Gönlüni Hakk nûrı-y-ıla taldura
5128. Dünyāya gelmekden murād ne-durur
Hakk’ı bulmaq hem dahı bilmekdür

Ḳāle’llāhu Te‘ālā: “Ve-mā ḥalaktü’l-cinne ve’l-inse illā li-ya‘būdün, ey li-ya‘rifün.”⁴⁴⁷
257^a

5129. Ma‘rifet-i Hakk-durur murād olan
Hakk’ı Hakk ma‘rifetiyle buldı bulan
5130. Lisānı añladuñsa bu el dahı
İkidür gel nazār eyle éy ağı
5131. Biri sağ el biri şol eldür ‘ayān
Biri zāhir biri bāṭın bī-gümān
5132. Sağ el bāṭına işāretdür metīn
Şol el zāhire işāretdür hemīn
5133. Bir el-ile kişi iş işleyemez
İşler-ise işi ḥatm eyleyemez
5134. Sağ el rūḥāniyyet elidür ‘ayān
Şol el cismāniyyet elidür hemān
5135. İkisini Hakk işāret eyledi
Her birin bir şey’e ālet eyledi
5136. Sağ elüñle tutarsın tutduğunu
Sağ elüñe édersin itdüğünü
5137. Sağ eldür şol elden maḳbül olan
Sağ-ile işlemekdür ma‘ḳül olan
5138. N’içün sağı ḳor şoluña gidersin
Ma‘nī-yi şüreti n’édersin⁴⁴⁸
5139. Şüretüñ ma‘nī-y-iledür i‘tibārı
Rūḥ-iledür bu şüretüñ ḳıyāmı
5140. Şol elüñle dünyāyı berk tutarsın
Bu dār-ı ‘uḳbāyı pes terk édersin
5141. İki eli Hakk n’içün verdi saña
Dahı neyi gösteriş ḳıldı saña

⁴⁴⁷ “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” Zâriyât (51/56)

⁴⁴⁸ Mısra eksiktir.

257^b

5142. Şol elüñ sağ elüñe tâbi‘ ola
Rûhâniyyet eline teslîm ola
5143. Yérleri gökleri taşarruf éde
‘Ālem-i lâhûta ‘azm édüp gide
5144. Taşarruf eyleye kamu eşyâyı
Destine ala dünyâ vü ‘uqbâyı
5145. Ol el varup şark u garba uzana
Érişe varup ol yüce Sübhân’a
5146. Qabzına ala bu cümle ‘ālemi
Destinde görine sırr-ı Ādemi
5147. ‘Arşa kürse ferşe dahı érişe
Sırr-ı ma‘şûk-ile varup görîşe
5148. Añla bu el rûhâniyyet elidür
Cismâniyyet eli qanda érişür
5149. Cismâniyyet eli zâhir elidür
Bunuñ taşarrufı pes zâhirîdür
5150. Zâhirde olanı taşarruf éder
Bâtını bâtın eli pes qabz éder
5151. Dünyâ umûrını ol qabz édiser
Bâtın ahvâlini qanda göriser
5152. Gel imdi dest-i bâtını taḥşîl ét
Anuñla âḥiret işin muḥkem ét
5153. Dest-i zâhir ile çün iş biter mi
Bir el-ile yâ iş ḥatme érer mi
5154. Ḥaḳ Te‘ālâ iki eli vérdi iş
İkisiyle ‘uqbâyâ muḥkem yapış
5155. ‘Āqile bu qadar söz ‘ibret yiter
‘Ārifüñ qalbinde çün ma‘nî biter
5156. Geldük bu kez qadem dahı ikidür
Biri saġuñ birisi şoluñ-durur
5157. Biri zâhire işâretdür anuñ
Biri bâtına işâret inanuñ
5158. Biri rûhâniyyet ayaġı-durur
Biri cismâniyyet qademi-durur

258^a

5159. Hâk Te‘âlâ ikisin vârdi saña
İkisiyle gidesin Hâk’dan yaña
5160. Dünyâ yolına pes ‘azm étmeyesin
Hevâ-i nefis yolına gitmeyesin
5161. Rûhâniyyet ayağıyla pes temâm
‘Arşî kürsi cevlân édesin hemân
5162. Kanda ister-iseñ kadem urasın
Sırr-ı vahdet ‘âlemine éresin
5163. Hâk Te‘âlâ bunları çift yaratdı
Pes bunları saña gösteriş étdi
5164. Sağ ayağın kanda giderse ‘ayân
Şol ayağın bile gider pes hemân
5165. Şol dahı kanda yürürse sağ dahı
Bile yürür gider aña éy ahı
5166. Sağ el ne işlerse şol anı işler
Şoluñ işledüğine sağ da başlar
5167. Yâ sağ şola tâbi‘dür yâ şol şağa
Biri birinden degildür ırağa
5168. Rûhâniyyet tarafı gâlib ise
Cismâniyyet tarafı mağlûb ise
5169. Rûhâniyyet tarafına yâr olur
Cümlesi Hâk’uñ emrine râm olur
5170. Cismâniyyet tarafı olsa gâlib
Rûhâniyyet tarafı [olur] mağlûb
5171. Cismâniyyet zulmeti kaplar özün
258^b Hicâbı örter rûhâniyyet gözün
5172. Âhiret tarafın göstermez aña
Yüzünü döndereydi andan yaña
5173. Şolına nazâr éden şola gider
Dünyâyı sevüp ‘uqbâyı terk éder
5174. Eli dünyâ işini tutmaq diler
Ayak dünyâ yoluna gétmek diler
5175. Rûhâniyyeti pes gâlib olaydı
Cismâniyyeti de aña uyaydı

5176. Pes eli Hâk işine yapışaydı
Eli-y-ile zıkr i tesbîh édeydi
5177. Ayağı Hâk yoluna yürüyeydi
Varup dost illerin seyrân eyleyeydi
5178. Eger dérsen̄ taraf-ı rûhâniyyet
Neyle gâlib olur bilsen̄ temâmet
5179. Mücâhede lâzım-durur pes aña
Murâdın vérmeyesiñ bu nefsiñe
5180. Açlık şusuzluk ihtiyâr édesin
Hırlık ‘âcizlikî yâr édesin
5181. Ekşer vaqtüñ şavm-ile geçüresin
Gécelerde ‘ibâdet eyleyesin
5182. Dünyâyı mâ-fihâyı terk édesin
Enbiyâ evliyâ yolun güdesin
5183. Rûhâniyyet tarafı ola gâlib
Cümle a‘zañ ola pes Hâk’ a tâlib
5184. Dağı dérsen̄ taraf-ı cismâniyyet
Neden gâlib olur bilsen̄ temâmet
5185. Ekl i şürbden gâlib olur ol dağı
Gel murâdın vérmeye nefsiñ éy ağı
5186. Gécelerde uyquyı çok uyuya
Géceler kâlkup ‘ibâdet kılmaya
5187. Dün ü gün hayvân gibi yéyüp içe
Ol bu şıfatlu kişi bulmaz Hâk’ a
5188. ‘Ömrüni pes hevâya harc eyleye
Cân gıdâsın vérmeyüp aç eyleye
5189. Zevk-ı dünyâya gönül vére temâm
Hubb-i dünyâ-y-ile kalbi ola râm
5190. Zulmet-i dünyâ kaplaya özünü
Kör eyleye rûhâniyyet gözünü
5191. Görmeye âhîret yolunu ‘ayân
Nefs tarafı gâlib ola pes hemân
5192. Cismâniyyet nefse tâbi‘ ola
Cümle a‘zâ nefsiñ hükümüni kıla

5193. Ma‘şiyetler zühür éde bu tenden
Bu ten kurtulmaya nefsüñ bendinden
5194. Qalbe dürlü vesāvis vére bu nefis
Göñül dağı éde dünyāyı heves
5195. Cümle a‘zāya hükümüni yürüde
Anlar dağı bu nefsüñ hükmin tuta
5196. Yā ilāhī nefis elinden kıl halāş
Senüñ rahmetüñ umarlar ‘ām u hāş
5197. Bursevī bī-çāreye eyle kerem
Tā kim hazretüñe pes toğrı verem

Qāle’llāhu Te‘ālā: “Evvel mā-ḥalāka’llāhu ‘aklī evvel mā-ḥalāka’llāhu’l-kalem.”⁴⁴⁹

5198. Yine geldi göñlüme bir vaşf-ı ḥāl
Bu sözden añlayasın nedür me’āl
- 259^b
5199. Demişdür pes ol resül-i kā’ināt
Rūḥına olsun selām-ile şalāt
5200. Evvel ‘aklı yaratdı ol pādişāh
Hem evvel qalemi ḥalk étdi ilāh
5201. Gel dédi ‘aqla geldi çünkim hemān
Get dédi gitdi ‘akıl pes ol zamān
5202. Söyle dédi söyledi ol-dem yaqīn
Epsem ol dédi epsem oldu hemīn
5203. Ḥaḫ Te‘ālā eytdi ‘izzetüm ḥaḫkı
Senden sevgülü yaratmadum dédi
5204. Baña senden sevgülü kul yok-durur
Deyü buyurdu Ḥaḫ bu söz ḥaḫ-durur
5205. Bu sözi ḥalk dilinde derler hemān
Kimse Ḥaḫkı’ı göz-ile görmez ‘ayān
5206. ‘Akl-ile bulmuşlardur dérler hemīn
Qankı ‘ağıldur aña olan yaqīn
5207. Qankı ‘ağıldur anı idrāk éden
Sırr-ı esrārını Ḥaḫkı’uñ seyr éden

⁴⁴⁹ Yüce Allah’a ait olduğu ifade edilen sözün kaynağına rastlanılmadı.

260^a

5208. ‘Aql dahı iki dürlüdür ‘ayān
Biri me‘ād biri ma‘āş bī-gümān
5209. Biri ‘aql-ı me‘ād-durur pes anuñ
Biri ‘aql-ı ma‘āş gider gümānuñ
5210. ‘Aql-ı me‘ād-durur idrāk eyleyen
Me‘ād-ile buldılar Hakk’ı bulan
5211. ‘Aql-ı ma‘āş-ile dosta érılmaz
‘Aql-ı ma‘āş-ile seyrān bulunmaz
5212. ‘Aql-ı me‘ād āhiret seyrin éder
‘Ālem-i vaħdete ‘azm édüp gider
5213. ‘Aql-ı me‘āddür dost sırrın seyr éden
‘Aql-ı me‘āddür dost envārın gören
5214. Me‘ād-ile kıldılar müşāhede
Me‘ād-ile kıldılar mücāhede
5215. ‘Aql-ı me‘ād-ile érdiler zevka
‘Aql-ı me‘ād-ile geldiler şevka
5216. ‘Aql-ı ma‘āş bu sırdan maħrūm-durur
‘Aql-ı ma‘āş bu zevkı kanda görür
5217. ‘Aql-ı ma‘āş dünyāya érer hemān
Dünyā fikrin éder dün gün bī-gümān
5218. ‘Aql-ı ma‘āş āhirete érişmez
Sırr-ı āhiretten haber tıyamaz
5219. ‘Aql-ı ma‘āş bu ma‘nīye iremez
Dostuñ envārın esrārın göremez
5220. ‘Aql-ı ma‘āş zāhir ‘ilmini bilür
‘Aql-ı me‘ād ledün ‘ilmin seyr kıılır
5221. ‘Aql-ı ma‘āş zāhirin bilür hemān
‘Aql-ı me‘ād bāṭının görür ‘ayān
5222. Hakk Te‘ālā bu iki ‘aqlı saña
Vérdi kim ‘aql irgüresin her yaña
5223. ‘Aql-ı me‘ād-ile āhiret fikrin
Édüp dün gün eylesin Hakk zikrin
5224. Dā’im āhirete ṭālib olasın
Dün gün Hakk yoluna zāhib olasın

- 260^b
5225. Hakk'a talib olasin can u dilden
'Aşık olasin pes can u gönülden
5226. Ma'aş-ile dahı fikr eylesin
Aşşı vü ziyānuñ fark eylesin
5227. Pes yoluñ hayırlusına gidesin
Zāhir 'ilmi-y-ile 'amel edesin
5228. Nefs-i şeytān yoluna gitmeyesin
Velīler itmedügin étmeyesin
5229. Dahı tebdīl-i ahlāk eylesin
Zemāyimden özüñ pāk eylesin
5230. 'Aql-ı ma'āşuña tayanmayasın
Ma'āş 'ilmine mağrūr olmayasın
5231. Me'ād ehliyle varup yār olasin
Anlara özüñi teslīm kılasın
5232. Dahı 'aql-ı ma'āşda kalmayasın
Bu dünyā fikrine çün talmayasın
5233. 'Aklı 'aql-ı me'āda irgüresin
'Aql-ı me'ād-ile Hakk'a iresin
5234. Her kimüñ 'aql-ı me'ādı olmaya
Ol kişi pes Sübhān'a yol bulmaya
5235. Dahı her kimüñ ma'āşı olmaya
Hergiz 'aql-ı me'āda yol bulmaya
5236. Ma'āş-ile érmışlerdür me'āda
Me'ād-ile dahı vech-i şifāta
5237. Me'ādı olmasa Hakk'a iremez
Ma'āşsız me'ādı fark eleyemez
5238. İki bulına bir erde hemān
Añla ol er-durur kāmīl-i insān
5239. Vārişidür ol resülün bī-gümān
Zāhir ü bāṭın mīrāşın buldı 'ayān
- 261^a
5240. İki 'ilmi dahı mīrāş étdiler
Anlar vāriş-i enbiyā oldılar
5241. Anlara iktidā étmek pes hemān
Resüle iktidā étmekdür 'ayān

5242. Bir kiřinüñ kim me‘adı olmaya
Bâtin ‘ilmini ol mîrâş kılmaya
5243. ‘Aql-ı ma‘âşda olanlar pes yaķın
‘İlm-i zâhiri mîrâş éde hemîn
5244. Mîrâşda nâķış olsa ol kişi
Kâmil olup tekmiñ étmeye işi
5245. İki ‘ilme vâriş erenler-durur
Birin ‘ırş éden kâmil degil-durur
5246. Bir kiřinüñ ma‘âşı da olmaya
Me‘âdüñ zerresi de bulunmaya
5247. Dünyâdan âhiretten maħrûm-durur
Dünyâda âhiretde mağbûn-durur
5248. Pes anlar lâ-ya‘ķil olup gezerler
Câhiller anları velî sezerler
5249. Bir kiřinüñ zâhirde ‘aķlı olmaya
Dağı kendü özünü idrâk kılmaya
5250. Haķķ’ı nice añlaya pes ol kişi
Anuñ mücmel ħalup bitmez bir işi
5251. Eyle olan kişi velî olur mı
Aşşısın ziyânın yâ fark kıılır mı
5252. Velî ħorlar bir delinüñ adını
Ne bilür velînüñ zevķ i dadını
5253. Velî oldur Haķ delüsi ola ol
Anuñ-ıla bula cümle Haķķ’a yol
5254. Cezbe-i ilâhiye mazhar düşe
‘Aķlı ħalbi varup Haķķ’a ulaşı
- 261^b
5255. Ol kişi pes ola meczûb-ı sâlik
Ķať eyleye pes ol niĸe mesâlik
5256. ‘Āķile bu ħadar söz ma‘nî yiter
‘Ārifüñ ħalbinde ĸün ma‘nî biter
5257. Bu kez añla ħalem ħalkı oldı evvel
Bu sözde dağı ĸoĸ sözler var mü’evvel
5258. Resûlullâh eydür Haķ Te‘âlâ bil ‘ayân
Ķalemi cevherden yaratdı hemân

5259. Uzunluğı beş yüz yıllık yol-durur
Yüz boğundur içi şağ olmış-durur
5260. Ol alemün içinden pes nedür çıkar
Dünyā aleminden mürekkeb çıkar
5261. Ol alemdeñ murād nedür ıl nağar
Ol alemdir ki dā'im levħa yazar
5262. Bu alem ol alemün şüretidür
Ol alem bu alemün sırrı-durur
5263. Biri bāğın biri zāhirdür anuñ
Ol levħa bu kāğıda yazar bilün
5264. Bu zāhir alemi iki şağ-durur
Bu söze nağar ıl gümān yok-durur
5265. alem şağ olmasa ağımaz mürekkeb
Yazılıp şürete gelmez amu heb
5266. İki şağ olması anuñ bil 'ayān
Zāhiri bāğını gösterür hemān
5267. İlim dağı bu ikisinden toğar
Andan şöñra gönül göğine ağıar
5268. Gönülden dile gelir ağıla 'ayān
Dilden şürete gelüp olur beyān
5269. Ol kim zāhirdür lisāna geliser
Pes bāğın gönülde nihān olısar
5270. Erenlerün gönünden sırr-ı nihān
Tālibün albine feyz olur hemān
5271. Bunu zāhirde ağıladuñsa 'ayān
Zāhir ün bāğını vardur bī-gümān
5272. Hāyf ola pes bāğını tuymayasın
Bir kāmil bulup ağıa uymayasın

Bu bāb şağda şolda olan melekler beyān éder

Nitekim Hāk Te‘ālā buyurur: “Kirām^{en} kātībīn ya‘lemūne mā-tef‘alūn.”⁴⁵⁰

5273. Yine geldi gönlüme bir vaşf-ı hāl
Bu sözden dahı nedür añla me‘āl
5274. Bu şağ-ıla şol nedür añla ‘ayān
Bunlaruñ sırrına ériş nāgehān
5275. Bu şağda şolda melekler var-durur
Her biri bunlaruñ saña yār-durur
5276. Kirāmen kātībīn derler anlara
Şağ u şoluñda olan meleklerle
5277. Şağuşnda olan melek hayruñ yazar
Şolundağı melek pes şerruñ yazar
5278. Bunlar nice yazarlar hayr u şerruñ
Bunlardan var mıdur senüñ haberuñ
5279. Hāk Te‘ālā’ya nice ‘arz éderler
Bil anı kankı deftere yazarlar
5280. Hayruñ yazan melek kimdür haber vér
Bu sırruñ haķıķatine sen de ir
5281. Şerruñ yazan melek kimdür bildüñ mi
Bu sırruñ haķıķatine irdüñ mi
- 262^b 5282. Şağda hayruñ yazan melege dāyim
Emrine rām olup olduñ mı tābi‘
5283. Şolda şerruñ yazan melegüñ dāyim
Murāduñ vérmeyüp olduñ mı māni‘
5284. Pes senüñ yazacak şerruñ bulmaya
‘Amel defterüñe şer yazılmaya
5285. Yarın şağuşndan vérule berātuñ
Yazıla defterüñe hasenātuñ
5286. Pes kitābuñ şoluñdan vérmeye
Yarın ‘aybuñ yüzüñe urulmaya

⁴⁵⁰ Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir.
İnfītār (82/11-12)

Ḳāle'llāhu Te'ālā: "Fe-emmā men ūtiye kitābehū bi-yemīnihī, fe-sevfe yuḥāsebū ḥisāben yesīr^{an} ve yenḳalibū ilā ehlihī mesrūr^{an}. Ve emmā men ūtiye kitābehū verā'e zahrihī fe-sevfe yed'ū şübūr^{an} ve yaşlā se'īr^{an}. İnnehū kāne fī-ehlihī mesrūr^{an}." ⁴⁵¹

5287. Bugün bunda okumadıñ kitābuñ
Ḥayır mı şer mi yazıldı berātuñ
5288. Şağunı şolunı fark eylemedüñ
Aşluñı fer'uñı hıç añlamadıñ
5289. 'Aceb yarın anda nice ola ḥālüñ
Yarın anda āsān mı ola ḥisābuñ
5290. Şağından ala berātını 'ayān
Cehennem nārını görmeye bī-gümān
5291. Pes ḥisābı geñez ola anlaruñ
Kitābını şağından alanlaruñ
5292. 'Āḳil-iseñ bundan 'ibret alasin
Bu kitāba 'ibret-ile baqasin
5293. Evliyā sırları saña keşf ola
Ṭālib-iseñ gönül maḳşūdın bula

263^a

5294. Yā ilāhī Bursevī'ye rahmet ét
Günāhın bağışla yarın cennet ét

Hāzā Risālet-i Bursevī Muḥammed Ḥalīfe Raḥmetu'llāhi 'Aleyhi.

Ḥamd ü şükr ol Mevlā'ya, bizi yokdan var eyledi, ol resül-i Muştafā'ya, irgürüp irşād eyledi, cümleñüñ seyyidi oldur, dertlünüñ ṭabībi oldur, rāh-ı Ḥaḳḳ'a toğrı yoldur, bize reh-nümā eyledi.

Hāzā Beyān-ı Mī'rāc-ı Resül Şallā'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

5295. Éşit kim édelim bir hoş ḥikāyet
Éşidüp zevḳ éde cānuñ be-gāyet
5296. Eger añlar-iseñ tıyasın ma'nī
Görine gözüñe esrār-ı ma'nī
5297. Gel imdi bu ḥicābı ref' édelüm
Andan şoñra söze binyād édelüm

⁴⁵¹ "Kimin kitabı sağından verilirse, kolay bir hesapla hesaba çekilecek ve sevinçli olarak ailesine dönecektir. Kimin de kitabı arkasından verilirse, derhal yok olmayı isteyecek; alevli ateşe girecektir. Zira o, (dünyada) ailesi içinde (mal-mülk sebebiyle) şımarmıştı." İnşikâk (84/7-13)

5298. Édelüm ħamd ü zıkr-ile kelāmı
Resūle daĥı ŧalāt u selāmı
5299. Ki oldur cümle maĥlūkuñ ulusı
İmān getürdiler aña ħamusı
5300. Ol-durur ħātem-i ħatm-i enbiyā
Cümlesi dédiler aña aŧfiyā
5301. Oldur cümlenüñ evveli vü āĥiri
Andadur ‘ilmüñ zāhiri bātıñı
5302. Ki rūĥıdur anuñ rūĥ-ı izāfi
Bu dil vaŧf édemez çoĥdur evŧāfi,
- 263^b 5303. Daĥı oldur esrār-ı sırrı Ĥudā
Sır yüzinden Ĥaĥ aña ħıldı nidā
5304. Da‘vet étدی anı dostı görmege
Ya‘nī ‘āŧıĥ ma‘ŧūĥına érmege
5305. Varup ol dost-ıla eyledi mi‘rāc
‘Āĥil-iseñ sen de cān gözünü aç
5306. Görüp çün Ĥaĥ Te‘ālā’nuñ zātını
Kendözinde gördi Ĥaĥ ŧıfātını
5307. Anuñ-içün oldu ol mir‘āt-ı Ĥaĥ
Ĥaĥĥ’ı görmek dilerseñ yüzine baĥ
5308. Ĥaĥ aña eyleyüp ‘arz-ı cemāli
‘İzzet-ile ħıldı aña selāmı
5309. Söyleŧdi Ĥaĥĥ’ile toĥsan biñ kelām
Cümle ĥalka Ĥaĥ anı ħıldı imām
5310. Zāhir ü bātıñ esrār u nihān
Gösterüp Ĥaĥ cümlesin ħıldı ‘ayān
5311. Zāhirini cümleye ħıldı beyān
Sır yüzinden bātıñı ħıldı nihān
5312. Söyledügi kelām oldu ŧerī‘at
‘Amel ħılmaĥ-durur anı ŧarīĥat
5313. Ya‘nī ‘ilme’l-yaĥīn oldu ŧerī‘at
Daĥı ‘ayne’l-yaĥīn-durur ŧarīĥat
5314. Ĥaĥĥ’al-yaĥīne érmekdür ĥaĥīĥat
Ĥaĥĥ’ı bilmek-durur aña ma‘rifet

264^a

5315. Bu dörtden hāşıl oldı cümle varlık
Münevver oldı ‘ālem gitdi darlık
5316. Cümle ‘ilmi bu dörtden oğudılar
Cümle zülmetin anuñ-ile yudılar
5317. Bu varlıktan göründi cümle esrār
Rüşen oldı ‘ālem çün toğdı envār
5318. Cihān nur-ıla toldı gitdi zülmet
‘Ayān olup göründi niçe hikmet
5319. Kimi bilmege Hāḳḳ’ı kıldı işbāt
Kimi görmek-ile eyledi işhād
5320. Kimi édüp Hāḳḳ’a buldı vişāli
Açup cān gözünü gördi cemāli
5321. Görüp dostı édüp zevḳ-ile seyrān
Bu lezzetden olupdur mest-i hayrān
5322. Cān gözün aç ma‘nī yüzün göresin
Her şey’uñ haḳīḳatine éresin
5323. Añlayasın bugün sırr-ı eşyāyı
Farḳ édesin emvāt-ile ihyāyı
5324. Hāşıl ola andan cümle murāduñ
Sır yüzinden oğuyasın berātuñ
5325. Berātuña açup nazar kılasın
Hayruñı şerrüñi idrāk édesin
5326. Bilesin anda şağ-ıla şoluñı
‘Ārif-iseñ añlayasın yoluñı
5327. Neden geldügi fehm eyleyesin
Neye geldügi pes añlayasın
5328. Vaḫan-ı aşluña ‘azm eyleyesin
Bunda vaḫan tutuban ḳalmayasın
5329. Ulaşasın varup sırr-ı beḳāya
Vaşl olasın yarın anda liḳāya
5330. Görine gözüñe dostuñ cemāli
İçesin elinden āb-ı zülāli
5331. Dostuñ esrārına maḫrem olasın
Éşidüp hiḫābı Hāḳḳ’ı ḫuyasın

264^b

5332. Zāhir ola niçe dürlü ma‘rifet
Yüz göstere saña sırr-ı haḳīkat
5333. Keşf ola bugün aḥvāl-i kıyāmet
Édesin Haḳḳ’uñ emrine iḳāmet
5334. Daḫı anda göresin nār-ı nūrı
Éşidesin ol-dem nefḫa-i şūrı
5335. Ölüler yā niçesi diriliser
Maḫşer yerine niçesi deriliser
5336. Niçesi édeler şūrı ḫisābı
Niçe verile yarın anda kitābı
5337. Niçe verile anda ḫulle tāc u burāḳ
Nedür ḳalb-i insānda yanan çerāḳ
5338. Añla fehmi eyle nedür nār-ı nūrı
Gördüñ mi ḳandadur Mūsā’nuñ Ṭūrı
5339. Niçe münācāt étđi Haḳḳ’ile ol
Daḫı niçe buldı Mūsā Ṭūr’a yol
5340. Añla nedür söylenen biñ bir kelām
Yā niçe ḳıldı ol Haḳḳ’ile selām
5341. Pes n’içün déđi Haḳ añla kelīmim
Déđi Haḳ ol Muştafā’ya ḫabībim
5342. Déđi Haḳ Mūsā’ya bıraḳ ‘aşāyı
Ne ḫikmetdür ne oldı gör ḳazāyı
5343. Yere düşünce ejderhā oldı ol
Ḳorḳdı Mūsā girmege bulmadı yol
- 265^a
5344. Yine emr étđi al ele ‘aşāyı
Alup elde ‘aşā oldı bayağı
5345. ‘Āḳil-iseñ bu sözi añlayasın
‘Īsā-veş vücūduñda beñleyesin
5346. Fenāyı iḫtiyār édesin dā’im
Cümleden el çeküp olasın şā’im
5347. Érişesin ol ni‘met-i ‘uzmāya
Bezl édesin bugün yoḫsul u baya

Niçe ‘āşıklara rehber olasin⁴⁵²

5348. ‘Āşıkı ma‘şūkına irgüresin
Vaşl olup Hakk’ile bākī olasin
5349. Gel imdi añladuñsa bu rumūzı
Çıkarma elden şağın bu künūzı
5350. İnerdi ‘Īsā’ya gökden mā’ide
Ehl-i sır bulurdı andan fā’ide
5351. Gelüp öñlerine menn-ile selvā⁴⁵³
Bu sırrı bilmeyen tātmadı ħalvā
5352. Bu sırrı bilmege kāmil gerekdür
Dağı ‘ilmi-y-ile ‘āmil gerekdür
5353. Ne bilsün cāhil ‘ārifūñ sözüni
Çevirmişdür rāh-ı Hakk’dan yüzüni
5354. Ölü eşidür mi diri sözüni
Dünyā bend édüben almış özüni
5355. Anı dirgürmege kāmil gerekdür
Teslīm olup aña ‘āmil gerekdür

265^b

5356. Göre ‘Īsā nice ihyā kııurdı
Ölenler yā nicesi dirilürdi
5357. Eger tıyduñ-ısa sırr-ı ifnāyı
Bilesin emvātı dağı ihyāyı
5358. Ĥubb-ı dünyā-y-ıla sen meyte olduñ
Ĥaķıķatde dérisen nite öldüñ
5359. Dağı sen içmedüñ āb-u ħayvānı
Añlamaduñ ħayāt-ıla memātı
5360. Hemān kendü qolayuña yürürsin
Dā’im nefse muradını vérürsin
5361. ‘Āriflerüñ sözine kulaķ tıtmazsın
Varup dostuñ yollarına girmezsin
5362. Yapışmaduñ bir mürşidüñ eline
Gitmezsin ol velīlerüñ yoluna

⁴⁵² Müfred mısra.

⁴⁵³ selvā (a.i.) 1. bal. 2. İsrâiloğullarının Tih sahrasında bulunduğ müddetçe "menn" ile Allah'ın ihsanı olan (bildircına benzer) bir kuş.

5363. Muşāhibüñ olmış dün i gün şeytān
Yanar nefis odına bu cism-ile cān
5364. Haberüñ yok gaflet almış özüñi
‘Ayānuñ yok kör eylemiş gözüñi
5365. Ğafleti ço aç gözüñ Hāḡḡ’ile baḡ
Cānuñı gel bugün ‘aşḡ odına yaḡ
5366. Éderseñ nefsüñe eyle cefāyı
Ki yarın süresin anda şafāyı
5367. Ki yarın ḡüsn-i bāḡını seyrān édesin
Görüp dostı cānı ḡayrān édesin
5368. Daḡı varlık nūrıyla var olasın
Gāhı yokluk yüzinden ḡāk olasın
- 266^a
5369. Alup eḡniñe çün fenā hırkasın
Sa’y édüp nefsüñ butların yıkasın
5370. Nefsdür bizi Hāḡ’dan ıraḡ eyleyen
Cehennemî bize ḡuraḡ eyleyen
5371. Niçe dürlü mekr-ile āl eyleyen
Hāḡ yolundan bizi izlāl eyleyen
5372. Bu zālîm nefis ki şerre me’vā-durur
Ḳalb-i insāna dā’im iḡvā vérür
5373. Diler seni Hāḡ’dan ıraḡ eyleye
Ma’şiyet-ile yérüñi nār eyleye
5374. Gel imdi nefse vérmegil murādın
Yıkar emmāre nefis dīñüñ ‘imādın
5375. Ğazālar eyleyüp sen anı öldür
Bu nefsüñ memātı ol Hāḡḡ’a yoldur
5376. Ğazāt-ı ekber buyurdı ol resül
Ḥiḡāb étدی aşḡāba ol aḡl-ı uḡül
5377. Dédi hem **mütü ḡable en temütü**⁴⁵⁴
Gel imdi nefsinüñ murādını ço
5378. Şol-kim nefsin öldürdi buldı necāt
Buldı ol dünyāda vü ‘uḡbāda ḡayāt

⁴⁵⁴ “Ölmeden evvel ölünüz.” Ömer Daḡıstāñî bu hadisi rabita-i mevti anlatırken zikretmiştir. Ancak hadis kaynaklarında yoktur. Bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 262; Uysal, a.g.e., s. 340.

5379. Sa'y eyle nefsüni Hakk'ı bilesin
Bu nefs-ile dā'im ğazā kılasın
5380. Ne buyurdu eşit añla ol resül
Vücüd-ı zāt-ı pākı aşl-ı uşul

“Men ‘arafe nefsehū fa-ğad ‘arafe Rabbhū.”⁴⁵⁵

5381. Nefsüni bilür-iseñ Hakk'ı bildüñ
Bilmedüñ-ise Hakk'dan ğāfil olduñ
- 266^b
5382. Bu ğafletden nice bulasın necāt
Bu nefs ölmeyince bulumaz hayāt
5383. Gel imdi sa'y eyle nefsi bilesin
Hakk-ıla bātımı temyīz kılasın
5384. Aç gözünü nazar eyle Hudā'ya
Dostdan ırak olup düşme cüdāya
5385. Gel bugün rühuña vérgil ğidāsın
Kıla Hakk derdüñüñ dürlü devāsın
5386. Nefs-ile rühuñ ikisi yār ola
Géce gündüz işüñ āh u zār ola
5387. Arturagör derd-ile efgānuñı
Hakk'dan ğayri bilmesün aḫvālünü
5388. Gider benligüñ fānī kııl vücuduñ
Hakk'a tekrār eyle dā'im sücūduñ
5389. Dost-ıla eylegil dā'im münācāt
Hakk'dan ğayriye kıılma 'arz-ı ḫācāt
5390. Véren oldur her kılına murādın
Göñülden sür gider қоmağıl yādın
5391. Göñüldür añla dostuñ nazargāhı
Göñülde □or diler çün taht-ı şāhı
5392. Göñül ol dostuñ dīvān-ḫānesidür
Göñül pās olıcağ dostuñ nesidür

⁴⁵⁵ “Kendini bilen Rabb'ini bilir.” Hadis bilginleri bu sözü uydurma hadisler arasında gösteriyorlar.

Bkz. Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözcükler**, İstanbul, Enderun Kitabevi, s. 122-123.

267^a

5393. Göñülde buldılar dostı bulanlar
Göñülde érdiler Hakk'a érenler
5394. Gel imdi şâfî kıl göñül yüzünü
Hazer kıl mâsivâdan yum gözüñi
5395. Ki dâ'im zıkr-i Hakk' ile müdâm ol
Rızâsın gözleyüp Hakk'a huddâm ol
5396. Necâtuñ Hakk'ı çok zıkr étmekdedür
Felâhuñ toğrı yola gitmekdedür
5397. Zıkr-i Hakk' ile érdi Hakk'a éren
Dostuñ vişâlini arayup bulan
5398. Zıkr-i Hakk' dur dertlüye dermân éden
Gösterüp Hakk cemâlin ihsân éden
5399. Dahı hem fikr-i Hakk' ile enîs ol
Gider mâsivâyı dosta mûnis ol
5400. Fikr eyle dâ'im göñül esrârını
Göresin bugün dostuñ envârını
5401. Göñül vérme şağın fânî cihâna
'Âkıbet kaşd édiser bir gün câna
5402. Şağın aldanma yok-durur vefâsı
Cefâsına degmez anuñ şefâsı
5403. Zevk-ı dünyâyı gel édinmegil put
Çek bugün sen de cevr ü cefâyı yut
5404. Gör imdi Âdem'e vérdi cenneti
Dahı şoñında çekdi çok miñneti
5405. Kim Havvâ'yile çift eyledi anı
Şoñra hasret odına yandı cânı
5406. Pes ol ni'metlerden cüdâ düşdiler
Nâr-ı fûrkat âteşinde bişdiler
5407. 'Âkıbet ayırdı Havvâ'dan anı
Gözlerinden akıtdı yaş u kanı
- 267^b
5408. Dédi kim yâ Âdem Hakk â biluñ
Cennetüm içinde siz oluñ
5409. Ki yéyüp içesiz râhat olasız
Pes huld eşcârından hazer édesiz

5410. Şeytāna uyuban andan yédiler
‘Āşī olup pes emr-i Hakk’ı şıdılar
5411. Gitdi eginlerinden hulle vü tãc
Cennetden çıkdılar pes aç u muhtãc
5412. Hayã édüp utandı çünki Ādem
Melekler sürdiler cennetden ol-dem
5413. Hiřãb érdi ki yã Ādem n’eyledüñ
‘Āşī olduñ cürm-i ‘iřyãn eyledüñ
5414. Dédi yã Rab uydum Havvã sözine
Urma günãhumı benüm yüzüme
5415. Ādem ü Havvã cennetden çıkdılar
Hasret odı-y-la cigerin yaşdılar
5416. Ağlaşuban āh-ile zãr étdiler
Akıdup gözyaşımı şan étdiler
5417. Dédi Ādem nefsüme zulum eyledüm
Nefse uydum yã Rab günãh işledüm
5418. Dédi yã Ādem şimdi bildük seni
Nefsüñi añladuñ pes bildüñ beni
5419. Ériřdi Hakk’dan çün luřf-ı ilãhī
İksinüñ de ‘afv oldı günãhı
5420. Gel imdi olma bu dünyãya meylãn
Uyup nefse hevãda çılma cevlãn
- 268^a
5421. Dã’ima dünyãya meyl étme şaşın
Ki nãr-ı caşıme olursın yaşın
5422. Ki Hakk vérdüğine eyle řanã‘at
Hakk’uñ gayrisinden eyle ferãgat
5423. Gör Ādem dãneye meyl étmek-ile
Daşı Havvã sözüni şutmağ-ıla
5424. Cennetden nicesi sürdiler anı
Nice şasret odına yandı cãmı
5425. Bunca ni‘metlerden oldılar ıraş
Gitdi tãc u hulle hem daşı burãř
5426. ‘Āřil olana bu ‘ibret yetmez mi
Ne ekersen bunda yarın bitmez mi

5427. ‘Ākil olan bu sözden ma‘nā alur
Ġāfil olan bu sırdan maḥrūm ḳalur
5428. ‘Alī buyurdu kim bu cümle ‘ilim⁴⁵⁶
Bir nokḳa altındadır dēdi bilūñ
5429. Eger añladuñ-ise bu rumūzı
İḥtiyāc olmaz uzadmaḡa sözi
5430. Cāhile kez ḳılsañ yüz biñ naṣīḥat
Kim ol dost yolına ḳılmaz ‘azīmet
5431. Ne geldi anlaruñ ḥaḳḳına diñle
Fe-hūm lā-yerci‘ūn⁴⁵⁷ āyetin añla
5432. Kim anlar dönmediler Ḥaḳḳ’a yüzi
Zālāletde azıtdılar çün izi
5433. N’içün bir mürşide baş egmediler
Daḡı ḳalblerini taṣ eylediler
- 268^b
5434. Ḳapladı gözlerini zulmet-i cehil
Anuñ-içün bulmadılar bir ehil
5435. Gel berü ‘ākil-iseñ al naṣīḥat
Dost yolına eyle dā’im ‘azīmet
5436. Bugün bir mürşid-i kāmil ara bul
Gösterebilesin saña nedür yol
5437. Mürşid-i kāmile olıḡör teslīm
Ḥaḳīḳat sırrını eyleye ta‘līm
5438. Feth olup açıla cümle ma‘ārif
Zāhir ü bāḥında olasın ‘ārif
5439. Añlayasın her kelāmuñ aṣlını
Gide ḥicāb göresin dost vaṣlını
5440. Érişesin ol sırr-ı Muṣṭafā’ya
Ulaşasın varup zevḳ u ṣafāya
5441. Görine gözüñe nice ‘acāyib ol
Ḥayretten olasın gözden ḡā’ib
5442. Fenā ender fenāya yüz tutasın
Ol-dem cümleyi arduña atasın

⁴⁵⁶ Burada kafiye uyumsuzdur.

⁴⁵⁷ “Onlar saḡırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler.” Bakara (2/18)

269^a

5443. Maḳām-ı vaḫdete ʔutasın yüzi
Cümle māsivādan yumasın gözi
5444. Naẓar kılmayasın fānī cihāna
‘Āşık olup vaşl olasıñ cānāna
5445. Seyr ola ‘aynuña sırr-ı ilāhī
Görine pes ‘ālemlerüñ penāhı
5446. Ki mişli yoḫ-durur daḫı naẓīri
Ya milkinde anuñ kimdür vezīri
5447. Lā-mekāndur bī-nişāndur ol Ğanī
Añla kim neden yaratdı Ḥaḳ seni
5448. Bilesin aşluñ nedür yā ḫilḳatuñ
Daḫı kimüñledür dā’im ülfetuñ
5449. Neden geldüñ neye geldüñ añlagör
Neye érdüñ yā ne gördüñ ḫaber vér
5450. Evvelüñe āḫirüñe kıł naẓar
Milki ma‘mūr eyleyüp yā kim düzer
5451. Şağ u şolda ḫayr u şerrüñ kim yazar
Vücūduñda ḫākim kimdür kim gezer
5452. Añlar-iseñ gel beyān eyleyelüm
‘Aḳla şığduğı ḳadarın deyelüm
5453. Ma‘rifetuñ var-ise añlayasın
Bu sırdan ‘āḳil-iseñ ṭoñlayasın
5454. ‘Ārifüñ sözüni ‘ārifdür bilen
Añlayup çün ma‘nīden ma‘nā alan
5455. Gel imdi añla ‘ārifler sözüni
İzlegil dā’im erenlerüñ izini
5456. Zāhidüñ ferdāsına aldanmağıl
‘Ārifler şoḫbetinden ayrılmağıl
5457. Şanma ‘ārifüñ sözi ‘aḳl-iledür
Ḳāle gelmez diñle kim naḳl-iledür
5458. ‘Ārifüñ her sözi ḫikmet-iledür
‘Ālem-i ḡaybdan érer keşf-iledür
5459. ‘Ārif olan sırrın nihān eyleye
Nāsa añladuğı yerden söyleye

269^b

5460. Zāhirde her loḡma kim ekl olunur
Her ne yése hażmı adar yēnilür
5461. ama‘kārli  derse loḡmada ol
Boḡazına ilişür bulamaz yol
5462. Daḡı amadı bu sırrı murtażā
Bize daḡı amaḡa yodur rızā
5463. Eger aarsavuz ol sır kelāmin
Ol dost keser yarın bizden selāmin
5464. İmdi ‘al  rdüḡi adar d yelüm
Pes ‘al  rmeyen sözi oyalum
5465. Ala imdi nicedür cümle insān
Ezelde yoḡ-ıdı bu cism-ile cān
5466. Ha kendü zātı-y-ıla ā’im idi
Daḡı hem cümlesinden dā’im idi
5467. Diledi birliğini ıla izhār
Cümle ha birligine  de irār
5468. Yaratdı andan şora bu cihānı
Zuhūra getürdi bu cism i cānı
5469. Vücūda geldi andan cümle ‘ālem
Murād oldu yaradıldı levḡ-i alem
5470. Daḡı yaratdı ün ‘arş-ile kürsi
Ezelde ol v rürdi ‘ala dersi
5471. ün evvel zāhir oldu n r-ı Aḡmed
Anu-iün aa oldu cümle ümmet
5472. Anu n rından oldu cümle varlı
Münevver oldu ‘ālem gitdi darlı

270^a

5473. Anu-iün zāhir oldu cümle eřyā
Anu n rıyla buldı ‘ālem zıyā
5474. Anu n rından fetḡ oldu ma‘ārif
Ha’u sırrına oldu ünkü ‘ārif
5475. Anu n rından  rdi ālib Ha’a
Anu n rıyla buldı sırr-ı beā

5476. Hâk'dan érişdi ol bize hidāyet
Ümmetine éder dā'im imāmet
5477. Cümle velīlerüñ rehberi Aḥmed
Érişdi **kābe kavseyne**⁴⁵⁸ Muḥammed
5478. Da'vet étdi anı ol yār-u bākī
Varup gördi 'ayān dīdār-ı Hâkḥ'ı
5479. Hâkḥ'a ta'zīm-ile vérdi selāmı ol
Sidretü'l-müntehā'ya da buldı yol
5480. Te'ālā'llāh dédi nedür yā ḥabīb
Cümle dertlüye seni kıldum ṭabīb
5481. Gel berü maḥşūduña irgüreyim
Tecellī zātum-ile dirgüreyim
5482. Cümle uçmaḥ ni'metin vérdüm saña
Her ne vaḫtin diler-iseñ gel baña
5483. Diledi ol-dem za'īf ümmetlerin
Hâkḥ kabül étdi anuñ minnetlerin
5484. Géce gündüz ṭutalar sünnetini
Göreler yarın anda cennetini
5485. Muraşşa' tāc u ḥil'atler giyeler
Girüp uçmağa ni'metler yéyeler
- 270^b
5486. Gele ḥizmet édeler ḥür u ḡilmān
Göreler yarın anda dürlü in'ām
5487. Cemāl-i ma'sūḫı seyrān édeler
Murāda érişüp şükrān édeler
5488. Bunca ni'metler ümmetler içündür
Hâkḥ'uñ emrin ṭutan ḫullar içündür
5489. Gel 'aşḫ-ile aña ümmet olıgör
Eger 'āşıḫ-iseñ cān véregör
5490. Gel imdi vér şalavāt rūḫına anuñ
Nār-ı caḥīmden āzād ola cānuñ
5491. Yarın anda kıla bize şefā'at
Ḳılan oldur bizi ḫayra delālet

⁴⁵⁸ İki yay aralığı kadar, yahut daha az (kaldı). Necm (53/9)

5492. Gel berü anuñ izini güdelüm
Terk édüp gayriyi dosta gidelüm
5493. Terk eylegil bugün fānī dünyāyı
Ṭālib-iseñ dile dār-ı ‘uqbāyı
5494. Haḫ dergāhına varasın yüzi aḫ
Senüñ-içün ḫāzır ola bir burāḫ
5495. Ol burāğa binüp ṭayrān édesin
Cennet bāğın varup seyrān édesin
5496. Ḳarşuña geleler ḫūr u ğılmān
El bāğlayup saña ṭuralar dīvān
5497. Ne-kim emr éderseñ fermān olalar
Pes senüñ yoluña ḫurbān olalar
5498. Gele pes yéyesin cennet ṭa‘āmın
Érişe saña çün Haḫḫ’uñ selāmın
- 271^a
5499. Pāk olup gayriden sālīm olasın
Görüp Haḫḫ’ı bilüp ‘ālīm olasın
5500. Gide ara yérden ḫavf-ile ḫüzün
Tecellī édüp göresin dost yüzün
5501. Gele Haḫ’dan saña çün-kim tecellī
Bulup maḫşūduñ olasın tesellī
5502. Ne yüzden éder-ise fetḫ-i bābı
Oḫuyup bilesin sırr-ı me’ābı
5503. Gel imdi şükürler eyle Ḥudā’ya
Lüṭuflar ḫıldı bize bī-nihāye
5504. Bizi bir ḫatreden insān eyledi
Nice dürlü in‘ām iḫsān eyledi
5505. Vérür bize dā’im dürlü ni‘metler
Geyürür dün i gün bize ḫil‘atler
5506. Çeker dā’im bizi ṭoğrı yollara
Daḫı iḫsān éder mü’min ḫullara
Gökden resūline gönderdi Ḳur’ān⁴⁵⁹
5507. Emr-i Haḫ ne-durur anı bileler
Anuñ-ile dā’im ‘amel ḫılalar

⁴⁵⁹ Tek mısra.

5508. Dağı gönderdi bu deñlü enbiyā
Bu dünyāya geldi bunca evliyā
5509. Cümle halkı Hakk'a da'vet kıldılar
Hakk'ıñ buyurduğı yola gitdiler
5510. Hem dağı müşidleri irřād için
Bu halkıñ müşkillerini řād için

271^b

5511. Tālibleri Hakk'a vāřıl édeler
Dosta lāyık 'amel hāřıl édeler
5512. Göstereler tālibe toğrı yolu
Seyrān étdürelér nice menzili
5513. Dünyādan halkı i'rāz étdürelér
Dönderüp 'uqbāya 'azm étdürelér
5514. Bilüñ kim bunlar Hakk'ıñ hāřlarıdur
Hakk'a vāřıl olan Hakk dostlarıdur
5515. Ki bunlar halka éderler imāmet
İřtidā éden bulısar selāmet
5516. Bunlarıñ yüzi dā'im kıbleyedür
Dağı hem bunları bil Ka'be'yedür
5517. Géce gündüz kılırlar Hakk'a sücüd
Éderler Hakk zātına cümle şühüd
5518. Tecelliler gelür bunlara Hakk'dan
Oğurlar Tāhā ve Yāřın'i dostdan
5519. Mu'allimleri Hakk'dur ders alurlar
Sır mu'allim hānesine varurlar
5520. Görinür bunlara sırr-ı ilāhī
Bilürler kim oldur halkıñ penāhı
5521. Celāl-ile cemāle ğarķ olurlar
Ériřüp řarķ u ğarba berķ ururlar
5522. Gāhī hayretde mün'adim olurlar
Dağı geçüp andan vecde gelürler
5523. Fenāyı iřtiyār éderler andan
Geçerler bu fenāda cism i cāndan

272^a

5524. Vérürler cümle varı dost yolına
'Azm édüp giderler cānān iline

5525. Gāh fenāda gāh bekāda olurlar
 Ƙanda baƙarlarsa Ƙaƙƙ'ı g r rlar
5526. Gel imdi g r kim ol k mil vel ler
 Bu halk içinde olmuşdur deliler
5527. Anlara dürlü ƙaƙ ret  derler
 Daħl  d p anları ink r  derler
5528. Atarlar d 'im mel met taşını
 Ƙaƙ yolına ind rmezler başını
5529. Bu zam nda anlar görüb olmuşdur
 M n f klar arasında ƙalmıřdur
5530. D di Aħmed görüb ola  mme m
 Ol zam nda ola az  utar s nnet m
5531. Sözleri uymaya fi'illerine
 Yalan s zler geliser dillerine
5532. Ƙaƙƙ'uň buyruđına ' ř  olalar
  ar k-i Ƙaƙƙ'a hem n ş  olalar
5533. Bu f n  d ny ya mağr r olalar
 Terk  d p aħiret ƙaydın ƙoyalar
5534. Bil n z kim şimdi ol zam ndayuz
 Bu vef sı olmayan cih ndayuz
5535. Y  biz g yri yere ƙanda gidelüm
 Hem n d 'im Ƙaƙƙ'uň emrin g del m
5536. D řel m derdine bugün ol y ruň
 Baƙmayalum sözine gel ađy ruň
- 272^b
5537. Ƙaƙƙ'ı bulmaƙ içün geldük cih na
 Ulaşduralum c nı ol c n na
5538. Yoğ-iken bizi v c da getürdi
 Ƙic bumuz ref' eyleyüp götürdi
5539. Diledi bize bildüre kendüni
 'Arz eyledi aňa **elif**'i **ye**'yi
5540. **Elestü bi-rabbiküm** deyü ĥiř b⁴⁶⁰
 Eytdi v rd k c mleň z buňa ĥiř b

⁴⁶⁰ "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" A'r f (7/172)

5541. Dile gelüp cümlesi dédi belā
Diledi kim cümleden ikrār ala
5542. Ki yarın étmeyeler kim bilmedük
‘Āşī olup emr-i Hakk’ı kılmadük
5543. Gel imdi bu ‘ahd üzere şābit ol
El çeküp dünyādan bugün şāmit ol
5544. Furşatı fevt étme şaķın elüñden
Firār eylemegil ol dost yolından
5545. ‘Ömür sermāyesi degildür bākī
Şunar bir gün ecel şerbetin sākī
5546. Bu sağlığa n’içün mağrūr olursın
Uyup nefse ma‘şiyetler kılırsın
5547. Uyarsın nefs-i hannāsuñ sözine
Gidersin İblīs şeytānuñ izine
5548. Muşāhibüñ dün i gün nefs-i şeytān
Harāb olup yıkılmış dīn i ĩmān
5549. Seni ayırmış çün ol dost yolından
Hakk’uñ zikri gelmez olmuş dilüñden
- 273^a
5550. Kim ol merdūd-ı Hakk’a çün uyarsın
Sözin anuñ kulaĝuña koyarsın
5551. Éşitmez kulaĝuñ ‘ārifüñ sözin
İzleyüp gidersin şeytānuñ izin
5552. Benüm deyüp yürürsin bu cihāna
İftihār édersin ad-ile şana
5553. Şüretā belki sen zāhid geçersin
‘Ālimem deyü hevāda uçarsın
5554. ‘Azāzīlden daħı çok mı bilürsin
Yalan yére n’içün da‘vī kılırsın
5555. ‘Azāzīlden sen ‘ibret almadañ mı
Pes anı sen tefekkür kılmadañ mı
5556. Ki bir kez emr-i Hakk’ı şımaĝ-ıla
Hakk’uñ emrine karşı gelmek-ile
5557. Maķbül-i Hakk iken merdūd eyledi
Dergāhından sürüben dūr eyledi

5558. Hâk Te‘âlâ Âdem’i halk eyledi
Âdem’e fe’scüdü deyü söyledi⁴⁶¹
5559. Kıldı cümle melekler aña sücüd
Cümlesi pes aña kıldılar şühüd
5560. Kılmadı İblīs la‘în secde aña
Dönmedi hergiz yüzün Hâk’dan yaña
5561. Kaldı mahrûm Âdem’e baş egmedi
Tâ ebed merdûd îmâna gelmedi
5562. Eger ‘âkıl-iseñ ‘ibret alasin
Murâd nedür bu sırdan añlayasin
- 273^b
5563. Bu sırr-ile dâ’im âgâh olasin
Düşüp türâb üzre secde kılasın
5564. Gide benlik olasin şöyle kim hâk
Şıfât-ı zemîmeden olasin pâk
5565. Gide kalmaya ahlâk-ı zemâyim
Hâk şıfâtı ile olasin kâ’im
5566. Geç imdi benligiñden gel fenâ ol
Fenâ-y-ile bulasin zâtına yol
5567. Oğu sırrını Tâhâ ve Yâsîn’üñ
Münevver olup rüşen ola sînüñ
5568. Véresiz münker nekîre cevâbı
Açıla kabrüne pes cennet bâbı
5569. Gelirkenden cevâbuñ eyle hâzır
Kıl evliyâyı pes üstüne nâzır
5570. İstegil dâ’im anlardan du‘âyı
Yola çeken oldur bây ı gedâyı
5571. Şor anlara müşkilâtuñ var-ise
Eger maqşûduñ ol bâkî yâr-ise
5572. İrgürelere pes seni maqşûduña
Merhem uralar yüregüñ derdine
5573. Rabb’üñ dahı nebiñ kimdür bilesin
Dînüñ kaydın görüp yarağ édesin

⁴⁶¹ Secde edin!

5574. Yüce Sübhān'a vaşıl olasin
Ne resmüñ kıala ne ad-ile şanuñ

5575. Sefer eylesesin fānī cihāndan
Geçesin bu fenāda cism i cāndan

274^a

5576. Kıala bunda cümle māl i melālūñ
Bile gide var-ise eyü a'mālūñ

5577. Bugün dost yolına terk eyle varı
Arayup bulagör bunda ol yārı

5578. Şaķın aġyārı sen yār olur şanma
Anlaruñ şofrasına elüñi şunma

5579. Şoĥbet étme gel anlar-ıla zinhār
Éder-señ olur işüñ āh-ile zār

5580. Anlaruñ şoĥbeti şādıķa nārdur
Zīrā her biri dost güline ĥārdur

5581. Yaķın olan anlara dostdan ırak
Yarın anda bulmaya tāk u burāk

5582. Anlaruñ her biri saña düşmandur
Hem-rāh olur-isañ soñı peşmāndur

5583. Zīrā seni Ĥaķ yolından érerler
Ĥaşd édüp tamu yolına sürerler

5584. Eger uyar-isañ hevālarına
Men' éderler gitmege dost yolına

5585. Ĥaķ yolınuñ anlar bil ĥārlarıdur
Pes anlar şeytānuñ hep yārlarıdur

5586. Eger tālīb-iseñ anlara bakma
Ĥaşd édüp cānuñı odlara yaķma

5587. Zīrā kişi kimüñle yār olursa
Anuñ aĥlākını tutar n'olursa

5588. Eger ĥulķı ĥasen yāĥūd kabīĥdür
Anı işler olur bu söz şaĥīĥdür

274^b

5589. Gel imdi cümlesinden çek elüñi
Gel berü gel añla nedür yoluñı

5590. Varacaķ menzilüñ çün āĥiretdür
Bu dünyā bil āĥirete mir'ātdür

5591. Pes görünür āhîretüñ mişâli
Aç gözüñ bundadur ol dost vişâli
5592. Cümle hep maķâmını bunda bulur
Bulmayan yarın anda maķrûm olur
5593. Bunda görîser her kişi maķâmın
Dağı bunda şunîsar sâķî cāmın
5594. Dağı cennet cehennem hûr ı ğılmân
Añla bunda alup gidîser insân
5595. şarâb-u kevşeri bunda içerler
Tâc-ile hulleyi bunda biçerler
5596. řırâť köprüsünü bunda geđerler
Cennet kapuların bunda açarlar
5597. Eger Hâķ'dan erişürse hidâyet
Hâbîbi dağı kılısar şefâ'at
5598. Bunda dağı olîsar şori ĥisâb
Niçelere verilîserdür kitâb
5599. Kõnuldı bunda dağı pes muĥâsib
Görürler her ne kim kıldı-y-sa kâsib
5600. Zîrâ kim bunda mişâli var-durur
Nazâr kıl gör hep nişânı var-durur
5601. 'Ārif olan añlar sözüñ aşlını
'Ārifden gizler mi ol dost vaşlını
- 275^a
5602. Gösterür 'âşıķa cennet bāĝını
Añlar ol dağı şolunı şaĝını
5603. Şaĝına kılsa nazâr hûr-ı cinân
Göricek zevķ éder anı pes ol cân
5604. Şolına baķup görür nâr-u nîrân
Gider 'aķlı çün olur mest-i ĥayrân
5605. Anuñ-içün görüp söyler her sözi
Her demde Hâķķ'a teslîm éder özi
5606. Anlaruñ her kelâmı nihân-durur
'Āşıķa şâdıķa bil 'ayân-durur
5607. 'Āşıķ-iseñ sen de seyrân eylegil
Cānuñı Hâķ yola ķurbân eylegil

5608. Bugün dosta fidā kılmayan cānı
Yā nice bulısar çün ol cānānı
5609. ‘Āşıkklar bu yola cānlar vérdiler
Andan murād ı maqşūda érdiler
5610. Bu yolda sen cān-ile baş vérmeduñ
Pes anuñ-içün maqşūda érmeduñ
5611. Bugün cān u başa kıymayan kişi
Ĥasret nārına yanmaq-durur işi
5612. Bugün bir kāmile bende olmaduñ
İstedüğüni sen sende bulmaduñ
5613. Dostuñ cemālini bugün görmedüñ
Bugün bunda maqşūduña érmeduñ
5614. Yarın anda nice olısar ĥālüñ
‘Aceb nice vuşlat bulısar cānuñ

275^b

5615. Ĥaberüñ var mı sen de ĥanda gezersin
Dünyāñı ma‘mūr eyleyüp düzersin
5616. Āĥiretüñ yıkılup olmış ĥarāb
Ġidā olmış bugün saña bil şarāb
5617. Geçdi ‘ömrüñ bilmedüñ ġaflet-ile
Yandı cānuñ çün nār-ı fūrĥat-ile
5618. ‘Ārifler sırrına ‘ārif olmaduñ
Geçdi ‘ömrüñ bir ma‘ānī almaduñ
5619. Ĥicāb oldı gözüñe naqş-ı dünyā
Görünmez gözüñe ‘ālem-i ‘uqbā
5620. Bugün zevĥ-ıla şafādan geçmedüñ
Ĥızır elinden āb-u ĥayāt içmedüñ
5621. Añlamaduñ ĥayāt-ile memātı
Nice göresin şifāt-ile zātı
5622. Daĥı nefsuñ hevāsından geçmedüñ
Aġ-ıla ĥarañı nedür seçmedüñ
5623. Daĥı bir mürşide olmaduñ bende
‘Aşkuñ nişānı yoĥdur cān u tende
5624. Varup bulmaduñ bugün bir muĥāsib
‘İlm ü ‘ameli sen kılmaduñ kāsib

5625. ‘Aceb nice varasın Hâk katına
Kaşduñ yoqdur érmege dost zâtına
5626. Ne buyurdı eşitmedüñ mi resül
Hiṭâb édüp aşhâba aşl-ı uşul
5627. Dédi **hâsibü kable en tuḥâsibü**⁴⁶²
Hisâb ol hisâbdab öñ demekdür
- 276^a
5628. Gel berü bu nefis-ile kııl hisâbı
Aç gözüñi gider bu gözden ḥâbı
5629. Añla bunda-durur terâzu mîzân
Daḥı bunda konuldı añla vezzân
5630. Daḥı ḥazret buyurdı kim **vezinü**
Geldi ardınca **kable en tüzinü**
5631. Ya’nî vezn olınuñ vezn olmazdan öñ
Ka qalsun dünyâ işini giri koñ
5632. Murâd olan añla dâr-ı ‘uqbâdur
Ġayrı yérde gečen ‘ömür hebâdur
5633. Geçürme ġafletde ‘ömrüñi zâyı‘
Dünyâdur bil âḥiretüñe mâni‘
5634. ‘Ömrüñ varın âḥirete ḥarc eyle
Ḥaqq’ı ister-iseñ nefsuñ aç eyle
5635. Nefsuñ aç olur-ısa maġlûb olur
Toq olur-ısa saña ġâlib olur
5636. Zîrâ Hâk buyurdı kim pes yâ Aḥmed
İmân dadın bulmaq diler-iseñ bî-ḥad
5637. Bu nefis-i zâlimi dâ’im aç eyle
Açlıġı dâ’im başuña tâc eyle
5638. Gel imdi añladuñ-ısa bu rümüzı
Nefsi ko Hâk’dan yaña döngil yüzi
5639. Kim dâ’im rûḥuña vérgil ġidâsın
Kıla Hâk derdünüñ dürlü devâsın

⁴⁶² “Hesaba çekilmezden evvel kendinizi hesaba çekin.” Hâris Muhâsibî (**Risâletü’l-müstersidîn**, s. 80, nşr. Abdülfettah Ebû Gudde, Kahire 2000) ve Gazzalî’nin (**İhya**, IV, 396, 404, Arapça dört ciltlik baskı) naklettiġi bu haber, Hz. Ömer’in sözüdür.

276^b

5640. Nefsüni cânuñi dosta fidâ kıl
‘İlm i ‘ameli rûhuña gıdâ kıl
5641. Ki yarın şorıla ‘ilm i ‘amelden
Eger var-ise kırtulduñ halelden
5642. Hâk éde ‘ömri ne yérde geçirdüñ
Bu ‘ömrüñ şahinin kıanda uçurduñ
5643. Kâmi getür bugün nedür şikâruñ
Éde anda n’eyledüñ ne-y-idi kâruñ
5644. Yarın anda saña bir bir şorılısar
Ne ét-di-y-ise kışı anda göriser
5645. Gel berü bunda hâzır ét yarağüñ
Ki yarın ola cennetde turağüñ
5646. Görmeyesin yarın anda ‘azâbı
Geñez ola saña maşşer hisâbı
5647. Eger ister-iseñ ebed hayâtı
Gir tārīka tā bulasın necâtı
5648. Tārīk-i Hâk’ a girmeyince kışı
Kâlır mücmel anuñ bitmez bir işi
5649. Cümle nebî velî andan érdiler
Tārīk-i Hâk’ a cân u baş vérdiler
5650. Gerçek tālīb-iseñ gel gir tārīka
Varup ulaşasın ol yüce Hâk’ a
5651. Dağı bu yolda bir kâmil velî bul
Teslīm ét özüñi aña eyle kul
5652. Géce gündüz anuñ hizmetinde ol
Göstere ol dağı saña toğrı yol
5653. Ki anlardur bugün vesīle-i Hâk
Kō gâyriyi anlaruñ sözine bak

277^a

5654. Anlaruñ sözi emr-i Hâk’-iledür
Câhil bilmez sözleri ‘âkiledür
5655. ‘Ārifüñ sözi câhile mür gelür
Anuñ-içün sırr-ı Hâk’ dan maħrûm kâlır
5656. Câhil añlamaz ‘ârifüñ sözüni
Anuñ-içün dönmez Hâk’ dan yüzüni

5657. Tālib-iseñ ‘ārif-ile kıl şoḥbet
Mürşid-i kāmile eyle muḥabbet
5658. Ri‘āyet kıl dā’im anuñ ādābın
Ne yüzden éder-ise añla ḥiṭābın
5659. Daḥı ḥuzūrında dā’im şāmit ol
Daḥı şaḥın gösterme bir şeyde yol
5660. Zīrā ḥaḳīkatde sen bir a‘māsın
Anlara sen nice yol gösteresin
5661. Bu ḥorluḳ yitmez mi saña ezelden
Kendüñi bilmezsin kimdür düzelden
5662. Şaḥın anlara muḥālifet étme
Uymayup kendü bildügiñe gitme
5663. Senüñ bildüğüñ pes yañıldığüñdur
Anlara muḥālifet kıldığıñdur
5664. Her ne emr éderler-ise ḳabül ét
Teslīm ol anlara benligiñ ḳo git
5665. Teslīm olmadığıñ benlikden-durur
Adı nāmı terk étmedüğüñden-durur
5666. Şaḥın bir şeyden étmeyince su’āl
Söyleyüp étme nedür bundan me’āl
- 277^b
5667. ‘Aḳluñ érmez kim sen ḥaber alasın
Zāhir bu sırrı nice añlayasın
5668. ‘Aḳluñ érmedüğüñden ḥaber şorma
Kendüligiñden dürlü te’vīl ḳurma
5669. Her sırruñ bulunmayınca a‘māli
Pes nice bulunur sende ḥālī
5670. Ġāfilin bu yüzden ḥātır yıḳarsın
‘Āḳıbet cānuñ odlara yaḳarsın
5671. Feth olmaz menzilden ırāḳ düşersin
Yoluñdan yañılup ġāfil şaşarsın
5672. Şeyḥuñ her ne söyler-ise rāzī ol
Tālib-iseñ bu yoluñ şebbāzı ol
5673. Rüz ı şeb Ḥaḳḳ’ı bulmaḡa kıl ṭaleb
Dost yolına varuñ fidā eyle heb

5674. Horlık ‘acizlik ihtiyār kıl dā’im
Hakḳ’uñ emri üzre olñuz kâ’im
5675. Gözüñi Hak rızāsından ayırma
Kimsenüñ ğaybetin yüzine urma
5676. Daḫı şeyḫuñ yüzine şaşu bakma
Göñül eri ol şaşın ḫāṭır yıḳma
5677. Başıñı egüp dā’im turāba bak
Nice ‘ibretler ḳodı turābda Hak
5678. Görine gözüñe cümlenüñ sırrı
Temāşā ola ‘aynuña seyri
5679. Göresin bir nice ‘ibretnümālar
Seyr ola gözüñe arz u semālar

278^a

5680. Göñül sırrını seyrān eyleyesin
‘Urūc édüp dostu ‘azm eyleyesin
5681. Çıḳup ‘arş üstine cevlan édesin
Cemāl-i ma‘şūḳı seyrān édesin
5682. Meleklerle édegörsin gökde ṭayrān
On sekiz biñ ‘ālemi ḳılup seyrān
5683. Gel imdi sa’y ét göñüle giresin
Her ne ise maḳşūduña éresin
5684. Göñül beyt-i Hudā’dur añlar-iseñ
Göñülde bul gel Hakḳ’ı añlar-iseñ
5685. Ḳalb-i insāndan görüñdi nūr-ı Hak
Aç gözüñi gel göñül sırrına bak
5686. Dostuñ āyīnesidür ḳalb-i insān
Göñüldeñ zāḫir oldı dürr-i mercān
5687. Göñülde ḳodı dost ḫikmetlerini
Göñüle vērđi Hak ni‘metlerini
5688. Göñülde gizledi sırrını Hudā
Sır yüzinden Hak aña ḳıldı nidā
5689. Gel berü sen daḫı göñlüñ şāfī ḳıl
Şāfī göñülde nihāndur dostı bil
5690. Göñlüñ ola ol dostuñ nazargāhı
Ol dostuñ ola göñül taḫtınıñ şāhı

- 278^b
5691. Bu nefsi şüm aña hiç bulmaya yol⁴⁶³
İkilik gide bir ola sağ u şol
5692. Bu nefsi göñül evine yol bulursa
Göñül hānesinde mihmān olursa
5693. Göñül olur bil şeytān nazargāhı
Yā kanda bulsar ol-demde şāhı
5694. Gide ol göñlüñ zevk i şafāsı
Nice érişir aña dostuñ vefāsı
5695. Dağı ni‘metini ref‘ éde andan
Zulumāt érişe bu cān u tenden
5696. Bu ni‘metden cüdā düşmek n’içündür
Göñül nefse bend olduğı içündür
5697. ‘Ākil-iseñ bu sözden al naşīhat
Dost yolına eyle dā’im ‘azīmet
5698. İlāhī sen esirge bu za‘īfi
Sensin bu cümle dertlünüñ şabībi
5699. Keremler eyleyüp bize ‘aṭā kıl
Habībüñ Muştafa’yı rehnümā kıl
5700. İlāhī emrünüñ üzre eyle kâ’im
Ki yarın ḥazretüne varam şā’im
5701. Kıl bizi sen muḥarreb ḳullarūñdan
Ayırma bizi velī yollarından
5702. Murādum bu-durur senden ilāhī
Sensin bu cümle ‘ālem pādişāhı
5703. Bursevī géce gündüz éder āhı
‘Ayān eyledüñ bize toğrı rāhı

Bu fasıl dünyānuñ aḥvālini beyān éder

279^a

5704. Éşit saña bu dünyānuñ mişālını édem taḳrīr⁴⁶⁴
Ki sen de bundan el çeküp bunu ḳılmayasın ta‘mīr
5705. Dağı ‘uzlet édüp bundan yüzünü dönderesin hergiz
Érüp vahdet maḳāmına saña göstere dostuñ yüz

⁴⁶³ Burada hece fazlalığı var.

⁴⁶⁴ Vezin: Mefā‘īlün/ mefā‘īlün/ mefā‘īlün/ mefā‘īlün.

5706. Göñül vérme şaķın buña ol Haķķ'a tutagör yüzüñ
Bu dünyā nuķūşına baķmayup yumasın gözüñ
5707. Geçüp bunuñ hayālınden kırtulup mekr i ālınden
Alup tātmayasın hergiz bunuñ zehirli balından
5708. Bunuñ zevķ i şafāsına göñül vérme şaķın zinhār
Şoñı miħnet-durur anuñ işiñi āh u zār éder
5709. Şaķın olma bunuñla yār olur şoñra saña aġyār
Senüñ cānuña kaşd éder yaķar seni caħimde nār
- 279^b 5710. Bunuñ mekr i tūzaġına tutulmayıgör éy Ādem
Bunuñ aġusını sükker şanup déme bir kez dadam
5711. İçen anuñ şarābından olur esrik hiç ayılmaz
Bu dünyā serħoşı olup ol bugün insān şayılmaz
5712. Nice ġāfillere zehrin içürüp eyledi maġbūn
Bu dünyā esriġi olup bu dünyāda gezer mecnūn
5713. Bu dünyā 'aql u kalbini uğurlayup ġarāb étmiş
Velī mecnūn olup yürür kendü özüñi unutmuş
5714. Göñül vérüben aldanmış bu dünyānuñ hayāline
Benüm deyüp kıovup yürür bunuñ milkine māline
5715. Kimi māl-ile aldanmış taleb éder dün i gün anı
Āħir oluban terk éder ġider ġasret-ile cānı
5716. Kıoyup vārişlere anı ġider kendü olur fāñī
Yarın ol Haķ ġuzūrında 'azābını çeker cānı
- 280^a 5717. Kimi oġlum kıızum deyüp pes bunlara göñül vérmiş
Benüm deyüp yürür-iken ecel érüp sīne ġirmiş
5718. Bunları terk édüp ġitmiş fenā yerde vaţan tütmiş
Yılan çıyan 'akrebler nāzūk tenin ġidā étmiş
5719. Kimi kıonmuş kimi ġöçmiş, bu dünyā sarāyından
Kāmusına içürmiş çün şunup ecel şarābından
5720. Kiminüñ siħr-ile göñlin alup kendüye rām étmiş
Taķup boynuna bendini pes şeyţān yolına ġitmiş
5721. Kiminüñ yüzine ġülüp senüñem deyüp āl eyler
Bezeyüp kendüni rengin kāh kırmuzı kāh eyler
5722. Bu bir fāħişe 'avratdur 'arz éder kendüni ġalkā
Muħabbetle göñül véren buña āħir düşer bende

5723. Țolașan bend ü bāgına, andan Țurtulamaz ayruk
Bu dünyā baħrine dūșup olur ‘āșī ŝıyar buyruk
5724. Țıĥup Țurtulamaz andan ‘ākıbet ġarĥ olur cānı
Meger bir baħrī eline yapıșup Țıĥara anı
5725. Eger ‘ākıl-iseñ ŝaĥın bu dünyādan ĥazer eyle
Țürüyüp yérüñ altında ölenlere nazār eyle
- 280^b 5726. Bu dünyāya benüm dérken feraħnāk olup gezerken
Turāb olup yatur sīnde hevādan yüksek uçarken
5727. Kimi sulțān bigem deyüp yürirken ĥarīr ațlās keyüp
Ata binüp ŝāhā ŝalınurken ŝāhāne Țonların geyüp
5728. Küheylān atlara binüp bunuñ zevĥine aldanup
Yürir-iken benüm deyüp ecel şahini érișüp
5729. Anı Țapdı boġazından urup yérler hāk étđi
Yérler ditrer feryādından Țanı ol ŝaġlıġu
5730. Begiñ Țanı ol ŝāhāne dirlik ĥazīneler Țolu Țolu
Yā nice oldı bunca varlıĥ Țamusın terk édüp gitđi
5731. Girüp sīni Țuraĥ étđi yér altında vațan Țutđı
Cümlesini heb unuttđı yılan Țıyan ‘aĥrebler
5732. Üșüb yérler nāzük teni yanar ĥasret-ile cānı
Éder dün i ġün āh u enīn⁴⁶⁵
5733. ‘İbret alduñ-ise eger, bunlaruñ ĥāline
ŝaĥın ġoñül vérme sen de bunuñ milkine māline
5734. Muĥabbetin gider Țalbden terk ét bu fānī dünyāyı
Kim isterse alsun anı dile sen dār u ‘uĥbāyı
5735. Ölmezden öñ yaraġ eyle uyar bu ġafletden cānuñ
Öliceĥ rāĥat olasın cinānda ola meġānuñ
- 281^a
5736. Éresin cennet bāgına ŝafā vü zevĥ éde cānuñ
Seni da‘vet édüp yarın tecellī éde cānānuñ
5737. Yéyüp içdüġüñ nūr ola uyup Țoĥduġuñ ĥūr ola
Melekler ŝunduġı saña pes ŝarāben Țahūr ola
5738. Kim dünyā zevĥinden geĥe ŝarāben Țahūrā içe
Mevt ériceĥ cānı tenden ‘urüc édüp dostā uĥa

⁴⁶⁵ Hece eksik.

5739. Dost alısar anuñ cānın kıla uçmaqda mekānın
Şafā vü zevk éde cānı görüp cennetde maqāmın
5740. Gerçek ‘āşık-iseñ dosta zevk-i dünyādan geçegör
Nüş eyle derd ü belāsın ‘azm édüp dosta uçagör
5741. Kim ki buña gönül vérdi cānına çün ziyān érdi
‘Āķibet bundan ayrılup şol qarañu sīne girdi
5742. Kim ki bunu terk eyledi dā’im āhiret diledi
Ol qula Hāq lutf eyleyüp yérini gülzār eyledi
5743. ‘Āķil olan bu dünyānuñ soñı n’olur fikr eyledi
Anuñ-içün yüz çevirüp dünyādan ‘uzlet eyledi
5744. Nazar kılsañ bu cihāna ağılı yılana beñzer
Muħabbeti-durur zehri şaķın andan eyle hazer

281^b

5745. Her kim gönül vérüp aña muħabbetle nazar kıldı
İçirüp zehrini aña pes anı çün helāk étđi
5746. Kaşđ étmedin cānuña gel qorķu tiryākin içegör
Muħabbetin gider qalbden bunuñ zevķinden geçegör
5747. Bu dünyā küllī nīrāndur yaķar şaķın vücūduñı
Senā kıl özüñi bundan ki tekrār kıl sücūduñı
5748. Seni var eyleyen Sübhān n’içün var eyledi añla
Qo bu dünyā teşvīşini ‘ārifler sözünü añla
5749. N’içün geldüñ bu dünyāya bilür misin ola ‘aceb
Unutduñ yüce Sübhānı dünyāyı kılursın taleb
5750. Seni var eyleyen ol Hāq neye var eyledi bir baķ
Taleb eyle dün gün anı terk édüp dünyāyı bırak
5751. Hāķķ’ı bulmağ-içün geldük dünyāya aldanup qalduķ
Añlamaduñ bu ma’nāyı kendüñi ‘ummāna şalduñ
5752. Hīç taleb kılmaduñ anı vérmedüñ yolına cānı
Hicāb oldı saña dünyā bulmaduñ pes ol cānı
5753. Bu dünyādan geçemedüñ dost iline göçemedüñ
Perdeler aldı yoluñı dost yüzünü seçemedüñ
5754. Dostdan seni kıldı ırāķ eylemedüñ bunda yaraķ
Bu dünyā kaşđ édüp saña cehennemı kıldı turaķ

282^a

Düşdüñ bugün Hâk' dan cüdâ kılmaduñ özüñi fidâ⁴⁶⁶

5755. Yem édinüp bu dünyâyı kendüñe dün i gün yéyüp içersin
Hevâ-i nefside uçarsın zikirdür rûhuñ gıdâsı zıkr-i tevhiidden kaçarsın⁴⁶⁷
5756. İmdi eger 'âkıl-iseñ bu dili zikre yâr eyle
Ço bu dünyâ ma'âşını ol dost-ile bâzâr eyle
5757. Zıkrî dilden kalbden éde gönülden ğayriyi süre
Kalbden mâsivâ ref' ola gönül gözi dostı göre
5758. Hâk' dan nâzar édüp kalbe dünyâ hubbı kalbden gide
Gönül dosta 'âşık olup dünyâ hubbını terk éde
5759. Dosta eger 'âşık-iseñ eger zıkr-i Hâk' a yâr ét
Dilüñ hidâyet eyleyüp Hâdî fetḥ olup açıla yoluñ
5760. Kalbden dosta yol açıla sır 'ayân olup seçile
Dünyâdan sefer kılıcağ dost illerine göçile
5761. Tüt ögüdüñ gel Bursevî nâzar kıl gör nedür hâlüñ
Yarın ol Hâk huzûrında éyü mi ola a'mâlüñ
5762. İlâhî sen hidâyet kıl kâle uydur hâlümüzi
Saña lâyıq eyle yâ Rab 'ilm-ile a'mâlümüzi

Bu faşl insânuñ hilkatini beyân éder

282^b

5763. Yine saña haber vérem éşidüp añlağıl anı
'Âşık-iseñ eger sen de fidâ kıl dosta bu cânı
5764. Yolına cân u baş vérmekdür 'âşıklarüñ işi
Kıyar pes cânına bugün dosta 'âşık olan kişi
5765. Fidâ kıl yolına varuñ kabûl éderse ger yâruñ
'İnâyet érişüp Hâk' dan nûra tebdîl éde nâruñ
5766. Éşit imdi seni Hâk nice var eyledi yokdan
Yoğ-iken bu cism-ile cân saña 'âşık idi çoğdan
5767. Seni halk eyleyüp Sübhân eyledi eşref-i insân
Vücûda getürüp seni bu deñlü eyledi ihsân
5768. Seni mir'ât édindi Hâk 'ibret-ile nâzar kıl bağ
Cân gözüni açup gör kim ne yüzden zâhir olur Hâk

⁴⁶⁶ Ferdî mısra.

⁴⁶⁷ Beyitteki mısralar uzun.

5769. Nazar kı1 sendedür mir'ât pes andan görünür şıfât
Şıfâtı olup zâhir görünür anda nür-ı zât
5770. Gel éy 'âşık gönül yüzün silip şâf ı muşaffâ kı1
Ki şâfı olmayan kalbe tecellî érmez dostdan bil
5771. Gönüldeñ gayriyi gider tecellî zâta lâyıķ ét
Dâ'im dostuñ muhabbetin bu gönül evinde berk ét
5772. Yol bulmaya aña şeytân ola münisi Sübhân
Pes gayriden gönül sâlim olup görine ol Yezdân
5773. Kaçan gönül ola sâlim kırtula mekr-i dünyâdan
Zevâl irmez aña hergiz feyz éder dâr-ı 'uqbâdan
5774. Zâhir olur nür-ı îmân gönüle érmez şek gümân
Tecellîler gelüp aña nazar kı1ur<aña> her dem Sübhân
5775. Kaçan bir gönüle ol dost nazar eyleye pes dâ'im
Gönül dost hânesi olup kim Hakk-ile olur kâ'im

283^a

5776. Olur âyîne ol dosta cemâlin 'arz éder dâ'im
Gönül vérmez bu dünyâya olur bu dünyâdan şâ'im
5777. Cevâhir ma'deni olup saçılır dürleri anuñ
Hakîkatden haber vérür eşidüp zevk éder cânuñ
5778. Dost-ıla olup âşinâ gönül Hakk'dan haber vérür
Hicâbı ref' olur andan cemâlin seyr éder görür
5779. Dilerse ol gönül her dem şarka ve garba érişür
Aña kevn ü mekân olmaz varup dost-ıla buluşur
5780. Érişür pes Hakk'dan ilhâm şafa vü zevk éder cânı
Maķâm-ı kırbete érüp tecellî kı1ur cânânı
5781. Gönül 'âşık olup dosta géce gündüz éder âhı
Gitmez gözinden hayâli görmek diler pâdişâhı
5782. Cemâlin arzular dâ'im olur esrik hiç ayılmaz
Görmeyince dost cemâlin gönline hiç ğinâ gelmez
5783. Gel berü sen de éy tãlib eger 'âşık-iseñ dosta
Teslîmü'l-kalb olıgör kim bu gönlüñ olmasun haste
5784. Hazer eyle bu dünyâdan şaķın gönlüñ alur zinhâr
Gönlüñi ol Hakk'a vérüp fikr ét anı leyl ü nehâr
5785. Dilüñde zıkrüñ ol olsun gönlüñde fikrüñ Hakk olsun
Gönül maķşüdünü bulsun gönül Hakk'ile bir olsun

283^b

5786. Göñül vérmegil aǵyāre ‘āşık olıǵör ol yāre
Gerçek ‘āşık-iseñ eger budur derdüñe bil çāre
5787. Naşihatdür sözüñ saña kabül eyle gel éy t̄alib
Eger gerçek ‘āşık-iseñ dün i gün ol dosta rāǵıb
5788. T̄aleb kıl yüce Sübhān’ı ki dā’im istegil anı
Eger gerçek t̄alib-iseñ terk eyle yolına cānı
5789. Cemālin iste ol yāruñ vér yolına bugün varuñ
Şoyup nāmūsuñı sen de bugün terk édegör ‘āruñ
5790. Bugün ‘āşıkda ‘ār olmaz ‘ār éden kişi var olmaz
Mağşudı hem dildār olmaz qalır maħcüb yāri görmez
5791. İsteyen bugün ol yāri terk éder nāmūsı ‘ārı
Yolına cān u baş vérüp ister dā’im ol dildārı
5792. Girür ‘aşq-ile meydāne olur şem‘ine pervāne
Yanup pervāne-veş nāra pes kıyar bu cism i cāna
5793. Cāna kıymayınca kişi pes cānān iline girmez
Varını da vérmeyince haķıķat varlıǵına érmez
5794. Dünyādan el yumayınca nefis murādın kıomayınca
‘Ālem-i ‘uķbāya érüp ol Sübhāna yol bulamaz
5795. Nefs şıfātın terk étmeyen Haķ şıfātına éremez
Şıfāt-ı Haķķ’a érmeyen dostuñ zātını göremez
5796. Gel berü éy ‘āşık sen de bu hiçābları geçegör
Érüp vaħdet maķāmına dostuñ yüzüni seçegör
5797. Kırtar bu keşretten cānı vaħdetde eyle mekānı
Vaħdetde buldılar bulan añla ol yüce Sübhānı
5798. Şaķın bu keşretde karar édüp qalma aǵyār-ile
Çıķ bu keşret hiçābından ol vaħdetde ol yār-ile

284^a

5799. Haķ’dan ğayrisi aǵyārdur şaķın anlara yār olma
Çevir bunlardan yüzüñi anlar-ile hem-rāh olma
5800. Haķ’dan ğayrisi yār olmaz kıl dost-ile bāzāruñı
Ne isterseñ Haķ’dan iste Haķķ’a ét āh u zāruñı
5801. Kıul anuñ kıullıķ añadur ‘azmümüz andan yañadur
Ezel anuñla yār édüñ yine teveccüh añadur
5802. İy t̄alib geç bu dünyādan kıl teveccüh Haķ’dan yaña
Ĝayriden çevir yüzüñi ğayri düşmendür saña

5803. Hāk'dan ğayrisi fānīdür hemān ol vech-i bākīdür
Emrin tutan kullarına resūl keşretde şākīdür
5804. 'Āķil olan bu dünyāya gönül vérüben aldanmaz
'Azm éder ol bākī yāre bunda mihmān olup kalmaz
5805. Fenādan beķāya göçer vaşl oluban dosta uçar
Rızāsın diler ol yāruñ aldanmaz dünyādan geçer
5806. Fenā evde vaţan tutmaz vaţan-ı aşlīsın ister
Gönli mihmān olmaz bunda 'azm eyleyüp göçmek ister
5807. Zīrā kim bu fānī dünyā zindānidur 'āşıkларуñ
Pes zindānda nice olsun hergiz cānı şādıklarūñ
5808. Ol 'āleme göçmek ister dostdan yaña uçmaķ ister
Dost elinden vuşlat ābın kana kana içmek ister
5809. Bugün dosta 'āşık olan 'āriflerūñ gör hālını
Geçüp dünyā vü 'uķbādan géymişler 'Alī şālını
5810. Dost anlara nazar kılmış gözden perdelerin silmiş
Cān gözünü açup bunlar dost yüzünü 'ayān görmiş
5811. Cümle hicābı geçmişler ol dosta vāşıl olmuşlar
Ma'sūķuñ sırrını kalbde gizleyüp pinhān étmişler
5812. Bir nefesde şark u ğarbí varuban seyrān éderler
Çıkarlar 'arş-ı a'lāya uçuban cevlān éderler
5813. Şanur mısın sen éy 'āşık Hākķ'ı bilen 'āriflere
Perde hicāb mı olısar Hākķ'ı bulan 'āşıklara
5814. Yetmiş biñ hicābı geçüp anlar dosta ulaşmışlar
Ma'sūķ-ıla olup halvet kim ol dosta buluşmuşlar
5815. Da'vet kıilup dost anları ulaşmış dosta cānları
Géce gündüz dost derdinden aķar yaş-ıla kanları
5816. Dost dost deyüben yanarlar dost karşıusunda dönerler
Cām-ı 'aşķı dost elinden içüben dā'im kanarlar
5817. Şarāb-ı 'aşķı çün içüp mest olup kendüden geçüp
Dost esrigi-durur bunlar vaşl oldılar dosta uçup
5818. Nesīmī-veş kendüleri şoyuban 'uryān étmişler
Urup melāmet taşını nefslerin kurbān étmişler

- 285^a
5819. ‘Aşk ipin nefsün boynuna tütuban muhkem taqdılar
Pervâne-veş bugün nefsi ‘aşk âteşine yaqarlar
5820. Tecellî zât édüp ol dost bunlar küllî mahv oldılar
Fenâ-yı muṭlaqa érüp kendüni yavı kıldılar
5821. Pes bunlaruñ dillerinden ene’l-Haḫ sırrı fâş oldu
Haḫ’dan ğayrisi ref’ oldu vech-i bâķī ol dost kaldı
5822. Bu sırrı añlamaz nâşī baqar ‘ariflere şaşı
Ki ol Manşür Nesīmi’ye anuñ-içün urdılar taşı

Ebyâtı beyân éder

5823. Gel éy ‘arifleruñ sırrın bilen gel⁴⁶⁸
‘Āşık-iseñ sen de sırdan ḫaber al
5824. Bilen ‘arifleruñ remzin maķālin
Kim oldur añlayan sırruñ me’ālin
5825. Bu sırrı bilmege ‘aşık gerekdür
Velī ‘aşık ḫalbi şādık gerekdür
5826. Girüp şıdık-ile érenler yolına
Nazar kılmaya şağına şolına
5827. Özin şāfī kıla şekk i gümāndan
Şaķına özünü küfr i ‘işıyāndan
5828. Haḫ yolında ḫoma ğayri murādı
Hīç dost édinmeye ağyārı yādı
5829. Pes dā’im ḫalvet eyleye turağın
Dün i gün kıla āḫiret yarağın
5830. Haḫ ḫorķusunu kendüye yār éde
Eküp günāhın işini zār éde
- 285^b
5831. Haḫ ḫorķusundan dā’imā ağlaya
Yürekde cān u cigerin tağlaya
5832. Ölüm ḫamçısını nefsine ura
Nefsini dā’im Haḫ yolına süre
5833. Nefsine vérmeye hergiz murādın
Zikr eyleye dā’im Allāh’uñ adın

⁴⁶⁸ Ölçü: 11’li hece.

5834. Nefsine kahr édüp melâmet éde
Tutup nefsinı Hâk yolına yide
5835. Rızâsın isteye dâ'im Hudâ'nuñ
Nefsine azını vére gıdânuñ
5836. Mücâhede zinciri-y-ile bâğlaya
Atup riyâzet nârına tağlaya
5837. Yine nefis tâ vücûdı mahv olunca
Érüp maşşûdına vâşıl olunca
5838. Maşâm-ı muşme'inne'i érüp nefis
Dosta kığırlamağa lâyıq ola pes
5839. Dostdan yaña varmağa yol açıla
Yetmiş biñ hicâb bir anda geçile
5840. Yağıla bu nefsuñ lât u menâtı
Tecellî érüp görine dost zâtı

Bu fasıl insânıñ bu dünyâyâ neye geldüğüni bu dünyâ-y-ile aldanup kaldığını beyân éder

5841. Éşit saña haber şoram eşidüp fehm eylegil anı⁴⁶⁹
Neden geldüñ bu dünyâyâ ne alduñ bundan pes kıanı
- 286^a 5842. Bunuñ naşşına tutulduñ buña kıul olup şatıldıñ
Seni bende eylemiş dünyâ vaşan sevgüsü pes kıanı
5843. Ol naşşâş unutmışsın naşşına göñül vérmişsin
Muşabbetle nazâr édüp unutmışsın ol Sübhân'ı
5844. Seni var eyleyen yokdan n'ičün var eyledi añla
Bu dünyâyâ neye geldüñ tefekkür ét kııl iz'ânı
5845. Şanur mısın bu cihâna yok yere geldüñ bîğâne
Hicâb oldı zevk-ı dünyâ özlemedüñ ol evşanı
5846. Vaşan sevgüsü yok sende bu nefis olmış pes bende
Esîr-i nefis olup bunda unutmışsın ol Sübhân'ı
5847. Şafâ vü zevk-u dünyâdan çü mest olmışsın éy gâfil
Göñlüñ gâfil olup Hâk'dan unutmışsın ol Sulşân'ı
5848. Saña bâkî kıalur şanma ne umarsın bu dünyâdan
Göñül vérüp buña dâ'im hasta kılmışsın bu cânı

⁴⁶⁹ Vezni: Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün / fâ'ilâtün; nazım şekli ise kasidedir.

5849. Göñül ‘āşī bu cān hasta kaşduñ yoķ érmege dosta
Gel bu derde devā iste uyar ğafletden bu cānı
5850. Var bir tabībe haber al nedür bu derdüñ ‘ilācı
Pes bu derde tīmār édüp şağ éde bu hasta cānı
5851. İçüp şerbetinden anuñ şifā bula hasta cānuñ
Varup şağ u selāmetle bula ol yüce Sübhān’ı
- 286^b 5852. Gel imdi sen de éy ‘āşık tutagör bir kāmil elin
Kim şöyle şalma yürüme olmağıl tağī hayvānı
5853. Var bir insān-ı kāmil bul ki sen de insān olasın
Hemān şüretde pes ādem olan şanma sen insānı
5854. Nazār ma‘nī-durur añla şürete degildür hemān
Ki şüret ma‘nī bir olañadur Haķķ’uñ ihsānı
5855. Qo şüret milkini sen de nazār kııl ma‘nī yüzine
Ki ma‘nī yüzünü pāk ét muṭahhar eyle sen anı
5856. Bu şüret yüzünü şanma şu-y-ıla yumağıla sen
Göñül yüzi olur mı pāk gider mi şirk i gümānı
5857. Hamīde şu-y-ıla anı ki evşāf-ı zemāyimden
Yuyup kılmayınca ṭāhir göñül ola mı çün ‘arı
5858. Göñül pāk olmayınca pes ola mı ol hāne-i dost
Mücellā olmayan qalbe nazār kııla mı Sübhān’ı
5859. Gel éy ‘āşık göñül yüzün yuyup pāk eylegil sen de
Cemāl-i nūrınuñ anda zāhir ola pes nişānı
5860. Bu fānī milke éy ‘āşık göñül vérme şaқın zinhār
Ref’ eyle göñlüñi bundan terk eyle fānī cihānı
5861. Bu bir mekkāredür şaқın çü mekrinden hazer eyle
Ṭolaşma bend ü bāğına giriftār eyleme cānı
5862. Bu bir mekkāre dünyādur éder yüz biñ mekr-ile āl
Düşen mekr i ṭuzağına ebed qurtaramaz cānı
- 287^a 5863. Kimine mekr i āl édüp ṭuzağına esīr étmiş
İñiler hastalar gibi bulamaz derde dermānı
5864. Kimini yandurup oda ṭutuşuban yanar cānı
Çıqup qurtulımaz andan éder āh-ile efğānı
5865. Kimine kaşd édüp başın aluban öldürmek ister
Helāk édüp bu dünyādan imānsız çıqara anı

5866. Kime kim Hâk Te‘âlâ’llâh hidâyet kıldı luftından
Anı hıfz étدی dünyâdan érişdi aña ğufrânı
5867. Hidâyet yolına çekdi bu dünyâdan elin çekdi
Geçüp bu fânî dünyâdan özünü kıldı çün fânî
5868. Maķâm-ı vaħdete érdi yolına varını vérdi
Maķâm-ı ‘uzlete girdi terk étدی fânî cihânı
5869. Bulup bir kâmile uydı ki sırrından haber tıydı
Refîķi étدی pes anı buldı derdine dermânı
5870. Tarihât yolına girdi haķîķat gencine érdi
Ma‘rifet güllerin derdi bulup çün ol gülistânı
5871. Ğazâlar eyleyüp nefsüñ seyfi-y-le bâşını çaldı
Ğazâ-yı ekberi kıldı fetħ oldu hacc ı ķurbânı
5872. Vişâl-i haccına érüp yédi tavâfi ğatm étدی
Girüp beyt-i ğarâma çün çıkardı anda ihrâmı
5873. Gel éy ‘âşîķ eger sen de bu sırra érmek isterseñ
Varuñı fidâ kılm dostu terk eyle yolına cânı
- 287^b
5874. Varup mürşid-i kâmile teslîm ol şıdķ-ıla sen de
Göñlüñi eylegil şâfî gider ķalbüñden gümânı
5875. Ol kâmile bende ol göstere saña toĝrı yol
Gider benligiñ aradan göñülden eyle iķrârı
5876. Riyâzet eylegil dâ’im bu zâlim nefsüñi öldür
Vücüdü maħv ola küllî nefsüñ bugün ola fânî
5877. Bu dünyâya bakup ķalma bunuñ efķârına talma
Gidelüm tiz yaraĝuñ gör çekme soñra serencâmı
5878. Bugün kâfile gitmedin yetiş ardından éy ğâfil
Sürünüp ķalma bu yolda saña ķaşd éder ğarâmı
5879. Şaķın ayrılma kerbândan yitürme yoluñı şaķın
Ki Hâķķ’a toĝru varasın bulasın ol yüce ğânı
5880. Azuĝuñı çok al bundan çok aç olmayasın bunda
Zebün ı aç u sergerdân kılmayasın yarın cânı
5881. ‘Amel-i ihlâş yükin çoĝ ét şorisar saña andan
Şefî‘ olup saña yarın vére Hâķ ğür-ı cinânı

Ebyāt-ı mü'ellif-i fakīr

5882. Girüp cennetlere şādān olasın
Cehennem nārından āzād olasın
5883. Görüp dost cemālin hayrān olasın
Cennet sarāyını seyrān édesin
5884. Gel imdi dünyāda şālih 'amel kılasın
Saña anda gerek olan budur bil
- 288^a
5885. Géce gündüz aña meşğul olıgör
Bugün bunda maqşūduñı bulıgör
5886. Gider gaflet hicābını aradan
Cemālin 'arz éde seni Yaradan
5887. Açıp cān gözünü dostı göresin
Bugün sen de maqşūduña éresin
5888. Hāqḳ'ı bunda görmeyince pes kişi
Yarın ḥasret nedāmetdür çün işi
5889. Şol kişi kim bunda Hāqḳ'ı görmeye
Bugün dostuñ vişāline érmeye
5890. Yarın biñ āh étse dostı göremez
Dostuñ cemāli zevḳine éremez
5891. Bu söze şaḳın eyleme gümānı
Buña şāhid-durur Hāqḳ'ıñ Qur'an'ı
5892. Hāq buyurdı beni bunda görmeyen
Bugün bunda vişālūme érmeyen
5893. Yarın anda daḥı beni göremez
Vişālūm zevḳine hergiz éremez
5894. Gel imdi sa'y eyle Hāqḳ'ı göresin
Bugün dostuñ vişāline éresin
5895. Görüp dostı ḥāşıl ola murāduñ
Göñlüñ teskīn olup gide firāḳuñ
5896. Delü 'āşık gibi hayrān olasın
Varup ma'sūḳ-ile mihmān olasın
5897. Érüp bülbül gibi gülzāra qarşu
Ötesin āh édüp dīdāra qarşu

5898. Éresin ol dostuñ hüs-n-i bâğına
‘Urüc édesin tecellî tağına
5899. Ol dost-ile nâz u niyâz édesin
Dosta kamu hâcâtüñ ‘arz édesin

Bu faşl insānuñ aşlını beyān éder

- I. Gel éy ‘aşk-ı ilāhīden⁴⁷⁰
Haberdār olan ‘aşık
Saña bir gizli rāz édem
Ki andan zevk éde cānuñ
- II. Gel sırr-ı haqīkatden
Çün haberdār olan şādık
Saña bir gizli sır açam
Éşidüp mest ola cānuñ
- III. Bu esrārı ma‘ānīden
Eger añlar-iseñ sen de
Feth olup esrār-ı ma‘nī
‘Ayān ola çū mihmānuñ
- IV. Velī gönül kulağını
Bir dem benden yaña tut
Kim eşidesin sözüñ aşlın
Ref‘ ola kalbden gümānuñ
- V. Ezel aşluñ bilür misin
Ney-idi bir nazar eyle
‘Aceb nār mı yanur mıydı
Aşlı nedür nūr-ı nāruñ
- VI. N’içün aşluñı bilmezsın
Aşluña nazar kılmazsın
Kendü özüñe gelmezsın
Kanı yā senüñ iz‘ānuñ
- VII. Gel éy gāfil gözünü aç
Uyan gāflet uykusından
Nice bir sende bu gāflet
Uyar bu gāfletden cānuñ

⁴⁷⁰ Nazım Şekli: Murabba. Vezni: Mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün.

289^a

- VIII. Seni bir gün uyarurlar
Gözünü açmaduñ bunda
Ecel şahini érişüp
Bu kafeşden senüñ başuña?
- IX. Dünyâyı ol vaqıtde dar éderler
Seni aluban giderler
Kılurlar sînde mekânuñ
- X. Pes ezel aşluñ nūr-ısa
Nūra vâşıl olduñ-ısa
Yine mevt éricek nūra
Varup vâşıl ola cānuñ
- XI. Pes zevk éde cānuñ
Anda mekânuñ ola cinānda
Yarın cennet-i a‘lāda
Şafā vü zevk éde cānuñ
- XII. Cemālin anda göresin
Görüben hayrān olasıñ
Vişāl-i zevkine yarın
Da‘vet éde ol Sübhān’uñ
- XIII. Pes eger aşluñ nār-ısa
Nūra tebdîl kılmaduñsa
Mevt éricek bu cismüñe
Nāra vâşıl ola cānuñ
- XIV. Yaqa cānuñ yarın anda
Nūra érişmedüñ bunda
Feryād-ı nāliş eyleyüp
Hāsret-ile yana cānuñ
- XV. Şol İblīs’i görmedüñ mi
Kim aşlı nār olduğ-içün
Secde kılmadı pes nūra
Bilmedi kadrin insānuñ
- XVI. Hāq merdūd eyledi anı
Yanar hāsret-ile cānı
Kim la‘net eyleyüp aña
Sözün şıdı ol Sübhān’uñ

XVII. Sürüldi dergāh-ı Hāḡ'dan
Çıḡardılar pes uçmaḡdan
İnüp yér yüzüne geldi
‘Adūsıdur ol insānuñ

XVIII. Çü düşmendür ol insāna
Dün i gün ḡaşd éder cāna
Seni Hāḡ yolından ayırup
Diler maḡv éde ĩmānuñ

289^b

XIX. Şaḡın ol merdūda uyma
ḡaşd édüp cānuña ḡıyma
Hāḡḡ' uñ emrini şıma
Sözünü tut ol Sübhān' uñ

XX. Kim ol nārdan ḡalk olmuşdur
Anuñ-çün ‘āşī olmuşdur
Kim nārı nūr şanup mel‘ün
Sözünü şıdı Sübhān' uñ

XXI. Eger ‘āḡil-iseñ sen de
Bu sözlerden pes ‘ibret al
Aḡlāḡuña eyle nazar
Ne şürettedür mihmānuñ

XXII. ‘Ālem-i ‘ulvīde misin
‘Ālem-i sıflīde misin
Şüret-i insānda mısın
Nazar ḡıl nedür mihmānuñ

XXIII. Şıfāt-ı Hāḡ'dan var mıdur
‘Aceb sende nazar ḡıl gör
Maḡām-ı muḡme'inneye
Érüp rāzı mı Sübhān' uñ

XXIV. Eger nefsuñ olur-ise
Mezmüm şıfāt-ile mevşüf
‘Azāzıl şıfāt-ile çün
Mevşüf oldu bil cānuñ

XXV. Bu nefs-i māre şıfātınuñ
Biri ‘ucb eylemek-durur
Vücüd görüp kendözinde
‘Ucb édüp göre a‘mālin

- XXVI. İkincisi hased-durur
Hem üçüncüsü kibr étmek
Dördüncüsü riyā-durur
Budur şıfāt-ı şeytānuñ
- XXVII. Ki zīrā şeytān-ı la‘īn
Eyledi Ādem’e hased
Görüp cennetde Ādem’i
Gitdi ‘aqlı pes şeytānuñ
- XXVIII. Hased kıldı aña ol vaqt
Çıkarmağa eyledi kaçd
Ne tebdīr eyledi aña
Gördüñ mi mekr-ile ālin
- XXIX. Dahı kibr eyledi şeytān
Kılmadı Ādem’e secde
Egmedi Ādem’e başı
Nūrın görmedi anuñ
- 290^a
- XXX. Hased kıluban kibr étdi
Kendözünü ‘ulvī gördi
Sürülüp dergāh-ı Hāq’dan
Düşmeni oldu insānuñ
- XXXI. Zīrā Ādem sebep oldu
İblīs anuñla bilindi
Anuñ-içün la‘net kıldı
‘Adūsı oldu Sübhān’uñ
- XXXII. Ādem halk olmazdan öñdün
Melekler bilmedi anı
Ādem’e baş egmeyince
Bildiler çün aşlın anuñ
- XXXIII. Gel éy mü’min bu şıfātdan
Hāzer kıp pāk édüp qalbüñ
Şıfāt-ı Hāq’ile mevşūf
Ol tut emrini Sübhān’uñ
- XXXIV. Muṭahhar eyle nefsüñi
Yuyup mezmüm şıfatlardan
Hāmīde şu-y-ıla pāk ét
Nūra tebdīl eyle nāruñ

- XXXV. Géce gündüz riyāzet kıl
Dā'im zıkr eyle Sübhān'ı
Bugün gir meydān-ı 'aşka
Atuban yaq cism i cānı
- XXXVI. Dilüñi zıkre yār eyle
Dost-ıla hem bāzār eyle
İşüñ āh-ile zār eyle
Gider nāmūs-ile 'āruñ
- XXXVII. Fidā kıl cānuñı dosta
Hātırlar ala deste
Bu göñlüñ olmasun haste
Zıkr-ile ihyā kıl cānuñ
- XXXVIII. Oligör zıkrine kâ'im
Dağı bu dünyādan şā'im
Géce gündüz iste dā'im
Taleb [ét] yüce Sübhān'ı
- XXXIX. Rızā-i Haq'dan ayrılma
Éy Bursevī şağın zinhār
290^b Géce gündüz hemān dā'im
Rızāsın gözle ol yāruñ
- XL. Yā ilāhī rızāñ üzre
Ki hatm eyle benüm cānum
Hoşnūdluğında olavuz
Anda yarın sen sultānuñ

Bu faşl 'ulūm-ı ledünnīden 'alā kaderi'l-'uqūlı beyān éder dağı insānuñ aşlın beyān éder

- I. Gel éy 'āşık haber vérem⁴⁷¹
Saña 'ilm-i ledünnīden
Göñül kulağın aç kim
Éşidesin sır kelāmın
- II. Haqıkat sırrına érüp
Şafā vü zevk éde cānuñ
Gel berü cān gözin aç
Kim oquyasın sır kitābın

⁴⁷¹ Nazım Şekli: Murabba. Vezni: Mefâ'îlün/ mefâ'îlün.

- III. Sır mu‘allim hānesinde
Varup ders alasin sen de
Oğuyup bī-vücūd ‘ilmin
Éşidesin dost hıṭābın
- IV. ‘İlm-i ledün zāhir ola
Göñül maqşūdunu bula
Gizlü sırlar ‘ayān ola
İçesin pes vuşlat ābın
- V. Keşf ola ‘ilm-i ma‘ānī
Feth ola seb‘a’l-meşānī
İçesin ol dost elinden
Alup bugün vuşlat ābın
- VI. Cān kulağın açup añla
Nedendür aşlı bu cānuñ
Neden halk eyledi Allāh
Bilür-iseñ vér cevābın
- VII. Çün nedür aşlı bu cānuñ
Neden zāhir oldı añla
Ulaşdurup aşla cānı
Ref eyledüñ mi hiçābın
- VIII. Zīrā aşlın ister bu cān
géce gündüz kıllur efgān
érmeyince aşlına cān
varup bulamaz cānānın
- IX. Añla cānuñ aşlı nürdur
Dağı maqāmı bil şürdur
Haq şıfātıyla ma‘mürdur
İçer dostdan hayāt ābın
- X. Geçüp dünyā hiçābından
İçürmegil şarābından
Bu dünyā esrigi olup
Unutmasun Haq Çalabın
- XI. Gel berü sa‘y ét éy ṭālib
Cānı dosta vaşl édesin
Görüp dost yüzün mest ola
İçe cānuñ vuşlat ābın

- XII. ‘Aceb n’içün taleb kılmaz
Senüñ bu cânüñ aşlını
Ėafleti қо gözüñi aç
Gider gözden Ėaflet hābın
- XIII. N’içün cân gözin açmazsın
bu hiçābları geçmezsin
perdeler almış yoluñı
içürmiş bu nefis şarābın
- XIV. Nefs esrigi olmuş cânüñ
Unutmuşsın ol cânānuñ
Bağlamış yolunu cânüñ
Bu nefis yapmış gönül bābın
- XV. Gel ey tālib bugün sen de
Nefse olmayasın bende
Esīr-i nefis olup bunda
İçürmesin nefis şarābın
- XVI. Éşit saña haber vérem
Pes bu nefsüñ şarābından
Hāzer eylesin andan
İçmeyesin hiç şarābın
- XVII. Hıbb-ı dünyādan şaķın
Kim budur nefsüñ şarābı
Çün her kim içerse bil andan
Unıdur ol hāķ çalabın
- XVIII. Bu dünyā esrigi olur
Yā ol dostı ķanda bulur
Bu dünyāya gönül véren
Dün gün éder pes talabın
- XIX. Gerçek ‘āşık-iseñ eger
Gel tālib-i āhiret ol
Hāķ’dan yaña açıla yol
Feth eyleye gönül bābın
- XX. Kılma bu dünyāyı taleb
Hidāyet eyleye Çalab
Pes kendüye yaķın édüp
Ref’ éde senden hiçābın

- XXI. Bu dünyāya gönül vırme
Dünyāyı bir pula alma
Dünyāya aldanup alma
Ma‘mūr ıl gönül arābın
- XXII. Bu nefis dünyāya mā’ildür
İster dünyāya āmildür
Gel āhıret yarağın ıl
Dile āhıret sevābın
- XXIII. Bu nefis aqq’a mā’il degil
Terk étmege ā’il degil
Geçmek dilemez dünyādan
Éder dünyānuñ isābın
- XXIV. Ğāfiluñ yüzine güler
Gönlüni bend étmek diler
Āhır ĩmāna aşd ılar
Yıkar dĩn i ĩmān bābın
- XXV. Anuñ-içün ol kāmiller
açarlar fānĩ dünyādan
‘Uzlet iħtiyār eyleyüp
ılır āhıret talebin
- XXVI. Bu dünyāyı terk éderler
Dosta ‘azm [édüp] giderler
Fānĩ dünyāyı n’éderler
İsterler ol a alabın
- XXVII. Dost dost deyüben yanarlar
arāb-ı ‘aa anarlar
Allāh deyüben dönerler
İçerler ‘auñ arābın
- XXVIII. Dosta ‘a olmuşlardur
Cānı fidā ılmışlardur
Dostı ‘ayān görmışlerdür
Geçüp bu cümle icābı
- XXIX. Eger sen de ‘a-iseñ
Dost yolına rāğib-iseñ
Bugün gerçek t̄alib-iseñ
Gider gözden ğaflet ābın

- XXX. Bir kāmīl velī bulagör
 Pes hīzmetinde olıgör
 Dağı andan feyz alıgör
 İç destinden hayāt ābın
- XXXI. Véregör yolına varuñ
 Sözine baqma ağıyaruñ
 Nūra tebdīl ola nāruñ
 Söyündür saç pes gülābın
- XXXII. Seni ol dosta érgüre
 Haste göñlüñi dirgüre
 Bilmedügi[ni] bildüre
 Oğuda çün sır kitābın
- XXXIII. Sır yüzünü añlayasın
 Vücūduñda beñleyesin
 Āh édüben ağlayasın
 Éşidesin dost hiṭābın
- XXXIV. Açıla ma‘nī yüzleri
 Seçile ma‘nī sözleri
 Hem göre ma‘nī gözleri
 Ref‘ éde yüzden niḳābın
- XXXV. Dost cemāli ‘ayān ola
 Gizli sırlar beyān ola
 Görüp cānuñ hayrān ola
 Sır yüzünü ol çalabuñ
- XXXVI. Bilesin sırr-ı eşyāyı
 Dağı emvātı ihyāyı
 Seçesin dağı rü’yāyı
 Ref‘ eyleye dost hicābın
- XXXVII. Alup gördüğüñden lezzet
 Añlayasın nedür hikmet
 Dost-ıla éde[sin] şöhet
 Aça saña hayr ebvābın
- XXXVIII. Géce uyanık olasın
 Cigeri yanık olasın
 Ğafletden ayık olasın
 Ref‘ éde gözünüñ hābın

- XXXIX. Cemālini ‘arz eyleye
 ulum deyüben söyleye
 Seni isteyüp dileye
 Saña éde dost itābın
- XL. Gökler sırrını uyasın
 ‘Arş üzre cevlān kılasın
 Dost yüzün seyrān édesin
 Ref‘ éde saña niābın
- XLI. Melekler sırrın uyasın
 albün pāk édüp yuyasın
 Ol mutafā’ya uyasın
 uyasın sırruñ me’ābın
- XLII. Gel berü éy ‘aı sen de
 Mürşide olıgör bende
 Teslīm olıgıl dün i günde
 Bursevī’ nün ut cevābın

292^b Bu faıl ara hicenün sırrını beyān éder her bir urūfından murād nedür neye dāldür anı beyān éder

5900. Gel aber vér éy oca elif nedür bā nedür⁴⁷²
 Özüñi görme yüce tā’ ile hem sā nedür
5901. Elif gibi toğru ol tā bulasın a’a yol
 Yā nedür bu sağ u ol bunuñ ma’nāsı nedür
5902. Gider benligi bira a’dan olma çün ıra
 Bil yanan yédi çıra yédi yérde yā nedür
5903. Çı keret icābından tevid-i zāta éri
 Bu keret bu vadet alı urağı nedür
5904. Elif’de yo bā’daki yazılan nota nedür
 Tā deseñ nota iki üç nota sā’da nedür
5905. Elif’deki üç arfı añladuñ mı yā nedür
 Biri elif biri lām üçüncüsü fā nedür
5906. Elif Allāh’a dāldür lām lī ma’a’llāh yā
 Fe fenāya iāret fenādan murād nedür
5907. Cīm’den alduñ mı aber notasına ıl nazār
 Banına almı anı nota nedür mīm nedür

⁴⁷² Nazım ekli: kaside. Vezni: Fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fa‘lün.

5908. Cemāline érdüñ mi celāl-ile yanduñ mı
Érüp maķām-ı cem‘a farkı cem‘i yā nedür
5909. Érüp vahdet-i zāta nazār kı lup mir‘āta
Ol mir‘ātdan görinen şıfat-ı cemāl nedür
5910. Göñül āyinesin sil ol āyineye nazār kı l
Pes görinen nedür bil kı ara nedür aķ nedür
5911. **Cīm**’i bildüñse eger **yā**’ya **mīm**’e nazār kı l
Zemīmeden pāk olup yākīne érmek midür
5912. **Hā**’ya **hı**’ya nazār kı l bu ikisi nedür bil
Baķ **hā**’da yok yā **hı**’da yazılan nokta nedür
5913. Gel hālūñe nazār kı l pes ne ahlāķdasın bil
Gel tebdīl-i ahlāķ kı l hayır nedür şer nedür
5914. **Dāl**-ile **zāl**’i gör kim **zāl**’de çün nokta var
Añla **dāl**-ile **zāl**’i **zāl**’üñ noktası nedür
5915. **Dāl**’i delīl kı l saña zelīl olma bu yolda
Çün göñülde yazılan ‘aşık laruñ bil nedür
5916. Geldük bu kez **rā**’ya muţtaşıl olmış **zā**’ya
Rā’ya baksañ nokta yok **zā**’daki nokta nedür
5917. Rāh-ı Hāķķ’a girdüñ mi yol zaħmetin gördüñ mi
Selāmetle érdüñ mi añla ol **sīn**’i nedür
5918. Gel haber al bu **sīn**’den oķu **sīn**’i bu **şın**’dan
Bu **sīn şın**’a muţtaşıl yazıldıķı **yā** nedür
5919. Nazār kı l **sīn**’e **şın**’a uçar nişānı vardur
Pes bunlar neye dāldür añla esrārı nedür
5920. İster-iseñ selāmet gir bugün rāh-ı Hāķķ’a
İçegör dost zehrini zehir nedür bal nedür
5921. Rāh-ı Hāķ’ dan ayrılma şaķın şaķī olursın
Ger sa‘īd ü ger şaķī mazħar esmāsı nedür
5922. Gel oķu **şād**’ı **zād**’ı gider ķalbünden yādı
Görine Hāķ şıfatı **şad**’da bu **zād**’ı nedür
5923. **Şād**’a baksañ nokta yok añla bunda ma‘nā çok
Nazār eyle bu **zād**’a yazılan nokta nedür
5924. Bugün ehl-i şalāħ ol tā bulasın Hāķķ’a yol
Olma zāll ü hem muzıl ism-i zalālet nedür

5925. Gel bu kez aňla **ṭā**'yı dađı hem ođu **zā**'yı
Ṭā'da yoğdur yā **zā**'da yazılan noğta nedür
5926. Bugün sen de ṭāhir ol güneş gibi zāhir ol
 Nazar kııl **ṭı**'ya **zı**'ya bunlaruñ sırrı nedür
5927. Gel imdi bağ **'ayın**'a muṭṭaşıldur **ğayın**'a
'Ayn'uñ noğtası yoğ **ğayın**'da noğta nedür
5928. Ğayriden sil özüñi ériş **'ayn-ı** 'ayāna
 Sil **ğayn**'uñ noğtasın bilesin 'ayān nedür
5929. Gel oğu **fā**'yı **kāf**'ı ola derdüñe şāfī
 Dağı hem sırr-ı **kāf**'ı añladuñ mı yā nedür
5930. **Fā**'da bir noğta nedür **kāf**'da noğta ikidür
 Bunuñ sırrına nazar eyledüñ mi yā nedür
5931. Yā **'ayn yā**'yı **nūn**'a n' içün oldı muttaşıl
 Gel **kāf**'a dağı bağ kim degil **fā**'dan munfaşıl
5932. Gel éy 'āşık sen dağı bugün ehl-i fenā ol
 Hem tebdīl-i ahlāk kııl sa'y ét Hāḳḳ'ı sen de bul
5933. 'Ārif sözüni aňla cān kıılađ-ıla diñle
 Īsī gibi vücūduñ şehrinde sen de bekle nedür
5934. Oğu **lām**-ile **mīm**'i sırrına eyle nazar
Lām mīm'e olmiş muttaşıl sırr-ı ra'nāsı nedür
5935. **Mīm** deseñ üç ħarf olur sırr-ı cāhil
 Ne bilür iki **mīm** bir **yā** olur vech-i esrārı nedür
5936. Çek elüñi ma'āşdan geçegör cān u başdan
 Ne ħikmet bu tırāşdan sırr-ı esrārı nedür
5937. **Nūn**'a **vāv**'a kııl nazar üçer ħarf-ile yazar
Nūn deseñ üç ħarf olur aňla sırrı yā nedür

5938. İki **nūn**'uñ arası bir **vāv**-ile ođunur
 İki **nūn**'uñ bir **vāv**'uñ aňla sırrı yā nedür
5939. Ér vahdet mađāmına bugün Hāḳḳ'a yağın ol
 Tā bulasın sen dağı varup Hāḳḳ'a toğrı yol
5940. Geldük **he**'ye pes bu kez bunuñ sen kıalbūñe yaz
 Ğayri ħarfsiz yalıñız geldi pes ħikmet nedür

5941. Gel maḳām-ı hūya ér hem özüñi hūya vér
Derd-ile yā hū deyüp dost cemālin ‘ayān gör
5942. Geldük **lām**-ile **yā**’ya nazār eylegil aya
Evvvel hilāl görünüp şöñra bedr olmaḳ nedür
5943. Geç bugün sen gelden illāya érişesin
Varup sen de éy ‘āşık dost-ıla görışesin
5944. Pes bu ḫarfleri saña bir bir beyān eyledüm
Ṭālib-iseñ tıyasın saña ‘ayān eyledüm
5945. Bilürem déme ḫoca bilmedüñ ḫara hıce
Bu gündüz-ile géce ḫikmeti aşlı nedür
5946. Oḫuduñ mı ebcedi sırrından gel ḫaber al
Dört küşe iḳlīm yédi devr étdüñ mi yā nedür
5947. Bursevī açma rāz-ı sırrı şadefde gizle
Dürri gördüñ mi yédi tırı añladuñ mı yā nedür
5948. Bu esrārı tıymazsın bir kāmile uymazsın⁴⁷³
Özüñi ‘ulvī görüp Ḥaḳ yola baş egmezsın
- 294^b 5949. ‘Ārif Ḥaḳḳ’ı bilendür bu esrārı tıyandur
Bugün ol dostı seven bil cānına ḫıyandur
5950. Sen cānuña ḫıymadın bir kāmile uymadın
Nice kāmil geçersın bu esrārı...⁴⁷⁴
5951. Baḳma ‘ārife şaşı ehl-i Ḥaḳḳ’a eg başı
Şaḳın zinhār daḫl étme atma dilüñle taşı
5952. Yaḳın olan Ḥudā’ya vérür cānın hedāye
Bugün kendü özüni bilür kemter gedāya
5953. Vérür dā’im selāmı bulur ol bir imāmı
Ki teslīm olur cānı ḫılur ḫızmet tamāmı
5954. Ṭutar sözüni anuñ vérür yoluna varın
Şoyunuban terk éder bugün nāmūs ı ‘ārın
5955. Dost hevāsına uçar ‘azm édüp dostı göçer
Bugün dost elinden aluban Furāt içer
5956. Geçer bugün ḫicābı görür dostuñ cemālin
Açup göñül ḫulaḳın eşidür dost kelāmın

⁴⁷³ Mesneviye dönüldü. Ölçü: 14’lü hece.

⁴⁷⁴ Bu mısırada eksiklik var.

5957. Geçüp fānī cihāndan daḥı cism-ile cāndan
Bu cān gözünü tecellī érer cānāndan
5958. Gel berü gel éy ‘āşık gider albden gümānı
Keşf éde saña dost bugün sırr-ı nihānı
Açıla sırlar saçıla başa dürler ‘ayān ola⁴⁷⁵
5959. Seçile zāhir olup bu nūrlar Bursevī’ nūñ ut sözün
İzle velīler izin saña keşf édüp göstere dostuñ yüzün

Bu faşl alkdan ‘uzlet édüp nefis-ile mücāhede kılmak beyān eyler

295^a

- I. Gel éy alib haber vérem⁴⁷⁶
Saña sözüñ ayırlusun
Göñül ulağını açup
Éşidüp añlađıl anı
- II. Eger var-ise ‘irfānuñ
Nazar ıl sözüñ alşına
Bu söz sözlerüñ aşlıdur
Şaın eyleme gümānı
- III. Eger var-ise ‘irfānuñ
‘Amel ıl eyleme inkār
Ki asret nārına yama
Atup sen de bugün cānı
- IV. Zamānuñ āḥiri érđi
alk dīni dünyāya vérđi
Ki ‘arifler bunu görđi
Mekān édindi tenhāyı
- V. Bu alkdan çün firār étdi
Kim ‘uzletde arār étdi
a’ı kendüye yār étdi
Éder dün gün temennāyı
- VI. Kim ‘uzlet iḥtiyār étdi
Bir kāmil elini ıtdı
Geçüp dünyā vü ‘ubādan
Terk étdi cism-ile cānı

⁴⁷⁵ Ferdī mısra.

⁴⁷⁶ Nazım şekli: Murabba. Ölçü: 8’li hece.

- VII. Gerekmez d diler d ny 
Gerek bize d r-ı ‘u b 
Şoyunup giydiler ‘ab 
Lib s  tdiler fen yı
- VIII. Bir k mil elin ıtdılar
A na ittib  ‘  tdiler
Ki dost yolına gitdiler
İstey p d r-ı ‘u b yı
- IX. Dost yolına ‘azm  tdiler
Nefs-ile  az   tdiler
Nefse cez lar  tdiler
Ya up ‘aşk n rına anı
- X. Mur dın v rmey p nefs n 
Mel met etdiler anı
Nefse  ahırlar  tdiler
Yı up arz sından anı
- XI. Dağı zikir  ılıcıyla
Bu nefs n  başın  aldılar
Ha k ’a tesl m olup c nı
  n a dı y rlere  anı
- XII. Eger gerçek  alib-ise n
Terk eyle f n  cih nı
Ma  m-ı ‘uzlete gir kim
 urtula mi netden c nu n
- XIII.  r p va det ma  mına
Őaf  v  zev   de c nu n
Sa na da lu f-ı ha   r p
Yüz göstere ol S b h n’u n
- XIV. Ne buyurdu res lu’ll h
 Őit pes ol ha bu’ll h
Bu söz ha dur inan bill h
Gider  albden g m nu n

Ḳāle'n-nebiyyü 'Aleyhi's-selām: "el-'uzletü rahmet^{ün} ve'l-iḥṭilāṭü zaḥmet^{ün}."⁴⁷⁷

- I. Buyurdı 'uzlette rahmet⁴⁷⁸
Ḥalk-ıla olmaḳdur zaḥmet
Bu sözdür pes bize himmet
Ḳabül eyle gel sen anı
- II. Bu fānī dünyādan el çek
Münāfıkuñ ḳahrını çek
Ṭarīḳ-ı müstaḳīme gir
Çek bugün cevr ü cefāyı
- III. Bu dünyādan elüñi yu
Bu dünyā teşvīşini ḳo
Dā'im derdile ét yā hū
Zıkr eyle her dem sübhān'ı
- IV. Çevir yüzüñi aḡyārdan
Ḥaber gele saña yārdan
Geçegör sen daḡı vardan
Fidā ḳıl yoluna varı
- V. Ḥaḳīḳat varına érüp
Yoluna cānuñı vérüp
Fenā-yı muṭalaḳa érüp
Ḳoyasın ad-ıla şanı
- VI. Geçüp nāmūs-ile 'ārdan
Āzād olasın pes nārdan
Hidāyet ére ol yārdan
Ḳıla derdüñe dermānı
- VII. Saña luṭf eyleye ol dost
Ḳıla pes zātına da'vet
Ki 'arz édüp cemālini
Ḳıla luṭf-ile iḥsānı.

296^a

- VIII. Pes zātına yaḳīn éde
Göñlünüñ ḡuşşası gide
Gözden perde ref' éde
Ḳıla saña tecellāyı

⁴⁷⁷ Metinde hadis olarak belirtiliyor. Hadis?

⁴⁷⁸ Nazım şekli: Murabba. Ölçü: 8'li hece.

- IX. Gel éy ‘āşık bugün Hakk’ı
Taleb kıl göresin sen de
Niçe bir sende bu gaflet
Uyar bu gafletden cānı
- X. Niçe sergerdān gezersin
Niçe bir hayrān gezersin
Dā’im nefsüñi yazarsın
Yağup nefis odına cānı
- XI. Niçe bir bu derd ü miñnet
Niçe bir āteş-i fūrkat
Niçe bir sende bu hasret
Bulımaduñ ol sulţānı
- XII. Niçe bir vérmek ü almak
Bu dünyā bahrine talmak
Bunuñ zevkine aldanmak
Unutdurdı ol Sübhān’ı
- XIII. Talebüñ yok ol Sübhān’a
Göñül vermişsin cihāna
Ol sübhān’dan gel utana
Kanı sende edeb kanı
- XIV. Saña dünyā hicāb oldu
Seni ol dostdan ayırdı
Seni mekr i tuzağında
EsİR eyledi bu fānī
- XV. Gözüñ açup nazar eyle
Bunuñ şöñi nedür añla
Mevt éricek girüp sīne
Terk étmekdür bu cihānı
- XVI. Gel imdi mevt érişmedin
Ölüben sīne girmedin
Terk eyle fānī cihānı
Taleb kıl yüce Sübhān’ı
- XVII. ‘Ākıbet bir gün ölürsin
Karañu sīne girersin
Kābir ‘azābın görürsin
Saña vérmezler emānı

- XVIII. Kabirde münkir ve nekîr
Gele iki ferîştehler
Su'âl eyleyeler saña
Diler vérgil cevâbı
- XIX. Göricek fehmi éde cânuñ
'Aceb niçe ola hâlüñ
Kolay gelmezse su'âlüñ
Édeler saña 'azâbı
- XX. Pes ol vaqtin 'aqluñ şaşâ
Gözlerüñ ğarq ola yaşâ
Göresin ne gele başâ
Kılasın âh-ile zârı
- XXI. Édüp zarb od ağac-ile
Odı üstüñe şaçıla
Cümle sırlaruñ açıla
Kılmayasın pes inkârı
- XXII. Gel imdi ecel érmedin
Bu 'azâbları görmedin
Melekler su'âl étmedin
Uyar bu ğafletden cânı
- XXIII. Dürüş ol Hâkq'ı bilmege
Sa'y eyle anı bulmağa
Géce gündüz taleb édüp
Arabul yüce Sübhân'ı
- XXIV. Ol Hâkq'ı bilmege geldüñ
Vişâle érmege geldüñ
Qo ğayri murâdı dâ'im
Taleb kıl yüce Sübhân'ı
- XXV. Ki zîrâ Hâk Te'âlâ'llâh
Kelâmında ne buyurdı
Dédi bilmek için beni
Yaratdum dédi insânı
- XXVI. Eger gerçek mü'min-iseñ
İnan pes kılma gümânı
Bu sözüñ şıdğına şahid
Gerekse yéter Qur'an'ı

Qāle'llāhu Te'ālā: "Mā-ḥalaktü'l-cinne ve'l-inse illā li-ya'budūn, ey li-ya'rifūn."⁴⁷⁹

297^a

- I. Ne buyurdı Te'ālā'llāh
Yaratdum cinn i insi
Ve illā kim 'ibādet-çün
Yaratdum dédi Sübhān'ı
- II. Müfessirler bu āyeti
Görünce étmişler tefsīr
Ya'nī 'ibādetden murād
Ma'rifetdür kııl iz'ānı
- III. Gel Hāḫḫ'ı bilmege sa'y ét
Varup dost vişāline yét
Bırāḫ dünyā işin terk ét
Bulmağa sa'y ét Sübhān'ı
- IV. Yoğ-iken seni var étđi
Pes evvel rızḫuñ ḫāḫ étđi
Bunca in'ām iḥsān étđi
Saña bezl étđi imānı
- V. Pes ḫaleb kıılmazsın anı
Yolına vérmedüñ cānı
Bulmaduñ sen ol cānānı
Ḳanı sende ḫaleb ḫanı
- VI. Dünyāyı ḫaleb édersin
Dünyā yolına gidersin
Fānī bunı n'édersin
Bāḫī ḫalmaz bu cihānı
- VII. Ne ğam yérsin dünyā için
Senüñ rızḫuñ véren Hāḫ'dur
Pes ḫaleb kıılmazdın evvel
Ḫāḫ édüp vérdi çün anı
- VIII. Kısmet eyledi rızḫuñ
Ezelden añla rezzāḫuñ
Nedür sende ḫama' u ḫırş
Ḫased odına atduñ cānı

⁴⁷⁹ "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât (51/56)

- IX. Ki ol assām u ‘ādilūñ
ısmetine inanmazsın
anā‘at ılmayup aña
ovarsın fānī dūnyāyı
- X. Nazar ıl g r enbiyāyı
Düşmen utdılar dūnyāyı
G r bu cümle evliyāyı
Terk  tdiler bu cihānı
- XI. anā‘at eyleyüp cümle
Tevekk l ıldılar H k ‘a
H k ‘uñ v rd ğine r zī
Olup ıldılar ikrānı
- XII. Nice luf eyledi Allāh
Ki bunlara bugün bunda
Ki dünyāyı  d ben ul
ıldı in‘ām ı ihsānı
- XIII. Daı hem āiret v rdi
Yaīn eyledi zātına
Cemālin ıldı erzānı
Ref  eyledi niābını

297^b

- XIV. İmdi sen de  y t lib
Ki H k ‘dan āiret dile
Hidāyet  riş p H k ‘dan
ıla ‘afv-ile ufrānı
- XV. T leb ıl yüce Mevlā‘yı
D n i gün ıl temennāyı
Murāda  rg ren oldur
Cümle ednāyı a‘lāyı
- XVI. ‘İnāyet eyleye Allāh
Kerem k nı ol p dişāh
‘Afv ola cürm-ile günāh
ıla pes ‘afv ı ufrānı
- XVII. Yol aıla dostdan yaña
 de kim gel ulum baña
Ki ramet eyleye saña
ıla derdüñe dermānı

XVIII. Kerem kı1 yā ḥabība'llāh

Şefā'at eylegil bize
Çū biz 'āşīlerüñ yarın
Kı1a derdine dermānı

XIX. Bursevī bīçāre za'īf

Bir 'āşī kemter kuluñdur
Kābūl ét kulluğa anı
Kāpuñdan red étme anı

Bu faşl “men ‘arafe nefsehū fekad ‘arafe rabbehū” beyān éder

I. Gel éy dertlü olan 'āşık⁴⁸⁰

Bilen dertlünüñ ḥālinden
Senüñle derdimiz añup
Dökelüm kan-ıla yaşı

II. Gel éy 'āşıklarüñ bugün

Ṭuyan sırr-ı maḳālinden
Saña bir gizli rāzum var
Ki tuymaya anı nāşī

III. Saña 'aşkuñ kitābından

Gel éy 'āşık ḥaber vérem
Kim anı görmemiş ola
Bugün ol gözleri şaşı

IV. Pes eşidüp anı sen de

Ki cānuñ içinde şakla
Kālbüñden çıkarma anı
Ki şāyed keseler başı

298^{a0}

V. Ne buyurdı Te'ālā'llāh

Ḥadīş-i ḳudsīde billāh
Éşidüp anı āgāh
Gider bu 'aql ı ma'āşı

“Küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü en-u'rafe fe-ḥalaktü'l-ḥalka li-u'rafe.”⁴⁸¹

⁴⁸⁰ Nazım şekli: Murabba. Ölçü: 8'li hece.

⁴⁸¹ “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeye muhabbet ettim; bilineyim diye mahlūkâtı yarattım.” Bkz. Yıldırım, a.g.e., s. 93-98; Uysal, a.g.e., s. 268.

- I. Ya'nî bir gizli genc-idüm⁴⁸²
Sevidüm bilinem ben de
Yaratdum pes bu insânı
Beni bile dédi Sübhân
- II. Nazar kııl gör bu sözde pes
Ne esrâr-ı ma'ânî var
Göñül sem'in açup añla
Bu esrârı édüp iz'ân
- III. Küntü kenz sırrına ériş
Feth ola saña kenzi
Bu kenzdedür kamu maḥlûḳ
Pes anda eyledi mihmân
- IV. Cân gözin açarsañ eger
Saña da keşf ola esrâr
Bilesin nefsüñi ḥaḳḳ'ı
Olasın kâmil-i insân
- V. Ki mir'ât olasın aña
Tecellîler ére saña
Senüñ yüzinden görine
Ṭâliblere yüce Sübhân
- VI. Gel imdi evvelâ nefsî
Nedür fehm eylegil anı
Bilesin andan Allâh'ı
Saña yüz göstere Sübhân
- VII. Éşit kim ne buyurdu ol
Resûlu'llâh ḥabîbu'llâh
Ḥadîşinde nazar kııl gör
Şaḳın étme aña gümân

⁴⁸² Nazım şekli: Murabba. Vezni: Mefâ'ilün/ mefâ'ilün.

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "Men 'arafe nefsehü fekad 'arafe rabbehü."⁴⁸³

298^b

- I. Dédi ol kim bildi nefsin⁴⁸⁴
Ki taḥḳīḳ Rabbisin bildi
Ki nefsin bilmeyen kişi
Bilemedi ol Sübhān'ı
- II. Gel imdi nefsüni ḥaḳı
Sen de bilmege sa'y eyle
Ki ḥaḳ'dan olmağıl ġāfil
Unutma yüce Sübhān'ı
- III. Bu sırrı bilmek isterseñ
Teslīm ol mürşide sen de
Bilesin nefsüni ḥaḳk'ı
Göresin vech-i Sübhān'ı
- IV. Ki ta'ġīm eyleye saña
Alup gide Ḥaḳ'dan yaña
Delīl ola bugün saña
Bulasın yüce Sübhān'ı
- V. Éşitmedüñ mi ol resül
Cümlenüñ eşrefiyken ol
Pes delīlsiz yol⁴⁸⁵
Varup görmege Sübhān'ı.

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "Levle'l-mürebḳī mā-'araftü rabbī."⁴⁸⁶

- VI. Ne buyurdı resūlu'llāh
Bir mürebḳī bulmıyaydum
Bugün rabbümi bilmezdüm
Dédi pes ḳılma gümānı
- VII. Delīlsiz bu yola sen de
Ḳadem başma şaḳın zinhār
Géçemez bu ḥicābı
Varup bulmağa Sübhān'ı

⁴⁸³ "Nefsini bilen Rabb'ini de bilir." Bkz. Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Konya, 2001, s.326. İbn Arabî vücutla ile ilgili konuları anlatırken bu rivayete yer vermiştir. Bkz. Yıldırım, **a.g.e.**, s. 93-229-329; Aclûnî, **Keşfü'l-hafâ**, II, 1529.

⁴⁸⁴ Nazım şekli: Murabba. Ölçü: 8'li hece.

⁴⁸⁵ Hece eksik.

⁴⁸⁶ "Rabbim olmasa Rabbimi bilemezdim." Gazâlî, **İhyâ-u Ulûmiddîn**, IV, 257.

- VIII. Cümle enbiyā velīler
Bu fānī dāre geldiler
Delīl-ile yol buldılar
Görmege vech-i Sübhān'ı
- IX. Delīlsiz kimse bulmadı
Ol dosta vāşıl olmadı
Kıalup yolda ğor ı zelīl
Bulamadı ol Sübhān'ı
- X. Ne buyurdu resūlu'llāh
Kerem kānı ğabību'llāh
Şefī'-i 'āşī 'ümmeţüñ
Getür sözine ĩmānı

Ğāle'n-nebiyyü 'a.m: "e'r-refıķu şümme't-ţarıkı."⁴⁸⁷

- XI. Dédi kim evvel refıķ yol
Kim andan gir yola
Delīlsiz ğaķķ'a yol yoķ-durur
Bu söze kıılma ğümānı
- XII. Gel berü sen de éy ţālib
Bir kāmīl elini ţut kim
Yoluñı ğöstere saña
Bulasın yüce Sübhān'ı

299^a

- XIII. Ki ol kāmīle teslīm ol
Dostdan yaña açıla yol
Varup şağ u selāmetle
Bulasın yüce sultānı
- XIV. Degme bir cāhili şaķın
Kāmīl şanup olma yaķın
Seni ğaķ yoldan ayırır
Yıķar dīn-ile ĩmānı
- XV. Şüret uğrusı çok oldu
'Ālem fitne-y-ile ţoldı
Ħalk bunlaruñ ğālīn ğördi
'Ārife kıldı inkārı

⁴⁸⁷ "Önce refik, sonra tarık." Aclūnī, **Keşfü'l-hafâ**, I, 203.

- XVI. ‘Ārife baş egmez oldı
Halk rāhına gitmez oldı
Bu dünyā bahrine taldı
Bilmedi kāmīl insānı
- XVII. İmdi gerçek t̄alib-iseñ
Eger Hakk’a ‘āşık-iseñ
Arayup bul kāmīli
Yolına vér bugün cānı
- XVIII. Cihān hālī degildür bil
Ara Hakk dostlarını bul
Göstere saña toğrı yol
Varup bulasın ol kānı
- XIX. Saña sözüm naşīhatdür
Éşit kabūl eyle anı
Eger gerçek ‘āşık-iseñ
Fidā kıl Hakk’a bu cānı
- XX. A‘mā zümresinden olma
Şakın ol şeytāna uyma
Ki hakk’uñ rāhından dönme
Mürşide eyle ikrārı
- XXI. Bursevī’nüñ sözünü tüt
Ki dā’im dost yoluna git
Bu fānī dünyāyı terk ét
Dilerseñ dār-ı ‘uqbāyı

Bu faşl dünyānuñ aḥvālını ve ehl-i dünyānuñ ve dağı ehl-i āḥiretüñ ḥalın beyān éder

5960. Añla zamānuñ hālını
Bildireyim aḥvālını
5961. Sen dağı bilüp göresin
Aña göre iş édesin
- 299^b
5962. Bu halkdan firār édesin
Vaḥdetde qarār édesin
5963. Zamānuñ halkı kem oldı
‘Ālem fitne-y-ile taldı
5964. Her biri bir derde düşmiş
Dünyā cīfesine üşmiş

5965. Ğanīler dünyāda oymaz
Faķīrler anā‘at étmez
5966. Murādları hemān dünyā
Dilemez hergiz ‘uķbāyı
5967. Tālib-i ‘uķbā az çaldı
Kendüleri nihān ıldı
5968. Bu alk ur‘ān’a uymazlar
Anuñla ‘amel ılmazlar
5969. Az çaldı ehl-i şerī‘at
Yürümez oldu arīķat
5970. Şeytān yolına giderler
Ėaķ yolu inkār éderler
5971. Meşāyiķ izin gütmezler
Anlaruñ sözün utmazlar
5972. Hevālarına uymışlar
Dünyāya gōñül vérmıřler
5973. ‘Ālimlerinde ‘amel yoķ
Baķsañ mūrā‘ī zāhid oķ
5974. Bu alka Ėaķķ‘ı söylerler
Kendüleri dünyā diler
5975. Yidükleri dā‘im arām
Ėalkı men‘ éderler tamām
5976. ‘Avāmuñ lūķunı yérler
Medķ édüp anı ögerler
5977. Medķ éderler zālimleri
Zem éderler kāmilleri
5978. Bu alkı maĖrūr éderler
Şeytān yoluna giderler
5979. Ėaķīķatden bī-ģaberler
‘İlmi dünyāya şatarlar
5980. Men‘ éderler ehl-i Ėaķ‘dan
Bilmezler aradan aķdan
5981. Sırr-ı ur‘ān‘dan maĖrūmlar
Kim aķīķatden ma‘dūmlar

300^a

5982. Kendü[ni] ‘ālim geçerler
Hevā-i nefste uçarlar
5983. ‘Ālim Allāh’ı bilender
‘İlm-i ma‘ānī tıyandır
5984. Nefsini Hakk’ı bilmeyen
Hakkikat sırrın görmeyen
5985. Pes ol nice ‘ālim olur
Ol Hakk’a nice yol bulur
5986. Bir kişi Hakk’ı bilmeye
Ol hakkikatde érmeye
5987. Halka nice rehber olur
Pes talib nice yol bulur
5988. ‘Ālim mürşid-i kāmildir
Dahı ‘ilm-ile ‘āmildir
5989. Emr-i Hak-ile gelmişler
Halka reh-nümā olmuşlar
5990. Bu halkı da‘vet éderler
Dosta ‘azm édüp giderler
5991. Hak yolunda ‘āşıqları
Din yolunda şādıkları
5992. Bugün dosta irgürürler
Ölü gönün dirgürürler
5993. Kul éderler ol sultāna
Vāşıl éderler Sübhān’a
5994. Talibün alup elini
Gösterürler dost yolunu
5995. Hakk’uñ sevgüli kulları
Dā’im zikr éder dilleri
5996. Hakk’a toğrı yol bulmuşlar
Dost vişāline érmüşler
5997. Hazrete vāriş olmuşlar
Pes sünnetine uymuşlar
5998. Dā’im izine giderler
İki cihānı n’éderler

5999. Olmuşlar Hakk' uñ āyīnesi
Göñülleri dost hānesi
6000. Hakk zātınıñ mazharları
Sırr-ı Hakk' uñ mahremeleri
6001. Gördiler Hakk' ı yüzinden
'Ārifler toydı sözinden
6002. 'Āşıklar murāda érdi
Dostuñ cemālini gördi
6003. Eger t̄alib-iseñ sen de
Olıgör anlara bende
6004. Tā ki maṭlūba éresin
Maṭşūduñ sen de bulasın
6005. Gel anlara şaşı bakma
Cānuñı odlara yakma
6006. Hakk anları nihān kıldı
'Āşıklar istedi buldı
- 300^b
6007. Sözleri iki yüzlidür
Görenler anı gözlidür
6008. Cāhiller sırrını tuymaz
'Āķiller anlara uymaz
6009. Nice tuysunlar sözlerin
Perde kaplamış gözlerin
6010. Sözleri sırr-ı nihāndur
'Āşıkuñ cānına cāndur
6011. Maṭāmları 'arş-ı a'lā
Nazar kılmış anlara Mevlā
6012. Dost cemāline dost⁴⁸⁸
Yüzün 'ayān görmişler
6013. Dost iledür bāzārları
Dost için āh u zārları
6014. Géce [gündüz] döküp yaşı
Terk éderler cān u başı

⁴⁸⁸ Burada hece eksiktir.

6015. Dost bilür anlaruñ hālın
A‘mā ne añlasun qālin
6016. Tālib degildür bulmağa
Sırr-ı ma‘nāyı tuymağa
6017. Tālib olmışlar dünyāya
Nazar kılmazlar ‘uqbāya
6018. Hevāya tābi‘ olmışlar
Göñüllerin qarartmışlar
6019. Ğıdāları yéyüp içmek
Nefsüñ hevāsına uçmaq
6020. Fānī zevke aldanmışlar
Bāķiden yüz döndermişler
6021. Besleyüp fānī tenlerin
Nāra atmışlar cān[ların]
6022. Resūle ümmetüz dérler
Sünnetini terk éderler
6023. Resūlu’llāh neler çekdi
Bu dünyādan elin çekdi
6024. Géce gündüz aqup yaşı
Terk eyledi cān u başı
6025. Dostuñ derdinden yanardı
Allāh deyüben dönerdi
6026. Geldi dünyāya gülmedi
Dünyāya göñül vérmedi
6027. Vaqt olur üç gün üç géce
Ta‘ām yemezdi éy hoca
6028. Géce baş yére qomazdı
Hem yatuban uyumazdı
- 301^a**
6029. Başı secdeye qorudı
Dürlü zārılar kılurdu
6030. Sen aña ümmetüm dersiñ
Dün ü gün ğāfil yürürsin
6031. Ne qavlüñ uyar resūle
Ne fi‘lüñ hālüñ uşüle

6032. Nice éresin vuşüle
Çünki sen düşdüñ fuşüle
6033. Uymayan ol Muştafâ'ya
Yarın erişmez şafâya
6034. Vârişlerine uymayan
Özüni teslîm kılmayan
6035. Nice maşşüdına ére
Ma'sûkına kıanda ére
6036. Kıala anda yarın maşrûm
Kıaşd éde nefsi-i şûm
6037. Yarın n'ola göre hâlin
Yâ nice geliser fâlin
6038. Gel fırsat elüñde iken
Bu cân kıuşı tende iken
6039. 'Ömrüñi véreme hevâya
Râzî ol sen az kıdâya
6040. Bulagör bir kâmil eri
Yoluna vére seri
6041. Varup maşlûba éresin
Ma'sûkı sen de göresin
6042. Muşallid şeyhe tuş olma
Şakın ol sen aña uyma
6043. Şûret uğrusı çok oldu
'Âlem fitne-y-ile kıoldı
6044. Kıymişler başlarına tâc
Gezerler şöyle ac muştâc
6045. 'Avâmuñ lûşını yérler
Anlaruñ medhîn éderler
6046. Dünyâya kıâlib olmışlar
Âhiret kıaydın kıomışlar
6047. Ehl-i dünyâ-y-ile şohbet
Éderler anlarla ülfet
6048. Dün gün bekler kıapusında
Olmışlar anlara bende

301^b

6049. Anlardan dünyā dilerler
Dürlü tevazzu‘ éderler
6050. Hāķīkatden maħrūmlardur
Yarın anda maġbūnlardur
6051. Halkı Hāķ’dan ayırmışlar
Derde giriftār kılmışlar
6052. Gör şimdi nice cāhiller
Anlara kāmildür dérler
6053. Ol nāķıř kāmil olur mı
Nefsini Hāķķ’ı bilür mi
6054. Pes anlardan ne umarsın
Anlara n’içün uyarsın
6055. Bir kişi nefsin bilmeye
Sırr-ı ma’niden tuymaya
6056. Halka reh-nümā mı olur
Hāķķ’a toġrı rāh mı olur
6057. Gel tuzaġına tutulma
řaķın anlara kıtılma
6058. Seni Hāķ yoldan érerler
řeytān yoluna sürerler
6059. Pes ġāfiller bilmediler
Anları mürşid şandılar
6060. Varup anlara uydılar
Bu ‘ömri źāyi‘ kıldılar
6061. Sa‘yları bāķıl oldu
Ne Hāķķ’a toġrı yol buldı
6062. Ol mürşid-i kāmillerüñ
Sırrından maħrūm kıldılar
6063. řaķın anlara eş olma
Hāzer kıl zinhār tuş olma
6064. Bilmeyüp tuş olduñ-ısa
Anlara eş olduñ-ısa
6065. Ara bul bir kāmil eri
Yoluna vér bugün sırrı

6066. Dönder yüzüñ Hâk'dan yaña
Teslîm eyle özüñ aña
6067. Şaķın ol helâk olursın
Kim yarın maħrûm alursın
6068. Ger seni abûl éderse
Hâk yola da'vet éderse
6069. Pes arîķine gir anuñ
Yarın vuşlat bula cānuñ
6070. Terk eyle yoluna cānı
Bulmaķ dilerseñ cānānı
6071. Bilmedüklerüñ bilesin
Görmedüklerüñ göresin
6072. Hâķķ'uñ nûrıyla olasın
Maķşûduñ sen de bulasın
6073. Nefsüñi Hâķķ'ı bilesin
Sırrına 'arîf olasın
- 302^a 6074. Yüzüñ türāba süresin
Hāmd ü şenālar édesin
6075. Hâķķ'ı bātıldan seĉesin
Pes Hâķķ'ı işbāt édesin
6076. Naşîhatüm āliblere
Hâķ yolunda şādıqlara
6077. Cāhiller sözüm añlamaz
Añlayup 'amel eylemez
6078. A'mālar yolu görür mi
Varup menzilin bulur mı
6079. Kāmil bilür pes kāmili
Cāhil ne bilür 'ālimi
6080. Niĉe cāhili şeyḫ şanur
Dost ulluğından uşanur
6081. Zāğ gibi düşmiş uzağā
Her biri düşmiş nizā'a
6082. Cāhili 'ālim 'add éder
Dā'im anuñ yolun güder

6083. Söyleseñ söze inanmaz
Ölüdür gâfil uyanmaz
6084. Ne bilsün ‘arifüñ hâlin
Nice añlasun maķâlin
6085. Şüretâ mürşid geçerler
Dâ’im hevâda uçarlar
6086. Câhil ne bilsün anları
Meşâyih tını tınları
6087. Görenler ehl-i Hâķ şanur
Nice mübtedî aldanur
6088. Şimdi ehl-i Hâķ az kaldı
Muķallid iştiħâr buldı
6089. Mülhidler ‘äleme tıldı
Mürşid kendin nihân buldı
6090. Hürüc étđi şimdi deccâl
Niçesi uymış ‘aceb hâl
6091. Şağ gözi kör Hâķķ’ı görmez
Hâķîķat nûrına irmez
6092. Ene’l-Hâķ dér feryâd éder
Şeytân gibi feryâd éder
6093. Ğâfil olma gözüñi aç
Gel andan ırağ olup kaç
6094. Yetiş bir etegi pâke
Yüzüñi süregör hâke
6095. Yarın cihâlet ‘özr olmaz
Kişi ‘azâbdan kurtulmaz
- 302^b 6096. Saña Allâh ‘aķıl vérđi
Cümlesine ‘aķıl érđi
6097. Tefekkür eyle bir sâ‘at
Bu cân buldı mı selâmet
6098. Ne bildüñ bugün ne alduñ
Ne gördüñ yâ neye érđüñ
6099. Neden geldüñ neye geldüñ
Ne alduñ yâ ne añladuñ

6100. Niçe bir gāfil gezersin
N'îçün Hâk yoldan azarsın
6101. N'îçün menzilden qalursın
Bu nefsüñe kul olursın
6102. Var bir kāmilden haber al
Nedür pes derde me'āl
6103. Eyleyigör tebdîl-i hāl
Benligiñi gel oda şal
6104. Tüt sözüni ol kāmilüñ
Uyma sözine cāhilüñ
6105. Gir tarîk-i Muştafā'ya
Teslîm ol hem evliyāya
6106. Tarîk-i Hâk'a gir dönme
Dün i [gün] sa'y ét uşanma
6107. Şeytānuñ izine gitme
Cānuñı odlara atma
6108. Terk ét dünyā işin bırak
Hâk yolunda eyle yarak
6109. Ğafleti қо aç gözüñi
Almasun şeytān özüñi
6110. Şaқın şeytāna aldanma
Pes cürm-ile 'işyān қılma
6111. Bir gün seni uyaralar
Cān ı tenden çıkaralar
6112. Şunalar ecel cāmını
Alalar ten hümāmını
6113. Tenüñi қoyalar sінде
N'édüñse bulasın anda
6114. Pes n'îçün gözüñ açmazsın
Fānī dünyādan geçmezsin
6115. Gütmezsin nebīler izin
Tütmezsin velīler sözün
6116. Mürşide teslîm olmazsın
Sen seni idrāk étmezsin

303^a

6117. Dost olursın düşman-ile
Düşman olursın dost-ile
6118. Hâk sözi kabûl étmezsin
Êşidüp anı tutmazsın
6119. Taleb édersin dünyâyı
Dilemezsin pes ‘uqbâyı
6120. ‘Âkil olan ‘uqbâ diler
Ma‘şûk hevâsına yiler
6121. Dünyâyı çün vérseler
Bir pula ger al déseler
6122. ‘Âkil pes dilemez anı
İster hemân ol Sübhân’ı
6123. ‘Ârifüñ başın kesseler
Dara çeküben aşşalar
6124. Baş egmez ehl-i dünyâya
‘Azm édüp gider ‘uqbâya
6125. Maşşudı hemân Hâk olur
Kanda baksa Hâk’ı görür
6126. Pes anlar şol kâmillerdür
Hâk’ı bilen ‘âlimlerdür
6127. Şimdi anlar çün az kaldı
Bu dünyâdan ‘uzlet kıldı
6128. Dostdan yaña ‘azm éderler
Vaḥdetde qarâr éderler
6129. Hâk gizlemiştir anları
Hâk’a dutmışlar yönleri
6130. Gâhî halkı irşâd için
Tâlib göñlünü şâd için
6131. Bir dem halka qarışurlar
Tâlib-ile görüşürler
6132. Göremez a‘mâlar yüzün
Câhiller añlamaz sözün
6133. Sözleri iki yüzlidir
Görenler anı gözlidir

6134. ‘Ārifler bilür sözinden
Görürler anuñ yüzinden
6135. Şimdi ol kāmīl velīler
Halk içinde oldı deliler
6136. Dürlü haķāret éderler
Anları inkār éderler
6137. Şöyle ġarīb olmışlardur
Ġāyetde az kalmışlardur
6138. Nās anları bilelerdi
Sırlarını tıyalardı
6139. Cānını édeler fidā
Olmazlardı bir dem cüdā
- 303^b
6140. Hicāb almışdur gözlerin
Göremezler sır yüzlerin
6141. Pes nice bileler anı
Nice terk édeler cānı
6142. Kaçan gökde bulut olsa
Gök yüzün ihāta kılsa
6143. Görebilür mi ol günü
Hem daħı gündüzi düni
6144. Pes mürşidler gün gibidür
Sırları sırr-ı ġaybīdür
6145. Pes bu dünyā hicāb oldı
Nāsuñ gözün perde kıldı
6146. Anuñ-içün görmediler
Sırlarını tıymadılar
6147. Añla saña bir remz édem
Andan sözi hatm édem
6148. Nażar kıl gör cümle eşyā
Şems nūrıyla olur ihyā
6149. Bulur cümle kemālini
Oldurur cümle hāmını
6150. Nażar kıl bu cümle insān
Eger erdür eger nisān

6151. Vücūdları-durur eşcār
Ḥaḳīḳatde bu aḥbār
6152. Cümle a‘zādur budāğı
Bu sırrı añlamaz tağī
6153. Yemişleri ‘ilm i ‘amel
Dikenidür mekr-i zeel
6154. Mürşidüñ terbiyyetiyle
Pes anlaruñ himmetiyle
6155. Buldılar cümle kemāli
Gördiler andan cemāli
6156. Sözümi pes ‘ārifler añlar
Ne bilsün cāhiller tañlar
6157. İlahī sen ‘ināyet kııl
Biz kuluña hidāyet kııl
6158. Çoma rāh-ı zalāletde
Çopar yarın sa‘ādetde
6159. Dotlaruñ-ıla ḥaşr eyle
Ḥazretüñe da‘vet eyle
6160. Dilümi söyleden sensin
Āh édüp inleden sensin
6161. Al bir za‘īfüñ elini
Āsān idivir yolların
- 304^a 6162. Açıvér gönül gözünü
Māsivādan yum gözümü
6163. Ḥabībüñ rāhından ayırma
Bizi dergāhuñdan sürme
6164. Çamu ‘āşık seni ister
Luṭf eyle cemālüñ göster
6165. Uyar bizi bu ğafletden
Çıl āzād derd ü miḥnetden
6166. Müyesser eyle rızāñı
Ḥayr üzre eyle çazāñı
6167. Ḥabībüñ yoluna gönder
Yüzüm senden yaña dönder

6168. Münācātum saña Allāh
Didük çün min-rahmeti'llāh
6169. Çapuña gelmişem ğarīb
Ére çün luṭfuñ 'an-ḳarīb
6170. Bursevī bī-çāre bende
Hālüm bilen dün i günde
6171. Raḫmetüñle eyle nazār
Senden yaña édem güzār
6172. Maḫrüm itme vişālüñden
İçür āb-u zülālüñden
6173. Niyāzum saña Sübhānum
Ḳılan derdüme dermānum

**Ma'lüm olsun kim bu faşl Ḥaḳ Te'alā'nuñ hidāyetine mazḫar düşenüñ nişānı
nedür anı beyān éder**

6174. Hidāyet érse bir ḳula
Çeker anı toĝrı yola
6175. 'Ayān éder toĝrı rāhı
Görünmez dünyānuñ cāhı
6176. Dünyāya çün nazār ḳılmaz
Göñlüni ol Ḥaḳ'dan érmez
6177. Görünmez gözüne aĝyār
Vérir dostdan hemān aḫbār
6178. Cihān ḫalkı olur aĝyār
Hıç birisin édinmez yār
6179. Çevirir gayriden yüzi
Teslīm olur Ḥaḳḳ'a özi
6180. Bilür kim bu ḫalk-ı cihān
Ḥaḳ'dan ayırup döker ḳan
6181. Éder pes bu ḫalkdan firār
Vaḫdetde çün eyler ḳarār
- 304^b
6182. Varur mürşide ḳul olur
Yüce Sübhān'a yol olur
6183. Teslīm éder özin aña
Nazār ḳılmaz şaĝ u şola

6184. Terk éder yoluna varı
 Çor bugün nāmūs ı ‘ārı
6185. Tutar mürşidüñ elini
 İzler velīler yolunı
6186. Rızāsın gözedür dā’im
 Olur emri üzre kâ’im
6187. Şeyhuñ kulübına girür
 Yoluna varını vérür
6188. Geçer bu cān-ile başdan
 Tolar gözleri çün yaşdan
6189. Dünyāda şād olup gülmez
 Cihānı bir pula almaz
6190. Döker gözden yaş u kanı
 Vérür dost [yoluna] cānı
6191. Kılur dā’im riyāzetler
 Dağı terk éder ‘ādetler
6192. Éder nefesine cefāyı
 Terk [éder] zevk u şafāyı
6193. Érer lezzet-i uhrāya
 Alır bir mürşidden māya
6194. Seyrāngāhı olur eflāk
 Gökler sırrın éder idrāk
6195. ‘Urūc éder semāvāta
 Érişür sırr-ı gāyāta
6196. ‘Arşa çıkup éder cevlān
 Meleklerle éder seyrān
6197. Tecellī zāta érişür
 Ma‘şūq-ile görışür
6198. Érişür dostuñ selāmı
 Eşidür Hāk’dan kelāmı
6199. ‘Ālem-i gaybdan nidālar
 İrür rūhına gıdālar
6200. İçer ol āb-u hayvānı
 Bulur zulmetden necātı

305^a

6201. Pes Hızr-ile hemrâh olur
Haste gönlin ihyâ kıılır
6202. Yetişür Hızr'uß eline
İrgürür hayât göline
6203. İçürür âb-u hayâtı
Hergiz ol görmez memâtı
6204. 'Ayân olur gizli sırlar
Şaçılır başına dürler
6205. Fehm éder sırr-ı eşyâyı
Bilür emvât ı ihyâyı
6206. Ölüler nice dirilür
Maşşere nice derilür
6207. Nicesi éderler hisâb
Dağı nice olur hişâb
6208. Berâtlar nice verilür
'Aşşiler nice seçilür
6209. Şağından alan berâtın
Anlardur bulan necâtın
6210. Cennetde ebed hayâtı
Görmeye hergiz memâtı
6211. Berâtın şolından alan
Oldur cânın oda şalan
6212. Yaқан nefş odına cânı
Yarın n'éde göre beni
6213. Cehennem nârına ata
Nice zamân yanup yata
6214. Mü'minler olalar şâzî
Dosta édeler niyâzı
6215. Dost cemâlini göreler
Çün murâdlarına ireler
6216. Âb-u kevşerden içeler
Dost illerine göçeler
6217. Tecellîler ire Hâk'dan
Seçeler qarayı ağıdan

6218. Gāhī baħirde gezeler
Balıqlara yüzeler
6219. Seyri derler berr ü baħri
İçeler ırmağ u nehri
6220. Gāhī göklerde uçalar
Dostuñ yüzünü seçeler
6221. Geçeler cümle hicābı
İçeler vuşlat-ı ābı
6222. Ğayriden yumalar gözi
Dergāha yüzi tütalar
6223. Nās anları bilmeyeler
Sırlarını tuymayalar
6224. Halk gözinden olup gā'ib
Hağ'dan isteyeler t̄alib
6225. T̄alib-i Hağğ'ı bulalar
Dürlü terbiyyet kıllalar

305^b

6226. İrgürüp anı mağşūda
Vāşıl édeler ma'būda
6227. İrşād için gelmişlerdür
Halka rehber olmuşlardur
6228. 'Āşıklara haber édüp
Alup dostdan yaña gidüp
6229. Vāşıl édeler Mevlā'ya
İrgürüp sırr-ı a'lāya
6230. Zevğ-i seyrāna ireler
Dürlü teferrüc kıllalar
6231. Qanı var mı böyle kāmil
Dağı 'ilmi-y-ile 'āmil
6232. Cihān hālī degildür bil
Görmek isterseñ gözüñ sil
6233. Şimdi Hağ dostları vardur
Dost-ile birlikde yārdur
6234. Hağ anları gizlemişdür
'Āşık olan özlemişdür

6235. Bu halkdan nihān olmuşlar
Dost-ıla bāzār kılmışlar
6236. Sırrın anuñ göremezler
Ḳadrin anuñ bilemezler
6237. Zāhirlerine baqarlar
Anları inkār éderler
6238. Ne bilsünler anuñ sırrın
Göremezler anuñ nūrın
6239. Ḥaḳḳ'uñ sevgüli ḳulları
Ḥaḳḳ'a-durur yönleri
6240. Eger ṭālib-iseñ sen de
Olğör anlara bende
6241. Rızāsın iste Sübhān' uñ
Vér yoluna cümle varuñ
6242. Ḥicāb édinme dünyāyı
Terk étme dār-ı 'uḳbāyı
6243. Nefs arzusından ḥazer kııl
Dā'im ol dosta güzer kııl
6244. Naṣīḥatüm ṭāliblere
Dīn yolunda ṣādıḳlara
6245. Cāhiller sırrum añlamaz
Dostdan yaña 'azm eylemez
6246. Mürşid görünmez gözine
Gider şeyṭānuñ izine
6247. Başını Ḥaḳ yola egmez
Ḥaḳ yoluñ ḳadrini bilmez
6248. Ḥaḳ yolda olan ṭālibi
Sevmez ol dosta 'āşıkı
6249. Ḥaḳ yoldan men' étmek diler
Nefsüñ hevāsına yiler
6250. Diler Ḥaḳ yolundan ire
Ol dostdan cüdā düşüre
6251. 'Āşık dostdan ayrılır mı
Dost yolundan irilür mi

6252. ‘Āşık terk eyledi varın
Terk étدی nāmūs ı ‘ārın
6253. Adını Mecnūn’a dağdı
Bağrını hūn édüp yağdı
6254. Cefālar eyledi cāna
Érişdi çün ol cānāna
6255. ‘Āşık cānına kıyandur
‘İlm-i ma‘ānī tıyandur
6256. Cāhil bilmez ‘āşık hālin
Yā nice añlasun mağālin
6257. Anuñ-içün qaldı cāhil
Hağ yoluna gelmez kāhil
6258. Qapladı zūlmet-i cehil
Anuñ-içün bulmadı ehil
6259. Bir mürşide baş egmedi
Hağ qalbini taş eyledi
6260. Qaldı bunda anda a‘mā
Pes olmadı hergiz senā
6261. Pes Hağq’ı bunda görmeyen
Bunda mağşūda irmeyen
6262. Pes nice göriser yarın
Görmeye Hağq’uñ dīdārın
6263. Bunda özünü bilmedi
Ögüd naşīhat almadı
6264. Hor bağdı şol kāmillere
Dédi anlar cāhillere
6265. Göre yarın n’ola hālin
Añlamadı şol ı şağın
6266. Dā’im şolina giderdi
Mürşidi inkār éderdi
6267. Cümleye fāş eyleyeler
Zağğūmı aş eyleyeler
6268. Qo gağleti gözünü aç
Bu hağdan firār eyle qağ

306^b

6269. Gel ‘uzleti eyle kabûl
Tariķatde bu-durur uşûl
6270. Zamānuñ āhiri érdi
‘Ālem fitne-y-ile taldı
6271. Belürdi çok bid‘at işler
Ekşeri nās anı işler
6272. Mescidlerde yok cemā‘at
Az kaldı ehl-i ‘ibādet
6273. Hakk’ı zıkr éder az kaldı
Pes dilde ğaybet çok oldu
6274. Fısıķ hāneler töludur
Anuñ-içün şeytān yolıdur
6275. ‘İbādet yolları kesād
Pes çoĝ oldu ehl-i fesād
6276. ‘Aceb şimdi zamān ‘aceb
Var mı Hakk’ı kıllur taleb
6277. Tālib-i Hakk az kalmışdur
Halk bu dünyāya talmışdur
6278. ‘Aceb şimdi bu zamānda
Za‘īf oldu dīn i ĩmān da
6279. Pes n’ola ‘aşıķuñ hāli
Anlamaz oldu maķāli
6280. Ne buyurdu resūlu’llāh
Éşit çün ol habību’llāh
6281. Mü’mın ğarīb oldu dédi
Anlaruñ ğamını yédi
6282. Ol mü’mındür ğarīb olan
Tālib-i āhıret olan
6283. Münāfıķlar ta’n éderler
Anlara murāyī dérler
6284. İkincisi ğarīb olan
Ş’ol ‘ālimdür ‘amel kıllan
6285. Cāhilleruñ arasında
Dédi hūr ola katında

6286. Anlar mürşid-i kāmildür
Dağı ‘ilm-ile ‘āmildür
6287. Anlar da ğarīb olmışdur
Hayret baħrine talmışdur
6288. Halk içinde hūr olmuşlar
Bu halkdan yüz döndermişler
6289. Haqq-iledür bazarları
Ol dost-durur nazarları
6290. Üçüncüsü ğarīb olan
Fasıkuñ kalbinde Qur’an
- 307^a
6291. Qur’anuñ sırrın bilmeye
Sırrıyla ‘amel kılmaya
6292. Mü’minüñ kalbinde Qur’an
Ġarīb olmaz getür imān
6293. Kalbi nūr ile tolidur
Haqq’uñ sevgüli kulıdur
6294. Kalbi hem beyt-i Hudā’dur
Haq’dan ğayrisi cüdādur
6295. Dördüncü pes ğarīb olan
Mesciddür aç gözüñ uyan
6296. Anda cemā‘at olmaya
Dağı namāz kılmaya
6297. Mescidüñi koma hālī
Tebdīl eyle sen bu hālī
6298. Mescidüñ hālī kalmasun
Nefs-i şeytān yol bulmasun
6299. Göñül hānesin pāk eyle
Gel dostuñi idrāk eyle
6300. Cem‘ it göñlüñi Haqq-ıla
Toldurma anı halk-ıla
6301. Beşincisi ğarīb olan
Ş’ol muşhafdur okunmayan
6302. Bir evde ola okunmaya
Çün aña nazar kılmaya

6303. Dédi ol da ġarīb-durur
Añla bu söz ġarīb-durur
6304. Gel muşhafi ġarīb koma
Ben anı oқudum dime
6305. Añla bu sözlerüñ sırrın
Қalbüñde var-ise nūruñ
6306. Aç gözüñ ġafletden uyar
‘Ārif olan sırdan tıyar
6307. Bu sırrı bilmek dilerseñ
Dürlerin dérmek dilerseñ
6308. Қıl cānuñı dosta fidā
Cān sem‘ine ire nidā
6309. Da‘vet éde seni Hudā
Eyleye luţf-ile ‘atā
6310. Éresin ħüsn-i bāġına
Varup tecellī taġına
6311. Görine ol Haқ şifātı
Zāhir ola nūr-ı zātı
6312. Cemālin dost ‘arz eyleye
Celālini revḥ eyleye
- 307^b
6313. Érişesin cinānına
Dürlü dürlü in‘āmına
6314. Şunalar destüñe cāmı
İçenüñ mest ola cāmı
6315. Қadeḥler anda uçalar
Mü’minler alup içeler
6316. Hülleler giyeler nūrdan
Hızmetler véreler ḥürdan
6317. Hicābsız dostı göreler
Cümle murāda éreler
6318. Haқ luţf éde ‘aşıqlara
Yolundaġı şādıqlara
6319. Anlar dünyāya geldiler
Şād oluban gülmediler

6320. Çekdiler münāfık qahrın
Nüş étdiler bugün zehrin
6321. Nefslerine édüp cezā
Nefs-ile kıldılar ğazā
6322. Nefs murādını qodılar
Bu dünyādan el yudılar
6323. Dünyādan şā'im oldılar
Emrine qā'im oldılar
6324. Terk édüp dünyā murādın
Zıkr éderler dostuñ adın
6325. Géce gündüz āh éderler
Gözlerini qan éderler
6326. Gel sen dahı 'āşık-iseñ
Eger Hakk'a t̄alib-iseñ
6327. Anlaruñ izini izle
Dā'im Hakk rızāsın gözle
6328. Añla bunda neye geldüñ
Ne bildüñ yā ne añladuñ
6329. Hakk'ı bulmağ-içün geldüñ
Dünyāya aldanup qaldüñ
6330. Pes n'ichün gözüñ açmazsın
'Azm édüp dosta göçmezsın
6331. Geçmedüñ zevk u şafādan
Ayrı düşdüñ Muşafā'dan
6332. Sünnetin tutmazsın anuñ
Şefā'at umarsın yarın
6333. Ne buyurdu resūlu'llāh
Pes dahı ol habību'llāh
6334. Ölüñ dédi ölmezden öñ
Terk édüp dünyā işin qon
6335. Ölmezden öñ ölmek nedür
Hāşr olup dirilmek nedür
6336. Bu sırdan olduñ mı āgāh
'Aceb taḥkīk étdi ol şāh

6337. Bu nefsdür bil hicāb olan
Tālibüñ yolunu uran
6338. Sa'y eyle nefsüñi öldür
Yerini nūr-ile taldur
6339. Nefsüne eyle gāzāyı
Kıl aña dürlü cezāyı
6340. Evvelā nefsüñi aña
Vücūduñ şehrinde beñle
6341. Ol-kim nefsini bilmedi
Varup Hāḳḳ'a yol bulmadı
6342. Gel nefsi bilmege turuş
Muḥammed nūrına ériş
6343. Ol nūr-ile yol bulasın
Dostuñ zātına iresin
6344. Tālib olıgör Mevlā'ya
Nazar kılma bu dünyāya
6345. Murāduñ vechu'llāh olsun
Göñül maḳşūdunu bulsun
6346. Tālib-iseñ al naşīḫat
Dost yoluna kıl 'azāmet
6347. 'Āriflerüñ izin izle
Rāzuñı ağıyārdan gizle
6348. Şoḫbet itme cāhil-ile
Hem oturma gāfil-ile
6349. Pes seni helāk éderler
Şeytān izine yéderler
6350. Düşürürler seni nāre
Bulamazsın derde çāre
6351. Naşīḫatdür tāliblere
Hāḳ yolunda 'āşıqlara
6352. İlāhī sen 'ināyet kıl
Bu bendeñe hidāyet kıl
6353. Yarın anda selāmet kıl
Bizi ehl-i sa'adet kıl

6354. Kavlümi fi'lüme uydur
Bize esrâruñı tıydur
6355. Yüzüm senden yaña dönder
Bize envâruñı gönder
6356. 'Aybumı yüzüme urma
Red édüp kapuñdan sürme
6357. Hâbîbüñ Aḥmed'e irgür
Ḥayātuñla beni dirgür
6358. Hâbîbüñ yolundan érme
Göñlümi ğayriye vérme
6359. Rızānı dilerem senden
Ayırma ĩmānı benden
6360. Bursevî'ye rahmet eyle
Resülüñe ümmet eyle

308^b

Āmīn bi-ḥurmeti seyyidi'l-murselīn.

Hāzā kitāb-ı ilāhiyyāt el-Bursevî Muhammed Ḥalīfe rahmetu'llāhi 'aleyh

- I. Yine 'āşık-ları dostdan yaña da'vet kıldılar⁴⁸⁹
Rāh-ı Ḥaḳḳ'a cān-ile baş vérenler gelsün beri
'Āşık-ı şādık olanlar dost yoluna gitdiler
Anlaruñ yoluna bugün gidenler gelsün beri
- II. Cümle Ḥaḳḳ'uñ dostları bu fānī dāra geldiler
Terk édüp fānī zıkr i tã'at dünyāyı kıldılar
Bu cihān naḳşına 'ibret-ile nazār kıldılar
Anlaruñ sırrından ḥaber şoranlar gelsün beri
- III. 'Arş-ı a'lā menzilini sırr-ile seyrān éden
Sidretü'l-müntehā maḳāmına 'azm édüp giden
Seyr-i ilā'llāh érüp dost-ile mi'rāc éden
Vaşl olup Ḥaḳ zātına ḥayrān olan gelsün beri
- IV. Her seḫerde münādīler hū deyü kıılır nidā
Da'vet éder dostlarını görüñ ol ḳanı Ḥudā
Éşidenler bu nidāyı cānını kıılır fidā
Tā ezelden bu ḥiṭābı eşiden gelsün beri

309^a

⁴⁸⁹ Ölçü: Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün. Nazım şekli: murabba.

- V. Kānı bir ‘ākīl i dānā ‘ārif-i bi’llāh olan
Her kelāmuñ sırrını añlayup ma’nīden alan
Éy Bursevī dost yoluna varını fidā kılan
Ol resülün sırrını fehm eyleyen gelsün beri

ve lehū eyz^{an}.

- I. Gel berü ‘āşık-iseñ seyrāna gel⁴⁹⁰
Teferrüc eyleyüp gülistāna gel
Açılmış güller bahāristāna gel
Bülbül-veş gülde efgān eylegil
- II. Hüsn-i bāğında zār éder ‘āşıklar
Dost yolunda olmuşlar hep řālibler
‘Aşğ gelicek yā n’eylesün şādıklar
Açıvir güllerün reyḥān eylegil
- III. Gül kōkusından mest olmuş cānları
‘İlmi-y-ile ma’ārifdür kānları
Dost yüzün görüp gitmiş gümānları
Dostum cemālūñi ‘ayān eylegil
- IV. Senün cemālūñi gören ‘āşıklar
Rüz ı şeb derd-ile āh u zār eyler
‘Āşık olan senden ğayrisin n’eyler
Ġayrinün sevdāsını ref^c eylegil

309^b

- V. İçür ‘āşıklara ‘aşkuñ şarābın
Ref^c eylegil bugün gözden hicābın
Feth édüp açıvir ol sır kitābın
Bursevī’ye sırruñ ‘ayān eylegil
- VI. Erenlerde nice dürlü ḥāl olur
Veliyyu’llāh idüğine dāl olur
Her dem gördüğü vech-i cemāl olur
Varur seyr-i ilā’llāha érişür
- VII. Olur yér i gök aña cümle seyrān
Gāh çıkup ‘arşa gāh éder cevlan
Vücūdında devr éder şems-ile māh
Berr ü bahra hep nazarı yetişür

⁴⁹⁰ Ölçü: Fā‘ilātūñ/ fā‘ilātūñ/ fā‘ilātūñ. Nazım şekli: murabba.

- VIII. Bir nazarda yédi deryāyı geçer
 anat açup göklerden yüksek uçar
 Dost elinden āb-u zülāli içer
 Varur gökde meleklere arişur
- IX. Raħmet içün geldi işbu cihāna
 Delīl olmağ-içün yüce Sbħān’a
 ‘Arşı kürsi ferşi ılır seyrān
 Sır içinde sırru’llāha yetişür
- X. anda isterseñ hāzır-durur ol
 Cümle eřyā sırrına nāzırdur ol
 Cümle andan buldılar Sbħān’a yol
 Kime delīl olsa dosta yetişür
- XI. Toludur sırrı cemī-‘i ‘āleme
 Aşlı Hā’dan gerçi beñzer ādeme
 Hızır-ile hemrāhdur şaın lā dime
 Her nefes āb-u hayāta ériřür
- XII. İp anı érer bāķī hayāta
 Varup maźhar olup düřer řıfāta
 Beķā bulup érer tecellī-i zāta
 Dostuñ viřāline varur ériřür
- XIII. ‘İlm-i ledün zāhir olur pes aña
 Dostı görür nazār ılsa her yaña
 Ma‘lm olur ‘ilm-i ma‘ārif aña
 Dost-ile āřinā olub buluşur
- XIV. Tālib-i Hā’a vrr Hā’dan haber
 Kime ılsa nazār olur mu‘teber
 Bursevī za‘ife olalı rehber
 Cānān illerine sırrı yetişür
- XV. ler yédiler ırlara iş olur
 Ol kāmillerüñ sırrına řuř olur
 Cām-ı ‘ař anuñ elinden nř éder
 Cümle ‘ařřāna şu andan yetişür

SONUÇ

Ecdadımız “güzel ahlak”ı üstün bir vasıf olarak görmüş ve güzel ahlakı yaymak için manzum-mensur pek çok eser kaleme almıştır. Ahlaka dair yazılmış olan eserleri tasnif etmek zordur. Bu tür eserlerde dinî, tasavvufî, ahlakî unsurlar birbiriyle kaynaşmıştır ve birini ötekinden ayırmak hiç de kolay değildir.

Kolay okunup anlaşılması ve zihinlerde kalıcı olması için güzel ahlaka dair eserler daha çok manzum olarak yazılmışlardır.

Bursevî Muhyiddîn Halîfe, sade ve gösterişten uzak “halk diliyle” kaleme aldığı eseriyle yaşadığı dönemde faydalı olmuştur, kanaatindeyiz.

Bursevî'nin 1680 yılından evvel tamamladığı eserini 6360 beyit, 55 parça 656 dörtlük ve 27 varaklık 2 parça mensur bölümlerden oluşturmuştur. Arapça ve Farsça tamlamalara mecbur kalmadıkça yer verilmemiş, sade bir anlatım tarzı benimsenmiştir. Eserde Arapça ve Farsça'dan dilimize girmiş pek çok kelime bulunsa da bunların önemli bir kısmı “lügat” gerektirmeyen, orta seviyeden bir okuyucu tarafından bilinen kelimelerdir.

İbretnâme'de “dünya haytının, dünyaya ait zevk ve acıların geçici olduğu” vurgulanır. Kulun halis bir iman ve hakiki bir aşkla Hak'tan gelecek her şeye gönül hoşluğuyla rıza gösterip “öteki âlemeé hazırlanması istenir.

Divan edebiyatının bünyesinde barındırdığı zengin kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılması toplum irfanını şekillendirmede büyük bir rol oynayacaktır. Asırlar evvel yaşamış, içinde bulunduğu toplumu ilim ve hikmetle yoğurmuş kimselerin kıymetli sözleri, dinî, gayr-i dinî meselelere bakış açıları günümüz insanına ışık tutacak ve rehber olacaktır.

Kıymetli hocam Azmi BİLGİN'in teşvik ve tavsiyeleriyle Bursevî Muhyiddîn Halîfe'nin *İbretnâme* isimli eserini, doğrusuyla yanlışıyla ilim âlemine kazandırmış için mesut ve bahtiyarım

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C. I-II, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1991.
- Arifi Ahmed Eflâkî: **Âriflerin Menkıbeleri**, (terc. Prof. Dr. Tahsin Yazıcı), C. II, 4. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1987.
- Ateş, Ahmet: **Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necâtı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1954.
- Atlansoy, Kadir: **Bursa Şairleri**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998.
- Ayan, Hüseyin: **Hurşidnâme (İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini)**, Erzurum, Erzurum Atatürk Üniv. Yayınları, 1978.
- Ayverdi, İlhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük Kubbealtı Lugatı**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2005.
- Banarlı, N. Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, I-II, İstanbul, MEB Yayınları, 1971.
- Bilgin, A. Azmi: **Enîsü'l-Celîs**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2009.
- Bilgin, A. Azmi: **Ümmî Sinan Divanı (İnceleme-Metin)**, İstanbul, MEB Yayınları, 2000.
- Bursalı İsmail Belîğ: **Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefâyât-ı Dânişverân-ı Nâdirân**, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ankara, Müstakil, 1998.
- Bursalı Mehmed Tâhir: **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1971.
- Bozkaplan, Şerif Ali: **Câmasb-nâme (Dil Özellikleri-Kısmî Transkripsiyon-Söz Dizini)**, Malatya, (Yayımlanmamış doktora tezi), İnönü Üniv. SBE, 1989.
- Buluç, Sadettin: "Şeyyad Hamza'nın Bilinmeyen Bir Mesnevisi", İstanbul, **Türkiyat Mecmuası**, 1969.
- Büyük Türk Klasikleri**,: C. VI, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1987.
- Cebecioğlu, Ethem: **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ağaç Kitabevi, 2009.
- Cunbur, Müjgan: **"Gülşehrî ve Mantiku't-tayr'ı"**, Anakara, Ankara Üniv. DTCF Yayınları, 1952.

- Çağbayır, Yaşar: **Ötüken Türkçe Sözlük**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, C. I-V, 2007.
- Çelebioğlu, Amil: **Muhammediye**, İstanbul, MEB Yayınları, 1996.
- Çelebioğlu, Amil: **Türk Edebiyatında Mesnevî**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1999.
- Çöm, Erol: “**16. Yüzyıl Ahlakî Mesnevileri ve Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-nümâ İsimli Mesnevisi (İnceleme-Metin)**”, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), 2007.
- Dilçin, Cem: **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Dilçin, Cem: **Mes‘ûd bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr(İnceleme-Metin-Sözlük)**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1991.
- Doğan, Mehmet: **Büyük Türkçe Sözlük**, Ankara, Birlik Yayınları, 1982.
- Duman, Musa: **Vasiyetnâme (dil incelemesi, metin, sözlük, ekler indeksi ve tıpkıbasım)**, İstanbul, Risale Yayınları, 2000.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 1993.
- Ertaylan, İsmail Hikmet: **Ahmed-i Daî, Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, (tıpkı basım), 1952.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: **Risâlat al-Nushiyya ve Dîvan**, İstanbul, 1965.
- Güler, Kadir: “Germiyanlı Yetîmî ve İbret-nâmesi”, **Turkish Studies**, Volume 4/2 2009.
- İpekten, Haluk: **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002.
- Gazali: **İhyâ-u 'Ulûmi'd-Dîn**, C. IV.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: **Risâlat al- Nushiyya ve Dîvan**, İstanbul, 1965.
- Gülşehri: **Mantiku't-tayr**, Tıpkıbasım, Ankara, Ön sözü yazar: A. Sırrı Levend, 1957.

- Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı Tarihi**, C. II, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1997.
- Kanar, Mehmet: **Büyük Farsça – Türkçe Sözlük**, İstanbul, Birim Yayınları, 1993.
- Kanar, Mehmet: **Büyük Türkçe – Farsça Sözlük**, İstanbul, Birim Yayınları, 1993.
- Kanar, Mehmet: **Osmanlıca Sözlük**, İstanbul, Deniz Kitabevi, 2000.
- Kara, Mustafa: **Bursa’da Tarikatler ve Tekkeler**, C. II, Bursa, Uludağ Yayınları, 1993.
- Kartal, Ahmet: “Eski Türk Edebiyatında Mesnevi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, Sayı 10, 2007.
- Kartal, Ahmet: “Türkçe Mesnevilerin Tertip Özellikleri”, **bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 19, 2001.
- Kılıç, Erol: “Bursa’da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü (Sempozyum Bildirisi)”, İstanbul, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 2002.
- Kıstırak, Saim: **Abdurrahim Karahisari’nin Vahdet-nâmesi (tenkitli metin, sözlük)**, İnönü Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Kocatürk, V. Mahir: **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Edebiyat Yayınevi, 1964.
- Köksal, M. Asım: **Peygamberler Tarihi**, Ankara, TDV Yayınları, 2005.
- Kurnaz, Cemal; ÇELTİK, Halil: **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Ankara, H Yayınları, 2010.
- Küleççi, Numan: **XI-XX. Yüzyıllar El Yazması Metinler ve Özetleriyle Mesnevi Edebiyatı Antolojisi**, Erzurum, C. I ve II., 1999.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edip: **Osman Şems Efendi Divanı’ndan Seçmeler**, İstanbul, y.y., 1996.
- Levend, Ağâh Sırrı: **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, TDK Yayınları, 1984.
- Süreyya, Mehmet: **Sicill-i Osmanî**, C. IV., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

- Mengi, Mine: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997.
- Macit, Muhsin: “Mesneviler”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Mansuroğlu, M.: **Sultan Veled’in Türkçe Manzûmeleri**, İstanbul, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1958.
- Muhammed Fuâd Abdülbaki: **el-Mucemü’l-Müfehres li-Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm, Dâru’l-Fikr**.
- Mutçalı, Serdar: **Arapça – Türkçe Sözlük**, İstanbul, Dağarcık Yayınları, 1995.
- Onay, Ahmet Talât: **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Haz. Cemâl Kurnaz, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Osmânzâde Hüseyin Vassâf: **Sefîne-i Evliyâ**, C. 4, (hazırlayanlar Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Prof. Dr. Ali Yılmaz), İstanbul, Kitabevi, 2006.
- Öcalan, Hasan Basri: **Bursa’da Tasavvuf Kültürü (17. Yüzyıl)**, Bursa, Gaye Yayınları, 2000.
- Özcan, Nuri: “Hâfiz Post”, **DİA**, C. XV, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (Yayını devam etmektedir.)
- Öztoprak, Nihat: **“Klâsik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadîsler”**, İstanbul, Marmara Üniv. TAE, (yayımlanmamış doktora tezi), 1993.
- Öztoprak, Nihat: **Refî-i Âmidî Cân u Cânân**, İstanbul, Türk Gençlik Vakfı, 2000.
- Pekolcay, Necla: **Türkçe Mevlid Metinler**, Doktora tezi, Türkiyat Enstitüsü, N:346, 1954.
- Sahillioğlu, Halil: **IV. Murad’ın Bağdat Seferi Menzîlnânesi**, C. II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1967.
- Saraç, M. A. Yekta: **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, İstanbul, Bilimevi, 2000.
- Sarı, Mevlüt: **el-Mevarid**, İstanbul, Gonca Yayınevi, 1985.
- Şemseddin, Mehmed: **Yâdigâr-ı Şemsî**, Haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa, Uludağ Yayınları, 1997.

- Sertkaya, Osman Fikri: “Bolsungıl Tep Tediler”, **Uluslar arası Türk Dili Kongresi** 1988, Ankara, TDK Yayınları, 1996.
- Şentürk, Ahmet Atilla: **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler**, İstanbul, Kitabevi, 2002.
- Şentürk, A. A., A. Kartal: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2006.
- Şemseddin, SÂMÎ: **Kâmûsu’l-Âlâm**, I-IV, İstanbul, 1306-1316.
- Şemseddin, SÂMÎ: **Kâmus-ı Türkî**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1989.
- Tahir, Bursalı Mehmed: **Osmanlı Müellifleri**, haz. A. Fikri Yavuz- İsmail Özen, İstanbul, 1972-1975.
- Tâhirü’l-mevlevî: **Edebiyat Lügati**, Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1973.
- Tarlan, Ali Nihat: **İran Edebiyatı**, İstanbul, 1944.
- Taş, Hakan: **Vusûlî Dîvânı (İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin)**, Konya, Gençlik Kitabevi, 2008.
- Türkçe Sözlük:** Ankara, Türk Dil Kurumu, 1983.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi:** İstanbul, Dergâh Yayınları, 1977.
- Türk Edebiyatı Tarihi:** İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Tolasa, Harun: “15. Yüzyıl Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”, İzmir, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 1982.
- Uludağ, Süleyman: **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2001.
- Uysal, Muhittin: **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Konya, Yediveren, 2001.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, C. III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Ülken, Fatih: “Elvân-ı Şîrâzî’nin Gülşen-i Râz Tercümesi (İncelem-Metin)”, Ege Üniversitesi SBE, İzmir, (yayımlanmamış doktora tezi), 2002.
- Ünver, İsmail: “Mesnevi”, **Türk Dili Şiiri Özel Sayısı II** (Divan Şiiri), Temmuz, Ağustos, Eylül 1986.

- Yavuz, Kemal: **Âşık Paşa, Garib-nâme** I/1, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.
- Yeniterzi, Emine: “Anadolu Sahası Türk Edebiyatında Ahlakî Mesneviler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi** (Eski Türk Edebiyatı Tarihi II), Sayı 10, 2007.
- Yeşilbağ, Semih: “**Muhyiddin-i Bursevî Dîvânı**”, Kütahya, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2004.
- Yıldırım, Ahmet: **Tasavvuf Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, Ankara, TDV Yayınları, 2000.
- Yılmaz, Mehmet: **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, İstanbul, Enderun, 1992.

ÖZ GEÇMİŞ

21.09.1977’de Ordu’nun Kabataş ilçesine bağlı Beylerli Köyü’nde doğdu. İlk öğrenimini aynı köyde bitirdikten sonra İstanbul Fatih’te ortaokul ve lise eğitimini tamamladı. 1995 yılında girmiş oduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü 1999’da ikincilikle bitirdi. Aynı yıl, İstanbul’da Bayrampaşa İnönü Anadolu Teknik Teknik ve Endüstri Meslek Lisesine edebiyat öğretmeni olarak atandı.

Eylül 2003’te, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimini “Ahmedî-i Âmidî’nin Yûsuf u Züleyhâsı” isimli teziyle bitirdi. 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora eğitimine başladı. Hâlihazırda Zeytinburnu TRİSAD Kız Teknik ve Meslek Lisesinde Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Evli olup Yusuf adında bir oğlu Zeynep Sude adında da bir kızı vardır.

Lugatçe

A

ağdı	: çıktı.
ahlat	: yaban armudu.
ānī	: (a.s.c. ānāt, unāt) 1. mütevāzi, alçak gönüllü. 2. i. köle. 3. s. meşgul. : 4. s. mustarip. 5. i. işçi. 6. i. müfettiş. 7. i. tahsildar. [müen. aniye].
alıc	: bir ağaç türü.
assı	: fayda.

B

bāhir	: (a.s.) 1. belli, besbelli, açık, apaçık. 2. ışıklı, parlak; güzel.
barışmak	: uyuşmak, imtizaç etmek.
behīm	: (a.i.) 1. düz siyah şey, alacasız hayvan. 2. dik, pürüzsüz ses.
behīmī	: (a.s.) hayvana mensup, hayvanlık, hayvanı.
beñle	: nişan koymak.
berzah	: (a.i.) 1. ince, uzun kara parçası, dar dil [denizde]. 2. s. can sıkıcı yer, şey.
bīşe	: orman, sazlık.
buhte, bahte	: (f.s.) 1. besili, semiz [koyun]. 2. i. burulmuş üç yaşında koç.

C

cahīm	: (a.i.) cehennem.
cūd	: (a.i.) cömertlik, el açıklığı.

Ç

çāh, çeh	: (f.i.) kuyu, çukur.
çāšnī	: (f.i.) çeşni, lezzet, tad; tadımlık.
çeki	: başörtüsü.
çepel	: (f.i.) çöp.
çevrindi	: cılız tahıl.
çille	.kırk gün

D

dād	: (f.i.) 1. adalet, doğruluk. 2. ihsan, vergi.
duhān	: (a.i.) 1. tütün. 2. duman.

E

epsem	: sessiz, ses çıkarmayan, susan.
eşbāh	: (a.i. eşbāh'ın c.) 1. şahıslar, cisimler, vücutlar, gövdeler. 2. büyük kapılar. 3. uzaktan görünen şeyler, hayaller, karaltılar.

G

gam[m]-güsār	: (a.f.b.s.) gam ve kederi defeden, teselli veren, gam ortağı; arkadaş, dert ortağı.
geñez	: kolay.
geñlü geñsüz	: ister istemez, gönüllü gönülsüz.
gömeç	: bal peteği, petek.
gül-āb	: (f.b.i.) gülsuyu.
gümān, gümāne	: (f.i.) zan, sanma, sezme.
güm-rāh, güm-reh	: (f.b.s.) 1.yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış. 2. bol, gür.
güzāf	: (f.s.) bīhūde, boş. [lākırdı, söz].

H

hannās	: (a.i.) şeytan.
harīs	: (a.s. hırs'dan)hırslı, tamahkār, bir şeye çok düşkün, lüzumundan fazla istekli.
hem-dem	: (f.b.i.) sıkı fıkı, canciğer arkadaş.
huld	: (a.i.) 1. sürüp giden, sonu olmayan varlık. 2. bitmeyişi, devamlılık. 3. sekiz cennetten biri.
hulūl	: (a.i.) Allah'ın bazı cisimlere yerleşmesi.
hulle	: (a.i.c. hulel) 1. cennet elbisesi. 2. belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibaret elbise.
humret	: (a.i.) kırmızılık, kızılık.
hurūş	: (f.i.) coşma, çağıldı, gürültü, şamata, telāş.
huşk ü ter	: 1) kuru ve yaşı; 2) kaba, soğuk.
hūt	: (a.i.) 1. büyük balık. 2. astr. balık burcu, semānın güney yarımküresinde Sevr burcundan ileride Hamel burcunun istikametinde bir burç, fr. Poissons. [semānın güney yarımküresinde olmasına rağmen, kuzey yarımküresinden de görülebilir ve Güneş şubatta bu burca girer].

I

ıttılā	: (a.i. tulū'dan. c. ıttılaāt) öğrenme, tanıma, bilme, haberli olma.
--------	--

İ

ibā'	: (a.i.) 1. çekinme, razı olmama. 2. iğrenme, tikslenme.
ibāhe, ibāhet	: (a.i.) mubah kılma, helāl kılma, bir işin yapılıp yapılmamasını serbest kılma.
ihtizāz	: (a.i.c. ihtizāzāt) 1. titreme, deprenme. 2. sıçrayıp oynama; sallanma.

irk	: yığmak
itāb	: (a.i.) azarlama, tersleme, paylama; darılma.
ittihād	: (a.i. vahdet'den) bir olma, birleşme, aynı fikirde olma, birlik.

K

kakımak	: öfkelenmek, kızmak.
karahcı (karakçı)	: yağmacı, yol kesen.
kavud	: kavrulmuş tahıl unu.
kayurmak	: hazırlamak.
kef	: (f.i.) 1. köpük. 2. sünger taşı.
kehel	: (f.i.) tembellik.
kındırmak	: telvik etmek.
kiri	: ücret, kira, karşılık, ödül.
kığrılmak	: çağrılmak.
koğ	: kıvılcım.
küh	: (a.i.) 1. bir şeyin aslı, hakikati, temeli. 2. kök, dip. 3. fels. esas, öz.

L

lāmi'	: (a.s. lemeān'dan) lemeān eden, parlayan, parıldayan; parlak.
-------	--

M

māsik	: (a.s.) 1. yapışkan. 2. tutan, zapteden
mezmūm	: (a.s. zemm'den) 1. zemmolunmuş, yerilmiş. 2. beğenilmemiş; ayıp.
minkar	: ("ka" uzun okunur, a.i. nakr'dan. c. menākīr) 1. yırtıcı kuş gagası. 2. taşçı kalemi.
mişkāt	: (a.i.c. meşākī) içine kandil, lāmba gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre
mısmıl	: temiz.
muhdis	: (a.s.) ihdas eden, yeniden meydana getiren, icādeden, kuran.
mukallid	: (a.s. kal'den. c. mukallidin) 1. bir şeyi takan, kuşatan, boynuna asan. 2. taklitçi
mübtedī	: (a.s. bed'den. c. mübtediīn, mübtediyān) [bir şey öğrenmeye] yeni başlaya acemi.
mücellā	: (a.s. cilā'dan) cilālı, parlatılmış, parlak.
müstecmi'	: (a.s. cem'den) toplayan; toplanan.
müteferrik	: (a.s. fark'dan) teferruk eden, dağınık, ayn ayn.
muttali'	: (a.s. tulū'dan) öğrenmiş, haber almış, bilgili, haberli [olan].
mürr	: (a.s.) acı. (bkz: telh).

N

nāka	: (a.i.) dişi deve, maya.
nefh	: (a.i.) 1. üfürme. 2. boru ve sāireyi üfleme.

P

pelās	: (f.i.) 1. eski kilim, keçe. 2. aba, pelīd, çul.
perveriş	: (f.i.) 1. besleyiş, besleme; beslenme. 2. terbiye etme, yetiştirme.
pes	: (f.i.) 1. ard, arka, geri.

R

reyb	: (a.i.) şüphe.
------	-----------------

S

ser-gerdān	: (f.b.s.) 1. başı dönen, sersem, şaşkın, (bkz: ser-geşte). 2. perişan.
şımak	: kırmak.
şınık	: alçak
süci	: içki.
sükker	: (a.i.) şeker.
sürh	: (f.s.) 1. kırmızı, kızıl, (bkz: ahmer). 2. kırmızı mürekkep. 3. bab veya fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olan yazma kitap.
şoylamak	: tahkik etmek, aslını aramak, araştırmak.

Ş

şakī	: (a.s. şekavet'den) 1. bahtsız, fena hareketli, haylaz, habīs. 2. haydut.
------	--

T

turuş	: çalışmak, çabalamak. 172 b.
ta'biye	: (a.i.) [askeri] yerli yerine koyup hazırlama; tertīb etme.
tefārīk	: (a.i. tefrīk'in c.) 1. ayırmalar, ufak tefek şeyler. 3. az değerli seçmeler. 2. hediyeler.
tefehüm	: (a.i. feh'm'den c.) tefehümāt) yavaş yavaş anlama, farkına varma.
teferrüc	: (a.i.c. teferrücāt) 1. açılma, ferahlama. 2. gezinti. 3. gezintiye çıkıp dağıtma.
tena'um	: (a.i. ni'met'den. c.tena'umāt) nīmet içinde, bolluk içinde bulunarak rahat etme.
tene	: (f.i.) 1. vücut, beden, gövde, cüsse. 2. örümcek ağı.
tüffāh	: (a.i.c. tefāfih) elma.
turgur	: ayağa kaldırmak.
turuş	: çalışmak, çabalamak.
туру gelmek	: ayağa kalkmak, vazgeçmek.
tuş	: rastlamak.

Ü

üfül : (a.i.) 1. batma, kaybolma, görünmez olma. 2. mec. ölme.

V

varta : (a.i.) 1. kuyu gibi oyuk ve derin yer; uçurum. 2. mec. tehlike, içinden çıkılması güç iş.

Y

yatlu : kötü.

yavı kılın : kaybedilmek, kaybolmak, görünmez olmak.

yilmek : koşmak, yürümek, acele etmek, esmek.

yügrük : yürük, hızlı giden, çok koşan, işlek.

Z

zāg : (f.i.c. zāgan) karga, (bkz: gurāb).

zāhib : (a.s. zehāb'dan) 1. gidici, giden. 2. bir fikir veya zanna uyan, kapılan.

zenbīl : (a.i.c. zenābīl) zenbil. [aslı "zinbīl" dir]. İçine öteberi konulup elde taşımaya mahsus, sazdan örülmüş ve üst tarafında yine sazdan kulpları olan, ağzı geniş kap.

zebūn : (f.s.) zayıf, güçsüz, āciz.

ÖZEL İSİMLER VE KAVRAMLAR DİZİNİ

‘Abdullâh Mes‘ûd, 129, 348

‘âkil, 312, 323, 330, 382, 393, 396, 418, 431, 448, 449, 455, 473, 503, 512, 522, 561, 563, 564, 634, 640, 671, 672, 679, 689, 690, 702, 749; ‘Ākil, 246, 272, 302, 319, 323, 325, 352, 380, 383, 386, 391, 393, 400, 432, 434, 466, 473, 493, 526, 537, 538, 543, 565, 608, 616, 635, 636, 639, 645, 662, 663, 665, 670, 671, 687, 694, 734

‘aql, 74, 99, 245, 256, 313, 337, 340, 357, 383, 402, 410, 411, 416, 440, 450, 534, 607, 639, 657, 658, 672, 673, 688, 720; ‘Aql, 256, 283, 310, 333, 339, 356, 357, 380, 383, 423, 436, 460, 463, 483, 539, 555, 575, 587, 608, 638, 639, 657, 658, 659

‘Âlem, 81; ‘âlem, 64, 244, 251, 355, 471, 534, 539, 541, 545, 575, 576, 672; ‘Ālem, 246, 253, 255, 256, 282, 304, 308, 317, 329, 355, 358, 365, 408, 426, 445, 447, 462, 467, 478, 484, 494, 528, 533, 534, 541, 556, 559, 560, 575, 576, 582, 607, 630, 648, 653, 657, 672, 693, 702, 725, 729, 739, 743

‘Ālem-i kübrā, 246

‘âlim, 396, 505, 506, 511, 589, 618, 619, 639, 675, 726, 732; ‘Ālim, 537, 631, 678, 726

‘Anāşır, 269, 273, 330, 362, 408, 435, 613, 618

‘âr, 299, 391, 568, 693

‘Arāfât, 443

‘ârif, 81, 103; ‘ârif, 250, 260, 289, 292, 304, 307, 323, 333, 349, 355, 400, 412, 413, 414, 435, 530, 538, 570, 590, 666, 671, 672, 673, 682, 684, 685, 731, 749; ‘Ārif, 536, 666, 672, 681, 682, 684, 727

‘arş, 54, 245, 249, 255, 303, 330, 343, 403, 410, 536, 606, 673, 686, 694, 709, 727

‘aşā, 476, 530, 665

‘âşık, 11, 57, 78, 79, 82, 105; ‘âşık, 248, 257, 272, 283, 287, 292, 304, 311, 315, 317, 320, 321, 322, 340, 342, 343, 345, 355, 370, 371, 402, 411, 422, 447, 450, 489, 493, 494, 495, 500, 504, 510, 512, 521, 535, 543, 544, 545, 565, 571, 580, 581, 583, 584, 585, 589, 592, 606, 614, 663, 666, 674, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 697, 698, 699, 700, 704, 706, 707, 709, 711, 712, 713, 716, 720, 724, 736, 742, 746, 749; ‘Āşık, 256, 257, 322, 342, 344, 370, 423, 532, 537, 543, 545, 555, 583, 589, 607, 618, 658, 666, 672, 681, 682, 691, 695, 727, 741, 742, 748, 749

‘Ayān, 268, 283, 324, 330, 365, 398, 403, 528, 535, 577, 617, 664, 667, 687, 737, 739

‘Azāzîl, 559, 678, 702

‘azîmet, 262, 284, 294, 324, 383, 425, 443, 489, 541, 546, 587, 597, 604, 606, 671, 687, 747

‘azîz, 262, 355, 375, 430, 503, 522, 560, 622

‘Azrâ’îl, 76, 131; ‘Azrâ’îl, 491

‘Irāk, 259, 284

‘îbret, 81, 88, 244, 246, 247, 254, 255, 267, 270, 300, 302, 310, 311, 312, 323, 325, 332, 334, 337, 338, 352, 353, 374, 379, 383, 386, 391, 393, 394, 395, 398, 400, 401, 402, 419, 427, 432, 449, 456, 457, 477, 482, 498, 516, 526, 527, 528, 529, 536, 538, 553, 566, 611, 616, 617, 628, 630, 634, 635, 637, 639, 640, 641, 645, 650, 651, 653, 662, 670, 678, 679, 686, 689, 691, 702, 748; ‘îbret, 134, 243, 244, 254, 277, 289, 292, 325, 331, 334, 357, 395, 405, 432, 440, 526, 528, 537, 627, 637, 647

‘îbret kitâbı, 244

‘îbret-nâme, 134

‘îbret-nâme, 243

‘ibretnümâ, 686

‘ilm-i ledün, 479, 481, 541; ‘İlm-i ledün, 83, 293, 295, 299, 302, 542, 705, 750

‘irfân, 713

‘İsā, 333, 337, 410, 415, 476, 491, 530, 665, 666
‘İsā, 128
‘uqbā, 285, 286, 371, 437, 532, 543, 572, 578,
587, 606, 649, 668, 675, 682, 683, 714, 725, 734
‘ulvī, 280, 703, 712
‘ummān, 260, 285, 339, 346, 372, 400, 401, 592,
609
‘uzlet, 303, 541, 542, 543, 687, 690, 707, 713,
715, 734; ‘Uzlet, 267, 542, 543

A

āb, 252, 260, 263, 269, 294, 300, 335, 337, 342,
344, 346, 400, 402, 418, 422, 458, 474, 475,
509, 512, 527, 531, 579, 581, 584, 591, 611,
612, 638, 664, 666, 682, 737, 739, 750
abdest, 541
āb-ı hayāt, 400
āb-ı zülāl, 664
Āb-u hayāt, 576
adem, 59, 64, 329, 347, 481, 485, 545; Adem,
263; âdem, 81, 83, 84, 123; Âdem, 127, 128, 130
ādem, 244, 250, 253, 256, 288, 351, 405, 407,
412, 427, 428, 449, 455, 465, 466, 467, 471,
474, 476, 477, 478, 505, 507, 508, 511, 515,
519, 520, 534, 548, 568, 612, 697; Ādem, 256,
325, 333, 351, 352, 353, 405, 427, 428, 455,
461, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 474, 476,
491, 529, 531, 534, 535, 539, 540, 541, 557,
559, 561, 570, 629, 669, 670, 679, 688, 703
Aḥmed, 129, 322, 344, 345, 355, 358, 359, 377,
460, 488, 489, 512, 516, 517, 522, 535, 541,
673, 674, 677, 683, 748
ağyār, 55, 244, 258, 281, 333, 406, 509, 543,
557, 574, 577, 638, 680, 688, 693, 737; Ağyār,
576
āḥiret, 353, 385, 426, 438, 449, 504, 506, 523,
571, 615, 625, 632, 635, 653, 655, 657, 677,
680, 681, 690, 695, 706, 707, 719, 743; Āḥiret,
285, 286, 320, 385, 429, 458, 523, 571, 574,
586, 601, 625, 632, 649, 654, 682, 729

aḥlāk, 261, 319, 374, 560, 578, 613, 634, 642,
658, 679, 710, 711
Ākıl, 265, 267, 270, 300
ālā’llāh, 451, 488, 494, 512, 513, 516, 517, 518,
674, 698, 717, 718, 720
ālem, 54, 55, 244, 246, 253, 259, 267, 276, 278,
282, 305, 308, 315, 322, 323, 325, 333, 339,
342, 354, 359, 364, 365, 370, 379, 394, 403,
405, 414, 415, 422, 444, 456, 457, 461, 464,
466, 469, 471, 478, 484, 501, 534, 540, 557,
568, 607, 618, 621, 627, 630, 635, 641, 664,
673, 682, 687, 702, 724
aleyh, 286, 356, 748
Alī, 356, 357, 671, 694
Alī, 129
āli, 281, 346, 347, 377, 384, 450, 617; ālī, 256,
303, 314, 316, 514, 551
Alīm, 359, 404
Allāh, 250, 290, 294, 309, 310, 339, 348, 349,
365, 452, 460, 472, 486, 490, 507, 508, 512,
516, 517, 518, 520, 536, 539, 547, 551, 553,
583, 599, 628, 695, 705, 707, 709, 719, 721,
726, 728, 732, 737
Allāhu ekber, 442, 594
amel, 249, 292, 293, 300, 315, 321, 328, 332,
364, 371, 379, 384, 386, 393, 398, 405, 420,
427, 433, 443, 444, 458, 467, 470, 505, 506,
508, 509, 516, 521, 548, 566, 575, 599, 633,
641, 651, 658, 675, 676, 699, 713, 725, 731,
736, 744; Amel, 76, 92, 278, 433, 437, 617, 618,
642, 661, 663, 698
āmil, 273, 336, 347, 388, 404, 514, 666, 740
Antākiyye, 297
arīf, 395; Ārif, 77, 103; arif, 304, 322, 389, 403,
590, 628, 671, 673, 750; Ārif, 56, 243, 262, 333,
351, 383, 402, 414, 430, 445, 455, 537, 538,
608, 610, 611, 630, 639, 640, 646, 664, 672,
681, 711, 712, 745
Arz, 254, 272, 352, 370, 407, 590, 592, 677

āṣī, 296, 298, 352, 397, 439, 486, 500, 505, 506,
507, 508, 512, 516, 519, 539, 540, 551, 552,
572, 677, 689, 697, 702, 720, 723
asker, 380
āsumân, 131; āsumân, 260, 309, 342, 357, 403,
407, 415, 483
āṣinā, 279, 579, 590, 692, 750
aşk, 276, 283, 306, 334, 345, 355, 391, 406, 479,
503, 527, 532, 545, 571, 580, 581, 583, 607,
614, 617, 643, 667, 674, 693, 695, 700, 714, 750
Aşk, 276, 283, 355, 430, 439, 524, 580, 590,
592, 614, 617, 643, 695, 749
ayân, 57, 244, 246, 248, 250, 252, 260, 275, 280,
285, 289, 291, 293, 294, 295, 297, 299, 302,
304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 314, 315,
322, 325, 327, 332, 333, 338, 339, 340, 341,
343, 346, 347, 350, 351, 353, 354, 356, 369,
373, 374, 377, 383, 388, 390, 391, 392, 395,
400, 401, 403, 408, 411, 413, 416, 422, 426,
427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 441, 442,
444, 455, 456, 460, 461, 462, 463, 465, 466,
468, 470, 471, 472, 474, 475, 476, 477, 478,
479, 480, 482, 483, 485, 488, 490, 500, 503,
505, 507, 508, 509, 510, 511, 515, 521, 523,
528, 529, 532, 533, 540, 543, 545, 548, 549,
553, 559, 560, 563, 564, 565, 566, 567, 568,
569, 570, 571, 573, 574, 575, 577, 579, 581,
584, 585, 587, 588, 590, 593, 598, 602, 604,
605, 606, 608, 609, 610, 611, 613, 614, 615,
616, 617, 618, 619, 621, 622, 623, 624, 625,
627, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637,
640, 641, 642, 643, 644, 646, 647, 648, 650,
651, 652, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660,
661, 662, 663, 674, 681, 691, 694, 700, 705,
707, 711, 712, 713, 727, 749
āzād, 245, 291, 387, 391, 410, 429, 457, 480,
481, 570, 603, 674, 699, 715, 736
Azîz, 503, 622

B

bâb, 244, 258, 262, 268, 271, 274, 283, 286,
294, 304, 309, 311, 314, 322, 332, 338, 346,
349, 351, 355, 366, 368, 373, 374, 386, 391,
400, 402, 405, 409, 415, 419, 428, 430, 434,
436, 439, 440, 441, 443, 447, 450, 451, 456,
464, 483, 487, 488, 490, 498, 509, 512, 526,
527, 529, 539, 541, 543, 545, 555, 557, 566,
568, 572, 607, 611, 627, 628, 634, 639, 645, 661
Bâd, 269, 614
bahr, 265, 296, 339, 372, 400, 529, 552, 592,
609, 638
bahâr, 334, 406, 456, 457, 563, 611
baḥtiyâr, 611
bâkî, 68; bâkî, 243, 247, 248, 252, 254, 263,
267, 270, 279, 281, 290, 299, 303, 306, 310,
320, 325, 334, 336, 340, 346, 356, 406, 422,
438, 444, 447, 448, 457, 483, 504, 505, 514,
535, 538, 544, 560, 575, 576, 578, 580, 629,
631, 666, 674, 678, 679, 694, 695, 696, 718, 750
balık, 71, 128, 265, 294, 295, 300, 491
bārân, 334, 418
Bārî, 577
bâṭın, 247, 275, 444, 520, 537, 586, 596, 599,
601, 608, 632, 645, 646, 648, 651, 652, 653,
658, 660, 663; Bâṭın, 593, 647, 653, 659
beḳâ, 253, 322, 356, 440, 514, 538, 626, 644,
647, 664, 673, 677
belâ, 466, 503, 529, 678
bend, 366, 408, 473, 618, 666, 687, 689, 697,
707
bende, 292, 300, 315, 316, 321, 348, 445, 458,
473, 490, 493, 498, 525, 534, 554, 572, 631,
638, 642, 682, 688, 696, 698, 706, 709, 727,
730, 737, 741
berât, 507
beyt-i ḥarâm, 443; Beyt-i ḥarâma, 623
Beytullâh, 362
Bilâl, 531
burâk, 353, 665, 670, 675, 680

Bursevî, 73, 243, 256, 257, 268, 271, 281, 283, 313, 332, 339, 341, 342, 345, 349, 351, 354, 358, 374, 386, 391, 398, 402, 427, 434, 439, 488, 493, 494, 509, 514, 523, 524, 529, 538, 545, 548, 551, 553, 555, 568, 572, 577, 578, 580, 581, 582, 584, 585, 587, 588, 589, 590, 591, 606, 607, 609, 627, 628, 639, 656, 662, 687, 691, 704, 709, 712, 713, 720, 724, 737, 748, 749, 750; Bursevî, 11, 134
bûlbûl, 79, 304; Bûlbûl, 247, 290, 304, 328, 523, 749

C

cahîm, 349, 670, 674
câhil, 260, 279, 312, 396, 408, 487, 488, 500, 506, 666, 684, 711, 742, 747; Câhil, 671, 684, 731, 732, 742
cân, 69, 75, 78, 81, 99, 130; Cân, 69, 70, 84;
cân, 55, 57, 80, 243, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 256, 262, 265, 269, 272, 274, 281, 283, 285, 287, 290, 308, 317, 321, 323, 324, 326, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 338, 339, 340, 341, 344, 354, 359, 363, 364, 365, 366, 367, 384, 389, 390, 391, 393, 396, 397, 404, 405, 419, 426, 434, 435, 436, 440, 441, 442, 444, 448, 450, 452, 455, 456, 457, 459, 463, 470, 471, 472, 474, 478, 480, 481, 484, 488, 493, 496, 497, 498, 503, 504, 511, 512, 522, 523, 525, 526, 536, 543, 546, 558, 565, 570, 571, 575, 576, 579, 580, 581, 583, 589, 592, 593, 594, 595, 602, 603, 605, 606, 607, 608, 630, 631, 648, 650, 651, 658, 663, 664, 667, 673, 674, 681, 682, 684, 687, 691, 693, 695, 697, 699, 704, 706, 711, 713, 728, 729, 731, 732, 738, 748; Cân, 80, 243, 248, 249, 250, 251, 260, 265, 269, 270, 272, 277, 278, 287, 290, 302, 308, 311, 313, 317, 319, 321, 322, 323, 324, 326, 329, 330, 331, 340, 341, 343, 353, 363, 366, 393, 397, 398, 411, 416, 421, 493, 503, 523, 525, 533, 536, 537, 538, 545, 565,

575, 576, 577, 578, 579, 581, 588, 593, 600, 601, 603, 607, 617, 620, 621, 634, 637, 639, 650, 651, 655, 664, 667, 691, 694, 705, 721, 733, 745
cânân, 80, 247, 249, 272, 280, 286, 323, 331, 339, 366, 416, 422, 525, 565, 577, 588, 594, 603, 604; 605, 628, 676, 677, 693, 731; Cânân, 246, 251, 256, 260, 340, 546, 565, 576, 634, 641, 750
Cebrâ'îl, 131; Cebrâ'îl, 302, 488, 516, 517, 518
Cebrâ'îl, 465, 499, 500, 502, 530, 626
Cebre'îl, 256
cefâ, 515, 667, 669
cehennem, 320, 391, 394, 459, 681; Cehennem, 458, 459, 662, 667, 699, 739
celâl, 274, 517, 710; Celâl, 274, 588, 676
cem, 11, 70, 333, 373, 379, 395, 402, 450, 451, 455, 461, 477, 482, 501, 505, 506, 507, 508, 510, 511, 515, 540, 546, 610, 611, 613, 633, 634, 710, 761; Cem, 285, 306, 345, 402, 454, 631, 633, 634, 644, 648, 744
cemâl, 351, 413, 488, 523, 577, 588, 590, 603, 605, 606, 645, 664, 669, 682, 710, 749; Cemâl, 306, 334, 525, 572, 577, 593, 606, 674, 686, 697
cennet, 128, 314, 315, 318, 327, 352, 420, 458, 459, 469, 473, 487, 490, 491, 509, 533, 540, 662, 669, 670, 674, 675, 679, 681, 684, 689, 701
Cennet, 420, 423, 535, 541, 669, 670, 675, 681, 699
cevâb, 278, 427, 502, 540, 541, 561, 566, 578
cevâhir, 259, 284, 336, 369, 377, 378, 631, 632; Cevâhir, 369, 692
cezib, 246, 481, 616
Cibrîl, 322, 323, 333, 343, 489, 490, 498, 539
cihân, 246, 267, 308, 310, 311, 339, 364, 401, 414, 415, 440, 449, 454, 457, 471, 490, 531, 554, 575, 578, 581, 610, 629, 630, 737, 748
Cihân, 309, 415, 418, 664, 724, 737, 740
cin, 249, 442
cinân, 392, 492, 578, 681

Cismāniyyet, 249, 253, 328, 408, 558, 559, 646, 649, 653, 654, 655
cüdā, 250, 302, 319, 328, 352, 353, 459, 466, 469, 471, 571, 588, 598, 616, 669, 687, 691, 735, 742
Cüdā, 247, 268, 447

Ç

çağal, 373
Çalab, 85, 302, 320, 367, 490, 608, 706
çiçek, 433, 457, 563, 564, 631
Çîn, 366, 367

D

da'vet, 282, 291, 304, 307, 313, 315, 327, 342, 361, 419, 420, 423, 446, 487, 489, 500, 557, 563, 588, 618, 625, 632, 676, 689, 701, 715, 726, 731, 736, 748
Da'vet, 289, 307, 380, 568, 606, 633, 663, 674, 694, 745, 749
dā'im, 56, 244, 254, 262, 267, 268, 271, 273, 286, 288, 289, 290, 293, 308, 316, 348, 368, 377, 380, 394, 400, 421, 437, 468, 495, 505, 507, 509, 510, 512, 513, 514, 515, 520, 528, 532, 533, 539, 543, 548, 550, 551, 553, 565, 572, 573, 594, 610, 626, 632, 646, 647, 660, 665, 667, 668, 669, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 679, 683, 685, 686, 687, 690, 692, 693, 694, 695, 696, 698, 704, 712, 715, 716, 717, 724, 725, 738
Dāvud, 128; Dāvud, 491; Dāvūd, 337, 453, 454, 509, 510, 511
delālet, 247, 601, 627, 674
delīl, 247, 273, 302, 303, 329, 337, 381, 586, 587, 606, 619, 626, 710, 722, 723, 750
Delīl, 255, 262, 273, 302, 322, 587, 601, 618, 626, 750
delīl, 58, 78
Deñiz, 418

dér yā, 465, 510, 511, 513, 514, 515, 516, 517, 519
derd, 257, 285, 312, 313, 332, 345, 402, 406, 471, 525, 532, 535, 545, 578, 583, 584, 585, 668, 690, 716, 736, 749
dergāh, 675, 702, 703; Dergāh, 678
dermān, 536, 593, 595, 598, 669, 697
Derviş, 573; Dervīş, 516
deryā, 260, 346, 357, 428, 450, 594, 609
Deryā, 297
dest, 653
Devlet, 251, 446, 546, 620
dildār, 523, 693
Dimişk, 415
dīn, 355, 476, 667, 678, 707, 723, 743
Dīn, 461, 508, 726, 741, 754
dīvān, 668, 675
dost, 82, 84, 105, 175, 207, 232, 233, 240, 241, 247, 251, 252, 257, 258, 262, 263, 277, 278, 279, 283, 286, 290, 304, 306, 310, 313, 315, 316, 322, 324, 326, 331, 336, 342, 345, 350, 351, 354, 355, 377, 391, 394, 396, 417, 422, 444, 447, 460, 467, 468, 469, 473, 477, 483, 488, 489, 492, 511, 512, 514, 515, 519, 522, 523, 527, 533, 535, 537, 538, 542, 543, 544, 545, 546, 550, 553, 575, 577, 579, 580, 581, 583, 584, 589, 590, 592, 605, 606, 607, 614, 616, 626, 643, 646, 649, 655, 657, 663, 664, 669, 671, 673, 675, 676, 678, 680, 681, 683, 686, 690, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 699, 700, 704, 705, 707, 708, 710, 712, 714, 715, 718, 724, 726, 727, 734, 738, 744, 745, 748, 749
Dost, 55, 80, 82, 102, 243, 248, 251, 257, 258, 260, 267, 268, 270, 274, 307, 312, 315, 319, 324, 328, 342, 349, 350, 354, 402, 403, 414, 425, 459, 467, 523, 524, 534, 541, 544, 546, 547, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 587, 588, 590, 591, 592, 607, 616, 646, 664, 668, 669, 671, 676, 682, 685, 687, 692, 694, 707, 708, 712, 714, 726, 727, 728, 731, 734, 739, 740, 741, 742, 747, 749, 750

du'ā, 503, 504, 510, 516
Dünya, 619
dünyâ, 57, 58, 68, 69, 71, 74, 104, 130; Dünyâ,
62, 132; dünyâ, 248, 251, 253, 254, 264, 266,
267, 268, 272, 285, 286, 287, 292, 306, 308,
309, 311, 312, 320, 321, 326, 354, 364, 370,
371, 378, 380, 385, 392, 393, 396, 419, 420,
423, 424, 429, 437, 438, 445, 449, 450, 454,
457, 462, 473, 474, 488, 495, 503, 505,
506, 507, 512, 513, 514, 515, 517, 519, 520,
522, 523, 529, 532, 534, 541, 542, 543, 545,
560, 569, 572, 574, 587, 596, 604, 606, 610,
615, 618, 625, 628, 632, 634, 644, 646, 648,
649, 650, 653, 654, 655, 658, 666, 668, 669,
670, 675, 680, 682, 683, 688, 690, 694, 696,
705, 706, 713, 714, 715, 716, 718, 724, 725,
730, 733, 735, 746; Dünyâ, 253, 265, 267, 272,
285, 310, 313, 328, 330, 370, 379, 385, 403,
416, 424, 425, 429, 438, 442, 454, 473, 528,
542, 543, 550, 552, 587, 601, 610, 625, 632,
633, 634, 635, 636, 646, 648, 653, 654, 655,
657, 659, 660, 666, 682, 725

E

ebced, 535
ebed, 505, 679, 684, 697, 739
Ebü Bekr Şiddîk, 522
Ebü Hureyre, 518, 520, 535
ecel, 396, 439, 511, 634, 678, 688, 701, 717, 733
Ecel, 68, 104, 255, 264, 267, 306, 326, 329, 439,
447
efgân, 257, 312, 325, 705, 749
efkâr, 698
eflâk, 309, 376, 738
ehil, 382, 388, 526, 671, 742
ejderhâ, 665
Elest, 576, 677
Elif, 709
elma, 381, 431, 762
Emânet, 407, 408, 460

emîn, 245, 256, 269, 329, 343, 356, 413, 428,
440, 443, 463, 465, 488, 489, 498, 503, 505,
507, 508, 515, 530, 542, 554; Emîn, 322, 323,
414
emîr, 505, 619
emmâre, 314, 318, 528, 667
enbiyâ, 267, 308, 421, 461, 474, 475, 476, 541,
557, 626, 658, 663, 676, 723
envâr, 259, 322, 392, 406, 412, 461, 484, 523,
529, 539, 577, 664, 669; Envâr, 525, 578
eren, 402, 672
êrenler, 422, 492, 493, 574, 589
erkân, 370, 602
esîr, 278, 505, 576, 697, 706, 716
esmâ, 288, 359, 360, 376, 405, 419, 428, 529,
539, 540, 541
esrâr, 259, 322, 345, 351, 392, 406, 410, 412,
416, 461, 482, 529, 531, 533, 535, 536, 539,
579, 584, 603, 662, 663, 664, 669, 700, 721
Esrâr, 322, 345, 577, 578
esrik, 254, 688, 692
Eşek, 398
eşref, 691
evliyâ, 267, 291, 308, 336, 388, 540, 541, 553,
557, 558, 559, 568, 611, 626, 655, 676; Evliyâ,
462, 662
Ezel, 54, 232, 247, 268, 282, 408, 411, 444, 447,
469, 558, 576, 592, 673, 693, 700

F

fâ`ide, 666
Faķîr, 403, 503, 524
fâni, 11, 58, 65, 68; Fâni, 63; fâni, 56, 243, 246,
248, 249, 251, 252, 254, 255, 261, 262, 264,
267, 268, 270, 273, 274, 284, 285, 290, 292,
306, 316, 319, 320, 324, 326, 331, 334, 339,
340, 343, 354, 356, 366, 370, 384, 385, 392,
396, 402, 406, 423, 424, 425, 436, 438, 442,
445, 446, 447, 448, 449, 450, 454, 457, 478,
516, 519, 522, 523, 534, 537, 538, 541, 544,

547, 571, 575, 576, 578, 579, 580, 584, 594,
595, 610, 668, 669, 672, 675, 677, 680, 688,
689, 694, 697, 698, 707, 713, 714, 715, 716,
718, 723, 724, 728, 748; Fānī, 249, 332, 490,
728, 733
Fāṭimā, 130
Fāṭimā, 414
faẓīlet, 475, 476
Felāh, 669
Fenā, 65; fenā, 261, 278, 316, 339, 356, 410,
435, 537, 542, 595, 667, 671, 676, 677, 679,
688, 690, 711, 715; Fenā, 251, 261, 347, 356,
410, 481, 530, 572, 595, 602, 644, 671, 676,
679, 694, 695
ferāgat, 514, 670
feriṣteh, 284, 456, 517, 519, 520, 521
fermān, 305, 503, 675
fevt, 504, 513, 678
feyyāz, 541
feyz, 274, 353, 372, 387, 446, 478, 485, 531,
541, 573, 574, 601, 612, 613, 621, 622, 631,
632, 638, 660, 692, 708; Feyz, 57, 290, 371,
430, 478, 523, 541, 574, 609, 638
fidā, 287, 302, 313, 317, 321, 343, 430, 432,
439, 440, 493, 497, 524, 577, 583, 589, 620,
621, 682, 684, 685, 691, 698, 707, 715, 724,
735, 745, 749
fidān, 382, 431, 434
fiḡān, 313, 471, 480, 510, 512
firār, 391, 409, 420, 421, 473, 514, 542, 560,
568, 713, 724, 737, 743; Firār, 678
fürkat, 253, 261, 262, 343, 603, 669, 682, 716

G

ḡabīb, 341, 503, 674
Ḥabīb, 681, 687
ḡabību'llāh, 714, 721, 723, 743, 746
ḡac, 443, 446, 490, 509, 535, 540, 603, 619, 622
ḡacāt, 502, 547, 548, 668
ḡacc, 445, 446, 698

Ḥaceru'l-esved, 443
ḡadīs, 250
Ḥadīḡ, 427, 458, 512
ḡāfil, 267, 279, 306, 312, 324, 331, 333, 339,
370, 374, 396, 441, 446, 448, 450, 470, 474,
475, 486, 488, 499, 508, 511, 513, 514, 552,
580, 585, 599, 616, 642, 650, 668, 685, 696,
698, 700, 722, 729, 732, 733, 747; Ḡāfil, 58,
325, 334, 391, 432, 458, 552, 635, 671, 685, 732
ḡaflet, 258, 262, 368, 416, 449, 554, 667, 668,
682, 683, 699, 700, 706, 707, 716
Ḡaflet, 354, 667
Ḥak, 269, 450, 469, 639
ḡaḡ, 346; Ḥaḡ, 53, 55, 57, 58, 59, 66, 68, 76, 78,
82, 83, 84, 98, 104, 123, 125, 127, 128, 130,
131, 243, 244, 246, 247, 248, 250, 251, 252,
253, 254, 255, 256, 258, 259, 261, 262, 263,
268, 269, 271, 273, 274, 275, 278, 279, 280,
282, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291,
292, 293, 294, 295, 298, 299, 300, 301, 302,
303, 305, 306, 307, 308, 310, 315, 316, 317,
318, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 327,
328, 329, 330, 333, 334, 336, 337, 338, 340,
341, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 349, 350,
351, 352, 353, 356, 357, 358, 359, 360, 362,
363, 364, 365, 368, 369, 370, 371, 374, 375,
376, 377, 378, 380, 383, 384, 385, 386, 390,
391, 392, 394, 398, 402, 404, 405, 409, 410,
413, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 425,
426, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 435, 436,
437, 439, 442, 444, 445, 446, 451, 452, 456,
458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466,
468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 477,
478, 479, 480, 481, 482, 484, 486, 487, 488,
490, 491, 492, 494, 495, 496, 497, 498, 503,
505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513,
514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 523,
525, 527, 528, 529, 531, 532, 533, 534, 535,
536, 537, 538, 539, 540, 541, 543, 544, 545,
546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 555,
556, 557, 559, 560, 561, 562, 565, 566, 568,

569, 571, 572, 573, 574, 576, 578, 579, 580,
581, 582, 583, 585, 589, 590, 591, 592, 593,
594, 595, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603,
605, 606, 611, 613, 616, 618, 620, 622, 624,
626, 627, 628, 632, 633, 634, 635, 638, 639,
641, 642, 643, 644, 645, 646, 648, 649, 650,
651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 659, 661,
663, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 672, 673,
674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 683,
684, 686, 688, 690, 691, 692, 693, 694, 695,
696, 698, 699, 701, 703, 704, 705, 706, 707,
709, 710, 712, 714, 717, 718, 719, 722, 723,
725, 726, 727, 730, 731, 732, 733, 734, 737,
738, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747,
748, 750
ḥaḳīkat, 260, 261, 276, 277, 278, 358, 385, 407,
443, 479, 480, 494, 523, 529, 536, 590, 593,
604, 625, 651, 663, 665, 693, 698; Ḥaḳīkat, 243,
261, 277, 278, 279, 285, 435, 480, 485, 528,
575, 583, 585, 589, 590, 612, 651, 666, 671,
704, 715, 726, 732; Ḥaḳīkat, 75, 84
ḥākim, 306, 528, 672
Ḥaḳḳ, 340, 392, 523; Ḥaḳḳ, 57, 58, 59, 81, 82,
85, 98, 103, 244, 247, 248, 250, 251, 253, 254,
257, 259, 260, 261, 266, 269, 274, 275, 276,
277, 278, 279, 281, 282, 287, 289, 290, 291,
292, 293, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 310,
316, 318, 320, 321, 322, 326, 327, 329, 336,
337, 339, 340, 341, 343, 345, 346, 347, 348,
349, 352, 353, 354, 360, 361, 362, 364, 371,
372, 374, 375, 376, 377, 379, 383, 386, 387,
389, 390, 392, 394, 397, 398, 402, 405, 406,
407, 409, 411, 416, 417, 418, 419, 420, 421,
422, 423, 424, 428, 430, 433, 434, 437, 438,
440, 441, 442, 446, 447, 448, 459, 462, 465,
467, 468, 469, 473, 476, 479, 483, 486, 488,
492, 494, 495, 496, 497, 498, 502, 503, 508,
512, 513, 514, 519, 521, 523, 524, 525, 527,
528, 532, 534, 536, 537, 538, 539, 540, 541,
542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 550, 551,
552, 553, 555, 557, 558, 564, 565, 566, 568,

569, 572, 573, 574, 576, 578, 579, 581, 582,
584, 585, 587, 588, 589, 590, 591, 593, 594,
595, 596, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605,
606, 608, 609, 610, 612, 616, 618, 620, 621,
625, 626, 627, 628, 632, 633, 634, 637, 639,
644, 645, 647, 650, 651, 652, 654, 655, 656,
657, 658, 659, 662, 663, 664, 665, 666, 667,
668, 669, 670, 671, 673, 674, 675, 676, 677,
678, 681, 683, 684, 685, 686, 688, 690, 692,
693, 694, 697, 698, 699, 702, 703, 707, 709,
710, 711, 712, 713, 714, 716, 717, 718, 721,
723, 725, 726, 727, 730, 731, 732, 733, 734,
737, 740, 741, 742, 743, 744, 746, 747, 748, 750
Ḥaḳḳānī, 334, 419, 429, 522, 617
ḥāl, 293, 327, 347, 353, 354, 369, 374, 383, 390,
434, 443, 461, 490, 493, 502, 508, 526, 541,
543, 557, 563, 568, 607, 627, 637, 656, 661,
732, 733, 749
ḥalel, 315, 405
ḥalvet, 443, 459, 542, 543, 544, 545, 561, 562,
694, 695; Ḥalvet, 544, 545, *Bakın*
Ḥām, 275, 616
Ḥamd, 243, 662, 731
Ġanī, 515, 672
ġarb, 326, 386, 471
ġarīb, 368, 369, 566, 610, 677, 735, 737, 743,
744, 745; Ġarīb, 280, 304, 347, 368, 424, 503,
744
ḥasen, 680
ḥasret, 254, 259, 267, 460, 554, 669, 670, 688,
689, 699, 701, 713, 716; Ḥasret, 306, 600, 633,
670, 682
Ḥavvâ, 130; Ḥavvâ, 529, 669, 670; Ḥavvâ, 351,
352, 463, 467, 491
ġavvâş, 609
Ḥayâ, 670
ḥayât, 105, 128
ḥayât, 55, 246, 249, 252, 260, 261, 263, 266,
294, 295, 300, 336, 360, 372, 422, 440, 458,
463, 478, 491, 528, 531, 535, 544, 558, 569,

573, 578, 579, 584, 608, 625, 666, 668, 682,
684, 705, 708, 739
ğaybet, 550, 633, 743
ğayr, 407, 537, 572
hayrān, 257, 313, 334, 367, 501, 579, 581, 582,
592, 664, 667, 681, 699, 701
Ḥayret, 671, 744
hayvān, 252, 263, 269, 272, 273, 286, 288, 294,
312, 319, 400, 418, 420, 421, 442, 465, 548,
552, 576, 577, 585, 591, 614, 626, 629, 632,
638, 640, 641, 655; Ḥayvān, 273, 410, 420, 441
ğazā, 509, 551, 573, 574, 668, 714, 746
Ġazā, 571, 573, 574, 667, 698
Ḥazar, 259
Ḥazer, 669, 692, 730
hāzır, 265, 276, 317, 376, 416, 417, 458, 506,
514, 522, 536, 537, 573, 574, 602, 604, 623,
675, 679, 684, 750
hazret, 683
gedā, 292, 502, 588, 629, 679
ğılmān, 533, 674, 675, 681
hırka, 667
Hızır, 295, 333, 750
Ḥızr, 682
hicāb, 249, 253, 317, 320, 346, 443, 446, 468,
473, 477, 484, 488, 512, 515, 522, 542, 596,
607, 636, 671, 690, 694, 696, 716, 735, 747
Ḥicāb, 254, 280, 372, 402, 537, 609, 638, 646,
649, 677, 682, 696, 735, 741
hikmet, 246, 301, 328, 335, 337, 338, 352, 383,
395, 477, 486, 498, 512, 513, 528, 553, 609,
611, 615, 617, 628, 639, 641, 647, 664, 665,
672, 686, 708, 711
Ḥirā, 267, 543
hisāb, 338, 505, 681, 683, 739
gönül, 253, 254, 268, 270, 285, 292, 293, 301,
306, 319, 341, 350, 351, 370, 378, 392, 402,
405, 406, 430, 446, 448, 450, 458, 467, 470,
480, 481, 483, 484, 498, 503, 512, 528, 543,
551, 567, 574, 580, 589, 596, 597, 604, 605,
607, 614, 615, 624, 628, 643, 644, ۶۶۵ 650, 651,

655, 660, 662, 669, 686, 687, 688, 690, 692,
694, 696, 697, 700, 704, 706, 712, 713, 716,
721, 725, 728, 736; Gönül, 57, 82, 245, 266,
283, 311, 322, 333, 335, 341, 345, 350, 351,
353, 354, 364, 387, 388, 393, 405, 406, 419,
423, 446, 447, 448, 453, 454, 479, 483, 484,
489, 523, 527, 528, 544, 567, 573, 574, 575,
577, 583, 594, 596, 599, 604, 605, 615, 627,
628, 638, 641, 643, 650, 656, 668, 669, 686,
687, 688, 692, 693, 696, 697, 710, 744, 747
hulle, 352, 353, 665, 670, 681
hür, 533, 541, 553, 674, 675, 681, 689, 698, 744
huri, 315
gül, 63, 76, 134, 243, 258, 332, 334, 342, 345,
381, 382, 415, 474, 489, 534, 611, 613
Gül, 89, 337, 381, 534, 589, 749
gülüstān, 258
Gülüstān, 631
gümān, 250, 253, 261, 263, 285, 291, 294, 299,
302, 304, 308, 309, 310, 314, 315, 331, 333,
336, 342, 346, 357, 359, 388, 391, 404, 405,
429, 432, 456, 461, 462, 463, 466, 469, 478,
479, 480, 532, 533, 541, 560, 565, 573, 574,
575, 585, 588, 598, 609, 610, 612, ۶۶۱ 617, 618,
620, 621, 622, 625, 631, 632, 634, 641, 642,
648, 652, 657, 658, 660, 662, 692, 721
günāh, 507, 508, 517, 519, 549, 551, 606, 670,
719
gündüz, 73, 281, 287, 311, 347, 374, 379, 386,
387, 402, 425, 427, 508, 511, 521, 539, 551,
552, 555, 568, 572, 580, 612, 620, 629, 632,
651, 668, 674, 676, 684, 687, 692, 694, 699,
704, 705, 712, 717, 728, 746
güneş, 131, 275, 323, 327, 358, 397, 412, 456,
465, 466, 472, 479, 482, 483, 485, 492, 508,
527, 560, 711; Güneş, 132, 275, 326, 396, 403,
404, 413, 418, 456, 479, 484

H

Ḥaber, 129, 263, 264, 266, 284, 285, 296, 342, 343, 345, 346, 365, 369, 391, 392, 398, 400, 409, 414, 416, 427, 447, 482, 497, 531, 539, 548
Habīb, 358
Ḥālīk, 300, 557
Ḥalīfe, 243
Ḥalīfe, 134
Ḥālīk, 265, 300, 439, 447, 547, 610
ḥālīş, 379, 452, 598
halk, 334
ḥalk, 55, 258, 266, 277, 278, 283, 286, 287, 294, 305, 309, 318, 341, 346, 358, 374, 378, 405, 415, 432, 444, 450, 451, 460, 463, 464, 476, 482, 491, 504, 505, 506, 508, 511, 514, 520, 539, 557, 576, 611, 619, 630, 642, 656, 659, 673, 677, 679, 691, 702, 703, 705, 713, 715, 718, 724, 725, 737, 744
Ḥalk, 277, 309, 351, 451, 505, 735, 740, 743, 744
ḥāne, 392, 417, 472, 697
ḥannās, 678
Ḥarāb, 246, 678
ḥāş, 98; ḥāş, 262, 283, 286, 292, 293, 302, 314, 316, 355, 382, 399, 420, 432, 436, 446, 480, 495, 560, 572, 582, 593, 602, 606, 630, 632, 646, 656; Ḥāş, 302, 625
ḥātır, 685, 686
ḥaste, 254, 272, 423, 503, 511, 514, 516, 517, 519, 521, 574, 575, 692, 704, 708
ḥatm, 57, 88, 256, 323, 332, 377, 395, 415, 652, 663, 698, 704, 735
ḥavās, 247; Ḥavās, 55, 247, 248, 293
ḥayır, 710
ḥayr, 247, 520, 635, 641, 642, 661, 672, 674, 708
ḥayret, 676
helāk, 506, 508, 530, 690, 731, 747
hevā, 56, 279, 319, 330, 335, 421, 427, 568, 571, 609, 613, 616, 682, 691

heves, 276, 316, 317, 383, 384, 402, 418, 428, 429, 501, 521, 552, 569, 616, 656
Ḥızır, 128, 264, 265, 293, 294, 296, 297, 336, 337, 540, 541, 584, 590, 608, 609
Ḥızır, 128, 129, 263, 264, 293, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 400, 480, 579, 608, 609
hidāyet, 282, 318, 386, 401, 421, 506, 508, 510, 511, 514, 543, 559, 560, 674, 681, 691, 698, 706, 719, 736, 748; Hidāyet, 280, 349, 438, 446, 527, 551, 698, 715, 737
ḥil'at, 674, 675
hilāl, 395, 712
ḥilkat, 672
Himmet, 282, 560
Hind, 259, 366, 367, 369, 425
ḥiṭāb, 402, 467, 468, 503, 512, 562, 607, 677, 739
Ḥiṭāb, 512, 528, 667, 670, 683
ḥizmet, 290, 291, 316, 493, 546, 601, 620, 622, 632, 645, 674, 712
ḥôş, 298, 309, 311, 331, 351
Ḥudā, 76, 125; Ḥudā, 250, 278, 287, 292, 302, 328, 337, 346, 351, 352, 353, 359, 366, 374, 385, 397, 419, 440, 459, 466, 490, 491, 504, 505, 506, 521, 523, 525, 527, 536, 537, 552, 555, 569, 576, 588, 594, 598, 599, 605, 621, 627, 628, 629, 663, 668, 675, 686, 696, 712, 744, 745, 749
ḥuld, 352, 353, 669
hz.isa, 333

I

irak, 259, 293, 353, 464, 506, 572, 668, 670, 680, 685, 690, 709
ırmak, 245, 263, 371, 372, 509, 541, 571

İ

ibâdet, 70

ibādet, 247, 268, 358, 381, 387, 394, 397, 438,
508, 514, 516, 518, 519, 543, 547, 549, 550,
555, 572, 574, 576, 604, 655, 718, 743
ibāret, 409, 461
İblis, 250
İblīs, 249, 256, 279, 349, 428, 467, 539, 541,
559, 678, 679, 701, 703
İbn-i ‘Abbās, 518
İbrāhîm, 127
İbrāhîm, 337, 443, 468, 482, 484, 491, 496, 497,
498, 502, 589
ibret, 338, 398, 435, 449, 503, 636, 640
idrāk, 350, 392, 460, 490, 504, 578, 580, 604,
643, 656, 657, 659, 664, 734, 738, 744
İdrīs, 491
İdrīs, 128
İftihār, 678
ihrām, 444
ihsān, 256, 257, 269, 281, 356, 413, 452, 464,
468, 470, 504, 506, 508, 515, 548, 549, 626,
641, 669, 675, 691, 718
ihyā, 253, 254, 260, 303, 335, 525, 530, 535,
544, 574, 575, 608, 620, 628, 644, 666, 704,
735, 739
ihtiyār, 85
ihtiyār, 254, 261, 266, 285, 299, 303, 320, 410,
423, 424, 425, 454, 509, 528, 533, 550, 551,
581, 611, 612, 632, 641, 655, 665, 676, 686,
707, 713
ikrām, 359, 506, 508, 513, 515, 517
ikrār, 264, 321, 326, 337, 344, 443, 539, 557,
568, 576, 593, 601, 610, 622, 651, 673, 678
İktidā, 676
İlāh, 271, 337, 339, 350, 352, 362, 460, 463,
464, 466, 467, 490, 512, 606
İlāhe’l-‘ālemīn, 313
İlāhī, 257, 264, 268, 281, 313, 315, 322, 332,
340, 342, 349, 351, 354, 374, 379, 386, 390,
391, 398, 401, 434, 439, 447, 452, 472, 488,
492, 493, 494, 503, 509, 512, 515, 519, 520,
524, 529, 539, 609, 687, 691, 736, 748

ilhām, 316, 365, 402, 420, 566, 639, 692
İlyās, 129
İlyās, 264, 265, 336, 337, 540
imām, 280, 347, 380, 475, 482, 582, 638, 663
imāmet, 415, 674, 676

I

İmān, 326, 327, 337, 446, 459, 470, 479, 483,
506, 507, 514, 539, 618, 678, 679, 692, 707,
743, 744

i

in‘ām, 301, 674, 675, 718
İncīl, 517
inkār, 517, 557, 559, 593, 603, 622, 651, 677,
713, 725, 735, 741, 742
insân, 75
insān, 55, 68, 245, 250, 251, 252, 253, 258, 263,
266, 267, 272, 273, 280, 304, 309, 310, 311,
312, 313, 319, 323, 324, 325, 336, 364, 378,
383, 392, 393, 395, 396, 400, 403, 407, 408,
410, 412, 416, 429, 435, 436, 442, 448, 450,
458, 460, 463, 465, 470, 488, 526, 548, 558,
576, 586, 590, 591, 614, 615, 616, 617, 626,
628, 630, 634, 641, 642, 658, 673, 675, 681,
686, 688, 691, 697, 721, 736
İnsān, 273, 309, 312, 469, 614, 618, 640, 641
irfān, 312, 470, 543, 592
irşād, 272, 291, 433, 524, 590, 619, 662, 676,
734
İtā‘at, 247

I

İsī, 711

i

İslām, 476, 479, 508, 517, 600, 603, 604

İsmâ'il, 129
İsmâ'il, 498
İsmâ'îl, 492, 496, 497, 589
İsrâfil, 76, 131
İsrâfil, 465
izhâr, 268, 333, 337, 340, 427, 460, 465, 627,
628, 639, 640, 673
izzet, 562

K

Ka'be, 624
Ka'be, 428, 443, 530, 619, 623, 624
kâ'im, 268, 287, 308, 309, 397, 495, 506, 512,
513, 520, 548, 573, 594, 598, 602, 618, 673,
679, 686, 687, 692, 704, 738, 746
kâbe kavseyn, 674
kâbîh, 381, 505
Kâbir, 717
kâbr, 452, 453
Kâdir, 302, 320, 411, 477, 623
Kâf, 267, 283, 284, 388
kâfile, 698
kâlb, 99, 245, 253, 260, 268, 309, 338, 350, 372,
387, 388, 403, 407, 440, 471, 477, 478, 479,
481, 485, 488, 507, 526, 539, 577, 594, 596,
599, 604, 627, 628, 643, 644, 665, 671, 686, 692
Kâlb, 253, 325, 335, 338, 350, 372, 386, 387,
388, 393, 403, 466, 472, 483, 487, 567, 568,
577, 643, 667, 686
kâlbe, 363, 372, 403, 405, 478, 485, 488, 512,
552, 567, 577, 589, 648, 691, 692, 697
Kâlb-i selîm, 253, 643
kâlem, 245, 348, 355, 483, 491, 656, 659, 660,
673
kâmil, 56, 67, 103, 134, 195, 210, 233; kâmil,
54, 251, 259, 260, 273, 277, 280, 282, 303, 304,
305, 307, 312, 313, 325, 328, 329, 335, 336,
349, 357, 371, 386, 387, 388, 389, 390, 392,
396, 398, 410, 412, 435, 476, 480, 481, 508,
509, 514, 526, 535, 541, 557, 561, 563, 577,

579, 584, 586, 589, 590, 593, 595, 596, 597,
609, 610, 611, 613, 618, 619, 620, 621, 622,
630, 631, 642, 658, 659, 660, 666, 671, 677,
684, 697, 708, 712, 713, 714, 721, 723, 729,
730, 731, 735, 740, 750
Kâmil, 304, 590, 627, 659, 731
kâmile, 262, 275, 278, 279, 282, 316, 387, 388,
493, 525, 526, 546, 556, 562, 579, 584, 585,
586, 621, 626, 671, 682, 685, 698, 712, 723
Kâmu, 274, 281, 284, 305, 306, 322, 327, 339,
341, 346, 351, 352, 370, 396, 416, 433, 537,
560, 593, 594, 602, 604, 630, 736
kânâ'at, 505, 507, 547, 602, 633, 634, 670, 719,
725
Kânâ'at, 485, 719
kelâm, 250, 281, 283, 356, 461, 476, 515, 541,
580, 663, 665, 673
Kemâl, 69
kemâl, 327, 359, 375, 422, 464, 466, 483, 484,
533, 616, 617, 621, 624, 645
Kemâl, 281, 327, 464, 621, 622
Ken'an, 498, 593
kenz, 299, 301, 441, 451, 485, 541, 721
kerâmet, 466, 542
kerbân, 607
kerem, 271, 379, 453, 510, 555, 656, 719, 723
Kerem, 281, 639, 720
keşret, 57, 333, 339, 594, 693, 709
Keşret, 538
keşf, 55, 248, 483, 507, 510, 535, 537, 541, 553,
578, 584, 662, 672, 713, 721
Keşf, 304, 317, 352, 365, 493, 494, 495, 523,
536, 579, 583, 596, 665, 705
kevşer, 533, 681
kible, 676
Kısmet, 718
Kış, 54, 245, 335, 457, 550
kıyâmet, 312, 365, 401, 475, 486, 507, 508, 641,
665
Kıyâmet, 415, 453, 491
kızıl, 391, 509, 514

kitāb, 362, 520, 585, 681, 748, 751
Kudret, 360; kudret, 247, 250, 324, 352, 405,
407, 460, 471, 477, 478, 509, 520, 640; Kudret,
377, 465, 466, 628
Kuds, 259
kudsī, 250
kul, 247, 289, 292, 355, 382, 425, 426, 435, 492,
504, 512, 513, 518, 548, 570, 630, 631, 632,
634, 644, 656, 674, 675, 684, 696, 719, 733, 738
Kul, 603, 693, 726
Kur'an, 54, 72
Kur'an, 71, 258, 288, 294, 309, 314, 319, 357,
360, 362, 394, 469, 517, 539, 594, 608, 675, 726
kurbān, 129
kurbān, 257, 272, 313, 443, 492, 495, 496, 498,
583, 592, 606, 675, 681, 694
Kurbān, 496
kurt, 373, 499
kuṭb, 302, 304
kuṭbu'l-aḳṭāb, 302
kuş, 296, 300, 329, 331, 373
Kuş, 330, 582
kuvvet, 77, 244, 245, 267, 360, 384, 408, 460
kübrā, 466, 484, 541, 630
Kübrā, 259
kül, 355, 391, 432, 529, 613
kürs, 483

L

lāle, 258, 334, 381
laṭīf, 333, 342, 357, 362, 389, 434, 501
lāt, 696
ledün, 302
levḥ, 245, 440, 483, 491, 673
lezzet, 272, 363, 371, 429, 545, 580, 664, 708,
738
Loḳmān, 582
Lüṭuf, 675

M

ma'mūr, 328, 332, 336, 592, 626, 629, 672, 682,
707
ma'nī, 54, 55, 58, 80, 243, 244, 252, 260, 275,
291, 299, 302, 305, 307, 308, 317, 328, 330,
331, 334, 335, 381, 388, 389, 392, 393, 397,
398, 403, 432, 433, 438, 444, 447, 455, 457,
458, 462, 488, 493, 508, 529, 543, 553, 555,
567, 568, 603, 607, 608, 609, 634, 640, 646,
647, 650, 651, 652, 653, 659, 662, 664, 697,
700, 708, 730
Ma'nī, 54, 55, 243, 252, 253, 307, 311, 389,
428, 607, 608, 650, 652
ma'nī, 60, 84
Ma'nī, 59, 60, 69, 77
ma'rifet, 328, 440, 444, 479, 485, 506, 555, 556,
615, 631, 663, 665
Ma'rifet, 433, 440, 441, 526, 556, 561, 585, 590,
612, 638, 652, 698
ma'şiyet, 678
Ma'şiyet, 667
Ma'şiyet, 244, 587, 615
ma'şük, 286, 447, 489, 503, 618, 653, 666, 699
mā'ide, 509, 666
Maḥmūd, 344, 348
maḥrem, 535, 664
maḥşer, 642, 684
maḥv, 252, 316, 375, 376, 377, 392, 396, 402,
430, 481, 575, 594, 595, 609, 617, 638, 695,
696, 698, 702
maḥlūk, 520, 721
maḳāl, 695
Maḳām, 58, 85
maḳām, 247, 253, 255, 256, 347, 360, 443, 468,
479, 485, 542, 604, 681, 702, 710, 712, 714
Maḳām, 316, 321, 359, 360, 447, 542, 544, 546,
602, 672, 692, 696, 698
Maḳbül, 434, 678
maḳşüd, 80, 293, 310, 336, 339, 344, 354, 356,
379, 382, 386, 387, 393, 398, 407, 417, 426,

429, 438, 444, 457, 503, 540, 566, 573, 608,
 611, 618, 619, 630, 645, 675, 679, 682
 Mağşūd, 271, 291, 302, 307, 344, 386, 625
 Mañşūr, 695
 māsivā, 544, 669, 691
 maymun, 373, 641
 maẓhar, 376, 404, 428, 525, 540, 659, 710, 737,
 750
 me'āb, 675
 me'āl, 323, 434, 490, 541, 557, 607, 627, 656,
 661, 685, 733
 me'vā, 320, 667
 Mecāz, 613
 Mecme'u'l-baḥreyn, 294
 Mecnūn, 57, 74, 130
 mecnūn, 368, 688
 Mecnūn, 253, 524, 580, 581, 742
 Medīne, 259, 362, 619
 mekān, 303
 mekkār, 697
 Mekke, 259, 465
 melāl, 680
 melāmet, 283, 364, 448, 570, 590, 677, 694,
 696, 714
 melek, 244, 255, 265, 377, 415, 428, 442, 486,
 501, 520, 599, 661, 679
 Melek, 377, 442, 670
 melekūt, 60
 melekūt, 249, 253, 462, 471
 Melekūt, 255, 440
 Melik, 500, 502, 592
 menāt, 696
 menzil, 263, 284, 368, 421, 423, 447, 535, 626,
 680, 685
 merātib, 256, 347, 421, 423, 447, 535, 542, 626,
 634
 mercān, 686
 merdūd, 556, 557, 678, 679, 701
 Merhem, 679
 meryem, 130, 333
 Meryem, 128, 130, 333, 491
 mest, 54, 243, 264, 356, 579, 581, 664, 681, 694,
 696, 700, 705, 745, 749
 meşāyih, 375, 573
 Meşāyih, 318, 321, 391, 423, 546, 725, 732
 Mevlā, 280, 291, 308, 359, 422, 453, 505, 521,
 536, 553, 583, 609, 634, 662, 719, 727, 740, 747
 mi'rāc, 306, 342, 539, 663, 748
 miḥnet, 406, 669, 688, 716
 mihmān, 245, 260, 266, 469, 473, 542, 576, 580,
 588, 590, 592, 687, 694, 699, 721
 Mīkā'il, 465, 491
 Mīkā'il, 76, 131
 milk, 253, 255, 270, 389, 396, 440, 445, 449,
 462, 463, 633, 647
 Milk, 60, 253, 303, 304, 329, 463, 576, 672
 minnet, 502, 510, 674
 mir'āt, 260, 282, 303, 306, 350, 428, 488, 531,
 590, 628, 663, 691, 692, 721
 Mişāl, 457
 mīzān, 393, 533, 683
 Muḥammed, 129, 322, 358, 359, 428, 462, 474,
 475, 476, 512, 515, 516, 517, 522, 590, 616,
 662, 674, 747, 748
 muḥāsib, 681, 682
 Muḥyiddīn, 243
 Muḥyiddīn, 134
 Muḥallid, 729, 732
 muḥarreb, 540, 687
 mūnis, 669
 murād, 66, 76
 murād, 307, 309, 390, 395, 401, 407, 455, 466,
 481, 487, 524, 530, 538, 598, 608, 619, 624,
 652, 655, 660, 682, 709, 718
 Murād, 277, 569, 624, 630, 655, 661, 673, 674,
 679, 683, 687
 Muraşsa, 674
 murtaẓā, 673
 Mūsā, 83, 127, 128, 129
 Mūsā, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300,
 301, 302, 366, 402, 417, 428, 451, 452, 453,

480, 491, 503, 512, 513, 514, 515, 530, 536,
540, 541, 608, 665
Muşāhib, 678
Muştafā, 278, 302, 322, 359, 492, 542, 544, 554,
555, 607, 616, 662, 665, 671, 687, 709, 729,
733, 746
mū`min, 309, 368, 403, 419, 420, 487, 488, 506,
511, 514, 516, 521, 547, 559, 675, 703, 717
mücāhede, 575, 657, 713
Mücāhede, 543, 571, 655, 696
mücāhid, 322, 512, 525
Mükāşefe, 542
münācāt, 442, 512, 548, 665, 668
Münācāt, 447, 509, 512, 514, 515, 543
Münāfiq, 610, 677
münevver, 323, 338, 394, 404, 466, 473, 476,
488, 514, 521, 553, 566, 568
Münevver, 396, 398, 628, 664, 673, 679
münker, 297, 679
münkir, 358, 717
mür, 684
mürā`ī, 725
mürīd, 302, 317, 385, 481, 555, 556, 562, 563,
564, 573, 574, 621, 622
Mürīd, 287, 301, 359, 385, 387, 388, 561, 574,
621
mürşid, 260, 262, 371, 420, 480, 525, 541, 556,
571, 572, 574, 575, 609, 626, 666, 671, 676,
682, 698, 726, 730, 732, 744
Mürşid, 84, 304, 327, 388, 493, 556, 571, 586,
606, 610, 626, 671, 685, 732, 741
Mürşīd, 301, 388
Müşāhede, 481, 485, 542
Müzeyyen, 628

N

naḳḳāş, 696
naḳl, 348, 516, 518, 520, 622, 672
Naḳş, 331, 522, 646
nām, 267, 306, 576, 594, 595

namāz, 54
namāz, 441, 452, 453, 490, 506, 509, 514, 540,
541, 550, 593, 595, 744
nāmūs, 344, 402, 704, 712, 715, 738, 742
nār, 263, 269, 281, 300, 324, 334, 337, 346, 360,
391, 439, 471, 472, 532, 557, 558, 559, 578,
611, 613, 614, 642, 665, 667, 670, 681, 682,
688, 700, 701
Nās, 280, 735, 740
naşīhat, 262, 294, 354, 362, 541, 587, 606, 612,
623, 671, 687, 742, 747
Naşīhat, 437
nāşī, 402, 414, 677, 695, 720
nażar, 11, 53, 85, 99, 243, 244, 246, 248, 249,
254, 265, 266, 267, 268, 274, 275, 282, 283,
284, 303, 304, 307, 319, 325, 326, 328, 334,
342, 346, 349, 351, 356, 357, 360, 363, 377,
378, 379, 381, 386, 389, 390, 393, 394, 397,
398, 400, 401, 403, 404, 405, 416, 423, 427,
429, 431, 432, 434, 438, 440, 444, 445, 455,
456, 458, 459, 463, 466, 470, 472, 478, 481,
488, 493, 498, 505, 507, 508, 509, 510, 512,
513, 514, 518, 519, 520, 522, 523, 526, 527,
528, 530, 531, 536, 538, 540, 542, 549, 559,
560, 567, 575, 576, 577, 579, 580, 599, 600,
602, 607, 610, 611, 612, 617, 618, 624, 627,
628, 630, 631, 632, 633, 634, 636, 639, 640,
641, 642, 645, 646, 647, 649, 650, 652, 654,
660, 664, 668, 672, 681, 689, 690, 691, 692,
694, 696, 697, 700, 702, 709, 710, 711, 712,
713, 716, 721, 737, 745, 748, 750
Nażar, 82, 83, 98, 254, 267, 284, 286, 290, 308,
312, 325, 338, 378, 380, 394, 395, 400, 401,
404, 407, 409, 428, 450, 466, 484, 537, 544,
561, 579, 583, 610, 614, 629, 645, 651, 672,
681, 692, 695, 697, 710, 711, 719, 721, 727,
728, 735, 736, 738, 747
nazım, 539
nāzır, 604, 679
nebī, 301, 337, 344, 476, 491, 496, 522, 540,
649, 684

necât, 84, 127, 128
necât, 287, 295, 300, 321, 453, 463, 491, 514,
531, 573, 668
necâti, 281, 360, 601, 684, 739
nedâmet, 364
nefes, 251, 254, 261, 274, 290, 301, 323, 326,
402, 408, 536, 551, 580, 611, 750
nefis, 319, 326, 383, 384, 420, 421, 477, 596
Nefis, 355, 421, 425
nefs, 72, 78, 251, 253, 255, 258, 272, 273, 274,
280, 291, 292, 314, 316, 317, 318, 319, 326,
327, 348, 354, 360, 363, 374, 383, 384, 387,
391, 392, 406, 418, 420, 421, 423, 426, 429,
430, 436, 437, 442, 455, 463, 477, 483, 519,
523, 528, 529, 534, 539, 540, 544, 545, 551,
552, 553, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575,
578, 586, 607, 612, 616, 617, 618, 627, 632,
635, 638, 654, 656, 666, 667, 668, 670, 678,
682, 683, 687, 693, 696, 702, 706, 707, 713,
714, 716, 729, 739
Nefs, 78, 89, 130, 253, 255, 256, 267, 272, 274,
289, 292, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 326,
327, 335, 360, 363, 380, 383, 384, 385, 405,
420, 421, 422, 423, 436, 443, 467, 468, 477,
479, 480, 494, 529, 543, 544, 545, 551, 560,
570, 571, 572, 573, 575, 578, 579, 603, 636,
638, 655, 658, 667, 668, 670, 684, 693, 706,
741, 744, 746
nekîr, 679, 717
nemâz, 247
nergis, 70, 333
Nesîmi, 695
Nesîmî, 523, 694
Nesîmî, 130
nevruz, 333
ni'met, 272, 299, 325, 361, 406, 457, 508, 534,
631, 665, 670, 674, 675
nihân, 57, 244, 260, 266, 275, 280, 305, 308,
333, 351, 357, 369, 400, 411, 416, 427, 430,
444, 461, 462, 466, 469, 540, 543, 566, 577,

587, 588, 604, 650, 660, 663, 672, 681, 686,
725, 727, 732, 741
Nihân, 351, 405, 451
nîsân, 334, 335
nişân, 341, 470, 499, 517, 580, 590, 627
noқта, 357, 415, 671, 709, 710, 711
Nûh, 127
Nûh, 336, 337, 491, 530
nuқūş, 688
nûr, 59, 128
nûr, 57, 68, 80, 252, 263, 264, 324, 331, 332,
333, 334, 335, 336, 337, 338, 344, 355, 358,
391, 406, 412, 414, 418, 419, 421, 447, 448,
455, 461, 466, 467, 468, 471, 472, 479, 483,
491, 510, 527, 538, 541, 553, 558, 559, 560,
589, 590, 591, 592, 593, 594, 603, 609, 627,
631, 665, 667, 673, 686, 689, 692, 700, 702,
744, 745, 747
nûrânî, 263, 472, 473, 485, 558, 603
Nûrdan, 358, 606

O

odun, 391
oğlan, 269, 273, 274, 297, 381, 471, 501, 511,
520
oruç, 508, 509, 515, 550
Oşmân, 522

Ö

Ömer, 522, 667
ömr-i şem, 331
ömür, 319, 486, 517, 525, 544, 683
Ömür, 88, 332, 364, 426, 438, 678
Ördek, 610
özge, 268, 416, 428, 430, 434, 441

P

pādiṣāh, 271, 339, 340, 352, 361, 466, 502, 508, 512, 535, 573, 656, 719
Pādiṣāh, 306, 392
pāk, 289, 349, 350, 351, 361, 376, 383, 392, 443, 447, 475, 485, 487, 488, 489, 490, 505, 534, 569, 571, 577, 596, 597, 598, 599, 602, 603, 604, 605, 613, 615, 622, 627, 628, 637, 643, 644, 651, 658, 668, 679, 697, 703, 709, 710, 744
Pāk, 675
peṣmān, 413, 680
peyāmī, 366
peygamber, 298, 301, 474, 482, 500, 517, 518, 540, 608, 633, 650
Peygamber, 265, 267, 451, 482, 484, 503, 511, 512, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521
Pīr, 58, 336, 546, 627

R

ra'nā, 711
Rab, 281, 404, 485, 510, 511, 512, 514, 516, 518, 642
Rabb, 279, 403, 522, 532, 668, 677, 679, 722
raḥmān, 320, 403, 475, 502, 628
Raḥmān, 483, 505, 509, 511, 512, 519, 520
raḥmet, 287, 299, 339, 342, 380, 418, 480, 502, 505, 509, 518, 542, 551, 552, 572, 575, 615, 662, 715, 719, 748
Raḥmet, 11, 271, 310, 349, 750
rāh, 253, 254, 269, 273, 281, 282, 345, 349, 368, 378, 402, 411, 421, 448, 490, 535, 606, 662, 666, 680, 693, 710, 730, 736
raḥṣān, 311
Ramazān, 515, 602
rāzī, 292, 320, 465, 500, 504, 508, 513, 516, 534, 685, 719
Receb, 453

rehber, 579, 581, 588, 589, 618, 619, 666, 726, 740, 750
rehnümā, 244, 344, 476, 687
remz, 735
remzi, 400, 445, 446, 514
resm, 680
resûl, 73, 130
resûl, 341, 342, 348, 356, 414, 417, 427, 440, 460, 473, 475, 476, 486, 488, 490, 531, 539, 541, 551, 554, 555, 585, 596, 625, 656, 662, 667, 668, 675, 683, 694, 722
Resûl, 348, 377, 487, 488, 489, 518, 662
Resûla'llāh, 516
resûlu'llāh, 493, 516, 539, 554, 714, 721, 722, 723, 743, 746
Resûlu'llāh, 309, 487, 516, 517, 519, 521, 522, 595, 728
Resûlullāh, 254, 543, 659
revān, 294, 342, 469, 480, 510, 529, 530
rezzāk, 718
rızā, 673
Rızā, 527, 669, 694, 704
rızq, 424, 505, 507, 508, 548
riyāzet, 486, 569, 613, 696, 704
rūḥ, 56, 255, 258, 268, 269, 325, 355, 358, 359, 360, 384, 408, 430, 442, 447, 448, 455, 459, 460, 463, 464, 466, 467, 468, 472, 473, 477, 479, 480, 483, 484, 558, 638, 663
Rūḥ, 272, 273, 317, 319, 325, 355, 359, 360, 363, 384, 418, 419, 460, 463, 464, 468, 470, 483, 618, 638, 652
Rûḥāniyyet, 78
Rûḥāniyyet, 55, 80, 248, 249, 282, 328, 329, 371, 478, 479, 558, 559, 646, 647, 648, 653, 654, 655
rumûz, 666, 671
rûṣen, 338, 405, 409, 679
rümûz, 683

S

ta'ām, 297, 301, 406, 506, 509, 511, 516, 521, 528
şā'im, 287, 289, 495, 533, 602, 603, 605, 665, 687, 692, 704, 746
tabīb, 341, 366, 479, 503, 574, 575, 674, 687
Ṭabīb, 485, 575
şādık, 248, 257, 287, 311, 317, 321, 322, 377, 463, 512, 555, 556, 560, 563, 565, 583, 680, 695, 700, 748
şafā, 359, 392, 483, 484, 507, 542, 544, 553, 616, 667, 682, 689, 692, 701, 704, 714
şāfī, 346, 350, 372, 379, 391, 395, 409, 439, 444, 447, 472, 483, 485, 488, 494, 509, 545, 553, 565, 566, 605, 613, 669, 686, 692, 695, 698
şaḥīḥ, 680
Ṭāhā, 679
tāhir, 411, 475, 483, 495, 505, 507, 522, 528, 596, 600, 612, 627, 697, 711
sākī, 283, 502, 504, 535, 631, 678, 681
sākin, 519, 669
şalavāt, 674
taleb, 292, 302, 320, 321, 353, 386, 423, 424, 452, 454, 468, 514, 523, 526, 578, 583, 608, 623, 647, 685, 688, 690, 704, 706, 716, 717, 718, 743
Ṭalib, 728
tālib, 81, 105
tālib, 257, 273, 274, 279, 281, 285, 304, 306, 320, 321, 322, 336, 344, 348, 349, 354, 355, 361, 362, 364, 369, 370, 384, 387, 388, 389, 412, 419, 422, 424, 433, 445, 453, 498, 503, 505, 527, 532, 538, 543, 547, 552, 565, 566, 574, 578, 579, 583, 584, 585, 597, 599, 601, 612, 619, 638, 655, 657, 658, 673, 676, 680, 684, 692, 693, 705, 706, 707, 713, 714, 719, 723, 726, 727, 729, 740, 741, 746
Ṭalib, 253, 275, 293, 315, 336, 343, 355, 369, 370, 386, 389, 390, 392, 430, 459, 514, 532, 543, 545, 546, 565, 566, 571, 581, 583, 589,

601, 602, 625, 662, 675, 676, 685, 712, 725, 726, 728, 734, 740, 743, 747, 750
şāliḥ, 325, 427, 470, 506, 508, 516, 642, 699
Salih, 482
sālik, 244, 247, 321, 347, 413, 445, 659
sālim, 675, 692
Ṭama'kār, 673
şāmit, 678, 685
tamu, 320, 401, 420, 423, 458, 483, 513, 531, 541, 680
ṭarīk, 282, 348, 420, 474, 684, 715, 733
Ṭarīk, 281, 321, 420, 421, 422, 560, 568, 569, 585, 624, 677, 684, 733
Ṭarīka, 315, 420, 421
ṭarīkat, 276, 284, 425, 473, 529, 590, 663, 725
Ṭarīkat, 276, 421, 479, 480, 589, 593, 698
ṭarīkat, 98
Ṭarīkat, 91, 92, 99
tavāf, 357, 362, 443, 444, 606, 623
ṭayrān, 329, 675, 686
secde, 428, 482, 498, 521, 534, 559, 679, 701, 703
Secde, 428, 441, 467, 679
şefā, 669
Sefer, 633, 680
selām, 250, 255, 256, 279, 286, 295, 300, 321, 341, 342, 351, 359, 363, 377, 379, 406, 424, 427, 439, 440, 441, 461, 463, 465, 468, 469, 473, 475, 476, 477, 479, 482, 483, 486, 509, 511, 512, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 531, 551, 598, 599, 619, 656, 665, 673, 674, 675, 715, 722
selāmet, 248, 280, 286, 380, 448, 507, 519, 595, 625, 643, 676, 697, 710, 732, 748
selvā, 666
semā, 255, 309, 481, 548
Semī, 359
şenā, 503
ser, 367, 577, 645
Serendīb, 352
sergerdān, 262, 282, 324, 329, 626, 698, 716

seyr, 77, 132, 244, 247, 249, 276, 304, 329, 330, 347, 365, 394, 403, 416, 418, 422, 447, 448, 468, 488, 532, 544, 576, 579, 582, 584, 588, 594, 635, 636, 656, 657, 692, 749
Seyr, 389, 410, 634, 672, 686, 748
seyrân, 78, 130
seyrân, 255, 257, 260, 303, 329, 363, 365, 410, 480, 577, 582, 589, 590, 602, 606, 635, 639, 647, 655, 657, 664, 667, 674, 675, 681, 686, 694, 699, 709, 738, 748, 750
Seyrân, 676
Seyrângâh, 255
Şifât, 316, 351, 372, 375, 376, 441, 494, 552, 595, 599, 619, 679, 693, 702
Tifil, 259, 269, 273, 274, 383, 418
sır, 276, 279, 293, 306, 313, 343, 352, 353, 357, 366, 375, 417, 433, 444, 466, 470, 480, 488, 526, 531, 560, 577, 579, 590, 591, 606, 609, 639, 648, 649, 666, 673, 691, 700, 704, 708, 735, 749
Sır, 293, 338, 351, 356, 371, 379, 577, 582, 590, 592, 612, 638, 663, 664, 676, 686, 705, 708, 750
Şirâf, 550, 681
sırr, 261, 275, 284, 303, 318, 322, 328, 339, 365, 398, 410, 413, 428, 444, 492, 528, 529, 530, 534, 535, 537, 540, 541, 584, 589, 590, 598, 599, 606, 609, 626, 631, 647, 653, 660, 664, 665, 666, 671, 672, 673, 675, 676, 679, 684, 700, 708, 711, 713, 720, 727, 735, 738, 739, 740, 748
Sidretü'l-müntehâ, 674, 748
şoḥbet, 519, 522, 560, 685, 708, 730
Şoḥbet, 293, 680, 747
toḡrı, 253, 262, 273, 279, 281, 310, 345, 348, 349, 385, 401, 439, 452, 519, 527, 553, 586, 607, 638, 649, 650, 656, 662, 669, 675, 676, 684, 687, 698, 711, 724, 726, 730, 737
söz, 278, 294, 302, 305, 309, 317, 335, 351, 358, 369, 370, 371, 382, 389, 394, 395, 417, 423, 438, 440, 447, 458, 483, 493, 521, 526, 540, 543, 545, 553, 555, 572, 581, 588, 597, 632, 634, 647, 648, 650, 651, 653, 656, 659, 680, 713, 714, 745
şu, 246, 264, 294, 296, 302, 342, 371, 418, 428, 429, 450, 465, 499, 505, 530, 531, 550, 597, 609, 611, 612, 615, 623, 633, 634, 637, 697, 703, 750
Şu, 269, 300, 382, 404, 450, 532, 605, 609, 612, 613, 615, 637
su'âl, 385, 427, 443, 540, 566, 685, 717
Tübâ, 541
tūfân, 530
sūfî, 361
sulṭân, 246, 266, 305, 339, 341, 344, 384, 386, 404, 410, 453, 500, 504, 570, 576, 582, 585, 590, 592, 593, 606, 630, 631, 638, 689
Sulṭân, 333, 386, 453, 454, 504, 505, 508, 509, 510, 511, 515, 518, 528, 571, 696
Tür, 447, 665
şüret, 55, 80, 243, 250, 251, 252, 260, 261, 269, 307, 308, 355, 381, 395, 397, 404, 409, 410, 444, 447, 457, 462, 477, 484, 493, 522, 567, 604, 607, 626, 627, 628, 641, 642, 645, 648, 651, 697, 702
Şüret, 243, 251, 252, 277, 278, 308, 418, 444, 446, 462, 488, 529, 607, 608, 626, 641, 647, 724, 729
tūṭî, 312, 366, 367
Sübḥân, 59
Sübḥân, 64, 249, 253, 274, 276, 283, 290, 292, 293, 298, 299, 308, 309, 311, 312, 320, 343, 345, 359, 363, 378, 384, 385, 403, 407, 408, 423, 450, 451, 453, 460, 463, 504, 505, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 518, 519, 520, 521, 525, 542, 545, 548, 576, 577, 578, 595, 596, 606, 628, 629, 630, 647, 653, 658, 680, 690, 691, 692, 693, 696, 697, 701, 703, 704, 714, 715, 716, 717, 718, 721, 722, 723, 726, 734, 738, 741, 750
Sübḥânî, 292, 413, 497
süflî, 541
Süleymân, 128

Süleymān, 491
Süleymān, 267, 337, 511, 531, 582, 589
sülük, 276, 390, 421, 571, 634
sünnet, 674
Sünnet, 600

Ş

şād, 271, 410, 457, 467, 486, 512, 546, 570, 580,
584, 610, 642, 676, 734, 738
şāl, 694
Şām, 259, 362, 619
şāmil, 307, 386, 389, 463
şarāb, 313, 502, 533, 631, 682, 707
Şarāb, 546, 681, 694
şarķ, 303, 386, 653, 676, 694
şefā'at, 475, 539, 674, 681, 720
şehbāz, 685
şekk, 636, 695
şer, 275, 539, 601, 661, 662, 710
şerbet, 574, 631
şeref, 298, 460, 462, 506
Şerħ, 423, 489
şerī'at, 282, 663, 725
Şerī'at, 248, 276, 479, 494, 590, 601
şerī'at, 91, 92, 98
Şerī'at, 91, 92, 99
Şerīf, 333, 512
şeyh, 335
şeyħ, 56, 84, 282, 301, 302, 307, 317, 335, 349,
372, 383, 386, 388, 432, 433, 480, 481, 561,
562, 564, 618, 621, 624, 729, 731
Şeyħ, 288, 289, 301, 302, 316, 317, 318, 383,
398, 433, 561, 562, 563, 564, 565, 573, 622,
623, 624, 685
şeytān, 130
şeytān, 273, 278, 280, 319, 320, 348, 349, 352,
423, 483, 498, 508, 511, 519, 539, 550, 551,
555, 568, 570, 578, 586, 635, 636, 658, 667,
678, 687, 688, 692, 703, 733, 743, 744

Şeytān, 295, 348, 388, 502, 670, 725, 730, 732,
747
şükrān, 674
şükük, 247
şükür, 507, 508, 510, 521, 633, 675
Şükür, 247

T

ta'zīm, 674
tāc, 260, 266, 352, 353, 371, 528, 580, 606, 665,
670, 674, 680, 683, 729
Tāc, 681
taħmīd, 244
Taħşīl, 312
Tañrı, 278, 308, 335, 507, 513, 550, 552, 626
te'vīl, 566, 685
tecellī, 253, 274, 277, 313, 315, 347, 349, 376,
402, 472, 481, 488, 523, 525, 539, 540, 575,
577, 578, 591, 592, 594, 599, 600, 605, 627,
628, 645, 675, 689, 692, 700, 713, 745, 750
Tecellī, 251, 253, 257, 261, 281, 343, 347, 350,
376, 411, 427, 428, 429, 440, 447, 464, 495,
525, 540, 542, 577, 581, 594, 595, 599, 603,
605, 628, 674, 675, 695, 696, 738
tecerrüd, 64, 545
Tecerrüd, 290, 545
tefekkür, 678, 696
Temāşā, 255, 686
temşīl, 291, 305, 309, 312, 331, 351, 369, 371,
380, 381, 389, 425, 434, 450, 457, 470, 566,
573, 574, 618, 630, 635
terāzu, 683
terk, 251, 255, 256, 257, 267, 272, 281, 320,
325, 326, 328, 331, 348, 385, 393, 403, 423,
424, 426, 442, 443, 445, 447, 448, 449, 493,
505, 506, 512, 516, 517, 522, 523, 525, 532,
536, 538, 541, 546, 554, 558, 565, 571, 572,
578, 581, 584, 598, 600, 606, 607, 620, 633,
647, 652, 654, 655, 680, 685, 688, 690, 693,

697, 698, 707, 712, 713, 714, 716, 718, 724,
728, 735, 738, 742
Tesbîh, 244, 255
tesellî, 274, 313, 521, 542, 592, 623, 675
teslîm, 248, 256, 259, 260, 262, 273, 274, 275,
277, 278, 279, 282, 289, 290, 291, 293, 300,
301, 306, 315, 316, 317, 318, 321, 371, 372,
377, 379, 383, 384, 386, 387, 388, 389, 398,
420, 430, 432, 433, 481, 493, 495, 496, 503,
523, 524, 525, 526, 535, 541, 547, 548, 556,
557, 558, 563, 565, 569, 572, 575, 577, 579,
584, 586, 610, 619, 620, 621, 624, 626, 643,
647, 651, 653, 658, 671, 681, 698, 709, 712,
714, 722, 723, 729, 734
Teslîm, 262, 274, 282, 288, 289, 301, 313, 319,
321, 386, 387, 390, 423, 459, 492, 525, 558,
565, 572, 589, 609, 621, 622, 642, 666, 684,
685, 731, 733, 737, 738
Tevbe, 374, 469, 508, 598
teveccüh, 566, 693
tevḥîd, 340, 346, 347, 359, 374, 375, 376, 377,
379, 518, 563, 564, 601, 643, 644, 645, 709
Tevḥîd, 252, 253, 346, 349, 375, 405, 462, 568,
643, 644
Tevḥîd, 60, 85
Tevrât, 517

U

uçmaq, 251, 401, 445, 483, 507, 514, 518, 531,
541, 578, 674, 694, 728
Uçup, 329, 393
uḳbâ, 442
ülvi, 541

Ü

ülfet, 366, 445, 447, 730
ümmet, 344, 486, 490, 516, 673, 674, 748

V

vaḥdet, 105, 243, 251, 256, 333, 339, 349, 354,
356, 447, 459, 522, 533, 538, 543, 544, 558,
575, 576, 594, 607, 647, 654, 687, 693, 709,
710, 711, 714
Vaḥdet, 249, 256, 282, 343, 490, 546, 547, 600,
693
vaḳti, 413, 415, 554, 610
vâriş, 658, 659, 727
vaṭan, 270, 446, 459, 470, 510, 618, 664, 688,
694, 696
Vaṭan, 369, 444, 470, 474, 618, 664, 696
vecd, 676
vefâ, 267, 306, 491, 506, 515, 544, 553, 584,
669, 677
veled, 386, 387, 388, 477, 487
Veli, 749
velî, 259, 277, 303, 304, 344, 357, 389, 483,
485, 505, 521, 584, 598, 619, 659, 666, 674,
677, 684, 687, 708
Velî, 263, 390, 411, 485, 488, 521, 577, 659,
688, 695, 700
Velî, 66, 74
vesîle, 523, 563, 684
vezîr, 307, 361, 503, 638, 672
vezîr, 80
vezzân, 683
Vilâyet, 411, 415, 542
vişâl, 445, 533, 618, 623, 624, 699, 701
vuşlat, 257, 281, 286, 343, 398, 447, 454, 467,
489, 538, 542, 544, 682, 694, 705, 731, 740

Y

yağmur, 125, 418, 506, 615
Yağup, 269, 436
yâr, 59, 82
yâr, 252, 255, 258, 264, 266, 270, 285, 288, 289,
299, 307, 331, 333, 334, 351, 354, 360, 366,
367, 371, 372, 374, 380, 384, 406, 413, 454,

488, 497, 503, 509, 513, 533, 536, 544, 571,
576, 577, 578, 581, 582, 583, 584, 590, 600,
603, 629, 649, 654, 655, 658, 661, 668, 674,
677, 679, 680, 688, 691, 693, 695, 704, 713, 737
Yaradan, 376, 594, 699
Yāsīn, 309, 332, 464
Yemen, 259, 415
Yūnus, 71, 128
Yūnus, 265, 337, 491
Yūsuf, 78, 130
Yūsuf, 340, 341, 480, 482, 498, 499, 500, 502,
540, 593

Z

za'īf, 250, 263, 351, 374, 396, 407, 438, 493,
505, 509, 512, 521, 622, 674, 720
Zāğ, 732
zāhid, 678, 725
Zāhid, 672
zāhir, 247
zāhir, 82, 131
zāhir, 55, 243, 247, 248, 249, 273, 275, 307,
326, 328, 364, 369, 372, 377, 378, 381, 386,
387, 388, 404, 411, 415, 416, 425, 428, 430,
431, 436, 439, 442, 444, 460, 462, 466, 472,
475, 477, 478, 481, 482, 483, 484, 494, 495,
500, 520, 526, 528, 537, 566, 570, 573, 594,
596, 600, 601, 604, 605, 607, 608, 612, 618,
619, 625, 627, 635, 639, 640, 644, 645, 647,
648, 650, 651, 652, 653, 657, 660, 673, 686,
691, 692, 697, 705, 711, 713, 750
Zāhir, 54, 262, 278, 329, 365, 386, 397, 428,
526, 567, 585, 586, 591, 593, 594, 596, 597,
598, 599, 601, 604, 605, 607, 608, 610, 618,

632, 651, 653, 658, 660, 663, 665, 671, 673,
685, 692, 745
Zālālet, 671
zālim, 298, 408, 554, 667, 683, 698
Zālim, 353
zamān, 253, 266, 280, 335, 342, 353, 363, 366,
415, 417, 429, 465, 466, 467, 477, 492, 493,
500, 543, 560, 593, 656, 739, 743
Zebūn, 292, 384, 698
Zebūr, 517
Zelīhā, 500
zemīme, 679
Zerre, 247, 302, 334, 566
zevķ, 243, 254, 266, 276, 283, 284, 320, 322,
342, 355, 371, 393, 398, 409, 432, 437, 447,
464, 492, 527, 528, 542, 659, 662, 664, 671,
681, 682, 687, 688, 689, 692, 696, 700, 704,
714, 716, 738, 746
zıyā, 324, 673
zıkir, 134, 243, 481, 510, 514, 518, 573, 574,
714
Zıkir, 335, 405, 481, 571, 573, 574
zıkr, 247, 253, 262, 285, 286, 316, 335, 364,
379, 386, 405, 425, 438, 469, 495, 512, 513,
514, 518, 520, 551, 553, 563, 572, 583, 649,
655, 663, 669, 678, 691, 704, 715, 726, 743, 748
Zıkr, 83, 256, 287, 289, 317, 321, 335, 354, 376,
492, 519, 547, 564, 571, 572, 573, 574, 581,
669, 695, 746
zū'l-celālu'llāh, 517
Zuħal, 132, 403
zūlm, 670
zūlmet, 323, 324, 326, 368, 397, 414, 457, 459,
488, 533, 664, 671, 742

TIPKIBASIMDAN ÖRNEK VARAKLAR

TOKİT FİNANSMAN MENKUL DEĞERLER A.Ş.	
FORM NO.	3745
İSTİFRAH NO.	

30
4664
8/29
7/12/1949

olun tarihi
29 Eylül
1680

هنا كتاب عربى من كتب
مكتبة جامعة
بغداد
رقم
109

Fakültedeki İbrâname

• Kitâb-ı İbrâname Bursevî Muhyiddin Halîfe,
ND 2495 - 494 / El Yazması 1 c. 20 cm.

55 - 61. sayfalar eleli.

دبل ایستاده اولسه قلب بولور سلاخی
 یاننده دخی وارد در عقیده ارواح
 یوده اولت قنده قصه صاحب جلدی
 کول اولدی گریستان باغ کبی
 باغ کوز قیفس دهر بی بهائی
 بیستدرسه دهره نجسی رطوبت
 بودرینه بیجه دس اسکله بهمان
 بهادر باغی کوز قیفس یلی در کام
 استر کوز یلی کیشینی بیور
 قیفس یلیقه شهر کیشینی قالمور
 دوزت ییل اتقه ندره کوز نه یازن
 ادبی ماسکله در دنجی افرجه
 حافظیه حضم ایودیت سیکر اولد
 کولار چینه بیزر دیل کلایه
 اگر کولده ناریسه شمسله ماه
 120 ننده فالیر بیوده انا جلدی
 طهر ایرتی سکو کلر طایح کبی
 برعالمده دورت خاک واردرم
 ننده حرارت ایله بیور دوت
 ییل صفرا و سود ابلیغ قات
 125 بوعالمده دورت در لوبیلدر ار کام
 بهار یلی بشاری بیور
 یاز یلی سسسه یخن غنمه اولور
 باق وجود ک عالمیه قیل نظر
 بوی جازیه اکی بهی حالجه
 یعنی جازیه جذب ایبره طغای

130

Imba yaragı

سعیت چامو برینه بتمق اینتم
 باشنده دخی خواهر وارای سالک
 بنظر اولک ضروری بولک دور
 بونظریله شیبخ ایدر هفت سالک
 بونظردور حقه حیدر ایل این
 باشنده دخی بیق قوت و آریانان
 بیان ایدم سگانی نظر قیل
 قوت سن طیفه اکی نجسی
 قوت حافظه دس دهره نجسی
 اللاهی قوه مند کوره دور
 سخی ایله بر حسدن اوله شون ادا
 سننده دخی قونلری قلب انسان
 باشنده دخی بوییل تالیدس و سیم
 105 بندر طبران کیمین بتمق اینتم
 سادده وارینه بوجه ملائکه
 یعنی برنگ انشتمک بیکلمه
 شیبخ ایبره کولده ملائکه
 بونظردس این حقی شیبخ ایله
 110 بدعالمده کولده سنو اینهمیان
 بدی سیان کیمین اکلله ییل
 قوت سخیله دفر بیک سه
 قوت متفکره ارجی نجسی
 بشیجی قوت مد برو دور
 115 بینجه حقی سنو کولدر اکلاد
 وارینه کولده دخی بر شرف مقام
 وارینه کولده اگر لوح قلم

دوبو

تَقِيْتُهُ الَّذِي اسْتَبَوَ جِهَانَكَ
 بِوَالِي تَقِيْتُهُ الَّذِي قَلْبُكَ
 جَدَّ وَشَدِي بِوَجَانِ جَانِكِ اِيْلَيْتُهُ
 بِلَيْلِ وَشِ اِيْرِي وَشَدِي وَوَسْتِ كَوْنِيْتُهُ
 الْمَسُوْرُ اَوَّلُ بَاقِي ذِي رِكْزِ اِيْدِي
 ذَرَفْتُهُ رَتِّ بِرِيْعِي جَانِ نَسْتُهُ
 دَعِي هَبِّ جَلْدِ الْوَيْبِ وَيْرِدِي كِنِي
 حَقِّ نُوْرِيْلَهُ سُوْرِيْلِي رَدِي مَقَالِي
 عِيَادَتِ اِيْدِي اَنْزَكَلَهُ جَانَانَهُ
 سَكْرُ لُ اِيْلِيهِ حَوْلِ اِيْتِي حَالَهُ
 سِيْرِي اَكْلِيهِ قُوْ اِيْتِي اَنْزَكَلَهُ
 اِيْلَيْتُهُ اِيْلِيهِ ~~حَقِّ~~ عَاجِلِي
 حَقِّ اِيْلِيهِ ~~حَقِّ~~ اَقْدَامِ

اَوَّلُ عَالَمِ وَوَقِي اَنْتِي جَانُوكِ
 جَانَانِ اِيْلِيْنِي صِيْحِ اَكْرُ اَوْلَعُوكِ
 جَانِ عِنَصِ بَعْلِي بُوْلُوْ اَنْتِ
 اَنْتِي ذُو قِي جَانِ اَوْلِ صَانِكِ
 اَزَلُ اَوْلُ وَوَسِيْلَهُ بِيْرِكْزِ اِيْدِي
 تَهْرَفِ حَقِّ اِيْدِي بِحُوْرِيْمِ اَنْتُهُ
 حَقِّ نُوْرِيْلَهُ كُوْرِي رُوْرِي كُوْرِي وَوَكِي
 حَقِّ نُوْرِيْلَهُ اِيْتِي رَدِي كَلَاوِي
 بُوْرِيْعِي رَدِي كَمِ اَنْتِ وَيْرِدِي عَالَهُ
 رُوْدِيْتِ دِيْلِ اَوْلَهُ وَوَصَالَهُ
 كُوْرِي عِيْرِي لِيْرِي بُوْرِي اَنْتِ
 قُوْرِي اِيْلِيهِ اِيْتِي حَقِّ كَلَاوِي
 بُوْرِيْلَهُ حَقِّ بِيْرِكْزِ اِيْدِي سِيْلَامِ

160

دَافِعُهُ نَمِيْعِ اَوْلِيْتِي هَلْمِي رُوْرِي
 بُوْرِيْلِيْلَهُ حِيَاتِ بُوْرِي رَجِيْمِ جَانِ
 اِيْحِي طَلُوْ طُوْرُ لُوْرِي وَبِيْحِي قِي قَانِ
 اِيْحِي قِي لَعْنَةُ طُوْرُ لُوْرِي هَمَاهِ
 بُوْرِي كِنِيْتُهُ عِيْرَتِ اَوْلِ خِيْرِي اَمَارِ
 اِيْحِي طَاشِي بِيْتِ قِي حِكْمَتِ رُوْرِي
 بُوْرِي عِيْرَتِ كِي اِيْتِي اِيْلِي نِي اَمَارِ
 كِيْدِي قَلْبِكُنِي قِي عِيْرِي تَشْوِيْلِي
 نِي حِكْمَتُهُ كَلَاكِ جِيْعِيْلَهُ جَانَهُ
 بِيْتِ بَلِكِيْنِي جِيْعِي سُلْطَانِ وَيْرِدِي
 اَصْلِيْتُهُ اَوْلِيْتُهُ وَكِي بُوْرِي جَانِي
 بُوْرِي جِيْعِي جَانِيْلَهُ تَوَلَقِ طُوْرُ نَدَاكِ
 بِيْدِي ظَلْمَا تِيْنِي طُوْرُ اَوْلِ مَاهِ

تَاسِيْلُهُ نَمِيْعُوْ سِيْحِي جِيْعِي
 خَرَابِ اَوْلُوْ بُوْرِي اَوْلِيْتُهُ جَانِ
 عَاجِلِي كِيْرِي اَمَارِ رُوْرِي مَوْرَارِ
 اَوْبِيْدِي دَعِي وَرَتِ مَوْرَارِ جِيْعَانِ
 طَلُوْ صُوْ اِيْرُدِي بِيْرِنْدِي قِي قَانِ
 عَالَهُ قَلْبِكُنِي نَظْرِي عِيْرِي نَدِي رُوْرِي
 عَاقِلِيْكُنِي عِيْرِيْلَهُ قِيْلِ نَظْرِي
 كِيْتَابِ اَللّهِ وَرَبِّ عَالَمِ اِيْ كِنِي
 نَدِي كَلَاكِ تِيْنِي كَلَاكِ جِيْعَانَهُ
 نِي حِكْمَتُهُ بُوْرِي جِيْعِي جَانِ وَيْرِدِي
 حَقِّ سِيْمَا رِ اِيْتِي بِيْلِي كِي سِيْحِي
 اَوْلِ عَالِدِي بُوْرِي قَانِي نَمِيْكُهُ كَلَاكِ
 بُوْرِي جِيْعِي رَدِي اِيْلِي جِيْعِي اَمَارِ

80

160

Handwritten notes in the left margin, including the word "Nemahi" at the top and other illegible script.

